

R. P. FAMIANI

STRADÆ

Romani è Societate JESU

ELOQUENTIA BIPARTITA.

Pars Prior

PROLUSIONES ACADEMICAS,
Sive Prolixiores exhibet Orationes, ad
facultatem Oratoriam, Poëticam,
Historicamque spectantes:

ALTERA

PARADIGMATA ELOQVENTIÆ
*brevioris proponit, usui futura Imitaturis ad
dicendam breviter quacunque de re senten-
tiam, non solum Rhetorices studiosis sed &
Principibus, Belli Ducibus, Legatis atque
Consiliariis in confessu Magnatum apte, bre-
viter & nervose efferendi.*

Excerpta ex Decade Prima & Secunda
Historiæ de Bello Belgico ejusdém
Auctoris.

O X O N I Æ,
Typis Guil. Hall, Impensis Rich.
Davis. Anno Dom, 1662.

808

St 7

16

202.5 A L E X A N D R O
st 78 C A R D I N A L I
166 U R S I N O

F A M I A N U S S R A D A S. D.

Non ego unquam, ALE-
XANDER URSINE,
consuetudinem impro-
bavi dicendorum volu-
minum ad nos Vere-
rum autoritate dedu-

ctam : eorum consilium laudare tan-
tundem haud porci, qui aut statim in-
volant in splendida quæque nomina,
quamquam inania ejus artis quam ipsi
pertractant, aut claritudinem generis
post virtutem habentes nonnisi sum-
mos eligunt literarum Antistites, quo-
rum judicio committant lucubratio-
nes suas. Etenim illiquem, rogo fru-
ctum gratiamve colligant, si vel abste-
nio vinum misceant, vel surdo citha-
ram donent? hi verò non sibi nihil
tribuere videntur; dum ad se legendos
aliquem acerrimi virum ingenii nomi-
natim provocant, & cujus judicium
formidare debuerant, ultrò invitant.
Neque enim inogiam suam causari pe-
rinde potest is, qui coenam offert, at-
que ille cui offertur hospes coenatu-
rus. Sed mihi in te, Princeps Illu-
strissime, nominando neutrum sanè

A 2

per-

1014998

EPIST. DEDICAT.

pertimescendum fuit. Nam etsi m-
 trahere ad se unice potuit ista nobili-
 tas, quæ ut eminet in hac luce Populi
 Quiritum, ita præcipua inter omne
 illecebra oculos invirat; tamen tu mi-
 hi tam magnus Virtutibus tuis, tam
 que per te spectandus ipse occurris
 non modò in rerum administratione
 maximarum, atque in hoc, quod te
 cum nuper omnium gratulatione com-
 municatum est, patrocínio Galliarum
 sed in iis potissimùm contemplatrici
 animæ facultatibus studioque sapien-
 tiæ, atque in hac ipsa politiorum pe-
 ritia litterarum, ad quas à natura fa-
 ctus egregiè videris, ut quoties ego
 aut de cogito, aut tecum præsens lo-
 quor, & istius Purpuræ decus, & nata-
 lium splendor opesque familiæ, & Ma-
 jorum Virtus consilio manuque præ-
 stantium, & quidquid non in Italia mo-
 dò, atque in Gallia, sed in Germania,
 Britanniaque dominationis atque am-
 plitudinis obtinetis, excidant hæc mi-
 hi cuncta pariter ex animo. Adeo tu
 ornamentis tuis occupas propemodùm
 omnia, nec extra te relinquis ullum
 apud tuos admirationi locum. Ex al-
 tera verò parte iudicium ingenii tui,
 quod profectò numquàm à me hisce in-
 scriptioni-

822104

CARD. URSINO.

tsi me in praesentia timerem, expertus illud
 populi adversum me adeo benevolam hono-
 omnes rificumque, ut tenuitati meae, ne sibi
 tu mi- aliquid inde tribuat, sedulo laboran-
 tam- dum sit? Quid enim? quanta haec sunt,
 curris quae tu Florentiam ad me Romam scri-
 atione bebas etiamdum puer?

od te- *Strada, meos tibi pollicitus conscribere*
 com- *versus,*

arum, *Ingratus videar potius, stultusq; Poëta,*
 atrici- *Quam fregisse fidem, jurataq; foedera forsan*
 apien- *Carminibus licet insulsis, pinguisque*
 m pe- *Minervae,*

ara fa- *Ingenium, cui nulla fuit facundia venae,*
 es ego *Et ternis tantum lustris numerabilis aetas*
 ns lo- *Præstabunt veniam: tuque haud ingra-*
 nata- *tus amico*

& Ma- *Scribendi præcepta dabis, quæ sedulus*
 e præ- *ipse*

a mo- *Auribus accipiam, & memori sub pe-*
 nania, *lore condam.*

e am- *Intereat tibi dum plaudit Romana juvenis,*
 c mi- *Atque efferre tuæ gestit præconia lin-*
 eo tu- *guæ, &c.*

modum *Hoc autem benevolentiae testimonium,*
 ullum *in quo illa jam tum apparebat indo-*
 x al- *les ingenii in sinu Musarum feliciter*
 tui, *adolescentis, amplificasti tu postea*
 ce in- *multis ac magnis argumentis cum Ro-*

EPIST. DEDIC. CARD. URS.

nam reversus exigere à me quæcumque apud auditores meos proludere consuevi, eaque non modò avidè perlegere, atque apud te muneris loco habere, sed etiam magnificè communicare cum aliis, interpretari eorum sensa peracutè, nempe ex ingenio tuo, admirari. extollere, gratiam iis abs te conciliare piurimam voluisti. Quare cum in hiscè, quæ nunc prodeunt, lucubrationibus meis, integrum jam non fit mihi subterfugere iudicium tuum, nemo me temeritatis arguerit, quòd te, Quiritium Nobilissime Ingeniosissimeque, compellare unum ex omnibus, meaque hæc offerre tibi sim ausus nominatim. Quin potius dicar egisse sapienter, hæc ad te delegando, quem *Præconem* feliciter sortita jam sint, Patronum constanter habeant in posterum, tuque me, & iudicium de me tuum unâ tuearis. Ego interea (quoniam non modò solutioni, sed professioni etiam impar sum) satis habuero, si tuum, quod mihi altè hæret in animo, hærebitque perpetuò, nomen in fronte operis exponam, argumentum beneficii tui pariter, atque authoramentum observantiæ meæ Vale.

Cum

m-
ere
er-
oco
ni-
en-
no
s te
are
lu-
mont
m
no
fil-
ni
ofu
isse
u
iam
t in
de
re
fec
ha
ere
no
gu-
qu
ez
Cum

Cum Prolusionum Academica-
rum libros tres P. Famaini Stra-
dæ nostræ Societatis Sacerdo-
tis tres ejusdem Societatis Sacerdotes,
quibus id commisimus, recognoverint,
& in lucem edi posse probaverint: fa-
cultatem concedimus, ut typis manden-
tur si ita Reverendissimo D. Vicesge-
renti, & Reverendissimo P. Magistro
Sacri Palatii videbitur. In cujus res-
ponsam has litteras manu nostra subscri-
ptas, & Sigillo nostro munitas dedimus,
Romæ 10. Febr. 1617.

MUTIUS VITELLESUS.

Imprimantur, si videbitur Re-
verendissimo P. Mag. Sacri Pa-
latii Apost.

CÆSAR FIDELIS VICESG.

A 4

Demar.

D Emandatum mihi munus à Re-
verendissimo P. Magistro Sacri
Palatii Apostolici perlegendis
tres libros *Prolusionum Academicarum*
P. Famiani Strada, quo meum de iudicium proferrem, diligenter peregi-
quumque nihil deprehenderim, quo
Christianas aures offendat, sed magna
potius doctrina, eruditionis, eloquenti-
lumina; ex eorum editione splendor
multum atque utilitatis Reip. littera-
ria accessurum censeo. Datum
1. Martii 1617.

HIERONYMUS ALEXANDER

I Mprimantur. Fr. Gregorius
Donatus Romanus Magister,
Reverendiss. P. Fr. Hyacinthi Pe-
tronii Romani Sacri Apost. Pa-
latii Magistri Socius.

IN

XUM

I N D E X
P R O L U S I O N U M
A C A D E M I C A R U M.

L I B E R P R I M U S.

- A**N proprium sit Oratoris præstare so- Prol. I.
lùm memoria: reliquis autem orna-
mentis animi, præsertim intelligentie
acumine, atque Indicio, carere tutò possit.
Quidque de Oratoria cum facultatibus aliis
comparata sentiendum sit. pag. I.
An congruenter honestatis, & Historia le- Prolus.
gibus faciant ii, qui in rerum narrationibus II.
ad callida & politica, ut ipsi vocant, præce-
pta divertunt. quo loco de Cornelii Taciti
scribendi ratione multa disceptantur. 26
An Poëte dicendi sint obscænorum carmi- Prolus.
um scriptores. 68 III.
Idem argumentum: An poëticè faciant, Prolus.
qui versus faciunt impudicos. 105 IV.
An rebus sacris idonea commentationibus Prolus.
poëticis argumenta proveniant equè ac ex V.
profanis. 137

L I B E R S E C U N D U S.

- D**E stylo Oratorio: & an acumina di- Prol. I.
ctorum vellicantesque sententiæ Ora-
toribus usurpanda sint. 156
An omnia dicere debeat, aliqua omittere Prolus.
possit Historicus: & an judicia, & conje- II.
cturæ
A 5

Flux altera sint ab eo, quæ gemino exemplo
ad Liviam. Curnelianamque scribendi ratio-
nem conformato illustrantur. 191

Proluf. *An Historici cum Poëtis Oratoribusque*
III. *stylo convenient: plerisque Historicorum ob*
id examinatus: exemploque composito ad con-
ciones pugnasque narrandas; ac demum una
eademque re historicè, oratoriè, ac poëticè dis-
criminis ergo descripta. 226

Proluf. *Civilis institutio, & Politica præcepta ad*
IV. *omnem vitam cum in pace, tum in bello tem-*
perandam, ex narrationibus rerum gestarum,
quæ una Liviana decade continentur, expres-
sa. 262

Proluf. *De stylo poëtico, qui partim Poetæ ob ocu-*
V. *los positus, partim explicata Poeseos natura*
monstratur. 291

Proluf. *De stylo poetico, qui tum ad motus rursum*
VI. *ad oculos Poetæ, tum exemplis ad eorum imi-*
tationem conformatis; tum demum iudicio
de singulis prolato, qualis esse debeat, osten-
ditur. 315

LIBER TERTIUS.

Præl. I. *S*atyra Varroniana, Poesi Poetis que
agnoscendis accommodata. 34

Præl. *Poetæ Comici virtutes ad Plauti commen-*
II. *dationem explicari cœptæ.* 37

Præl. *Virtutes reliquæ Comici Poetæ ad Plauti*
III. *quoque commendationem absoluta.* 40

Præl. *Πρόβλημα, Cur sternuentes salutentur*
IV. 43

Paradigmata eloquentiæ, ex Historia Be-
gica. 45

F I N I S.

I N

I N D E X

RERUM ET VERBORUM, QUÆ IN HIS PROLUSIONUM

Academicarum libris continentur.

A.

<p>A Cademix Romæ resti-
stituta. 295</p> <p>Academicorum exercita-
tio. 296</p> <p>eorundem factiones in
veterum Poetarum
iudicio. <i>ibid.</i></p> <p>Inventum dirimendæ
controversiæ. 298</p> <p>Pompa Poetarū Aca-
demiam adeuntium fe-
riis Bacchanaliorum.
299</p> <p>secunda eorundem pom-
pompa. 317</p> <p>Academici Furfurarii. 361</p> <p>Acumina sententiarum
177. 176</p> <p>Vide Sententia.</p> <p>Adolescentis pertasi mores
pristinios descriptio. 414.
415</p> <p>Adriani moles. 345</p> <p>eiusdem ludi missilium
flammarum. <i>ibid.</i></p> <p>Adulatores Principū. 361</p> <p>Emulationis vis. 331</p> <p>Latini nostræ fastus. 308</p> <p>Vide Tempus.</p> <p>Affectionibus animi
disputatio cui perne-
cessaria. 17</p> | <p>eorum descriptio. 190</p> <p>Affectus an esse possint in
sacris argumentis. 152</p> <p>Agri descriptio. 114, 115</p> <p>Agri infortunia. 420</p> <p>Agrippæ vituperatio. 52</p> <p>Albertus Magnus. 442</p> <p>Alchimia. 264</p> <p>Alchimix mira effecta. <i>ib.</i></p> <p>Alexander Burgius. 294</p> <p>Alexandri Magni laus.
172</p> <p>Allegorias quas fugiant
iuvenes. 89</p> <p>Alphonsus Cartheix ob-
fesse Dux. 323</p> <p>eiusdem facinus adver-
sus filium. 324</p> <p>eiusdem præconium 325</p> <p>Alpium descriptio. 238</p> <p>Amores duo apud Plato-
nem. 153</p> <p>commendatio cælestis A-
moris, <i>ibid.</i></p> <p>cur cælestis Amor mul-
tis non sapit. <i>ibid.</i></p> <p>quid agendum cum iis
quibus cælestis Amor
minus sapit. 154</p> <p>ex Amore sacro quan-
tum excitare possit ho-
mines Poesis. 158</p> <p>vis Amoris cælestis. 159
qualis</p> |
|---|---|

INDEX RERUM.

- qualis Amor celestis.* 161
Amor in Patriam singularis. 325
pluvia similis. 416
Andreas Naugerius. 296
insensus Martiali. *ibid.*
insensus Ssatio. 297
carmina sua comburit. *ibid.*
Animorum concitatio. 17
Apollonius Tyanxus. 64
Archipoeta. 311
ejus Pompa ad Academiam contendentis. *ib.*
corona ejusdem & acclamatio. *ibid.*
subitarium ingenii. 344
stylus ejusdem. 345
De Archipoeta judicium.
Architecturæ leges. 77, 118
Arcturi Ducis res gesta. 208
Arcturi stelle exploratio. 531
Argumentorum tractatio postulat ingenium. 13
quantum artificii sit in profanis Argumentis. 154
Argumentorum tractatio quantifacienda. 174
quid in tractatione Argumentorum cavendum. 174
Aristoteles balbutiens. 84
ejusdem de Homero judicium. 124
Armamentarium Celi. 14
Ars dicendi civitatum commodis utilis. 26, 27
vitia cum bonis Artibus subcrescentia. 27
Artium finis. 7
an Ars perniciofa hominum bono Ars sit. 107
propter quid constituta. 107
Ars absque fructu quid. 110
Artis opera quæ. 110
judicium doctorum virorum de Arte. *ibid.*
quem finem habuere Artium inventores. 110
à civium commodo an se parari queat. *ibid.*
Artis negligentia apud Tullium quæ. 17
Artifex malus qui appellandus. 7
Avari descriptio. 40
Avari custodia ridicula. 41
differendi modus cum Avaro domino. 42
Avaritia. 33
Ejus finis insania. 41
Augusti prudens momentum de non propagando Imperio. 5
Authoritatis venenū. 28
B.
B *Aulus è saxo fabricatus.* 41

ET VERBORUM.

& Bayulorum descri-
 ptio. *ibid.*
 eorum salutationes. *ibid.*
 cuius rei similes. *ibid.*
 Balthasar Castilionius. 300
 Barbarici concio ad mili-
 tes. 242
 ejusdem mors. 243
 ejusdem praconium. *ibid.*
 Baronii Card. querela in
 Ludovicū Ariostū. 162
 Bellatoris gloriosi descri-
 ptio. 406
 Beneficentia non intermit-
 tenda. 430
 Bibliotheca Parnassi. 360
 ratio admittendorum in
 eam librorum. *ibid.*
 Plura vide in Libri.
 Boni malique scripti in
 Iovis tabulis. 432
 C.
 Caesaris laus. 236
 cum Calumniatori-
 bus quid agendū. 283
 eorum descriptio. 284
 ratio agendi cum iis. 285
 Camillus Quernus, Vide
 Archipoeta.
 e Cantabri Comitibus erro-
 re historia. 390
 rustici dictum de eodē. *ib.*
 Capitolini finis Tragicus.
 284
 Caput cur olim sacrū. 441
 certaminis singularis de-

scriptio. 336
 Vide Prælium.
 Chrysomagnes. 313
 Ciceronis laus 173
 quanti fecerit Cicero La-
 tinam dictionem. *ibid.*
 ejus sermo gradarius,
 non præceptus. 171
 de orationis profluentia
 quid senserit. 175
 sententiarum acumina
 apud illum. 176
 Plura in Oratio, Ora-
 tor, Historia, Stylus.
 Circulator Agonalis. 184
 Ejus merces. *ibid.*
 ejusdem callida cogende
 concionis via. 185
 Citharædi & Philomela
 descriptio. 330
 Cives non boni inter histo-
 ricos. 29
 pars civitatis civis. 33
 duplex civium conside-
 ratio. 34
 qui malus civis. 40
 Civitas hostilis quo tēpore
 non invadenda. 275
 Ejus invadendæ occasio.
ibid.
 res pristinae quatenus mu-
 tandæ in Civitate. 278
 Claudiani descriptio. 330
 320
 Stylus ejusdem.
 de eo iudicium. 329
 332
 B
 Cle-

INDEX RERUM.

<i>Clemens VIII.</i>	291	<i>noxia.</i>	3
<i>Clypei triplicis poetica</i>		<i>Discordias tollendi prin-</i>	
<i>molitio.</i>	147	<i>cipium unde capien-</i>	
<i>Comœdia cur inventa.</i>	120	<i>dum.</i>	28
<i>Conciones quomodo h. sto-</i>		<i>Doctrinæ dissimulatio.</i>	42
<i>ricis scribendæ.</i>	154	<i>Dominatus unius qu-</i>	
<i>Concio Barbarici ad mili-</i>		<i>commodi habeat.</i>	26
<i>tes.</i>	242	<i>plurium quid commo-</i>	
<i>Conjectura. Vide Tacitus.</i>		<i>habeat.</i>	ibid.
<i>Conscientia.</i>	393	<i>Domus et carminum ma-</i>	
<i>Consilia media rarò salu-</i>		<i>litio.</i>	11
<i>taria.</i>	287. 65	<i>Domus descriptio.</i>	ibid.
<i>in re ancipiti, quæ Consi-</i>		<i>Ducis optimum consiliu-</i>	
<i>lia sequenda.</i>	ibid.		271
<i>Cornelius Tacitus. Vide</i>		<i>E.</i>	
<i>Tacitus.</i>		<i>E Locutio sola non faci-</i>	
<i>Crepitacula fulphurei</i>		<i>Oratorem.</i>	1
<i>pulveris.</i>	345	<i>Latina locutioni qu-</i>	
<i>Curia Poetarum descri-</i>		<i>tum tribuendū.</i>	17
<i>ptio.</i>	352	<i>Eloquentiæ vis.</i>	11
<i>Curiositas aliquorū dam-</i>		<i>Eloquentia tripartita</i>	
<i>nanda.</i>	205	<i>Menelao, Nestore, atque</i>	
<i>Cypria puella facinus me-</i>		<i>Vlyssæ.</i>	161
<i>memorable triplici</i>		<i>Eloquentiæ decrement-</i>	
<i>stylo narratum. Histo-</i>		<i>quando capere.</i>	17
<i>ricæ.</i>	251	<i>quæ via ejus recupe-</i>	
<i>Oratoriæ.</i>	253	<i>randæ.</i>	17
<i>Poeticæ.</i>	256	<i>Plura vide in Oratio-</i>	
<i>eiusdem puellæ præco-</i>		<i>Orator, Rhetorica</i>	
<i>nium.</i>	255	<i>Stylus.</i>	
<i>D.</i>		<i>Eloquentis opera quæ</i>	
<i>Demeſthenis calamus</i>		<i>tum proſit civitatibus</i>	
	164		2
<i>Desperatione inſtaurata</i>		<i>Epopœia quid.</i>	11
<i>vires.</i>	276	<i>Equi Platonici animæ</i>	
<i>Disciplinæ diſcentibus no-</i>		<i>vehentes.</i>	15
		<i>Equi</i>	

ET VERBORUM.

<i>Equus superbè incedens.</i>		<i>bus profanis.</i>	<i>ibid.</i>
	299	<i>quomodo in rebus sacris.</i>	
<i>Equus gradarius.</i>	300		150
<i>Equulus agitatus.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Poeticæ fabulæ cur in-</i>	
<i>Equus refractarius.</i>	301	<i>ventæ,</i>	117
<i>Equi triumphales.</i>	302	<i>ediſta de tabulis Fabu-</i>	
<i>Euphraſiæ ingenioſum cõ-</i>		<i>liſque obſcœnis.</i>	129
<i>ſervandi pudoris in-</i>		<i>Plura vide in Poëſis,</i>	
<i>ventum.</i>	160	<i>Poëta, Imitatio.</i>	
<i>Euripedes quare in judi-</i>		<i>Facultates Theoricæ &</i>	
<i>cium vocatus.</i>	92	<i>Practicæ.</i>	72
<i>cur reprehensus.</i>	94	<i>Fati nomen.</i>	396
<i>Exempla Principum.</i>	93	<i>Felicitas brevis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>quomodo Exempla ſiant</i>		<i>Fiſtor cerarius.</i>	364
<i>quæ eſſe facinora de-</i>		<i>mira ejus in fingendo ce-</i>	
<i>ſtiterunt.</i>	102	<i>leritas.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Exempli viſ.</i>	242, 343	<i>cerarii & Poetæ compa-</i>	
<i>Exercitus contumacis de-</i>		<i>ratio.</i>	366
<i>ſcriptio.</i>	272	<i>Fides in hominum ſocietä-</i>	
<i>Exercitus reconciliatio.</i>	274	<i>te neceſſaria.</i>	33
<i>laſciviens Exercitus.</i>	281	<i>quid adjuventi habeat</i>	
<i>Exitus difficilis deſcrip-</i>		<i>Fides in aliquorum hi-</i>	
<i>tio.</i>	34, 35	<i>ſtoriis.</i>	34
<i>Expilatores veterum Pœ-</i>		<i>Fidei moneta.</i>	36
<i>tarum.</i>	367.	<i>Filii à parentum poteſtate</i>	
F.		<i>diſcedentes.</i>	416
F <i>abula quid ſit.</i>	142	<i>Fontis deſcriptio.</i>	226
<i>ejus virtutes dux. ib.</i>		<i>Fortuna apud Superos</i>	
<i>novitas Fabulæ rara in</i>		<i>quomodo appelletur.</i>	145
<i>profanis.</i>	<i>ibid.</i>	<i>in bonis diſtribuendis</i>	
<i>uſurpazio veterum Fabu-</i>		<i>quæ ejus ratio.</i>	<i>ibid.</i>
<i>larum non magni ſpe-</i>		<i>Fortunæ nomen.</i>	396
<i>cimen ingenii.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Franciſcus Benciſus Dia-</i>	
<i>nodus in Fabula.</i>	149	<i>logi perſona.</i>	193
<i>quomodo ſolvatur in re-</i>		<i>ejus laudes.</i>	195.

INDEX RERUM.

G.

Gloriosi hominis ap-
pellationes. 445
Gregorius XIII. 291
Guiniflorum villa. 176

H.

Hercules Strozza. 300
Heliodori Æthiopica. 129
Heros quid sit. 91
quid virtus Heroica. 119
Hesiodi pœnæ apud infe-
ros. 124
Hieronymus Card. Alex-
ander. 290
Hieronymus Alexander
Iunior. ibid.
Hieronymi Amalthei lau-
des. 295
Hieronymus Magius. 382
Hierosalem unde dicta. 50
Hippolyti castû dictû. 131
de Historia iudicium. 25
ab ea quid aliqui perversè
colligant. ibid.
Historia à quibus fiat
mendosior. 21
lectores vates reddit. 35
veritas in Historia neces-
saria & qualis. 42, 43
cur Historia dicta vitæ
magistra. 40
cur dicta imago rerum. 51
unde nomen accepit. ibid.

discrimen inter eam &
Poësim. 55

Cyri vita à Xenophonte
composita an sit histo-
ria. 56

Historix nonnullorum
noxix per speciem tra-
dendæ prudentix. 65

duplex errantium clas-
sis in historia. 251

eius definitio. 198

finis eius duplex. ibid.

veritas eius virtus maxi-
ma. 200

comparatio regulæ cum
Historia. ibid.

discrimen inter Annales
& Historias. 213

similitudo Philosophiæ
moralis & Historiæ. 215

eius initia quæ. 116

quæ species. 230

de ornatu Historiæ quid
censeant aliqui. 237

eius munus. 263

quando ornari se patitur
historia. 238

iudicium antiquorum de
ea. 241

veteris Historiæ lex. ibid.

Plura vide Historicus

Stylus, Tacitus.

Historicus quid mutuetur

à Poëta, ab Oratore

& à Philosopho. 4

ET VERBORUM.

- an qui coniecturales scri-
bunt Historias boni
sint historici. 40
an ii quidquam peccent
in Historiarum legibus. 41
Historici qua ratione fi-
dem faciant. 42
quæ lex eis proposita. 91
politicorum Historicorum
lectio quam perniciem
creet. ...
cur Historicis non licet
fingere. 200
an omnia narranda. 201
an etiam turpia. ibid.
quale seligendum argu-
mentum. 202
an liceat eis evulgare a-
liorum flagitia occul-
ta. 202
turpia quando omitten-
da. 203
quando evulganda. 204
ius historici quale. 306
comparatio ejus cum pi-
ctore. 207
figmenta aliquorum Hi-
storicorum. 207, 208
judicia & coniecturas
an adhibere debeat hi-
storicus. 210
Præceptisne, an factis eru-
diant posteros. 214
quid ab eis narrandum,
quid lectori relinquen-
dum. 217
discrimen inter Poetas,
& Historicos. 218
Historici oratio quæ. 233
vitium aliquorum histo-
ricorum. 235
inculium asperumque di-
cendi genus an is ac-
tum. 244
Plura vide in Historia,
Stylus, Tacitus.
Homeri laus. 88
quid ei detur vitio. ibid.
quàm cautè Herodotus suos
separavit ab omni ob-
scenitate. 93
de Homero judicium. 124
reprehenditur à nonnul-
lis. ibid.
ejus pœnæ apud inferos.
ibid.
quid amatorii in Home-
rica Poesi. 88
an ejus carmen utrum-
que amatoricè sit scri-
ptum. 85
Homo cui rei similis.
415
Hominum versutissimi qui
427
Homo trium litterarum
428
Homo quid à singulis
animantibus habeat.
446

INDEX RERUM

<i>Homo multorum nomi-</i>	<i>te metienda.</i>	77
<i>num.</i>	<i>in veterum scriptis non</i>	
<i>eiusdem descriptio.</i>	<i>omnia imitanda.</i>	123
<i>ingentis & minimæ sta-</i>	<i>perversa nonnullorum</i>	
<i>turæ.</i>	<i>imitatio cum Chama-</i>	
<i>brevis hominum felici-</i>	<i>leonte comparatur.</i>	125
<i>tas.</i>		
<i>Honos incitamentum re-</i>	<i>Imitationis poeticæ for-</i>	
<i>rum omnium.</i>	<i>ma.</i>	
<i>Horatius Flaccus quasi-</i>	<i>Vide in Poësis, Poëtica,</i>	
<i>tor librorum in Par-</i>	<i>Obscœna, Fabula.</i>	
<i>nasso.</i>	<i>Imitatores vitiorum.</i>	143
<i>Bibliothecæ in Parnasso</i>	<i>Incendium navigiorum</i>	
<i>cussos.</i>	<i>atque hominum histo-</i>	
<i>eius testimonium de ridi-</i>	<i>rice descriptum.</i>	251
<i>culo Plautino.</i>	<i>Oratoriæ.</i>	253
<i>Horatii Tursellini dictum</i>	<i>Poeticæ.</i>	256
<i>ibid.</i>	<i>Inductio aptissimum do-</i>	
<i>Horologii poetica descri-</i>	<i>cendi instrumentum.</i>	423
<i>ptio.</i>		
<i>Horologii solaris descri-</i>	<i>Infamia supplicium im-</i>	
<i>ptio.</i>	<i>proborum.</i>	158
<i>Hortorum descriptio.</i>	<i>Ingenio & memoria præ-</i>	
<i>I.</i>	<i>stantes.</i>	9
I <i>acobus Sadoletus. Vide</i>	<i>an mememoria cum In-</i>	
<i>Sadoletus.</i>	<i>genio constet.</i>	9
<i>Ianus Parrhasius.</i>	<i>De ingenio Oratoris quid</i>	
<i>321, 322</i>	<i>sentiendum.</i>	12
<i>Ignes per urbem noctur-</i>	<i>argumentorum tracta-</i>	
<i>ni.</i>	<i>tio postulat Ingenii</i>	
<i>Ignea missilia tubulique</i>	<i>vim.</i>	13
<i>sulphurei pulveris.</i>	<i>inventio rerum est opus</i>	
<i>Ignis Persianus.</i>	<i>ingenii.</i>	14
<i>Imitatio qualibet an sit</i>	<i>munus Oratoris quod est</i>	
<i>fnis Poeseos.</i>	<i>delectare, an sit ab In-</i>	
<i>Poetica imitatio utilita-</i>	<i>genio.</i>	14

CNR

ET VERBORUM.

cur translationes sint	quando scripsit.	60
Ingenii argumentum.	ejus scripta Bibliothecæ	
sententia an sit Ingenii	publicæ tradita.	30
signum.	ibid.	
tertium Oratoris munus,	Iovianus Pontanus.	299
quod est movere, quan-	Iudæi unde d. cti.	50
tum requirat Inge-	Iudæorum origo.	ibid.
nium.	Iudicium quid sit.	20
ab Ingenio quid iudicium	ab ingenio quid differat.	
differat.		19
hominis Ingenium.	consultatio quatenus o-	
Promethei fabula docet	pus habet Iudicio.	20
Ingenium hominum.	Iudicio Oratoris amplissi-	
comparatio Ingenii cum	mus campus.	24
generoso vino.	suasio cur magno egeat	
Ingenii ubi specimē.	Iudicio.	22
extemporale Ingenium	Iuditha.	159
pueri.	Iulius Stroxæ.	376
Injuriarum condonatio.	Iustus Lipsiu., Vide Ta-	
	citus.	
	L.	
Insignium leges postulan-	Labor hominis in sa-	
tur.	nus,	115
Insignium condendorum	Laboris & quietis vices.	
maxima exercitatio.		195
Instrumenti natura.	Laurentius Cenamius.	176
Instrumentorum bellico-	Legumlatores quare Poe-	
rum descriptio.	tis utantur.	81
Inventio rerum est opus	Leonis X. mors.	221
ingenii.	eiusdem elogium.	225. ib.
Inventionis partes &	amore ga Poetas A. ade-	
munera.	micos.	296
Iocus in nasum.	humanitas erga Poetas.	
Iocus Aristophanis.		317
Ioca & scommata.	idem in specula recitan-	
Iosephi Hebræi laudes.	tes Poetas audit.	322
	Libri & liberi parenti-	
	B 4	bus

INDEX RERUM

bus similes.	101	Lyricorum initia apud	
quantum malorum uno		quos.	124
in Libro.	133	quæ finis eorum.	121.
finis nonnullorum Libro-		M.	
rum.	359	M Affei laus & ejus-	
de Libris in Parnassi		dem nota.	236
Museum non admit-		Magnes.	326
tendus.	360	cur ferrum aut aurum	
quo destinandi aliquo-		trahat.	334
rum Libri.	361	Mali quò amandandi.	
ex admissis Libris in			420
Parnassi Bibliotheca		Mali scripti in Iovis tabu-	
cam deterimus quo-		lis.	431
modo plectendus.		Manumissionis insignia.	
quomodo periculum fa-		Marius Tragicæ fabulæ	
ciendum de nonnullo-		argumentum. 397. &	
rum furtis.	369	seq.	
Plura vide in Bibliotheca.	406	mirum de Mario faci-	
Littera longa apud Plau-		nus.	399
tum quæ.	408	Martii responsum.	400
Litteræ sacræ. Vide Sa-		Martialis malè acceptus	
cra.		à Naugerio.	297
Litterarum trium homo.		de Mathematica judicium.	
Livii commendatio.	263	Mediolanum captum.	
an posthabendus sit Ta-			220
cito in civili doctrina.		Medicus an in conficiendo	
ibid.		veneno & propinan-	
Livii, & Sallustii com-		do bonus sit Medicus.	
paratio.	238		78
Lucani descriptio.	321,	Memoriæ descriptio.	6
	322, 323	præconium ejusdem.	7
ejus stylus.	ibid.	vis Memoriæ duplex.	
de eo judicium.	324		10
Lucretii descriptio.	320	Memoria valet Orator.	6
stylus ejusdem.	ibid.	an memoria cum inge-	
		nio constet.	8
		Me-	

ET VERBORUM.

Memoria & ingenio præ-
stantes. 9

discrimen Memoria &
reminiscentiæ. 10

ostentatio Memoriae. ibid.

Myoparonis descriptio. 257

Momus in Poetarum Se-
natum introductus. 356

Momi libelli. ibid.

Mores ætatis, fortunæ, &
nationum. 124

ludionum & circulato-
rum Mores. 75, 76

Mores perversi ex impu-
dica lectione. 101, 102

Mores mali ubi ferendi. 420

Morum varietas unde. 334

cui aliqui durioribus
Moribus. 333

Mortis admirandæ gene-
ra. 434

Motus animorum acres
& lenes. 171

Vide Affectus.

Multitudinis iratæ voces
adversus Principem. 278

Majestas inermis non ex-
ponenda multitudini
insolenti. 279

cum incitata quomodo

agendum. 259

iratæ aliquid permitten-
dum. 280

distrahendæ ratio, ibid.

anceps ejus iudicii. 348

Murius Dialogi persona. 193

Musica hujus tēporis. 307

N.

Nasi magnitudo. 438

Naugerij solenne

facinus in Martia-
lem. 297

idem insensus Statio. ib.

Navium prima. 372

Nodus in Catullo de pri-
ma navi. 373

Navis & mulier. 395

Nicosia capta. 251

Nili incrementa notari so-
lita. 216

Nobilium appellationes. 428

Nomina tria quid apud
Juvenalem. 428. et seq.

Nuntiandi aliquid absen-
tibus ratio absque lit-
teris. 527.

O.

Obscænis in legendis
adolescentium te-
meritas. 131

Obscænis liber veneno ne-
centior. 133

cum Syrenibus Obscæni
Poetæ cōparantur. 104

B 5

asylan

INDEX RERUM.

<i>asylum impudica scri-</i> <i>bentium.</i>	90	<i>rationis.</i>	308
<i>Obscena qua cautione</i> <i>narranda.</i>	94	<i>Plura vide in Orator,</i> <i>Eloquentia, Stylus,</i> <i>Rhetorica.</i>	
<i>quantum obsint Obscena</i> <i>scribentes.</i>	158	<i>de Oratoribus nonnullorum</i> <i>assertio.</i>	3
<i>Plura in Poësis, Poëta,</i> <i>Imitatio.</i>		<i>quid tribuant, quid ad-</i> <i>mant Oratoribus ali-</i> <i>qui:</i>	5
<i>Officiorum concertationis</i> <i>descriptio.</i>	354	<i>memoria valent.</i>	6
<i>Orationis exaggerata vi-</i> <i>tia.</i>	309	<i>de ingenio eorum quid</i> <i>sentiendum.</i>	12
<i>quæ apta ad faciendam</i> <i>fidem.</i>	170	<i>causidicus & Orator ib.</i> <i>triplex munus Oratoris.</i>	ibid.
<i>de Orationis profluentia</i> <i>quid sentiendum.</i>	175	<i>non est totum ejus mû-</i> <i>nus ornatè & elegan-</i> <i>ter dicere.</i>	13
<i>quid senserit Cicero. ibid.</i> <i>quæ Oratio omnium op-</i> <i>tima.</i>	190	<i>sola elocutio non facit O-</i> <i>ratorem.</i>	14
<i>Oratio argumentis con-</i> <i>flans.</i>	171	<i>de affectibus animi dis-</i> <i>putatio pernecessaria</i> <i>Oratoribus.</i>	17
<i>genus dicendi severum</i> <i>ac triste.</i>	174	<i>de Oratoris judicio quid</i> <i>sentiendum.</i>	20
<i>artificium Orationis su-</i> <i>speculum.</i>	234	<i>præ cæteris ad consulta-</i> <i>tionem admittuntur.</i>	21
<i>comparatio Orationis</i> <i>compositæ cum vinis</i> <i>permistis.</i>	234	<i>industria qualis.</i>	22
<i>veteris ac ruinosi templi</i> <i>cum rudi Oratione</i> <i>comparatio.</i>	245	<i>Oratoris cum Philosopho</i> <i>comparatio.</i>	ibid.
<i>picluræ & Orationis si-</i> <i>militudo.</i>	248	<i>amplissimus Oratoris ju-</i> <i>disio campus.</i>	24
<i>vestis & Orationis simi-</i> <i>litudo.</i>	303	<i>mayus prudentiæ speci-</i> <i>men Orator quàm</i> <i>Philosophus ostendit.</i>	23
<i>graviditas & tumor O-</i>			omnium

ET VERBORUM.

omnium delectus, atque solertia decet Orato- rem. <i>ibid.</i>	quam Parnassi partem Poetæ singuli obtine- ant. 320
ejus maximè proprium decorum. 25	Paulus V. 219
cum variis nationibus ei variè agendum. 24	Pax difficilior bello. 268
finis Oratoris, & duplex ad eum via. 170, 169	Periodus historica.
contrariæ Oratorum clas- ses dux. <i>ibid.</i>	Periurii vindices. <i>Dii.</i> 93.
vetus inter Oratores dis- sidium. 172	Petrus Bembus. 301
Oratores aliqui circulatorum similes. 186	Philomelæ, & Citharædi descriptio. 329
Oratoris dictio qualis. 189	Philosophi cum Oratore comparatio. 22
judicium perfecti Ora- toris. 190	minus prudentiæ speci- men Philosophus quā Orator ostendit 23
Oratori quare additus in foro Romano fistula- tor. 306	Philosophiæ moralis simi- litudo, & historiæ. 215
Plura vide in Oratio, Eloquentia, Rhetorica, Stylus.	Pistores quando Romæ cœperint. 379
Ovidii descriptio. 320	Pistor Suburranus. 435
stylus ejusdem. 333	Pius V. 290
de eo judicium. 335	Platonis ingeniosum com- mentum. 157, 158
B.	eius explicatio. 124
P arasiti dictum. 387	de Homero judicium.
descriptio ejusdē. 413	Plautus Senatu motus. 355
eiusdem mater. <i>ibid.</i>	ejus scurriles lusus ad- versus Ennium & Statium. 356
Parnassum refert Ræpes in aquis se ipsa mobi- lis. 318	Plauti patria. 378
Parnassus cur sex rotis mobilis. 319	nomen Plauti. <i>ibid.</i>
	tempus quo floruit. <i>ibid.</i>
	eiusdem vita & consi- lio. 379
	Plautus pistor. <i>ibid.</i>
	eiusdem

INDEX RERUM.

<i>eiusdem mors.</i>	380	<i>pictura germana.</i>	75
<i>Comædiarum eiusdem numeri.</i>	381	<i>Dei afflatu cur egere dicitur.</i>	76
<i>in pistrino aliqua Comædix scriptæ.</i>	382	<i>finis intrinsecus qui, & qui remotus.</i>	77
<i>judicium de Plautinis fabulis.</i>	383	<i>politice facultatis instrumentum.</i>	80
<i>earum elegantia. ibid.</i>		<i>impura au apta civium felicitati.</i>	83
<i>ridiculum earundem.</i>	384	<i>utilitas poeticarum commentationum.</i>	94
<i>an Plautus ridiculo nimis indulserit. ibid.</i>		<i>impudicè poesini tractare haud difficile.</i>	101
<i>virtutes Plautinarum fabularum.</i>	387	<i>utilitas, an voluptas sit finis Poeseos. 112, 113.</i>	
<i>vis in Plautinis verbis. ib.</i>		<i>& seq.</i>	
<i>in iisdem varietas.</i>	390	<i>quæ mala ab impura Poesi importentur</i>	110
<i>verberandi vox quot modis ab eo expolita. ib.</i>		<i>an formæ quatuor Poeseos absque utilitate fingi possint.</i>	119
<i>Italorum oratio Plautinæ similis.</i>	392	<i>quæ poesis maximè à turpitudine immunis servanda sit.</i>	320, 121
<i>cautio in usu Plautinarum vocum.</i>	393	<i>impura Poesis an officiat morum honestati.</i>	122
<i>sententiæ Plautinæ. ibid.</i>		<i>cur vita speculum. ibid.</i>	
<i>sententiæ & sales eiusdem.</i>	405	<i>virtutes vitis longè plures in antiquis Poematibus.</i>	125
<i>decorum in iisdem.</i>	406	<i>quæ Poesis impudica innocens sit.</i>	226
<i>disputatio de Plautina littera longa.</i>	408	<i>aurium iudicium in Poesi magnificiendum.</i>	305
<i>Poculum Cruce signari solitum in mensa.</i>	443		com-
<i>Poesis quo differat ab historia.</i>	193		
<i>quid Poesi objiciant aliqui.</i>	69		
<i>Poeseos finis.</i>	71		
<i>Poesis quomodo Politicæ subiecta.</i>	74		

ET VERBORUM.

comparatio Musicæ cum
Poesi. 307

Plura vide in Poëta,
Imitatio, Obscœna,
Fabula.

Poetæ cum annulis com-
parantur a magnete
taclis. 76

Poeta medius inter Deū
& homines. 77

architecti & Poetæ par-
ratio. 77

quid impudici Poetæ de
imitatione sentiant. 73,

74

alioquorum execratio
Poetarum. 88

precipui quique veterum
Poetarum pudicè scri-
pserunt. 89

dedecus aliquorum. 90

infectatio turpium. 94

quomodo tractassent ali-
qui nostrorum Poeta-
rum locos aliquot Ho-
merici carminis. 95

nugæ sordesque impudi-
corum. 96

cur evitandi obscœni.
102

de obscœnis iudicium.
ibid.

ad obscœnorum fugam
adhortatio. 103

cum insaniente quodam
sene comparatur Poe-

ta qui voluptatem tan-
tummodo in carmini-
bus sequitur. 114

Poetæ laudes. 116

magna Poetarum capi-
ta falli etiam possunt.
124

circulatorū similes Poe-
tæ obscœna narrantes.
130

è sacris litteris quàm
multa desumpserint
veteres Poetæ. 139

Poetarum munus. 143

querela de obscœnis. 151

pœna Poetæ sacra ad ob-
scœna transferentis.
162

in obscœnos objurgatio.
163

impuri aliis perniciem
creant. ibid.

Poetæ de re, non de me-
tro solliciti. 304, 305

de metro magis quàm
de sententia laboran-
tes. 307

quibus similes Poetæ.
313

turpium carminum con-
ditores cum idolorum
fictoribus comparan-
tur. 112

Poetæ tum veteres, tum
novi, tum inter utro-
que 353, 354

pœna

INDEX RERUM

- pœna impudici Poetæ.* 355
furacium calliditas. 363
Poeta & Cerarii comparatio. 366
furta Poetarum. 367
Poetarum curia in Parnasso. 352
discrimen inter imitatores et furaces Poetas. 368
quid decretum in Parnasso contra furaces Poetas. 398
Poetis scabiosis medicina. *ibid.*
inventum ad Poetarum furta deprehendenda & castiganda. 369
Plura vide in Poësis, Imitatio, Obscœna, Fabula.
Politicum agere quid sit. 32
Politici nomen olim laudabile, nunc odiosum. 33
qui Politici nomen odiosum fecerunt. 33
Politicorum Historiæ quæ ferant mala multitudini & urbibus. 40
an prosint civitatibus qui se civiles scriptores vocant. 32
Politica Præcepta. 33
Politica frans. 28
artium Regina Politica. *ibid.*
Politica imperiû in ceteras artes. *ibid.*
finis Politicæ cognatus Rhetoricæ. 80
Politica monita. 300.
*usque ad finem Pro-
 lusionis.*
Pompei Magni laus. 394
Populus optimus rerum æstimator. 299
Poruli iudicium cur magnifaculum. 316
Præcones edicta proclamantes. 154
Prælia potissimum et conciones quomodo historico scribenda. 239
navalis Prælii descriptio. 240
Vide Certamen.
Principes optimi potius augent dignitatē quā imperium. 59
Principum exempla. 91
varietas, an excellentia
Principum plus conferat civitati. 288
exempla Regum Romanorum pro eadem varietate. 289
Romanorum etiam Pontificum. 290, 291
Princeps in novo principatu quâ se gerat. 277
Pro-

ET VERBORUM.

Probitatis gradus. 395
 Prodigii & nepotes. 396
 Promethei figmentum. 445
 furtum ejusdem. 446
 Promethei hominis in-
 stauratio. 448
 Prudentia quibus in re-
 bus sit. 21
 Prudentiæ majus specimē
 Orator quam Philoso-
 phus ostendit. 25
 Prudentiæ causæ memo-
 ria & usus. 26
 Prurigo scribendi. 358
 Pudicitæ præconium. 518
 Vide Virginitas.
 Pulvinaris descriptio. ...

Quinti Curtii laus. 236
 ejusdem nota. ibid.
 Quintilianus quid sentiat
 de memoria & inge-
 nio. 25
 quid de sententiarum a-
 cuminibus. 250.

Receptaculi sulphu-
 rei pulveris descri-
 ptio. 253
 Recitatores. 327
 Recitantium prosopopœia
 309
 Recitantibus quid accla-
 mari solitum. 321, 337,
 347

Regni comparatio cum
 corio. 106
 Religio instrumentum re-
 gendorum populorum. 39
 absque ea quo se modo
 gerat cum Principe
 multitudo. ibid.
 quanti facienda ad rem
 militarem. 270
 Religionis contemptores
 ignari militæ. ibid.
 Religionis cura Roma-
 nis ante pugnam, &
 in pugna. ...
 post victoriam. ibid.
 Religionis & modestiæ
 pulcherrimum argumē-
 tum. 271
 Reminiscencia quid sit. 11
 discrimen memoriæ &
 Reminiscen-ix. 10
 Rhetores olim civiles Ma-
 gistri appellati. 20
 Politici nuncupati. 32, 33
 Rhetorica cum omni ho-
 minum genere aliquid
 habet Commercii. ...
 usus ejusdem in civitate. 74
 Politicæ soboles. 80
 ejusdem instrumentum. 81
 Rhetorica trilinguis. ...
 Plura vide in Orator,
 Oratoria, Eloquentia,
 Stylus. Roma-

INDEX RERUM.

- Romani & Pœni à plu-*
via distracti. 150
cur populus Romanus
foris, quam domi felici-
or. 269
Romulus quid in re Ro-
mana fundanda pec-
caverit. 268, 269
S.
S *Acris è litteris quàm*
multa desumpserint
veteres Poetæ. 139
Sacris è rebus fabulæ no-
uitas quanta. 143
exempla tum invenien-
dæ fabulæ è rebus sa-
cris: tum nodi solvendi
ex eisdem rebus poeticè
conficta: 150, 149
Sacra suffurantes ad ob-
scena scribenda. 162
Sadoletus Academiæ Prin-
ceps. 298
Saltatoris peccata exsi-
bilari solita. 168
Sallustii laus. 236
eiusdem nota. *ibid.*
Sallustii & Livii compa-
ratio. 238
Satyræ aliquorum. 174
Seditionis ac torrentis
comparatio. 280
quid remediis adversus
crescentem populi se-
ditionem. *ibid.*
Seditionibus nobiles. 306
Senecæ argutum dictum.
semis descriptio. 406
sententia an sit ingenii
signum. 15
de Sententiis dictorumque
acuminibus disputa-
tio. 176
quam multæ hujus gene-
ris Sententiæ reperi-
antur apud Ciceronem
178
icunculæ Belgicæ cum
sententiarum acumi-
nibus comparata. 187
Judicium de iis. 183
an sint ingenii argumen-
tum. *ibid.*
duplex in earum usur-
patione cautio. 184
Satietas ex nimio earum
usu. 187
Quintiliani iudicium su-
per hisce Sententiis. *ib.*
Ciceronis testimonium de
iisdem. 188
an Sententiarum acumi-
nia recens inventum
dicenda sint. 177
acumina sententiarum se-
cretiora an probanda
in historia. 250
de iisdem in Poesi. 307
Sericum quanti olim erat.
308
Servi descriptio. 417
Servilium morum de-
scriptio.

ET VERBORUM.

<i>scriptio.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Sternuentium oscitanti-</i>
<i>Servorum salutationes.</i>	<i>ibid.</i>	<i>umque mortes. 436</i>
<i>Servius Tullus in Regum</i>		<i>an ex hoc consuetudo be-</i>
<i>censu à Virgilio reli-</i>		<i>ne precandi. 436</i>
<i>ctus. 371</i>		<i>quanto antiquior Grego-</i>
<i>Severitate milites regen-</i>		<i>riano avo mos hic fue-</i>
<i>di. 272</i>		<i>rit. ibid.</i>
<i>qui apti ad hanc seve-</i>		<i>excitatum sulphure ster-</i>
<i>ritatem exercendi. ib.</i>		<i>nutamentum. 437</i>
<i>Severitas sine alia vir-</i>		<i>quinque causæ cur ster-</i>
<i>tutibus nulla. 273</i>		<i>nuentes salutentur.</i>
<i>Silvius Antonianus Dia-</i>		<i>439</i>
<i>logi persona. 193; 194</i>		<i>Sternutamentum Æthio-</i>
<i>eius extemporale car-</i>		<i>pici Imperatoris. 440</i>
<i>men. ibid.</i>		<i>quid Sternutamentum.</i>
<i>idem fidicen super men-</i>		<i>441</i>
<i>sam. 227</i>		<i>Sternutamentum indicium</i>
<i>vaticinario futuri Prin-</i>		<i>valetudinis. 442</i>
<i>cipatus. 228</i>		<i>eius causa. ibid.</i>
<i>Soccus ante officinam</i>		<i>unde Sternutamenti so-</i>
<i>pensilis. 310.</i>		<i>nus. 441</i>
<i>Somni descriptio. 341.</i>		<i>Sternutamentum cur a-</i>
<i>Spectaculis dum interest</i>		<i>dorari solitum. 441</i>
<i>scæmina à dæmone cor-</i>		<i>cur profit dicitur Ster-</i>
<i>ripitur. 134</i>		<i>nuenti. 443</i>
<i>Statii descriptio. 320</i>		<i>Sternuentes Cruce signari</i>
<i>stylus eiusdem. 336</i>		<i>soliti. 443</i>
<i>de eo iudicium. 340</i>		<i>Scurrarum colloquium</i>
<i>à Plauto delusus. 356</i>		<i>de causis Sternuta-</i>
<i>ei Naugerius insensus.</i>		<i>menta salutandi. 444</i>
<i>297</i>		<i>quibus crebrò Sternuen-</i>
<i>Sternutamento mortuus.</i>		<i>dum sit. 445</i>
<i>434</i>		<i>qui Sternuentium salu-</i>
<i>Sternuentem salutandi</i>		<i>tandi sint. ibid.</i>
<i>mos unde. 433</i>		<i>Promethei hominis pri-</i>
		<i>mi Sternutamētū 446</i>
		<i>senes</i>

INDEX RERUM.

- senes Sternuentes cur non salutandi.* 448
Sternutamento insidias detegi olim creditum. 444
Telemachi Sternutamentum. *ibid.*
observatio temporis, & loci in Sternuendo. 450
Sternutamentum ad dexteram, & ad laevam. 451
Socratis genium pro Sternutamento. *ibid.*
Sernutamentum omē anceps. *ibid.*
observationes ridiculæ de eo. *ibid.*
dens Sternutamento excussus quid significaverit. 452
quantum ominis olim in Sternutamento. *ibid.*
Sternutamenti indicio bellum susceptum. 453
Strozziarum gentis laus. 335
Stylum cur facile permiscerent scriptores. 167
libera Styli permissio coercenda. 168
Stylo modum historicis præscribere cur difficile. 192
libertas aliquorum in Historiæ Stylo. *ibid.*
Stylus historicus à poetico, & oratorio separandus. 230
Sadoleti disputatio de Stylo poetico. 302
quid Stylo conferat tempus. 306
controversia Poëtarum de Stylo Poetico. 316.
Plura in Oratoria, Orator, Historia, Historicus Poësis, Poëta, Eloquentia, Rhetorica.
Suetonius Tacito equalis. 57
post Tacitum scripsit eumque interdum tacite redarguit. *ibid.*
laus ejusdem. 235
T.
T *Acitus an quid obsit Religioni.* 30
Iusti Lipsii de eo iudicium. 31
Annibalis Scotti. 32
varia fraudum argumenta apud eum. 34
eius interpretationes plerumque in deteriorem partem immerito prolata. 36
an ejus conjectura opem ferant Principi in rerum administratione publicarum. 38
ejus.

ET VERBORUM.

<i>eiusdem Historia quantum habeat voluptatis.</i>	41	<i>poeticè fusa.</i>	146
<i>an verax.</i>	41, 42	<i>belli pacisque tempora legibus munienda.</i>	268
<i>De ejus veritate iudicium. Errata</i>	43. & seqq.	<i>Temporis vitium augentis omnia.</i>	308
<i>quæ vis excusanda.</i>	49	<i>Terroris figuratio.</i>	148
<i>cur Historiam scripserit.</i>	51	<i>Theutillæ puellæ facinus & præconium.</i>	343
<i>in ejus conjecturis quantum insit momenti.</i>	52	<i>Tiberii laus.</i>	53
<i>expenduntur aliquæ.</i>	44	<i>cur ei mos raro præsides mutare.</i>	60
<i>redarguitur à Suetonio Tacitus.</i>	55	<i>de hac re ejusdem responsio & Apologus.</i>	ibid.
<i>eius ingenium.</i>	62, 65, 58	<i>Titus Livius. Vide Livius.</i>	
<i>adulationis arguitur.</i>	64	<i>Tragædia cur inventa.</i>	20
<i>dignitas familie Taciti à quo inchoata,</i>	64	<i>in Tragædos obscenos querela.</i>	99
<i>verisimilitudinem spectatam non veritatem.</i>		<i>Translationes cur sint ingenii argumentum.</i>	15
<i>eiusdem conjecturæ.</i>	214	<i>audaces & inverecundæ.</i>	312
<i>stylus ejusdem.</i>	245	<i>Vide Oratio.</i>	
<i>exempla dictionis poeticæ.</i>	246	<i>Tormenta bellica.</i>	346
<i>quid in illo commendandum.</i>	247	<i>Torquati Tassi casus.</i>	360
<i>iudicium de ejusdem stylo.</i>	249	<i>Tubulorum fortuita conflagratio.</i>	346
<i>Politicus præceptor.</i>	263	<i>Typographarum querela.</i>	358
<i>Taciti stylo conformata narratio.</i>	222	<i>quid pro Typographis decretum.</i>	360
<i>Templum super caelestes orbes Poeticè fabricatum.</i>	144	V.	
<i>Temporis index catena</i>		<i>Veneris templum cur extra urbem.</i>	134

Vene-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

<i>Veneres dux.</i>	153	<i>Virginitatis conservandæ</i>	
<i>Ventorum varia vis.</i>	153	<i>inventum.</i>	160
<i>Vento concipientes.</i>	...	<i>pro ea mirum facinus.</i>	252
<i>Verborum officina.</i>	231	<i>pro ea non admittenda</i>	
<i>quomodo inde extrahen-</i>		<i>conatus.</i>	341
<i>da.</i>	ibid.	<i>Vide Pudicitia.</i>	
<i>comparatio typorū ver-</i>		<i>Virginus Cæsarinus.</i>	349
<i>borumque.</i>	ibid.	<i>Virginus V. finis.</i>	177
<i>ex fine delectus verbo-</i>		<i>Virginum par amantium.</i>	160
<i>rum præfinitur scri-</i>			
<i>ptoribus.</i>	232	<i>Viri gravis honestique de-</i>	
<i>quæ verba ad Oratoris</i>		<i>scriptio.</i>	419
<i>finem apta.</i>	232	<i>Virtutum exercitatio.</i>	429
<i>quæ verba apta ad finem</i>		<i>Vitia cum bonis artibus</i>	
<i>Poetæ, quæ ad Histori-</i>		<i>subcrescentia.</i>	27
<i>ci.</i>	232	<i>Vlyssis facinus eloquentia</i>	
<i>verba vasorum instar.</i>		<i>patratum.</i>	18
	309	<i>Voluptas Helenæ similis.</i>	103
<i>portenta verborum.</i>	155	<i>an Poetæ finis.</i>	112
<i>de Vespasiano Imperato-</i>		<i>Vrnx descriptio in Poeta-</i>	
<i>re mira.</i>	63	<i>rum Senatu.</i>	357
<i>Vestium genera.</i>	303	<i>descriptio Zodiaci in Vr-</i>	
<i>Vestis variè confarcinata.</i>	367	<i>na.</i>	ibid.
<i>Vetulæ descriptio.</i>	434		
<i>Victus liberalitas.</i>	425		
<i>Vini reprehensio.</i>	394		
<i>Virgilii descriptio.</i>	340		
<i>stylus ejusdem.</i>	341		
<i>de eo judicium.</i>	344		

X.

X Enophon an hi-
storieè scripse-
rit. 56
Xistus. V. 291.

F I N I S.

I N D E X

P R O L U S I O N U M E T O R A - T I O N U M P A R T I S P R I M Æ.

ex Decad. I.

1. O RAT. Caroli V. Cæs. abdicantis à se regna.	457
2. Orat. Caroli V. Cæs. ad Filium.	458
3. Orat. Margaritæ Parmensis pro inquisitione.	459
4. Orat. Conjuratorum Contra Inquisitionem	461
5. Orat. Differendam sententiam Inquisitionis	463
6. Orat. Brederodii supplex libellus.	464
7. Orat. Brederodii petitio, quæ suarum partium accusatores castigari petit.	465
7. Orat. Margarita Parmensis contra seditiosos	466
8. Orat. Margaritæ ad Philippum Lanoicum.	468
9. Orat. Comitû Egmontii	469
10. Orat. Scarenbergii Secretarii	470
11. Orat. Roderici Gomesii	471
12. Orat. Ferdinandi Toletani	472
13. Orat. Ducis Ferix	474
14. Orat. Principis Condæi	475
15. Orat. Ordinum Belgicarum	476
16. Orat. Aule Procerum Prudentiorum	477
17. Orat. Invektiva seditiosorum Hispanorum	478
18. Orat. Patris Castrensis S. I.	479
19. Orat. Osorii ullox	480
20. Orat. Octavii Gonzagæ	481
21. Orat. Ioannis Escovedi	483
22. Orat. Exprobratoria	487
23. Orat. Ioannis Escovedi	488
24. Orat. Alexandri Farnesii.	490

I N

I N D E X

P R O L U S I O N U M E T O R A T I O N U M P A R T I S S E C U N D Æ

ex Decade secunda Historiæ Belgicæ I. excerptarum.

1. O RAT. <i>Alexandri Farnesii</i>	493
2. O rat. <i>Ejusdem de Burgerhauto invadendo</i>	496
3. Orat. <i>Matthiæ Austriaci</i>	498
4. Orat. <i>Alexandri Farnesii</i>	500
5. Orat. <i>Ducis Terra Nova</i>	501
6. Orat. <i>Alexandri Farnesii</i>	503
7. Orat. <i>Alexandri Farnesii Querela</i>	504
8. Orat. <i>Alexandri Farnesii Consultatoria</i>	506
9. Orat. <i>Alexandri Farnesii Qua queritur Belgicam gubernationem male divisam</i>	508
10. Orat. <i>Alexandri Farnesii ad suos milites</i>	510
11. Orat. <i>Idem Gratulatur Regi</i>	512
12. Orat. <i>Ejusdem persuasio qua Marchioni &c.</i>	513
13. Orat. <i>Idem Nervum belli à Rege postulat</i>	514
14. Orat. <i>Alexandri Farnesii Juasoria</i>	515
15. Orat. <i>Philippi Hispaniarum Regis</i>	516
16. Orat. <i>Farnesii ad Tribunos</i>	518
17. Orat. <i>Ernesti Bavari</i>	521
18. Orat. <i>Verdugi & aliorum militarium</i>	521
19. Orat. <i>Poloniæ Regis</i>	523
20. Orat. <i>Alexandri Farnesii</i>	523
21. Orat. <i>Regis Hispaniarum</i>	524
22. Orat. <i>Philippi Regis Hisp. ad Daniæ Regem</i>	525
23. Orat. <i>Daniæ Regis ad Farnesium</i>	526
24. Orat. <i>Elizabethæ Angliæ querela</i>	529
25. Orat. <i>Ejusdem excusatio</i>	530
26. Orat. <i>Farnesii excusatio</i>	530
27. Orat. <i>Regis Hispaniarum consultativa.</i>	531
28. Orat. <i>Qua describitur Classis Hispanica</i>	533
29. Orat.	

Index Prolusionum.

9.	Orat. Pallavicini	534
10.	Orat. Regis Hispaniarum qua laudatur Farnes.	535
11.	Orat. Matthiæ qua queritur	537
12.	Orat. Artesiorum qua ea ponunt.	538
13.	Orat. Vedaſtini Abbatis	539
14.	Orat. Barlamontii	540
15.	Orat. Qua adhortantur in Trajeſti obſeſſi	541
16.	Orat. Coudenhovii qua tentat Gubernatorem Friſie	542
17.	Orat. Suaſoria Orangii	543
18.	Orat. Bodini Secretarii Alenconii Ducis	544
19.	Orat. Lieſvelti Cancellarii Brabantia	547
20.	Orat. Bernardini Mendoxæ	548
21.	Orat. Leonini Geldriæ Cancellarii	550
22.	Orat. Philippi Marnixii	552
23.	Orat. Ejusdem dedentis Alexandro Antverpiam	553
24.	Orat. Camilli Suaſoria	557
25.	Orat. Qua Wallones ob ſtipendia non ſoluta ad tumultuationem incitantur.	558
26.	Orat. Qua Conſil. Reginæ Anglorum Eliſabethæ ſuadent	559
27.	Orat. Eliſabethæ Reginæ Anglorum	560
28.	Orat. Rocaldi	560
29.	Orat. Qua milites ad tumultum adverſus mandata ſui Ducis excitantur	562
30.	Orat. Taſſii qua pro tumultuata Hiſpanorum Legionem pœnam deprecatur.	563

F I N I S.

32.5

1

A

of
in
tu
O
ad
fer
ret

XUM

PROLUSIONUM
ACADEMICARUM
LIBER PRIMUS.

PROLUSIO PRIMA.

An proprium sit Oratoris præstare solum memoria: reliquis autem ornamentis animi, præsertim Intelligentiæ acumine, atque Iudicio carere tuto possit, Quidque de Oratoria cum facultatibus aliis comparata sentiendum sit.

SUPERIORE, qui se proximè convolvit, atque elapsus est, anno (Præsules ac Patres, aliique nobilitate, atque eruditione clarissimi) memini, dum ex hoc loco novos Rhetores more majorum salutarem ostendere me illis, quantum opis haberent in ea Arte, quam ipsi recens amplecterentur, quantoque civitatum bono tripartita Oratoriæ, Historiæ, ac Poeseos facultate ad publica, privataque commoda uti possent. Illa mihi in aliud tempus argumenta reservabam, ut rem à capite resumendo, singulas

C

gulas

*In Sa-
tyrico.*

*Consi-
lium in
hisc
Prolu-
sioni-
bus.*

gulas harum quas dixi trium , partes ali-
quanto diligentius expenderem , easque à
certis vitiorum notis , quibus laborare vul-
gò quæque feruntur , qua possem ratione
vindicarem. Etenim, seu culpa fiat eorum,
qui hunc Artem ita pertractant , ut in eos
dici possit illud Petronianum , **P A C E** ve-
stra, Magistri , vos primi omnem eloquen-
tiam perdidistis : seu potius Artis condi-
tione , quæ sicuti est per se ipsa popularis,
nullosque mortales præterit , cum quibus
aliquid commercii suadendo non habeat ;
cum aliis plurimum, non parum cum aliis,
nemo cum quo nihil habeat , usquam sit ;
ita expositam esse vulgi arbitrio , & inter-
dum etiam ludibrio necesse est ; certè qua
id cumque causa fiat, nullam hodie partem
tenemus hujusce facultatis immunem ac
liberam ab hominum reprehensionibus.
Quare facturum me convenienter existi-
mavi personæ , quam mihi pridem impo-
suisstis in hoc Eloquentiæ theatro , Patres,
accommodatè hujus Artis excellentiæ,
quæ alicujus patrociniò repræsentari me-
ritò cupit : non ingratiè auditorum expe-
ctationi , quorum aures atque animos ro-
rum cognitio definitioque jucundissimè
pascit ; si rem totam arbitrando potius ac
differendo , quam exornando , & laudibus
otiose complectendo traducerem . In
quo tamen dicendi docendique genere ita
me geram in hac coronâ sapientium viro-
rum : ut , sive in Rhetorum officinis a-
gam , sive ad Academiæ spatia deflectam,
utrobique existimatorem me esse memi-
nerim,

nerim, non magistrum. Atque hodie qui- *Occasio*
dem statuere in medio libuit Oratoriam, *dispu-*
quod potissimum in eam quasi tardam ja- *tationis*
centemque, ac stolidè, ut ajunt, hebetem,
non modò clam obloquantur aliqui, sed
reperiatur etiam non nemo, qui edito in
lucem libro, eandem velut inertis cujus-
dam stupiditatis ac tarditatis ream non
tam liberè, quam illiberaliter accuser.
Nimirum sunt hi ex eo genere hominum,
qui rejecti plerumque ab hac Arte, ver-
tunt se in eam partem; ut, quod ipsi scire
se profiteri non possunt, dicant ingenio-
sorum esse nescire; remque ita statuunt;
NON ex omnium tractatione, usuque
disciplinarum hominis ingenium æque de-
prehendi; sed cùm alii intelligentià,
phantasià, visisque alii, alii memorià præ-
stent; de Oratoribus ita pronunciandum
esse; in iis memoriæ plurimum, imagi-
nationis haud parùm, ingenii rationisque
quam minimum elucere. Sic isti Artem
præstantissimam intelligentiæ ac rationis
acumine, hoc est, principe dominantis
animi parte dum spoliant, contemptam
videlicet abjectamque infra infimam
quamque disciplinam irridendum probis
ac salibus exponunt. Quæ temerè potius
dicta, ut ego interpretor, quam acerbè,
non ea, qua par esset, adornata & alacri ad
vindictam oratione confodiam: quam-
quam hoc libens facerem, putaremque sin-
gularem nobilissimæ facultati grâtiâ re-
ferre me; si vilia hæc capita in hoc ipso
Eloquentiæ Templo, quasi ad ejus Aram,

Affer-
tio non-
nullo-
rum de
Orato-
ribus.

4 LIB. I. PROLUS. I.

*Styl
ratio in
hac di
sputa-
tione.*

atque conspectum iusto sanè ictu confice-
rem. Sed alia mihi ratione cum hisce ho-
minibus agendum esse composito isto vultu
aspectuque vestro significatis, Auditores:
qui hos Eloquentiæ ita indignos non præ-
grandis ac declamatoriæ vi orationis, sed
perpugnacibus argumentis è re ipsa peti-
tis, conficientibusque rationum momentis,
nempe suis, quod ipsi ajunt, armis repellen-
dos esse censetis.

*Dissi-
dium
linguæ
& cor-
dis.*

*3. de
Or.*

Et sanè si res ad Socratis usque tempus
referretur, quo tempore, uti accepimus,
Sapientia atque Oratoria ita conjunctæ
erant, ut una ex utraque facultas existeret,
iidemque sapientes haberentur, & eloquen-
tes, sublata planè lis esset, ut enim Sapien-
tiæ facile deferuntur primæ ingenii partes,
sic Eloquentia, quæ non sine illa sit, eodem
loco & laude ingenii censeretur. Postea
verò quam scidit se in partes sentiendi, di-
cendique studium, & aliis lingua esse cœpit
in quæstu, ambitioseque nomen eloquentis
adamaturn est: aliis neglecto linguæ cultu
sola cordis expolitio, & gloriosa sapientis
appellatio quæsitæ; nunc illud dissidium ex-
titit quasi linguæ ac pectoris: factumque,
ut quæ una erat rectè sentiendi, & bene
dicendi Magistra, artes jam esse plures vi-
derentur. Et quemadmodum ex Apennino
divortia fluminum, ita ex communi Sa-
pientium jugo, quod ait Tullius, artium
derivationes extitère, dum Philosophi in
Jonium mare, Græcum quiddam ac por-
tuosum, Oratores in Thuscum hoc nostrum
Sirenibus obsessum defluerunt. Quæ ho-
minum

minum vitio diducta jam contrariè studia ad caput revocare, unoque in fonte, quod erat antè, confundere, non est consilii institutiq; mei. Illud in præsentia suscepi, ut quoniam de magna possessionis nostræ parte depelli videmur, non redigamur in eas prædioli angustias, ubi ne titulus quidem Oratoris stare possit: ac turpe poscè sit, nos qui aliorum patronos agimus, nostræ patrocinari causæ in tanto Artis universæ discrimine nequivisse.

Tres insunt in hominis anima facultates, quarum excellentiam præstantiamque mortales adamare solent, Memoria, Ingenium, ac Judicium. Primæ secunda præponitur, secunda tertiæ, multorum sententia, posthabetur. Ergo ex his tribus unum Oratoribus abundè, duo perparcè nimium concedunt: si quidem in litterariis comitiis præferri ajunt cæteris eloquentes in contentione memoriæ at ad honorem ingenii, judicii, ferre facilè repulsam, ac relinqui penè omnium postremos. Neque id mirum videri: consequi enim ista sese, ut laborent ingenio plerunque, qui memoria plurimum valent: rationem verò in promptu esse: quippe siccitatem prodesse ingeniis, & qui cerebro sicciore sunt, Aristotelis sententia ingeniosos meritò censeri: quales ipse in Problematis refert, & nos experimur esse melancholicos: contrà, qui humidior mollioreque sunt cerebro, rudes hebetesque Galeno iudice habendos. Atqui memoriam hoc maximè mollitudinis humore niti, quia in raro cereoque capite multo facilius si-

*Quid tri-
buant,
quid ad-
imant
Orato-
ribus
aliqui.*

*lib. 3. de
loc. aff.*

mulacra rerum imprimantur, quam in ad-
 stricto, ac siccitate durato. Quod si, quæ
 memoriam alit teneritas, ingenium necat,
 liquidò constare, eosdem ingeniosos juxta
 ac memores esse non posse. Ita de vobis,
 Rhetores, isti definiunt Magistri; & quò
 vos memoria liberalius impertiunt, eo ab
 ingenio judicioque, quas partes arrogant,
 opinor, sibi confidentius atque in huma-
 niùs expellunt. Sed nos horum liberalitate,
 si placet, utamur in præsentia, & quam par-
 tem sponte nobis attribuunt, ita inte-
 rim accipiamus, ut quid de duabus sentien-
 dum sit, paulo pòst seorsim atque impensè
 visuri simus: speramus enim fore, ut ex
 iis, quæ partim ultrò deferuntur, partim
 jure nobis ipsi vendicabimus, nihil ad ex-
 tremum esse perfectius Oratore concluda-
 mus.

*Memo-
 riæ præ-
 stat*

*Orator.
 Plut. de
 educ. li.
 Cic. in
 part.*

*Plat. in
 Theat.*

Ari. l. 6

Eth. c. 5

Cic. l. 5.

Tuf. q.

*Memo-
 riæ de-
 scriptio*

Age igitur: MEMORIA præ aliis valet
 Orator; & verò etiam gloriatur tanquam
 excellenti vitæ bono, tanquam thesauro &
 penu disciplinarum, germana litteraturæ,
 Musarum parente, altrice Sapientiæ, in signi-
 demum argumento Divinitatis. Quid enim?
 an potest quicquam esse, aut excogitari
 præstantius; quam eam patere in animo ca-
 pacitatem, quam immensa rerum aliarum
 aliis quotidie accedentium congeries non
 modò non exæquet, non expleat, non cu-
 mulat, sed dilatat etiam laxetque ac fundat
 amplius, novosque semper sinus ac recessus
 intus latè lacunosos aperiat: quid admira-
 bilius, quam rerum verborumque multitu-
 dinem forma variam, sensu discrepantem,
 numero

numero infinitam, iis loci angustiis ita non confusè ac permistè, sed distinctè electe-
 que conservari, ut quasi discreto descripto-
 que in capita, seu familias populo, in fronte
 Domus Domini titulum legere, indeque
 habitatorem evocare, aut gentem univer-
 salem censere facillè possis? quid accommo-
 datius, quàm simulacrorum ingentes co-
 pias, tamquam addictam ubique tibi Sacra-
 mento militiam, eo inter se nexu ac fide
 conjunctam coherentemque habere, ut
 sive unumquodque seperatim, sive confer-
 tim universa, sive singula ordinatim in
 aciem proferre velis, nihil planè in tanta re-
 rum turba turberetur, sed alia procul atque
 in recessu sita prodeuntibus locum cedant:
 alia semiaperto aditu quasi tentabunda, &
 an ipsa quærantur, exploratura subsistant,
 alia se tota confestim promant, atque in
 medium certò evocata profiliant? Hoc au-
 tem tam magno, tam fido domesticorum
 agmine instructus animus quam speciem
 sui auditoribus exhibebit, dum nihil agetur
 unquam, nihil cadet in consuetudinè quo-
 tidiani sermonis, nihil in disquisitionem,
 deliberationemque aliquando vocabitur,
 cujus arbitrium ille continuo petere ab
 antiquitate, testes citare majores, senten-
 tiis exemplisque confirmare, dicta sapien-
 ter, fortiter facta, excogitata prudenter
 inferere, cum recentibus antiqua, nostra
 cum externis, cum ultimis prima mediaque
 conferre ad pompam usque ostentationem-
 que non valeat? Non est quòd blandientes
 ipsi nobis rebus per nos inventis, hoc est,
 ingenii

*Memo-
 ria præ-
 conium.*

3 LIB. I. PROLUS. I.

ingenii laude magnopere gloriemur, aliorum placita delicato fastidio respuamus, vetera superbe, atque arroganter indignemur: Quotus quisque est, qui nova condat, prisca non resarciat? Equidem numquam assensus sum Platoni, qui rerum scientiam existimavit esse reminiscantis animæ laudem. Illud non rarò sum expertus, cum aliquid acutius excogitarem, meque ejus inventorem paulo blandiùs efferrem, ubi in illud mox incidi, ac recordatus sum id lectum fuisse à me olim; tunc enim verò animadvertisse, beneficium illud non fuisse ingenii, sed memoriæ. Et ne alios metiri videar ingenio meo, nonne hûc spectant illæ Sapientium voces, nihil esse sub Sôle novum? Vix quicquam dici, quod non sit dictum prius? Quæ modò sunt, fuisse pridem ac futura postmodum esse? nonne inquam ostendunt, rarum jam superesse, quæ unaquaque gloriemur; inventioni locum, occupata majoribus magnam partem ingenii spatia, per amplum memoriæ patere campum, uno verbo, scire jam nostrum recordationis agnitionisque plurimùm habere? Quod si ita est, quis non videt, quantum inter ceteros efferant Oratorem, qui pulcherrimo illum memoriæ bono instructum volunt, & quod inde sequitur, quàm non abjectè humiliterque de vobis loquantur, Rhetores, qui efficere contendunt, Artis vestræ laudem ornamentumque esse memoriæ? Verum memoriæ vim cum intelligentiæ acumine constare posse indagatores naturæ Philosophi negant. Gredo Philo-

An memoria
eum in-

Philosophorum Principes Plato & Aristoteles: quorum alter salutem sensuum, atque *constet.* intelligentiæ appellat memoriam, alter *In Phi-* facilius reminisci qui excellunt ingenio, *lebo.* disertè pronunciat. credò, Fabius Quinti- *De Me-* lianus qui & doctrina & usu longissimo, et *Rem.* æstimandorum ingeniorum peritissimus, Memo- indicium ac specimè ingenii statuit in pue- *ria,* & ris memoriam. credo, ingeniosissimi qui- *ingenio* que, quos fuisse constet maximè scilicet præ- obliuiosos, HOMERUM loquor, illum in- *stantes.* geniorum fontem, rerumque omnium com- *Home-* prehensione felicissimum. loquor ARI- *rus.* STOTELEM virum extra omnem ingenii *Aristo-* aleam, ac memoria rerum plurimarum *teles.* excellentem. loquor C. JULIUM Cæsa- *Iul.* rem, qui nihil unquam præter injurias dici- *Cæs.* tur oblitus. loquor ANNÆUM Senecam *Seneca.* Declamatorem, in quo ingenium viguisse nos admiramur, memoriam ad miraculum usque floruisse testatur ipse. loquor inter viros sanctimonia nobiles AUGUSTI- *SS. Au-* NUM, atque HIERONYMUM summo *gust. &* ingenio mirabilique memoria præditos, *Hier.* quorum hic quem posteriore loco nomi- navi, cum linguas nationum ferè omnium calleret, eo præconio exornatus est, ut diceretur, AB nullo hominum sciri quod Hieronymus ignoraret. loquor, ut proxi- *Io. Pi-* ma commemorem, PICUM Mirandula- *cus.* num memoria æquè ac ingenio plausus omnium admirationemque promeritum. denique, ut è nostræ familiæ multis unum proferam viventem adhuc victurumque perpetuò fama nominis immortalis;

Franc. Suarius. FRANCISCUM Suarium loquor ingenio sine controversia maximo : cui tantum memoriz est , ut inter reliquos sanctos

Franc. Suarius. Patres Augustinum multiplicem sanè ubi-remque scriptorem animo promptum habeat ubique , ejusque tum sententias , tum (quod perquam mirum est) verba pro re nata prolixè fideliterque subjiciat. quin etiam de suis voluminibus, quæ jam Bibliothecam sola conficiunt , si quid interrogetur, uti fit statim quo loco , quaque pagina disseruerit ea super re , expedire docentem ac digito commonstrantem sæpe vidimus. Adeò memoriam ingenio non

Memo-rix Vis duplex. officere certum est. At rationi qui satisfiet, quæ duo hæc in uno eodemque vigere non permittit , cum quo humore memoria pascitur , eo extinguitur ingenium ? Non expendam diligentius quanti ratio sit : sed neque illud docebo , virtutem memoriz duplicem esse , celeriter percipere, percepta diu retinere : illud ex humecto fluxoque, hoc ex arido & sicco provenire : quare eisdem magno esse ingenio , & perinde tenati memoria satis posse. hoc paucis attingam, quod vobis, Viri Sapientissimi, ex Aristotele, Aristotelisque interprete Divo Thoma exploratum scio , Memoriam ab Agnitione, Reminiscenciam vocant Philosophi ; differre sanè plurimum : illam homini cum brutis animantibus , hanc homini tantummodo convenire , illius celeritatem cum ingenii tarditate plerumque consistere , hujus vero cunctationem & moram volueris ingenii comitem esse. Etenim cum

Discrimen Memo-rix & Reminiscencie. re-

reminiscenti virtus pervestigatio quædam *Quid sit Re-*
 sit rerum in memoria oblitescens, uno *minis-*
 animi motu alios secum atque alios quasi *centia.*
 confertis manibus educens; ita mentis
 agitationem comprehendit, ut qui ratio-
 cinando expeditiores sunt, ingenique ce-
 leritate præcellunt eos facilius reminisci,
 is quem sæpè laudo; Aristoteles scitè con-
 fecerit. Atque hanc memoriæ laudem,
 contra quam nec Philosophorum authori-
 tas, nec rationum suffragia contendunt,
 illam fatemur in primis esse, cuius gratia
 se commendari multo avidius exposcit
 Orator, quam ob eam memoriæ gloriolam,
 qua nihil non momento accipiat rege-
 ratque: qua multiplicium ac inter se perplexa-
 rum rerum congeriem perpetua oratione
 evoluat: qua longam verborum seriem mo-
 dò à summis rectà ad ima, modò ab imis
 ad summa præposterè, modò à mediis ad
 extrema perturbatè, plaudente circum au-
 ditore profundat: sed quæ in animo im-
 pressa semel, etiamsi ægrè, rerum verbo-
 rumque vestigia ad eum usum tenax ac
 fidus serviet, nihil ut ponatur in medio,
 de quo ille copiosè, electè, sapienter, si mi-
 nus flexibili ipsa per se, excussa certè per
 ratiocinationem memoria differere diu
 multumque non possit. Quod dum faciet
 Orator, faciet autem si tueri volet Oratoris
 nomen, non minùs se inter memores inge-
 niosum, quàm inter ingeniosos memorem
 præstabit.

*Osten-
tatio
memo-
ria.*

Verùm sentio me, dum in Oratore In-
 genium cum Memoria in gratiam reduco,
 ad

De ingenio Oratoris quid sentientium. ad eam partem devenisse, qua de INGENIO agendum erat, quam ego laudem memoria longè præstantiorem dum Oratori enixè restituo, constabit etiam quod modò dicebam, Oratoris Memoriam non heberem segnemque, sed cum accurata animi ratiocinatione, Ingeniique acumine esse conjunctam. Principio illud inter nos conveniat necesse est cùm de Oratore loquimur, non esse sermonem de causidico aliquo, aut locutuleio, qui è grege concionalium Rabularum vendibilis repentè proclamator existat: hic enim licet ingenio destituatur, animo tamen complexus ingentem rerum verborumque sylvam, quamdiu non excidet memoria, tamdiu non modò probabilis, ut ajunt, ad clepsydram, sed perdius ac pernox ad auditoris usque convicia pertinaciter declamabit. Neque etiam hic agi de Rhetore ac dicendi Magistro, in quo diuturna exercitatio, ac multorum lectio observatioque librorum ita sæpe numero supplet ingenii partes, ut in tradendis juventuti præceptis Rhetoris personam non magis experti, quàm acuti sustinere cum dignitate videatur. Sed de eo demum Oratore disputari, qui sive ad populum in foro temploque, sive in aula in privatis publicisque consiliis ad Principes viros, sive in Exedra & Academia ad Sapientes, quacumque de re proposita, tam erudita atque aperta oratione doceat, tam suavi grataque demulceat, tam robusta atque pugnaci commoveat, ut gravitate rerum, verborum suavitate, argumentorum seu

Quo de Oratore sermo fiti.

Triplex munus Oratoris.

vi, seu specie concitatos auditores in quam ipse velit partem, unius linguæ imperio traducat universos. Hunc autem magno excelsoque esse ingenio numquam mihi timide pronunciandum putavi: quando triplex hoc munus, quod adeo Oratorium est, ut Orator absque eo nullus sit, ne mediocriter quidem exerceri potest sine ingenii laude. Nam, ut de primo dicam, quæ ratione D O C E R E poterit is non in una alterave materia, sed in iis omnibus, quæ usurpantur hominum sermonibus, aut cadere aliquando in disceptationem solent; nisi earum notitiam perbene ac scienter hauserit? Quomodo sua stabilire, aliena refellere, repugnantibus occurrere, falsa & fallentia procul habere omnia certis rationum ponderibus momentisque firmare: si ignoret, quid possit Enthymemate confici, quid inductione, quid aliis argumentationibus? in quibus dum alia ponuntur, assumuntur alia, alia deducuntur: sive sola seorsim intelligat, sive plura invicem componat, sive ex uno aliud ducta in orbem ratiocinatione comprehendat. Ingenium certissimo se ubique prodit, argumento, ductuque se suo quodammodo circumscribit. Fallantur qui Oratorem concludunt ea, tanquam regione, septumque continent iis terminis ut eleganter & ornate dicat: in quo fortasse memoriæ, quam ingenii major est usus. Non hæc est Oratoriæ provinciæ amplitudo, totumque munus Oratoris, quin potius ipsi artifices dicendi, ejus inscitiam, cui res non suppetant, abundant
autem

*Argu-
mento-
rum tra-
ctatio
postulat
ingenii
vim.*

autem verba, stultitiam loquacem appell-
Inven- lant atque irrident. Sed invenire quid aptè
tio rerū dicat, quæ fundamenta jaceat orationis,
est opus quam rerum molem attollat, quibus argu-
ingenit. mentorum præfidiis omnia communiat,
lib. 1. hoc adeò Artis hujus est, ut addictus huic
Rhet. parti Aristoteles Rhetoricam ex inventione
 definiat, eumque perfecti Oratoris appella-
 tione spoliare non dubitet, qui invenien-
 do minus excellat: cumque persuasionem
 fide ac motu comparari dicat, inter ea quæ
 fidem faciunt, atque ideo persuadere pos-
 sunt, Elocutionem non enumeret, nisi tan-
 quam comitem, quæ inventioni ad fidem
 famuletur. Hæc autem inventio rerum,
 quas expedite atque in omnem dicendi oc-
 casionem intentus illicò expromat Orator:
 hæc celeritas animi transferentis sese in
 omnem partem, omnia ubique rimantis,
 omnia colligentis: hæc mentis feracitas
 progignentis tam multa, tam varia, tam apta
 rebus, tam opportuna temporibus, tam de-
 cora personis, quis non videt, quanti opus
 ingenii, quantæque intelligentiæ sint opes?
 Sane cum sedes argumentorum easdem
 Dialecticis ac Rhetoribus utrorumque
Secun- Princeps Aristoteles attribuit, non ille exer-
dum cendæ campum memoriæ, sed locos sagaci-
munus impigræque rationi pervestigandos aperuit.
Orato- Jam verò ut DELECTET Orator (nam
ris De- hoc ejus alterum munus dicebam) quo id
lectare, modo sine ingenii solertia consequetur? Ut
an sit enim omittam quod est in oratione robu-
ab in- stius, & quædam minuta confectæ, in qui-
genio. bus ingenii laus fortasse videri potest am-
 bigua;

bigua; certe & in verbis translationes in-
 versionesque, & in oratione sententias ha-
 bene plurimum delectationis omnes expe- *Tran-*
 rimur: atqui ingenii non vulgaris argu- *slatione*
 menta sunt utraque. Et verba quidem aptè
 transferre, mentis esse omnino peracutæ
 ac perspicacis apud Eloquentiæ parentem
 vir cum primis eloquens M. Crassus affir- *lib. 3. de*
 mat; quod nimirum nobilis ac præalti spe- *Orat.*
 cimen ingenii sit transilire ante pedes po-
 sita trita ac sponte se offerentia contem-
 nere, & alia longe repetita cum delectu
 sumere: ex quo fiat, ut auditoris animus
 translatione audita, evolet contiūuo ad
 Authoris ingenium, ejusque contempla-
 tione in admirationem excitatus, ea per-
 fruatur, quam ex admiratione nasci Aristo-
 teles voluit, voluptate. Accedit, quod nemo
 potest unum alterius loco concinne substi-
 tuere, quod in translationis usu venit, qui
 non plurimum inter se similitudinē, nexum
 atque concordiam deprehendat: hoc autem
 est rationis opus, quæ rerum naturas perve-
 stigat animadversa que proportionē inge-
 niose permutat, ex quo nasci putandum est,
 ut qui hæc audiunt, per eadem rationis ve-
 stigia progredientes, dum deprehensa unius *Arist.*
 cum altero comparatione, hoc esse illud, *3. Rhet*
 ratiocinando discunt, maxime delectentur:
 cum semper quidem jucundum sit homini
 discere, tamen ratiocinatione, id est, con-
 gruenter hominis naturæ, multo jucundis-
 simum. In sententiis vero confirmandis, *Senten-*
 ubi vix ingens ac virtus in breve dictum *tia.*
 coacta mirè oblectat auditores, quam vivit
 penè

penè ac spirat ingenium ! Quid enim ? argumentum peramplum & grave, quodque fufum ac diffipatum vires amitteret, unius verbi compendio colligere, ac proinde fortius intorquere, res communes ufusque proculcatas, tanquam transmarino atque adventitiò quodam cultu inter nova ac prima reponere : dictis improvifo aggredi, fubitilque animum pugiunculis laceffere, laceffenti repente iclum referre, jocis feftive decertare, facetiis ambigue fufpendere, falibus acute vellicare, comiter illudere, argute blandiri, vafre cavillari ; hæc ne ftupidum quiddam ac plumbenm fonant ; an mentem potius acrem ac vigentem, celerimeq; multa fimul agitantem præ fe ferunt ? Quod fi in his, quæ minima fane funt, & in quibus quafi proludit Eloquentia, non minimum tamen elucet ingenii ; quid in concitatione animorum ac M O T U (quod tertium eft munus Oratoris) quæ mentis præftantia, quæ vires orationis, quæ ingenii maturitas apparebit ? Sane univerfam de afpectibus difputationem ; quæ & Philofophi naturalis eft, ut eorum caufas à natura petat ; & moralis, ut eisdem honeftatis ac turpitudinis capacs oftendat : ira ad Oratorem, qui eos excitet aut componat in animo, fpectare exiftimarunt fapientes viri, ut affirmaverit Plato, Rhetores non fcripfiſſe ex arte, qui de affectionibus animi non fcripferunt. Quæ vero de illis non Philofopho in Ethicis, fed Oratori in Rhetoricis fcripfit Ariſtoteles, an hujusmodi funt, quorum naturas, caufas, effecta ſemi-

*Tertiū
Oratoris
munus,
Movere,
quantū
requi-
rat in-
genium.*

*In Phi-
lebo.*

*lib. 2.
Rhet.*

semidocti homines ac vulgaris ingenii capere possint? Et tamen diserte idem pronunciat, Oratoris officium implere non posse, qui non plane perceperit, quid unaquæque perturbatio sit, qualis, quibus in personis, quave ratione concitetur. Nam quid dicam de usu? odio inimicitiaque flagrantibus gratia & amore conjungere: furentes ira, lenitate mitigare: confidentes ac spei plenos repentino timore comprimere: indignatione succensos misericordia flectere: invidia tabescentes, aut malevolentia exultantes æmulatione alio traducere, vel despicientia retardare, quam ingenii non mediocritatem, aut vulgarem communemque solertiam, sed incredibilem sagacitatem, admirabilem industriam, divinam propemodum felicitatem desiderant? quàm esse acutam oportet ac perspicacem, eam mentis aciem, quæ naturas hominum rimetur, seque tam altè insinuet in eorum animos, ut quibus illi studiis ducantur, penitus introspectis, talem se ad speciem conformet, qualis eorum moribus similis primum obsecundet in loco, ac blande circum præcordia ludat: deinde, ubi faventes animadvertit, paulatim personam sibi, mox etiam auditoribus exuat: denique affectiones alias, alios sensus, naturam penè aliam iis, apud quos agit, victrix imponat? Detinebantur apud Polymestorem in Cheroneo Græci una cum Trojanis captivis, cum primum licuisset, in patriam inde transmissuri: sed petebat Achillis umbra, ut ad honorarium tumulum sibi eo loco positum

Polyxena

Concitantia animorum.

Euripides in Hecuba.

Polyxena Priami filia mactaretur. Abdu-
cenda ergo Polyxena erat ab Hecuba ma-
tre : haud magno conatu, si clam matre, aut
illa invita per vim transigere rem totam
voluissent : sed ea consulta ac probante, A-
chilli, hoc est, infensissimo Trojanorum
hosti victimam immolare ; arduum enim-
vero negotium, & haud scio an humano
majus agebatur. Destinatur huic operi non
Agamemnon aliquis, aut Diomedes, aut ip-
se, cujus intererat illo honore patrem non
fraudari, Neoptolemus ; sed eloquentissimus

*Ulyssis
facinus*

inter Græcos U L I S S E S. Quid putatis ?
adit Hecubam, victimam poscit, persuadet,
abducitur filia, mactatur. Deus immortalis !
Et quod homini ingenium fuit, quæ animo
sapientia, quæ linguæ facundia, quæ menti

*Vis Elo-
quentiæ*

sagacitas qua providere rationes potuerit,
ut odia contra Græcos eversores Trojæ in
Trojana Regina restingeret, iram adver-
sus Achillem Hectoris interfectorem in
matre sedaret, impetum contra Neoptole-
mum Priami parricidam in uxore cohibe-
ret misericordiam erga unicam, quæ supe-
rerat, filiam, in parente compesceret, lacry-
mas ob eadē innocentis puellæ in foemina
exhauriret, Hecubam in summa orbitate
luctuque, quasi objecto Medusæ capite,
sensu omni atque humanitate spoliaret ?
Ecquidem magnus sit licet, quod Trojam
Ulysses expugnaverit : mihi, quod vicerit
Hecubæ mentem, non paulo maior est.
Certe illud cum multis, hoc solus præstitit :
ibi dolo mutum & inane Paladis simula-
crum aggressus est, hic palam cum matre
pervigili

pervigili atque attenta conflixit: tunc in corpora ferro defæviit, quia mentes ad concordiam flectere non potuit, hic non ante sanguinem fudit, quam in animum oratione penetravit. Hæ autem, quæ de Ulyffe dicuntur, siue ad Historiæ fidem, siue Poetarum more, quid aliud sunt, quam quæ super figmenta & fabulas usu venire quotidie videmus? dum homines Eloquentia nobiles rem aggressi difficultatibus impeditam, pertinaci animo defensam, sanguini ac vitæ prælatam, eam rem, non vi, non armis, non imperio, sed dicendi facultate qua se penitus insinuunt in animos; dexteritate mirabili, protinus expediunt, à videntibus plane ac volentibus extorquent, atque ad exitum nulla cuiusquam mala gratia perducunt. Vt sane dubitare nefas sit de illorum ingenio, qui tantum operis moliuntur, quique Arcem hominis excelssimam unique expositam Deo invadunt, capiuntque quoties libet, atque in potestatem redactam arbitrato suo moderantur.

Supereft jam ex iis, quæ initio proposui, tertio loto J U D I C I U M: quam animi partem ab ingenii virtute sejunximus, quod ingenium celeres quidem motus ad exco- gitandum acuti, & quædam intelligentiæ alacritas ostendat; iudicium vero sapiens animi mora, & matura inter res plures æstimatio electoque commendet; nec perpetuo in singulis reperiri utrumque, imò peracuto ac volucris ingenio viros sæpè prudentia consilioque laborare compertum est.

Verum

*Ab ingenio
quid iudicium
differat*

*De O-
ratoris
judicio
quid
sentien-
dum.*

*lib. 1.
Rhetor.*

*In Ge-
org.*

*Plato
in Al-
cib. 2.*

Verum non est, quod hoc vobis dissidium timeatis, Rhetores, adeo ingenii, de quo dixi, bonum tenetis, ut judicium vestrum sit; atque ita vestrum, & Oratoria cum arte conjunctum, ut plures dicendi Magistri perantiqui & graves, sextam Rhetoricæ partem judicium numerent, idque tam firmis rationibus enitantur, ut nemo expedire se illis possit, nisi plusculum aliquid, quam petitur admittat: nempe judicium partem quidem esse, non tamen solitariam ac distinctam à cæteris unumque in locum rejectam, sed annexam singulis atque permixtam, quæque tanquam succus ac sanguis per universum Eloquentiæ corpus æque diffundatur. Et sane si finem Oratori à superiore præscriptum disciplina spectemus, facile patebit, magno ac solerti judicio opus esse ei, qui agere Oratorem velit. Existimavit, scriptumque reliquit Aristoteles, Rhetoricam civilis scientiæ propaginem esse, adeoque unum sibi utramque finem proposuisse, ut Rhetores sua ætate civiles se Magistros appellarent, ac pollicerentur auditoribus suis administrandarum urbium rationem, quod apud Platonem Gorgias facit, & sequutis deinde temporibus Tullius, Quintilianus, aliique conscriptis voluminibus professi sunt & quanquam hoc dictum est alicubi gloriosius, illud certo constat, Ad bonum civitatis utramque ita conspirare, ut si quis ad civili scientia mos inducendus, tollendusve sit: si lex ferenda aut abroganda: si tributum, aut in capita, aut ex censu, aut extra ordinem imperandum: si expedi-

expeditiones sumendæ, si bella continuanda, si deditiones faciendæ, si induciæ, si fœdera paciscenda, confirmanda, rescindenda, ad eloquentis alicujus operam confugiat, illum in privatis congressionibus Consultorem habeat, illum in publicis suasorem, at neutrum horum, quæ dixi, numerum sustineri vel leviter potest sine solerti circumspectoque judicio. Et Consultatio quidem tota prudenti trutina quædam est: cum enim in ea non generatim de rebus universæ agatur: non metienda sit astrorum cœlique magnitudo, non fructus quæritur contemplatione voluptas, non leges ubique stabiles æternæque in quibus nihil videlicet de liberis, ante oculos per otium proponantur: sed singula minutatim aque præcipuè inspicienda sint sæpe utilitatis, necessitatis interdum, semper honestatis ratio habenda: privata ac publica lucri damni que comparanda momenta: loca inter se, vires, potentia, opes, imperia conferenda: plurima quæ causas circumstant, quæque personis adjuncta sunt æstimanda; sola præfecto hisce deliberationibus tam multis tam variis; tam sæpe ac facile mutationi propositis præesse Regina vitæ Prudentia poterit, cujus, ut sapientes affirmant, solidius opus est consiliari, certasque ad constitutum finem rationes ac vias excogitare. Ad hoc porro munus cum à civili scientia, hoc est principe reliquarum Oratores præ ceteris admittantur, atque ab Aristotele, qui ob solam consultationem librum Rhetoricæ scripsit ad Alexandrum, huic in primis

Consultatio quatenus opus habet judicio.

S. Tho. 2. q. 94 ar. 5. Arist. lib. 6. Eth.

*Suasio
cur ma-
gno e-
geat ju-
dicio.*

*Orato-
ris cum
Philo-
sopho
compa-
ratio.*

mis operi destinantur ; quis non videt, quæ sententia de Oratoris judicio, prudentiaque feratur : Jam vero suasio in aliis dicendi generibus nihilo minorem quærit judicii sagacitatem. Etenim si suasori certa esset ac circumscripta materies, eaque stabilis, nec perpetuo varietati obnoxia, si personarum numerus intra gentem unam ac nationem contineretur, si illi iidem, quibuscum agendum est, eosdem se mane vespereque præstarent ; non difficile esset oratori, aliquot sibi leges atque instrumenta definire, pauca regionum ingenia indagare, sibi que adjungere mores hominum eodem tenore constantium semel sibi cognitos perpetuo retinere, at vero cum rerum quædam infinitas ac mutabilitas sit, cum personarum varietas nullo certo genere comprehendendi possit, cum temporum inconstantia non eadem ferat, cum ambiguis homines moribus ipsi à se alii atque alii in horas discrepent ; vigilet sanè Oratoris industria, circumspiciat probè vel minima quæque momenta rerum, nihil eum usque prætereat, vertat se in omnem partem necesse est. Quare sapienter Plato, ut levaret hoc onere Philosophos, præcepit : in summa rerum consistere, ad singula ne descenderent, nempe SUPREMA & propinqua cælo aëris pars à turbis libera est, non cogitur illa in nubem, non in tempestatem propellitur, non versatur in turbinem : inferior tonat ac fulminat. sic hominem si animo universe videas, nihil illo tranquillius, nihil pacatius, nihil sereno puroque cælo

cœlo similis. at si ad singulos hominum
 accesseris, hic nimirum inter affectio-
 num nubes odia funduntur, hic ardent *Hesio-*
 cupiditatum faces, hic irarum fragori- *das in*
 bus omnia quatiuntur. plane ut non diffi- *Theogo-*
 cile fuerit olim Prometheo, ut est in fabu- *ni.*
 lis, ubi hæc humana prætervectus esset,
 in cœlo libere vagari, admotaque ad So-
 lem ferula, vel inter Deos ignis custodes
 ignem subducere; cum vero ad homines re-
 diit, persuadere hominibus non potuit, ne
 ab illis proditus, ad Caucasum montem,
 perpetuum aquilæ pabulum misere torque-
 retur, Scilicet indagatori naturæ Philoso-
 pho facile ac jucundum est, cum homine
 illo suo, seu verius hominis simulacro de-
 gere dies ac noctes, certamque cum eo
 agendi rationem inire, in quo stabilia, con-
 stantia æternaque sunt omnia? ut si aciem
 intelligentiæ, qua idolum pulcherrimum
 contempletur, paulo acutius intendat, non
 habeat interea, in quo magnum prudentiæ
 specimen ostendat; cum longe secus Orato-
 ri contingat, qui congregari eo cum homine
 debet, *Homi-*
 cuius ingenium per se latens, multi- *nis in-*
 plex ac totuosum, ubi se quæri sentit, de *genium.*
 que rebus suis agi; ita se nescio quos intra-
 flexus atque anfractus abdit, sepit, obstina-
 toque concludit, ut nulla via nisi Thesei filo,
 idest, sagacis prudentiæ ductu adiri extra-
 hique posse videatur. Hinc illa indagatrix
 solertia oportunitatum, locorumque ob-
 servatio temporum providentia, statuum
 conjectura, omnium delectus, quibus
 Orator, adeo tempestive aditus tentat, oc-
 casiones

*Am-
plissi-
mus.*

*Oratoris
iudicio
campus*

*Mores
etatis
fortu-
næ, &
natio-
num.*

casiones provida venatur, sedes ac loca sagaciter explorat, rem ipsam vestigiis penè omnibus odoratur, ut insinuatus semel in hominis animum, ei non modo non invito, non oppresso, non modo patienti, aut non repugnant, sed volenti etiam perlibentique de gradu, deque fortunis suis cedere persuadeat. Neque hoc quanquam permagnus iudicii tamen summa est in Oratore: quando ubi hæc ille perfecerit, non continuo ex unius prælii victoria de universi exitu belli certam facere conjecturam potest; sed plurima adhuc supersunt, eaque inter se longe diversa, quæ alio semper artificio, novaque prudentiæ machinatione aggredienda sunt. Quot adolescentia mores educat? quot media ætas firmat? quot senectus mutat? quicquid splendor familiæ, opum copia honorum gradus: quicquid humilitas, egestas, servitus in animos invehunt; quantum literarum cultus ac patrocinium, quantum earum ignoratio odiumque ad virtutes, aut ad vitia conformant: quicquid ubique gentium consuetudines populorum, instituta nationum, regionum ingenia, ritus, natura precipiunt aut vetant tantum Oratori pervestigandum, tenendum, usurpandum est. Hæc illi omnia in consilium vocanda, hæc præ manibus, hæc ob oculos ita proponenda, ut paratus æque ac intentus in omnem occasionem, statim in promptu habeat, qua se ratione gerat eum adolescente cupide, cum viro fortiter, cum sene temperate: in Academia graviter, in foro confidenter: in princi-

principibus Viris imperium extollat, nobilibus claritudinem, fortunas opulentis, miseris securitatem: quid cuique nationi obsecundanter ingerat: quid dicat apud Germanos candide, apud Gallos præservidè, apud Hispanos compositè, apud Italos peracutè: denique quomodo ad singulorum mores ita componat suos, ut unus omnium gnarus, nusquam hospes atque insolens, ubique in patria esse videatur. Ad summam: ne singula persequar dicendo, totam eam rationem, quæ cautè circumspicit, quid cuique conveniens, quid tempori, quid loco, quid rei, quid personæ sit aptum, quæ uno *Decoris* vocabulo, cum latissimè pateat, explicatur: eam satis constat & summum *Decoris* esse opus prudentiæ, & proprium esse artificium Oratoris.

Quod si hæc, Rhetores, iudicium solito majus, & quiddam prope infinitum in hominis prudentia desiderant, & tamen omnia ab Arte vestra requiruntur, Artisque Princeps Aristoteles sine his esse Oratorem negat; nam jam unde dicendo abjeram, pugnaciter eò revertar, & vobis tantum laudis, quantum ab rerum multarum memori comprehensione, ab eccellente ingenio, ab solerti gnavoque iudicio provenit, gloriosa exultantique oratione gratulabor: sed hoc unum, quod ex iis, quæ postremo dixi, per se sequitur, reputandum vobis cum animis vestris etiam atque etiam relinquo; quam multiplici rerum cognitione ad tam coeleste prudentiæ fastigium, hoc est, ad debitum vestro ordini locum pervenire debeatis;

D

debeatis;

Afra-
nius.

debeat; ut quam prudentiam Homericus Ulysses multarum urbium mores videndo didicit, eam vos iis, quas vetus Poeta facit, prudentiæ causis memoria & usu, vel hujus loco, lectione auditioneque consequamini.

PROLUSIO. II.

An congruenter honestatis, & Historie legibus faciunt ii, qui in rerum narrationibus ad callida & politica, ut ipsi vocant, præcepta divertunt, quo loco de Corn. Taciti scribendi ratione multa disceptantur.

PERSEQUOR etiam hoc anno instituti mei rationem, Cardinalis illustrissime. Differui ex hoc pridem loco apud novos Rhetores de Artis, quam illi recens, præceptore me aggrediebantur, utilitatem ostendique, Rhetoricam non esse tenerioris ætatis honestam scilicet moram aut ludicrum negotium, atque umbratilem exercitationem, quæ Gymnasiorum intra parietes conclusa, vix quicquam emolumenti ad civilem hominum vitam foras derivet. Immo vero nullam esse inter humanas disciplinas mortalium bono excogitatas, quæ civitatum commodis inter adversa pariter ac secunda præsto sit magis, quam Artem dicendi, idque cum in Oratoria, Historia, ac Poetica quæ generatim, qua præcipuè demonstrassem; rursus ab Oratoria exorsus, quid

quid præstantissimæ facultati vitio daretur, amoliri conatus sum. Nunc vero Historia nobis est inspicienda, cujus ob causam tanto majori apud Sapientes invidia laboramus, quanto minus objectum crimen multi, ut video, reformidant, non pauci etiam tanquam speciosum in vulgus ambiunt, eoque palam nomine gloriantur. Quid autem hoc sit, accipite ex hominis voce cujus dicta apud vos, Patres Religiosissimi, legum instar merito habentur, observanturque. Hunc dicere nonnemo audivit, duas videri sibi disciplinas, nobiles quidem illas ac salutare, præcipue tamen obnoxias, ne se addiscentibus perniciem aliquam creent: alteram Mathematicorum, Rhetorum alteram. ILLA ne in Genethliacorum divinationem, HÆC ne in eorum calliditatem, qui se Politicos dici volunt, quandoque degeneret. Etenim sicut in floribus & oleribus minuta interdum animalia innascuntur, quæ incautos colore promiscuo, ac pene indiscreto enecant; ita cum bonis artibus sua plerunque vitia subcrescunt, quæ persimili affinique virtutibus specie venenum occultant. Et sane, quod attinet ad hanc, quam profitemur Artem politioris humanitatis, in hoc denique multorum ingenia desinere, & tanquam generosa vina vetustate coacescere satis constat, cum id ipsi, ut amant sua vitia, præ se non obscurè ferant. Videas ex iis non paucos, quos historicorum volumina delectant hisce demum præceptis prodire instructos è Rhetorum Schola. Jus ac fidē perpul-

*Clau.
Aqua-
viva
Præp.
Gener.*

*Disci-
plina
discen-
tibus ad
extre-
mam
noxia.*

*Ab Hi-
storia
quid
aliqui
colli-
gunt.*

chra esse nomina, sed inania, nisi ad rem tuam detorqueas: nec quemquam alius emeruisse, qui pudori superstitiosè obluetur, summa scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Dominorum gratiam assentatione parari, & conscientia secretorum retineri. sic non raro Sejanos creari, qui sæpe arcanorum participes facti, Regum ac Principum aulas suo arbitratu versare solent. Senfa animi nunquam penitus aperienda; ob idque oratione utendum suspensa, perplexaque, atque eluctantium verborum, quæ utroque trahi possint: ita in integro futurum ea meditatum decernere, quæ improvisum effugerant. Hæc, horumque similia, quæ, ut ex vultu conjicio, ad aures vestras minus grate accidunt, Auditores, illi magni faciunt, ac prudentiæ nervos distitant: hæc ex penetralibus Historiarum sedulo rimantur, eosque ex omni antiquitatis memoria scriptores colunt ac terunt, qui ad hæc dominatrices artes callidioribus præceptis informant. Quare cum Historia rerum gestarum narratione ad prudentiam instituat: prudentiam vero sic politica istorum frans imitetur, ut sub honestatis aliena specie, foedissimæ utilitatis vias ubique doceat; factum est, ut multi se ad hoc genus scribendi contrulerint, atque à multis (ut plerique utilitate quacumque capiuntur) magis, ac magis quotidie lectentur. Ex quo Historia facta callidior, atque mendosior, male jam audire, inque se, ac Rhetoricam universam, obrectationis materiam derivare nonnullam cœpit. Quæ me impulit

*Politi-
ca frans*

impulit causa, non tam ut adversus Historiarum corruptores aliqua dicerem, ostenderemque eos qui hac scribendi libidine ducuntur, haud facere congruenter historiarum legibus quam ut Rhetores meos ab hujusmodi lectione amoreque ementitæ prudentiæ removerem, certe Historiam ab ea, qua immerito laborat, invidia liberarem. Ac mihi quidem de hoc hominum genere cogitanti versiculus Poetæ non ignobilis veniebat in mentem, qui ut historicum luderet, quod perpetua narratione in suos laudes, ipse hostes probra, utrobique immodice congereret: apposite conclusit:

Nec malus est civis nec bonus historicus,
Quamquam mihi addendum aliquid videtur in mea causa, atque unius verbi mutatione dicendum:

Nec bonus est civis, nec bonus historicus.

Quas omnino partes duas permittite, Auditores, humanitatis vestræ argumentum esse pariter, ac disputationis meæ.

Age igitur, quicumque Historiam contextendo, latentes nescio quas artes ac dominationis arcana interim aperit, si Religioni cujus prima esse debet in unaquaque recurra, si civitati, hominumque consuetudini perniciosus erit, haud erit opinor, vobis iudicibus, civis bonus: at hæc duo nec raro, nec indiligenter præstari ab hoc scriptorum genere, nisi me ratio deficit, sic evinco. Sumite, si placet, ex iis aliquem non minorum gentium historicum, non qui Religionem obtentui palam habeat, eamque, ubi utilitas concurrat utilitati facile

*San-
naz.
lib. i.
Epigr.*

*Sum-
ma Pro-
lusionis.*

*Qui ci-
ves, non
boni in-
ter hi-
stóricos.*

*Corn.
Tacitus
an quid
absit
Religi-
oni.*

postponat : sed è veteri ac prima nobilitate modestiorem, ipsumque à quo defluxisse videtur hæc scribendi ratio, uno verbo *Corn. Tacitus* TACITUM. Juvas enim in hoc potissimum scriptore consistere : non quod ingenium ejus solertiamque ac reliquas virtutes tanti non faciam, ut præ iis non existimem paucula, quæ insunt homini ; vitia ferri haud posse : sed ut à cæteris pro eorum indignitate abstineam, qui hoc tempore si aliquot argutiolis Historiam aspergant, *Cornelia-*no videlicet exemplo se scribere, à cujus laude distant sanè quam plurimum, gloriantur. Hic igitur, quem loquor, historicus, etsi totus in eo est, ut prudentiæ præceptis imbuat animos legentium : iis tamen, quas identidem interserit, animadvertitionibus consiliis, conjecturis, profecto non agit ubique, mea quidem sententia, civem bonum. Nam, ut RELIGIONEM cursum attingam, mitto sacra apud illum impune violata, pollutas etiam cum lucro ceremonias, crimina felicissimè patrata : quæ tamen haud par erat ab homine observationum judiciorumque non sane perparco, sine aliqua nota præteriri. mitto Virtutibus aversos, sceleribus faciles, humana plerumque contemnentes Deos. Quid illa ? quantum Religioni conducunt ? cum narratione rerum omissa, quasi disceptator sedet otiosus atque in utramque partem quærit ambigitque, *Fatone res mortalium, & Annal.* necessitate immutabili, an sorte volvantur : quidve de insita multis opinione sentiendum, non initia nostri, non finem non denique

denique homines Diis curæ esse. Quid alia
 hisce similia, cum evenisse aliqua comme-
 morat sine Deorum cura? Nonne dicta pla-
 ne videntur ad Epicuri mentem? ut nobi-
 lis ejus Interpres, *ἱερὸς ἐστὶν* eo loco, at-
 que alibi tacitum aperte commonuit. Et ne
 longum faciam, quid illa in Religionem
 injuria quanta est? Sub excessum Neronis
 Italia cladibus afflicta, haustæ aut obrutæ
 urbes, Campania incendiis vastata, Capi-
 tolium civium manibus eversum, Sacerdo-
 tia & Consulatus tanquam spolia reporta-
 ta, plenum exiliis mare, injecti cædibus
 scopuli nullus in urbibus, nullus in agris
 securus à scelere, atque è supplicio locus.
 quid ergo post hæc enumerata mala Conje-
 ctor egregius adjungit? agnovit credo Deo-
 rum numen, qui crimina pœnis prosequen-
 tis efficerent; ut scelestum esse minus feli-
 citer aut secure liceret. *Nunquam atrocio-
 ribus*, inquit, *Populi Romani cladibus,*
magisve justis judiciis approbatus est, non
esse curæ Diis securitatem nostram, esse
ultionem. ô perversam hominis interpreta-
 tionem, ac pene dixerim, inter ea prodigia
 recensendam, adeone impiè quisquam in-
 doctus sit, ut cum seculum suum vitio-
 rum feracissimum fateatur, indignetur ni-
 hilominus, si suppliciis, hoc est, peccato-
 rum pœnis illud affligi sentiat, Deosque
 scelerum ultores, invidiæ in humanum
 genus aut crudelitatis accuset? Ut merito
 permagnus litterarum arbiter, ac Tacito
 addictissimus Justus L I P S I U S continere
 se non potuerit, quin ad eum locum exclamaret,

lib. 13.

Anna.

I. Lips.

in Notis

lib. 1.

Hist.

maret, γνῶμην ἀσέβητος, impia inquam sententia: quidquid pro Tacito obluetur in Lipsum familiaris olim quidem meus, rerumque Civilium non infacetus æstimator? sed qui non tanti unquam mihi fuit, ut præ illo Justum Lipsum litteraturæ magnæ virum minoris fecerim, purumque ac putum, ut ille vocat, Grammaticum, imparemque Cornelianis sensibus existimaverim. præsertim cum inter alios quoque Interpretes idem sentientes ANNIBAL Scotus (in quo, veterano quippe Aulico, nemo jure desideret politicarum rerum scientiam) Taciti dictum uti improbum impiumque aversetur, ac respuendum Christiani honestique hominis auribus, ac palam execrandum clamer. Sed finge in tuto esse Religionem, num saltem CIVITARI, societatiq[ue] humanæ salutare sunt isti, qui tam crebro interjectis in Historia callidè consiliis Civilem doctrinam instillare se mortalibus gloriantur? Profecto dum se ea ratione Politicos dici volunt, adeo civitatis causam non agunt, ut horum vitio Politicæ nomen, non civilis, ac publici commodi, sed privatæ propriæque utilitatis appellatio esse videatur. Non ita veteres illi ac boni, qui de Politicis, sed non ad istorum normam disputantes disertè definiunt, OPUS civium esse publicæ salutis curam, cui se quisque conformet necesse est, ut ad ejus bonum familiam dirigat, & per se domui, per hanc civitati felicitatem pariat, immo vocem esse naturæ, si illam audire velimus,

Com-
ment. in
Tacit.

An
profint
civita-
tibus
isti, qui
se civi-
les Scri-
ptores
vocant.

Quid
sit Poli-
ticum
agere.

velimus, U^T pars omnis ad corpus, in quo pars est, ita referatur suam ut ei salutem posthabendo, malit sibi male esse, quam corpori. Quare cum civitatis pars civis sit, hoc ajunt esse Politicum agere, civitatis salutem incolumitatemque sua utilitate ac fructu potio^{re}m habere. Plane ut constet, quam non accommodate, congruenterque rationi, imo quam reclamante natura doceant, qui lectores suos per rerum narrationes ducunt, ad callida quædam utilitatis compendia: dumque propriis singula rationibus subdole metiuntur, Politici nomen, laudis olim atque honestatis, nunc vitii, ac propterea odii nomen effecerunt. Verum quæ universè, nulla^{que} exemplorum appositione cursim attigimus, distinscè præcipuèque, si placet, à capite sumamus. Etenim sive inter se cives considero, sive eos ad principem refero; utrobique reperio, crebras horum animadversiones in historia interpretationesque in deterio^{re}m plerunque partem, officere non parum hominum societati. Atque, ut de civibus inter te compositis prius dicam, *Fides in* FIDEM esse mortalium nexum verissimè dictum est: neque enim solum homiⁱⁿnes in agris olim ac nemoribus solitarios, *societa-* te ne- ac vagos semel ad communionem rerum *cessaria* eadem sub mœnia fides traxit, sed quidquid commercii operisque, quidquid induciarum ac foederis quidquid amicitix & affinitatis præsentis absentisque; perpetuo contrahunt; id mutua inter homines fides persuadet; quam si ex animo tollas, continuo

D 5 sangui-

*Quid
adju-
menti
habet
fides in
aliquo-
rum Hi-
storis.*

*Varia
fraudū
argu-
menta.*

sanguinis ac necessitudinis conjunctio, le-
gum sacramentorumque jura, negotio-
rum ac societatem conspiratio dissolven-
tur: ipsi inter se mortales averſi, & suspi-
ciosi, sibiſque ab aliorum perfidia metuen-
tes, ab rerum administratione publicarum,
ab urbibus atq; convenientibus, à commu-
ni colloquio conspectuque ad sylvas, &
glandes more pecudum rediguntur. Atqui
nullum, mea sententia, est telum, quod
tantum infringat ac labefactet humanam
fidem, quantum historia hoc, de quo lo-
quimur stylo versutiaque conscripta. Acce-
de ad horum Annales, aut historias (quos
ego Sesiſquilyſſes dum aut animo aut ora-
tione complector, fateor me de iis non qui-
dem ex odio judicare, sed ex judicio eos
nonnihil odisse) quid usquam apud illos
sincere honesteque factum leges? quid non
potius subdole? quid non veteratorie?
quid non fraudulenter? Ille imagine pacis
in errorem inductus: iste per summam
odii dissimulationem, odium tuto desti-
navit: hic specie recusantis ambigua de se
hominum judicia odoratus. Amici tan-
quam viles, abjecti, inanes, opulenti ac ple-
ni primo expressi, dein ad suspendium co-
acti: corrupti largitionibus in Dominos
servi: veneno armati in patronos liberti:
& quibus deerant inimici, per amicos faci-
lius oppressi: dissidentium in morem faci-
nus occultatum: pietas sceleri prætenta:
oratio plena dignitatis, expers fidei: invi-
dia in occulto, adulatio in cœperto: preces,
ora, lacrimæ simulandi artem usque ad
con-

conviciū veritati, edocet. Quæ hic notes meræ, Deus immortalis, quæ fallentium fallorumque technæ? quæ trica in-explicabilesque laquei? qui nodi? quæ ambages? quæ officia? Equidem citius ipse sperarem in Cretæ labyrintho exitum, in Gordii plastro lorisque caput, in Cimmeriis tenebris, lucem, in Scyllæ aut Charybdis æstu tranquillitatem; quam in istorum commentationibus tantulum securitatis, ac fidei. Sollicitata in viri necem uxor, & adversus hanc apud principem scena criminis parata: permissi ad lucra de industria facinorosi, moxque veluti spongia expressi: initia palam amicitia, ut amicum criminaturo pronius credatur, Irane hæc hominum vita? hic rerum civilium status? Ecquis legat hæc præstigias ac fraudes, qui dubitare singulis in rebus non incipiat, suspectos habere sociorum mores, suorum fidem vereri, anceps consilii passim restitare, undique se adversus improbitatis opinionem circumspicere, à fronte, à tergo, à lateribus, timere, nulli mortalium fidere? Nam si HISTORIA (quod quidem historicorum non vanus olim dixit) lectores suos Vates reddit, quæ futura sunt, ex iis quæ præteriêre, conjicientes; quodnam, obsecro, de humanis rebus judicium ferat is, qui hanc Romæ vitam omnium ordinum consensu ductam diutissime doceatur? nonne mores nostros veterum persimiles, & ut in humanis accidit aliquanto deteriores interpretatus, nihil jam superesse apud homines fidei sibi per-

Nicoph.

in pro-

tem.

Bix:

Hist.

*Fides
moneta.*

*Taciti
inter-
preta-
tiones
plerum-
que in
deterio-
rem
partem.*

*lib. I.
Annal.*

persuadeat? consanguinitatem, fraudum
opportunitatem vereatur? promissa & sa-
cramenta nugas & præstigias vocet? ami-
citas tamquam conjuratorum conspiratio-
nem evitet? majores, Tyrannos: pares, ho-
stes: minores, fures interpretetur? atque
ipse, quando ita vivitur, nomen suum in
turbam conferat, abjectaque **FIDES**
moneta jampridem absoleta in vulgus,
quod celebre jam est, è fraudibus pretium
petat? At, quid (inquiunt) agat histori-
cus, qui in ea tempora inciderit descri-
benda, quibus Urbem obtinebant illa ho-
minum monstra, quæ nullum toto impe-
rio vestigium integritatis sinceritatisque
reliquerant? an cum Historia sit imago
factorum, hæc alia ratione referenda sunt,
quam uti evenerunt? Ego vero non id que-
ror, incusove: sit hoc infelicitatis eorum,
delegisse materiam ad scribendum, ex qua
tam pudenda ad posteros exempla trans-
mitterent. Sed illud queror: additas ubi-
que fuisse ab historico eas (quas omisisset
ultro, si narrare, quam docere maluisset)
interpretationes, subjectionesque causa-
rum, & consiliorum, quibus ambigua quæ-
que, obscura, incerta, in deteriorem par-
tem plerunque trahit, omniaque suspicio-
ne, metu, diffidentiaque suspendit. Audi
Cornelium **TACITUM** *Augustus* te-
stamento *Tiberium*, & *Liviam* heredes
habuit, in spem secundam nepotes, prone-
potesque, tertio gradu primores civitatis
scripserat, plerosque invisos sibi, sed ja-
stantia gloriaque ad posteros. Vide inter-
pretatio-

pretationem non modò historicorum , qui testamentum illud retulêre , nemini notam : sed , quod hîc loquimur , animos legentium suspicionibus , iisque nequioribus imbuentem. Ecquî licuit uni Tacito introspicere mentem Augusti , ab eoque gloriosè ac superbè id actum esse tam disertè ac exploratè pronunciare ? Cur enim jactantia potius , quàm aut studio veræ laudis , aut eos ut conciliaret Livîæ ac suis , aut etiam ut significaret , M O R T E demum finiri similitudines ? Sed hæc sanctiora credo , visa sunt , quàm ut decerent historicum suspiciosè omnia criminosèque narrantem. Quid illud ? Hispania missis ad Senatum Legatis oravit ; exemplo Asiæ , delubrum Tiberio , matrique ejus extrueret : non tamen assensus est Tiberius , perstititque postea secretis *lib. 4.* etiam sermonibus aspernari talem sui cultum. *Annal.* quod alii modestiam , multi quia diffideret , quidam ut degeneris animi interpretabantur optimos quippe mortalium altissima cupere. sic Herculem , & Liberum apud Græcos , Quirinum apud nos Deorum numero additos cetera Principibus statim adesse : unum insatiabiliter parandum , prosperam sui memoriam. nam C O N T E M P T U fama contemni virtutes. Audi declamantem historicum , inque aliorum rumoribus , deterrima quæque plurimis verbis interpretantem ; quas ille occasiunculas obtrectandi nisi quæreret , profectò satius habuisset , eos , si qui erant , rumores castigare paucis , memor descriptum à se ubique fuisse Tiberium gloriæ persanè cupidum ,

cupidum, quam vana aliorum dicta (an potius sensa sua?) tam abundè, atque adeò tam absurdè commentari. Non enim contemptus erat famæ, sed longè *VIA* certior ac melior ad laudem famamque grassati per modestiam & nomen repudiati cultus divini, quam per superbiam ejusdem cultus usurpari. Sed in hanc sententiam quia multa paulo post subdam, illud in præsentia spectemus, ac cives non tam ad sese, quàm ad Principem, quod dicebam posteriore loco, referamus: sane perniciosas hinc quoque sentiemus hujusmodi conjecturas historicorum. Mirum enim est, administrationem civitatum, ac regendi onus Imperii, quod per se difficile est, quanto ista difficilius efficiant, atque perturbent. Non dicam eo nomine, quia Regnorum arcana expediat clam populo, penes Principem, & consiliarios esse: sed quia hæc ab illo populum abalienent, doceantque suspecta omnia ejus dicta, factaque habere, atque illum Tyranni potius, quam Regis loco ducere. *Augustum addideras* (inquit Tacitus) *consilium coercendi imperii intra terminos.* verè hactenus, atque historicè. at cùm addit; *incertum, metu an per invidiam.* de suo nimirum addit, hoc est, accommodate ad invidiam apud populum Principi conflandam, cæteraque ejusdem facta simili conjectura interpretanda. Omitto illud, cùm destinatis Roma militibus in Insulam Africæ maris ad Sempronium Gracchum securi ferendum; *Quidam* (inquit Tacitus) *non Roma eos milites, sed ab Lucio Asper-*
nato

*An ista
opem
ferant
Principi
in
rerum
admini-
stratione
publi-
carum.
lib. I.
Annal.*

*lib. I.
Annal.*

nate Proconsule Africa missos tradidère, auctore Tiberio, qui famam cedis posse in aspernatem verti frustra speraverat. Hac, inquam, atque horum similia omitto, in quibus sunt, qui Tacitum reprehendant, quòd supplicia reis illata à Magistratibus, invidiose referat in Principem illa præcipue mandantem, ut penes eosdem Magistratus (quod idem scriptor ait) sævitia facti foret, & invidia. Illud omitti, ferri-que non potest, quod horum complures, de quibus loquor, historici aperte admonent inter narrandum, Religionem usui demum esse Principibus ad populos continendos, aut impellendos: ideoque ad firmamentum potentie assumi juxta, ac deponi. in quo

*Religio
instructa
mentis
regem-
dorum
pula-
rum.*

Corn. TACITUM levissimè accuso præiis, qui Corneliano more dicere hoc tempore videri volunt. Annon isti animadvertunt, quantum instrumentum è dominorum manibus eripiunt, ubi eripiunt Religionem, hoc est, rectricem, ac veluti aurigam animorum? Nam multitudo cum audit, cultum rerum sacrarum, obligatamque Deo fidem, speciosa esse nomina, quibus Princeps devinctos habeat aptosque ex sese mortales: eosque tanquam freno pro arbitratu regat, ac flectat in omnem partem; profecto hasce habenas ore non facile accipiet, frangat potius, & comminutas proteget, neque se in posterum iis vinculis obligari, coerceri que parietur. Hoc autem (ut de Religionis injuria lacrymis potius, quàm oratione prosequenda nihil dicam, quæ penitus ex hominum mentibus avel-
litur)

*Absque
Reli-
gione
quo se
modo
gerat
cum
Princi-
pe mul-
titude.*

rum) quantum vires dominantium infrigit? quam contumaces adversus imperia facit animos multitudinis? quantum confidentiæ in periculis adeundis, quantum constantiæ in sustinendis, quantum virtutis in rebus domesticis, tum externis administrandis, componendisque labefactat? Nimirum hæ Politicorum, ut ipsi se dicunt, divina Historiæ hûc demum recidunt, dum propositis nescio quibus status cuique sui rationibus, eodem tempore (ut semel, quæ dixi, omnia comprehendam) à cultu Religionis avertunt; contempto civitatum bono, privatas utilitates docent: comminuta hominum fide, humana commercia societatesque dissolvunt: Principum consiliis perversè ac invidiosè patefactis, rerum administrationes publicarum difficiliore, atque adeò turbis & excidio propiores, contrà quam ipsi profitentur, efficiunt.

Verùm his, quæ jam dixi, videtis opinor, Auditores, confecisse, me, eos quia ita scribunt Historiam, cives non modò malos, quod erat instituti mei, sed historicos etiam non bonos videri, quod in posteriorem hunc locum differebam. Etenim cùm historia illustri appellatione donata sit, ut *MAGISTRA* morum nominetur, quod qui ad eam se conferunt, instructi ad vitæ casus, semperque inde meliores abeant; isti, qui docent publicam honestatem privatis rationibus posthabere, fidem ac iusiurandum utilitate metiri, Religionem pro arbitratu colere, nonne Historiam, ac se juxta

*An qui
hujus-
modi
conje-
ctura-
les Hi-
storias
scri-
bunt,
boni
sint hi-
storici.*

juxtà depravant, atque adeò tanquam fraudum magistros, morumque corruptores haberi vitarique decet? Sed jam pars hæc altera propius est aggredienda, quærendumque separatim: Qui conjecturales Historias scribunt, atque ab rebus gestis admonita, & præcepta sæpenumero diverunt, quidquamne peccent in Historiæ leges? quarum cum longè maxima sit, ac veluti fundamentum cæterarum, Veritas; hæc omnibus posthabitis in disquisitionem, si placet, aliquantò diligentius, ac fusius vocemus. Quamquam autem aliqui *A Poëta* existimant voluptatem, cui dat operam *ta, ab* Poëta: fidem, ad quam appositè dicit Orator: mores, quorum institutionem Philo- *Orato-* sophus molitur; ita esse historico miscenda, *re, & à* ut nullum ex his prætereat in narrationi- *Philos-* bus rerum: ego nunc tamen in exploranda *Josepho* fide consistere decrevi: quòd de moribus *quid* verba jam fecerim, de voluptate verò non *mutue-* multis agendum sit adversus eos, qui à *tur hi-* scriptis suis abesse plerumque hanc partem *storicus.* Taciti apertè fateantur. Nam minuta quædam *Histo-* dum persequuntur ac levia, eaque in partes *ria* secta considerant impensius ac putidiùs: *quan-* dum tristitia ex iis pleraque ac luctuosa *tum* passim ingerunt: dum non externa ut plu- *habeat* rimum bella, honesteque obitas pro Repu- *volup-* blica mortes, sed patientia servili effusum *tatis.* domi sanguinem, continuatis ac similibus infortuniis referunt; exiguam nimirum legentibus oblectationem afferre se, quin potius fatigare animos, & mœstitia restinguere probè intelligunt. Certè ita id T A-
CITUS

*Tacitus
ipse de
se quid
sentiat.
lib. 4.
Annal.*

*lib. 6.
Annal.*

*Veritas
in Hi-
storia.*

CITUS sentit, ut aliquot in locis oraverit: ne quis Annales suos cum scriptura eorum contenderet, qui veteres Populi Romani res composuere. illos ingentia bella, expugnationes urbium, fusos captosque Reges libero egressu memorasse: sibi in arcto, & in hac parte inglorium laborem profecturum tamen lectoribus, quamvis minimum delectationis allaturum; nam situs gentium, varietates praeliorum, clari exitus ducum retinent ac redintegrant legentium animum: se verò sava iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & easdem exitu causas conjungere, obvia rerum similitudine, ac satietate. Imò excusationem idem atterens tot parium tristiumque narrationum, non dissimulavit, se illa casuum similitudine, satietate jam affici, aliorumque tedium expectare: neque propterea aliam defensionem ab iis, qui sua legent, exigere, quam ne oderint tam segniter peveuntes. Verum sicut ipsi ultro fatentur, se magnam partem delectatione carere, ita fidem apud se incorruptam, ac stabilem reveriri strenuè digladiantur. Cum autem fidem historici faciant non probabilibus inventis, quod est opus Oratoris, sed simplici veraque narratione rerum, in hac illi VERITATE, Historiæ summam tenere se jactant. Ego vero quanto facilius assentior, veritatem ante alia Historiæ necessariam esse, tanto eam magis in istorum voluminibus nutare, cum videam, minoris eos facere, eorumque interpretationes, & con-

conjecturas, quas exemplorum narrationibus apponunt identidem adversus Historiæ leges apponi, hoc ipso quod nunc urgeo neglecto veritatis nomine, existimare cœpi. Inquam sententiam (ne temerè quidquam statuere videar) quibus ego gradibus descenderim, quæso cognoscite. Primum admonuit me istorum calliditas, suspectamque merito habere cœpi eorum fidem, qui tantum versutiarum fraudumque nossent: & quoniam si dendum esse nemini docerent, optimum factu judicabam, ipsis quoque non fidere: deinde hujusmodi scriptores mendacii vitio accusari apud multos legebam, denique eorum dicta diligentius expendendo, falsa non raro comperi. Hinc ad eorum conjecturas digressionesque me referens, dubitare de earum fide serio cum cœpissem; animadverti sæpenumero ingeniosius eas, quàm verius allatas esse. Hæc porro singula dum fusius aliquanto pertracto, oro vos, Viri eruditissimi, ut sicubi fortè aberravero, reprehendatis opportunè me, ac restituatis in viam: cum nulla alia laborandum gratia mihi duxerim, quàm ut in omni quæstione veritas explicetur. Aio igitur, hæc diverticula Corn. Tacito quæsitæ sæpius, ad præcipiendum cum alio nomine laudanda non sint in Historia (id quod mihi sepono in aliud tempus) hoc suspecta esse debere, quod plerumque calliditatis rationem potius, De Ta- quàm veritatis habere videantur. Timidè cito id ego quidem pronunciarem, Auditores aliorum de Scriptore laudibus ingenii, judicii que judicia. præstante,

*Causa
dubi-
tandi,
an hæc
repe-
riatur
apud
aliquos
histori-
cos.*

In Notis. præstante, nisi hic esset Corn. TACITUS, de cuius fide ambigi à magnis viris observassem. Immemorem, secumque pugnantem nominat; ostenditque non semel Tacitum Justus LIPSIUS. arguit tanquam sectantem veri speciem relicta veritate, *In sermonebus poet.* BONAMICUS Philosophus. mendacem, *ser. 5. de verisim.* invidumque Caesar BARONIUS confutat, eoque illum crimine infimulat Cælius *To. 1.* RODIGINUS. eodem mendacii vitio *Annal.* Marfilius FICINUS accusat. falsum in historia Dion NEPOS appellat, atque ut *lib. 1.* alios omittam, TERTULLIANUS, qui *c. 24.* uno fermè seculo minor Tacito fuit, mendaciorum loquacissimum vocat. Et verò *De Christ.* si quis Annales ejus, aut Historias expendat, *Relig.* non impositam homini falso calumniam *cap. 25.* fortasse reperiet. Vultis eorum aliqua, quæ *In vita* inter legendum aut animadverterim ipse, *Pro* aut animadversa ab aliis observarim, proferam in medium? faciam sanè quàm libenter: ita tamen, ut explorem potius eorum *Imp. In Apologet.* fidem, vestraque sapientia definienda relinquam, quàm ut quidquam statuat super *c. 16.* iis arbitratu meo. Ob rem bene gestam *Veritas extenditur in aliquot Taciti locis.* Numidasque pugna fufos Furio Camillo non triumphus, sed insignia triumphalia decernuntur, multosque post annos, inquit *lib. 2.* Tacitus, Furio nomini partum decus militiæ, nam post illum Recuperatorem urbis, *Annal.* filiumque ejus Camillum penes alias familias Imperatoria laus fuerat. Atqui ego ex eadem familia inter eum primum, atque postremum hunc Tiberio Principe Camillum, duos reperio Imperatores, qui Ro-

maz triumpharunt : P. Furium Camillum
 Consulem , quem de Gallis insignem retu-
 lisse victoriam author est Polybius , nu-
 meratque Orosius octo millia Gallorum
 caesa , septemdecim millia capta , ejusque
 triumphi meminit Plutar. & L. Furium
 Purpureonem , quem divicto duce Pœ-
 no Amilcare de Gallis triumphasse do-
 cent præter Livium , triumphorum ta-
 bulæ M. Verrii Flacci. Perge. negat Ta-
 citus cum de Claudio Principe dilatante
 Pomœrium loquitur à quoquam fuisse au-
 ctum , præterquam à Sylla , atque Augusto.
Nec tamen , inquit , Duces Romani quam-
quam magnis nationibus subactis usur-
parunt , nisi L. Syllam : & Divus Augu-
stus. At quo modo ? cum interjectus Syl-
 lam inter & Augustum Julius Cæsar Po-
 mœrium auxerit , ut M. Tullius , & Dio , &
 Gellius , & ex superiori seculo Andreas Ful-
 vius , & Onuphrius , & antiquarii omnes at-
 testantur. Et , si deessent alii ; satis unus esset
 M. Antonius , qui in oratione funebri , quam
 de Jul. Cæs. dixit , inter cætera ad commise-
 rationem , indignationemque accommo-
 data , in ea urbe Cæsarem extinctum per in-
 fidias lamentatur , ejus urbis Pomœrium
 latè protulerat. Quid illud ? sentit Tacitus
 Romulum fuisse Principem , qui Senatores
 majorum gentium : Brutum , qui minorum
 appellaverit : cum tamen ante Brutum re-
 periamus minorum mentionem : quos enim
 Patres adlegit Tarq. Priscus minorum gen-
 tium nominatos Livius aliique ex veteri-
 bus ferè omnes consentiunt. quin antiqui-
 tatis

lib. 2.

In
 Mar-
 cel.
 lib. 13.
 Annal.

lib. 13.
 ad Att.
 lib. 44.
 Histo.
 l. 1.
 c. 14.
 Apud
 Dion.

lib. 11.
 Annal.

lib. 1.
 lib. 3.
 Annal.

tatis indagatores Paulus Minutius , Onuphrius , aliique pro certo id habent , Onuphriusque etiam , ex M. Tullio persuadet , Quid ? cùm votum describit , quod **EQUESTRI** Fortunæ conceperant Equites Romani pro incolumitate Augustæ , nonne dicit : cùm Romæ inter multa ejus Dæi delubra nullum tali cognomento esset , Antium , quo in oppido Ædes erat , quæ ita nuncupabatur ; domum fuisse translatum ; & tamen erat Romæ templum Fortunæ **EQUESTRIS** , quod ducentis ferè ante annis Q. Fulvius Prætor bello Celtiberico voverat , idemque mox Censor magnificè construxit : cujus tum votum , tum ædificationem multis refert T. Livius , ejusque meminere Vitruvius , Julius Obsequens , Valerius Maximus , Pub. Victor , alii ferè omnes . Ei autem , qui templum non extitisse suspicaretur ; Tiberio Principe , consumptum fortè incendio , ruina ve , occurrit Julius **LIPSIUS** ea Pub. Victore , occurrit **MARLIANUS** ex Vitruvio , occurro & ipse non malà , ut mihi videtur , ex Valerio Maximo conjectura , qui inter neglectæ Religionis exempla Q. Fulvium enumerans , à quo marmoreæ regulæ Junonis Laciniz in Ædem Fortunæ **EQUESTRIS** , quam Romæ faciebat , translata fuerant ; negat eum post hoc factum mente constitisse : quin etiam per summam ægritudinem animi expirasse . Profectò si hæc ipsa Ædes de calo tacta confignasset , aut alia vi concidisset , inter irati Numinis indicia , poenasque violatæ Religionis hoc quoque Valerius commemorasset ,

lib. 41.

et 42.

In

Notis

lib. 4.

lib. I.

morasset. Sed hæc, quæ sparsim attigi pauca de multis singula quædam sunt, & fortasse alicui videri possunt patrocinio digna; illa certè, quæ in libro Historiarum ultimo, tanquam in fundo hæserè, unum congesta sunt in locum plurima, apertissimaq; mendacia. Narraturus Hierosolymæ urbis supremum diem Tacitus, congruens arbitraturs primordia ejus aperire: ac Judæorum quidem originem aperit in hunc modum. *Expenditur liber ultimus Historiarum Taciti.*
Iudeos Creta Insula profugos novissima Libyæ insedisse memorant, qua tempestate Saturnus vi Iovis pulsus cesserit Regnis; argumentum è nomine petitur. Inclytum in Creta Idam montem accolas Idæos Iudæos vocari. Falso primum, ac penè pueriliter: nec unquam Idam vidère Judæi. Quidam regnante Iside (addit ille) exundantem per Ægyptum multitudinem, Ducibus Hierosolymo ac Iuda, proximas in terras exoneratam. Commentitia omnia: nam quid hominis est, oro, iste Hierosolymus? nec Judas habet hîc locum. Plerique Æthiopum prolem, quos Rege Cepheo metus atque odium mutare sedes perpulerit. Inscitè, ac fabulosè, præsertim cùm Judæi cane pejùs & angue oderint Æthiopas. Sunt qui tradunt, Assyrios convenas, indigum agrorum populum parte Ægypti potitos, ac mox proprias urbes Hebræasque terras & propiora Syriæ coluisse. Falsa veris permista: neque enim Ægypto potiti sunt Hebræi. Clara alii Iudeorum initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem conditæ urbi Hierosolymæ nomen è suo fecisse. Nugæ: quasi verò à Solymis,

Solymis Judzis dicta sit Hierosolyma, cum tantò ante eorum adventum urbs eo nominaretur. *Plurimi authores consentiunt, orta per Ægyptum tabe, quæ corpora fœderet, Regem Occorim adito Hammonis oraculo remedium petentem, purgare Regnum, & id genus hominum ut invisum Deus alias in terras avelere jussum.* Hæc verò tam contumeliosa, quàm falsa sunt. cum nulla tabes, nullum oraculum, nullus Occoris, nullum Principis Imperium fuerint Judæorum fugæ causa. Sic conquistum collectumque vulgus postquam vastis locis relictum sit, cæteris per lacrymas torpentibus, Moysen unum exulum monuisse, ne quam Deorum, hominumve opem expectarent ab utriusque deserti: sed sibi met ut Duci cælesti crederent. Impiè dictum, neque à Scriptore cætera culpante sine reprehensione prætereundum. *Affensère, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt: sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat, jamque haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam concessit. secutus Moses conjectura heribidi soli largas aquarum venas aperit.* Veritas, tuam fidem; quàm anilibus enim te commentis corrumpit historicus! Idlevamen & continuum sex dierum iter emens, septimo pulsus cultoribus obtinere terras, in quibus urbs & templum dicata sunt. Sex dierum? at, si nescis, quadraginta iter illud annorum fuit. *Effigiem animalis, qui monstrante errorem sitimque depulerant, Penetrati sacrare.* Risum, an iram teneatis amici?

amici? Cæso ariete velut in contumeliam
 Hammonis. Jam vero constipant sese pre-
 muntque mendacia. Bos quoque immola-
 tur, quem Ægyptii Apin colant. Sue absti-
 nent, memoria cladis, quod ipsos scabies quon-
 dam turpaverat, cui id animal obnoxium.
 Longam olim famem crebris adhuc jejuniis
 farentur: septimo die otium placuisse, quia is
 finem laborum tulcrit: dein blandiente iner-
 tia, septimum quoque annum ignavix datum:
 alii honorem eum Saturno haberi: seu princi-
 pia Religionis tradentibus Idæis, quos cum
 Saturno pulsos & conditores gentis accepi-
 mus: seu quod è septē sideribus, queis mortales
 reguntur, altissimo orbe, et præcipua potentia
 stella Saturni feratur, ac pleraque celestium vim
 suam & cursum septimos per numeros confi-
 ciant. Sed jam finis sit in re propè infinita:
 tædet. e. me planeque pudet, singulis histo-
 ricum verbis tam prodigaliter audire men-
 tionem. Enim vero, Corneli Tacite, si tibi
 ultima terrarum sola atque Orientis extre-
 ma commemoranda fuissent, aperiendaque
 origo gentis numquā Romanis armis adi-
 tx, imo nec antea vobis auditæ; profecto in
 magna locorum ignoratione scribenti con-
 donandum aliquid foret: at de natione di-
 cebas toties à Romanis subacta: ad quam
 regendam quotidie migrabant ex Urbe, re-
 migrabantque Præsides: cujus captivis ob
 recentem Titi triumphum plena erant Ro-
 mæ propemodum omnia de qua scripserat
 tam multa Flavius Josephus, nobilis in pri-
 mis author statuatque ob ingenii glo-
 riam in Urbe meritis. hujus si tu scripta c. 9.

Taciti
 errata
 vix ex-
 cusan-
 da.

Hier.de
 Script.
 Eccl.
 Euslib.
 3. Eccl.
 Hist.

E

(quæ

(quæ Vespasiani, Titique filii iussu tradita
jam erant publicæ Bibliothecæ) consuluis-
ses: si saltem captivos passim, ut ita dicam,
obvios de rebus suis interrogasses, uti so-
lertem decebat historicum; audisses, opi-
nor, ab iis, esse originem sibi ab HEBRÆIS
uno ex posteris Noëmi, ab eoque Hebræos
primùm dictos: deinde ab Jacobo, sive
ISRAELE Abrahami nepote Israëlitas:

Cur Iu- demum ab JUDA uno ex Jacobi liberis Ju-
dæi ap- dzos appellatos. audisses urbem Hieroso-
pellati. lymam primò SALEM nominatam, postea
Cur capram à Jebusæis adjuncto victorum no-
Hiero- mine Jebusalem, indeque Hierusalem vo-
solyma cari coëptam, antequam in Judæorum po-
dicta. testatem qui Pharaonis jugum excusse-
Iudeo- rant, devenisset. audisses eorum ex Egy-
rum fu- ptofugam, clara calo, clara terræ, mari-
ga. que prodigia, primordia Religionis, sacrifi-
cium ac rituum causas instituta, moresq;
majorum: quæ te compotem jam verifa-
ctum, non dubito quin adegissent, ut aut
nugis posthabitis ea tantummodo selige-
res: aut saltem inter tam multa; hæc quo-
que non omitteres. sic nimirum in Judæo-
rum rebus ad posteros transmittendis, &
Historiæ veritati, & legentium oblectatio-
ni multò melius, quam anilia istæ figmen-
ta ex Apionè Grammatico, quem Tiberius
appellabat mundi *cymbalum*, temerè con-
gerendo prospexisses. Sed nimirum in eam
gentem odium, sine quo tamen scribere te
gloriaris soles, in hujusmodi convicia at-
que commenta te compulit: mihi que pla-
nissimè persuasit, id quod aliunde in ani-

Plin. in
præfat.
ad Vē-
spas.
Impe-
rat:
lib. I.
Annal.
& Hi-
stor.

num

num induxeram meum ; Historiam à te De Ta-
 susceptam esse præceptorum causâ , in iisq; cito in-
 tradendis vigilasse te ubique multum : in dicium.
 aliis verò partibus per incogitantiam præ-
 teriisse nonnulla , aliqua invidè atque odio-
 sè concinnasse , non pauca , quæ ad præci-
 piendum præmolirentur viam , de industria
 composuisse. Quamobrem videtis , Audi-
 tores , quam non temere de Cornelianis
 conjecturis ambigere me , easque suspectas
 mihi esse , ac subolere aliquid falsi paulo
 antè dicebam. nam ex iis , qui manifestò
 tenentur , erratis , de aliis quorum dubie
 videtur fides , argumentum capere pruden-
 tiz est. Quamquam has ipsas hominis
 conjecturas atque animadversiones (quod
 postremum est ex iis , quæ mihi propo-
 sui ad dicendum) si per sese , nulloque deri-
 vato aliunde præjudicio exploremus , for-
 tasse videbimus , quam parum in iis mo-
 menti , veritatisque resideat interdum. Ne-
 minem vestrùm fugit , Auditores , Histo-
 riam ideo appellatam esse imaginem re-
 rum , quod quales in authoribus res erant
 dum gerebantur : nihil ut ab his liberalius
 augendi , minuendive studio adjungatur ,
 quod cum illorum facinoribus non adæ-
 quetur. Est enim hæc historico proposita
 lex , & si Platoni credimus , INDE Historia
 nomen accepit , quòd præteritorum memo-
 riam cæteroqui interituram sistat apud po-
 steros. Quod si inter narrandum multa de
 suo quis apponeret , non hic accepta poste-
 ritati transmitteret , sed nova propemodum
 concinnaret : Atque hoc est , quod Tacito

*Histo-
ria cur
dicta
imago
rerum.*

*In
Phe-
dro.*

dandum vitio videtur : quod aliqua narrationibus crebrò inserat , non tam ad Historiæ cursum , quam ad historici acumen cognoscendum. Ut enim erat illè ingenio in aulis Principum subacto ; ita occasionem arripiebat identidem lectorem , interpellandi , eaque docendi quæ longo usu homo non incallidus observaverat : & si minùs re acciderant , accidisse tamen probabile videri posset. Exemplo hæc sint. Vita cedens Augustus heredem Imperii Tiberium legit , hic mihi Tacitus , *Non hoc , inquit , charitate , aut Reipublicæ cura factum est : sed quia arrogantiam , sævitiamque Tiberii Augustus introspexerat , comparatione deterrima sibi gloriam quæsiuit.* Vastrè id quidem , an verò historicè , videamus ? Quem enim sufficeret potiùs Augustus ; quam Livæ omnia moderatis filium ? quàm privignum , & generum ? quàm rei militaris peritissimum ? Induxerat quidem Augustus in Cæsarium familiam , adoptaveratque Cajum , & Lucium , mox & Agrippam ex Julia filia nepotes : sed Lucio , Cajoque duodeviginti mensium spatio defunctis Tiberius , & Agrippa supererant ex adoptatis. Utrum ergo ex his eligeret ? Agrippamne , ex una parte neque ætate , neque experientia tantæ molis parem ? trucem præterea , & accensum ignominia , rudem bonarum artium , stolideque ferocem ? ex altera Augusto , adeò infensum , ut authore Suetonio , ob ingenium sordidum ac ferox eum abdicaverit , seposueritque Surrentum ? ut addit verò Dio , ob serviles ejus mores , continuatamque nequitiam

*In Cornelianis conje-
cluris
quantum in-
sit mo-
menti.*

*Suet. in
Aug.
cap. 65.
Agrippæ vi-
tuperatio.
Tacit.
lib. x.
Annal.*

tiam, non abdicaverit modò, sed ejus etiam *Idem*
 facultates in ærarium militare retulerit, ip- *ibidem.*
 sum in Planasiam Corsicæ propinquam In- *In Aug.*
 sulam relegaverit? Hunc igitur quia non re- *cap.*
 liquit hæredem Imperii, reliquit autem Ti- *65.*
 berium, hoc est, ducem bellorū laude inely- *lib. 45.*
 tum, qui devicto Oriente, receptisque signis, *Hist.*
 quæ Crasso ademerant Parthi: mox Rheti- *Tiberiū*
 co, Vindelico, Pannonico, Germanico bellis *laudat.*
 feliciter administratis, exceptus est Romæ *Vell. 3.*
 novo, nec antea cuiquam tributo genere *Suet. in*
 honoris: qui toto Illyrico perdomito, gra- *Tib. c.*
 vissimum externorum omnium bellorum *9. 15.*
 post Punica confecit: qui repetita supera-
 taque Germania, illatam ex Variana clade *Vel lib.*
 Populo Romano ignominiam incredibili *2.*
 prudentia, ac fortitudine delevit unus. *Suet. in*
 cui ob res præclarè ubique locorum gestas, *Tib. c.*
 præter inusitados honores ac triumphos, *18. Idē*
 obrulit Senatus, ut INVICTUS cogno- *c. 17.*
 minaretur. quem Augustus appellare con- *Idem*
 sueverat modò virum fortissimumque du- *c. 21.*
 cem: modò peritissimum rei militaris, at-
 que unicum Populi Rom. præsidium: mo-
 dò curas ac vota sua, pro cuius salute obse-
 craret assiduè Deos, ut valere eum pateren-
 tur, si non Populum Romanum perosi es-
 sent. Hunc, inquam, virum, quia, postha-
 bito Agrippa, heredem Imperii Augustus
 instituit, dicendus est, non charitate, aut
 Reipublicæ cura adscivisse successorem, sed
 comparatione deterrima sibi gloriam qua-
 sivisse? Et quem, rogo, si cura Reipubli-
 cæ Imperiique bono eligere unum ex om-
 nibus voluisset, quem Tiberio potio-
 rem

potuisset eligere? Nam si gloriam sui ex aliena comparatione spectasset, non erat, quod ab Agrippa discederet, ad quem eligendum non movere potuisset charitas in illum, quem odisset: nec studium Reipublicæ, cui administrandæ imparem eum nosset ob ætatem inertiamque, ac servile ingenium. At hæc opinio de Augusto adscisciente. Tiberium successorem, non fuit

lib. 1. Annal. Cornelii Taciti conjectura, sed aliorum sermo in eum modum interpretantium

Augusti mentem. Quasi verò Tacito insolens sit attribuendi aliis quod ipse unice sentiat. nam si hic fuit hominum sermo, qui latuit Vellejum Paterculum ea tempestate degentem in aula? qui Suetoniū Tranquillum? qui Dionem Cassium? qui Sex. Aurelium? qui alios scriptores? Imò Vellejum lege ita scribentem: *Non est diu cum-*

lib. 2. *elatus Caesar Augustus: neque enim querendus erat, quem legeret, sed legendus qui eminebat.* lego Suetonium hac ipsa de

In Tib. cap. 5. re sentientem in hunc modum: Agrippa abdicato atque seposito, certum erat spem successionis incumbere uni Tiberio. lego

Sex. Aurelium in hæc verba idem confirmantem. Satis prudens in armis, satisque fortunatus ante susceptum Imperium sub Augusto Tiberius fuit: ut non immerito Reipublicæ dominatus ei committeretur.

lib. 58. Hist. Quod si Dio eius rei meminit, atque hanc ipsam nonnullorum suspicionem affert de Augusto: tamen, cum non sub illius obitum (id quod Tacitus affirmat) sed post multo fuisset. hunc populi sermonem aperte

lic

sic scribat, *Verùm hi rumores seriùs in vulgus dari cœperunt*; verisimile ex hoc etiam capite mihi sit, non ante scriptorem Tacitum illud in cujusquam animo, aut ratione fuisse. Imò ad Tacitum refellendum respexisse crediderim Suetonium; dum, *Nec illud, inquit, ignoro aliquos tradidisse, Augustum ambitione tractum, ut tali successore desiderabilior ipse quandoque fieret. adduci tamen nequeo, quin existimem circumspiciendum, & prudentissimum Principem in tanto præsertim negotio nihil temere fecisse: sed, vitis virtutibusque Tiberii perpensis, potiores duxisse virtutes.* Idque multis, gravibusque conjecturis toto illo cap. persuader. Hoc autem uti dicebam, quàm non temere ego quidem referam ad Tacitum, qui æqualis fuit Suetonii, paulo tamen ante illum scripsit Historiam, facile animadvertet, qui redargui à Suetonio Tacitum non raro alibi observaverit. Sed video, quid hinc tandem afferre possint aliqui, Tacitum non malè de Augusto persuasisse illud sibi quippe verisimile est (ut sunt homines gloriæ cupidi) ex malo successore famam nominis sui augere eum voluisse. Itane verò, dum ad Historiæ veritatem accedere me existimo, ad

Tacitus redarguitur interdum à Suetonio.

Discrimen inter Historiam & Poësim.

In Poët.

Consi-
lium
Taciti
in scri-
benda
Histo-
ria.
In ser-
moni-
bus
Poët.
ser. 5. de
Veri-
sim.

quæ vera & facta contexeret, Poësim esse, quæ non facta, sed factis similia narret, esse Historiam. Nec aliam ob causam Cyri vitam à Xenophonte compositam negant Historiam esse; nisi quia perfecti Regis forma sibi ante oculos posita, dum ille æquè laborat vera de Cyro, & paria veris prædicare; non ad Historiæ fidem, sed ad justitiam Imperii Regem regnumque descripserit. Et verò spectasse Tacitum potius verisimilitudinem, quam veritatem, vir eruditus in paucis, ac Philosophus profectò nobilis Bonamicus ante me scripserat in hunc modum: *Falsum ego quidem appello Cornelium Tacitum, quod diverticula quædam ad differendum plus æquè quærat, secteturque nimium umbras, virisque similia, quæ re ipsa vera non sunt; quo nihil est ab Historia magis alienum. Quod si ad hæc addamus, neque etiam similitudinem veri solidè tenuisse Tacitum in hac interpretatione, ut supra adversus illum cæterorum testimoniis historicorum, ac ratione ipsa pugnavimus; quid superest, nisi ut ad extremum conficiamus: ad hoc hominem impulsam cupiditate docendi, exercendique quas intimè callebat artes atque argutias? nempe ut joco suggereret arcanum Tyranno quàm Regi aptius, esse è re famaue Principis, si sibi deteriores substituatur; optimum factu existimavit in Augusto Tiberium adoptante eam causam mercedemque distrahere, seque πολιτικόντιον opportunè venditare. Saltem, quando jam sive ex aliena sententia exitiale*

exiiale præceptum obtruserat , dixeratque Tiberium non adscitum Reipublicæ causa) *Vel. l. 2.*
 subiecisset in contrariam partem , Augu- *Sueton.*
 stum jurasse in concione , s a Reipublicæ *Tib.*
 causa Tiberium elegisse ; id quod de Agrip- *cap. 2 r.*
 pæ eadem die adoptato non addidit , retu- *Vel. l. 2*
 lisset aut exercitus plausum excipientis in
 Gallia Tiberium , eumque antè meritis , ac
 viribus , quàm nomine Cæsarem consalu-
 tantis : aut eorundum militum iudicia co-
 ram Augusto ad Tiberium transferentium
 illud Annianum.

Vnus homo nobis vigilando restituit *Sueton.*
rem , subdidisset aliorum dictum de mode- *in Tib.*
 ratione Tiberii , qui cùm septem trium- *cap. 2 r.*
 phos meruisset , tribus contentus fuerit , *Vel. l. 2*
 meminisset complurium Augusti littera-
 rum , quibus nihil se non sperare Tiberio *Sueton.*
 comite , nihil non timere illo deficiente : *in Tib.*
 in eoque uno salutem Imperii Romani po- *cap. 11.*
 sitam esse testatur. Hæc saltem si ex altera
 parte non omisisset , non modo notam vi-
 tasset vaticinantis historici : sed crimen
 etiam ingenii trucidis , ac deteriorem ubique
 partem consectantis effugisset. Quo in ge-
 nere accipite illud interpretantis perperam
 historici documentum. *Cor. Cethego, & lib. 4.*
Vitellio Varrone Coss. inquit Tacitus, Pon- Annal.
tifices eorumque exemplo reliqui Sacerdo-
tes , cùm pro incolumitate Principis vota
susciperent , Neronem quoque , ac Drusum
Germanici filios iisdem Diis commenda-
vère , non tam charitate juvenum , quàm
adulatione quæ moribus corruptis , perinde
anceps si nulla , et si nimia est. Audio cau-

- sam, audio & præceptum: sed in illa veritatem, in hoc opportunitatem requiro. Nam quomodo id adulatione, & non potius benevolentia factum fuisse putandum est, cum aliàs offensionem Tiberii subire
- lib. 3.* (Tacito ipso teste) non dubitaverit. Popu-
Annal. lus Romanus amore Germanici, ejusque sobolis: quem amorem, favoremque præ se perpetuò tulit, quamquam Livia, Tiberio-
ibidem. que, ac Sejano indignantibus? Nonne idem Tacitus in funere Germanici descripserat accensa præter modum studia hominum in Agrippinam, illam decus patris, solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis specimen appellantium? rogantiumque Deos, ut integram ei prolem, ac superstitem iniquorum esse vellent? quin etiam tota urbe clamitantium concidisse rempublicam, nihilque spei reliquum? idque tam promptè ac aperte, ut non meminisse imperantium viderentur? Nonnè quo primùm die forum
- lib. 3.* ingressus est Drusus, inquit idem Tacitus,
Annal. congiarium plebi datum admodum lætæ, quod Germanici stirpem jam puberem adspiciebant: Imò nonnè laudante Tiberio pro Rostris defunctum filium, Senatus
- lib. 4.* Populusque (ut idem inscribit) habitum
Annal. ac voces dolentium, simulatione magis, quàm libent induebat, domumque Germanici reviviscere occulti letabantur? Quid ergo Tacitum movit, ut immemor sui diceret, Drusum & Neronem publicis votis insertos non tam charitate juvenum, quam adulatione, nisi PRONAM hominis ingenium ad obrectandum, atque ad argu-
 tum

rum & callidum aliquid, qua data cumque occasione præcipiendum? Nec illud melius est, quod supra indicavi. Reliquit Augustus in Imperii rationario consilium: ne successores proferre vellent Imperii fines. Quod salutare monitum magnopere commendatum ab Historicis reperio; causamque lego apud Dionem in hunc modum: Cum difficulter Imperium tantum servari possit, periculum fore, ne plura appetentes parta quoque admitterent. additque idem Dio: Hoc non verbis modò, sed re ipsâ servasse constat Augustum: namque etsi plurima barbarorum sui juris poterat efficere, nunquam tamen voluit. Et Augusto quidem similes Imperatores potius cupiebant augere dignitatem, ut ait Appianus, quam propagare Imperium inter barbaros, gentem inopem minimæque utilitatis. Quorum ego, inquit, nonnullos viâs Romanos missos ob id, ut se suaque Romanis dederent, neque Imperatorem admittentem, sed ut inutiles sponte recusantem. Plurimis quidem nationibus Reges statuunt Romani, nihil his ad Imperium indigentes. Ut sanè non immerito Augustus ipse hoc consilium pluribus extollat apud Julianum in Caesaribus dicatque: his terminis impositis consuluisse se in posterum Reipubl. adamantinumque reddidisse Roman. Imperium. Cujus qui deinde claustra laxarunt, magno rei Romanæ malo experti sunt, quantum in ea admonitione prudentiæ foret, ut apud Zosimum alicubi legimus. Et tamen harioles noster, Ad-

lib. 1.

Annal.

In Pro.

Hist.

diderat,

lib. 2. diderat, inquit, *consilium Augustus coër-*
3. cendi intra terminos Imperii : incertum

lib. 1. metu, an per invidiam. En quo lavum

Annal. ingenium flexit, cum cæteri probaverint Augusti consilium, quod nimia vastitas perinde Imperiis atque corporibus periculosa esset temperarique melius ac defendi iusta amplitudo, quàm immodica posset; homo ad maledicendum æquè proclivis atque adversus commendationem probationemque rectè factorum implacabilis, quod erat cautionis & prudentiæ, metum; quod beneficentiæ & amoris, invidiam interpretatus est. Denique, ut exemplis, quæ alia nascuntur ex aliis, modum quandoque faciam; mos erat Tiberio Præfides rarò mutare, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitiis, ac provin-

Antiq. ciis habere: adeò, ut, teste Flavio Josepho, *Iud.* toto Imperii tempore, id est, viginti trium

lib. 18. annorum spatio, duos Judæis Rectores imposuerit, Gratum Pontiumque: nec se aliter gesserit in aliis provinciis. Causam hujusce moris ac moræ hanc à Tiberio redditam amicis sciscitantibus affert Josephus Vespasiani familiarissimus, adversus quem inter præcipuos Judæorum Duces bellum gessit Nerone Principe scriptisq; triginta fermè annis ante Cornelium Tacitum. Potestates semel constitutas ideò sinere se Tiberius aiebat, ut pareatur subditis civitatibus: cùm enim natura omnis Magistratus ad avaritiam sit pronior, si diutius eo fruuntur, fatiatos lucris segniores ad rapiendum fieri; quod si successor imminet,

Idem

ibidem.

Tiberii

Imp.

respon-

sio.

immineat, non suffecturoseorum aviditati provinciales: dum decessor tanto magis spoliatur, quanto minus temporis ad hoc agendum sibi putat reliquum. Utebaturque hac similitudine. Consauciari cujusdam vulnera muscæ confertim ingruentes operuerant; eum quidam forte præteriens miseratus est, existimans languidiorem, quam ut illas posset arcere; accedensque propius parabat eas abigere, orante autem saucio, ut se sic esse sineret; quæsiuit alter causam cur liberari ea molestia noller. tum ille imo his abactis, majorem tu mihi molestiam facereres; nam hæc jam saturatæ sanguine remiserunt nonnihil; quod si harum loco recentes familiaeque succederent, opinor, me passimè antè affectum facile conficerent. Quare se quoque dicebat Tiberius hac ratione consulere populis eorum avaritia & rapacitate vexatis, qui more muscarum eos infestarent: præsertim si ad innatam cupiditatem metus accederet cito deponendi Magistratus. Quem apologum, sed modice detortum, deque brutis animantibus Æsopico more conformatum legerat, credo, Tiberius apud Aristotelem in eandem sententiam. Sed nugamur scilicet, qui hisce de rebus Josephum consulimus, quamquam litterarum æque, ac armorum gloria nobilem, Græcumque Livium, ut Hieronymus appellare cosueverat. Ipsum potius Cornelium Tacitum sagacem in primis ad indaganda consilia conjectorem, quid super Tiberiana cunctatione vaticinetur, audiamus. *Causa,*
inquit,

lib. 2.
Annal.

lib. i. inquit, varia traduntur: aut tedio nove
Annal. cura semel placita pro eternis servavisse;
 aut invidia, ne plures fruerentur: aut de-
 mum, quia ut callido ingenio erat Tibe-
 rius, ita anxio iudicio, neque eminentes
 virtutes sectabatur, & rursus vitia ode-
 rat: ex optimis periculum sibi, à pessimis
 dedecus publicum metuebat. Proh! facun-
 dumne dicam ingeniosumq; causarum in-
 ventorem atque interpretem, an insensum
 omnibus scrip: orem, planeq; *μὴ δὲ νόστον* ē.
 Nam quæ istæ objurgandi libido aut livor
 est, omnia sequius accipere, totque inter
 causas, quas traditas vulgo dicit, hanc civi-
 lis probique moris unam omittere, quæ aut
 sola, aut una cum aliis, Josepho saltem
 scriptore ac duce clarissimo iisque tempori-
 bus propiore tradebatur? Sed quis non vi-
 det, hîc atque alibi non tam Tiberii, quam
 scriptoris aperiri consilia? quis non intelli-
 git quod jam sæpius queror, hisce commen-
 tis non afferri præteritorû conjecturas, sed
 futurorum præcepta monstrari? neq; ea ad
 regendam humanam vitam, sed ad pertur-
 bationem tenebrasque rebus omnibus in-
 ducendas? quis non sentit, hanc scribendi
 viam de industria initam sive simulatione
 odii adversus imperantes, quod speciem
 haberet libertatis: sive obrectationis affe-
 ctatione, quæ pronis auribus exciperetur:
 sive calliditatis insinuandæ studio, quod
 apud homines status sui rationibus perversè
 consulentes facilè aditum inveniret, ac le-
 gis instar futurum esset? Sed jactet se Tacitus
 licet, nihil à se amore odiove narrari: ple-
 rosque

Taciti
 inge-
 nium.

lib. i.
 Histor.

rosque sibi nec injuria, nec beneficio cog-
 nitos deferibit: omnia sine ira & studio, quo-
 rum causas procul habeat, à se tradi. Etenim
 sicut odio, nimioque castigandi mores stu-
 dio multa dixisse satis constat: neque ipse
 hanc notam (quippe qui ingenuus, liberque
 videri voluit) magnopere recusavit, ita
 adulationem ambitionemque, foeda, ut ipse
 ait, crimina servitutis, me judice, non
 effugit. Accipite, si placet, atque hic præci-
 dam orationem, meam, unum, sed insigne
 adulationis exemplum. Degebat Alexan-
 dria Vespasianus statos Etesiarum dies, &
 certa maris opperiens; cum multa mira-
 cula evenire, quibus cælestis favor, & quæ-
 dam in imperatorem inclinatio Numinum
 ostensa est. Quam magnifice primum, at-
 que elatè: sed videte quam seriò quàm si-
 ne fuco. Ex plebe Alexandrina quidam
 oculorum tabe notus genua ejus advolvi-
 tur, remedium cæcitatis exposcens: preca-
 turque Principem, ut genas, & oculorum
 orbes oris excremento respergat. Alius ma-
 nu ager, eodem Deo anthore, ut pede ac ve-
 stigio Caesaris calcaretur orabat. Quid ad
 hæc Vespasianus? attendite quam ille non
 vanè & ambitiosè. Primò aspernari lamen-
 tantes, mox obsecratione miserorum flecti,
 postremo rem æstimari à Medicis jubet.
 Cautè enim vero, ac sapienter. quid tum
 postea? Vbi à Medicis pronunciatur, Id for-
 tasse curæ Diis, & divino ministerio Princi-
 pem lectum: Vespasianus cuncta fortunæ
 suæ patere ratus, erecta quæ adstabat mul-
 titudine; jussa exequitur. Statim conversa
 ad

lib. 1.
Annal.

lib. 1.
Histor.

lib. 4.
Histor.
Mira de
Vespas.
Imper.

*Adula-
tioni
argui-
tur Ta-
citus.*

lib. 5.

*lib. 1.
Hist.*

ad usum manus, & cæco reluxit dies.
 Quid unquam humano majus diviniusque
 tanta cum fidei veritatisque professione
 narratum est? sic enim concluditur. *Virum-
que, qui interfuere, nunc quoque memorant,
postquam nullum mendatio pretium.* O
 simplicem candidumque Scriptorem! ô
 virum antiquæ probitatis! ô fraudis ac
 doli ignarum animam! Et quod erat tem-
 pus opportunius interpretandi? qui com-
 modior locus aut ingeniosas pauperum
 semper artes apperendi, aut turpem assen-
 tationem Medicis exprobrandi, aut levissi-
 mam principum virorum de Divinitate
 opinionem irridendi? Non me fugit hæc
 mira de Vespasiano ab aliis quoque fuisse
 memoriæ prodita. Sed neque etiam me
 fugit, solitum esse Cornelium Tacitum,
 quæ ab aliis simplici plerunque narratione,
 eoque historice scribuntur, consignare lit-
 teris non sine interpretatione factorum,
 conjectione causarum, exploratione ani-
 morum; quibus ille artibus si voluisset hic
 quoque uti, annon potuisset, & quidem
 vere congruenterque sibi, favorem illum
 cælestem, ut ipse vocat, inclinationemque
 Deorum transferre ad præstigias Apollonii
 Tyanæi Vespasiano amicitia conjectissimi?
 quem Apollonium iis diebus Alexandria
 cum Vespasiano fuisse, atque hujusmodi lu-
 dificationibus in admirationem sui conver-
 tisse. Alexandrinos Philostratus commemo-
 rat: Sed nimirum Vespasianus is erat,
 quo familiæ suæ dignitatem inchoatam esse
 Tacitus gloriabatur; dandumque aliquid
 fuit

fuit illius gloriæ, quæ demum in Scriptoris gloriam redundaret; vosque hoc uno exemplo docendi eratis, Adolescentes, quantum momenti sit in iis authoribus, quos adulationi infensos vulgo prædicant multi, in iisque sub liberæ severitatis nomine malignitatem amant.

Quod si hæc assentationis accessio fiat ad reliquas eorum virtutes, quidni eos longe inferiore posthac loco habeatis, despiciatique, non perinde quidem omnes, cum inter acutos sane scriptores illorum aliqui, certè Tacitus prima cum laude numerandus sit; sed aut ad eos legendos firmato adversus caliditatem animo accedatis: aut penitus, si quidem MEDIA istæ consilia plerunque nulla sunt; ab eorum amore, ac studio recedatis? Non sunt, mihi credite, Rhetores, non sunt tanti, ut simplex ista candidaque animorum vestrorum fides, iste ingenuus, qualisque viros nobiles, i.e. vestri similes decet pudor, tentari debeat horum fraudibus veteratorum. Habent hoc *Histo-* illorum præcepta, si nescitis, ut primum *ria non* nescio quo dictionis illicio legentem obti- *nullorū* neant, & quibusdam sententiarum acumi- *noxia* nibus haud ingrate vellicent: mox, ut sunt *per spe-* ad prudentiæ similitudinem facta, ad res *ciem* quotidianas obvia similitudine commodè *traden-* referantur, passimque in hominum coronas, *de pru-* tanquam effata sapientiæ communicentur: *dentia.* demum lectione, æstimationeque in imitationem versa, alumnos suos similium exempla occulte doceant, ac brevi politicæ caliditates artifices præceptoresque conforment

Duplex errantium classis in Historia. ment. Et vero è bipartita illa, quam initio proposui, classe, qui ita transiliunt Historiæ fines, ut civis boni nomen haud quam violent; saltem, si spatiis excluduntur historicorum, habent quo sese inter morales scriptores cum dignitate recipiant.

De legibus dial. 3.

Ultra classis historicorum peccet gravius

Quamquam enim rebus gestis affingunt aliqua, tamen simulacrum tacitè meditantur, ad cuius imitationem se lectores explorent corrigantque, atque idcirco quasi illud virtutibus expolire nituntur. Hoc modum Cyrum, quem mediocri fuisse literatura; aut etiam nulla, Plato sensit. Xenophon, ut non ad historiæ filum, opus dirigebat, litteris perbene ac disciplinis imbutum nescio qua moris conjectura proposuit; ne in Rege, quem Regum exemplar esse voluit, principem contempsisse partem non sine legentium detrimento videretur. At vero isti, qui per speciem tradendæ prudentiæ, secretiora quædam fallendi præcepta, fraudesque aulicas ingeniosè commostrant, ita (odione generis humani, an obtreptionis dulcedine?) Historiarum materiam elegunt aut hominum postremos, & commentationibus suis infra postremos reponunt: aut ambigæ, sæpe etiam honestæ famæ viros; atque eos interpretationum nescio quibus præstigiis occultè conversos, in arrogantis & calliditatis exempla commutant; ut ex iis, qui ad illos legendos, accedunt, nonnulli quidem ad detestationem excitentur, plures tamen ad imitationem alliciantur, nemo eosdem mores efferat, quos attulerat. Quare nolite, per Deum tanto,

tanto cum discrimine tam levem auram prudentiæ, tamque incivile Politici nomen affectare, nolite æqualium vestrorum societatem, dulcemque amicorum consuetudinem, morum simulatione, importunisque suspicionibus insuavem reddere nolite generosos animorum impetus, qui vos ad plurimorum commoda, publicamque salutem ferunt, in nescio quibus privati status rationibus lucroque plane illiberali retinere. &, quod caput est, nolite Pietatis facem, Quæ Regia via incedentibus præit, alio per diverticula præposteræ utilitatis abrepti non sine ruinæ periculo declinare. Quantum à vobis Religio primum pectoris humani bonum: quantum Fides societatis humanæ vinculum: quantum patria fortunis ac vita potior expectant, ac flagitant: quantum hic ipse locus, atque hoc Rhetoriæ Templum exposcit, quod Aristotelis sententia, sicut a dominatrice omnium Politica fundatum est, ipsique olim hujus Templi cultores Politici appellati sunt: ita vos à privatis commodis exemptos ad Politicum, id est, publicum bonum conversos cupit; tantum efficite, ne inter hæc Annalium Historiarumque monumenta, humanæ contemptum Fidei, ne juris æquitatisque neglectum, ne oblivionem Religionis à Religiosis præceptoribus tanta cum vestra jactura, nostroque dedecore didicisse videamini. Hoc ipse ad extremum (si quid gratiæ apud auditores inire novitas potest) oro, quæ seque Rhetores meos, gloriari ut possim, me primo cum iis congressu è duobus, quæ pro-

posui

*lib. I.
Rhetor.*

posui, utrumque impetrasse: & à malorum civivium studio abstraxisse bonos: & à politico historicorum Senatu, bonorum suffragio historicos amovisse malos: utrobique vero Historiam, quod erat mihi destinatum, à calumnia libarasse.

PROLUSIO III.

An Poetæ dicendi sint obscenorum carminum scriptores.

NOMEN hodiernæ disputationis animo præcipiunt, opinor, ii, qui superiorum annorum, institutique mei recordantur. Etenim, hoc, mihi pridem consilii fuit, pro ea quam profiteor, Arte, sic apud novos auditores dicere, ut si quid illi anticipatum mentibus suis afferrent adversus Rhetoricæ facultatem, in ipso statim limine deponerent, ac Templum hoc Eloquentiæ securo erectoque animo ingrederentur. Id ego ut commodius certiusque perficerem, multa in unam hanc Artem objecta conglobatim crimina, quasi confertam hostium aciem scite separavi, aliaque in Oratoriam, in Historiam alia, alia in Poëticam intentata distraxi: ut Horatiano exemplo par essem fortasse singulis, qui me imparem facile noveram universis. Egi itaque pro Oratoria primum, ingeniumque ac iudicium, quas partes non nemo satis inclementer, atque illiberaliter Oratoribus auferebat

auferebat, perpetua esse ac propria eloquen-
 tium demonstravi: deinde Magistram vi-
 tæ Historiam à calliditate politica sejunxi.
 Poësis relicta demum est, quam hodie in
 theatrum hoc sapientium dabo, vobisque
 arbitris (Viri litterarum juxta, ac hono-
 rum gradu clarissimi) suo illam cum hoste
 libentissimè committam: Separanda mihi
 est in præsentia à pudica & proba Poësis
 amatoria turpisque: imò quæ impudica est,
 Poeticæ nomine, in quod invasit, exuen-
 da, ac malas inter artes merito collocanda.
 Etenim nobilissimæ facultati hoc jam pri-
 dem vitio dari animadverto: quod ejus in
 civitate nullus pene sit usus, nisi ut numeris
 libere lascivientibus animos adolescentium
 pelliciat, obscœnæque aucupio voluptatis
 irretiat. adeo ut Philosophorum alii ex ar-
 tibus civium bono repertis Poeticam le-
 rio & constanter excluderint: alii volumina
 de Poetis caute legendis audiendisque con-
 scripserint, negaverintque inducendos in
 eorum opera adolescentes, nisi certis an-
 tea præceptis: quasi adversus venena reme-
 diis instructi essent. Quod sane malum
 adeo crescit in dies adeo deformia & foeda
 criminum portenta nostra hæc ætas videt,
 adeo **P O S T R E M I** quinque Poëtarum lu-
 tulenti, fluunt, hauriuntque de fæce; ut
 sanctum Poetæ olim nomen timidè jam à
 bonis usurpetur, perinde quasi honesto in-
 genioque viro Poetam salutaris convitio,
 ac dehonestamento sit. Quare, ut hac de-
 decoris nota, pro eo ac debeo Poeticam
 liberem, non ego huic Poetarum generi
 obijciam

*Quid
 Poesi
 obijci-
 ant ali-
 qui.*

*Plato
 dial. 2.
 de Rep.
 Plutar.
 de audi.
 Poet.*

objiciam operum suorum turpitudinem, eosque à scribendo infamiae metu, aut inrecta Religione absterrebo : nam hoc ipsi à Religioso præceptore facile expectant, ac minoris faciunt, pro civibus haud sanctissimis haberi se, modo Poetae interea laudem, laurumque retineant. Sed hoc ipsum urgebo quantum potero, in eamque, qua dolent ac reformidant, partem ego ferrum dirigam, atque ostendam; isto opificium, si nesciant Poësim veram germanamque non esse, ac proinde licere illis, abjecta è capite laurea, abire Poëtarum choro. Hoc autem quia intelligo novum videri non paucis, contraque me esse tutam, ut ipsi aiunt, nationem Poëtarum : ideo date mihi hoc, viri sapientissimi, ut relictis in præsentia factis in speciem argumentis, vendibilique genere dicendi, nova forma orationis aggrediar severe causam, eamque Philosophiae suffragio definire contendam. In quo si me majus aliquid molientem nervi deficient, ac vires; consolabor ipse me operis pulcherrimi aggressione, laudisque fortasse nonnihil, quod primus id conatus fuerim, apud æquos rerum aestimatores impetrabo.

*Ratio
ac forma
dicendi in
hac pro-
lusione.*

*Summa
hujus
dispu-
tationis.*

Rem porro totam, ut consilii mei summa facile ineatur, ita paucis ratiocinando conficio. Poesi licet avertere se à facilitate civium aliove tendere figmentis suis : quod si faciat haud videtur Poësis usquequaque nominanda : hoc autem sine carere cum videam impudicum Poëma, quid sequitur, nisi ut (si hæc duo vera sunt) eos, qui im-
puris

puris carminibus imitantur, integre, absoluteque Poetas non esse pronunciem? Ac felicitatem quidem (ut priori loco aggrediar id, quod in ratiocinatione prius est) esse Poësi propositam, deduco ex eo, quod artes, quæ exercentur in civitate, ita famulantur civili scientiæ, felicitatis humanæ contemplatrici ac præcidi, ut parem sortitur omnes finem ad civium bonum pariter conspirent. Nam cum civilis facultas perfectam civitatis statum civiumque beatitudinē molietur, idque consequi haud possit absque disciplinarum operâ reliquarum; dubitandum non est, quin singulæ artium, partem hujus in se muneris derivantes, in hanc denique populorum salutem, fortunamque collinient. Atque adeo constat Poëticam, quæ una ex hisce artibus est, in parte hujus operis occupatam, laborare & ipsam circa publicam felicitatem. Sed nondum quod proposui plane confeci: ira enim statuo Poëticæ finem civitatis bonum, ut negem, partibus expletam omnibus, numerisque suis eam esse Poësim, quam ad hunc finem Poëta non referat. Quod ex magno utique ingeniorum pari suadeo in hunc modum. Etenim Aristoteles cum dixisset in Ethicis, artes omnes subesse Politicæ facultati, hoc est, artium Regiæ, in primis vero cæterarum, ut ipse ait, honestissimas, Militarem, Oeconomicam, ac Rhetoricam; addit, ad Politicam pertinere non solum, ut quæ in civitate retinendæ sint artes, quasque addiscat unusquisque; & quatenus ipsa definiat: sed

Felicitas finis civilis facultatis.

Artium finis.

lib. I. c. 1. & 2. Quale, quantumque civilis imperium in reliquis artes.

utatur

utatur etiam actuosus, atque operum con-
 ficientibus disciplinis eique leges ferat,
 quid agere singulæ debeant, quidve respue-
 re, ideoque ab hujus scientiæ fine, fines alia-
 rum contineri; hunc autem esse humanum
Lect. 1. bonum. Quibus ex verbis colligit bonus,
2. in ut opinor indagator Aristoteleæ sententiæ
1. & 2. D. Thomas, imperium civilis scientiæ in
c. Eth. reliqua disciplinas magnum quidem esse,
 sed esse longe minus in contemplatrices ac
 rationales, quas in cognitione, & assi-
 matione rerum positas, *θεωρητικὰς* Græci
 vocant; quam in effectrices, & ut iidem
 appellant, *πρακτικὰς*, hoc est consumma-
 tioni operum addictas. Nam iis, quas po-
 steriore loco dixi, artibus Politica facultas
 præcipit, tum quoque spectat ad earum usum,
 ut vel exerceant artificium, si in rem civi-
 tatis sit, vel ab eo, si secus, abstineant, tum
 quod pertinet ad operis designationem,
 descriptionemque: ut faber non solum
 gladios ac venabula fabricetur, sed ita
 etiam fabricetur uti ipsa imperiarit: ideo-
 que aris temperaturam, ac teli formam
 modumque præscribat artifici. At vero ra-
 tionalibus disciplinis ea tantum, quæ ad ea-
 rum usum faciunt, non quæ spectant ad
 operis naturam jubet. Nam ut aliqui in ci-
 vitate tradant Mathematicorum doctri-
 nam, aliqui addiscant. Politica præcipit: ut
 vero de triangulo hæc aut illa concludan-
 tur, minime præcipit. Quæ me dicta Sapien-
 tium compellunt, ut ita mecum fortasse non
 inscite ratiocinèr. Si scientia civilis exercet
 imperium non solum artis usum imperan-
 do;

do, sed sæpe modum operis definiendo, seque in ipsa artis præcepta insinuando; dominari dicenda est in naturam artis, eamque sic regere, ut ars non in aliqua re externa, sed in se ipsa naturaque, sua à præscripto politica pendeat. Quare si, quod hæc artium domina statuit, artifex non seruet, hunc non civem modo malum, sed malum quoque artificem appellabo, quia in ipsa artis suæ natura peccantem deprehendo. Jam vero cum Rhetorica principes inter artes numeretur ab Aristotele, quibus, ut Magnus Aquinas agebat, non modo usum artificii, sed modum quoque in usu politica dirigit: profecto si Rhetor contra hujus imperantis scientiæ præceptum ager, in artificio illum suo peccare, atque adeo imperitè ac perperam exercere eam, quam profitetur, Rhetoricam affirmabo. Phrnicum poetam (ut scribit Herodorus) quod Miletum captam, eversamque Athenis dedisset in theatrum, atque à spectatoribus agrè ferentibus amicorum cladem lacrymas ubertim elicuisset; Atheniensis Magistratus mille dracmis multavit, quod importunè refricuisset domesticum malum: addito interdicto, Ne quis in posterum eam Tragœdiam referret. Hoc scilicet edictum, imperiumque Magistratus in Poeticæ usum, atque exercitationem fuit. Perge: præcipit sub politici persona in libris politicorum Plato, ut poetæ melioribus addicti pejorum exempla ne putidius conspectentur; neve unquam voluptuosam lascivire Musam suis, in carminibus patiantur, ne forte voluptas in

F

civitate

*Poesis
quomodo
Politica
subje-
cta.*

*lib. 6. in
Erato.
Pœna
Tragici
Poete.*

lib. 10.

civitate pro lege, ac ratione dominetur. Præcepta hæc, ut video, temperant imitationis modum, artemque Poeseos intimam moderantur; fac Poetam huic imperio non parere, fac amatorio imitantem carmine lascivire; facies etiam imitationis hunc suæ præcepta violare. Atqui imitatio Poeticæ natura est, ita sane; quo ergo modo cum imitatione non bona, Poesis ac Poeta non malus sit? Quæse liceat mihi rem conficere cum Platone, hoc est, viro non paulo iis, à quibus libenter abeo, sapientiore: qui cum copiose differeret, usum Rhetoricæ non esse in civitatibus admitendum, nisi ut civium animos informet ad virtutem; Qui *aliter, inquit, utitur arte Rhetorica, quam ut cives meliores efficiat, is Rhetorica non vera utitur, sed adulatoria quadam arte.*

In Gorgia.

Quid dicere adversum hæc aliqui possent.

Duplex artis finis.

Felicitas

quantum spectet ad Poesim.

Sed videte, quam amice cum hoc Poetarum genere coagrediar: adero caducæ, prolabantique eorum causæ, quodque illis fulcimento sit, mihi certe haud nihil negotii, facessit simpliciter aperteque monstrabo. Dicent homines non illiterati; duplex esse arti propositum finem, alterum propinquum adnexumque rei; remotum alterum ac separatum: a priore pendere artis naturam, posteriorem sine artificii jactu negligi posse. Ad hæc disputabunt, civium felicitatem finem esse quidem Poeticæ, sed extraneum communemque cum aliis, ideoque si hic finis non nihil violetur, non continuo artem perire, quæ in imitatione dum sita est, Quid enim? si vivo, ac spirantem operi

opere obscœni quidquam pictor expresse-
 rit, num quod vitium est hominis, in artis
 vitium præpostere transferamus? cum po- *Exem-*
 tius ubi hæc incurrunt in oculos, dolere *plum*
 soliti simus, tantum artis tam prave esse *pictoris.*
 locatum: quodque de collusoribus dicere
 consuevimus, O P T I M U M quemque alea-
 torem, pessimum esse, id traducere ad hoc
 genus artificum possimus; quibuscum agi-
 tur eo miserius, quo felicius quod volunt,
 effingunt. Quod si hæc in picturam cadunt,
 ostenduntque, huic arti nihil obesse domi-
 natricis scientiæ finem, quo minus vel im-
 pudico in opere artificium pingendi videam-
 us, atque etiam probemus; cur, obsecro,
 in Poesi, quæ picturæ germana est, hoc *Poesis*
 idem tam religiosè asperèque negabimus? *picturæ*
 Hæc isti si pro se dicant, ita me contra re- *germa-*
 spondentem audiant. Civium beatitudinem *na.*
 non sic esse per me Poeticæ finem, nec ad
 ejus naturam tam prope accedere, quin mea
 sententia, propius multo accedat imitatio
 actionis humanæ, quæ finis Poeticæ inti-
 mus, ipsaque natura est. Id enim artibus est
 solenne, ut quod artifices moliuntur, id
 fermè finis earum sit: atque ut domus ar- *An*
 chitecti, & signum sculptoris est opus pari- *quali-*
 ter ac finis: ita Poetis utrumque præstat *bet imi-*
 imitatio. Sed nego quamecumque imita- *tatio sit*
 tionem satis esse ad Poesim; eamque solum *finis*
 seligo, quæ ad morum honestatem, civium- *Poeseos*
 que bonum aliqua ratione conducatur? nisi
 forte quidquid ludiones comminiscuntur
 in foro circulantes: quidquid hariolantur
 erratici homines, incolæque sordentium
 gancarum

gançarum : quidquid umbræ potentiorum, mimique atque xruscatores mentiuntur : id continuo interpretari velimus artificium imitationemque Poetarum. Nam si quælibet imitandi ars, quæque rationem virtutis habeat nullam serio ac solide Poesis est, cur exerceri hanc imitationem sine præcipuo Dei afflatu negant sapientes viri ? tantane molis est imitari mores hominum (quod tamen à natura insitum esse hominibus, vel à pueris ait Aristoteles ut inter cæteras artes hæc una præstare operam suam sine Deo comite non possit ? quasi vero, quemadmodum in scena cum arduum quid, implicatumque suboritur, induci è machina Deum ad nodi explicationem videmus ; ita cum egeat ubique peculiari præsentia nutuque Dei Poetarum ars, munus hoc imitandi perdifficile esse, humanoque majus ingenio fatendum sit,

In Poet. *Dei afflatu curegere dicitur Poesis.* *In Ione.* *Res sacra Poeta est,* inquit Plato, *neque canere prius potest, quam Deo plenus.* Audio : sed quid tam præsentis ope Dei opus habet Poesis ? unde hæc tam constanti sapientium consensu de hac arte dicuntur ? blandirine voluisse Poetarum nationi hominum severissimos credendum est ? an potius ostendisse, idcirco egere Deo in primis imitantem Poetam, quia fabularum involuctis commentisque magnum quid omnino molliatur, atque ad rem inter humana maximè divinam, hoc est, ad virtutis amorem, exercitationemque mortales exsusciter ? Scite ac vere Socrates comparare cum annulis, orbibusque Poetas solebat : quod sicut mag-

Apud Platonem in Ione.

nes,

nes, dum ferreum ad se anulum trahit, vim quoque cum illo communicat, ut annulos alios atque alios arcanis nexibus adducat; ita medius inter Deum & homines Poeta pertrahere nequeat ad se hominum animos nisi prius ipse tanquam annulus à magnete, hoc est, à Dei Numine commotus raptusque sit. Quare ne telum ab adversariis intortum fuga declinavisse videar; agnosco duplicem illum quem separarunt in arte finem: utilitatem non nego remotum quid esse: imitationem non inficior esse eam, ex qua fit Poësis æstimanda: sed ipsam imitationem ajo æstimandam aliunde, hoc est, finem hunc intimum ab eo extrinseco pendere, imitationemque utilitate metiendam esse. Quid enim? (liceat ita mihi ratiocinari) Architecto finem præfigimus ædificationem domus: num propterea ex incolarum commo- ditate, qui finis est eidem artifice paulo remotior, ædificationem non æstimamus: num, quia extrinsecum quid est, id propterea negligit architectus? an potius tanti facit, adeoque ab hoc extrinseco temperat ac regit intimum illum finem, ut de exædificanda affabre domo non aliunde magis quàm ex apto habitantium usu consilium capiat? Ita profecto se res habet. sit licet extra imitationem, i. e. finem Poeticæ intimū ea quam dicimus utilitas, inde tamen ipsa pendet imitatio, adeoque pendet, ut non sit integrum Poetæ illam pro libidine conformare absque ulla utilitatis ratione: sed eam tantummodo ad artificium suum sine ulla exceptione pertinentem tractare debeat: quæ civitatis

*Architecto
Poetæ
par ratio.*

In Ione

viratis ad bonum pro ea, ac potest, ratione conspiret : quæ auditorum animos ad virtutem informet : cuius denique author impulsorve Deus (ut multis affirmat Socrates) videri possit. Quod si non qualibet imitatio id habet, sed impura est ipsa morum virtutumque pernicies, atque adeo referri nequaquam potest in Deum conditorem, suasoremve, constat, opinor, Poesim, fœda in imitationem lascivientem falli, labique, atque ab artis suæ semita delitare. At in pictura vel obscœna pictoris artem admiramur. Esto : num idcirco bonum in ea rerum expressione pictorem dicimus ? Transfer, obsecro, mentem ad Medicorum artem inde : fortasse sanius feres de pictore iudicium.

*Plut. in vita
Pyr. &
Gell.
l. 3. c. 8.
An Medicus in
conficiendo
propinando-
que veneno
bonus
sit Medicus.*

Nicias, qui Pyrrhi valetudinem regebat, Fabricio Consuli Romano clam sponpondit, se per speciem curationis erepturum Regi vitam, & Populo Romano gravissimum bellum; non ille quidem auditus est, nec facinus patratum. Sed fingere Niciam adornasse pharmacum, propinasse Principi, necem intulisse, agendum, agnoscisne in eo medicamento peritiam artis? qui potes negare? cum, nisi medicinam probe calluisset, conficiens ejus non fuisset Nicias. Neque mirum videri hoc debet : quis enim exherbarum succorumve scientia novit agris corporibus opem afferre, noverit etiam ex eorundem cognitione integris ac sanis interitum creare necesse est. Quid ergo? Niciam ita medicamenta tractantem, bonumne Medicum, seque medicogessisse affirmabo? ego id quidem negabo

bo strenuè & mecum, ut puto, ratio negabit. Etenim cum Medici finis sit corporum sanitas, ejus gratia ille debet herbarum vi potestateque uti, nec aliter succos ac pharmacata tractare, aut medicamenta conficere, quam ut regendæ valetudini, leniendisque morbis opem adhibeat. quod si secus faciat, ac medicamenta, contra quam finis artis præscribit, usurpet; non modo peccat ut Nicias, improbique civis ac proditoris personam gerit; sed ut Medicus, cujus est sanitatem curatione quærere, plane peccat. Quare in Nicia ita peritiam medicæ artis agnosco, ut tamen eum boni partes Medici peregrisse etiam atque etiam negem. Multo etiam negem magis, si quidquid novit, eo conferat, ut nulla ad salutem, omnia ad perniciem apta medicamenta conficiat: idque sui jactet operis, id muneris profiteatur, pestem ubique spargere, cuncta venenis inficere, de populari civitates, moliri exitium generi humano. Quid? nonne *Par* hoc ipsum valet in omni genere artium? *causa* agricolam nemo dicet agricolationis præ- *reliqua*cepta servare, qui mala educet gramina pro- *rum a*salubribus: & nauta qui bonus appellabitur, *tium.* qui navem scientissimè regat, sed in scopulos dirigat? Neque de pictore, ut eo redeat, unde abiit oratio diversè pronuncio. Expressum aliquid obscœni dum contemplor in tabula, agnosco in ea scientiam picto- *De pi-*ris, qui illa oculis simulacra scitè subjecit: *etoris e-*at gessisse illum se, ut dicebat pictorem bo- *xemplo*num, profecto affirmare non possum. Nam cum dirigere expressionem rerum debeat

*lib. 2.
Phys.*

*lib. 2.
Eth. c. 2*

*Rhetorica Po-
litica
faboles.*

pictor ad voluptatem hominis inquam bonum, hoc est, rationi consentanea (huc enim spectare artes, ut vitam hominis perficiant ideoque inservire Politicæ civium bonum universè molienti satis jam ex Aristotele demonstratum est) cumque ille turpium figuratione simulacrorum eam non tam hominis quàm bellux voluptatem, quæ videlicet nulla est animo capitalior pestis ac præsentius venenum, adornet; illum ego non modo civem non bonum, sed artificem quoque non bene, neque ex præscripto artis expressione utentem, atque adeo neque se ut pictorem bonum præstantem merito nominabo. Hac igitur lege modoque si de Poeta disputem, videris quæ illum ratione pictoris etiam præjudicio damnare possim. Sed aliud est, in quo longe quam pictoris artem, gravius peccare Poetæ imitationem ducō, si à præscripta sibi honestate declinet. Est enim Poesis in artium choro pars & ipsa Politicæ facultati subiecta, & ejusdem præterea facultatis instrumentum, hoc est, tum decus, tum præsidium civitatis. Vtræque res peculiari quadam ratione consentire cum Politicæ fine supra cæteras artes Poeticam cogit. Etenim ut de priorē dicam, præter eam causam obligationemque, quæ singulæ artium obnoxie sunt, ut opus suum referant in publicum bonum; privatus quidam Politicam inter, & Rhetoricam nexus intercedit, quod nimirum, ut ait bis terve in Rhetoricis Aristoteles, ars Rhetorica ex Analytica, Politicæque composita sit. Quod si ita est, finis Politicæ non

non jam plane remotus; aut alienus, sed ad-
 nexus Rhetoricæ cogatusque videri debet:
 quare multo altius, quam ceteræ artes,
 in se ipsam poësis peccabit, si peccet in
 politicam: maloque quasi intestino impli-
 cita à politicæ fine deficere impunè non
 poterit, quin ipsa se distrahat, destruatque.
 Jam vero (quod posterius est) ejusdem ci-
 vilis adjumentum veteres agnovêre Rhe-
 toricam: credo, ut docet Plato in Alcibia-
 de, quia leges, mores, ac cetera, quæ è re
 civitatis sunt, hac administra civibus sua-
 dentur: idque aut probabilibus ad fidem
 inventis præstat Orator, aut excogitatis
 in speciem figmentis poeta molitur. At-
 que, ut de poësi quidem seorsim loquar
 à Rhetorica, disertè profuseque docet
 Plato, legum latores eo poetis uti, ut juve-
 num animi carminibus deliniri legibus ob-
 sequantur. In quam sententiâ copiose
 differitur à Strabone, philosopho in pau-
 cis nobili, & ut ferebat aureum Augusti
 seculum in poeticis apprimè intelligente;
 ostenditurque, civitatum ac legislatorum
 fuisse verus institutum fabulas adhibere
 poetarum ad hominum mentes suaviter:
 efficaciterque permovendas. Atque huic
 operi excogitata esse poetica figmenta ali-
 cubi demonstrat Aristotelis testimonio,
 Aristoteli non impar ingenio Div. Tho-
 mas. Quod si ita est, si poësim inservire
 solitam accepimus civili facultati, atque
 huic potissimum rei nâtam; profecto finem
 poëseos interpretari eum debemus, qui ci-
 vili, cujus adminiculum est, operam ac-

*Et ejus-
 dem in-
 strumē-
 tum.*

Dial. 2.

*Dial. 2.
 dolegib.*

*lib. 1.
 Geogr.*

*In epist.
 1. ad
 Tim.
 cap 4.
 lect. 2.*

*Instru-
menti
natura.*

commodet ad σκοπὸν attingendum. Ne-
mo enim aliter animo concipit instrumen-
tum, quàm quod sui esse queat artifi-
ci quidpiam molienti. Ergo si qua in medium
prodeat imitatio, quæ non modo non ob-
secundet huic fini, atque ad felicitatem non
impellat, sed impedimento magnopere ad
illam sit, revocetque strenue à publico
bono, hæc nimirum neque instrumentum
Politicæ, & quod inde sit, neque Poe-
seos absolutum numeris omnibus artifi-
cium dicenda erit. Negabunt Philosophi
bonam esse artem effectricem habenarum
ac fræni, quæ frænum ita fabricetur, ut eo
ad cohibendum frangendumque belluz
imperum equestris uti non possit. Ita sane
artem, quæ sic imitationem concinnet, ut
ea inservire Politicæ nequeat ad frænandos
regendosque hominum animos, nunquam
ego perfectè, atque absolutè Poeticam no-
minabo. Quod si quamcunque versu imi-
tatricem artem isti Poesim liberaliter ap-
pellent, facilè à me ut volent, impetrabunt,
ut illos ea quidem ratione Poetas vocem;
modo constet, istud (quantum quantum est)
artificii genus, inter artes merito ac planè
recipi non posse: quando ejus ductu facul-
tatis, sub qua artes reliquæ militant, ad ci-
vium felicitatem minime conspiret. Sed
non tam parvi æstimo Poetarum laborem,
ut eum mimi scurræque pèrsimilem quibus-
cunque imitandi limitibus definiam, quin
potius, cum animadvertam à priscis dicen-
di magistris nullam Poëtarum arcem cog-
nitam esse, nisi quæ ad felicitatè finem-
(que

que civilis dirigatur, quæ sit propago civilis, ex eaque confletur, quæ civilis sub fine comprehensa ejusdem quoque adjumentum fit; enim vero concludere mihi posse video non haud temere: eos, qui impositam sibi à civili personam turpiter abjiciunt, artem quoque abjicere Poetarum, aliamque prope-modum inducere, quam ipsi suo arbitrato cudent, quamque magno civitatis malo, magna artis quam profitentur injuria, magna ingenii (si quid habent) perversitate, maximaque perniciæ suæ, Poesi pro vera germanaque supponunt.

Dixi de altera argumenti ac disputationis mea parte: ostendique, Poesim propositum haberi finem, civium felicitatem, ad quam nisi fabulis se suis referat, non fit ea, quam sincerè atque integre quærimus, ars imitandi. Superest ut demonstrem, ineptam in primis esse huic fini impudicam Poesim: quod è duobus initiis propositis alterum, mirum in modum Poetas nostros sollicitare, ac torquere possit. Dabunt enim illi consilium esse Poeticæ, ut ad beatitudinem dirigat, sed negabunt aberrare ab hoc signo ea Poemata, quæ impuros hominum mores imitantur: tuebuntur se veterum exemplis, quorum si numero pugnent, ut ipsi sibi præcinent, vicere neque descendent ad pedarium quemque Poetarum. Summa eorum capita, ipsum Poetici Senatus principem HOMERUM invadent: hujus exemplum lascivientis, ut aiunt, paulo festivius, genioque ac voluptati liberalius indulgentis adducent: laude se, nedum

*Poesis
impura
an apta
civium
felicitati.*

*Quid
sentiant
aliqui.*

*Plut. de
adul. &
am. in-
ternosc.*

*Aristo-
teles
balbu-
tiens.*

*Ridicu-
la imi-
tatio*

dum venia, dignos prædicabunt, si hujus vestigiis sedulo insistant. Postremo confidentissimè loquentur, malle secum Homero peccare, quam cum aliis bene sentire. Ridere soleo, Auditores, cum homines video ab Homeri virtutibus, quibus universa illius poësis abundat, strenue declinantes; si quid vero irrepsisse videtur in eam vitii, avide arripientes: venitque in mentem, quod de Aristotelis discipulo nescio quo in veterum monumentis legi. Hic cum audire in turba cœpisset Aristotelem, vidissetque præceptorem inter loquendum balbutire, homo egregie stolidus id sibi imitandum unice duxit: neglectisque quæ divina tradebantur de philosophiæ præceptionibus, satis se Aristotelem fore existimavit, si balbus fieret. quid multa? per annos jam aliquot inter peripateticos versatus domum venit promissa more philosophorum barba, totusque ad balbutientis similitudinem factus. Domestici, veste ac barba philosophum interpretati, expectare primum quid tandem præceptorum ferret à Lyceo: mox ubi illum trepidare identidem lingua, atque impedita oratione subsistere, eaque se quasi nota peripateticum venditare animadvertunt, nimirum alii ludere philosophi ingenium lepidissimi, risuque emori: alii hominis amentia apud se misereri, aut etiam stoliditatē ineptissimi capitis palam stomachari: inter quos frater acerbius paulo commotus; Istuccine, inquit, est Sapientum octave, quod ab Aristotele domum reportas, ut cum ad illum eloquens profectus

perfectus sis, elinguis ad nos atque infans
 redieris, quodque tibi unum supererat ho-
 minis, sermonem amiseris? Huic ego non
 dissimiles illos existimo, qui ad Homeri
 Poëtarum magistri carmen accedentes, *Imita-*
 cum ex eo ad omnem virtutē invitamenta *tores*
 possent accipere, divina hæc omnia (virio- *vitio-*
 ne humani ingenii ad deteriora proclivis, *rum.*
 an quia rebus ipsi melioribus impares sint?)
 oscitantur ac stolidè prætereunt, nec mag-
 nopere laborant, illustre ut aliquid ac me-
 morabile inde mutuentur; ubi vero impu-
 ræ nomen voluptatis sonat, ac pinguiori
 non tam Minerva, quam Venere dictum
 quid vident, illuc homines voluptuarii ad-
 hinniunt rapiunturque: in id animum ca-
 lamumque repentè accommodant: illius
 imitatione Poëtas jam se, ac si Divis placet)
 Sesequi homeros scilicet effectos arbitran-
 tur. Verum, ut quam isti seu gratiam, seu
 veniam ex HomERICA imitatione quærunt,
 quodque culpis suis confidenter obtendunt
 Principis Poëtæ nomen, extorqueam ali-
 quando de manibus, eosque specioso hoc
 patrocinio denique denudem; nego Poësim
 Homeri, tum quæ Achillis iram, tum quæ *An*
 Ulyssis reditum comprehendit, amato- *Homeri*
 riam Poësim appellari posse: nego ex octo *carmen*
 & quadraginta eius libris vel unum ama- *amato-*
 toriè scriptum esse: nego tot inter Heroas *riè*
 virosque fortissimos aliquem reperiri *scrip-*
 amoribus implicatum, eamque ob rem *tum sit.*
 aut arma post habentem, aut civilis officii
 quidquā detrectantem. Magnum est, quod
 dico, Auditores; sed quam non temerè di-
 cam,

*Ilias
exami-
natur.
Chriseis
& A-
gamem-
non.*

*Briseis
Aga-
mem-
non
& A-
chilles.*

cam, quæso, ut adhuc fecistis, attendite. Etenim, quod ab istis viderem me quotidie Homérico exemplo deterreri, statui utrumque Poëtæ volumen ea gratia recognoscere. Sumo Iliadem in manus, lubricos primùm suspectosq; mihi locos, mox etiam reliquos percurro. Principio ad Chryseiden accedo interprete Calchante, restitutam patri ab Agamemnone. Mentionem amoris puellæ in imperatorem, aut hujus in illam, nullam video. Adhæc, jussu Agamemnonis non amanris, sed ulciscantis, Achilli Briseis abstrahitur, deportaturque ad Agamemnonem, quo loco lego iratum sanè Achillem, quod se contemptum luce palam, animadverteret insolens injuriæ vir: ad amatorie dolentem, facturam captivæ pulcherrimæ commemorantem, benevolentie in illam suæ argumentum aliquod promentem ne uno quidem versu litterave lego. Præterea multo post reconciliatus Agamemnoni Achilles, plurimisque ab eo muneribus atque ipsa etiam Briseide donatus, non modò ad subitum puellæ conspectum nihil præcipitanter, aut impotenter agit, non modo signum aliquod amoris, aut certè desiderii ex absentia non ostendit, sed (videte Herois continentiam, ac Poëtæ decorum) Patrocli amicissimi capitis necesse percussus, ne hospitem quidem officiis excipit redeuntem, imò nec tantisper eam alloquendi, aut denique salutandi moram facit. Pergo ire ad alios Heroas, Ducesque Trojanos æquè ac Græcos: omnia occupata reperio belli consiliis, armorumque tracta-

tractatione , nihil aut in horum castris , aut
 intra illorum mœnia relictum amorum in-
 fanziæ rugisque. Ergo deposita Iliade, trans-
 fers me ad Odysseam. Adeo primum ad *Odyssea*
 procorum turbam , tum ad Calypso Nym- *expen-*
 pham , dein ad Phœacas , mox ad Circen, *ditur.*
 nerum, ac sæpius ad procos , & Penelopen;
 nam hi potissimum loci subolere aliquid vi-
 debantur. Apud procos multa pugnaciter, *Proci*
 ac superbè , uti competitores solent : at in- *& Pe-*
 continenter impudiceque rivalium more in *nelope.*
 Penelopen oppidò nihil : imò nec verbum
 usquam lego ad blanditiam , nedum ad im-
 pudicitiam inclinatum. In Ogygia Caly- *Calyp-*
 psus insula verecundè atque hospitaliter *sus &*
 omnia proponuntur , si unam excipias que- *Vlysses.*
 rimoniâ Nymphæ Deos incusantis , quod
 à se hospitem invidentes abstraherent : id
 quod tribus aut quatuor versibus absolvi-
 tur. Apud Circen, atque Nausicaam Phœa- *Nausi-*
 cum Regis filiam nulla est amorum , nulla *caa &*
 illecebrarum mentio. Rursum ad procos *Vlysses.*
 redeo domi Penelopes diversantes , ejusque *Circe*
 nuptias certatim , ac pertinaciter expos- *& V-*
 centes : & tamen in re planè amatoria adeò *lysses.*
 nullæ amantium preces , nullæ depereun-
 tium suspiria , nullæ delirantium lacrymu-
 læ visuntur ; ut profecto , quantum levia
 hæc arque nugalia plerique hodiè Poëtarum
 accersere solent vel invita , tantum ille
 sponte oblata sedulo declinavisse videri
 possit. Quid verbis opus est? Reliquum car-
 minis absolvo : resumo Iliadem. Odysseam
 repeto , percurro omnia utrobique cum cu-
 ra. Illic præter Junonis fraudem pellicien-
 tis

*Quid
denu-
amato-
rii vi-
deatur
esse in
Home-
rica.
Poësi.*

*Homeri
laus &
aliquo-
rum
execra-
tio Poe-
tarum.*

tis maritum Jovem cesto Veneris, hic præ-
ter Demodoci cantilenam de Venere, ac
Marte Vulcani dolo deprehensis, quæ ta-
men multis allegoriæ utcumque sunt: cate-
rum in libris octo & quadraginta, in tam
multis variisque figmentis nihil intempe-
ranter, nihil in amore confidenter, imò ni-
hil amatorie factum, dictumve comperio.
Enimverò tunc ego Poëtæ ingenium ac ve-
recundiam exosculatus (fatebor id, quod
res est, Auditores) imperare mihi non potui,
quin amore in illum pariter, atque indigna-
tione in ætatem nostram, in hunc fermè
modum exclamarem. En nostri ingenio
tam pravo, quàm turpi, Poëmatis particu-
lam condunt ferè nullam, quam amatoris
fabulis ad stomachum usque non inficiant,
simulque titillantium illecebris volupta-
tum non emolliant mares animos, ac leno-
cinantis ubique Veneris interjectu omnia
non infament: cùm tamen Poëtica parens
tanto in opere, perque omnia humanæ vitæ
munia descripto, tot inter commenta fæ-
bularum, in ea præsertim personarum civi-
lium bellicarumque varietate, qua nullam
penè mortalium conditionem imitando
posthabuit; tam castè decenterque Poësim
per omnia deduxerit, ut CONPENDI
Poëmatis simulacrum, cum pacatâ in re,
tum in turbatâ docere posteros voluisse vi-
deatur. Et mihi isti mentionem Homeri fa-
cient, ejusq; exemplo tuebuntur labes suas,
atque in plebeio spurcoque carmine, Ho-
meri, hoc est, ingeniosissimi, castissimique
Poëtæ nomen ementientur? à cujus sapien-
tia

tia tam longè absunt , quàm propè ad ejusdem verecundiam non accedunt. At Homerum inquirunt , de Jove , deque aliis Diis obscœna nonnulla scribentem imitari quis verat ? O homines sordium hirudines ? imò ô sordes ipsas , & fœculam Poëtarum ? Vetat inquam pudor , cujus transilire fines numquam licet : vetat ipse propemodum Homerus , qui cùm in hominibus quorum facta canebat , nihil hujusmodi sit unquam ausus , ostendit quid necessarium factu judicaret , ac simul credibile reliquit quæ semel bisve de Diis ea ratione commentus est , allegoriæ videlicet involucris occultasse , quamquam ne allegorias quidem hujusmodi tradendas adolescentibus Socrates admonebat , vetat denique , si cætera deessent , Homero non paulo major Plato , qui cùm reprehenderet in Politicis Poëtarum opera , quæ civitati , quam ille tanto studio fundabat , perniciofa essent : cumque ad Homeri poësim accederet , eamque impensè & cunctanter expenderet , ubi in Deorum amores atque discordias incidit ; noxios enimverò Reipublicæ hujusmodi sermones queritur in iisque Homerum non solum civis non boni , sed mali etiam poëtæ , suæque in arte peccantis sustinere personam docet , Quod si hoc , quantulum est vitii , non tulerit in Homero sapientes , quid in iis faciant , in quorum carminibus si quid boni est , hoc ipsum est , quod in Homero est mali ? Quare cogent isti rursus copias suas , qui paulo antè & numero , & dignitate poëtarum tantopere gloriabantur , & non modo amplissimum

*Apud
Plat.
dial 2.
de Rep.*

*Præci-
pui
quique
veteri
Poeta-
rum
pudicè
scripse-
runt.*

simum lectissimumque Latinorum agmen
 LUCANUM, STATIUM, SILIUM,
 FLACCUM, Heroicos propè omnes; sed
 carminis utrobique Principes, apud nos
 quidem VIRGILIUM, apud Græcos ve-
 ro in tribus summis generibus Epico, Lyri-

Dede- co, Tragico, HOMERUM, PINDA-
cus ali- RUM, EURIPIDEM strenuè obiscum
quorum facere, atque Ethnicos scriptores interea
Poëta- superstitionum inquinamenta educatos ad-
rum. versus Christianos Poëtas apertè pugnare
 pro honestate, cultuque pudicitiae (ô vulnus
 à quibus minimè decuit inflictum Religio-
 ni nostræ) tandem aliquando intelligant,
 foeditatesque suas Ethnicorum saltem e-
 xemplo castigen.

Afy- Sed audio, quid isti respondere plerum-
lum que solent: Ea quæ à se turpia, & inhone-
impu- sta narrantur, non perinde narrari, quasi
dica proponantur ad imitandum; id enim ex-
tuen- tingeret Poëtæ finem, qui cum consilio
tium. moderatricis urbium facultatis, publica-
 que utilitate consentire debet; sed eò afferri,
 multumque in iis conscribendis operæ ad-
 hiberi, eorum ut turpitudine deprehensa
 facilius evitentur. Ut enim virtus si Poëtæ
 in carmine vivat, oculisque cernatur; mira-
 biles sui amores excitare solet: ita vitium
 (quæ pars est altera sapientiæ) suis si colori-
 bus exprimitur, si ut est foedum ac sordi-
 dum, prodire cogatur in scenam; absterreat
 profecto contemplatores sui, & in odium
 pariter fugamque convertat necesse est.
 Scio hoc asylum esse eorum, qui obscæna
 componunt; nempe huc illi se subita prori-
 piunt

piunt fuga quoties urgentur : quod intelligant , quamdiu obtinent hanc arcem , tamdiu se posse vitiorum familiam abundè alere , ac splendide etiam tueri. Verùm si hæc impurè atque intemperanter admiffa , ea gratia narrantur ut evitentur , primum cur , obsecro , Heroi ac Principi viro affinguntur , qui carmine proponitur ad imitandum cæteris ? Deinde cur ad hæc oris improbi nugas , quas indicasse , idque rarenter , plus , nimio foret , isti tam libenter , tam crebrò tamque diu , atque oriosè revolvuntur ? hæc enim duo sunt , quæ mihi suspectam reddunt istorum sapientiam , qui obscœna versu tractantes , profuturos se generi humano putant. Age igitur : nego , isthæc intemperantis argumenta voluptatis in Heroë , primarumque partium , aut paulo illustrioribus personis , quæ plurimum , valent ad exemplum , de industria exponenda esse. Etenim ignosco historiarum scriptoribus , si nonnunquam flagitia Principum describent , quando eos referre , uti res gestæ sunt , lex operis sui cogit : quamquam ne ipsis quidem fas fuerit sic ea describere , ut ad imitationem pellicere videantur , at is , cui perampla fingendi libertas est , cùm possit in lucem edere pulchrum , honestumque simulacrum ; quæ ratione excusetur , si vitio suo pro homine monstrum pariat ? At Poëtis , inquit , fingenda sunt vero similia : dumque confor-

*Duplex
telum
in eos,
qui tur-
pia nar-
rant ut
eviten-
tur.*

*Pri-
mum.*

*Histo-
ricis
prescri-
pta lex
nar-
randi.*

*Quid
Heros
sit.*

abest; imò accepisse mihi videor, medium quid olim fuisse inter Deos, hominesque Herois nomen: quare si hunc homine majorem, si nullius impudicitiae compertum, si ab omni prorsus obscœnitate alienum poëta proponat; nihil contra veri speciem, artisque decorum peccat: peccat autem, si cujusque hominis planè similem, iisdemque ineptiis, quibus mortalium pleriq; capiuntur, impeditum facit, certè in eo (quod hic quærimus) peccat, quod cùm integrum ei sit abstinere ab iis, omnemque ab Heroë suo turpitudinem procul habere; dum impudicè quid factum ei affingit, occasionem aliis adornat, ut in eo, quem fortitudinis aut prudentiæ laude præstantem sibi ad imitandum proponi à poëta intelligunt, hoc quoque vitium cum cæteris permistum facinoribus imitentur. Euripidem in judicium capitis vocatum refert Aristoteles, quòd in fabula versum ediderit.

*Euripides in
judi-
cium
vocatus*

*In Hip-
pol.*

‘*Ἡγλῶσσε δ’ ὁ μῶμος*’ ἡ δὲ ὀρλὴ ἀνὸς.
ματ ☉.

Iurata lingua est, animus iniuratus est: titulumque accusationis fuisse, quòd Euripides doceret populum pejerare. At quomodo? tantumne præceptorum uno in versiculo fuit? nempe sententiam hanc poëta tribuerat personæ, quam quia fabulæ caput inducabat in scenam, virtutesque in ea multas effingebat; visus est unà cùm ejus virtutibus hoc quoque pejerandi vitium populum docuisse: deoque impietatis reus ludicro pro carmine ad poenam seriò expertus est, & tamen ab eo judicio expedire uno

se

se verbo poterat Tragicus, si dixisset, id à
 sevitii loco, ut fugeretur, adductum esse.
 Sed nugas meras agimus, dum huc revolvi-
 mur. OMNIA in Principe viro exempla
 sunt: crediturque docere, quod Princeps
 agit, quare qui turpia agentem inducit, in-
 vitat. Atque hinc est, quòd summus Poëta
 non modò Achillem, hoc est, princeps fa- *Homer-*
 bulæ nomen, sed Agamemnonem, Diome- *rus quã-*
 dem, utrumque Ajacem, Hectorem, Æ- *cantè*
 neam, ac reliquos illos Martis Proceres ab *Heroas*
 omni obscœnitate, atque amantium intem- *suos se-*
 periiis ubiq, separavit. Quin etiam, ut ab ea *paravit*
 suspicione turpitudinis eximeret Agamem- *ab om-*
 nonem, in quam videbatur induisse se, quod *ni obs-*
 creptam Achilli Briseiden diu in suo taber- *cœnita-*
 naculo habuisset; jurantem inducit gravis- *te.*
 simum jusiurandum P E R Jovem Terram-
 que & Solem, atque Erynnas pejerantium
 ultrices, ab se restitui puellam planè inta-
 ctam illibatamque, atque ejus rei Deos De- *Dii*
 asque omnes, quibus curæ sunt hominum *vindi-*
 perjuriam, testes esse. Usque adeò poëtæ fa- *ces per-*
 cientissimo cordi fuit integritas suorum *jurii.*
 Ducum. Cùm tamen isti hoc tempore, qui
 se populo venditant Homeri sobolem, dum
 novos mundo Achilles atque Iliadas pa-
 riunt, Heroas suos, Duces, milites, castra,
 prætoria, campos, omnia muliercularum
 amoribus impediunt, vixque strenuum
 aliquem bellatorem carmine describant,
 quin hac insania laborantem atq; à Martis
 ad Veneris signa transfugientē inconstan-
 ter ac fœdè commententur: hoc est, quin
 plurimis argumentis paria doceant atque
 magnis

*Qua
cautio-
ne turpe
aliquid
enar-
ran-
dum.*

*Vili-
tas poë-
ticarū
com-
menta-
tionum.
Secun-
dum in
eosdem
telum.*

magnis exemplis ad extremum turpitudinem persuadeant. Neque tamen ignoro, hæc magna virorum capita non levibus & ipsa culpis obnoxia turpiter aliquando cecidisse. Sed ut hæc innocenter audiantur, non incomitata, & absque nota referenda sunt. ex una enim parte improbet ea averseturque Poëta, atque ita stomachando despiciat, ut si quos habere imitatores posset, absterreat: ex altera exitum addat facinori, parem, ipsoque eventu doceat, supplicium ubique poenam esse peccati. Reprehendebatur Euripides hoc etiam nomine quod Ixionis flagitia theatro exposuisset. Sed purgavit ille quod fecerat, cum diceret, Non ante se removisse illum de scena, quam rotæ affixisset, quasi muto hoc doctrinæ genere significasset, Ixionis factum ad odium fugamque non ad imitationem à se esse propositum. Quamquam hoc posterius plerumque serum est, ubi neglectum est prius: nam quid mea refert, Ixionem, antequàm is abeat è scena rotæ affixum videre in ultimo actu, si jam ipse in primo secundo vinctus sum? Nimirum habent hoc, ut ait Plutarchus, Poëtica facinorum malorum commenta, ut si cum eorum execratione atque authorum dedecore damnoq; narrentur, utilitatem nihilo quàm Philosophorum præcepta minorem ferant: ceterum si nuda, si felicem sortita exitum describuntur, officere bonis moribus, ac magno esse ad virtutis impedimento. Sed impedimento sunt eosdem longè adhuc majori, si non in unam alteramve personam sive primarum, sive secundarum

darum partium , sed (quod erat alterum ex
 iis, quæ paulo antè objiciebam malis) si in-
 quam plures hæc deliramenta spargantur,
 si ingerantur sæpe, si minutatim . & quasi
 per otium explicentur , si denique hæc pri-
 ma, hæc summa sint. Atque ego quidem (ut
 rursus ex Poëtarum Principe exempla pe-
 tam) cùm lego Poësim Homeri , incidoque
 in eos locos , qui facti videntur ad amoris
 vim liberius explicandam, ac video sapien-
 tissimum. Vatem in iis amatorie tractandis
 sanè perparcum, imò planè nullum esse; sta-
 tim animo recurro ad Poëtas nostros, atque
 ita cogitare mecum soleo. Quid isti in om-
 nem occasionem lasciviendi avidè intenti, *Quo-*
 quid egissent , si argumentum nacti essent *modo*
 adeò locuples , ac votis suis opportunum? *tractas-*
 Quàm molliter ac tenerè lacrymabundus *sensit a-*
 Chryseiden patri reddidisset Agamemnon, *liqui*
 quam apud Homerum jejune omnino , se- *nostro-*
 vereque restituit? Et Briseis , quæ ex A- *rum*
 chille transfertur ad Agamemnonem sine *Poeta-*
 ulla amoris significatione, quas expressisset *rum lo-*
 ab amatore si minùs lacrymas , certè suspi- *cos ali-*
 cia , & querimonias incusantis fatum & si- *quot*
 dera suis amoribus adversa ? omitto cùm *Home-*
 idem puellam redeuntem recipit absque ul- *rici*
 lo sensu, non dicam amantis , sed penè vi- *carmi-*
 ventis. omitto Helenam. Calypso, Circen : *nis.*
 omitto Nausicaam Alcinoi filiam , quæ U- *Ex I-*
 lyssæ naufragum , solum , nudum (quàm *liade.*
 multæ ad amorem illecebræ ?) tam hospi- *Ex O-*
 taliter , ac decorè suscipit, cibo recreat, ma- *dyssæa.*
 nibus suis abluit vestit in urbē ac domum ,
 sed non suo in curru , ne Phæacum oculos
 offen-

*Proci
O Pe-
nelope
aptum
impudi-
ca con-
sectan-
tibus
argu-
men-
tum.
Nugæ,
sordes-
que me-
ræ.*

*Homæ-
vi laus.*

offenderet, inducit; ut profectò minùs ca-
stè verecundequè fratrem soror excepisset.
Sed nihil illustrius, accommodatiusque ad
istorum ineptias, quàm proci. hîc scilicet
Apollines nostri in aperto liberoque cam-
po, in ipso amoris regno triumphasse: quàm
enim blanda sesamoq; ac papavere consper-
sa, quàm melle ipso dulciora cum Penelope
verba rivalet identidem habuissent? quas ei
flammas atque incendia, quas pectoris æt-
ernas deflagrationes, quæ busta redacti jam
cordis in cinerem, quos impactos animo
Tytianos vultures, quas fibris instantes
Promethæas aves, quos aggestos in sinu
malorum thesauros, quas nocentium pœ-
nas omnium, miserabiliter aperuissent?
quas ad eam litteras æstuantis animi mini-
stras atque interpretes cruore conscriptas,
lacrymis corruptas, nequitiarum blandi-
mentorumque plenas certatim dedissent?
in epulis vero ac vino, quos ea præsentem nu-
tus ac furtivas notas, quas de illius formæ
cultuque corporis superlaciones ac perjura-
tiunculas, aut etiam admirantium more si-
lentia atbue deliquia, quas demum enatas
subinde rixas, quæ suadente ebrietate con-
vicia, objecta impunè scelera, denudata pæ-
stam probra, infligtas hostiliter plagas, su-
sum absurdè cruorem; neces barbarè illatas
amatorculi illi miscuissent? Et tamen hæc
illecebrarum argumenta, in quarum com-
mentatione, colligendisque voluptatum
sordibus, nostri magnam sanè partem Poë-
matis insumpsissent; hæc, inquam, omnia
Poëta ingeniosissimus, qui probe nosset
unus,

unus, quid esset non ineptire, negligenda sibi suo in carmine, ac silentio ubiq; transmittenda existimavit. An hîc quoque voluptuarii Poëta dicunt. finem esse, dum hæc naviter impenseque scribuntur, ut evitentur? Dicunt planè. quin etiam hoc addunt: hominem non facilè ad virtutis celsitudinem, hoc est, ad felicitatem pertrahi, si arduum per iter, inviosq; saltus rectà ei obnitendū sit: satius fieri, si per amœna prius diverticula transversis viis eò deducatur: imò nisi hujusmodi subinde illecebris in itinere firmetur, redire sensim ad ingenium, ac sæpenumero ad ima devolvi: quare hæc blandimenta honestati demum inservire, tandemque ad civium felicitatem, quam tantopere quærimus, omnia conspirare. Ingeniosè enim verò, ac sapienter. Jam misereret me Platonis, qui ea Republica, in qua tam sedulo ad virtutē undique incitamenta quærebat, hoc exegerit Poëtarum genus, quorum carminibus una eademque opera à vitiis absterrere cives, atque allicere ad honestatem suavissimè poterat. Sed nimirum animadvertit virorum sapientissimus, ne-
Quam obrem turpia nar- rantes haud profunt.
 trum ab istorum Poësi expectandum esse: eum ex una parte virtutes apud illos adeò lenociniis oppressæ lateant, adeò ambigüe, & quasi dissimulanter exerant sese, ut eas secernere, atque internoscere haud in promptu habeant adolescentes: intentique ad oblectamenta, quibus illa ætas facilè capitur, meras cum vitiis voluptates hauriant, magno non adolescentiæ modò, sed totius vitæ malo; quando, quæ in ea ætate

*Ex im-
pudica
fabula
quid e-
natum
sit
olim.*

*Terent.
in Eu-
nuch.*

accipiuntur, altiùs inhaerere, ac difficillimè eradicari consueverunt. Ex altera verò parte ita vitiorum species emineant, offerantque sese blandè, atque in primariis honestisque Viris collocatæ faciem quasi honestam induant, ut quos ad illa cognoscenda semel allegerint, eos cæterorum oblitos ad amplectenda quoque, & imitanda non rarò invitent. Finxerat Poetarum nescio quis, Jovem mutata olim forma aureo in imbre ad Danaen descendisse? turpe sanè, ac protritum vulgo commentum, expectatis, quid emolumenti ex hoc capere mortales queant? Poëtas ipsos audite: quorum aliquis ab eo figmento id aliquando boni enatum esse Populo Romano narravit in scena. Adornabat se ad flagitium adolescens, cum tabulam fortè suspectans, in qua facinus hoc Jovis non melior, quàm Poëta, pictor expresserat: quid? detestatusque illè est crimen? (nam ad detestationem ajunt ista proponi) aut boni aliquid subesse fabulæ interpretatus est? exarsit continuo miser, secumque reputare sic cœpit:

*Deum sese in hominem convertisse, atque
per alienas tegulas
Venisse clanculùm per impluvium?
At quem Deum? qui templa celi summa
sonitu concutit,
Ego homuncio hoc non faciam?*

fecit, Jovisque exemplo & quasi hortatu, Poëtæ certè ductu scelus honestè persuasit sibi. Hæc vox adolescentis in fabula, utinam extra fabulam & scenam non esset

VOX

vox fermè complurium, qui impuris hisce
 carminibus addicti ac mancipati sunt: quorū
 ego singulos si convenirem, si seriò percon-
 tarer, quid tandem inde lucri corraferint?
 odiumne adversus vitia, vitiorum aspectu
 conceperint, ac in sinum virtutis per ea ob-
 lectamenta pervenerint? Utinam respon-
 suri non essent, si persanctè fateri vellent,
 ex hujusmodi amantium deliriis multa se
 ignota prius vitiorū nomina didicisse, plura
 sibi flagitia specioso aliorum exemplo con-
 donasse, plurimā verò pudoris honestatisq;
 jacturā sensim sine sensu fecisse. Ut merito
 Cæcilius CYPRIANUS eloquentia jux-
 tā, ac sanctitate nobilis, in Tragædos inve-
 stus, qui impurissimos quosque Deorum,
 hominumque referrent in scena; graviter
 sanè doleat, istorum carmine fieri, ne quod
 scdè semel admissum est olim, ulla in po-
 sterum antiquetur, aut exolescat ætate. isto-
 rum vitio NUMQUAM ævi senio delicta
 mori: quæque debuerant scelera seculorum
 oblivione sepeliri, erui subinde in lucem,
 atque admoneri omnem ætatem, admitti
 posse, quod aliquando factum est: atque
 INDE nasci, ut exempla fiant, quæ jam
 esse facinora destiterunt. Hæc illa videlicet
 utilitas, hoc compendium est, hæc fuga &
 detestatio vitiorum, hic amor virtutis, hæc
 morum institutio, hæc vitæ sanctitas, quam
 ex ingeniosis hisce Poëtarum figmentis ad-
 discit humanum genus. Confugiant illi, ut
 lubet, ad hominum ingenia, quæ perducere ad
 virtutem sine aliqua illecebra non possint:
 conferant se ad Poëticæ naturam, quæ cum

*Quid
 quoti-
 die nas-
 catur.*

*lib. 2.
 epist. 22
 Iustissi-
 ma
 querela
 in Tra-
 gædos
 obscæ-
 nos.*

vitz speculum sit, in quod intuentes non minus se oderint mali, quàm ament boni; ideo mores utrorumque referre debuerint. Commenta sunt hæc hominum in speciem sapientium, quique hisce simulationem involucris tegunt, & quasi velis quibusdam obtendant styli petulantiam, atque improbitatem sui.

Pers. *Ad populum phaleras : hos intus & in*
Sat. 3. *cute novi.*

Cur ad
turpia
scriben-
da ali-
qui ap-
plicent
ani-
mam.

alia mens illis adscribendum fuit, aliumque legentes exitum sortiuntur. Annon illi palàm profitentur (sic enim de fine Poeticæ disputant) nihil præter oblectationem querere se iis fabulis figmentisque? atque oblectationem illam exitialem esse non ignorant. profitentur igitur exitium velle se animis importare: &, si id quod spectant assequuntur, important. Equidem ipse quoties in lascivum ac turpe aliquod volumen incido, quæroque tacitus mecum, quid infortunii scriptorem impulerit, ut ad foedum illud, lutulentumq; dicendi genus animum adjiceret, alterutra mihi ex hisce causis occurrere plerunque solet. Interdum Ex opere interpretor indolem, naturamque scriptoris: didici enim ex Aristotele, Poëtarum præcipuè lucubrationes partus vocari; nec magis à parentibus liberos, quam à Poëtis amari libros suos. hinc ubi aliquid intueor obscœni carminis, suspicari venit in mentem, partum esse parenti similem, nec potuisse ex impuro turpique ingenio pulchriorem nobilioremq; sobolem procreari. Quod si hoc conicere non licet (quamquam

quam rarò admodum non licet : illa enim turpius meditatio , illa scriptio , illa recitatio quomodo mentem non contamineat, cœnique, quod assidue tractat, sordibus non aspergat ?) verto me in alteram partem, opusque impudicè compositum, in scriptoris inscitiam referre plerumque non falsus incipio. Etenim Poësim condere, quæ sine artis injuria delectet pariter ac proffit, tantæ felicitatis ingenii est, ut (quasi à Deo præcipuæ suggerantur ea in re vires) dixerit olim Socrates, tunc se homines ostendere Dei sobolem, cum dignum Poëtæ nomine carmen emittunt. Id ergo cum isti animadvertant, seque ea ingenii excellentia nobilitateque destitutos intelligant, tantum ut operis moliantur, quod summis atque imis gratum in virtutis complexum rectà mortales ferat ; dant se in alteram viam, & conquisitis, (quod difficile non est) canoris ad oblectandum nugis, iisque arma inter amoresque turpiter ac foedè illitis, sic eam hominis partem, quæ facilis captu est, alliciunt titillantque ; sic se in vulgi manus atque animos, homines facti ad ingenium vulgi, pertinaciter insinuant ? ut quam expectare Poëtæ laudem ab ingenii sui infelicitate non poterant, eam se suffragio plebis sordidissimis hisce blanditiis delinitæ impetratos facile sperent.

Sed non impetrabunt, uti censeo speroque, à vobis Rhetores, ut in turbam vos quoque conferant, seque apud vos Poëtarum loco magnificè venditent. Non erit vobis tam vile, tamque circumforaneum

Poëtæ

*Liberi,
& libræ
parentibus si-
miles.*

*Apud
Plato-
nem in
Ione.*

*Impu-
dicè
Poësim
tracta-
re haud
diffici-
le.*

*Poeta
obijci
cur evi-
tandi.*

*Cypr.
lib. 2.
ep. 2.*

Poetae nomen, ut ad ignobilia, sordidaque istorum capita deprimamini. Quos impuro in carmine lascivire licentius videritis, eos honestati noxios, infensos publico bono contrarios ei, quam profitentur, arti existimate: ideoque non modò à casto, ingenioso. que Poetarum choro, sed à nobilium etiam conspectu virorum, quales vos estis, vestra opera suffragiisq; discludite. Quid enim habent (oro vos, adolescentes) quod ad legendum invitare possit? ingenium plerisque illorum humile, vestrique dissimile: opus fœdum, simileque scriptori: delectatio ad genium plebis hausta de face: artis gloria extra operis titulum rara, aut omnino nulla. contra verò apud illos inimica morum disciplina tam multa, suspecta certè pleraque, nihil non anceps, intuta omnia. MALE quis inter exempla peccantium deprehensus virtuti operam dabit: malè in regno voluptatis peregrinabundus honestatem quæret; imò periculum adhibet, ne quemadmodum AD Tyranni, ut ajunt, domum nemo liber venit, ac rediit liber; ita quid ad istorum opera integer, atque incolumi honestate accessit, accepta luculenta plaga, periclitante verecundia, Cujus raro cicatrix obducitur, sauciatus abscedat. O tuam, eloquentissime Martyrum, de hac morum pernicie justissimam querelam! Adulterium, ajebas palam disci, dum in scena atque in carmine videtur: & lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, qui fortasse pudicus ad scenam processerat, domum reverti de spectaculo impudicum. Nimirum sunt hæc eo de genere

genere vitiorum , quorum victoria fugâ
constat, proinde REMOVENDA ab aspe-
ctu, ne tanquam lacryma ab oculis in pectus
cadant. Laudat alicubi Aristoteles proce-
rum Trojanorum consilium , qui Helenam
ab suo conspectu separandâ esse restituen-
damque decreverunt , quod ea præsente de-
pravaretur animus , minusque integrè judi-
care , atque consulere rebus suis posset. Ita
eiusdē Philosophi sententia cum voluptate
agendum est , cuius non tam ostendenda
turpitude , quam præcisa omni disputatione
ab oculis semel amovenda . ut de ea absente
castè incorrupteque sentiatur. Displicet in
præsentia (ut par est) vobis, ipsumque vitii
nomen animus adversatur : quis scit, volup-
tatis si faciem splendido istorum fuce deli-
butam propius intueamini , si scriptoris
artificium non infacetum flagitiosorum
hominum mores ad unguem imitantis in
fabula comprobetis , quis scit , an hujus-
modi præstigiis animo de statu suo non-
nihil moto placere in aliis expressum inci-
piat, quod absens, aut solitarium tantopere
displicebat ? Habet hoc imitatio Poetica ,
quod ait Plato , ut quæcunque de aliis re-
fert , in nobis sensim effingat : quod si illa
sint auditu obscœna, visu turpia, cogitatio-
ne inhonesta , profectò nonnulla fœditate
conspergi animum , atque ex alienis in no-
stra derivari aliquid necesse est. Quare no-
lite, obsecro, istum animi candorem, istam
mentis ingenuæ verecundiam , istud quo
nullum est majus, pectoris humani bonum,
horum lenociniis carminum tutò , credere

*Volup-
tas
Helenæ
similis.*

*In
Ione.*

in has sordes inquinatæ Poëseos abjicere, inter hæc infidiosæ voluptatis vada, Syrtisque & Sirenium undique pellicientium amplexus hoc est, certissimum pudicitia, fama que naufragium ultrò committere. Petit hoc à vobis ipsa poësis, quæ hominum felicitati nata, ac civilis in gremio facultatis honestissimè enutrita, sicut dolet indignaturque ab ejus jam sinu abstrahi se, nomenque suum ad morum licentiam, vitæque corruptelam procaciter obtendi; ita monet obsecratque unumquemque vestrûm, ne vobis imponi suo nomine, neve induci vos in fraudem simulatione hominum, qui se Poëtas nuncupant, ac sanctissimæ disciplinæ nomen ementiuntur, ulla ratione permittatis. Petit hoc à vobis, cujus est imperare, Politica: ut quam artem suo ab imperio transfugam artium de numero bonarum expunxit, atque à civitatibus, in quarum felicitatem dirigere illam planè non poterat; exclusit; eam ne apud vos collocare domicilium, aut asyli jus aliquod reperire patiamini. Petit hoc demum à vobis exigitque justissimis nominibus sanctitas Christianæ disciplinæ transmissæque è cælo legis integritas; ut quem in vestris animis pudorem iniecit, hodieque quacunque nive candidior efflorescit; caveatis etiam atque etiam ne istorum aspiratione carminum afflatus aliquando languescat.

PRO-

PROLUSIO IV.

*Idem argumentum : An poëticè faciant, qui
versus faciunt impudicos.*

PRO Poëtica adversum impuros carmi-
num scriptores ex hoc loco aliquot antè
mensibus verba faciens hoc molitus dicen-
do sum (Cardinalis Amplissime) ut obscœ-
nitatem in carminibus multorum liberè
impuneque lascivientem, qua possem ratio-
ne coërcerem certè à meorum animis an-
ditorum, ac manibus abalienarem. Quod
quamquam præjudicata jam causa impetra-
re à multis initio tardum fuit; tamen pau-
latim animadverti, tantum momenti vi-
sum esse in patrocínio, quod susceperam,
honestatis, ut ex iis, qui mihi dicenti ade-
rant viri perbene docti (quales ex vobis,
Præsules, Patresque, ac Auditores ceteri, *Fructus*
complures intueor) non modò ire se in *ex su-*
meam sententiam palam faterentur, sed ad- *periori*
derent: grave sanè vulnus impuræ ementi- *prola-*
tæque Poësi inflictum esse, nec dubitare se *sione.*
(si plures conjuncta opera, & tamquam col-
latitia suffragatione idem conarentur, ur-
gerentque idem, ut illam usurpati nominis
ream agerent, turpemque corniculam pompa
aliena spoliarent) quin deserta à suis atque
abjecta, raro in posterum scriptore colere-
tur. Sed híc consensus ac plausus, sicut ille
tunc operis calor, & contentio suscepti præ-
fervidè negotii, ut arbitror, eum exprime-
bat; ita successu tēporis intermitti, rursum-
que

Aristi.
Orat.
de urbe
Roma.
Com-
paratio
regni
eum
corio.

Causa
repe-
tende
dispu-
tatio-
nis.

Sum-
ma di-
sputa-
tionis.
Styli
ratio.

que vetus opinio multos incessere ac sollicitare, imponere etiam non nemini rursus coepit. Nimirum contra inquietum recipiendumque hoc malum, Oebari viri prudentissimi remedium in tempore adhibendum puto. Hic imperium Cyri comparare cum corio solebat animantibus detracto: cuius quæ partes pede premerentur ex subderent, adæquarenturque cum solo; quæ verò intactæ præterirentur, resilirent paulatim à terra, turgentelque sustollerent sese; Quare optimum factu dicebat, si idem Rex Imperii partes inviseret calcaretque, ne forte se adversus Principem, si non deprimerentur, erigerent. Planè hoc mihi vir loco audiendus est. Pressa est dicenda nuper à me atque protrita nonnullorum Poësis, quæ sicuti erat impura cœnoque perlita, ita perpetuò ut jaceret humi conatus sum. Sed quoniam cum inde retuli pedem, illa rursus intumuit, multorumque furtim irrepsit in animos; denuò mihi eodè conatu ac vi reprimenda est, suppositoque iterum pede calcanda, & solo usque solidè continenda. Quamobrem videtis, credo, disputationis meæ consilium, Auditores; earminum turpitudinem hodierno die rursus exculeo, obscœnamque in versu imitationem, Poësim esse, quæ omnium complexionem habeat numerorum, haud timidè pernego: tum quia quæ civitatis est perniciofa moribus, poësis plane dici, aut esse nò possit: tum quia impuram scriptoris imitationem satis constet ipsam esse perniciem civitatis. Quæ illa sunt duo impressa à me olim

olim vestigia , hodie propterea repetenda eodem pugnaci , & concertatorio genere Orationis , ut iterum ac sæpe amatoria Poësis non umbratili , ac saltatorio ludentium more tacta leviter , sed collato altius pede , totaque veluti corporis firmitate ac pondere conculcata planè subsidat.

Ergo (ut prius aggrediarè duobus , quod proposui prius) tres sunt quasi regiones , ex quibus universa circumspici , ac notari potest animo Poësis. Nam si in ea contem- *Vnde*
planda sustollis te paulum, ARTEM vides: *sit defi-*
si introspectas , IMITATIONEM de- *nienda*
prehendis : si despicias , PROLEM Poëticae *dispu-*
numeras Epopæjam , Tragœdiam , Comœ- *tatio.*
diam, Dithyrambicam. Atqui sive Poëtica commune cum cæteris artibus genus , sive propriam illius naturam , sive formas ejusdem consideres , eam ubique senties, ut civium commodo felicitatique natam facile intelligas : atque ita natam , ut si ab hac mortalium utilitate deflectat in contrariam partem, continuò neque artis, neque imitationis , neque alicujus formæ Poeseos integram perfectamque appellationem obtinere cum dignitate posse videatur. Age : inter artes Poëtica recensetur , in earumque & *An ars*
quidem nobilium choro nomen proficitur *perni-*
suum. Hæc igitur artis appellatio ad ci- *ciosa*
vium commoda utilitatesque Poësim navi- *homi-*
ter invitat , planeque cogit. Rogas quam- *num*
obrem ? Quia ARS , quæ hominum bono *bono*
fructuique non studeat , ars non est. Facit , *ars sit.*
ut in hanc sententiam non pavidè prolo-
quar, Aristoteles, qui in Ethicis diserte pro-
nunciat,

nunciat, hoc artis cujusque proprium esse, ut bonum appetat: quod sanè bonum hujusmodi sit, ut referri possit in bonum civitatis. Ad hoc autem civitatis bonum cum *Finis civilis facultatis.* civilis facultas, cui præpositum illud est tanquam finis, pervenire haud possit, nisi subjectos habeat conspirantesque ad eandem felicitatem fines artium reliquarum; profectò si qua reperiatur ars, quæ ab hac felicitate hominem retrahat, hæc sicut dicenda non est ad civium commoda conspirare, atque adeo nec subesse Politicæ, ita etiam nec bonum appetere & (quod inde fit) neque absolutè integrèque ars esse dicenda est. Hic ergo subsistam aliquantulum: & quid acuti homines respondere possint, non modò non dissimulabo, si sciant, sed ultrò, si nesciant, edocebo. In arte (fin-

Quid respon- gite sic eos loqui) duæ res sunt, & observa-
dere hic tio plurium præceptorum, quorum usu ope-
possunt ris aliquid efficitur, & utilitas, quæ ex hu-
aliqui. jusmodi opere ad hominum societatem per-
manat. Hoc posterius arti accedit extrinse-

cus, quia videlicet artifex pars & ipse civitatis est, opusque fabrè ab se factum in commune confert. quòd si ab artifice rationem civitatis animo ac re separas, eumque consideras aliquid operis molientem; modò id per certa quædam præcepta scitè conficiat, artifex sanè dicendus est, licet usui fructui-
A ci- que civitati non sit. Verum aut ego fallor,
vium aut isti dissentiunt à communi sensu ho-
commo- minum, dum ita sentiunt. Curenim à ci-
do an vitate separant artem, ac volunt esse solita-
separa- riam, quæ propter hominum societatem,
ri queat rerumque
ars.

rerumque communionem instituta est? Quid aliud spectarunt artium inventores, præter vitæ præsidia, utilitatemque mortaliū? quem profecto finem quomodo consequi poterant, nisi ipsa artis præcepta in hæc hominum commoda disponerent, referentque? quod si retulerunt, quis non videret, hunc, quo de loquimur, finem præceptis cognatum esse atque permistum, ab iisque tam alte pendere, ut separari ars à civili utilitate non possit? quam qui suo separant ingenio, artemque solitariam considerant, appellent artem ut liber, ac nominibus abutantur arbitrato suo; certe humana non est ars, quæ hominum bono ac fructui non inservit; imo nec usquequaque ars est, quando (ut id non tam oratione mea quam magni viri testimonio definiam) Eustratius gravis author, dum hunc ipsum *In cap.* quem in præsentia laudo, Aristoteles locum *1. & 2.* philosophica severitate perpendit, diserte *l. 1. Eth* constanterque negat, artem appellari posse eam, quæ ab utilitate commodoque sejuncta sit: tamque ei nomen artis, quam cadaveri appellationem hominis convenire. idque exemplorum appositione, ac rationum momentis copiosè decernit. Ut sane *Ars* irridere hic ego possem eos, qui me sapientem unice, novæque mundo præcepta cudentem, jocone, an serio perstringunt? *absque fructu* cum tamen tanto ante me scriptor illustris, *cadaver est artis* meque & illis non paulo sapientior hoc ipsum disputatione opportune comprehenderit, definitione haud dubitanter explicuerit, scriptis ingeniosè posteritati commenda-

men

mendaverit. Sed libet in telum adhuc acius manus injicere, causæque jugulum rectà petere, atque eam si possim aliquando perire. D. Thomas, cujus nomen non tam hominis, quam sapientiæ nomen est, in posteriore volumine secundæ patris Theologicæ summæ, hoc perpetuo convenire docet artibus, ut ejusmodi sint earum opera, quæ indifferenter ab hominibus usurpari queant, tum bene salubriterque, tum pravè ac perniciosè. Sic enim ait: *Hæ solæ artes sunt vocandæ, quarum operibus possunt homines bene ac male uti; quemadmodum gladiis, sagittis atque horum similibus.* laudatque propterea Chrysostomum, qui eadem sentiens, ac multa artium nomina dispungens solas illas esse censebat artes appellandas quæ conficiunt, supeditantque necessaria, & ea, quæ continent vitam nostram. Jam verò si operum, quæ ab arte proficiuntur, illa est ratio, ut indifferenter adhiberi possint ad usum eaque quasi nota de arte judicant sapientes viri; ubi opus aliquod indifferens haud est, sed eo non nisi in nostram perniciem uti possumus, nonne ab arte illud esse certissima conjectura negabimus? Atqui obscæno turpique Poemate, nisi perniciosè ac nocenter, utitur nemo ut malo sentiunt suo, qui hujusmodi carminum lenociniis perditæ capiuntur; & adhuc asserere dubitabimus artis non esse, quod impuri homines summo se scilicet artificio canere, relictoque post se Apolline modulari vanissimè glorientur? Sed utinam quemadmodum satis intelligunt homines

2. 2. q.
169. ar.
2.
Artium
opera
que.

Hom.
50. in
Matth.

Obscæ-
num
carmen
cui bono
usuique

mines non licere sibi ad hasce amatorias fabulas accedere incolumi pudore ; ita earum conditores tandem aliquando animadverterent quam parum sibi poetica gloria, quam multum aliis solida jactura cladisque, inanibus hisce commentis, quotidie creent : profecto pueret eos non minus in Christianas leges, quæ vita debent esse chariores, quàm in poeticas, quibus dant operam, præceptiones ac fabulas tam inscite tuplterque peccare. Negat is, quem modo laudavi, D. Thomas, licere operam dari fabricandis Deorum simulacris, præ artemque hujusmodi, etsi non artis notata. mine fortasse spoliandam, serio tamen utentibus interdicit. Certe repertos olim Clau-
artifices accepimus Religionis, atque of-
ficii gloria nobiles, qui rogati ab Ethni-
cis, ut Deorum signa e marmore, aut ære
fabrefacerent, ne artem iuxta ac se ea
molitione polluerent ; quidlibet pati
potius, sanguinemque ac vitam liben-
tius projicere voluerunt. Deus immor-
talis, quam multa hodie Veneris idola
(sic impura commenta poeseos appello)
non lapide lignove, sed literarum volumi-
nibus, hoc est, monumentis ære perennio-
ribus fabricantur? quantis hæc impudicitia
simulacra suffragiis principum virorum
exponuntur, atque in foro, in triviis, in
adibus, in conclavibus, ubique collocan-
tur? qua juvenum frequentia, qua imperi-
orum admiratione, quibus populi plau-
sibus extolluntur, ac propemodum ado-
rantur? Et licere sibi hujusmodi artes ho-
mines

loco sit

pra

tato.

Clau-

dius,

Nico-

stratus,

Casto-

rius,

Sim-

phoria-

nus, et

Simpli-

cius.

*Viri
plus
peccent*

*An i-
mitatio
poetica
carere
possit u-
tilitate.
Finit
Poësis
qui.*

mines existimant in hoc candore castissi-
ma Religionis nostræ: nec inteiligunt, in
tam bono sinceroque lumine, quam vili
se sordidoque negotio fœde contaminant:
quam infami cultu mortalium animos ser-
vituti dæmonum impie mancipatos ha-
beant, quam plagam pudicitia, quam cla-
dem Religioni, quam contumeliam Prin-
cipi omnium Deo nefarie moliantur. Illi,
qui Deorum signa fundabant olim finge-
bantque, non ita demum ea fabricabant,
quin iis simulacris uti etiam homines pos-
sent sine ullo superstitionis cultu ad ædium
ornatum, aut fulcimentum: at vero qui im-
pudicæ Poëseos idola inverecundè impu-
denterque concinnata, atque ad omnem
tupitudinem fabrefacta proponunt, quem
denique usum relinquunt intuentibus nisi
ut eorum aspectu cultuque violatæ semel
hominum mentes, deserta honestate, ab-
jecto pudore, in regnum complexumque
voluptatis, qua nihil est inimicius Virtuti,
misere transfugiant? Sed rationum, non
querelarum momentis agendum mihi hoc
loco præscripti. Quare hisce prætermis-
sis, ab arte, quæ poetica cum cæteris communis
est, ad IMITATIONEM propriam illius na-
turam, si placet, accedamus. Fuerit ut li-
cuit, pro arte pugnatum, ne eam à civium
bono, publicaq; utilitate sejungi pateremur.
Quid imitatio? potestne ab hac utilitate se-
parari? si de Poëtica imitatione sermo sit,
non potest. Causam in promptu habeo: quia
ut placide profit, Poësis est. Sic me de Poe-
tica imitationis sine non timide proloqui
com-

compellunt nobilissimi quique scriptorum, cum quibus multo libentius facio, quam cum paulorum grege, qui poetarum imitamentis *ἐκπαιδευόμενοι* unice præfigunt voluptatem. Sic P L A T O ille disertissimus sapientium, disertorumque sapientissimus ubique docet effusè in hanc sententiam: solitus etiam alicubi Poetam conferre cum eo, qui fastidienti ægroto convenientem cibatum sanitatemque allaturum, suavis conditione saporis efficit valetudini gratum, & gestatui jucundum. Sic S T R A B O dominantium ea *lib. 1. Georg.* tempestate litetarum peritissimus, damnata aliorum opinione copiosè disputat, tantum huic fini Poetarum tribuens, ut existimet, omnem ætatem fingi formarique per Poeticam longe perfectius, quam per exempla Philosophorum. Sic Romana fidicen lyra, Lyricorumque lex Horatius arbitratur: præfatus enim triplex Poetarum consilium esse posse, aut utilitatem, aut oblectationem, aut utrumque consecretantium: cum hominum studia alio atque alio trahentium distinxisset, ostendissetque senes utilitate metiri, carmen juvenes voluptate, quæstionem ita demum definit:

OMNE tulit punctum, qui miscuit utile *In Arte*
dulci, *Poet.*

Lectorem delectando, pariterque monendo.

Hic meret ara liber Sosis; hic & mare transit,

Et longum noto scriptori prerogat ævum.

Omitto EURIPIDEM, qui ab Eschylo interrogatus

In Ramis. interrogatus apud Aristophanem, cuius rei gratia admirari oporteat Poetam; responderet; Si efficacitatis sit in commonendo, ut homines fiant in civitate meliores. Omitto in XENOPHONTIS convivio Niceram aperte pronunciantem, se coactum à parente omnia Homeri carmina perdiscere; quod diceret, haud dubie illum evasurum ea lectione virum bonum. Omitto

lib. 1. universam fere antiquitatem, quam fuisse *Gregor.* in ea de qua dicimus, sententia Strabo vir *Dial. de* doctissimus persuadet. Omitto plerosque *Poet.* superioris ævi scriptores, Hieronymum *In Poet.* FRACASTORIUM, Jul. Cæs. SCALIGERUM, Alexan. PICOLOMINUM, *lib. 1.* Jasonem de NORES, Torquatium *Poet.* TASSUM, Vincentium MAGIUM, aliosque; qui una omnes utilitatem præscribunt *De Poe.* finem imitationi Poetarum. Et vero si non *lib. 1. de* aliud institutum Poetæ fuerit, quam se at- *Poem.* Heroico que alios oblectare; merito sane veretur is *In Pro-* quem modo primum non ætate magis quam *legom.* dignitate nominavi FRACASTORIUS, ne, inclytæ Poetæ nomen leve quid evadat ac ridiculum; imo cum poetæ vigilias laboresque considero, si ob solam delectationem (quid autem si ob turpem) ab eo accipiuntur; profecto insanienti seni, quem vicinum idem FRACASTORIUS habuisse se commemorat, arbitror eum esse quam similem. Emerat hic senex agrum à partiario, cum quo communem diu habuerat, colebatque jam proprium diligenter: novis quotidie conferebat arboribus, quibus (ut in interdum fit) emortuis, ne pomarium rarefceret, novellam

vellam sobolem substituebat. aquarum cor-
 rivatione, piscina, rosario, hortensi per-
 gula, clusculis, & floribus coronariis bel-
 le distinxerat ornaveratque. unum deesse
 videbatur seni ad felicitatem? quod cum
 eidomus esset in summo colle sita, inde
 ne agellum spectare subjacentem posset,
 impedimento erat pervetus sylva, mon-
 tisque interjecta pars. Ergo, etsi animad-
 vertebat laboris immensi esse, sylvam ac ru-
 pem è medio atque ex oculis amovere, tan-
 ta tamen ardebat cupiditate contemplandi
 prædii sui à domo atque è lecto, ut in ex-
 tremam devenerit amentiam sylvæ rupisq;
 avertendæ. Quare conductis operis rem *Insa-*
 aggredi, quercus antiquissimas cadere, *nus ho-*
 montis fastigium deprimere, truncos & sa- *minis*
 ra plaustris avehere, quidquid aspectui offi- *labor,*
 ceret amoliri, nulli sumptui laborive parce-
 re. Cumq; à vicinis effusè ridentibus, quod
 molitioni atq; insanix finem nullum face-
 ret, interrogaretur, qua tandem gratia
 tanto labore se familiamque consumeret,
 respondere solebat, id ab se fieri ut agrum,
 quem tam pulchrè coluisset, omnibus ho-
 ris intuendo, caperet ex omni parte volup-
 tatem. Ita profecto Poetæ non minorem
 exquare rupem, sylvamque cadere viden-
 tur diu noctuque pangendis versibus, invi-
 gilando, algendo, sudando, semperque (per- *Hor. l. 1*
 inde quasi exangue, quod ait ille, cuminum *ep. 19.*
 biberent) pallendo: interrogati vero, quo
 demum hæ vigiliæ diurnique labores spe-
 stent, si non aliud responderint, quàm hunc
 esse Poetarum tanta molientium finem, ut
 se

Poeta
laudes.

An ar-
tis præ-
cepta
serven-
tur in
imita-
tione ob-
scena.

Præce-
ptorum
tum
confor-
matio,
tum ac-
commo-
datio.

se aliosque canendo delectent; equidem in-
fanire illos (inquit FRACASTORIUS) non
minus dicam, quam senem illum agelli sui
contemplatorem. Non hunc sane in mo-
dum sapientes viri de Poeta censuerunt:
quem humano generi labore suo prospicien-
tem modo castigatorem vitæ, sæpe morum
magistrum, plerunque divinum appella-
runt: quem Græci Romanique summis ho-
noribus eademque qua Imperatores coro-
na dignum arbitrati sunt: cuius deniq; nu-
meris sanctissimi vates, Sibyllæque inte-
gerrimæ oracula, quæ divinitus concepe-
rant, reddiderunt. Quod si ita est, si dum
opus suum moliantur, seque in omnes ho-
minum mores transferunt Poetæ, seu (quod
idem est) dum imitantur; non per deridicu-
lum verba dare, aut operam ludere creden-
di sunt, sed huc demum spectant figmentis
suis ut oblectantes profint; Poesis impudi-
cè lasciva quæ imitando plurimum obest;
qui, rogo, poterit usquequaque appellari
Poetica imitatio? At, inquiunt, illa ipsa artis
præcepta servari videmus in obscœna imi-
tatione quæ servantur in castâ? cur igitur si
hanc Poesim dicimus, illam negamus, quan-
do utrobique easdem imitandi præceptio-
nes atque ideo eandem imitatricem artem
reperimus? Sentio hic iterum urgeri me,
causæque ad caput obstinate revocari. Ego
sic statuo. Carmen obscœnum non est usque
adeo exlex, atque expers artis quid aliquid
in eo Poetici operis agnoscam. quippe in
illo duo sunt: est afflictio imitatioque perso-
narum, in qua cum commuia hujus artis
præcepta

præcepta servantur, ex arte imitatio videri
 posset, planeque esset ex arte, nisi accederet
 alterum quod artem Poeticam magna ex
 parte corrumpere: nam in Poemate impu-
 ro præter imitationem præcepta per com-
 munia confirmata, est eorundem accom-
 modatio præceptorum ad materiam tur-
 pem; quod quia poetica repugnat fini, vi-
 tium est artis male finem suum præcepta
 referentis, ideoque Poeticam destruentis,
 quæ cum fine sibi contrario consistere haud
 potest, Obloquantur, ut libet, homines
 voluptuarii alioque rem traducere mo-
 liantur. Ad hoc Poesis nata est ut mortalium
 animos blandè conciliatos ad morum ho-
 nestatem, amoremque Virtutis inducat. Ac-
 cipite, si placet; quid in hanc sententiã non
 aliquis è Poetarum, aut Rhetorum choro,
 vendibili argumento suadeat; sed è sapien-
 tium Senatu, ubi ad veritatis trutinam sin-
 gula penduntur, hac super re statuatur D. Tho-
 mas. *Poetica inquit, fabula idcirco inventa
 fuit, quia quemadmodum ait Arist. in
 Poeticis, consilium illorum erat, ut morta-
 les adducerent ad Virtutis adeptionem, ac
 vitii fugam: ad quæ simplices homines me-
 lius representationibus, quam rationi-
 bus inducuntur. Duo igitur, sic enim
 concludit, in poeticis fabulis reperiri ne-
 cesse est, & ut contineant verum sensum
 aliqua verisimilitudine involutum, &
 ut aliquid utile representent. Si ergo hic
 Poeticæ imitationis est finis, atque hunc
 à Poeta inter imitandum respici necesse est;
 is qui imitationis præcepta detorquet ad*

In ep. I.
 Tim. c.
 4. lect. 2.
 Poeticæ
 fabulæ
 cur in-
 ventæ.

*Accommodatio præceptorum ad materiam an spectanda sit arti-
fici.*

Domus molitio cum molitione carminum comparatur

eam materiam, ex qua finis hic magnopere tollatur, quomodo intta poeticam artem stetisse merito gloriatur? Finge constructam ab artifice domum: iacta solide altæque fundamenta, erectos sublimè parietes: intus atria, peristylia, gradationes, conclavia, thalamos, antithalamos; fortis aperturas, lumina, jugumenta, præcinctiones, fastigiorum acroteria, ornamenta coronarum, subgrundationes, projecturas, membra omnia ædificii ex architecturæ legibus ita fabricata, ut altitudo ad perpendicularum angulus ad normam, longitudo ad regulam lineamque respondeant. Finge præterea hanc domum exædificatam è marmore magnam partem fragili ac ruinoso: stare tegique è lignis intempestivè cæsis, pandatione sidentibus, odorem teterrimum exhalantibus: demum insalubri sub cælo descriptam aream, ipsamque domus faciem ad ætheris inclinationem obversam esse, unde nocentes ventorum aspirationes, aurasque è palustri vicinitate nebulosas intercipiat. quid ergo? extructamne ex artis plane præscripto domum affirmabis? Non opinor. Cur id, obsecro? Credo, quia architecturæ communes illæ quidem leges servatæ sunt, deprimendi ad solidum fundamenta, attolendi partiendi; cum commensu parietes; imponendi magnifice eleganterque tectum: sed quia hæc ædificandæ domus præcepta in ea materia situque exhibita sunt, quæ habitantium incollumitati, domus inquam, fini repugnat; idcirco ædificium non fabre planè factam esse concluditur; non minus verè,

re, quam M. Vitruvius Mytilenem oppi-
 dum, ubi Auster cum fiat, homines ægro-
 tant: cum Corus, tussiant: cum septentrio,
 restituantur in incolumitatem: ædificatum
 ut voles, eleganter ac splendide, positum
 quidem certe non scite, neque prudenter af-
 firmat. Quod si ita est: si ex accommoda-
 tione præceptorum ad peculiarem certam-
 que materiam, sæpenumero adversum
 præcepta ipsa peccatur; cur impurum ac
 turpe carmen in quo poetica præcepta le-
 gesque ad materiam adhibentur Poetica
 fini contraria, Poetica ab arte esse timide
 dubitanterque negabimus? Nisi forte plus
 noceant domui vitia mutuatorum, quam do-
 mino morum vitia: plus obsit corpori fœ-
 tor, quam obscœnitas animo: plus frangat
 vires insalubritas cœli, quam impudicitia
 contagio nervos omnes Virtutis elidat. Ve-
 rum hæc male importari ab impura Poesi
 mox altero capite orationis evincam, si ta-
 men prius, quod ex hoc priori capite super-
 est, absolvero quàm paucissimis, cursimque
 ostendero, sicut neque ab arte, quæ Poetica
 genus est, neque ab imitatione, quæ illius
 naturam constituit, sejungi potest utilitas;
 ita neque ab ejusdem Poetica formis ean-
 dem separari posse. Ac de E P O P Œ I A
 quidem quid sit definiendum, in medio po-
 situm videtur, Nam si munus est Heroicæ
 Poeseos, Heroem dictione admirabili con-
 formare: atque imitandum proponere,
 quis non videt, quæ virtutes in carmine cen-
 seri debeant, ex quibus Heros, hoc est, ho-
 mine major æstimandus sit? Sicut enim vir-
 tus

l. i. c. i.

Varia
vento-
rum visAn for-
ma
quatuor
Poeseos
absque
utilita-
te fingi
possint.Quid
virtus
heroica

l. 7. c. x.

4

tus Heroica, ut disputat in Ethicis Arist. supra nos est, sonatque aliquid divinum; ita qui ab hac virtute Heroes dicuntur, non modo nihil in se habere turpitudinis, sed mortalium conditionem excedere, accedereque ad Deum carmine ostendendi sunt.

*Tragœ-
dia.*

In Poe.

*De nat.
Log.
Comœ-
dia.*

Lyrice.

Nam de TRAGŒDIA quid attinet dicere? Quæ ad Theatra populorum bono admissa est, ut funesta Regum Dynastarum, que cæde proposita, non modo Principibus ac rerum dominis aurem vellat, eosque fortunæ memores faciat sed in omnibus turbidos animi motus componat ac purget, atque aureæ demum mediocritati restituat. id quod Aristoteles in Tragœdiæ natura definienda pronunciat, multaque ob huiusmodi finem addit, adimitque Tragœdiæ; ut non dubitaverit Jacobus zabarella Peripateticus sane nobilis, dum artium naturam ad Philosophiæ calculos vocat, Poesim absque morum utilitate nullam esse, ex hac eadem quam Aristoteles Tragœdiæ tribuit, affectionum animi purificatione concludere. Neque COMŒDIÆ sales ac joca alio, quam in hominum utilitatem spectant, ut derisa palam vitia, ludibrioque in scenis habita pronius evitentur. Quod si furaces interdum servi, damnosive ganeones, aut impudici adolescentes admittuntur, id ipsum spectatoribus lucro vertitur, dum perparce fit, & non sine vitiorum sugillatione transigitur. Denique hunc in primis sortita est finem Poesis Lyricorum, quorum initia tum apud Ægyptios atque Hebræos, tum apud Phæacas, & Græcos

Græcos non alia fuisse, quam in re sacra pluribus exemplis ex antiquitate petitis Patricius non malus Antiquitatis indagator evincit. Nec prima illa post secula per ætates sane complures alio Lyrici spectarunt, quam ut Deorum laudes ac decora, aut virorum fortium res præclaregestas hymnis ac præniibus ad Tempia & aras complecterentur: ut scilicet eadem opera honorem Superis atque Heroibus haberent, & ad æmulationem captos admiratione mortales invitarent. Quare si qua Poesis caste sancteque tractare unquam debuit, hæc profecto immunis ab omni turpitudine servanda integreque ac puris animis exercenda fuit. Atque ut apud Athenienses nomina fortissimorum juvenum qui Tyrannum aggressi essent, ne unquam servis interentur, decreto sancitum est publico: quod nefas existimarent; nomina libertati patriæ devota pollui servili contagio; sane patiendum non erat, castæ addictæque Deo, nationum omnium consensu, Poeseos nomen in obscenis deterrimisque aliquorum carminibus exolescere. Verum ut in pauca redigam, quæ de quatuor hisce Poeticæ formis hæcenus disputavi, si unaquæque species ad hominum felicitatem, quanquam alio atque alio modo viaque conspirat; cur id in quo singulæ consentiunt, generis hoc est, Poeticæ, proprium esse negabimus? quando (ut audita sæpe Philosophorum vox est) haud potest deesse generi, quod formis generatim univèrseque conveniat. Cur in Poeticæ sobole cum similem faciem, qua-

lib. 3.
Dec.
Hist.

Gell. l. 9.
c. 2.

lem esse sororum decet, videamus; hanc esse à parente dotem non intelligamus? Cur demum si quæ fucata ementitaque fronte in chorum se musarum confidenter inferat, ubi illam alienæ felicitatis studio, & quasi telsera destitutam aspicimus, non continuo adulterinam deprehendemus, usurpatoque, contra jus fasque, Poeticæ titulo spoliabimur?

*Poesis
impura
an offi-
ciat mo-
rum ho-
nestati.*

*Voces
aliquo-
rum.
Poesis
cur vita
speculū
Horat.
l. i. ep. x*

Videor jam mihi è duobus, quæ initio proposui, alterum confecisse, conatus cense esse ut conficerem, Poesim ita civium felicitatem respicere, ut, ab ea si deficit deficiat à se ipsa. Jam vero si hoc ipsum est Poeseos impuræ vitium, ut morum honestati contraria felicitatem corrumpat; plane pervici. Sed neque hoc absque pugna extorquendum est: nam qui se eo redactos vident, ut agrè Poetæ nomen obtineant, si nugis suis obesse civium moribus convincantur; hunc tueri locum mordicus adnituntur, seque etiam dum procaciori carmine lasciviunt, nihil officere cujusquam felicitati, quin imo utilitati non paucis esse, confidenter affirmant. Etenim *VITA* humanæ speculum Poesim ideo appellaram loquuntur, quod in ea, quidquid humanitus accidit, referatur. Quod si

*Virtus est, vitium fugere, & sapientia
prima,*

Stultitia carnisse. -----

quo Poesis modo ad hoc Virtutis fastigium mortales adducet, nisi prius à vitiis, eorum posita ob oculos turpitudine detexerit? Quanquam si cætera deessent, satis definita videri

videri res posset veterum suffragio Poetarum, id est, eorum à quibus lex ipsa carminis accepta est: quorum scripta sicut oppido pauca leguntur, quæ procacioribus ac sub-
turpiculis interdū lusibus aspersa non sint; ira luculenter ostendunt, posse hominum felicitatem, posse virtutem, posse morum honestatem cum Musa paulo hilariore consistere. Quod si hoc ipsum Poetarum principibus vitio detur; jam vero novam, quam nos cudimus Poesim, irridebunt isti, quantum volent, eoque Poetarum Senatu, à quo tanti viri exiguntur, moveri se non modo perlubenti animo ferent, sed ultro etiam afflagitabunt. Et vero, si me consore res agitur, abire illis è Poetico conveni-
jam pridem licet. Neque me veterum authoritate Vatum detertere credant, quo minus ineptam esse ad vitæ disciplinam felicitatemque mortalium, impudicam Poesim & sentiam, & dicam. Quid enim? (erumpat aliquando vera, & rei indignitate dignissima vox) adeone animos nostros præoccupavit Antiquitas, ut in priscis hominibus etiam vitia si Divis placet, adoremus? An potius falli hæc magna quoque capita, & E M O R I, quod ait ille, humanos interdum Joves intelligemus; Ecquidem sicut multa ideo pretiosa videntur, ut Vespasiano dicebat Plinius, quia in Templis suspensa cernuntur, ita accidere non rarerer existimo veterum voluminibus, quorum tanquam in Sacrario quæcumque asservantur, ea statim apud homines nescio qua Religione obligatos in pretio esse ac veneratione incipiant. Quasi

*In veteris
scriptis non
omnia
imitanda.*

*In præ-
fati*

vero HOMERUS, ille ipse Poetarum Deus,
De Ho- nonnunquam sua in arte peccasse viris Ho-
mero ju- mero haud paulo majoribus visus non sit?
dicium. reprehensum illum ab Aristotele asserunt
 Robortellus, & Magius: quod Ulysssem in
In Poet. Scylla contra decorum viri fortis ejulantem
art. induxerit: reprehendit ante Aristotelem
 Plato: quod alicubi nec servata decori lege
 foedas scitu, dictuq; res Diis immortalibus
 affinxerit, ac mortalium bono vehementer
 offecerit, reprehendit ante utrumque Py-
 thagoras, dicereque solitum accepimus: ad
Homeri inferos se aliquando descendisse, ibique Ho-
Hesiodi meri umbram offendisse pendentem ab
que pæ- arbore, maleque multatam; Hesiodi vero
va. adligatam columnæ, miserisq; vexatam
 modis respexisse, Quod figmentis suis
 (hanc enim causam addebat) de Diis te-
 mere, turpiterque locuti malo mortalibus
 fuissent. At hoc illud est, quod urgmus
 in præsentia, lascivia atque obscœna Poe-
 tarum commenta morum disciplinæ inte-
 gritatique, atque adeo publicæ felicitati
 contraria esse. Quod si hæc ipsa de Poetis
 suis antiquorum opinio fuit, nosque supra
 confecimus, peccari adversus artem, quo-
 ties in publicum bonum ab imitatore pec-
 catur; quid dubitabimus vel magna Poeta-
 rum capita neglectæ interdum, aut etiam
 violatæ nonnihil artis insimulare? Sed non
 huc demum redactæ sunt fortunæ hujusce
 disputationis, ut horum, quod insectamur,
 recentium Poetarum causam cum veteri-
 bus conjunctam esse (quod isti nempe dis-
 cupiunt) fateamur. Siquid interdum à
 priscis

priscis illis peccatum, si quid in amore sub-
impudens, atque intemperanter emissum, *tes vi-*
si qua usquam in re trans honestatis li- *tiis lon-*
neam itum est; non modo minus dedecet ge *plu-*
Ethnicam superstitionem, id quod Chri- *res in*
stianæ legis sanctimoniam dedecet profecto *anti-*
plurimum, sed latet obruiturque ingen- *quis.*
tium numero virtutum, quibus illi Poe-
sim tanquam stellis clarissimis illumina-
runt, & mirum in modum humano generi
ad felicitatem contendenti præluxerunt.
NON irascor erranti semel: & cum Ho-
ratio,

Vbi plura nitent in carmine, non ego
paucis.

In Arte
Poet.

Offendor maculis ----

Offendor autem, cum meras aliorum labos
ad imitandum selectas conspicio, iisque
referta foede volumina ad fastidium usque
comperio. Chamæleonti haud dissimiles
credas, qui, ut aiunt, cum omnes ferme co-
lores induat, candorem imitari non potest.
Etenim videas interdum aliquos, qui se ad
antiquorum lectionem conferentes plera-
que eorum, quæ pudice candideque dicun-
tur, evolvunt oscitanter, ac ubique incu-
tiose dormitant: cum vero lutulentum
quid ac pingue sonuerit, hic nimirum exci-
tantur infides animi, ad ejusque imi-
tationem continuo mentem operamque
convertunt, quasi, si id consequantur (&
sæpe, ut sunt infeliciter ingeniosi, etiam
consequantur) extemplo Apollinari laurea
Superis hominibusque nolentibus, donan-
di sint. Venit hoc loco in mentem, quod

Plut. de
adul. &
am. in-
ternosc.

Perver-
sa non-
nullorū
imita-
tio.

lib. 57. de Vibio Rufo Romano Senatore apud
Histor. Dionem legi. Ardebat hic cupiditate incre-
Rom. dibili, vulgo ut Orator haberetur M. Tul-
 lio Ciceroni par; hunc scilicet virum refe-
 rendum sibi Rufus proposuerat, huc ani-
 mum intenderat, hic hærebat. Expectatis,
 qua id ratione se consecuturum speravit?

Ridicu- Vivebat adhuc Ciceronis uxor: hanc ut in
lum *matrimonium duceret, diu tentavit, duxit:*

Rufi tunc enim vero Ciceronem se propediem
facinus futurum non modo credidit homo phana-

ticus, sed etiam apud Tiberium principem
 ridente Senatu gloriatus est. Cor hominis
 Romani Palladem, credo, jam despondisse
 sibi opinabatur, quæ dotis nomine in do-
 mum afferret Eloquentiam. Sic hodie sunt
 ingenia nonnullorum, qui novas quotidie
 mundo Iliades meditantur: quod ut præ-
 stent, non illi ad virtutes sapientissimi Va-
 tis, quod factum oportuit, animum adver-
 tunt: sed unius alteriusve figmenti obsoleti
 jam ac turpis amore capti, ubi illud in rem-
 suam transtulerint, & quidquid muliebre
 atque effœminatum in Homero est, do-
 mum duxerint, & cum ejus meretricu-
 la propemodum nupserint; homines glo-
 riarum pleni digito se jam monstrandos
 veluti Homero pares ac geminos ineptissi-
 me sibi persuadent, cum tamen a priscis
 illis ac bonis etiam dum aliqua vitiorum
 similitudine accedere se illo putant, longe
 adhuc distent, ac paria dum faciunt, par ta-
 men utrorumque conditio sane non sit.
 Nam (ut hac super re plane apperiam senten-
 tiam meam) numquam profecto existi-
 mayi

mavi idcirco obesse probis moribus impro-
 bam Poesim, quia turpiter aliquid, ac petu-
 lenter admissum, versibus exequatur. Scio *Quate-*
 posse id usum habere, quo facilius remedia *nus nar-*
 morbi suppeditentur. Non me fugit à Tro- *rari pos-*
 jani belli scriptore dictum esse, non modo *sit ali-*
 quid pulchrum, sed quid etiam turpe foret, *quid*
 ut ait Horatius: effectumque, ut suis ille *turpe.*
 carminibus melius Chryippo, & Cran- *l. 1. ep. 2*
 tore, & quovis alio Philosophorum vi-
 tæ præcepta, commonstraverit. Sed in *Duo*
 duobus, quantum ego intelligo, res tota *servan-*
 vertitur. Alterum est, si hæc turpium si- *da nar-*
 mulachra paucissimis adumbrentur: si *ranti-*
 verbis* proponantur quæ sitis ad averten- *bus im-*
 dos animos è cogitatione obscœnitatis: *pudica.*
 si quasi pudibunda, lucisque fugitania
 in conspectum ægrè veniant: si (quan-
 doquidem proponuntur ad fugam) tan-
 quam fulgura aciem oculorum feriant
 ac fugiant, non alliciant ac teneant.
 Ut enim in Tragedia id, quod terribile
 est, referri quidem debet; non ita tamen,
 ut interdum ob rei atrocitatem feritatem-
 que satius non sit, intus agi quam in prom-
 ptu poni, atq; in scenam oculosque deduci:
 sic turpe hætenus prosequendum est, ut
 quantum in re atroci oculis partitur, tan-
 tum in turpi animo pudorique serviatur.
 Atque hinc est, quod Princeps Latini car-
 minis connubium Didonis & Æneæ, cui *lib. 4.*
 trahendo adversus decorum honestatemq; *Æneid*
 indulgissent alii; versiculo absolvit uno, ac
 pudicitæ juxta atque Poesi exemplo fuit.
 Addo hic alterum remedium: si hæc, quæ
 impudicè

*Infamia sup-
plicium im-
proborum.* impudice facta sed uti dicebam caute) narrantur, non sine censura aliqua & objur-
gatione castigentur: si non sine injusta sceler-
lestis infamia, quam pro supplicio multis
statuebat Plato, transigantur: si demum
(quæ tacita quædam reprehensio est) non si-
ne infelicitis exitus pœna terminentur. Sanè

lib. 22.

Odyss.

Homerus vatum maximus, quod Penelo-
pes ancillas procis alicubi permistas indica-
verat propterea non quieta, nec pura, ut
ipse loquitur, morte occumbentes, sed Te-
lemachi indigne facinus ferentis manu sus-
pensas è columna, foedeque exhalantes ani-
mam describit. Hæc porro, quæ dixi, duo
quoties servantur (servantur autem fere à
veteribus) in ipsa turpium commemora-
tione rerum, innocens Poesis est, nullique
mortalium ea causa perniciem creat. At
vero, qui serio id agunt, ut Veneris faciem
conquisitis unde pigmentis exprimant: qui
eodem sæpe reciprocari nesciunt de tabula
manum, quod aiunt, attollere: qui conten-
ti subjecisse impudica, oculis simulacra,
mox aut nihil ipsi reprehendunt, aut etiam
in iudicium Paridis inclinant, tacitque in-
temperantiæ favent; hos ego, commentis
suis juventutem pellicientes insector, ho-
rum Poesim lutulentam ac defœdam mag-
no mortalium malo propagari queror, ab
his accipi ad peccandum invitamenta, sup-
poni hominum mentibus faces ad libidi-
nem malis actos animos intemperitiis, Cir-
cæoque nescio quo poculo de rationis statu
deturbatos in pecudis mores sordelque tra-
duci, iusto sane dolore declamo. Vertant

*Quæ
narra-
tio per-
niciofa
mori-
bus.*

illi

illi se in quam volunt partem, figmenta-
 que sua nunc secreto, ut ipsi prædicant, utili-
 tatis aucupio, nunc publico mortalium
 suffragio tueantur. Non hoc lucri capiunt
 adolescentium plerique, qui horum ille-
 cebris eo infelicius obtinentur, quo se mi-
 nus infelices ac perditos sentiunt; neq; hoc
 senum prudentiores judicant, qui ne ju-
 ventus hisce caperetur, in civitate bene
 constituenda sedulo providerunt. Non lo-
 quor in præsentia de gravissimis sane san-
 ctionibus Conciliorum fœda hæc volumi-
 na inderdicentium: nec revoco in memo-
 riam Provinciale eam Synodum, quæ
 quod videret adolescentiam multorum
 pudicitiam in discrimen conjici ob Æthio-
 pica Heliodori, ut ea igni scriptor aboleret,
 aut ut sacrorum Antistitem, Pastoremque
 animarum agere desineret, imperavit. Ari-
 stoteles (hoc interim contentus sum) præ-
 cipit in Politicis obscœnitatem ut omnem
 ab urbe procul habeat legislator poenisque
 coerceat adolescentes, ne in foro tabulas
 aut signa spectent impudica, neve in Thea-
 tro fabulas obscœnas audiant: proinde cu-
 rent etiam atque etiam Magistratus, Ne
 uspiam locorum statua ulla, vel pictura tur-
 pium facinorum imitatio conspiciatur. Hæc
 Sapientium maximus sentit ac sancit. Et
 mihi aliquis rerum imprudens pertinaci-
 tur obnitatur, ac vitia suis e tenebris ex-
 trahenda clamet in lucẽ, quo facilius terra
 turpisque eorum facies fugiatur? Quid si
 extracta, oculisque objecta potius amabi-
 tur? Quid, si à te nec turpis (uti decuit) nec,
 H 5. quod

Niceph

Eccl.

Hist.

lib. 12.

c. 44.

Indiciũ

de Æ-

thiopi-

cis He-

liodori.

lib. 7.

Edicta

de tabu-

lis fabu-

lisque

obscœ-

nis.

*Circu-
latorum
similes
Poeta
obscena
narran-
tes.*

quod inde sequitur, fugienda proponitur? An malo remedium facies, posteaquam in venas ac viscera virus infuderis? Quæ isthæc **P E R V E R S T I T A S** est, quæ re potius medicinam vulneri, quam cavere, ne vulnus infligatur? Circulatorum est, Psyllo- rumve, artis ostentatione sibi carnem infesto cultro concidere, aut venenum aliquod exorbere ad vim potestatemque pharmaci, cui fidem adstruunt, declarandam. Quanquam tu quidem circumforaneis istis gravius multo peccas: si quidem vitia ipsa morbosque animi dum curare te dicis, tum vero facis, atque infers in ipsa curatione perniciem. Vere Julius Cæsar **SCALIGER**, cum de Poetica disputat, Poetis præcipit ne, dum vitia ac fœditates insectantur, eas ponant voces, è quibus qui legunt, evadant deteriores. *Quid enim cogitet adoles- cens, sic ille addit, qui certarum ignarus ob- scœnitatum audiat sententias, aut voca- bula tam nefanda, quam monstroso sunt ingenio ii, qui ea scriptis suis audent infi- rere?* Malo igitur non reprehendere vitia detestanda, quam in execranda oratione mereri reprehentionem, librumque meum efficere eo nequiores, de quo verba facio. Et vero quoties memoria repeto, quod apud magnum Athanasium legi de Nicæni Conci- lii Patribus: quos refert, cum in eo conventu celebritateque legeretur Arrii liber, pa- lam aures obstruxisse, veritos ne quid insa- nae illius pestilentisq; doctrinae per aures il- laberetur in animum; non possum non de- mirari confidentiam juvenum nonnullorū, qui

*Circu-
spectio
Nicæ-
norum
Patrū.*

qui cum audiunt, cautè agendum esse adolescentibus in amatoriarum rerum lectione; indigne enim vero ferunt supervacanea momentem, & tantum non in iuram ab eo fieri constantiæ suæ conqueruntur. At illi & senes plerunq; erant, & experientia sanctimoniaq; præstabant, ut minus expugnari propterea posse eorum constantia videretur. his in tenera ætate in calidaque, & præservidis animi motibus obnoxia, plus (opinor) aliquanto timendum est. Illis nova sacrilegaque adversus Christi Religionem opinio proponebatur, in quam deserta veteri sententia concedere agrè homines solent. his blando adulateque vultu, dissimulatis meretriciis artibus, lenocinante versu voluptas objicitur, qua mortales plus nimio capi quotidie videmus. Illi anticipata jam animo sententia, obfirmatique contra hostem infensissimum conveniebant; quo minus timendum erat, ne sibi facile persuaderi ab Arrio paterentur. hi lubrica præcipitique in voluptatem, & (ut ait ille) cerea in vitium flecti adolescentia nihil propius habent; quam ut blandissimæ Dominæ, Pœsæ conciliatriculæ, sese donent. Et tamen illi occludebant obstinatè aures, hi præbent ultro & quidē sitienter: illi vel semel audire pauca haud magno cum discrimine, ingens flagitium ducebant; hæc certissima cum pudoris fraude multa quotidie lestitare, interdum communicare cum aliis, semper animo ac memoriæ affixa retinere; eruditam scilicet oblectationem nullum in mente relicturam maculæ vestigium arbitrantur.

Non.

Temeritas adolescentium.

*Horat.
in Arte
Poet.*

ib. 2.
Rhet.

Non est impudicitia ex eo genere vitiorum, quæ si semel ponis ob oculos, perpetuo expungis ab animo. hic PRIMUS flagitii gradus est videre; visus dicendi libertatem facit: Ex libertate vero turpe dicendi, inquit Aristoteles, prodit & facere, quod propè est.

Sumæ
repeti-
tio.

Quæ cum ita sint, non jam enitar ultra hæc quæ dixi: nec in eo laborabo, ut impuris hisce carminum scriptoribus legitimo Poetarum choro motis, eorum in faciendo versu artificium, Poësim perfecte absoluteque non videri, ad extremum pronunciem. Hoc enim ratiocinando confecisse me sentio, si utrumque illorum, quæ hætenus profecutus sum, vos quidem viri Sapientissimi, non abnuistis. Nam si Poeticæ nomen sustinere cum dignitate nequit ars, quæ ad vitæ commoda utilitatemque mortalium non respiciat: non respiciat autem illa, quæ molli impuraque imitatione laboret ad hominum perniciem; quid restat, nisi ut imitatricem hanc artem impudicam ac turpem, Poësim suis perfectam numeris nequaquam esse taceite apud se quisque concludat? Non in hac, inquam, re diutius elaborabo, neque ultra contendam in hoc concertatorio genere dicendi: ferant alii de me sententiam, ut volent; aut hæreant, nec liqueat quo inclinent, aut etiam aperte reclament, nigrumque palam Theta præfigant. non permagnam hic vero iacturam fecisse me arbitror, neque dedecori ducam mihi; si, quod in philosophorum Lycæo, ubi certissimis omnia momentis expenduntur, quotidie

Pers.
Sat.

quotidie usu venit ; id mihi in eorum palæ-
 stra, qui probabilia sectantur, acciderit. In
 eo laborabo, & quantum potero, animo
 veriùs quàm voce contendam, ut vos ado-
 lescentes auditores mei, quos hodie primū
 in meam fidem disciplinamque recipio, ab
 hac malorum sive Poëtarum, sive civium
 lectione abalienem: Frustra profectò vos *Quan-*
 parentes atque institutores vestri ab rerum *tum*
 aspectu impudicarum, à procacium sorden- *malo-*
 tiumque sermonum licentia, ab intempe- *rum in*
 rantium ac libidinosorum hominum con- *uno vo-*
 suetudine sperare student, si uno in volu- *lumine.*
 mine collecta impudicitæ spectacula con-
 cluditis: si sub manu habetis obscœna sua-
 dentium, atque in aures spurcissima quæ-
 que insusurrantium greges: si in gremio
 numeratis copias improborum, quorum in-
 stitutione ac familiaritate, quando quan-
 tumque vultis, clam omnibus, uti pro ve-
 stro arbitratu impunè possitis. Impediri *Plut. in*
 non poterat Annibal ne periret, qui inclu- *vita.*
 sum annulo venenum, hoc est, præsentissi-
 mam mortem gestabat. Ego verò impuri *Obscœ-*
 scriptoris librum veneno non paulo nocen- *nus li-*
 tiorem interpretor, quem qui quotidie ad *ber ve-*
 manum habet, qua ope obsistas, ne sibi *neno*
 uno oculorum conjectu, si velit, necem, *nocen-*
 hauriat? Nimirum pereundum sibi sta- *tior.*
 tuit, desponditque ultrò pudorem, qui-
 cumque in turpia hæc commenta, in iura
 inquam impudicitæ volens libensque con-
 cessit. nemo enim (ut queritur in re simili *lib. de*
 Tertullianus) nemo transit in hostium ca- *spe-*
 stra, nisi suis projectis armis, nisi destitutis *clac.*
 signis

signis & sacramento principis, nisi pactus simul perire. Et miramur, sæpenumero pudicum pudentemque adolescentis animum factum repente mancipium turpitudinis, si ipse in ejus regnum sponte se transdidit?

*Eodem
in lib.*

Scitum est, opinor, quod scriptor modò laudatus litteris commendavit ad hanc rem, quam loquor. Descenderat in Theatrum Christiana fœmina, atque intenta in ludos Circenses cum reliquis matronis confidebat: cùm statim malo correpta dæmone torqueri cœpit perquam miseris modis. Ergo è Circo quamprimum aufertur, domumq; reducitur: mox in Templo sistitur,

*Dæmo-
ne cor-
repta
fœmina
in spe-
ctaculo
Circen-
sum.
Demo-
nis re-
spon-
sum.*

adhibentur Christiano ritu super ea ad Deū preces, adhibentur in vexatorem spiritum imperia & minæ. incassum omnia. Postremo cum aliquando solenniori precationum genere ad deditionem obsessi corporis compelleretur hostis, objurgaretque, quòd addictam Christo fœminam, hoc est, alieni juris prædam per summam impudentiam invasisset. At ego (inquit dæmon) minimè impudenter feci, dum eam tenui, quam inveni in meo. Credite has esse impudicitæ voces, Auditores, quodque hîc parente turpitudinis dictum est semel, à filia sæpius exprobrari adversus eos, quorum non tam corpus, quàm animum obsidet, noctesque ac dies miserè divexat. Sed merito immundus spiritus divexat, quos inter inquinamenta fabularum, in obscenitatis Theatro dum reperit, deprehendit in suo. Summum videlicet id putat, quod ipse impudicitæ magister Stygio emerfus

emerſus è cœno doceat, auſpicioq; ac ductu
 ſuo feliciter provehat. ſuum id putat, quod
 ipſe operis ſumma non aſſlatu modo, ſed fa-
 ctis, faſtisq; ſuis fœdè impleat. ſuum de-
 nique id putat, quod lutulenta lubricaque
 via ad omnium fœditatum, ſordiumq; ſen-
 tinam, ad Regiam, inquam, ſuam gradum
 expedite ſufficiat. Ut ſanè verendum ma- *loco ſu-*
 gnopere ſit, ne quemadmodum Tartareus *pra po-*
 olim prædo, ut ex Tertulliano dicebam, ur- *ſito.*
 bem corporis quam invaſerat, obtinuit ob-
 firmatè; ſic arcem animæ, in quam ſemel vi-
 ſtor aſcenderit, pertinaci deinceps occupa-
 tam vi, nulla unquam temporis diuturnita-
 te dimittat. Quare nolite, adoleſcentes mei
 (per ego vos iſtud verecundiæ ornamen-
 tum, morum iſtam nobilitatem, iſtam Ro-
 mani peſtoris altitudinem, oro obteſtorq;) *Eurip.*
 nolite vos ob e mentitæ, nescio quam ſpe- *in Hipp.*
 ciem atque umbram Poëticiæ; per hæc ma- *pol.*
 lorum extrema tranſverſos agi. Quidquid
 Sirenes iſtæ honeſtati, caſtimoniæ, pudori
 furtim infidiatæ canunt, vos ubique præ-
 ſenti conſilio contemptuque præterite. In
 Deorum cultu cum cederet omnino nemi-
 ni, unam tamen Venerem procul ab ſe ſalu-
 tari dicebat caſtiſſimus Hippolytus apud *Vitr.*
 veterem Poëtam: imò idcirco Etruſcorum *L. I. c. 7.*
 diſciplina jubebatur extra mœnia ſanum *Am-*
 Veneris collocari, ut nihil in urbe adverſus *broſius*
 caſtimoniam adoleſcentibus verſaretur ob *ſer. 5.*
 ſculos. Quid enim? (liceat mihi cum viro *in Pſa.*
 eloquentiſſimo ſanctiſſimoque ac nominis
 fui ſuavitate digniſſimo perorare) ſi flu-
 ſtuante navigio veharis, illicò avertis ocu-
 los

los sentina, ne stomachum & nauseam faciat: si per vias urbis incedens putidum quid ac foetidū offendas, porro inde refugis aspectuq; declinas: si quid uspiam occurrat, quod horreat oculus, statim clauditur, aut avertitur. In salo autem seculi hujus fluctuas, inluit sentina vitiorum, movetur in tui navigio corporis æstus cupiditatum, nec avertis quamprimum animæ oculos, ne aspiciant spurcissimarum libidinum sentinam, ne tantisper hæreant in hisce purgamentis ac sordibus, ne foetor inhalatus animam oppleat, templumque Dei obscœna contagione commaculet? Vos autem, adolescentes, quibus nihil esse debet charius isto, quem præ ore fertis, animi candore; contaminata horum volumina, hoc est, fœda turpitudinum receptacula non oculis modò auribusq; declinate, sed animo etiam respuite, ac recordatione demum ipsa perhorrescite. Date hoc disciplinæ, quam domi à parentibus honestissimis viris, foris à nobis Religiosis præceptoribus habetis: date hoc ætati vestræ, quæ pudoris hoc interno-sci caractere, laudarique ob verecundam hanc veluti tincturam virtutis solet: date hoc cæteris, quæ istam consequentur, ætatibus; quarum extremæ partes inniti & con- quiescere in adolescentia ista non poterunt, si semel eam lenocinia voluptatis emollierint, effœminarint, infregerint. Denique, si quidquam apud vos sum, date hoc etiam mihi, qui hoc anno iu Poëtarum vos familiaritatem daturus, si primo hoc die docui, quos cavere debetis, feci ut opinor satis.

P R O.

PROLUSIO V.

*An ex rebus sacris idonea commentationi-
bus poëticis argumenta proveniant
aquè ac ex profanis.*

AMOR ac studium, quo in solenni li-
terarum repetitione proloquentem me
ex hoc loco sæpius excepistis, ac secunda
etiam admurmuratio, amicumque patroci-
nium, quo jam toties dictis meis apud no-
vam discipulorum audientiam plurimum
authoritatis ac fidei conciliaſtis (Viri sapi-
tæ, atque honorum insignibus illustrissimi)
allexere me, fateor, ad nova majoraque sæ-
penumero tentanda, oblitumque penè vi-
rium mearum eo scil. impulere, ut nihil in
vulgus non probatum iri faciliè crederem,
cujus vos semel authores fieri viderem. Id-
que animos mihi facit in præsentia, ut aliud
ex alio serâ, nec contentus auditores meos
utroque elapso jam anno ab amore impudi-
cæ Poëseos (quantum per me licuit, utinam
mecum omnibus liberet) fructu, ut arbi-
tror, non pœnitendo removisse; hodie plus-
culum aliquod conor hac super re; vosque
Rhetores, in poëtica, imitationibus, simu-
lacrisque conformandis ad rerum sacrarum
scriptionem, amoremque tradueam. Neque *Propo-*
hoc vobis suadere in animo est, quasi hō- *situm*
nestiorem sanctioremque materiem, ad *in hac*
quàm ingenia & calamos primùm, mox et- *prolu-*
jam mores ac vitam referatis. Quamquam *sione.*
si hoc agerem, eum, credo, prætenderem
causæ

causæ meæ titulum. qui non magis Religio-
sum præceptorem ad docendum, quam pro-
bos adolescentes in hanc sententiam ad
scribendum permovere posset. Sed eo con-
silio rem aggredior, ut ostendam, res sacras
aptissima poëticis commentationibus ar-
gumenta suppeditare; ideoq; operæ pretium
facere eos, qui aut pium castumque sibi car-
men sumunt, quod piè casteque consum-
ment, aut in opere non pio elaborantes
ad sacra subinde concedunt, quæ loco inter-
ferant, iisque fabulam appositè locupletent.
*Abstinentes à sacris argu-
mentis quid as-
ferant cause.
Horat. in Art.* Audio enim non paucos, qui idcirco in
carmine condendo abstinere se dictitant à
piarum usurpatione rerum quod hæc argu-
menta frigidiora plerunque ac tristiora,
minùs certè capacia sint eorum animi mo-
tuum, quibus profana inter arma & amo-
rum illecebras lasciviendo, admirationem
voluptatemque longè maximam concitare
solent. Quare occulta hæc divinaque my-
steria, quæ ipsi.

- - - desperent tractata nitescere posse,
silentio se malle, quam metro per jocum ac
fabulam venerari.

Actio. I. Quorum ego voces decreveram. Audi-
tores, non longis rationum ambagibus, sed
subita confertaque exemplorum appositio-
ne comprimere. Atque ut olim Romanus
Orator in Verre accusando, prætermissa
perpetuæ orationis laude, præcisæque homi-
ni spe, solùm tabulis ac testibus ad singula
crimina citatis, reum potentissimum mo-
mento damnavit: ita ipse statuerã, adversus
hoc genus homines, qui dissidium nescio
quod

quod inter res sacras ad Poësim comminiscuntur ; transmissa in compendium causa, sola veterum enumeratione Poëtarum, qui *Quam multa è* è sacris litteris mutuati sunt argumenta, *sacris litteris* micare. Et vero quam multa possem apud *veteres Poëta* Principes utriusque Poëseos Orpheum, *desumpterint.* Homerum, Hesiodum, Virgilium, Ovidium *Orph. Argo.* è sacrosanctis rerum nostrarum codicibus accepta proferre in medium? Illud Poëtarum carminibus celebratum CHAOS, cœcum illum acervum, rudemque indigestamque molem,

Nec bene junctarum discordia semina rerum. Ovid. lib. 2.

quis ignorat, è Mosæa Genesi non adumbrata tantum esse, sed etiam expressa? siquidem nec vocem ipsam *Chaos*, quam Hebræi *Thohu*, dicunt, hoc est, *inane*, Poëta magnus omisit, dum canit.

--- uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animæque marisque *Virg. in Sileno*
fuissent, *Eccl. 6.*
Et liquidi simul ignis: ut his exordia primis.

Omnia, et ipse tener mundi concreverat orbis,

Quid ALLUVIES Deucalionæ? nonne ita descripta est à Poëtis; sive cum Jovi hominum scelera pertaxo, quod videret ubique flagitiis inquinata omnia, placuit

--- genus mortale sub undis
Perdere: - - - - - Ovid. lib. 2.

sive cum servati ab aquarum vi Deucalion, *Metæ*
atque

atque uxor Phyrriha in Parnasso monte
(quo ille loco,

Ovid. - - - nam cetera texerat aquor,
eod. lib. Cum consorte tori, parva rate velus ad-
hasit)

ad propagandos hominum reliquias adhi-
bentur, nempe quia

Ovid. Non illo melior quisquam; nec amantior
eod. lib. equi
Vir fuit; aut illâ reverentior ulla Deo-
rum.

sive cum Parnassum montem antea Larnas-
sum nominatum legimus ab Arca (nam
Ste- λαρυαξ Græcis Arca est) qua Deucalionem
pha. de eò appulsum esse dicunt Andron Tejus, &
urbi. Homeri Scholiastes; nonne hæc, inquam,
In lib. ita descripta sunt; ut, quamquam eam cla-
1 Odyss. dem contigisse ferunt regnante Athenis Ce-
Euseb. crope circa Thessaliam; dubitandum tamen
in Chrō. haud sit, quin ex Noërica eluvione horum
Hesiod. pleraque Poëtæ desumpserint? GIGANTUM
in Theo. conatus cælo molem attolentium, eum
Diis propè pugnantium, ad terram sua te-
meritate ruentium; PROMETHEI so-
lertiam è limo hominem fingentis

Ovid. in effigiem moderantur cuncta Deorum?
l. i. Me- AVERNÎ regna posthumasque pœnas,
tam. quibus improbi, quod distulerint

Homer. - - - in seram commissâ piacula mortem.
lib. ii. ævo sempiterno cruciantur: ELYSIOS
Odyss. campos,

Virg. - - - & amœna vireta
lib. 61 Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
Æneid. DE.

DEFLAGRATIONEM dissolutionem-
que rerum ,

Cùm mare , cùm tellus, correptaque Regia Ovid.

cæli

lib. 1.

Ardeat , & mundi moles operosa laboret. Metam.

an quisquam est paulo humanior, qui ad sa-
cræ exemplar Historiæ composita esse non
intelligat ? Nam quæ de J A N O commenti
sunt Poëtæ in Italiam rate delato, ac vitium
sobolem culturamque monstrante ; quo fa-
ctum est ,

Vt bona posteritas puppim formarit in ære,

Ovid.

Hospitis adventum testificata Dei.

lib. 11

tam apertè imitari sunt ex sacris Hebræo-
rum codicibus de Noë , qui Arcæ beneficio
enatavit ex aquis , inventorque vini mox
fuit ; ut nomen ipsum Jani, servata Hebræo-
rum voce, quibus *Iain* vinum dicitur , con-
formavetint. Hæc aliaque complura si di-
cendo persequerer , quæ optimi quique ve-
terum Poëtarum ad Poësim exornandam è
sacris litteris intexuère carminibus suis ; vi-
deris Auditores, quã viam inire compendio
possem, ut eorum voces , qui petita è sacris
argumenta paulò remissiora , tristioraque
causantur , ad silentium planè redigerem.
Verùm , ne quid subito præciseque egisse
videar , libet à capite rem totam exordiri ,
ac certa dicendi lege viæque condita , per
otium contemplari causam. Ergo si osten-
dero, res sacras habere magnam cum Poësi
affinitatem , poëticoque in opificio com-
modissimè reponi ; nihil, credo, Rhetores,
deerit quo minùs ad hoc scriptionis quoq;
genus

Fast.

*Sum-
ma hu-
jus ora-
tionis.*

genus mentem manumque serio converta-
tis : cùm una & eadẽ opera , integri ho-
nestique hominis, & ingeniosi elegantisque
Poëtæ sustinere personam prima cum laude
possitis. Dux vero res sunt in carminibus
Poëtatum , quæ admirationem tantopere
Poëtis adamatam , atque ex admiratione
voluptatem pariunt : Figmentum seu fabu-
la , & princeps fabulæ decus πᾶσι, vel ut
cum Quintiliano universè loquar, Affectus;
quorum utrumque cùm Poëticè transigi-
tur , nihil eo carmine legi divinius potest.
Hæc autem duæ quam abundè sacro ab ar-
gumento subministrantur , quæso hic me-
cum , Auditores , dum rem tracto non in-
cundam minùs auditu , quam usu ac fructu
salutarem , pro vestra humanitate animad-
vertite.

*Fabula
quid.*

AC FABULA quidem (complexio-
nem dico plurium imitationum, ut fabulam
definit in Poëticis Aristoteles) sive magna
sit, & quæ carmen sola consumet: sive, quod

*Fabula
virtu-
tes dux.
Novi-
tas fa-
bulæ
rara in
prosa.
nis.*

potius hîc quærimus , parva, & interjecta;
ea per jucundè , pronisque maximè auribus
excipitur, quæ tum nova fictaque ad simili-
tudinem rei factæ , tum nodo opportuna
solvendo conformetur. Et vero si fabulæ
NOVITATE cum profanis sacra com-
mittimus , vicimus planè, Rhetores. Nam
quid tritum & exculcatum magis , quam
venalia istorum commenta?

Virg. 3. Cui non dictus Hylas puer? et Latonia Delos?
Georg. Hippodameque humeroque Pelops insignis
eburno ,

Acer equis?

Quid

Quid obsoletius , puerisque decantatum
 sæpius quàm aut Hippocrene Pegasi extun-
 dentis ungula procurrens , aut Adonidis è
 cruore suborti repentè flores , aut Draconis
 dentes seminum more per agros sati , aut
 sæpe natus renatusque Pythagoràs, aut lyra
 tactu coalescentes muri , aut Jupiter in ho-
 minum amores suis cum fulminibus exar-
 descens, aut alia sexcenta , quibus hodie re-
 festa videmus eorum Poëmata , qui per an-
 tiquorum vestigia grassari se non glorian-
 tur ipsi modò , sed hanc etiam cætetis viam
 unicè præscribunt , figmenta que alia si ab
 iis paulum recedant ultrò reprehendunt :
 cum tamen illi dum translatis hisce re-
 liquiis semesæ jam antiquitatis affatim car-
 men saturant , non excellenti admodum
 ingenio , imò nec planè Poëtico se esse
 palam faciant : siquidem nova cudere , non
 resarcire vetera : arcana seligere (id quod
 ajunt Musarum munus) non de medio qua-
 que sumere : inaudita atque admiranda pro-
 ferre , non vulgata sordentiaque retractare :
 demum FACERE ac fingere (ex quo no-
 men illi suum obtinent) non aliorum in-
 venta reponere , Poëtarum est. Hæc autem
 concinnandæ fabulæ novitas , sacra per-
 scrutanti proxima plurimaque præstò est.
 Cum enim rerum arcana divinarum sub
 oculos , sensusque non cadant , ut veniant
 in hominum conspectum , similitudine ac
 symbolis convestienda , humanæque intel-
 ligentiæ subjicienda sunt , quo fit, ut artifi-
 cio nova commentandi, hoc est , operi poë-
 tico locus opportunè detur. Vultis in hoc
 genere

Vsur-
patio
veterū
fabula-
rum
non
magni
specimē
ingenii.
Poëta
munus.

Fabulæ
novitas
quanta
ē rebus
sacris.

*Adum-
bratio
commi-
niscen-
de fa-
bula è
rebus
sacris.
Aulæa
rerum
futura-
rum
imagi-
nibus
depicta.*

*Tem-
plum
super
cælestes
orbes.*

*Palma
victo-
rum.*

genere nonnulla, leviter adumbrem, reique explicandæ veriùs, quàm exornandæ studio, paucis in præsentia proludam? Age igitur. In cælesti Superùm sede, quas ego, si libeat, prænitentes auro gemmaque moles, quas in Regia Divinitatis aulas, quæ in aulis AULÆA comminisci non possum? quæ quoniam PRONOEÆ gnara futurorum Virgo quæ penicillo, quæ acupinxerit, frequentare Superi soliti sint, cum illos rerum gerendarum seriem providendi cupido incessit. Excitabo, si libeat, in cælesti arca (adeste mihi extemplo vaticinanti, Auditores, ex quo enim in Poëtarum fines pedem intuli, sentio me insolito æstu procul abripi, audioque monentem exemplo suo Socratem, ut quemadmodum ipse ex placidissima disputatione in Poëtarum furorem abreptus paruit incitanti Deo; sic ego quo me cumque vis agit, volens ac libens sequar) excitabo astra super atque sidereos globos perampli molem Templi, cujus majestatem operis magistra rerum SAPIENTIA architectata sit, non humana decempeda, atque commensu. Aedificii membra non parietes lateritii, marmoreive, sed implexi inter se inenarrabili contextu arborum rami tam ingeniose partiantur, ut in aperto simul nemore, simul concluso in ædificio esse videaris. Theatri caveam sive medium procera occupet vetusque PALMA, in quam Cælitæ identidem advolantes, ex ea victoribus, cum hora cuique fatalis advenerit, ramos ascendant. Proximum Theatro Peristylum virentibus,

bus, intercolumnii loco arboribus opacæ. *Vestiarum*, VESTIARIUM nescio quam formam referat. E ramis passim pendeant hinc *inter arbores* intextæ auro chlamydes, palmatæ togæ, paludamenta, purpuræ: illinc sceptræ, fasces, res. litui, torques, annuli: aliunde virentes ac *Honorum insignia* leuiscatæ laureæ, illuminatæ gemmis coronæ, mitellæ margaritis baccisque vincialibus internitens, claræ unionibus infusæ, vittatæque atque illustres pretioso lapillorum ambitu tiaræ. ludant hic interspirantes auræ, & magna hæc honorum insignia modò inclinatis ad terram ramis ultro præbeant, modò iu altum sublatis repente prohibeant, modò arbore ex una in aliam reciproca veluti fuga fatigent. Horum singulis aut in extrema lacinia cæsura, aut in manubrio capuloque, aut in ambientis oræ margine adscriptæ literarum notæ cernantur adeò distractè perturbatæque, ut eam, quam mortales FORTUNAM vocant, Superi verò nominant ADILATIAM huc identidem appellentem ad honores mortalibus deportandos; perplexa illa characterum signa faciliè facerent, nisi adesset in tempore Sapientia, quæ tum eriperet ab oculis vittam, qua inter homines Fors obnubitur, tum litterarum elementis miro confestim ordine compositis, ei clare legendum daret illius nomen, qui certa in alios imperia arbiter rerum Deus ab ipso æternitatis exordio destinavit. In interiore vero Basilica, magna in Aula, Alites pueri diurno nocturnoque operi frequentes insudent. in promptu sunt labra adamantina, & vasa va-

*Fusio
Catenæ
tempo-
rum in-
dicis.*

*Catenæ
tempe-
ratiæ.*

riis fusisq; metallis effervescentia; unde sequacem pateris liquorem hauriant, ingentemque annulis sese per intervalla excipietibus CATENAM fabrè fundant. Præsit operi PROVIDENTIA, jubeatque nunc auri, nunc argenti plus aliquāto, minusve misceri ac torquem metallorum pretio variari, prout ire tempora humanæ vitæ, ipsi temporum Reginæ visum fuerit. Circumstet Virginum manipulus Pax, Salus, Libertas, quæque has perpetuò comes insequitur, rerum Copia. quin etiam complexæ mutuò manibus Artes ac Disciplinæ, inito cum Gratiis choro, non intersint modò, laboremve spectent otiosæ, sed actuosæ interdum in opificii partem veniant, operique præter solitum locupletando sollicitæ conspirent. si quando enim mortalium preces è terris in cælo receptæ impetrent à Deo calamitatum finem, & cursum meliorum temporum exorent; tunc enim verò magno certatim studiò omnes incumbant, ac metalla pretiosè temperando, annulorumque orbibus feliciter intorquendis cælestes fabri defudent. tunc Pax, & Salus arcani rosis plurimùm instillent, tunc Capia colathum liberaliter invertat, tunc Artes ignotos vulgo succos affatim aspergant, tunc Gratiæ vitalem operi colorem, ac faciem superadant. oblectet interea fidicen instantes operas, cantuque geminet opificii voluptatem: itaque dum omnes in commune conferant opes suas, felicitum catena nexusque temporum, atque ætatis aureæ series mortalibus in cælo contexitur. Deniq; præalta tur-

ris,

ris, Arcis in morem ædificio imposita in- *Arma-*
 genti ARMAMENTARIUM laxitate menta-
 complectatur. Hic asserventur non illa so- *rium*
 lum abyssi claves, quibus ostia quondam *cali.*
 cæli patefacta ultrici terras illuvione mer- *Abyssi*
 serunt, sed quibus etiā procellas interdum, *claves*
 ac tempestates vindex scelerum JUSTITIA ad elu-
 è carcere furentes educit, atque in homi- *viones*
 num perniciem bacchantes immittit. Hic *tempe-*
 arcus ac tela, quibus olim in magno illo *statesq;*
 Superum tumultu Princeps armorum Mi- *refera-*
 chaël confixit authorem proditiōis. hic *das.*
 fulmina humanæ mentis terror: hic triden- *Victri-*
 tis, hic arietis immane pondus, illo mariū, *cia Mi-*
 hoc terrarum fundamenta quati solita. Sed *chaëlis*
 præter cætera ingens hic CLYPEUS as- *arma.*
 servetur, quem in mundi molitione DY- *Instru-*
 NASTIAM Regi suo dono fabricasse fe- *menta*
 runt. Triformem illum, dissuendumque terro-
 in plures repentè, si libeat, concinnavit: *ris Cly-*
 atque ita clypeo clypeum inclusit, ut sub *peus*
 unius specie, tergemini lateant. Primum *tri-*
 extrimumq; ex sapphiro commisit immor- *plex.*
 tali cæli materia, & emblematis loco com-
 pacta sideribus Cruce figuravit, carmenque
 addidit, IN HOC SIGNO VINCES.
 Hunc fama est cælesti ex arce primò edu-
 ctum Imperatorum optimo præluxisse *Con-*
 quondam inter sidera, ac prosperum belli *stanti-*
 exitum maturasse. Eundem quoque perhi- *no Ma-*
 bent ævo nostro Pastori populorum maxi- *gno*
 mo de navali classe sollicito, fundentique *Imp.*
 enixè ad Deum preces obtulisse sese, even- *Pio V.*
 tumque pugna multò ante victoriæ nun- *Pont.*
 cium commonstrasse. At medii secundique *Max.*

Præ- orbem clypei è cryſtallo uvidam vim obri-
sens re- nente formavit, firmavitque eo conſilio, ut
medium adverſum miſſiles faces, fumanteſq; plum-
contra bi aut ferri maſſas oppoſitus præſenti reme-
miſſiles dio foret. Scilicet cùm longa populos obſi-
faces. dione fatigato tueri, hoſtiumque conatus
 frangere cordi eſt immortalì Regi, hoc è

cœlo jubet efferri munimentum, quod
 mœnia, aut claſſem amicam latè contigat,
 atque in hoſtilia tormenta converſum, ag-
 gredientium vires eludat arcana quadam vi:
 dum eo excuſſi morales globi, exploſæque
 ex ære pilæ, aut contortæ incendiariæ boli-
 des, collucenteſque malleoli, aut emiſſæ ex
 catapultâ phalaricæ, atque ardentes haſtæ
 vix clypeo excipiantur, cùm ſubito veluti
 aquis extingui, atque eodem veſtigio loci
 ac temporis intermori neceſſe ſit. Intimum
 denique tertiumque clypeum eadem inven-
 trix operis ex igneo Pyropo molita eſt:
 clypeo Terrorem affixit proripientem ex
 umbone ſeſe, vomentemque ab ore atque
 oculis flammas, ac mira arte in facies ſe a-
 lias atque alias transferentem: nam modo
 Gigantem vaſta corporis mole reſert eſſan-
 tem ignem naribus, ſtriſtoque necem ferro
 minitantem: modò in ea clypei amplitu-
 dine tamquam latiffimo in campo ſimulat
 equitum turmam, quam improvifò ex in-
 ſidiis prodeuntem præter expectationem
 hoſti repræſentat: modo majus opus mo-
 vens, ſpectriſque validioribus eludens, in-
 gentem claſſem, & oppleta navibus maria
 ſub oculos ponit, numeroque militum pla-
 nè innumerabilium deterret hoſtem, ut
 mirum

Terro-
ris figu-
ratio.

mirum non sit si maximus interdum , & *Repen-*
 fortissimus exercitus , paucorum in con- *tinæ*
 spectu militum turpiter sanè trepidaverit, *fuge*
 seque defœdam in fugam continuò prori- *causa.*
 puerit : siquidem exiguas , sed Religiosas
 ac pias copias occultabat hoc munimento
 Deus, indeque terrorem in hostes immitte-
 bat : à quo decepti , dum in clypeo præfero-
 ces bellatorum vultus , ac latè explicatas
 acies pavidì considerant, dum vexilla signa-
 que solliciti numerant , dum tubarum &
 cornuum strepitum, militumque clamorem
 trepidi metiuntur, quasi vera conspicerent,
 metu exanimati extemplò cedere , fugaque
 saluti consulere opportunum ducebant .
 Sed finis hic sit , atque hætenus licuerit in-
 caluisse Poëtarum more , quo facilius uno
 quasi ductu, & prolusione ut cumque suade-
 rem , fabulæ novitatem è rebus sacris peti
 proximè copioseque posse : atque ideo falli
 eos, quin non alia ratione, quàm recoquen-
 tes impura veterum commenta gratiam
 novitatis ineundam ex eo putant , nec a-
 liunde confidunt opportunitatem explican-
 di N O D I (quam ego virtutem , ut supra *Nodi in*
 indicabam, præter novitatem requiro in fa- *fabula*
 bula) gratius aucupari se posse , quàm si ad *solven-*
 magicas statim artes recurrant , ad præsti- *di op-*
 gias Chaldæorum, ad incantamenta carmi- *portu-*
 num, ad Parcarum somnia, ad fatorum mi- *ritas.*
 racula, quæ tamen quàm obsoleta (Divi bo- *Quanta*
 ni) plerunque sunt , quàm interdum veris *in re-*
 non similia , quàm sæpe inhonesta , nefan- *bus*
 da, sacrilega ! & , si nihil horum haberent, *profa-*
 quid obsecro haberent , quod non ingenio- *ni.*

Quanta re possimus? Quo tandē pervenire venefico-
 rum præstigia queunt, quò nequeant men-
 tum beatarum vires? quarum ope, si sit opus
 Deo (quod ajunt) ex machina, in latis deser-
 tisque camporum solis aliam repentē loci
 faciem, veluti novum scēnæ siparium indu-
 cam. In mediis Oceani fluctibus Insulas de-
 tegam argenteis aureisque fluminibus irri-
 guas, pomorum aviumque novitate nobi-
 les: miris nec penetrandis humana vi pro-
 pugnaculis communitas. In nubibus arma-
 ras bello legiones instruem, atque inde pro-
 re nata auxiliares ad terram copias evoca-
 bo. Dirimendum fortē prælium est, nodus-
 que incidit dignus vindice. hīc mihi Cæli-
 tes, quos esse ferunt elementorum tutela-
 res, prima illa corpora miscebunt, in nubes
 cogent, an tantam expriment aquarum
 vim, ut validiore procella, quam quæ pro-
 digialiter olim Romanis, ac Pœnis ad ur-
 bis moenia pugnaturis intercessit, milites
 alio palatim vagos diversosque abigat, aut
 oblitos pugnæ, sui que tantummodo solli-
 citos in castra subducat? Reprimendi sunt
 hostes jam penē victores, atque etiam fu-
 gandi, ideoque ad repentinam catastro-
 phen subsidium humano majus adhibendū
 est: præsto mihi erunt alati in equis juve-
 nes, qui non paulò facilius, quam Castor
 olim & Pollux visi ad lacum Regillum, stri-
 ctis aciem mucronibus fugabunt, dissipa-
 bunt, profligabunt. Gliscit pestifera in exer-
 citu lues, epotaque fontis aqua, quam ve-
 neno hostes infecerint, miserē intereunt

Duces

Duces juxta, militesque: ecce tibi dum me-
 dica artis periti profuturas nequicquam *gliscen-*
 herbas ubique venantur, è caelesti militia *is re-*
 is, qui campo præest, selectum ex affectis me-
 militibus aliquem, secumque per aëra vo-
 dium.
 luci ventorum curru abreptum, felicibus
 in hortis primorum parentum, hoc est,
 ignota mortalibus in sede sistet, ibiq; her-
 bas ac succos veneno expellendo salutares
 docebit, quibus ille instructus, atque ad
 suos in castra quàm citissimè deportatus,
 multo, quàm Græcorum cum Ducibus *lib. 4.*
 egit Machaon, felicius sit è cœlo salutem *Iliad.*
 allaturus. Sed frustra confector adhuc ista
 delicatius, cùm satis constet nullum esse
 implicatum adeò; cæcumque negotium
 quod sicut expediri, & exclarari nequeat
 caelestium ope; ira eorundem operum ad-
 hibere in fabula facilius multò, veroque si-
 milius Poëta non possit. Quòd si ita est: *Iusta*
 quid tandem est, cur homines causentur in *queri-*
 rebus sacris, quòd figmentorum copia & *monia.*
 libertate destituantur, quæ profano in car-
 mine undique sese offerant, sponte sua ve-
 niant, quò se cumque vertant, nusquam de-
 sint? Pietati nimirum desunt hominum in-
 genia, ingeniosa fabularum commenta non
 desunt. Quòd Si Virtus quàm ferax, tam
 felix quoque foret, totque cultores sui, quot
 laudatores admiratoresque numeraret; le-
 geremus in Poëtarum voluminibus casè
 conscripta oppidò plura, quæ animos ho-
 minum longè sincerius, hoc est, cognata
 nostris mentibus voluptate caperent: quæ
 ad posteros exempla rerum, documenta

morum, irritamenta laudum multo sapien-
tius candidiusque transmitterent: uno ver-
bo, quæ

Lectorem delectando, pariterque monendo
omnè planè pūctum ferrent, ævumque
scriptori longè diuturnius prorogarent.

*An tri-
stia sint
argu-
menta
desum-
pta è
rebus
sacris.*

*Affe-
ctus an
esse
possit
in sa-
cris ar-
gumen-
tis.*

Verùm sint ista, ut ducis, inquirunt: abun-
dent res sacra poëticis exemplis, copiose-
que subministrant Poëtarum ingeniis ma-
teriem nova moliendi; tristiora tamen hæc
sunt, si absque affectionis illecebra conclu-
dantur. Perturbationum vero motuumque
quis nescit eum esse tractatæ feracissimum,
ac suavissimum auditu, qui in amore situs
historias ac factos implere scriptorum so-
let, à quo (nam lubrica res est, si usurpe-
tur paulo liberalius) cū tantopere abhor-
reant pudicæ verecundæque sacrarum re-
rum enarrationes, mirum non est, si sancta
hæc argumenta natus exhilarandis animis
Poëta declinet. Videtis hic Auditores, trans-
ferri me ad alteram partem Orationis, in
qua uti sum pollicitus initio, ostendendum
est, non solum FABULAM Poëticæ, quod
ait Aristoteles, animam: sed etiam AF-
FECTUM præcipuam carminis virtutem
abundè illis esse, qui sacra consecrari volēt.
Et quoniam inter animi motus, præreritis
aliis, unicè provocor ad Amorem, quo sine
insuavia esse Poëmata proclamant; patiar
huc quoque adduci me, ea tamen lege, ut
nolim mihi necessitatem imponi, quod So-
crati de Amore disputanti semel accidit,
obvoluta pallio facie, differendi. Age igi-
tur;

tur: infacetum carmen est, addo etiam de- *De A.*
 parcum, ac jejunum, quod Amor; mirus *more*
 scilicet rerum artifex, opportuna evento- *dispu-*
 rum varietate non condit. sit ita sanè. *tatio.*
 Sed in Platonis didici convivio, A M O- *Amo-*
 RES D U O S Venerum duarum partu pro- *res duo.*
 creatos, terrestrem alterum impurumque, *Alter*
 marinæ sobolem Dex: alterum cælestem *alteri*
 ac verecundum, Uraniæ Veneris prolem. *quantū.*
 Ergo si quantum sinceræ nitidæque mo- *præstet.*
 les orbium cœlestium, ima hæc & bruta ter-
 rarum sola superant, tantum Amoris illius
 puræ ac divinæ voluptates, hujus fœdita-
 tem cœni, putidique Amoris sordes ante-
 cellent; cur homines haurire de hujus fœce
 malunt, quàm de cælesti illius Ambrosia de-
 libare, ut eo tincta melle circum oras po-
 cula facilius propinent? An forte liquidissi-
 mæ fons ille voluptatis, qui de sede Agni
 prorumpens multiplici cœlum torrente
 perlabitur, erit satis, ut continenti haustu
 cælestes beare populos queat, ut queat mor-
 talium palato sapere, satis non erit? Erit (in-
 quiunt) satis, nisi ad peregrini saporis sua-
 vitatem humanus sensus obstupescat: nam
 quid faciat? sic homines sunt; tenei omnes
 hic morbus. MINUS sentiuntur, quæ emi-
 nus prægustantur: ac videntur quodam-
 modo aliena, quæ alibi abundè sunt, rata
 ad nos transpissione deportantur. hæc si
 è cælo accersere dicendo velis, non plus
 proficias, quàm si surdo fabulam canas, vul-
 gus ad arcana hæc deliciarum mysteria mi-
 rè indocilis, ac tardus est: quæ novit, quæ-
 que ante pedes sunt, oblectamenta, horum

*Cælestis
 Amoris
 com-
 menda-
 tio.*

*Voces
 aliquo-
 rum,
 cur hic
 amor
 non sa-
 piat
 multis.*

*Quid
agen-
dum
cum iis
quibus
celestis
Amor
minùs
sapit.
Appa-
ratus
aliquo-
rum
profa-
na &
turpia
canen-
dum.*

commemoratione , & quasi aucupio allici in omnem partem solet. Imò verò , quia huic malo est obnoxius , datisque semel habenis in omnem turpitudinem præceps atque amens ruit ; intercludendus ei oportune aditus est , ne si transversus ire cœperit , reprehendi è cursu , ac revocari nulla vi possit. Nam quid , malum , consilii est (non possum hîc , Auditores , non magnopere commoveri , cùm in hanc cogitationem venio , mecumque reputo dedecus huiusce ætatis) quid consilii tandem est magnificum operi titulum transfigere , mira nec antè mortalibus audita polliceri , plures sibi pro rei amplitudine linguas atque ora deposcere , quantum est uspiam Musarum ad opem carmini ferendam in ipso carminis vestibulo convocare : ut ea videlicet in medium proferas , quæ blandè illectos hominum animos prodant , perdant , pessudent ? quæ laus ingenii (nam consilii probitatem frustra requiro) quæ artificii gloria esse potest in hisce lenociniis sedulò conquirendis , ac per otium in carmine dilatandis , quorum plerisque nihil est apud Cellularios opifices , apud tonsores (quod ajunt) & lippos protritum dictumque magis ? Ut sanè quemadmodum olim præconibus (quod ait Aristoteles) eadem in edictis verba usurpantibus antevertebant pueri in foro ludibundi , conceptasque voces succlamaturis præripiebant cum audientum risu ; ita qui legunt audiuntque istorum carmina , occupare dicturum plerumque soleant , ac certa decantata sæpenumero rei provisione proludant ?

Iudant. Scilicet hic Poësis tota mustorum
vertitur : primo statim versu in oculos, cor-
nicum more, colliniant : in oculorum mi-
racula liberaliter arculas exhaustiunt, &
pigmenta consumunt : hi videlicet gemini
Soles, hi gravidæ unionibus conchæ, hi
fulminatrices nubes, hi Reges animorum,
hi Tyranni : deliramenta maxima : quæ
quis ad extremum

Deferat in vicum vendentem thus, & odo- Hor.
res, lib. 2.

Et piper, & quidquid chartis amicitur ep. 1.
ineptis.

Itane verò? Poëta hic mihi vivo salutetur,
qui dummodo nescio quod animæ plenum
ebur, & viva coralia secum garriat : aut cum
primis nivibus nova quædam flammarum Por-
commercia commentetur : aut alia com- tenta
plura ad fastidium usque pueris decantata rerum
nolenti obrudat æquè ac volenti : quia ta- verbo
men hæc modulata vocis sono, eliquat, ac rum-
certa per intervalla paulatim quasi labris que.
hærentia verborum mella communicat ;
idcirco beatulus iste Apollinari se laurea di-
gnum credo, ob Poësim ab se amplificatam
arbitretur? cum interea decori atque artis
oblitus, rerum nescio quæ monstra progig-
nat, eaque verbis variata tam prodigialiter
adornet, ut hæc demum ætas illa sit, in qua
demirari possis, quod ait ille,

- - - *Vnde hæc sartago loquendi*

Venerit in linguas. - - - - -

Pers.

sat. I.

Enimverò, mi homo, si tibi nihil est Poëtæ
præter hæc melimela, quibus

Idem

- - - *tenero supplantas verba palato;* *ibidem.*
aut

aut artem hanc aliquando desine, quam invitis, præter Venerem, Minerva ac Musis omnibus exerceas, aut, si tantus amor scribendi te rapit, adhibe hoc quantum quantum est artificii non in eam partem, quæ vulgaris, ac multorum proculeata vestigiis minuere tibi potest ingenii laudem, sed in eam, quæ raro jam scriptore vacuos pene campos occupant reseruat. Dicam planius:

Vbi contende quantum potes, si quid potes pol-
Specimē lingui, lesve, non ut caducos in declivia mortaliū
ingenii, animos, additis (quod facile factu est) ti-
ac leges rillationis impuræ stimulis impellas, sed ut
vere sopitos Virtutis igniculos proposita hone-
laudis. statis specie, quasi aura suavissimæ voluptatis
Plato- suscitares. Attribuit Plato in disputa-
nis in- tione de Pulchro, Diis hominumq; animis
genio su alatos currus, equos, aurigas: sed vehicula
com- Deorum ait facillimè regi, quia equorum
mentū. bigam vehentium uterq; probus sit, freno-
Vehi- que parens: aurigationem vero animarum
cula tardam esse, ac perdifficilem, quod unus
Deorū equorum bonus, pravus sit alter: Bonus, in-
homi- quit, excellentiori habitu est, specie subli-
numq; mis erectaque cervice, nigricantibus qui-
Equi dē oculis, sed ipse colore candidus, conspe-
animas ctuque toto nitidus, honoris ubique appe-
vehen- tens, ac temperantiæ pudorisque mirè par-
tes Boni ticeps, stimulis numquam aut virgæ nutu,
equi de- sed cohortatione plausuque semper in gy-
scri- rum rationis flecti solitus. At altera contrā
ptio. deformis, intortus, capito, pervicax, teme-
Deseri- re profiliens aut restitans, angusto & cadente
ptio collo, colore ferrugineo, caecis oculis san-
malī. guineq; suffusus, hirsutis auribus ac surdis,
vixque

vixque flagello in stimulis obtemperans. Videtis, auditores, geminas animo vires, quæ geminos Amores paulo a me ante allatos enutriunt, graphicè describi à Philosopho, sed Poetarum more. Perge porro. cur animæ currus adeo difficulter ac periculose regi solet? nimirum procax, atque impotens equorum alter, cupiditatis semel ardore concitatus in diversa primum trahere, & contra niti: tum exultanti similis æstu rapi, ac pudoris transilire fines: denique pro arbitratu currum alio transdere, obluſtan-temque diu jugalem equum, ipsumque etiam aurigam eodem impetu deferre præcipitem. Quare quicumque recta vehi Deorum ritu cupit, præferocem belluam ad alterius mores conformare studeat, habenis coerceat, alimento perparce opposito domet, imo etiam demenso suo fraudet, impuram sæpe linguam atque maxillas cruentet, crura caputque ad terram allidat, nec ante desistat verberibus stimulisque confodere, quam prave animal lascivire desinat, ductumque aurigæ sequens, compare cum suo, in pulchritudinis judicio, sensuque voluptatis, reverenter ac timide consentiat. O tua, Philosophorum maxime, documenta quam mira, quam divina sunt omnia: sed quam oclusis occupatisque mortalium auribus decantata, Feruntur passim præcipientes in omnem turpitudinem viles animæ, laxatisq; habenis currum pro libidine trahi sinunt: à protervo impuroque vectario cujus ferocia cum in tempore sistenda, frænoque ac virga severe comprimenda esset;

Cur animarum aurigatio difficilis.

Ratio regendi currus animarum.

*Com-
menti
Plato-
nici sen-
tentia.*

effet ; reperiuntur, qui incitatato per satis
 equo novis carminum invitamentis, blan-
 dianur ultro plaudantque, ac voluptuaria
 impotentique bellux voluptatis illicium ab
 arte conquirant. Egregia scilicet artis o-
 stentatio ad gloria, si hominem lubrico in
 loco, pede insistentem uno, indeque sese
 proripere gestientem, tu ingenti, credo, co-
 natu operaque desudes, ut de gradu dimo-
 veas, ac prærupta per loca inclinataque de-
 volvas, à tergo stimules, à fronte foveam
 aperias ; ubique ruina compendia repræ-
 sentes. Quod si hoc tibi consilii non est, ut
 ista carminum licentia cuique mortalium
 perniciem crees, sed ut aliquo lenocinio adi-
 tum tibi adornes, & quasi fastidientem sto-
 machum sapore voluptatis irrites : utere
 hujusmodi condimento non ad eum susci-
 tandum, qui irritamento non eget equum,
 sed ad alterum laceffendum, cui si blanditias
 opportune feceris, si vim ejus innatam ad
 celestis cupiditatem Amoris accommoda-
 ra oblectationis illecebra stimuleris ; non
 modo illum ab alterius protervitate defen-
 deris, sed utrumque pari suavitate delini-
 tum ipsi demum animæ in complexum ho-
 nestatis auriganti facillime supposueris.
 Non est (quod aliqui obtendunt excusatio-
 nis loco) non est tantopere difficile, homini
 quanquam nolenti languentique gustum
 divinæ pulchritudinis excitare potente car-
 minum vi, & amatorium veluti pharma-
 cum, Poesi administra, propinare. habet
 celestis Amor artes suas ; quibus se penitus
 induat in animam, eamque suavissima vo-
 luptatis

Quan-
 tum ob-
 sint ob-
 scena
 scriben-
 tes.

Quam
 parum
 artis in
 iis sit.

Lenoci-
 nio vo-
 luptatis
 quibus-
 cūq; uten-
 dum.

Ex amo-
 re sacro
 quantū
 excita-
 re ho-
 mines
 Poesis.

luptatis sensu collique factam molliſſimè tractet, atque arbitratur ſuo ſingat, multoque quam amor impurus efficacius in omnem formam ſpeciemque commutet. Nam quo nunquam, oro vos, auditores, humani vis Amoris progreſſa eſt, progreſſam dico? quo progredi potuiſſe fabulator. unquam Poeta commentus eſt, quo divinus Amor extra nugæ, & joca non ſit facile præterveſtus? Scimus admiranda illius effecta crebro fuiſſe, patria domoque cedere, fugam ad externos adornare opes ac re regna deſpicere, ſupra conditionem audere, infeſta ſe inter arma opponere, vires, ſanguinem, vitam profundere. hæc vero omnia quanto non modo ardentius excellentiusque, ſed etiam, ſi voluptatem hinc afferre vellis, ingenioſus, ſolertius, admirabililius, & natu grandium, & imperio opibusque potentium, & puerorum puellarumque pene populis cæleſtis Amor ſæpenumero perſuaſit? An Amor, in iſtorum faſtis, ulla ſceminarum gloriatur tam præſtanti forma, tamque præſenti animo, quam HEBRÆORUM una, cui ad innatam oris elegatiam Amor è divinitatis luce ſplendorem mutuatus adjecit, eamque perpulit, ut in confertas hoſtium acies, immemorem ſui, memorem patriæ ſe daret, captumque pulchritudinis armis Aſſyriorum Ducem ferro fortiter invaderet, obtruncaret caput, victoriamque referret? Quid habet Antiquitas, ſi ſe totam excutiat, ſi ex Amoris, quam amplum eſt, regno ſeligat par amantium, cui nos ANTI O C H E N A M Virginem, militemque

Vter Amorum ſit efficacior.

Proſani; Amoris effecta.

Quanto melius eadem effecta ab Amore ſacro.

Matrona formæ, animiq; præſtantis.

*Par
aman-
tium.*

*Niceph.
l. 7. c. 13
Eccles.
Hist.*

*Ingeni-
orum
Virgi-
nis in-
ventum*

que sive sub meretricio testo cum chlamy-
de pallam, cum stola sagum, cum reticulo
galeam permutantes, obscœnzque multi-
tudinis expectationem fallentes: sive ad sup-
plicii locum certatim, hinc vadem mortis
illinc prædem pudoris, omnium admi-
ratione, sibi necem vendicantes; sive demum
eodem patibulo mortisque genere, alte-
rum in alterius pene complexu conjunctis-
sime occumbentes, tuto opponere, ac lon-
ge præferre non possumus? Afferant qui A-
moris evolvunt annales, si quam ex ultima
memoria repetunt Heroïnam in amore
adeo solertem ac fortem, ut si EUPHRA-
SIAM legant, non continuo huic omnes
longo intervallo posthabeant. Deprehensa
hæc olim Virgo, altercataque diutius cum
impuro gladiatore, cum se eo loci vidit, ut
neque vi neque lacrimis ab armato atque
impotente juvene tueri pudicitiam posset;
sistere illum jubet, ostenditque velle se pre-
tio redimere, quod prece non potuisset: sa-
gam se, ac magicis initiatam carminibus
dicit, iisque ab infantia operam dedisse;
notum sibi esse medicamenti genus quoque
semel corpus illinat, nullo deinceps ferro
telove penetrari possit: tantum arcani, quod
ad eam diem clam omnibus habuisset, mon-
straturam se ea conditione, ut sibi persanctè
juret nullam in posterum pudori injuriam
illaturum. Quod cum miles incensus ar-
morum gloria facturum jurejurando se ob-
stringeret; avertit ab eo se puella tantisper,
& liquefacta, quam forte apud se habebat,
cera collum perbene ac cervices oblini-
bi;

bi : tum conversa ad juvenem; Ut scias inquit, data à me tibi verba non esse, periculo meo, fidem veneficio adjungam. Age, stringe jam ferrum miles, istaque gladiatoria vi collum, quod modo ipsa mihi liquamine communivi, pete quantum potes: mox intelliges, quam tutam reddere me adversum te potuerim artificio meo. Ille, cui ardorem libidinis cupido experiundi medicamenti penè restrinxerat, ferrum securus adducit, inque locum à Virgine designatum valide vibrat, ac teneræ collum puellæ confestim secat: præciditque eodem ictu sibi spem potiundæ Virginis ac Virgini metum amittendæ virginitatis. O plenum generosæ animæ pectus, ô susceptum in arena, sed è cælo consilium, ô Amoris fabri usque adeo solertis ingenium, Et dubitamus Auditores, frigidane res amor hic sit; an potius affectionum concitatione præfervidus, voluptatum opificio nobilis, consiliorum provisione peracutus eventorum varietate copiosus, grate verecundus, audax loco, exitu felix, ubique Poetarum operi accommodatus? Nam si non ita est, sed rara ab eo suggeruntur delineamenta voluptatum, steriles motus, infaceta consilia, inamabiles curæ, jejuna fermè omnia, tristiaque; quid est, cur illi ipsi, qui sic obloquuntur, qui callide architectandis voluptatibus operâ navant, inter illas carminum amœnitates, in illa deliciarum copia, ad hæc illepida recurrunt atque invenusta, ex iisque integra sæpe Historiarum parerga mutantur, quæ carminibus suis attexant
ad

Vindictatus abinjuria pudor.

Qualis Amor celestis.

Sacra ad aucupium magnæ, sed improbæ volup-
suffu- tatis, ac dolo malo casta hæc illibataque
rantes facinora, cum fœda voluminum collu-
ad ob- vie confundant? Quibus id si contin-
scæna geret, quod Theodorus Tragœdiarum
descri- scriptor evenisse sibi testatur apud Euse-
benda. bium: qui cum aliqua è sacris litteris ad
lib. 8. de fabulam nescio quam transferre veller,
præp. in ipsa meditatione rei destitutus repen-
Evang. te oculorum usu, non ante eum recepit,
c. 2. quam in iis tenebris ante facinus suum
Pœna intuens, abolere que temere scripserat,
temera animo destinasset; profecto abstinere
rii Poe- aliqui furaces impurasque manus ab re-
ta. rum sacrarum violatione, atque in po-
Annal. sterum si non caste quod factum oport-
tom. 3. tuit, saltem caute, quod unum super-
 est, Poesim pertractarent. Vt merito
 subiratus hoc nomine vir eruditione, ac
 sanctitate illustrissimus Cæsar Baronius,
 cum Euphrasæ, quem modo lauda-
 bam, exitum retulisset, continere ne-
 quiverit se, quo minus Poetarum hodie
 famosissimum vulgarem propterea, vul-
 goque plane ac trivio dignum appella-
 ret: quod tantum facinoris ad amatorias
 nugas traduxerit, nec veritus (ita enim
 loquitur) temere ac impie poeticis im-
 purisque figmentis illud intexere, è re-
 bus sacris procaciter argumentum sibi
 comparaverit. Adëo non egemus affe-
 ctibus, ut eos foras etiam derivare possi-
 mus.

Desitne Quæ si ita se habent: si Poesis inter sacra
aliquid versari tam honeste, tam festivè potest: si
 fabu-

fabularum cōmenta ob gratiam novitatis *Poeta*
 admiranda, ob copiae opportunitatem egre-*sacra*
 gia, ob rerum complexionem ingeniosa *tractan*
 non desiderat aliunde: si motuum varie, ac *ti.*
 suaviter oblectantium, animosque commi-
 seratione, iracundia, terrore, lātītītia, amo-
 re, in omnem partem sensumque pertra-
 hentium satis ei abundēque est; qua per-
 versitate fieri dicam, Auditores ut hoc
 tempore plerique carminum scriptores,
 nescio quibus intemperiiis male acti, ab ar-
 gumenti sanctitate prope abhorreant, ad
 profana impuraque omnia proni dilaban-
 tur, tanto artis dedecore, tanta morum ja-
 ctura; tanta perniciē generis humani. Qui
 utinam mihi dicenti aessent in prāsētia
 ac dolorem meum spectare possent; ut ego
 illos non orationis vi, quā nulla est, sed pre-
 cibus, sed lacrimis supplex rogarem, obre-
 staret per Deum hominesque, deponerent
 eam aliquando mentem, quā illos in hęc
 Amorum deliramenta phanaticos agit: aut *Qui per*
 certe, si se curare, atque ex hoc insanīa *niciem*
 morbo convalescere consilium non foret, *sibi at-*
 conclusum animo virtus continerent ipsi, *q; aliis*
 nec in aliorū contagionem impudenter evo-
 creant.
 merent: coercerent in sinu sordes suas, tur-
 pesque ipsi ne se luce palam temere prode-
 rent neve in aliorum pura candidaque pe-
 ctora partem turpitudinum suarum inquī-
 nate transmitterent: temperarent, si quo
 modo possent, eam scribendi scabiem, quā
 illos exedit, ne alios saltem eadem morum
 corruptela, nocentique aspiratione corri-
 perent: discerperent aliquando conspersas
 funestē

*Arist.
apud
Plut. in
vita De-
most.*

*Demo-
sthenici
calami
& im-
pudice
Poeseos
compa-
ratio.*

funestè paginas, delerent tota (quod ajunt) spongia carminum, aut potius vitæ maculas, projicerent ab se lethales calamos, ne ex quibus ipsi pestem hauriunt, in aliorum perniciem venena diffunderent. Demosthenem ferunt gestare solitum fuisse venenum calamo conclusum, eoque demum hausto, unde sibi scribendo immortalitatem nominis comparaverat, inde præsentem sibi mortem derivasse. Ita usu venit auditores, calamos isti veneno illitos habent, ex quibus sperent ipsi quantum volent carminibus suis nescio quam vitam: polliceantur abunde sibi tantum famæ, quantum nec Jovis ira, nec ignibus, nec ulla corrumpi vetustate possit; necem sibi interim epotant miseri, multisque mortalium (quod hic præcipuè queror perniciem præsentissimam compendio proponant. Sed illos minus hæc, credo, movent, dum se apud honestos interdum viros aditum habere nihilominus vident: quem si apud vos aditum, Rhetores, non reperient, fortasse quod nondum ego dicendo, vos in posterum declinando pervincetis.

FINIS LIBRI PRIMI:

P R O L U S.

PROLUSIONUM
ACADEMICARUM
LIBER SECUNDUS.

PROLVSIO PRIMA.

*De stylo Oratorio: & an acumina dictorum
vellicantessque sententiæ Oratori-
bus usurpanda sint.*

QUOD in præsentia refero
ad vos (Sacrorum Antistites
vigilantissimi: Vosque, quos
in me cohonestando fre-
quenter intueor, Viri & do-
ctrina & nobilitate primarii)
illud ipsum est quod nono ab hinc anno,
cum me primum in hoc tradendæ Elo-
quentiæ ludo includere meis majori-
bus visum est, illico venit in mentem,
gestiebatque jam tum animus in primis
hisce congressionibus, quibus ex mo-
re proloqui, ac novos hospites consa-
lutare consuevimus, aliquid hac super
recum Auditoribus meis accurate defi-
niteque transigere. Etenim audieram ado-
lescens de præceptore meo Horatio Tursel-
ligo,

Rhetorice trilinguis.

Orationis characteres non permiscendi.

Rei difficultas

lino viro hujusce quam profiteor artis ap-
prime gnaro, Rhetoricen, cujus præceptis
hic inbuuntur auditorum animi, triling-
quem esse: nec minus in una hac arte distare
sermonem historicorum ab Oratorum elo-
cutione, aut hanc à dictione Poetarum,
quàm in hac eadem Urbe à Romanis Sub-
urbani aut Translyberini, ab his aulici asse-
claque Principum oratione discrepare so-
lent, ideoque sicut propius nihil fit, quam
ut rerum imperiti perturbent, confundant-
que hos inter se dicendi characteres? ita
magistris Eloquentiæ nihil magis curæ esse
debere, quam ut hæc in loco discernant,
eorumque usum distinctè electeque præ-
scribant. Sed me sæpius aggredi hæc medi-
tantiem rei difficultas, alexq; plenum opus
absterruit: quod viderem, id esse artis inti-
mæ, cujus sapore capi me quidem sentie-
bam, non ita tamen internoscere, ut cæteris
discrimen quasi vernaculum aperire jam in-
de possem, Nunc autem, non quod hæc pe-
netralia recessusq; pervaserim; sentio enim
quantum adhuc hæream in vestibulo: sed
lustrata à me per annos jam aliquot Elo-
quentiæ regio, universaque descripta, facit
ut, nisi desperatissimo sim ingenio, aliquid
allaturum me minus timide dubitanterque
polliceri possim. Accedit, quod elapsis hisce
jam annis cum satis, superq; differuerim de
Oratoria, Historia, atque poetica seorsim
ac discerte; reliquum esse potuit ut illas
componerem in præsentia ac permiscerem,
idque ipsum aliquando demonstrarem,
quomodo hæ notæ dictionum, quæ senten-
tiarum

tiarum vocumque delectu constant, in sin- *Vitia*
 gularum usu confundenda non sint, sed *quibus*
 intra suos quæque limites coercenda. Et *obno-*
 vero quoties Oratorem audio ad Musarum *xius*
 amœnitates subinde divertentem, earum *Orator.*
 festivitibus liberalius exultantem, poeti-
 cis identidem lenociniis indulgentem;
 quoties Historiam lego Poetice nimis ac
 tragica lamentatione dolentem, aut exag- *Histo-*
 gerato Oratorum more magnificeque nar- *ricus.*
 rantem in permovendis animis argumen-
 torumque telis intorquendis insistentem,
 ubique certa per intervalla numerorum,
 percussionumque modos, verba modulan-
 tem: quoties poesim video modo cum
 Oratoribus modo cum historicis facien- *Poeta.*
 tem, cum his simplici aperta que narratio-
 ne properantem, cum illis rationum mo-
 menta fidemque dictis solícite conquiren-
 tem; intelligo tunc ego quidem transiliri
 fines cuique præscriptos, & saltari, quod
 aiunt extra choram sed huic culpæ (cui
 obnoxium quoque me, non tamen incomi-
 tatum animadverto) quam merito irascor
 tam facile atque obsequenter ignosco. Quid
 enim facilius, quam ut homini apud exte- *Cur O-*
 ras nationes agenti aliqua vocum peregrini- *ratores,*
 ritas adhæreat, atque in aliena sensum verba *histori-*
 citius quam in mores transeat? Sunt in ma- *ci, atq;*
 nibus quotidie Oratorum volumina, anna- *Poeta*
 lium monumenta noctes ac dies terimus, *stylum*
 Poetarum carmina tenemus etiam memo- *facile*
 ria: & magnopere demiremur, quod inter *permis-*
 scribendum offerant hæc sese nobis indis- *ceant.*
 creta, inque operis partem non intellecta
 veniant,

*Libera
stili per
mistio
coer-
cenda.*

*Salta-
toris
peccata
exhibi-
lari so-
luta.*

*Eloque-
tia tri-
partita.*

*l. 3. Il.
l. 1. Il.
l. 3. Il.*

hybernis

veniant, ac rem, quam molimur, suis quæque coloribus tacite distinguant? Maria videmus, qua parte fluvios accipiunt, eo aquarum accessu dulcescere; ut mirum non sit si Orator assiduo poetici fontis haustu saporem inde peregrinum ducat. Sed hæc quamvis ita esse videantur, haud tamen permovere nos debent, quominus Poetæ Oratorisve, aut historici personam, quam semel suscepimus, sincere atque unice referamus ipsi, ac cæteris, qui nihil pensi, nihil proprii habent in loquendo, hanc libertatem interdiciamus promiscue incerteque dicendi, Etenim in Orchestra saltator, qui gestu tantummodo corporis, ac nulla nisi digitorum oratione fabulam populo dabat, unusque personas sæpe complures referebat celeritate penè oculis imponente, si forte gestus paulum confudisset, ac pro Mercurio Apollinem saltasset; Theatra non ferebant obliviosum histrionem, quin imo populari palam convicio explodebant: nos eum, qui extra scenam ac saltationem serio agat, atque in hac quasi tergemina personarum actione immemor decori, immemor sui, partes vicesque permutet, æquo patientiq; animo feremus? Ego vero cum tripartitam Eloquentiam apud Homerum expressam lego in MENALAO, NESTORE atque ULYSSE: quorum primo brevem, ac propriam, carentemq; supervacaneis narrationem Poeta dedit; ex alterius ore sermonem dicit emanare melle duciolem tertio orationem concitandis animis, ac nivibus hybernis copia verborum atque impetu parem

parem tribuit; agnosco non modo tres illas personas, quæ nobis in hoc dicendî scribendique Theatro referendæ sunt (ut interim totidem characteres, tenuem, mediocrem, sublimem in iisdem Homericis personis adumbratos omitram) sed peculiare quasdam notas, ac veluti lineamenta oris contemplor, quibus non magis Vlysses à Menelao, aut hic à Nestore quam Orator ab historico, & ab utroque Poeta separetur. Quæ Homericæ personarum notæ quoniam opportunè ante oculos ponunt hæc tripartita: quæ investigamus, discrimina dictionum, erunt in præsentia, vobis non improbantibus, argumentum tripartitæ disputationis meæ: quanquam, ne profusior in hanc sententiam excurram, in Oratore consistam hodierna die.

Neque dicere incipientem fugit, hæc inter facultates eam affinitatem esse, ac necessitudinem, quæ mutuam opem operamque bona cum fide sæpenumero communicet. quam ego quæstionem differo in alium locum, exploraturus quatenus ex una in aliam traduci possit oratio: interim, quod potius est, aio non esse integrum cuique eodem dicendi ornatu ubique uri, & tanquam vestem pro arbitratu sumere, ac ponere: sed certos esse hic quoque terminos, quos ultra citraque consistere cum laude non possis, qui sane termini non aliunde sapientius quam ex cuiusque facultatis fine statuendi sunt. Atque ut de Oratore jam dicere proprie aggrediar, quem Ulyssis Homericæ

*Summa
secundæ
prolu-
sionum
libri.*

*Propo-
situm in
hac O-
ratione.
Finis O-
ratoris.*

K

similem

*Duplex
ad eum
via.*

*Que
oratio
apta ad
facien-
dam fi-
dem.*

*Lib. 5.
ep. 40.*

*Contra-
ria Ora-
torum
classes
duæ.*

similem facimus, constat illius consilium esse dicendo fidem facere, idque aut vi mentisque omnium, aut animorum concitatione ac motu; nec aliam ad persuadendum monstratam esse à dicendi Magistris Oratori viam. Quod si ita est, illa omnes in se numeros Eloquentiæ habebit oratio, cujus tale seligatur dictionis genus, selectumque disponatur, quod argumentorum pondere mentem, & affectionum perturbatione voluptatem flectat. Flectet autem sermo peracutus, gravis, incorruptus, non effrænis, ac celebritate cœcatus, non vagus, verbisque humidis & lapsantibus fluens; cuiusmodi apud veteres dicebatur, IN ore nasci, non in pectore: sed gradarius, qualem fuisse Ciceronis affirmat Seneca: sed Romanus, qui se circumspiciat, æstimet, ac præbeat æstimandum: sed vibrans, pugna, destinatus, qui non erratico lapsu talos ac genu pertentet, sed rei caput invadat, ac certo dimensoque ictu jugulum petat. Verum hæc acervatim à me proposita ut seorsum reponam, in partesque distribuam; ecce tibi in contraria discedentes studia geminæ veluti acies Oratorum. Etenim cum auditoris animus ita sit obsidendus ut ad assensum ac deditiōem compellatur (hoc enim propositum esse Oratori consentiunt sane omnes) cumque hæc omnis aggressio atque expugnatio partim explicata argumentorum pugna, partim occulto aditu, & subornatis animi affectionibus instruenda sit; hinc illa existunt divortia, aut ad ARGUMENTA, aut ad MOTUM secedentium

tium, ut fidem dicendo faciant. Et quamquam non me fugit, esse qui neutrum omnino sectantes, in quodam furo & ludificatione cultissimæ orationis unice laborant Isocrateo more; hos tamen quia delectationi studentes, motui denique dant operam, referre libet in præsentia ad posteriorem classem. Atque ii quidem, qui sive naturæ, sive rationis ductu in priorem partem inclinant, eo transferunt omnem verborum sententiarumque supellectilem: nam toti in eo sunt, perbene ut Latine loquantur, etiam quam ceteri litteratius. in primis autem pugnaci utuntur genere dicendi, argumentorum aculeis instructo, rationum sese apte excipientium ut ubique conclusio. ceterum non magnopere laborant, ut orationem aliqua suavitate conspergant, numeris emolliant, urbanitate colorent: quin potius hisce lenociniis infensi, strigosi ipsi ac tristes compositionem tanquam capillum spargunt de industria, nolunt sine salebra esse juncturam virilem arbitrantur ac fortem, quæ aurem inæqualitate percutiat. At vero alii contra faciunt, ac posteriore modo, motu inquam sive acri & concitato, sive miri atque composito, putant Oratoris finem certius se consecutos: nempe si ardentibus verbis sententiisque, atque ad animum permanentibus impressionem faciant, si fusæ fluentisque pompam orationis late explacent, si vocibus calamistro delicate contortis ac pene ambustis ubique redundant, si tota Rhetorum myrothecia, atque omnes arculas ac pigmenta consumant, si sensus

Isocrateum dicendi genus.

Qualis oratio argumentis insistentium.

Qualis oratio ad motum inclinantium.

*Vetus
inter O-
ratores
dissi-
dium.
Eloquē-
tia de-
cremētia
quando
cœpere.*

*Alexā.
Magni
laus.
De vir-
tute seu
sor.
Alex.
orat. 2.*

sus audaces ac tantum non prætergressu-
ros fidem, si tractim micantes fulgentes-
que fulminum more sententiolas, si peril-
lustres nescio quos ingeniorum partus,
atque accumina passim proferant, si demum
syllabis perpetuo ad numerum distributis,
modulationi similia quam sermoni com-
ponant; tunc enim vero facundi ac peracuti
homines credunt, sicut aves cantū, sic au-
ditores ingeniosa ac dulci oratione suspen-
sos teneri. Agnoscitis, credo Auditores,
non recens atque hujus seculi, sed vetus ac
sub ipsa heroica statim tempora natum in-
ter Oratoris dissidium, cum ab excessu Ci-
ceronis nutare jam inde cœpit Eloquentia,
magnæque in dies ingeniorum inclinatio-
nes factæ sunt: donec in postrema hæc tem-
pora desitum est, quibus vivæ ac spirantis
effigiem Eloquentiæ prope nullam tene-
mus umbris & imaginibus utimur. Ut
mihi quidem hac super re sæpenumero co-
gitanti, nostraque cum superioribus com-
ponenti illud in mentem venire soleat, quod
extincto Aléxandro de ejus militia scribit
egregius morum æstimator institutorque
Plutarchus. Ut e. abeunte anima cada-
vera non consistunt, non cohærent, sed dis-
solvuntur ac diffluunt; sic Alexandro fu-
gente exercitus ille gentium victor palpi-
tabat concutiebatur, æstuabat, Perdiccis,
Seleucis, atque Antigonis tanquam spiri-
tibus etiamnum calidis, ac pulsibus per
membra ultro citroque meantibus: tandem
flaccescens exercitus, & cadaveris more ta-
bidus vermium instar ex sese procreavit de-
generes

generes Reges, ac Principes semianimes. Ita sane sublato Cicerone, illo Romanæ fa-
 cundia Duce, statim Eloquentiæ corpus, *M. Tul-*
 quod ab illo animabatur, elanguit, & quam- *lii laus.*
 vis Oratoris aliquot Portii, Senicæ, Pli-
 nii, tanquam plena adhuc animæ membra,
 cadentem calentemq; spiritum exciperent,
 ac tantisper etiam foverent, brevi tamen in
 mera Oratorum cadavera degeneratum est,
 ex quibus quid aliud hoc tempore, quam
 sparsos quoquo licet modo cineres colligi-
 mus, atque ad Eloquentiæ busta lamenta-
 mur? Sed quando hoc ipsum iuvat ad prisca
 animum referre, & eorum comparatione
 definire, quid desit in nostris; sic sentio,
 TANTUM Oratoris nomen unumquemque *Quæ*
 recuperaturum, quanquam per antiquorum *via re-*
 vestigia ab Oratoris sine non discedit. Atqui *cupe-*
 hoc, inquires: sentitis, hoc dicitis certatim *rande*
 omnes æque ac dicitis, hoc præstatis. Fateor *Eloquē-*
 ego quidem (ut meis interim unius verbis *tie.*
 veniam compluribus exorem) sed hoc ip- *Iudiciū*
 sum agimus in præsentia, ut aliqua tracta- *de utra-*
 tione remedii, quantum possumus, malo me- *que O-*
 deamur. Certe in utraque eorum classe, quos *ratorū*
 paulo ante recensui, non est difficile dictu, *classē.*
 quid laudes, quid ignoscas, quid desideres,
 quid corrigas. Ego de iis ita statuo, de me *Latinæ*
 statuent postmodum alii. Primis incorrupta *locutio-*
 Latini sermonis integritas cordi est. pul- *ni quā*
 chre: modo in Oratore id requirant, non *tam tri-*
 autem Oratoriam hac una re fineant; magna *buendū.*
 siquidem laus est emendate casteque dicere
 nihil corrupte aut inquinare loqui, sed non
 in eo sunt omnia: & S I C U R vita, ita ora-
 tionis

Quantum ei tribuit C. Cero. In Bruto. tionis est quædam innocentia, quam etsi in laude ponimus, non tamen absolutam vocamus consummatamque virtutem. Quis hanc partem nitide ac Romane dicendi pluris unquam fecit, quam M. Tullius? Et tamen hic non tam ex se ipsa laudandam putavit, quem quod esset à plerisque neglecta: nec tam, iuquit, præclarum est scire Latine, quam turpe nescire: neque tam id mihi Oratoris boni, quam civis Romani proprium videtur. At illi cum hac orationis munditia, ac laude dicendi conjungunt aculeos rationum & subtilitatem quoque disputandi. Id vero multo faciunt sapientius: nec

Argumentorum tractatio quanti facienda. alia fermè oratio est, quæ apud eruditos, ac probos pronius accipiatur, fidemque facilius faciat, quam accurata Latine loquendi, sed sine molestia diligens elegantia, & adstrictum dicendi genus collectumque, atque ipsa sine longis verborum ambagibus

Quid in ea cavendū. argumenta concludens. Sed istis confine periculum est, ne dum singula momentis argumentorum severius expendunt, & rationum quasi punctis confertim agunt; disceptationi Philosophorum, quam Oratorum Eloquentiæ propriores videamur. In eo autem quod omnem pulchritudinem, & lætitiæ orationis aspernantur, sectanturque tristem nescio quam, & impexam antiquitatem, quis non intelligit non afferri quidquam vendibile in vulgus, nec merces huiusmodi extrudi apud eos, quibus (ut sunt hominum ingenia) VENALE nihil est, nisi ad hastam præconiumque voluptatis expositum, nisi aliquo tinctum lepore ac illecebra

Quanti apud homines.

bra suavitatis delinitum? Accedit, quoddum toti sunt in Latinate perpolienda, req; sua aliis continenter, atque aliis procationibus firmanda; ipsi interea sine sensu ac motu concitationes animorum, in quibus vincit ac triumphat Eloquentia, planè prætereunt. Quare videtis, à me paucis expositum, Auditores, quid in hac priore hominum classe potissimum laudem, quid etiam sub laudes non immerito desiderem. At posterior orationem liberalius effundit, splendide etiam atque hilarius exornat, ac peracutis interdum sententiis, excitandæque hominum admirationi accommodatis, quasi confectis aptè syderibus illuminat. Audio, habeoque hic ego non pauca quæ probem, habeo quæ probari inter hæc posse non putem. Orationis uberitatem & copiam scio Eloquentiam vulgo videri, ac etiam existimari ab iis, qui si vos infinita quadam profusentia continentique ac numquam intermittente sermone volubiles, & canoros audiunt, eos continuo dissertos, eos patricio ex ordine Oratores vocant, & vocalissimum quemque eloquentissimum interpretantur: an vero huic verborum copię tanquam corpori animus subsit, non sane sedulo considerant aut saltem non magnopere desiderant. Cum tamen Romanæ parens Eloquentiæ nihil tam furiosum existimaret, quàm verborum vel optimorum, ut ipse ait, & ornatissimorum sonitum inanem, nulla subiecta sententia, nec scientia. Quin etiam cum videret Oratorum aliis verba, aliis rem deesse, quoniamvis ipse laudandam nequaquam

De orationis profusentia quid sentiendum.

Quid de ea Cicero senserit.

l. 3. de Orat.

*Rerum
an ver-
borum
jactura
pluris
facienda*

putaret illorum infantiam, qui, quæ nos-
sent, explicare dicendo nequirent: sicut
nec inscitiam eorum, quibus in magna ver-
borum ubertate, angusta res foret: tamen,
si alterutrum esset optandum, malle se di-
xit jejunam illorum indisertamque pruden-
tiam, quam horum copiosam ac stultam lo-
quacitatem.

*De sen-
tentis
diclo-
rumque
accumi-
nibus
dispu-
tatio.
Matra-
ria Gui-
nisiorū
villa.*

Perge porro; Acumina illa dictorum,
stimulosq; & tanquam actus sententiarum
quanti facis? nam hæc quoq; ut ad oblu-
tationem comparantur, ita ad motum refe-
renda putavimus. Hic permittite me, Au-
ditores, in re ancipiti assertaque in utram-
que partem, non prius aperire sententiam
meam, quam quid hac super controversia
hisce autumnalibus feriis transegerim in E-
truria paucis interponam. Eram in Lucensi
Guinisiorum villa, cui ab aeris benignitate
Matrariæ nomen est. Ventitabant illuc è
proximis villis (quippe clarum in primis est
in ea Republica Guinisium nomen) præter
alios complures, Laurentius Cenamius, &
Nicolaus Tuccius, grandi hic ætate, & scri-
ptis voluminibus insignis, ille præter san-
guinis opumq; splendorem, ingenii ac mo-
rum nobilitate Principibus viris apprimi-
charus. Sedebamus flexo in vespere die in
porticu peramplæ ac magnificæ domus,
quæ ut edito exstat è monte, sed ex æquo ad
aream hortorumq; amœnitatem, ita nobis
inde per intercolumnia prospectus in subje-
ctos late colles, planitiemque, ac flumen ju-
cundissimè patebat. Inter alia quæ de Lati-
no deque Etrusco sermone quærebantur, in
hanc

hanc ipsam disputationem sensim declinatū erat: cum Cenamius, qui fuisse se non semel affirmabat in complurium cœtu, hoc de argumento differentium apud VIRGINIUM *Virgi-*
 URSINUM litterarum ac litteratorum, quan- *nus*
 tum unquam hominum nostra vidit ætas, *Vrsinus*
 amicissimum Principem: conversus ad me, *Alex-*
 quem credo deprehenderat sententiæ suæ *andri*
 propiorem adversus Tuccium: Quid tu, in- *Card.*
 quit, Famiane, flosculos istos, venustatesq; *pater.*
 ac lumina sententiarum laudanda in oratio- *Sermo*
 ne putas? Quidni, inquam, cum plerumque *cum Ce-*
 sint ingenii argumentum? At multi non pu- *namio*
 rant, incersessit extemplo Tuccius: quin po- *& Tac-*
 tius negant in Oratore hujusmodi ignicu- *cio.*
 los ingeniorum, & canoras demum nugas
 aliquid esse ducendas, cum pleraque aut li-
 center atque poetice, aut inaniter ac pene
 pueriliter dicantur. Tunc Cenamius. Par-
 cius ista, inquit? nam paulo profecto sever-
 ius pronunciant, qui in hunc modum cæte-
 ros insectantur. An quia, ut ait Cicero, TAN- *In Ora:*
 TUM quisque laudat, quantum se sperat imi-
 tari posse? quod si ita est, desinant Eloquen-
 tiam suam ipforum imbecillitate metiri, nec
 ab Oratore id quod ei ad animos auditorum *An hu-*
 suaviter impellendos gradum facit, obsti- *jusmodi*
 nate removeant. At, inquit Tuccius, hu- *senten-*
 jusmodi sententiolæ, nempe novitium in- *tiarum*
 ventum, levius quiddam sunt, quam ut Ora- *acumi-*
 toriam gravitatem deceant. Certe Marcus *na, cœs.*
 Tullius, lex ipsa dicendi, ac veteres cum eo *inven-*
 ferme omnes, ita ab hisce argutiis, quas ho- *tum di-*
 die deperitis, abstinerunt, ut ne vestigium *cenda*
 quidem in suis voluminibus posteritati re- *sint.*

*Artis;
negli-
gentia
apud
Tullium.
In Ora.*

*Quam
multa
huius
generis
sententia
reperi-
antur
apud
Cicero-
nem.*

ProFon

reliquerint. Tunc ego ad Cenamium: En illa, quæ homines huic generi orationis infensi passim obloquuntur, quæque mihi aliquando suggerebant aliqui, quo me ab hac ratione scribendi revocarent: quos ego, ut tunc eram in contrariam sententiam aliquanto propensior, minus audiebam. Et merito, inquit Cenaminus: curenim hæc obsecro adeo levia alienaque ab Oratore censeantur: cum videamus huiusmodi schemata plerumque grata esse multitudini, cuius ad voluptatem se Tullius ipse, neglecta, ut idem fatetur, arte conformabat? Adde ad hæc, inquam, Cenami, quod neque magnopere movere nos debet, quia nulla dicat Tuccius exempla huiusce characteris ex omni antiquitate peti posse, cum quæ ad nos e Tulliano seculo pervenere orationes, scriptæ sint fere omnes in iis causarum generibus, in quibus huiusmodi festivitates multo rarius usurpantur, quam in epidictico sermone, qui uti servit paulo liberalius voluptati, ita hæc dum oblectamenta conquirat, laude, nedum venia dignus est. Verum ut hoc etiam telo Tuccium exarmemus: quid, si ostendero neque ab ipse Cicero hæc fuisse præterita? cujus ego locos colligi aliquando complures; ac possum ex iis in præsentia uno pene spiritu sexcentos affere in medium. Sed ut interim pauca de multis referam, quid illa sunt, dum inducta persona sororis ejus quem defendebat, Fonteia Populum Romanum sic alloquitur? Tendit ad vos Virgo Vestalis manus supplices easdem quas pro vobis Diis immortalibus

talibus tendere consuevit. Cavete, ne periculofum fupcrbumque fu, ejus vos obfecrationem repudiare cujus preces ft Dii afpernarentur, hæc falva effe non poffent. Profpicite, Quirites, ne ignis ille æternus nocturnis Fontem laboribus, vigiliisque fervatus Sacerdotis Vefte lacrimis extinguitur effedicatur. Aut illa in Gabinii petulantiam? In Pi-
Cum ipfe nudus in convivio saltaret, in Jon.
quo ne tum quidem cum illum saltatorium verfaret orbem, fortune totam pertimescebat. Aut illa adverfus Pifonem? Tanta erat Pro P.
gravitas in oculo, tanta frontis contractio. Sefl.
ut illo fupercilio Refp. tanquam Athlante cælum niti videretur. Illa vero quo fpe-
ctant? Cæfaris ego imperio non Alpium In Pi-
vallum contra afcenfum transgreffionem- Jon.
que Gallorum, non Rheni foßam gurgitibus illis redundantem Germanorum immaniffimis gentibus objicio & oppono. perfecit ille, ut montes recediffent, amnes exaruiiffent, non naturæ præfidio, fed victoria fua, rebusque geftis Italiam munitam haberemus. Pro.
Aut illa de fupplicio parricidarum? Rofc.
Quid tam commune, quam fpiritus viris, Am.
terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejeclis: ita vivunt dum poffunt, ut ducere animam de cælo non queant: ita moriuntur, ut eorum offa terram non tangant: ita jaclantur fluctibus, ut nunquam alluantur: ita poftremo ejiciuntur, ut ne ad faxa quidem mortui conquiefcant. Aut illa? Vna Phil. 2.
in hac re fervituti oblita civitas ingemuit fervientibusque animis gemitus Populus Rom. liber fuit. Aut etiam illa de iis, qui
Cæfarem

- Cæsarem interfecerunt?** Si inter illos fuisset non solum Regem, sed Regnum etiam de Republico sustulisset, & si meus stylus ille fuisset, ut dicitur, mihi crede, non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. Illa cuiusmodi sunt? Corporibus civium trucidatis, flumine sanguinis reditum meum intercludendum putaverunt: nec dubitabam, quin is me confectum Consularibus vulneribus, Consulari medicina ad salutem reduceret, Aut illa? Te obtestor, Veneranda mater, cujus ignem illum sempiternum non sum passus aut sanguine civium restinguere, aut cum totius urbis incendio commisceri. Aut illa? Cuius lingua quasi flabello seditionis, illa tum est gentium concio ventilata. Aut illa? In officio persolvendo dissimilis est ratio, & pecunia debita, quod pecuniam qui retinet, non dissolvit, qui reddit non habet: gratiam & qui reddit, habet, & qui habet, dissolvit. Nec illa alio tendunt, quæ dicuntur contra eundem, quem
- Phil. i.** supra laudaverat, Cæsarem: Cum serperet in Urbe infinitum malum, iidemque bustum in foro facerent, qui illam insepultum sepulturam effecerant. Quo loco veniunt in mentem ii, qui huiusmodi jocos in nominum vel similitudine, vel interpretatione, vel ambiguitate cum audiunt, nempe nugæ appellat, & crepundia puerorum. & tamen quid illa sunt eiusdem Oratoris ludentis in ambiguo Guttæ & Bulbi? Atque etiam ipse condior totius negotii Guttam aspergit huic Bulbo, Itaque minime amarus is visus est; qui aliquid ex eius sermone speculæ degustasset. Aut illa in Vatiniæ cognomento
- Stru-

Strumam : *Hi medentur Reip. qui exacerant pestem aliquam tanquam Strumam civitatis.* Aut illa in eundem ? *Omnia ea me prudenter vivendo consecutum esse , quæ tu impudenter vaticinando (ad Vatinii nomen alluditur) sperare te sæpe dixisti.* Aut illa in Antonii præceptorem agris mercedis loco donatum ? *En , cur magister eius ex Oratore arator factus sit.* Aut illa ? *Efficis ut cum gratiæ causa nihil facias , omnia tamen sint grata , quæ facis.* Omitto illa in nomen Chrysogoni, Phormionis, Liguris, Cimbri, & aliorum , quæ occurrunt in hanc sententiam sanè quàm sæpissimè. Quid ergo ? hæc aliæque confiderne ac Poëtarum, aut etiam ineptè , ac puerorum more dicta sunt ? Et tamen passim apud M. Tullium leguntur horum similia , plenæque sunt actiones in Verrem : nec inde tamen quidpiam attigi) peracutis hisce pugiunculis, quibus Orator aprum illum Erymanthium faceret stimulat ac ferit, lectoresque ea insectatione ingeniosissimè delectat : Hæsit ad hæc paulisper Tuccius : mox ; Et si, inquit, dissimulare non possum , quin hæc dum audirem , animum mirificè pascere oblectarentque ; video tamen interesse aliquid inter ista Tulliana, & ea quæ usurpantur hac tempestate : in illis est aliquid solidi splendidiq; , quod tutò laudes, in his verò vana fucataque omnia , & quæ tantum suspicionem alicujus boni faciunt. Atque ut icuncula nonnullis Belgarum typis excusæ, quia minutis, oculosque fallentibus incisæ sunt ductibus linearum , in-
Inter icuncu-
 tuentem primo aspectu magnopere cal-
las Bel-
 piunt,

Pro P.
Sest.In Va-
tim.

Phil. 3.

Phil. 3.

Pro
Sex R.Pro Ce-
cin.Pro
Cluin,
Philip.
2.

*gicæ et
senten-
tiarum
acumi-
na si-
militu-
do.*

*Occu-
pare a-
nimos
quanti
sit.*

piunt, atq; indiscreta operis subtilitate sus-
pensum tenent; curiosius verò & eruditius
contemplanti statim membrorum com-
mensu ac partium metro (in quo laus est
artis) peccare liquidò deprehenduntur: ita
istæ argumenta tenuissimis elaborata sen-
sibus, nescio quam speciem sui magnificè
obtendunt, quorum tamen vitia faciliè cog-
noscas, si respicias. Cui Cenamius. Sint
hæc, ut dicis, Tucci, non adeo solida ac ve-
ra, modo non omnino vana, atque inania:
certè tantum lucis habeant, quæ oculos vel
in transitu feriat; nonne hoc ipsum permag-
ni est, primo aspectu animos occupasse,
etiamsi diligens contemplatio inventura sit
aliquid postea, quod non probeat? momento
enim hæc rapiunt auditoris assensum, quem
alia multa longè interdum meliora paula-
tim ac tardè promerentur. Atqui si Sene-
cam interrogemus (hominem, credo, non
paulo sapientiore*m* iis, qui secus sentiunt)
affirmare non dubitet, majorem sibi videri
eum, qui iudicium auditoris abstulit, quàm
qui meruit: hic enim licet tutius ince-
dat, si tamen inter dicendum minus profi-
cit, laudemque illicò non consequitur, fru-
stra sibi, ac temerè de futuro pollicetur.
Hic ego: Non, inquam, ipse usque adeo re-
cum, Cenami, provehor in hoc studio, nec
tantum tribuo hisce omnibus deliciis, & ca-
suris si leviter concutiantur flosculis, ut ea
quoque probem, quæ NON tam vitio ca-
rent, quàm vitium occultant: Quid enim,
si inter dicendum eruditus oculus depre-
hendat vitiosa? Sed esto, lateat tuto culpa
ran-

tantisper, nec facile agnoscatur in eo calo- *cursim*
 re orationis & cursu; nonne satis est, si pau- *placēt.*
 lo post ab auditore aut rem memoria repe- *Cur ali*
 tente, aut resumente in manus, ac per *quorū*
 otium contemplante deprehendi queat? *lucu-*
 Atque hinc est, quod multorum lucubra- *bratio-*
 tiones non adeo vitales sunt, sed ævi per- *nes diu*
 sanè brevis, ac suis plerunque parentibus *nō per-*
 non supersunt. Nimirum quod de aliqui- *durant.*
 bus Belgarum typis pulchrè dicebatur, hinc *Cum*
 quoque graphicè locum habet: ut enim *Belga-*
 subtiliter incisæ ac minùs alte, sed tenui sus- *rum*
 pensaue manu, ac summo ære lineatæ for- *icuncu-*
 mæ ubi aliquoties impressæ fuerint, atque *lis alia*
 in subjectam papyrum sæpe transfusæ, fa- *compa-*
 cillimè consumptis exæquatique linea- *ratio.*
 rum ductibus effugiunt ex ære, ac penitus
 obliterantur; sic istæ tenuiter, ac minutim,
 nec ad temporis diuturnitatem exarata
 sententiæ, vix semel bisve prodeunt in lu-
 cem, cum inter legentium manus, nimia
 illa subtilitate acieque obtusa, dispereunt.
 Quamobrem, ut utrique vestrū tandem *Indi-*
 exponam sententiā hac de re meam, quam *cium de*
 varius, & utroque trahens distuli de indu- *hisce*
 stria; favebam ego quidem iis aliquando, *sensen-*
 qui hæc ornamenta sententiarum, vocumq; *tiarum*
 venustates, & *οχηματα* frequentarent; in- *orna-*
 geniosos enim ac peracutos, uti re vera sunt, *mentis.*
 existimabam: ingenium autem cum exstat *Ingeniū*
 in alicujus elocutione, mirificè trahit ad *argu-*
 sui, contemplationē amoremq; legentium *men-*
 animos: nunc autem sive ætate accedente, *tum.*
 quæ sic uti morum, ita & orationis stylum
 vertit, sive usu & experientia multa in dies
 limante

Suasoria 2. limante (id quod Seneca prädixit adolescentibus nonnullis, quos ea, quæ aliquando offensura erant , orationis vitia delectabant) non hæc quidem abjicienda cuiquam mortalium putavi , quæ de me certè nunquam merita sensi malè; sed ut non sine hæc gemina cautione adhibeantur , suasor atque author accedo.

Duplex in eorū usurpatione cautio.

Solidi aliquid spectandum in iis componendis.

Circulator Agonalis.

Alterā , ut in hisce argutiis certi aliquid ac solidi quæratur , nec subita quædam lux placeat instar fulgetri, cujus proprium est extinguī cū micat. ODI ego sententias istas temporarias, ac solstitiales herbulas, quæ quo die nascuntur occidunt. Scio hæc placere nonnullis, atque idcirco usurpari, quod excitatis erectisque, ut ajunt, eo fulgore atque ictu animis auditorum, per hujusmodi speciem, gradum sibi faciant ad reliquā orationem. Nimirū subit hic animum recordatio Circulatoris Agonalis non illepidi, cujus calliditas (quam Romæ quotquot interfuerent, non sine risu demirati sunt) nostræ huic disputationi commodum venit. Ascenderat hic cum socio fortuitum pegma, expositisque de more mercimoniis, prætereuntes histrionali artificio advocare conabatur; cū cœtus non fieret, illi pretiosa quæque promere; nova & exoticæ conditionis unguenta manibus abluendis adornandisque prædicare; extollere in cœlum laudibus dentium munditias,

Apul. Apol. I.

*Nitelas oris ex Arabicis frugibus,
Tenuem, candificum, nobilem pulvisculum,*

Com.

*Complanatorem tumida gingi vulx,
 Converritorem pridiana reliquix,
 Ne qua visatur tetra labes sordium,
 Restrictis fortè si labellis riseris.*

præterea oscilla insertis clam digitis mobilia in pugnam committere, pelves sublimes jacere; serpentes innocenter admoveere pectori; cultros infesto mucrone devorare; aliaque præstigiarum plena in vulgus edere. Sed nescio quo eorum fato rarus omnino spectator illo aucupio tenebatur. Enimverò ubi tam infrequentem coronam vident, indignati desistunt, sarcinulas colligunt, abeunt. Intereundum quasi alter alterum obrem malè gestam objurgaret increparetque, rixa committitur in jurgio prompto hic pugione socium aggreditur: illi tueri sese, vociferari, viciniam clamoribus excire, accurritur illicò è toto foro partim dirimendi, partim etiam spectandi certaminis causa: tunc eorum alter ubi densatam undique turbam, stipatosque jam se ingenti populo circumspicit, complexus socium; atque ad circumfusam multitudinem festivè conversus. Hui quàm multi circum nos estis, inquit, qui modò nos fugiebatis velut affatos pestilentia! bene habet. Quirites, coëgimus, quod erat in votis, tandem aliquando cœtum: hoc enim pugnae simulachrum, si nescitis, in hanc speciem commissum est, ut aliquam demum nobis audientiam vel digladiando faceremus. Jam quando frequentes adestis, quæ res bene vertat, accipite quod paulo antè extrudere non potuimus, atque

*Callida
 cogen-
 da con-
 ditionis
 inventio.*

Orato- atque in hunc modum apud multitudinem
res ali- ea impostura captam, ac risu exhilaratam,
qui cir- venale negotium transegerunt. Simile vi-
culato- delicet ac circulatorum artificium eorum
rum si- est, veteratoresque citius quàm Oratores
miles. dicendi sunt ii, qui cum non aliunde concii-
 liare sibi queant auditores, ad inania hæc
 figmenta confugiunt, & sententiarum, ut

Oppor-
tunè
atque
per-
parcè
utendū
hisce
argu-
tijs.

ipsi loquuntur, rumores nescio quos exci-
 tant, qui si minùs probentur, certè exci-
 tatis quæ jacuissent auribus exaudiantur,
 cum tamen nihil infelicius sit, quàm nisi
 reprehendaris, conspici non posse. Addo
 hinc alteram cautionem: ut hæc quamvis
 culpæ obnoxia non sint; sunt enim multa
 plena dignitatis, in loco tamen, ac perparcè
 fundantur. Etenim intemperantiæ genus
 est, affatim isthæc si congeras, eademque
 ubique operosè confecteris, perinde ac si in
 illa non incidisse, sed studiosè venatus esse
 videaris: Sint ista, ut voles, ornamenta &
 lumina orationis, sint gemmæ ac sidera,
 quibus sese irradiet Eloquentia, at non ubi-
 que sideribus cælum constat: & annulis
 gemmisque onerare digitos articulosque
 omnes, plebeis mos est. Videas interdum
 aliquos (quos tamen infelix sollicitudo ma-
 cerat, & coquit ægrè ista parturientes) qui
 si orationis prima, summa, media hisce
 condimentis expleverint, tunc enim vero
 venisse se in aliquem numerum eloquen-
 tium sibi persuadent, cum tamen nullum sit
 certius venenum Eloquentiæ, quàm ista in
 orbem anxie circumductæ sententioæ,
 totumque istud intercisum fractumque mi-
 nutis

nutis crebro senficulis dictionis genus. Non vult in hujusmodi angustias detrudi Eloquentia, nec frenos diu patitur illa, quæ que animos in omnem partem ducere ac libera solutaque per campos excurrere, atq; reducere facunda fusaque oratione gloria-
tur. Imo congesta hæc intemperantiùs, aliaque subinde ex aliis enascentia dum auditorem penè obruunt, atque interspirare non sinunt, adeo illum ea, cujus causa adhibentur, novitate non oblectant, ut frequenter similitudine sui potiùs satietate fatigent. Nimirum non in oratione solùm, Quæ maximè delectant, ab his celerrimè fastidio quodam animus abalienatur: sed in cæteris quoque rebus, MAGNIS voluptatibus satietas plerumque finitima est. Sic ego apud Tuccium, Cenamiumq; in meam sententiam pro sua humanitate concedentes olim diserebam. Et vero non eos perferam assensos fuisse mihi, Tullii, & Quintiliani testimonia appositè (nisi me mea fallunt) aperteque demonstrant: hic enim posterior, quo nemo post Ciceronem meliùs artem, quam tenuit, explanavit, hac ipsa de re disputans inter cætera? Hoc inquit, quod vulgò sententias vocamus (veteribus, præcipueque Græcis in usu non fuit: apud Ciceronem invenio) dum rem contineant, & copia non redundant, & ad victoriam spectent, quis utile neget? feriunt animum, & uno iclu frequenter impellunt & ipsa brevitate magis hærent, & dictione persuadent.

Satietas ex nimio harum sententiarum usu.

*lib. 12.
c. 19.*

Ex quo scriptoris judicio, quo quid esse potest

Cicero-
nis te-
stimo-
nium
de iis-
dem.

In Ora.

lib. 12.
c. 6.

potest in hac causa luculentius, aut gravius? intelligitis, Auditores, hæc ornamenta & Oratori cum laude admittenda Ciceronis exemplo, & ita eidem adamanda, ut temperare sibi atque aliis sciat, ne dum ingenio nimium velificatur suo iudicii, quod pluris est, fecisse jacturam videatur. Etenim M. Tullius (ut ejus, quem modò cum Quintiliano nominavi, testimonium hic reddam, & cum eo rem postremò concludam) cum loci illius, quem suprà recensui, de supplicio parricidarum meminisset, dixissetque, auditam totam eam sententiam in Romano foro summis omnium clamoribus; addit, cœpisse se post aliquantò sentire, hæc ipsa quæ dixerat adolescens, nequam satis deferbuisse? commendari tamen posse, ut in adolescente non tam re & maturitate, quàm spe & expectatione laudato. Nimirum *fructum studiorum viridem & adhuc dulcem promi decet*, ut loquitur alibi de hac causa Quintilianus, *dum & venia, & spes est, & paratus favor, & audere non dedecet & si quid desit operi, supplet ætas, & si qua dicta sunt juveniliter, proinde accipiuntur.* Unum tamen cavendum, ne hæc in adolescente audendi facilitas usque ad contemptum operis adducatur, & jam tum in ea ætate fundamenta jaciantur impudentiæ, & (quod est ubique noxium) ne vires præveniat confidentia.

Quare ut ad extremum, quid Oratoris potissimum dictioni laudi tribuam, paucis absolvam. Erit ille quidem probabilis Orator, qui incorruptè dicat & accuratè: sed curam

curam tamen diffimulet, idque veluti non agens agat, atque intelligat, eam Latini castique sermonis virtutem non tam adesse cum laude, quam deesse cum dedecore, qui non tenui venula per calculos fluat aritudini obnoxius in æstu dicendi, sed ingentilatè copia redundet ubique tutus à metu siccitatis: modò torrentem ripas coërceat suis, & quod præcipitur à dicendi magistris, ubertatis luxuriam stylo depascant, qui suavi & conspersa quasi verborum sententiarumque floribus oratione ita delectetur ut suavitatem amet etiam austeram & solidam, non æquabiliter ubique dulcem atq; decoctam. qui etsi numerosè volubiliterque exprompta memoria devolvat orationem, non ita tamen sese fugiat, quin ubi libeat securus ac potens sui respiret, qui cuncta rationum momentis firmet, partemque nullam sinat otiosam esse: non tamen severitate rerum quasi compressis digitis, pugnumque facientibus philosophetur, qui peracutis conceptisque ingeniosè sententiis auditorem excitet: dummodò illæ attemperatè ac solidè cadant, nec tanquam internitentes noctu per arva cicindelæ ad exortum ac lucem Solis evanescant. qui novo illustrique & admirabili genere dicendi laudem mereatur, habeat illa lux tamen & admiratio umbram aliquam & recessum, quò gratus; extare atq; eminere possit id, quod erit illuminatum. Sed is inter omnes facilè primas feret, cujus oratio non cæteris quidem ornamentis destituitur, hoc tamen in primis agat, ut animorum

con-

*Oratoris
dis
tinctio
quo
modo
esse de
beat.*

*Latina.
Copia
sa.*

*Sua
vis.*

*Nume
rosa.*

*Senten
tiosa.*

*Admi
randa.*

*Quæ
oratio
omniū
optima.*

*Conci-
tatrix
animo-
rum.*

*Indi-
cium
perfecti
Orato-
ris.*

concentrationi par, nihil jacens ac languidum habeat, sed vehemens atque eodem saepe reciproca feratur: quæ saxeæ, ut ait ille, devolvat, auditoremque vel obfirmato saxeoque nitentem animo agat ultrà, cogatque ire, quò rapiat: quæ composita veluti facie ad ingenium auditorum, insinuet sese penitus in illorum mentes, atque eas pugnaci instantique genere dicendi, modò ad iracundiam indignationemque succendat, modò lenitate ac mansuetudine mitiget, amore rapiat, odio inflammet, confidentia trabat, timore retrahat, pudore suffundat, misericordia flectat, æmulatione stimulet, despicientia retardet, in omnem denique partem moderatus orationi, tanquam laxatis retractivæ habenis, impellat inertes ac desides, simuletiam præfervidos confidentesq, pro arbitratu coercet. Et verò cum ad ugius vocem aspicio multitudinem suspensam primo teneri, nec eodem dein vultu ad gemitus paulatim doloremque deflecto, postremo indices animorum lacrymas effundi; profecto intelligo placere Oratorem, & in scena, quod ajunt, Roscium esse. intelligo, ut ex nervorum sono in fidibus homines deprehendunt scientiam fidicinis impellentis, ita ex auditorum motu laudari peritiam Oratoris animos pertractantis. intelligo ad extremum hoc genus dictionis, quo hominum reguntur arbitria, cum persuasioni accommodatissimum sit ex omnibus, esse quoque quod initio quærebamus, ad similitudinem Homericæ Ulyssis omnibus præferendum.

PRO.

PROLVSI O SECVND A.

M U R E T U S ,

S I V E

De ratione scribendæ Historiæ Dialo-
gi pars prior, quæ ad res pertinet.

*An omnia dicere debeat, aliqua omittere pos-
sit Historicus: & an iudicia & coniectu-
ra aliena sint ab eo: quæ gemino exem-
plo ad Livianam Cornelianamque
scribendi rationem conforma-
to illustrantur.*

INTERLOCUTORES

M. Ant. Muretus, Sylvius Antonianus, &
Franciscus Bencius.

NOVA hæc loci species atque ampli-
tudo, in quam proximo anno è palæ-
stra mea abundanti præter morem mul-
titudini angusta, raptis inde subsellis, no-
vo genere tumultus exactum videtis (Car-
dinalis Amplissime, lectissimi que nobilita-
tis ac sapientiæ Proceres) atque hodierna
hæc auditorum frequentia, cui hanc ipsam
explicati amplè Gymnasii laxitatem im-
parem laborantemque conspicio: quoniam
inuitati de me, benevolentissimi que iudicii
argumenta sunt, collectumque una nobili-
tatis, ac doctrinæ florem, vulgari atque
usitata, quæ mea est, oratione fuscipiam:
sed

sed inductis majorum gentium personis literaturæque magnæ viris, quantum possum, abstraham vos à memoria mei, atque efficiam, ut eorum specie quos audire vobis videamini, meam interea tenuitatem quam minimùm sentiatis. Et verò pollicitus anno superiore de Historica dictione disceptaturum me post Oratoriam absolutam; non poteram accommodatius, quam ut agere consilium est in præsentia, liberare obligatam sponcione fidem. Magnum enim opus meditor, qui rerum scriptoribus statuo certos fines, intra quos ipsi sese coërceant: nec inde, quanta eos cumque cupido incessat, pedem efferant. Ut sanè expennumero difficilior non sit, de agrorum vicinitate atque confinio altercantibus ponere limites, quam in hac ampla styli possessione modum legemque definire. Quod si in omni scriptionis genere difficile id est, multo verò difficillimum arbitror in Historia: à qua cum gradus sit proximus ad Poësim, sive quadam affinitate materiarum ac similitudine scriptionis, sive iudicio, aut etiam interdum vitio scriptoris; tardum est lineam quasi manu deducere, eaque historicum circumscribere. Sunt enim, qui cum Historiam, solutam Poësim palam nominant, liberè in hanc ex illa transiliunt, idque ad operis etiam varietatem; commendationemque scriptoris facere non nihil putant; cum tamen sua hic quoque extrema sint, atque confinia, quibus Historici juxtà ac Poëtæ terminandi sunt; parumque est in medio reliquendum utrisque

*Styli
modum
histori-
cis præ-
scribere
cur
diffi-
cile.*

*Liber-
tas ali-
quorum
in Hi-
storiæ
stylo.*

com-

commune. Et licet M. Antonius apud Tullium neget, Historiam separatim instru-
ctam unquam fuisse Rhetorum præceptis: *lib. 2. de Orat.*
tamen eam subdit illicò veluti primam
illius legem, N A Q U I D falsi dicere audeat, *Poësis*
NEQUID veri non audeat; quis non videt, *ab Hi-*
Historiam abire longè diversam à Poësi, *storia*
quæ ab omni planè veri dicendi soluta est *quam*
lege; Sed ego quid universa de re sentiam, *diver-*
bonum factum existimo, si eorum authori-
tate decernam, in quorum oratione digni-
tas major insit, & fides. Hæret enim me-
moriz disputatio, quam mihi peradoles-
centi referebat magister olim meus, homo
omnium litterarum Franciscus Bencius:

quam ille disputationem habuerat pridem
cum M. Ant. Mureto, ac Sylvio Antonia-
no, excellentibus ingenio, atque authori-
tate viris. Nam cùm apud Hippolytum
Card. Estensem Tiburi Muretus ageret per-
functus à perlevi febricula, qua Augusto
penè toto, sed intermittente morbo, labo-
raverat; Bencius è Tusculano illuc perre-
xit visendi causâ præceptoris sui: quem
confirmata valetudine reperit, substititque
complures dies apud virum, quem (ut aje-
bat) numquam adiret, quin abiret ab eo sa-
pientior. Fortè per eos dies Muretus disse-
ruerat de utilitate Historiz cum Hippoly-
to super mensam: eaque, ut erat incredibili
memoria, feliciter omnia comprehenderat
Antonianus; ac privatim multa eo de argu-
mento quotidie sciscitabatur. Sed cùm alia,
uti fit, ex aliis nascerentur capita quæstio-
num, nec expleretur unquam percontando

*Dialogi per-
sona de
Historia dis-
serture.*

*Occasio
dialogi.*

*Prin-
ceps
dialogi
persona*

L

cupi-

cupiditis sitis; enixè petierat à Mureto, ut quoniam neque occupata opera, neque impedito animo erat, rem totam ab stirpe repetens, Historiz præcepta semel omnia complecteretur. Quod ille polliceri primum visus, mox rei difficultatem causatus, differenti specie negabat. Verùm ubi in tempore Bencius intervenit, re cùm illo communicata, deprecatorem loco adhiberi valuitque apud Muretum autoritas hospitis, ac discipuli. Et quamquam immensi operis affirmaret esse de Historia enucleatè dicere, speraretque se, cùm in hanc sententiam pluscula collegisset, abundè aliquando facturum; tamen non producturum se diutius eorum vora: & quando ipsi mallerent ea, quæ in præsentia tumultuaria ac prompta oratione, quàm quæ post aliquot menses meditatur electeque allaturus esset; damnata tam fera spe, in diem sequentem (intendebant enim se primæ tum tenebræ) disputationem de Historia pollicetur. Ergo postero die redit Bencius ad Muretum, reperitque Antonianum, qui jam anteverterat, sumpra lyra nescio quid tacitè meditantem. Solebat enim ille ex temporalitate carminum identidem Muretum oblectare, hujusmodi subitariz musices avidissimum. Ut verò Bencium Muretus aspexit, Antoniano significavit, ut hospitis honori aliquod de dictis melioribus depromeret. Substitit ille paulisper, quasi fides exploraret, mox canere est aggressus in hunc modum.

*Anto-
niani
extem-
porale
carmen.*

BENCI.

BENCI, seu libeat pugnacis fulmina Bentii
laudes.
lingue

Vibrare in fontes, tonitruque arcere nocentes:

Seu liquido cursu, puroque simillimus am-
ni

Verba per umbrosas malis devolvere ri-
pas.

Et victura suis inscribere nomina plan-
tis:

Seu juvat argutas in nodum cogere voces,

Et totum Aonio carmen deducere elivo;

Nil æquale tibi est. Roma stupet inscia
pubes;

Dum belli cadit in numeros, librataquera-
fis

Ludit in antithetis æquo sententia gyro,

Et nova suspendit dubitas facundia men-
tes:

Iuraturque palam; non olim dignius un-
quam

Romana Proceres cum maiestate locutos.

Ah tamen hæc nimium ne te levet aura,
quid ultra

Tendis agens? oblite tui, atque oblite tuo-
rum

Ante diem properas, & vivax infodis
ævum?

Durus es, emerito qui fraudas lumina
somno

Perdus & pernox: nempe ut limatiùs
una

Exeat, excussoque cadat sententia turno. Laboris

HÆC eadem quæ lima stylum terit, at- et quie-
tis vices
terit annos.

*Aspice; non semper bellantem classica ter-
rent,*

*Duclaque Gnosiaco tenduntur cornua ner-
vo,*

*Sed quandoque juvant redituras olia vi-
res,*

*Ipsa viden' Natura vices commutat, &
annum*

*Partitur variè; nec semper sydera nimbi
Vexat, inaequali nec suscitatur aquora flu-
ctu,*

*Aut querceta premit repetitis usque prui-
nis:*

*Sed scenam terris aliam diducit, idemque
Mortales docet: At semper tu fixus in uno
es:*

*Nec tibi, seu surgat; seu cedat vesper
Olympo,*

*Excidit ex animo semel intercepta cupi-
do.*

*Quòd nisi te Natura satis docet aspice sal-
tem*

*Muretum, Pylæi Muretum secula dig-
num*

*Vivere, quàm similis fervor penè abstulit
orbi.*

*Idem amor exitiumne sit natoque patri-
que,*

Ah si quæ vestri tangit vos cura, cavete.

Finierat Antonianus: cùm Bencius admira-
tione pariter, ac rubore suffusus, quamvis
affirmaret inter eas sive laudes, sive adhor-
tationes nihil sui se agnoscere præter no-
men; negavit tamen in eo genere præsentis
nativæque

nativæque Poëseos se quidquam, in vita mirabilius audivisse. Sed officiosis ultrò citro- *Locus*
que verbis, cùm paulatim eximeretur di- *dialogi.*
cendo dies veritus Antonianus ne sibi eri- *ac tem-*
peretur occasio de Historia differendi, injici *pus.*
pontem jubet è conclavi, indeque concedunt in proximos hortos, ubi in xysto ad arcendos Solis calores opportunè convestito flexo jã ac frangente se die, confidentes, oculos in Muretum, animosque convertunt. Tunc ille:

Et si non inficior, inquit, à me potissimum hodiernæ disputationis summam persolvi oportere; tamen non ita, credo, convenistis hodie, quasi in concionem, comitium est hoc nostrum, in quo prærogativa quidem penes me, quando ita vultis, jus autem suffragii apud omnes esto. Agite igitur, *lib. i. de*
& quoniam Historiæ exzdicatio, ut Cice- *Orat.*
ro loquitur, posita est in rebus, ac verbis, in *Parti-*
utroque videamus quatenus scriptor Histo- *tio dia-*
riæ abstinendus sit ab Oratoris ac Poëtæ *logi.*
commercio; ad hoc enim discrimen investigandum præcipuè referri sermonem exoptatis. Sed neutrum cognosci commodè *De fine*
potest, nisi principio statuatur Historiæ *Histo-*
finis. hunc autem nihil ambigo esse perpe- *rie dis-*
tuitatem immortalitatemque rerum gesta- *puta-*
rum, quarum transmissione ad posteros, facilius homines ad honesta ac salutaria concitentur, à turpibus verò noxiisque terreantur; atque in universum discant, ex præteritis consulta capere in posterum, remque suam cùm privatam, tum publicam regere majorum exemplis. Hic Antonianus. Quando,

*Luciani
sententia
de hoc
fine.*

*Duplex
Historiæ
fines.*

*Prior
fines
trans-
missio
rerum
ad po-
steros.
lib. I. de
Invent.
lib. I. ad
Heren.
Historiæ
de-
finitio
Tullia-
na ad
finem
hunc
expli-
candū
allata.*

inquit; per te licet, interrogo num tu alium præter utilitatem præscribas Historiæ finem? Nam Lucianus in libello de hac re, unum ait esse opus Historiæ, unumque finem, utilitatem: jucundum verò si & ipsum sequatur, melius hoc esse: perinde atque in athleta vires requiruntur, forma ac venustas laudantur. Non me, inquit Muretus, fugiebat Luciani locus: imò idem sentire Halicarnassæum, idem Plutarchum non ignoro. Sed ego fines Historiæ attribui omnino duos: principem alterum propriumque, alterum nexum cum eo & sequentem: illum dixit transmissionem rerum gestarum ad posteros, earumque perpetuitatem; hunc posteritatis fructum in majorum factis cognoscendis. Nam quicumque animum ad scribendam appellit rerum sive suarum, sive aliorum Historiam, eo primum consilio facit, ut illa factorum memoria facilè interitura, litterarum beneficio longè lateque pertineat, ac permaneat ad posteros. Atque ego admirari olim solebam M. Tullium, quòd alicubi definiret Historiam. *Rem gestam à nostra ætatis memoria remota.* Quid enim? ut omittram Thucydidem, Sallustium, aliosque ætatis suæ facta recensentes, nonne Eucæjum scriptorem ea tempestate nobilem Tullius ipse infimis viget precibus, ut Historiam rerum ab se gestarum moliatur? cur ergo res dudum præteritas, longeque positas addixit Historiæ? Sed non est, quod hallucinatum putemus in re tam perspicua virum sanè accuratum ac navum. Verum nisi vos aliter sentitis,

sentiris, id, quod dicimus, judicavit Tullius. cum enim exploratum haberet, HISTORIAM non tam presentibus, quam posteris scribi (quam vocem in laudato à te loco saepe usurpat Lucianus) idcirco metiendam sibi Historiam putavit non presentium viventiumque bono, qui cerriores fieri aliunde queunt, quàm à narratione scriptoris; sed respexit ad conscientiam posterorum, quorum potissimum memoriæ sicut consultum cupit Historia, ita eorum habita ratione, scitè à Tullio, *Res gesta remota à presentium recordatione*, definiri potuit. Est ergo finis Historiæ traductio rerum gestarum ad consequentes ætates. Sed præterea si quis ab historico quærat, cur hæc facta conetur apud posteritatem litteris propagare; respondet, opinor, si odium amoremque in operis sui molitione procul habeat, id agere, ut aliena per exempla compedio doceat, ac futuris seculis profit. Finis igitur hic alter est: nam deprehendendi finis hanc nobis viam monstravit author optimus Aristoteles. Quare videris duo esse proposita Historiæ contextenti: sed posterioris finis meminuit Lucianus, ego utrumque complexus sum: uter autem nostrum sapientius? Qui neutrum omisit, suscepit Bencijs: quemadmodum & Tullius utrumque videt in Historia, dum eam, vitæ memoriam ac magistræ vitæ nominavit: quorum altero diuturnitatem rerum, altero utilitatem hominum comprehendit. Quamquam me ne Luciano assentiar, illud etiam mover, quod si sola finis sit utilitas, atque id agat historicus.

Posterior finis utilitas posterorum exemplis.

lib. 2. Phys.

Non sola utilitas finis Historiæ.

*Cur hi-
storicis
nō licet
fingere.*

cus, ut ea narret, quæ documento esse pos-
sint ac fructui; cur obsecro, non licet ei suo-
pre ingenio complura ad similitudinem ve-
ri conformare, illustriumq; exempla facto-
rum comminisci, Poëtarum more? existe-
ret enim ex hujusmodi figmentis etiam uti-
litas, quam provenire è Poëtarum carmini-
bus videmus. Aut igitur poëtica fabula in-
terdicenda non sunt historicis, aut alius in-
vestigandus est finis, cujus causâ interdi-
cantur. Et verò si dicamus, Historiæ mu-
nus esse, rerum gestarum famam posteris
tradere, è quarum cognitione quid agen-
dum sit, quid fugiendum ediscatur; fingen-
di libertus adimitur, & quidquid gestum
non est, id alienum esse ab Historica facul-
tate conficitur.

*Pro-
prium
huius
prolu-
sionis
argu-
mentū.
Veritas
Histo-
riæ vir-
tus ma-
xima
lib. 12.
Compa-
ratio
Histo-
riæ cum
regula.*

Bene habet, inquit Antonianus: aggre-
dere jam, Murete, dicere de rebus, quibus
inniti Historiæ molem priori loco signifi-
casti. Tunc ille; Exspectatis, inquit, opinor,
ut exordiar à VERITATE quam esse vir-
tutem in Historia longè maximam consen-
sere omnes. certè Polybius cum regula ac
norma comparavit Historiam. Ut enim re-
gula ex auro argentoque fabrefacta, si recta
non sit, sed enormis ac prava, res est ut vo-
les pretiosa; ac regula nequaquam est. ita
planè cum idem sit verum in Historia, quod
rectum in regula; falsa narratio quamvis
omnibus verborum ac sententiarum lumi-
nibus illustrata, laudem fortasse merebitur
nonnullam, sed cum hæ exceptione mere-
bitur, ut nec esse, nec dici queat Historia.
Sed hæc posita sunt in medio, notaque om-
nibus.

nibus. In illa diligentius inquiramus, quæ *Duplex*
 cum citra, tum ultra modum admitti so- *adver-*
 lent adversus Historiæ veritatem. Citra *sus ve-*
 modum est is, definiturque præceptis suis, *ritatem*
 qui inter enarrandum aliqua suppressit, si *peccan-*
 ve ignoracione rerum, sive affectione ani- *tium*
 mi. Atque, ut à Jureconsultis reticentiæ *classis.*
 pœna constituta est, iis, qui vitia, si quæ in *Qui o-*
 sunt prædio, nominatim emptoribus non *mitten-*
 produnt; sic peccat, ac violat narrationis *do pec-*
 fidem ille, cui lata lex est, non solum, Næ *cant.*
 quid falsi dicere audeat, sed etiam Næ
 quid veri dicere non audeat. Quo sanè vitio
 haud scio, an uterque Princeps Historiæ
 liber omnino fuerit. nam Thucydides ubi *Thucy-*
 commemorat Antiphontem Rhetorem sol- *didis*
 vendæ Atheniensium Democratiæ autho- *prætera-*
 rem extitisse; silentio transmisit ultrò, il- *missio*
 lum supplicio damnatum, projectumque *lib. 8.*
 feris laniandum. Sed hoc dederit Græcus *Pelop.*
 suæ erga præceptorem pietati. aliquantò *Sallustii*
 turpius noster, qui conjurationem ita de- *in præ-*
 scripsit, ut actas publicè ab Senatu Ciceroni *termi-*
 gratias, illum Patrem Patriæ singulari ap- *tendo*
 pellatione consalutatum, illi statuam inau- *culpa-*
 ratam Caput à Decurionibus statutam, illi gra-
 (quod antè in toga nemini) supplicatio- *vior.*
 nem decretam, dolo malo prætermiserit. *An*
 Resiste hîc tantisper, inquit Antonianus: *omnia*
 Omniane censes historico narranda? Sanè *historico*
 omnia, respondit Muretus, siquidem ad nar-
 opus susceptum pertineant. Quid si illa sint, *randa.*
 Bencius addidit, auditu fœda? Narranda *An.*
 nihilominus, inquit Muretus. Hic commo- *etiam*
 tus animo vultuque Bencius; Vide, inquit, *turpia.*

Murete, quid statuas : nam si meritò nominavimus Historiam vitæ magistram , ac sapienter ei finis loco præscriptissimus utilitatem ; qui, rogo, fructus erit in earum memoria rerum propaganda , quas multo satius foret oblivione deleri sempiterna ? Non ita tecum censuit Dionysius Græcus Romanarum rerum scriptor , qui operis initio disertè pronuntiat , **ELIGENDUM** esse historico argumentum , quod eximiam aliquam utilitatem, emolumentumque lectori ferat ; ne, si fortè de obscuris agat malique exempli, & cognitu indignis ; cum aliorum perniciæ ipse quoque similis fuisse vitæ arguatur. Tu vero si secus Murete sentis, dissentio ipse a te palàm , mecumque ea, quæ est præ manibus , Historiæ veritas dissentit. Subrisit ad hæc Antonianus : viderat enim Bencium ferri paulo concitatus : mox ad Muretum ; Et ego te, inquit, aggredior cum Bencio, sed alia via : neque enim istam impunitatem historici de aliis fœdissima quæque narrantis ferre unquã equo animo potui. Quid enim ? non licet mihi privatis in sermonibus in hominem vitæ jam functum palàm obloqui , ejusque occultius aliquantò flagitium evulgare : quia , ut disputare Theologos audio , **FAMÆ** decus , ac nominis existimatio etiam mortui hominis immortale bonum est : quod bonum si quis maledicendo imminutum, aut funditus perditum eat , magna se culpa adstringere, nec antè laxari , quàm honoris jacturam , quæ tandem possit ratione, compenset. Ergò alienum scelus , quod mihi salva honestate

non

*Quale
eligendum
historico
argumentū.*

*An liceat
historico
evulgare
aliorum
flagitia
occulta.*

*Famæ
diminutio.*

non licet vel semel, atque in unius aurem
 insusurrare, licebit historico non ad præsentes modò, aut absentes, ad quos ea fama
 nunquam foras pertingeret, sed ad consequentes etiam ætates perpetuum cum ejus
 infamia nominis prolatare? Fateor, istam
 ego libertatem non paulo severiore poena,
 quàm quæ constituta est reticentibus aliquid
 in narratione, coercendam serio putarem:
 siquidem hi consilio dum quidpiam tacent,
 haud sanè multis nocent: illi dum impune
 in hunc modum, atque impense loquuntur,
 cæteris quidem non prosunt, quod
 pugnare cum Historia justè confecit *Benci*.
Mure-
cus, & sibi aliisq; obsunt quamplurimum, *tus in-*
 quod humanis, divinisque rebus adversari *ter di-*
 fatis ego, ut arbitror, persuasi. Surrexit hîc *cendum*
 enimverò Muretus (stare enim inter di *stare*
cendum sæpenumero consueverat) & *solitus*.
 utrumque contuitus; Næ ego Religiosos
 hodie gladiatores nactus sum, qui mihi
 utrinque minitentur ictus vel è cælo. Sed,
 quod in arena fieri solet, dividam & pugna-
 bo: recumque prius *Benci*. Turpia si quæ
 incidant, ajo non omittenda: sed vide, quid
 auctor sum. Aut hæc flagitia ita conjuncta
 sunt cum reliqua serie narrationis, ut taceri
 de illis absque multarum rerum detrimento
 nequeat: aut vix aliquem nexum habent, *Turpia*
 minimumque rerum ratiunt, id si posterius *quando*
 sit, omittere illa scriptorem jubeo. quid *omittē-*
 enim posterorum interest hæc scire, quæ ex *da hi-*
 una parte privatæ quædam, & contemptis *storico*.
 sive sordes sunt, ex altera spurcæ adeo ac
 fordæ, ut earum commemoratione chartas,
 nedum

*Quando non
emit-
tenda.*

*Qua-
tenus
nar-
randa.*

*In vi-
ta.*

*Sueto-
nii no-
ta.*

*Flagi-
tia qua-
tenus
evul-
ganda.*

nedum scriptorem erubescere oportuerit ; quod unum tu, Benci , ac tecum Dionysius persuaderis. At si prius contingat ; nolo illa , quamvis obscœna , prætereat , ne quo scilicet hiatu Historiam distrahat , minusque commodè , ac perspicuè persequatur seriem intercisæ , ac mutilatæ narrationis. Quamquam hîc modum quoque adhibendum puto : ut si quæ præter morem impia , impuraque historico afferenda necessario sunt , satis habeat rei genus aperire , & cursim inde transmittere ; non autem cunctanter , ac putidè singula designare , quasi velit nullam ejus particulam impuritatis lectorem præterire. Erat Suetonio describendus alicubi Tiberius naviter impudicus : audio. erat tanquam turpitudinis illius inventor severe notandus : non repugno. dicat ergo, Tiberium præter cætera luxuriæ nomina , nova quædam & sanè portentosa libidinis genera excogitasse ; idque satis & modestiæ suæ , & narrationi alienæ rei factum putet. ille tamen facinus fœdum cogitatu , fœdumque dictu , nudis ac prætextatis verbis sub aspectum dedit ; an ut digito monstraret , ac lectores penè pelliceret ? Sed venio jam ad te, Antoniane ; nam cum Bencio , ut puto , in gratiam redii. Scio obtrestitutionis genus esse , aliena dedecora in apertum proferre , palamque facere. Sed partitione hîc quoque utendum est. Aut enim illa historico nota sunt , præterea nemini , aut communicata cum paucissimis , aut demum in omnium oculis ac sermone versantur. Si postremum dicas , perlevis sanè , aut etiâ nulla infamiz
fit

fit illi accessio à narratione scriptoris. Si
 primum, tecum sentio libenter. Antoniane, *Si nota*
 historico non licere arcana aliorum flagitia *sint om-*
 raro præsertim profutura distrahere, eisque *nibus.*
 inurere perpetuam apud omnes notam. *Si solis*
 Quanquam, ne hanc libertatem scribendi *histori-*
 probem in historico, illud præter honesta- *co nota.*
 tis causam, me magnopere impellit: quod
 nefas esse existimo in aliena curiosius inquirere, & quæ in latebris domorum demisso *Curiosi-*
 velo clam omnibus peraguntur, ea confi- *tas ali-*
 denter, inverecundoque ingenio rimari, at- *quorum*
 que extrahere inde procaciter in lucem, ac *dam-*
 decantandam vulgo fabulam dare; cum *nanda.*
 præsertim *Quæ* nullo, nisi se, teste narrat *Si flagi-*
 historicus, pronis quidem ea auribus, dubiis *tia nota*
 tamen, ac suspensis animis plerumque acci- *sint pau-*
 piantur. Quod si, quod erat medium, illa *cis.*
 comperta sint oppido paucis, ideoque emo-
 ritura fortasse videantur, nisi Historiæ vita,
 testimoniumque scriptoris accedat, arbi-
 tror ab historico posse litteris impune
 mandari, quantacumque dedecoris nota *Liber-*
 ei, quo de agitur, inuratur. *tas di-*
PAR est ea- *cendi*
 dem libertate scribat historicus Principum *quanta*
 vitas; qua ipsi libertate vixerunt, ut de *fit hi-*
 Suetonio loquitur Hieronymus. Neque *storico.*
 enim existimo (dicam hoc aliquanto timi-
 dius, præsentem te, Benci, sed dicam tamen)
 non existimo parem esse conditionem ho-
 minis aliena crimina temere in fenestre ani-
 mo detegentis, atque historici eadem con-
 sulto enarrantis. plus aliquid licet historico,
 qui ea non nisi publico describit bono, ut
 improbi reformident conscientiam poste-
 ritatis,

ritatis, & saltem famæ metu turpia declinent. At tu, Murete, inquit Antonianus, tecum plane pugnas, nisi fallor. nam ubi facinus omnino sit ignotum exploratumque nemini, sentis historicum peccare, si prodatur: fieri quippe injuriam ei, cui aliquid famæ, illa arcanorum prodicione, dematur. quidni idem sentis cum facinus notum est quam paucissimis; tunc enim & iis, quos latet, hoc est, ferme omnibus, deregitur; & ad exterarum regiones, ad quas numquam fortasse perventura esset fama, transmittitur; & posteri, qui nunquam id rescirent sine scriptoris attestazione, docentur. nonne vides, nominis existimationem, non utique contemnendum nostræ mortalitatis bonum, apud ignaros (quod tu verbas) magnopere lædi, corrumpique? Cui Muretus. Video, sed uti jure suo historicum

Ius historici.

volō. Quodnam (malum) jus istud cuiusquam hominum est, inquit Antonianus, ut aliis facere injuriam impune queat? Jus publici boni, subdit Muretus, cuius causâ privatum unius commodum despiciere

Publicum bonum privato potius.

haud immerito potest. Si ita est, inquit Antonianus, evulget igitur historicus etiam facinus plane arcanum ignotumque omnibus: tunc enim dixero, id fieri publici boni gratia, quod bonum privato potius esse debet. Et Muretus: Non persuades, inquit, nam cum facinus penitus abditum arcanumque est, nullum historico jus est, ut inquirat in alienum crimen, quem scriptorem esse, non indagatorem voluere civitates atque Respublicas. Quod si temere inquisierit,

non

non videtur idcirco quidquam juris adeptus esse in alienam famam. quare ejus rei contra fas & æquum narratio ob quaecumque publici boni causam supprimenda est: at ubi in conscientiam criminis venêre jam alii, sibi ille imputet, qui describitur, si jure suo utatur historicus, hoc est, si crimen ad se famâ perlatum, ipse qua accepit fide, litteris consignet. At vos, intercessit Bencius, subtilius ut video ista limatis, & dum numeratis vitia, quibus adversus veritatem peccat historicus omittendo, nimirum transfiliendo peccatis. Quin igitur, quandoquidem satis cautum est, Næ quid veri historicus dicere non audeat; alteri jam parte consulimus, Næ quid falsi dicere audeat?

Faciliora sunt hæc, ad quæ orationem transfers, inquit Muretus, & præcepto prorsus uno totum hoc constar, si rebus nihil affingatur. Soleo ipse historicos comparare cum eo pictorum genere, qui etsi in cætero artificio minus præstant, tamen in alicujus aspectu indiscreta pene similitudine figurando, atque in ipsa oculorum, ac totius oris suavitate propemodum geminanda mirabiles successus habent, operaque consummant. Polygnotum ajebat Aristoteles solitum esse, quos exprimeret, facere meliores, Dionysium vero similes. In hac posteriore classe censeo historicorum picturam; ut quam litteris pingunt, & quasi colorant, veram ejus speciem animo capiant, suisque lineamentis illum referant, tanquam per se illico agnoscendum; nec studeant naturæ vitia artificio corrigere,

Posterior eorum.
classis
qui transfiliunt
veritatem.

In Poe.

Quorū
pictorū
similes
sint
historici.

corrige, externarumque appositione rerum, veluti alienis pigmentis oblitum, suoque ingenio conformari. Poetarum hoc munus est in majus effingere, nec quemquam è singulis, sed hominum simulacra generatim, univèrseque proponere. Quamquam non desunt historici, qui Polygnotti, quam Dionysii similes esse malunt: nec arceo contenti quem fingendum suscepunt ut operis summa pulchrior atque admirabilior exeat, currente rota amphoram moliantur: quorum historias factas isto vitio mendosiores quoties lego, paucis litteris titulo additis, Julii Capitolini exemplo: inscribere soleo Mythistorias. Id tu vero, inquit Bencius, libello addidisses, quem forte de Arturo Rege conscriptum nuper vidi, quæ autem illic non vidi? Accipite hæc è multis pauca; proderit enim ea cognoscere: ut quemadmodum Antigénidas aiebat, suavius audiri bonos citharædos si mali antea cecinissent, ita nos hujus comparatione ad reliquos historicos multo jucundius accedamus. Transfodit in acie militem Arturus Caliburno illo suo (hoc erat gladio nomen) itaque transfodit, ut ferrum pectore acceptum, redditumque à tergo promineret: quantumque cuspis extabat è corpore, tantum umbræ jaciebat. Ecce tibi advolat alius auxilium militi laturus, in Caliburni umbram incurrit miser, fauciat, nec à ferro, concidit, expirat. incertum (scriptor adjungit) referendane mors fuerit in Caliburnum, cui tanta vis inerat, ut vel ejus umbra perimeret: an in hominis me-

tum,

*Mythi-
storia.*

*Plutar.
in Deme-
trio.*

*Arturi
res ge-
ste.*

*Caliburnus
Arturi.*

tum, qui ferro non umbra istum se crederet atq; adeo exanimaretur? id constat umbra-
 tili illo vulnere serio concidisse. Tunc An-
 tonianus. O acutum candidumque scripto-
 rem! Nugæ sunt hæc, inquit Bencius, præ iis
 quæ audietis. Captos in pugna milites Ar-
 turus stigmatibus in ore conscribebat, non
 ferro aut igne, sed, mira dictu audituq; res,
 faciem levissimè depatmabat; nam si paulo
 valentius tetigisset, exoculasset homines
 extemplo, aut edentulos collisisset ad ter-
 ram: ex eo autem perlevi tactu digitorum,
 relictis alte in ore vestigiis ad perpetuam rei
 memoriam, veluti stigmaticos servos com-
 punctos notis Threiciis sibi vindicabat.
 tanta vis, calorque inerat membris. Sed ni-
 hil illustrius, quam quod ei cum Simpulo
 Gigante sane ridiculo contigit, qui quoties
 forticulum aliquem rixarumque cupidum
 usquam esse terrarum noverat, per certos
 nuncios, ut barbum ad se quam primum
 mitteret, sed probe pexam cultamque po-
 stulabat: si recusaret, singulari certamine
 provocatum, ut erat viribus astuque ferox,
 facile superabat, pugnae summa hæc erat:
 Victo vitam condonabat, barbam ei tan-
 tummodo (hoc enim victoriæ præmio
 contentus erat) abradebat, texebatque ex
 ea cilicias villosasque vestes, quibus superbe
 paludatus, sibi (ut putabat) gloriæ, cæteris
 terriculo foret: tantumque jam prædæ con-
 fecerat, ut præter barbas minorum gen-
 tium, solum ex iis quas abstulerat à Dyna-
 stis ac Regibus, sagum militare contextum,
 barbarum sane in morem perpetuo gestaret.

*Colaphi
ab Ar-
turo in-
flicti.*

*Simpu-
li Giga-
tis ra-
tio pug-
nandi.*

*Barba
victoriæ
præmi-
um.*

Ergo

Singu- Ergo ubi gloriosus hic Regum expilator
larecer- Arturi nomen accepit, subiit cupido peri-
tamen culum faciendi, missisque de more nunciis,
simpuli barbam exposcit: additque, se eam ad co-
cum Ar- num galeæ, honoris gratia, adhibiturum.
turo. cum respondisset Arturus, venturum se, ac

representaturum quod posceret, ut arbitratu suo abraderet, quantum vellet; accurrit extemplo, initaque strenue pugna, primum Giganti clavam comminuit inter manus, mox eidem prægrande saxum attollenti caput transverso ictu demetit, excutitque à corpore quam longissime: ille quamquam obruncatus, & capite diminutus, plenus tamen animæ, saxum impetu semel concepto projicit, atque ut erat oculorum ductu destitutus, forte collineat in caput suum vivax adhuc & minax, conteritque illud minutatim, simul ipse ad terram late profternitur, atque eodem tempore capiti corporique deficiente vi, ac vita, Gigas utrobique commoritur. En Murete, satisne factum vides præceptioni tuæ, NE QUID rebus affingatur? Nimirum, inquit Muretus, non est quod Thrasones, aut Pyrgopolinicas è Comoediis accersamus ultra, quando istorum abunde jam legimus in Histo-

Indicia ria.

con- At hoc vitii, ut aiebam, facile deprehen-
jecluras das, atque irrideas. Illud anceps: &, utrum
an ad- faciem virtutis, an vitii referat, plerisque in-
hibere certum, ad præsentem tamen disputationem
debeat pertinet. Illa consilia loquor, & interpreta-
histori- tiones, cæteraque rerum gestarum parer-
cus. ga, quibus nonnumquam historicus inter-
 natrandum

narrandum de causis eventisque iudicium
interponit. hæc quoniam additamenta esse,
atque ad excessum videntur pertinere, qua-
tenus scriptori permittenda sint, non satis
liquet. Occupasti, Murete, præloqui, inquit
Benciuss, quod erat votum meum: aveo
enim hac super re, qua nihil hic quæri potest
gravius, quodque difficiliores explicatus
habeat, scire sententiam tuam. Quamquam
mihi, ut fatear, præjudicata lis est: nec quid-
quam puto faciendum pluris, quam interje-
ctum scriptoris iudicium in Historia, à qua
si quis auferat, ut loquitur Polybius, qua-
re, quomodo, quo fine; id ludicrum magis
erit, quam doctrina. Et vero (dicam enim
quod sentio, quo facilius corrigi possim) si
naratione rerum gestarum simplici, atque
ad exitum properante contentus esse debet
historicus, quid, rogo, intererit Annales in-
ter & historias? Annalium scriptori satis est
non esse mendacem, historico non est satis:
nam consilia primum aut ait Tullius, deinde
acta, postea eventus expectantur: & de
consiliis significari quid scriptor probet: &
in rebus gestis declarari non solum quid
actum, dictumve sit, sed etiam quomodo:
& de eventu, ut causæ explicentur vel ca-
sus, vel sapientiæ, vel temeritatis, homi-
numque ipsorum non solum res geste, sed
etiam qui fama excellent, de cuiusque
vita, atque naturâ. quid potest hoc testi-
monio esse luculentius? Quod si non tam
authoritate, quam exemplis agendum sit,
desipiam nisi plenæ sunt Historiæ hujusmo-
di documentis. Quam multa & salutaria
ubique

*Quid
de iis
aliqui
sentiant*

*lib. 3.
Hist.*

*Autho-
ritates
pro hu-
iusmodi
iudiciis.*

*lib. 2. de
Orat.*

*Exempla
multorum
ad hanc
rem.*

*Ratio
idem
persua-
dens.*

*Seneca
lib. 5.
ep. 40.*

ubique præcepta apud Polybium ? Nicetas
judicia non solum libera, sed etiam oppor-
tuna passim habet: quid, quod neque. Livius
caruit hac laude? testis illa comparatio Ale-
xandri cum Papyrio; ubi querere libuit;
Quinam eventus rebus Romanis futurus
fuerat, si cum Alexandro bellatum foret?
Nam de Cornelio Tacito nihil attinet dice-
re, quem constat esse seminarium præcep-
torum. Sed missa exempla faciamus. Non-
ne ratio, & finis Historiæ id omnino per-
suadet? Nam si ejus consilium est posteros
docere, quid actum sit; eosque ad summa
quæque invitare per exempla majorum, per
authoramenta laudum, per instituta legum,
per mores disciplinamque populorum; non
video, quid ratione præstare plane possit
nuda rerum quasi fugiens narratio: in
quam si incuriosus aliquis, animoque abal-
lieniato, aut legendi fatigatione languidior
incurrat, nullo operæ fructu, præter inanem
quandam, puerilemque voluptatem, egre-
gia istæ Annalium monumenta præteri-
bit. REMEDIA, ut ait ille, non prosunt
nisi immorentur. At si in narrando expen-
dantur causæ, & judicia loco interponan-
tur: si non modo facta recludandur ac di-
cta, sed etiam sensa, atque arcana consilio-
rum; sistunt hæc haud ægrè lectorem etiam
properantem, in ejusque animum, quam-
quam non id à primo agentis, civilis vitæ
prudentiam, cuius se magistrum profitetur
Historia, facile insinuabunt. Atque ut in
marginatis librorum paginis appositus idem
manus index legentem monet, ut il-
lud

lud animo non indiligente, omissove præ-
 tereat: sic adjectæ historicorum interpreta-
 tiones, indicia sunt ac notæ, quæ vel osci-
 tantes, aut sopitos exsuscitent, eisque docu-
 menti aliquid ultro ingerant. Atque hæc,
 Murete, tum virorum illustrium testimo-
 nia, tum exempla scriptorum, tum ratio-
 num momenta sicuti me in hanc sententiã
 pepulerunt; ita in ea, nisi tu me inde dimo-
 veris, perpetuo continebunt. Tunc Anto-
 nianus. Cave inquit, Murete, quidquam
 statuas inaudito me; aut enim ipse fallor,
 aut nihil est, à quo historicus abstinere de-
 beat libentius, quam ab hujusmodi cõmen-
 tationibus. Mitto quod IN HIS CE judi-
 ciis (ut Ludovicum Castelvetricum acuto
 ingenio virum, æstimatoremque acerrimum
 ingeniorum sæpenumero dicentem
 audiui) mens; studiumque scriptoris exstat
 in alterutram partem plerumque flectentis:
 qua propensione semel detecta, mirum
 quantum ob suspicionem simulatis aut gra-
 tiæ periclitatur Historiæ fides. Afferit Ari-
 stoteles, (nam autoritate primum dispu-
 tavit Bencijs) hoc esse discrimen inter
 Historicum & Poetam, quod hic, qualis esse
 debuerit Alcibiades, ille qualis omnino fue-
 rit describat: hac igitur naratione con-
 tentus sit. Historicus: quid cætera consecta-
 tur quibus ad Poetas transitum quærat? Ne-
 que verendum erit, ne simpliciter, ac nuda
 narrantis. Historiæ perinde sint, atque
 Annales. satis erit discriminis, si Annales
 (quod apud Sempronium veterem scripto-
 rem legimus) tantum, modo referant, quid
 quo-

*Quid
contra
hæc in-
dicia*

*& con-
iecturas
alii sen-
tiant.*

*Autho-
ritates
adver-
sus hæc
indicia
histori-
corum.*

In Poe.

*Discri-
men in
ter An-
nales
& Hi-
storias.*

quoque anno gestum sit, Historia etiam addat quo consilio, ac ratione; hæc vero consilia sine interposito scriptoris iudicio explicari quidni possunt? At plenz sunt Historiz (hoc enim erat alterum) tam salutaribus præceptis; nimirum de Polybio, & Corn. Tacito sermo est: nam T. Livius comparationem illam non sine excusatione ausus est aggredi. Et Tacitus quidam (ut omittam Polybium concionali quadam libertati divertentem à narratione factorum, in consiliis tamen, sed apertius Taciti sane similem) abundet, ut libet, politicis institutis, interque civiles scriptores hodie regnet unus, atque ista se iactet in aula; mihi certe in numerum Historicorum hoc inquam nomine haud veniet. Quid enim? commemoratorem rerum gestarum definimus Historiam, commemoret igitur res gestas non commentationes suas, qui Historici ritulum cum dignitate sustineat. hic autem scriptor quantum scriptorum est opiniosissimus, coniecturis ac divinationibus adeo seriem factorum occupat impeditque, ut oraculorum coniectorem atque interpretem, non rerum gestarum narrationē agere videatur, Deniq; Historiz finis (nam hoc fuit postremum) est ille quidem institutio, ac disciplina posterorum, sed quam ipsi non præceptis eruditi, sed factorum expositione affecti sensim hauriant. Num quid ex eo, quod prodesse volunt Poetæ, cogendi sunt, ut relictis identidem figmentis suis, extra locum & fabulam salutaria documenta carminibus interponant? & non potius, id

*In Taciti consilio
iectur-
ras.*

*Præceptisne
an fa-
ctis eru-
diant
posteror
Historici.*

prosperis moliantur, eruditorum conviciis
 strenue vapulabunt? Quare si neque alicu-
 jus authoritas, neque bonorum exempla
 scriptorum, neque ratio ulla cum hisce
 iudiciis, & conjecturis facit, neque tu
 Murete, quo cum facere veritas solet, ea,
 ut arbitror complecteris. Tunc ille. Ma-
 lam, inquit, crucem importuna isti Ele-
 gantiz, quæ me securum animi, composi-
 tumque in alteram partem, jam suspensum,
 & utroque trahentem male perdidit,
 quasi in foro disceptaretis apud Judicem,
 adeo me contorto pugnatique isto genere
 dicendi exanimastis. Sed ego multabo pro-
 bè utrumque ac litem neutri adjudicabo. *Quate-
nus hac*
 Et vero dum Philosophiæ partem discep- *judicia*
 tratricem judicemque morum compono *& præ-*
 tum Historia temporum teste, ac nuncia *cepta*
 vetustatis, animadverto idem in utraque *adhibe-*
 extremum esse: finemque utrique propo- *da sint*
 situm institutionem vitæ in hominum *Histo-*
 societate prudenter ac fortiter agenda: sed *rico.*
 pervenire ambas video ad hunc finem alia *Simili-*
 atque alia via, Philosophiam firmis de virtu- *tudo*
 tum vitiorumque natura disputationibus id *Philo-*
 extrahere: Historiam idem compendio *sophie*
 monstrare per exempla. Et tamen Philoso- *moralis*
 pho licet exemplis uti: cur ergo Historico *& Hi-*
 uti præceptis non licebit? licebit sane per *storia.*
 me, & quando Philosophum nemo repre-
 hendit, cum post rationum momenta exem- *Discri-*
 plis agit rerum gestarum; permittamus Hi- *men in-*
 storico majorum facta narranti, inserere, si *ter u-*
 libuerit, documenta virtutum. Tamen, quo- *tramq;*
 nam censeo id rarentur usurpandum, atque
 om-

*Diver-
ticula
ab rerū
gestarū
narrati-
onibus
ingrata
lectorī.*

*Histo-
ria ini-
tia quæ
Nili in-
cremen-
ta nota
ri solita*

omnino perparce; accipite quid me (forsitan & vos mecum) cogit in hanc sententiam. Principio sicuti Philosopho vitio daretur, ubi frequentius ad factorum commemorationem confugeret; ita est reprehensione dignus aliqua Historicus, qui se penumero ad rerum disquisitiones, præceptionesque divertat: quod in hac regione Philosophorū modeste ac verecunde versari debeat tanquam hospes. Deinde odiosa plerumq; sunt hæc diverticula: & rerum gestarum monumenta allacriter percurrentem ingratis morantur, avocataque alio mentem à susceptæ semel narrationis serie procul arcent non sine fraude atque indignatione lectoris. Qui accedit ad historicum, ad cognoscendam antiquitatem accedit, est enim ille testis antiquitatis: male igitur occupat iudicis partes is, à quo testimonium quæritur, non iudicium. Historiæ initia, sunt quæ reperant ab incrementis Nili: feruntque Memphis columnam fuisse miræ altitudinis (Niloscopium dixere in qua quantum Nilus quotannis excrevisset inscribebant, lineæ ductu summa eluvionis vestigia exaquantes: addebantque in ea litteras, quibus significabant, quæ pro singulis aquarum incrementis secata mor esset annonæ caritas, aut vilitas: tenuiq; ea scribendi consuetudo annos complures. Ex quo postea factum est, ut quoties evagatus per ea loca Nilus recederet, ac molitos atq; oblimatos agros relinqueret ad ferendum: observarent statim accollæ, quam notam lineatæ columnæ fluvius appetivisset,

petivisse, indeque futuram eo anno rei
 frumentariæ copiam, inopiamve præ-
 cipiebant. Non disputo quam apte ad Hi-
 storiz principia hoc dicatur: illud affirmo,
 ex hac narratione si minus originem,
 certe imaginem atque exemplar Historiæ
 peti posse. Ut enim veteres illi rem ipsam
 & eventum consignabant, nec præterea
 quidquam moniti, quo posteri sibi ca-
 verent, adiungebant, sed cæteri deinceps
 consulebant sibi observatione præteri-
 torum; ita sane Historiam hoc filo, & sine
 texendam puto facta, & consilia tuto
 scribantur: iudicia omnino modice fe-
 rantur: vix autem præceptiones & do-
 ctrinarum arcana, data opera, congeran-
 tur. hæc lectorum permittenda sapientiæ,
 qui ex aliorum factis sua metientes, sibi
 interdum gratias ducent quod eruerint
 ipsi, per se, ac sua sibi disquisitione pepe-
 rerint. Atque hanc denique Historiæ le-
 gem bonis scriptoribus sanctam ac pro-
 priam video, Principes quidem certe, Thu-
 cydidem loquor apud Græcos, apud nos Sal-
 lustium, insensos sese adversus hæc addita-
 menta præstitere. nimirum sincere & conti-
 nenter enarrant, maluntque tacite instrue-
 re, quam vitæ præcepta luce palam, atque
 ambitiosè tradere. Quid Xenophon in Græ-
 ca, & Persica Historia? quid Livius in Ro-
 mana? quid Curtius, aliique è cohorte illa
 vetere Historicorum? quam raro interposi-
 tis commentationibus suis lectorem appel-
 lant, interpellantque: & tamen efficacius in
 omni vita, certe opportunius prudentiam,

*Quid
 Historico nar-
 randū,
 quid le-
 ctori re-
 linquē-
 dum.*

*Veterū
 exēpla
 Histori-
 corum
 aperte
 narran-
 tiū ta-
 cite in-
 struen-
 tium*

M

reli-

Discrimen inter Poetas & Historicos.

reliquasque virtutes docent. Quare sic statuo, crebriora hæc iudicia, documenta, divinationes, conjecturas, cæteraque Historiæ quasi emblemata, & moras plerumque lectorum aut omnino resecanda, aut verbo contrahenda aut obliq; ac dissimulanter insinuanda. Et quemadmodum inter Poetas, de quibus contraria ratione, quam de Historicis definire par est, quo quisque plura comminiscitur, sui que plus affert in carmine, eo propius Poetam agit: ita inter Historicos quo quisque pauciora conquirit rerum gestarum expositione diverticula, ac minus interponit sui, eo castius & cautius Historiam scribere existimandus est. Atque hoc est de Historicorum iudicio iudicium meum, à quo non modo dissentienti sed etiam alio provocandi liberam utriusque potestatem volens libensque facio. Sed ante (quoniam hoc, quod postremo loco disceptavimus, exemplis illustrari à me, vobis non erit opinor ingratum: atque hoc ipso consilio libellum hunc mecum abstuli) accipite quo nugarum me puper impulerint Card. Hippolyti preces, an imperium? recitare non verebor apud vos, qui soletis

Catul. carm. I

Meas esse aliquid putare nugas.

Narratio u-nius rei ad Livianam

Aggressus sum enim indura nobiliorum Historicorum persona facinus aliquod (Leonis X. obitum mihi præscripsit Hippolytus) variè referre, stylo ad singulorum imitationem conformato. quamquam omittis interim cæteris, ne longum faciam, T. Livium

vium tantummodo producam, & Cor. Ta- Cor-
 citum, scriptores hoc ipso, de quo disputa- nelianā
 rum est, caractere sane discrepantes, licebit rationē
 ex his aut specimen capere utriusque narra- confor-
 tionis, deq; meo iudicio periculum facere: mata.
 aut saltem fateri, idem aliter atque aliter
 posse cum laude tractari, si quis ad veterum
 normam sese exploret. Et Livianum qui-
 dem exemplum hoc est.

Pereos dies secesserat Leo Pontifex in *Livia*.
 Manlianam villam, cum victoriæ nuncium, *num*
 cuius expectatione diu trepidaverat, acce- *exem-*
 pit. Nam Pontificii, Ductore Friderico *plum.*
 Mantuæ Principe, foedus inierant cum Cæ- *Pontifi*
 sariis, quorum cohortibus impositus erat *cui ac*
 Ferdinandus Piscarius, belli summam Pro- *Cæsa-*
 spero Columna administrante. & jam re- *riani*
 rum successu læti, erectique in spem Medio- *Medio-*
 lani potiundi, eo propere ire pergunt: tanto *lanum*
 minus cessandū rati, quod inaudissent Lo- *conten-*
 trechium una cum M. Antonio Columna, *dentes.*
 cæterisque Ducibus, qui Sfortianis infensi *Guicci-*
 Gallico nomini favebant, Mediolani seg- *ard lib.*
 nius rem agere; tanta securitate contem- *14. O*
 ptuque hostium, ut Lotrechio cum globo *Omuph.*
 nobilium urbis vias obequitanti, cum M. *in vita*
 Antonius nunciaret, hostem ad portas esse; *Leonis.*
 riserit meticulosam vocem; quod diceret, *Gallorū*
 pluvio illo die, ac fallente ubique vestigio *securi-*
 non videri accommodatum iter protrahen- *tas.*
 dis vehiculis, ac cæteris tormentorum im-
 pedimentis. Sed prosperi consilium, Ferdi- *Iovius*
 nandique virtus cuncta ad victoriam ape- *in vita*
 rueret: nam tormentis impeditissima quam *Ferdi-*
 quam via strenue deportatis, Ferdinandus *nan.*

*Subur-
bia ex-
pugna-
ta.*

*Medio-
lanum
captū.*

expedita cum Hispanorum manu antever-
tit: ac de noctu aggressus suburbia, porius
exploraturus hostium vires; quam ulla spe
rei tum quidem conficienda, aggeribus suc-
cedit: ac teritis subita pilarum procella ho-
stibus vallum transilit, subrutaque porta, ac
pulsio inde Venetorum præsidio, intra mu-
nitiones cum parte copiarum Italicarum ir-
rumpit, Helvetios tumultuaria ope accur-
rentes proturbat, ducem obtruncat ipse in
prælio: tanta suburbiiis trepidatione illata,
ut hinc Helvetii amisso Duce vagi palan-
tesque, illinc Veneti effuse fugientes, in ur-
bem truderent sese, ipseque Veneti exerci-
tus Imperator Trivultius in manus Ferdi-
nandi venerit accepto vulnere. Sub idem
tempus cum reliquo exercitu advolant Pro-
sper, ac Julius Medecus Legatus. eadem-
que vi Fredericus cum infesto Pontificio-
rum agmine ad Ticinensem portam obices
moliuntur, ac munimenta transmittunt,
direptisque hostium castris, admittentibus
intro amicis, urbem momento occupant.
Nec Lotrechio in tam insperata clade, aut
mens, aut opportunitas fuit colligendi mi-
litem somno consopitum. Et quamquam
versa ad Arcis defensionem cura, illuc for-
tissimi quique Gallorum accurrerent, ac
sese conglobarent ad signa, tamen in sum-
ma rerum desperatione consternati om-
nes, eadem nocte, Commensi porta effun-
duntur, urbemque victoribus relinquunt.
Quod si Pontificii, Cæsarianique insecuti
fuissent ad extrema ab tergo carpenda, pro-
pe erat, ut Gallicus equitatus ea nocte pro-
fligaretur

figaretur memorabili clade. Nuncium *Leonis*
 tantæ victoriæ cum Leo Pontifex de rei *repen-*
 eventu sollicitus accepit, incredibilis ani- *tinus*
 mum lætitia incessit, sed ut sunt humanæ *morbis*
 res, non satis diuturnæ. Eo ipso die febris
 correptus, luce insequenti in Urbem rela-
 tus est. Vbi neglecto primum morbo, mox
 deplorato, opinione hominum celerius de-
 cessit. Paucis ante obitum horis cum nun- *Ejusdē*
 cius de recuperata Parma supervenisset, *mors.*
 conjectis in cœlum oculis Leo; Bene habet,
 inquit, quod antequam morior, Placen- *Com-*
 tiam, ac Parmam sine vulnere Pontificiæ di- *menda-*
 tioni restitutas tandem video. Vixit annis *tio.*
 septem & quadraginta, regnavit octo, &
 totidem mensibus, dignus qui vitam juxta
 atque imperium diutius prorogasset, cum
 ob cæteras animi virtutes, tum ob singula-
 rem munificentiam, ac patrocinium litte-
 rarum. Tenuit famâ, Leonem nobili-
 quo veneno repente sublatum: seu vulgo
 ex celeritate mortis, violentiam interpre-
 tante, seu quondam Principum fato, quasi *Causæ*
 eorum nullus sine aliqua properatæ mortis *mortis*
 suspitione extingui possit. Et quamquam *varia,*
 non deerant, qui obitus causam medicis
 rationibus referrent partem in fistulam,
 ex qua puris plurimum egerebatur, repen-
 te obstructam, ac medicamentis irritanti-
 bus invictam: partem in pestilentes nebu-
 las flante iis diebus Austro delatas ad Man-
 lianæ campis circa palustribus; tamen
 multorum animis avelli ea veneni suspicio
 non potuit, quod & viscera subita morbi
 vi præter morem exesa fraudem arguere

viderentur: & Aulicorum nonnullis in vincula coniectis, nihil propius fuerit, quam ut confesso extorqueretur, nisi Julius Cardinalis Mediceus à castris rediens castigasset inertes querelas, vetuissetque hujusmodi, de veneno quaestiones, quæ, ut aiebat, plerunque exitus inexplicabiles habere, solent. Atque hæc ad Livii; ad Taciti autem exemplar super eodem argumento hæc accipite.

*Eadem
narra-
tio ad
Cornel.
Taciti
ratione
efficta.*

*Roma
sermo
de victo-
ria di-
scors.
Pars
laudan-
dum.*

*Pars
depri-
men-
dum
laudes.*

Romæ ob victoriæ nuncium multus ubique sermo: cœtus passim per fora, per templa visebantur de obsidione, de pugna, deque occisorum numero variè differentium: atque UT QUI SQUE procax lingua, ac miscere cœtus histrionum more doctus, ita propiora veris dicere in vulgus credebatur. Nec satis constabat penes quem Ducem stetit gratia patrati belli: quippe IN URBE partibus obnoxia, & quæ pro affectu metiatur fidem. Alii enim Legati prudentiam extollebant, cujus ad exercitum accessu tunc primum cuncta in melius vertant. Pars omnia Prospero tribuebat, quod occupato celeriter Addua, deportatoque ratibus exercitu, opportunitatem victoriæ corrupisset hosti. Aliis Ferdinandi fortitudo potior habebatur, qui per lubrica viarum enisus, aususque nocturnam oppugnationem, murum successerat primus, inter obstantes ferro sibi viam patefecerat, Helvetium Ducem manu confoderat, castra Venetorum, ipsumque Trivultium Ductorem ceperat. Sed alii rem alio trahebant. Plurimum quidem momenti fuisse in trajectu Adduæ,

Addux, sed Gallorum moram in eo aditu muniendo nullius celeritati locum reliquit: neque victoriam tam virtute nostrorum partem, quam hostium temeritate, atque incogitantia, consciis in Urbe civibus, & Lotrechium ab rerum provisu abalienantibus specie securitatis. Quid enim operis fuisse, Ferdinandum occupasse suburbia, aut Pontificios urbem intrasse, quos ipsi Gibilinae factionis principes invitassent exposito per urbem lumine, ac recepissent demisso etiam ponte? nisi forte magnum quid fuerat cepisse Trivultium inermem ac penulatum, qui ad rei tumultum mula instructus accurrerat rerum ignarus, ac semisomnus: aut Helvetiis fuga dilapsis, jugulasse ducem imparatum, & ambiguum pugnandi. Nam quod ferebatur de castris Venetorum direptis, prædaque parta; magnifice in speciem dici, re autem vera paucos fuisse cumulos nummorum, quos in mensis expositos, dum forte Quæstores Veneti militibus numerabant in stipendium, Hispani in tempore potiti sunt. Nec fuisse dubitandum, si, itum esset in sententiam M. Antonii, & Lotrechius collecta suorum manu ad Arcem constitisset obfirmato animo; quin Cæsarianos ac Pontificios tandem rejecisset. Sed Lotrechius sive in re trepida præceps, sive ut solebat, consilium quamvis egregium quod ipse non afferet aspernatus, sive novas insidias in urbe veritus, abscessit atque URBEM amisit verius quam nostri ceperint. Hæc, aliaque Romæ agitantur, vana plerunque, & iis comperta mi-

Lotrechii mores.

*Mortis
præsa-
gium.*

*Suspi-
cio illa-
ge mor-
tis.*

*Iovius
in vita
Leonis,
et in
vita
Ferdin.
Guic-
ciar.
lib. 14.
Onuph.
in vita
Leonis.*

nus, qui confidentius iactabant : sed tamdiu materies in ore vulgi futura, quamdiu nova res objiceretur ; more Urbis. in qua SERMO sermonem trudit. Nec absuit diu, cum sermones alio repente transtulit ægri Pontificis in Urbem reditus : cui cubiculum subeunti obuius architectus ligneam sepulchri effigiem ostendit , Henrico Regi destinatam, non dubio omne imminentis facti. Nam febris neglecta à Medicis turpiter hic etiam adulantibus, an consciis & flagitio designati ? brevi erumpente vi morbi, suspensis omnium animis, Leonem extitit, anno Imperii octavo ; ætatis quadragesimo septimo, victurum haud dubiè longiori ævo, nisi, quæ est communis hominum querela, medentium accessisset aut securitas aut flagitium. Certè præfectus abaci, qui biduo ante Leonis obitum, sumpto in pilulis pharmaco, quo Pontifex utebatur, repentino interiit suspicionem fecit. Pluribus tamen authoribus facinus transferebatur in pincernam familiarem & contuum principis : & vulgo credebatur, quasi non abhorreret à cætera hominis vita : auxitque famam subita ejus fuga sub auroram vix dum Pontifice extincto ; sed captum à Prætorianis, Julius Mediceus ubi primum ad comitia Romam venit è castris, statim dimisit, incertam an alicujus flagitii committum, an potius ne arcanis frustra evulgatis ipse odia multorum subiret, ac privatis suis rationibus officeret ? Quin nec illud satis constitit, prætulertne corpus beneficii signa : nam **U T Q U I S** præsumpta suspi-
cione

cione aut ab effectu liber, diversi interpretabantur, illud palam atque in vulgus, Principem obiisse excellenti judicio, varia litteratura, & quod proximum est, præsidem literatorum: sed liberalem in primis, & qui raro exemplo hujus ævi præces anteverreret, ut consuleret accipientium pudori, quamquam hæc ipsa non perinde omnibus æstimabantur: quasi hic subesset ingens CUPIDO gloriæ, quæ etiam sapientibus novissima exuitur.

Atque hæc ad imitationem Taciti conformata, inquit Muretus. Cæterum vos (si audistis hæc libenter, imo ut ex fronte conjicio, quia libenter audistis) utrumque exemplum committite atque ex hisce particulis, si quam habent imaginem antiquitatis, de universa utriusque Historia conjecturam facite. Cumque illi incredibili voluptate atque admirationi suspensi, fecisse se interim de ejus ingenio abunde conjecturam affirmarent; aggredienti nescio quid ea de re statim Antoniano intercessit Bencicius, vetuitque: quod apperente jam nocte, cœlo paulo inclementiore, timeret ille Mureto suo. Ergo condita in sequentem diem posteriore disputatione, quæ supererat de verbis Historiæ, ex Hortis illico dicendum est.

PROLVVSIO TERTIA.

MURETUS,

SIVE

De ratione scribendæ Historiæ Dialogi Pars posterior, quæ ad verba pertinet.

An Historici cum Poetis Oratoribusque stylo conveniant: plerisque Historicorum ob id examinatis: exemploque composito ad conclusiones pugnasque narrandas; ac demum una eademque re historice, oratorie, ac Poetice discriminis ergo descripta.

INTERLOCUTORES.

Iidem, qui in priore Dialogi parte.

CONDUCTO die redeunt in hortos, intermittente jam æstu, Antonianus, & Bencius. (Persequor enim iisdem disputatoribus institutum de Historia Dialogum, Cardinalis Amplissime.) Dumque Muretum præstolantur cum Hippolyto Cardinali Estense, nescio quid otiosius domi transigentem; occupat Bencius, rogatque Antonianum, ut (quando per Mureti moram licet) paucis, nisi molestum est, referat *Locus Dialogi Hortorum fontisq; de-* extemporale illud carmen, & carminis vaticinationem, cuius mentionem fecerat apud Hippolytum hesterno die. Annuit ille, statimque ex areola, quia inambulabant, proscriptio. ceras admirati platanos ab stirpe ad primos

mos usque ramos hedera ita convestitas, ut summæ quidem arbores suis frondibus, imæ vero alienis virerent; concedunt in proximum xistum, quem gradata hinc buxus & concisa in plurimas species, inde Tarentina myrtus varie tonsa, alieque pressæ atque retentæ manu arbusculæ bellissimè concludebant. In medio fons æstuabat intra marmoreum cratera, è cuius labro caducus, veli instar tenuissimè expandebatur demittebaturque in subiectam piscinam; quam circum syphunculi plures expressi micabant è solo, atque in cratera reciproci miscebant suavissimum murmur. Hic in loculamentis trifolio virentibus mollissimas nacti sedes ac pulvinos adversi conquiescunt. Tunc Antonianus; Facio inquit, omnino libenter quod postulas, Benici, ut humanissimi Principis munificentiam omnibus testatam habeam. Res ita se habuit. Exceperat Franciscus Cardi. Pisanus natalitio, ut consueverat, epulo Cardinalium complures; & ne carmen, appendix convivii, desset; aderam ipse super Heroum mensam fidicinem acturus. Et jam singulorum Antolaudes convivarum, octonis versibus Italicò rhythmo conclusis, ex re atque ex tempore concinueram, illis demirantibus, in eam ætate (neque enim duodecimum annum super ætate expleveram) volucre ut aiebant, atque extemporale ingenium; cum me intuitus Alexander Card. Farnesius; Age dum, inquit, puer: &, quoniam tam belle Vatem agis, cape hunc florum fasciculum, eique munus trade quem è nostro hoc ordine fore Pontif.

Vaticina-
tio
futuri
Princi-
patus.

Pontificem Maximum arbitraris. accipio, singulorum ora contempler, suspensisque in re vel ludicra patribus. ad Jo. Angelum Cardinalem Mediceum recta feror, flores futuri omen imperii prompto prius carmine in manus trado. Enim vero Mediceus, quamvis ea designatione tacite omen acciperet, gauderetque in sinu; palam tamen rubore suffusus amice conqueri cœpit, quod irridendi sui gratia, ex composito rem transegisset Alexander, meque adornatum, cum versibus jam diu domi factis illuc opportunè compulisset. Id Alexander serio pernegabat: sed cum nunquam proficeret; Quintu inquit, periculum per te facis, pueroque argumentum tuopte ingenio præscribis? quod ille si pro re nata, præsentis versu commentabitur, conjecturam, credo, capies, nullum tibi à me fucum hodie factum. Quid multa placet ea conditio; dumque aliquid secum animo versat Mediceus, forte horologium, quod inibi erat præalto impositum pegmati, horarum signum exclusit. Ergo optimum factu visum, si ea super horarum mole aliquid ipse subitario carmine comminisceret. Tunc ego subsisto paulisper, fiduculam præcentione aliqua pereurro, sic incipio.

Horolo. HÆC, quæ metitur vocalis tempora moles,
gii de Cum cælo tacitum, credite, fœdus habet.
scriptio. Nam cælo Sol quidquid agit nocturne di-
ve,

Inscriptum nobis machina fronte re-
fert.

Artis opus mira. Ad terram revolvibile
plumbum

Nititur,

Nititur, & spiris throclea versat onus.
Pondere ab hoc motus; nam dum vi vertitur
axis,

Dentatas cogit mordicus ire rotas:
Morsu illo implicitos, obversosque orbibus
orbes

Pendula suspensa examine libra movet.
Eneus hinc monitor turri sonat, & simul
horas

Mobilis inscripto lingula in orbe notat.
Dividit hic Index vitam, totumque minu-
tim

Concidit, solidum dilaceratque diem.
At vos, Heroës, quorum metimur ab ore,
Et regimus vestro tempora nostra sono,
Discite non dare poscenti responsa, prius-
quam

Multa agitet secum mens operosa diu:
Discite non ullam sine pondere reddere vo-
cem,

Discite (ne multis) ore manuque loqui.

Ad
Cardi-
nales
conviv-
ias.

Finieram, cum exceptus eo, quem mihi
xtas conciliaverat, plausu: atque aureo ad-
huc torque donatus à Card. Tridentino ob-
rem ex ejus animi sententia gestam; è con-
vivio dimissus sum; relicta in omnium ani-
mis opinione, non sine aliquo cælesti affla-
tu eo die vaticinationem puero excidisse.
Et sanè sublato paucis post annis Mediceo
ad Pontificatus Imperium, felix eventus
non modò mihi summi Principis gratiam,
sed etiam Poëtarum nationi laudem asseruit
vaticinandi.

Pius
IV.
Pont.
Max.

Verùm hæc dum auditore Bencio nar-
rat

rat Antonianus; ecce tibi Muretus, qui post exedram myrto constratam aliquandiu latuerat, dat in conspectum repente se: &. Itane verò, inquit, absente me Senatus Principe, vos minoris subsellii Patres senaculum soli solum celebrastis? Imò verò, excipit Bencius, si pergis argutari, nos exte multam pignusve capiemus, quòd Curiam in tempore non intraveris. Sed mihi crede, moram istam ac desiderium tui numquam ego quidem melius, quam Antoniani oratione lenire potuissem. Age jam, atque hoc, quem relictum tibi vides, medio pulvino confide nobiscum unà, & interpositam disputationem, quod bene vertat, aggredere.

*Propo-
situm
in hac
prolu-
sione.*

*Histo-
riarum
species.*

*Stylus
histori-
cus à
poëtico
& ora-
torio se-*

Tunc is nihil ultrà cunctatus; Historiz, inquit, exædificationem constare diximus & rebus, & verbis, illæ hesternæ quæstione definitæ, hæc hodie supersunt, suusque character ac nota scriptoribus Historiz redeunda est. Et quamquam non me fugit, aliam esse legem præscribendam Historiis, aliam Historiarum particulis, annalibus, commentariis, fastis, ephemeridis, indigentamentis, tabulis, breviariis; tamen facile patiar in præsentia, nihil horum præcipuè, sed omnia perinde constitui: non enim Historiz nunc inter se membra formasque consideramus, sed Historiam à Poëtica atque Oratoria separandam suscepimus. Et verò ita separanda est, ut non minore intervallo, & (ut Lucianus agebat) Isthmo etiam majore, distet illius sermo ab Oratorum, Poëtarumque lingua, quam in rebus enar-

randis

randis discrepate inter se priore disputatio- *paran-*
 ne confecerimus. Cuduntur in eadem qui- *du.*
 dem veluti officina verba omnia sive histo- *In*
 rica, sive oratoria, sive poëtica, unumque *opus.*
 in locum & cumulum promiscuè conge- *quomo-*
 runtur; non tamen promiscuè usurpanda, *do sit*
 arque è cumulo, pro ut quæque sors obtu- *scrib.*
 lerit, eximenda sunt. id quod factitari in- *Histor.*
 terdum non sine risu videmus à nonnullis, *Offici-*
 qui NUS QUAM nisi inter epulas elegan- *na ver-*
 tiam norunt, quasi enim ex armamentario *horum*
 hastas ac tela in repentino tumultu ra- *una.*
 piant, sic ad verborum auxilia, ut quæque *Quo-*
 in promptu fuerint, scriptores subitarii *modo*
 cōfugiunt. Hic Antonianus. Nimirum, inde
 inquit, religiosius aliquanto severius ex- *verba*
 ordiris, ut video, Murete. An tu scriptores *extra-*
 tam longinqua inter se regione patriaque *henda.*
 sejungis ac disparas, ut in alterius quem-
 que lingua hospitem ac surdum putes?
 Quasi verò nescias, Antoniane, Bencius
 subdit, Marcum Antonium qui magnum ab
 Historicorum sermone fructum capiebat
 ad Eloquentiam, dixisse apud Tullium se *lib. 2. de*
 omnino Poëtas non attingere, quòd aliena *Orat.*
 quadam lingua locuti viderentur. Sed per-
 ge porrò, Murete, & condoce, qua tan-
 dem ratione ex eo verborum acervo, atque
 congerie aptæ cuique scriptori voces eli-
 gendæ sunt. Nam si, quod usu venit legulis
 & coactoribus litterarum, id accideret Hi- *Typorū*
 storiciis, bellè res se haberet. illi enim in in- *verbo-*
 genti tessellarum cumulo typos ex sua *rumque*
 quemque nota facilè internoscunt, ac sepa- *compa-*
 rant in arculas; ex quo fit, ut discreta locu- *ratio.*
 lis

lis elementa cum opus est, committant componantque celeritate mirabili. hic autem quam tu, rogo, notam, quem characterem vocibus inustum vides, ut in earum elegantia & commissione tuti esse possimus? Video, inquit Muretus ac verbo dicam, FINIS, qui singulis scriptoribus propè ac proprie præfinitur. si probè inspiciatur, hic recta ducet unumquemque ad ea secernenda è multis verba, quæ in rem suam futura sint. Oratori propositum est (ut interim hosce finis qualicumque ratione separemus) quod est persuasibile. Poëta admirabile, Historico verum. Exploret igitur, ac separet unusquisque sibi ea præsidia verborum, quæ persuasionem, admirationemve, aut veritatem in loco juvent. Juvat persuasionem (quod ad dictionem quidem pertinet) acris, & pugnax oratio, exaggerata, magnifica, incitata, quæque non sine palæstra ac nitore plagam faciat. Admirationem ac plausum excitat pulchritudo quadam, & lætitia dictionis, granditas & pompa verborum, peregrinitas vocum; modulatio numerorum, nihil non oblitum pigmentis, commentationibusque conditum, omnia fama & vero majora. Atque ad veritatem simplex æquabilisque decet oratio, nihilque magis commendat vera dicentem, quam sinceritas elocutionis. Quare condonet Historicus exaggerata Oratori verba atque flexanima, Poëta peregrina & numerosa, sincera verò atque dilucida existimat sibi. Atque hinc est, quòd Lucianus in libello de præceptis Historicæ, cum ei finem statuisset

*Ex fine
dele-
ctus
verbo-
rum.*

*Quæ
verba
ad Ora-
toris
finem
apta.*

*Quæ a-
pta ad
finem
Poëta.*

*Quæ ad
Histori-
ci finē.*

tum me, Benci, modò interverti) dum pè-
riodum historicam, inter circumductam &
remissam, quasi mediam, & in utriusque
confinio suspendit; rem totam gemino in-
dicavit verbo; nos tamen, quando ita vide-
tur, liberalius expendamus.

*Parti-
tio di-
spu-
tationis.
Oratio-
nis sub-
limitas
& pò-
pa non
apta Hi-
storico.
Artifi-
cium di-
ctionis
suspe-
ctum
lectori.
lib. 3.
Oratio
compo-
sita &
vina
permi-
sta.*

*Com-
paratio
dictio-
nis hi-
storicæ
cum
oleo.*

Character historico præscribitur inter
sublimem, atque humi serpentem: scopulus
uterque si cautè videtur, navigatur in por-
tu. Et verò, ut hinc exordiar, quid magis
obest seria narranti, quam oratio quæ sitis
infucata verbis & modulis numerorum;
quorum vitio tolli funditus veritatem & si-
dem faber ipse numerorum Tullius affir-
mare non dubitat: it? quid lectori suspe-
ctum est magis, quam hominis artificium
verba verbis sollicitè concinnantis, iisque
consuendis miserè intabescentis? ut sanè
(quòd ait in Rhetoricis Aristoteles) non
minùs caveant auditores sibi, nec minùs
affecti sint contra hujusmodi insidias com-
positæ orationis, quàm adversus permixta &
confusa vina suspensio infensq; solent ani-
mo esse compotiores. HISTORICORUM
oratio non sese lectori venditet obtrudat-
que, sed res gestas continenti narratione
proferat; ipsa se subtrahat. Atque ego qui-
dem oleo simillimam appellare soleo histo-
ricam dictionem; sicuti enim hujus liquoris
prima laus est, si non ipse palato sapiat, sed
efficiat ut sapiant epulæ, quæ illo condian-
tur: hinc cum oleum commendamus, vulgò
dicimus, ipsum gustatu nihil sentiri. Ita mea
quidem sententia historicus sermo tunc
prima dignus est laude, cum placidè rebus
affusus

affusus sic eas lenitate condit, conditasque
 desert in animū sine sensu, ut placeat quid-
 quid in Historia legitur; at quam ob rem
 placeat vix intelligatur, contra quisquis Hi-
 storiarum, rebus haud magna cum cura *Vitium*
 temperatis, totus in eo est, ut concinna *aliquo-*
 elaborataque ad plausum oratione ipse con- *rum*
 cinnitatis artifex legatur, hic oleum & ope- *Histori-*
 ram perdit: nam rerum serie incuriosè osci- *corum.*
 tanterque pertractata dūm lectorem trans-
 fert ad eam verborum pompam, ac mira-
 cula sublimis explorataque ad numerum
 dictionis: interim cognitione factorum,
 quibus ad animum admovendis insisten-
 dum erat, quique est fructus Historiæ ma-
 ximus, illum penè defraudat. Definit, ut
 hesternā disputatione dicebamus, Histo-
 riam Marcus Tullius, *Rem gestam à no-* *lib. 1. de*
stræ ætatis memoria remotam. Atqui Histo- *Invent.*
 ria res gesta ipsa non est, sed explicatio *lib. 1.*
 rei gestæ. quid ergo? num adeo conspicua *ad Her.*
 in re aberrasse virum artis suæ apprimè
 gnarum putandum est, an potius tacitè
 docuisse; ita conscribendam esse Histo-
 riam, ut lector nullo elocutionis illicio ab-
 fractus à rebus, nullaque retentus mora
 verborum, imò caractere ipso dicendi
 propemodum non animadverso, ac surda
 styli voluptate prætervectus, non tam ad
 rerum commemorationem accessisse, quàm
 rebus interesse videatur? Quia quidem lau-
 des si non primus, certè in primis mihi est
 Suetonius TRANQUILLUS, adeo tran-
 quillè & æqualiter fluit, rebusque unicè ad-
 dictus orationis ornamenta non negligent,
 sed

*Suetonius
 nil laus.*

sed securus præterit, & tamen hunc ipsum ornatum veluti umbram non id agens trahit. Crispus autem SALLUSTIUS, si pauca excipias verba, quæ partim novavit ipse, partim ex alieno secuto, ac potissimum ex Sueton. Catonis originibus, ut agebat Augustus, in vita. invidiosè decerpfit; cæterum quam procul agit à fuco & copia orationis totaque supellectile oratoria? qui genere dicendi brevissimo aptissimoque dominari omnium reificatione temporum dictus est. Nam de C. CÆSARE nihil attinet dicere: de quo quoties cogito, toties illud venit in mentem, quod de Romanis vulgò ferebatur, Civi Romano Latinè loquenti non minus turpe esse rem quamque suo non demonstrare vocabulo, quàm hominem non suo nomine appellare. At Q. CURTIO, quamquam iis virtutibus exornato, quibus constat aut heroicis eum temporibus vixisse, aut dignum fuisse qui viveret, non defuere, qui objicerent quæsi interdum medicamenta candoris, & numerorum usum paulo intemperantiorum: cui sanè studio, quàm metuo, Benci, ne Maffei tuus plus nimio indulgeat. communicavit ille mecum paucis antè diebus, an mensibus, particulas aliquot Historiæ, quàm molitur, rerum Indicarum: demiratus sum florem ac numeros orationis: dixi, scriptorem mihi videri non hujus ævi, sed è veteri illo ordine, & quidem patricio Historicorum: nihil uspiam incultum neglectumque, concinna & perfecta sanè omnia; nisi fortè eo peccaret, quòd nihil peccaret; nam & ingenium scriptoris

*Sallustii
laus.*

*Sueton.
in vita.*

*Cæsaris
laus.*

*Q. Cur.
laus cū
exceptione.*

*Maffei
laus.*

*Cum
exceptione.*

scriptoris anxium apparebat interdum, & dictio videbatur exquisita ad sonum, eumque simili modulatione crebrò fufum. quare monui (nam & ego verum dicere assuevi, & ille libenter audire) ut orationis culturam sapius libentiusque dissimularet, nec verba ita trajiceret, quasi quædam complementa numerorum: cæterum intelligeret, si rem ad calcem, eo quo cœperat tenore deduceret se facilè scriptoribus hujus seculi palmam, me judice, prærepturum. Hic Bencius, qui ægrius aliquanto tulerat, studiorum ac vitæ socium cum ea exceptione laudatum; Ego verò, inquit, pro Maffeiò habeo interim adversum te gratiam, Murete, nec dubito quin ille cautionem abs te æqui bonique consuluerit: neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maximè laudari merentur. Sed quid facias? NULLUM sine venia placuit unquam ingenium. tamen dicam hoc pro humanitate tua confidentius; Durus es, erga Historiam, quam ornamentis suis usquequaq; spolias. Sic sum, inquit Muretus; spoliata decet esset veritatem. VELARE Poëtarum est. Et tamen, occurrit Bencius, Poëtam non agit in Oratore Tullius, dum placere, ait, in Historia atque epidiclico genere dici Ilocrateo Theopompeoque more ut tamquam in orbe inclusa currat oratio, quoadusque insistat in singulis perfectis absolutisque sententiis, neque aliter antè in eodem Oratore statuit: dum finitimam esse dicit Historiam eorum orationi, qui verba ita disponunt, ut pictores varietatem colorum,

Propugnatio
Maffei-
Pro or-
natu et
pompa
dictio-
nis hi-
storica.
Cicero-
nis te-
stimo-
nium.
quique

quique paria paribus, adversa contrariis, sepiissimeque similiter extrema definiunt. Quid? apud Livium quam multa Poëtarum more ac modo dicuntur? Inde equitum certamen erat: Hac ubi dicta dedit, stringit gladium, cuneoque (audisti versum hexametrum?) facto per medios vadit hostes: Iamque dies consumptus erat: Multa jam edita cæde senescit pugna; atque alia ejusmodi non raro. Alpium descriptione quid grandius, atque Alpibus penè sublimius? Ex

lib. 1.

Dec. 3.

Alpiu

descrip-

tio.

propinquo visa montium altitudo nivesque celo propè immixtæ, tella informis imposita rupibus, pecora jumentaque torrida frigore, homines intonsi & inculti, animalia inanimaque omnia rigentia gelu, cætera visu quàm dictu fœdiora terrorem renovavere. erigentibus in primos agmen clivos apparuerunt imminentes tumulos insidentes montani, qui si valles occultiores insedissent, cohorti in pugnam repente; ingentem fugam stragemque dedissent. Au-

Livii

& Sal-

lustii

ratio.

dis hæc vero, Murete, & simplicitatem illam tuam in Historia requiris? Audio hæc enimvero, inquit, nec sententiam muto: quia simul audio, propterea Livio priorem habitum esse Sallustium, quod ille paulo inflaret vehementius, & oratione minas castigata quàm Historiæ postulet auctoritas, effluere interdum & luxuriare videtur, cum tamen Sallustium scriptorem seriæ severæque orationis, ac propriæ ser-

A. Gell.

lib. 17.

c. 18.

vantissimum antiquitas appellaverit. Nec tu me testimonio Ciceronis absterres. Exornandam ille quidem censuit Historiam epidictico

epidictico etiam more, sed cum pugna (sic enim loquitur) aut regio describitur (in Quo minus fortasse peccaverit Livius de do Or- scribens Alpium regionem) aut cum con- nari se- ciones interponantur & hortationes, in diligen- quibus tamen traela quedam & fluens ex- tius pa- petitur, non hæc contorta & acris oratio. Au- titur, dis, opinor, Benci, ac planè intelligis quo Histo- loco, & quatenus per Ciceronem liceat di- ria. cendo ut sese attollat Historicus. locorum Prælia interdum situs sapius, ardor dimicantium potissi- copiarum, sapissimè verò Ducum adhor- muni- tationes, quippe quæ Poëtarum schola & con- plerunque transferuntur, canorum aliquid ciones in Historia poscunt ac tubam. in cæteris quo- autem partibus eodem tenore, hoc est, tem- modo peratè castæque, nec sine elegantia (quæ scriben- tamen tebus tacitè inserviat, non contu- de- maciter officiat) narrandum ego quidem sentio, nec dissentire Tullium, aut quem- quam dicendi Magistrum puto. Hic An- tonianus ad Muretum conversus: Bene ha- bet, inquit; liberaſti me magno metu, dum ad extremum confecisti, non esse abs re Historiæ, conciones & pugnas comple- cti grandiore stylo. atque huc te ut deduce- rem; spectabat illa demum intercessio mea; attulleram enim ipse id, quod hesternæ mi- hi die, sicuti etiam Bencio, recitandum ho- die præscripsisti, sed cum audirem, Histo- riam à te spoliari gloriosis huiusce nomini- bus, verebar ne, si quid lucubrationum mearum, te mihi non conciliato, profer- rem; reas statim ambitus sine ulla spe veniæ pronunciaretis, itaque decreveram hac su- per

per re verba in senatu facere omninò nulla, sed veteri forma, IN alium diem : Jam vero quandoquidem Historico suos etiam lacertos ac toros cùm opus est, accommo- das ; utar potestate à te facta, & a quietore animo referam aliquid Historiæ, quam Pii V. Principis nostri jussu aggressus sum de navali prælio paulo antè summa hujus se- culi felicitate commissio, idque etiam liben- tius referam ; ut te, Hænci, ad symbolum quoque tuum in commune deferendum, exemplo compellam meo. Ejus narrationis particula hæc est, nam decerpens hinc at- que hinc aliquid, non continenti rerum serie scribo.

*Cona-
tus et
adum-
bratio
pugnæ
concio-
nisque
histori-
cæ scri-
bendæ.
Navale
certa-
men.*

*Quin-
quere-
mium
impetus
et pu-
gna.*

*Mehē-
metis
furor.*

Pugnæ principium ab sinistro cornu fa- ctum ; præerat Augustinus BARBARICUS consilio æquè ac manu promptus ; quem id- circo obtinere eum locum jusserat Asca- nius CORNEUS universæ classis instruendæ Magister, ut adversus ferociam Mehe- metis Alexandriæ Proregis, qui dextrum cornu promovebat, virum opponeret im- pigrum ac fortem. Et res succedebat ex sententia ; nam Bragadinæ Quinqueremes duæ inusitata magnitudine, & duplæi gran- dium tormentorum versû formidabiles an- te cornu paulum progressæ se in hostium classem induerant primæ, atque explosis à fronte, à tergo, à latere tormentis, multis momento perforatis dilaceratisque Orho- mannorû navigiis, trepidare primum, mox etiam inclinare dextrum cornu cœpit. Enimvero Mehemetes ex dedecore in ra- biem actus : Hæcine, aiebat ad suos, illa pugna

pugna est quam poscebatis , ante prælium
 feroces, in ipso discrimine ignavi? Ac simul
 vociferans, simul acinace in timidissimum
 quemque irruens trepidationem sistere ad-
 nitebatur. Sed frustra omnia: cùm nihil à
 Quinqueremibus intermitteretur, sed repe- *Clades*
 tita ingruentium vi globorum passim per- *à Quin-*
 rerebratis navium lateribus, ingens edere- *quere-*
 tur classiariorum ac remigum strages. Et *mibus.*
 verò atrox spectaculum fuit infecta sangui-
 ne maria contueri, mutilas ac vulneratas
 ubique naves, fluitantes malos, remosque
 juxtà ac informia cæsorum cadavera, &
 trunca animæque adhuc plena complurium
 membra per undas miserè colluctantium.
 Nimirum ubi exutum se magna suorum
 parte vidit Mehemetes, ex desperatione
 consilium nactus, cum aliquot rostratis na- *Astus*
 vibus proripit sese ex illo Quinqueremium *Methe-*
 occurso, & littus adradēs ad Acheloi fau- *metis:*
 ces cursum dirigit tanta celeritate, ut cre-
 deretur fuga compulsus in proximas Syrtes
 impacturus. Sed homognarus loci, cùm
 sciret eam littoris oram præalto esse mari &
 navium patiente, securus illac adnavigans,
 improvise Barbaricum à tergo aggreditur,
 qui fraude serò animadversa, dum jubet
 cornu obvertere, inconditis repentè clamo-
 ribus in latera aliz rursus, atque aliz Otho-
 mannicae triremes incurrunt, & undique
 infectæ circumstant. Obsidetur Prætoria à
 quinque hostium triremibus, pugnatur ex-
 tremis utrimque viribus, nec usquam in to-
 ta acie atrocioribus animis. Et jam Mehe-
 metes militum numero atque astu potior,

*Concio
Barba-
cici.*

*Exem-
pli vis.*

*Cædes
hostiū.*

cum expedita suorum manu exscensione tandem facta, per foros ad Prætoriam usque malum intulerat sese, cum Barbaricus; Itane verò, inquit, Commilitones? primi hostem disiecimus, nostrique interea socii inchoatam per nos victoriam tota persequuntur acie, nos hic indefensi, inulti, pecorum more contrucidamur? Et patiemur hæc signa, naves, nostra hæc corpora inter Othomannica spolia in Thraciam captiva deportari? patiemur sociis in patriam redeuntibus narrari tanta cum Veneti nominis ignominia, ex universa classe unum Barbarici cornu Turcarum prædæ cessisse? Quin potius, quando in eum devenimus rerum articulum, ut VEL hauriendus, vel dandus sit sanguis, agite, ut estis viri, advocate quantum est virium in dexteras paulo ante victrices, densatoque cuneo hostes temerè affusos invadite ac propulsate. ipse quamquã id attatis, id virium primus in hostem pergo; aderit mihi pugnanti, ut spero, summus è cælo Imperator Deus, cujus causâ pugnatur. Quod si fortè ei sit cordi, meo sanguine ac vita repræsentare salutem vestram, en caput hoc in omnem aleam volens libensque devoveo. Vix ea, cum ipse abrepto clypeo è militis manu, strictoque ferro præcurrere in hostem cœpit: valuitque adeò apud militem Ducis oratio, & oratione melius exemplū, ut renovato summa virium contentione prælio, hostemque ferociter aggressi, alios ferro cominus jugularent, missilibus transfigerent alios, alios scutorū occursum in mare proturbarent, donec ad extremum ex-

ad

Etò per summam fortitudinem Mehemete,
 perfunctam periculo Prætoriam obtine-
 rent. Tenuit ea pugna horæ circiter spa-
 tium. Sed in ipso ardore dum Barbaricus
 nullam omittit partem Ducis ac bellatoris,
 imperaturus nescio quid in rem presentem;
 postquam animadvertit, vocem objectu
 clypei non exaudiri; detegit faciem, statim-
 que inter volantia ex adverso tela transfigi-
 tur, adæstoque intra oculum lethali ferro,
 inrerclusa illicò voce concidit exanimis: at-
 que è pugna sublatus, paulo pòst nihil inter-
 mittente doloris vi, certior factus, penes
 jam nostros stetisse victoriam; fato conces-
 sit. Vir planè memorabilis cùm ob cæteras *Mors*
 laudes, oris majestatem, linguæ facundiam, *Barba-*
 animi fortitudinem; tum potissimum eo *rici.*
 nomine posteritati commendandus, quod
 subortis inter fœderatos non semel gra-
 vissimis discordiis; unus in eo totius Euro- *Præco-*
 pæ flore repertus est omnium arbiter, qui *nium*
 raro exemplo, Christianæ rei dignitatem *ejusdē.*
 privata utilitate inanique patriæ nomine
 potiozem perpetuò haberet. Hæc ubi ab-
 solvit Antonianus, rogare utrumque eni-
 xè institit, ut quorum jussu illa fecerat,
 eorum castigatione sibi perficere liceret!
 sed utroque, siue ex animi sententia, siue
 gratiæ aliquid darent, mirum in modum
 collaudante omnia, addidit Bencius, tum
 demum à se percipi, cur Historiam M. Ci-
 cero rem gestam vocaret; adeò sibi visus
 erat non tam narrantem audire, quàm pug-
 nantes in acie spectare. Quamobrem amens
 sim, inquit, si cum vivo, quod ajunt, cane
 N 2 meum

meum ipse pravè imperiteque depictum composuero. adde tu potiùs, amabo te Murete, quæ supersunt ex Historiæ præceptis: ego si audiar sub finem, ab Antoniano scilicet quàm remotissimus abundè est. Tunc Muretus? Addo, inquit, te tamen sponsione non libero.

Navigare diximus Historicum inter geminos scopulos; quorum jam alterum evitavimus: sed ne

*Hoy. in
Poet.*

In vitium ducat culpæ fuga si caret arte,

*Incul-
tum as-
perum-
que di-
cendi
genus
an ap-
tum Hi-
storico.*

monstrandus est alter; qui ut est aspectu inamabili ac tristi, facilè abalienaret omnes, nisi aliqui reperirentur, qui hanc ipsam orationis mœstitiam amarent. Infractum dicendi genus ex industria, dissipatum, salebrosum, amputatum, & ubi minimè expectes relicturum; historico muneri arbitror persanè incommodum. Nam si promovendus est continenter in Historia lector, atque abstrahendus undecumque, modò mediâs inter res quam minimo laboris traducatur; quo id modo præstet Historicus oratione offendente velut inter saxa & reluctante, aspera, hiatibus interrupta, afferente legentibus obicem subinde ac moram? Equidem ipse impedito & calculoso itinere non propero. quoties autem inter legendum offendendo istas verborum sententiarumque salebras, & tanquã ferreos murices humi sparsos, eluctor sanè ut possum inter eos aculeos; at inde perfunctus vix tempero, quin malè scriptoris infelicitati dicam, qui me iis sentietis nequidquam induerit. At hæc loquendi

*Sale-
brosa
oratio
legen-
tium.*

loquendi ratio, subiecit Bencius, propior *Quid*
videtur simplicitati, ad cuius normam tu *laudis*
paulo antè Historiam exigebas. certè ea res *aliqui*
indicat non ingratham negligentiam ho- *tribuât*
minis de re magis quam de oratione labo- *huic ge-*
rantis. Atque ut nonnullæ ædium sacrarum *neri*
rudes attritæque ac vetustate propemodùm *oratio-*
corruptæ religiosius interdum coluntur, *nis.*
quam quæ magnifico sunt opere atque ele-
ganti; sic illa incuriosa sermonis structura
sæpenumero maiorem habet venerationem
ac fidem. Cui subridens Muretus; Nimi- *Veteris*
rùm, inquit, matertera etiam mea adver- *ac rui-*
sus Principem stomachabatur olim, quod *nos*
facellum nescio quod malè materiatur ac *templi*
ruinosum refecisset inaurato albario, se- *cum*
ctoque ac perpolito marmore. agebat enim *rudi o-*
excidisse sibi ab animo omnem ejus loci *ratione*
Religionem. Sed non omnis verborum in- *compa-*
diligentia atq; cessatio sinceritati conducit *ratio.*
orationis. quamquam hæc non tam indi-
ligentia est, quam ignoratio: ignoratione
porro stultè nimis colligitur opinio verita-
tis: Ego verò, excepit Antōnianus, Corn.
TACITI (nam hic monstrari digito so- *De Cor.*
let) distonem illam ex horrido comptam, *Taciti*
intercisam & ad expectatum rarò caden- *stylo.*
tem non arbitror ignoratione ac temerè
prolatam sed consultò ac studio laudis,
quam se adepturum ex eo dicendi genere
putavit. Egregiam verò laudem prædicas; *Adver-*
inquit Bencius. An quisquam est aure usque *sus eum*
adeò agresti, ut se istius lectione fraudatum *tanquã*
non intelligat? Speravit, credo, TACI RUS, *obscu-*
se gratiam initurum apud lectorum, si sus- *rum.*

*Et du-
rum.*

*Et libe-
rū poë-
ticum-
que.*

*Exem-
pla di-
ctionis
poëtica
apud
Tacitū.*

lib. i.

Annal.

lib. i.

Annal.

piciosus eum intimisque sententiis suspen-
sum haberet identidem, atque à narratio-
nis Historicæ cursu strenuè moraretur.
Nam quid ego de numeris loquor? quos, si
quis inter legendum aurem suam interro-
get, numquam istic sentiet: nisi fortè amet
musicam duriusculam, delecteturque per-
cussionum modis, qui non tam desinant,
quàm cadant præter spem & modum. Qui
potes blandè suscepit Antonianus, poëticos
numeros in eo desiderare qui Annales suos
ab integro hexametro est exorsus? *Urbem
Romani à principio Reges habuere.* Nem-
pe, respondit illico Bencius, tam numero-
sa sunt cætera, quàm iste cadit hexame-
ter numerosè. Et tamen hic idem scriptor
insensus adeo concinnitari ac numeris
Poëtarum, ita se interdum in Poëtarum
familiaritatem insinuat, ut non quæ apud
illos usitata atque communia, sed quæ rara
& extremæ cujusdam licentiæ sunt, ea con-
fidenter, atque etiam intemperanter usur-
pet. Mitto illa, *Occultus odii, ferox scele-*
rum, ingens animi, pecuniæ modicus; ambi-
guus pudoris, maris potens, oblatae occasio-
nis properus, turbidus consilii, in obscuro luci,
multo jam noctis, cuncta camporum, spi-
rantem ac vitæ manifestam adverterunt,
quoquo facinore properus clarescere; atque
alia his non sanè modestiora, quæ apud
confidentissimos quosque Poëtarum quam
apud Tacitum rariora sunt. Quid illa?
nonne Poëtarum libertate dicuntur? Præ-
missa Cæcina, ut occulta saltuum scruta-
retur, pontesque & aggeres humido palu-
dum

dum & fallentibus campis imponeret ;
 incedunt mæstos locos , visuque ac me-
 moria deformes. Aut illa ? Nox per di- lib. 15.
 versa , inquires , cùm barbari festis epulis , Annal.
 lato cantu , aut truci sonore subjecta val-
 lium ac resultantis saltus complerent. Illa
 vero mera sunt Poësis : Scervinus prom- lib. 11.
 ptum vagina pugionem vetustate obtusum Annal.
 increpans , asperari saxo , & mucronem
 ardescere iussit. Addite quoque illa ejus-
 dem notæ ; Messallina non alià solutior
 luxu , adulto autumno , simulacrum vinde-
 miæ per domus celebrabat : urgeri præla ,
 fluere lacus , & femine pellibus accinctæ
 assultabant ut sacrificantes & insanientes
 Bacchæ : ipsa crine fluxo thyrsus quatiens ,
 juxtaque Silius hederæ vinctus gerere cothur-
 nos , jacere caput , strepente circum procaci
 choro. Nonne hic , rogo , character ille
 ipse est , quem Poëtæ suum prædicant eo-
 que arceri ab se alios scriptores glorian-
 tur ? Ut sanè TACITUS dum ex una
 parte orationem infringit ac dissipat , ab-
 horretque ab ea ; quam à Poëtis habemus ,
 suavitate sermonis : ex altera dum paulo
 familiarius cum Poëtis facit , eorumque
 dicendi peregrinitatem indiscreto prope-
 modum stylo transfundit in Historiam ; è
 duobus scopulis , quos tu , Murete , caven-
 dos paulò antè designasti , neutrum prorsus
 evitasse , mea quidem sententia , videatur. Et
 tamen non desunt , qui hunc scriptorem hac
 etiam dicendi laude magni faciant tanto *Quid in*
 studio , ut eum vel Cæsari , Salustioque si *Tasito*
 minùs præferant , certè non posthabeant. com-

*men-
dandū
viden-
tur.*

*Acu-
mina
contra-
ctæ di-
ctionis.*

*Pictu-
ra &
oratio-
nis
compa-
ratio.*

*Tempo-
ris vi-
tia.*

Non id opinor, suscepit Antonianus, laudatur in Corneliano stylo, sed acumen contractæ dictionis & subiti quidam ictus sententiarum, in quibus **P L U S** intelligendum plerunq; quam legendum sit. Et verò unius aut alterius verbi quasi ductu sententiam finire, atque audientium animis ea etiam subicere quæ non audiunt, artis esse atque ingenii laudem arbitror non vulgarem. Nam si **EXTREMA** corporum pingere, & versuras ostendere desinentium membrorum, rarum in successu artis invenitur, ut pingendi artifices affirmant. ambire enim se debet extremitas ipsa, & sic desinere, ut promittat alia post se, ostendatque etiam quæ occultat, cur, obsecro te, orationem ingeniose ita conformare, ut post ejus finem aliquid etiam legatur, non dicemus ad artificii ac styli præstantiam pertinere? Neque hæc eò dico, Benci, quò omnia Cornelianæ dictionis tueri velim. cætera ejus quæ dicis vitia nihil moror (quamquam ego non tam vitia hominis appello, quam temporis. **NECESSÉ** erat ea tum scribi, cùm non nisi ea legerentur (sed ea nihil purgo, uno verbo ad lectorem provoco, à quo cùm videam aliorum volumina interdum & quoquo modo lectitari, hanc unius Historiam intentè ac seriò legi, litem mihi videor perorasse. Tunc Mutetus; Satius erat, inquit, ex Platonis lege de re generatim præcipere non declinare ad hominum singulos. sed quoniam huc quoque me altercando deduxistis, accipite hac super re sententiã meã. Apertum dicendi genus, & cum lenitate quadam

quadam æquabili profluens, nemo adhuc, *Judiciū*
 quod sciam, magnopere suspexit in Tacito. *de Taciti*
 quam ille dictionis formam sine desperatio- *ti stylo.*
 ne reformidaverit, siue judicio, quod propius
 est vero, refugerit; certè asperitatis aliquid,
 tenebrarumque interdum non evitavit; non
 eas quidem tenebras loquor, quas in hoc
 scriptore vident aliqui ex eo genere homi-
 num, qui quod vitio fit suo, penes alios sta-
 tuunt culpam: haud absimiles amico utrius-
 que nostrum, Antoniane, qui quo sordior *Propri-*
 in dies fit, eò miratur queriturque magis, *orum*
 quòd invaluerit inter homines hoc tempo- *vitio-*
 re consuetudo submissius quotidie loquēdi. *rum cul-*
 Sed in Tacito aliquid residere culpæ non *pa in*
 propterea negaverim nam nimio illo semel *alios*
 adamatæ locutionis studio, sensa suspensio- *trans-*
 ne vocum obscuravit aliubi, aliubi oratio- *fusa.*
 nem interersistentem & claudicantem ægrè
 promovit, numeros aliubi concidit, delum-
 bavitque sententias. hæc autem tantò mi-
 nus commendationis afferunt scriptori,
 quantò lectori plus afferunt cunctationis
 atque molestiæ. Tractam fluentemque ora-
 tionem assignavit Historico M. Tullius,
 ut supra dicebam; Historiam currere debe-
 re ac ferri, ideoque minus ei convenire in-
 teristentes clausulas apperte docuit Quint. *l. 9. c. 4.*
 probavit Phalereus historicam periodum
 neque ambitu circumductam operosius,
 neque remissam negligentius: Lucianus
 inter numerosam factamque constituit: in
 ipso Thucydide orbem orationis deside- *In Orat*
 ravit M. Tullius; nos elocutionem in Ta-
 cito dissolutam cultamque laudabimus;

*Veteris
Histo-
rix lex.*

*Acu-
mina
senten-
tiarum
secre-
tiora
haud
valde
probā-
da in
histo-
ria.*

*In
Bruto.*

Licuit hoc quidem Historiæ veteri, in qua ut erat rudior, nemo, Tullio teste, aliud quasivir ornamentum genus, quam ut mendax non esset, at verò novam, ut idem affirmat, ornatam omnes volumus, dissimulanter tamen ac decenter, in eaque etsi non numeros, numerosi tamen aliquid amamus, provehit enim continenter lectorem æquabilis ille cursus ac volubilitas orationis, eumque secum tacite rapit ad novam subinde factorum cognitionem, quorum fructu metiendam unice putamus Historiam. Illa verò dictionis acumina paulo secretiora; veluti sensa mysteriorum, totumque illud artificium multa paucis complectendi, dicendique etiam illa quæ non dicuntur, quamquam & ingenii, & prudentiæ laudem habent, ego tamen, quod spectat ad hanc disputationem, si laudarem in Historia, injuriam facerem M. Tullio, qui in ipso Thucydide non probavit sententias ejusmodi, ut ille loquitur, concisas nec satis apertas, quæque contractione sua officiant, ac nimio acumine. Sint illa ut libet ingeniosa, sint politica atque hujus temporis, obscura certè sunt: atqui dictum est vetus, EGREGIAM musicam, quæ sit abscondita, eam esse nulli rei. Quid? quod hæc ipsa dum tenui & ambigua luce prætervolant, hærentem conantemque lectoris animum fatigant; eundem dum percipiuntur, & admirationem sui pariunt, non sine aliqua Historiæ mora, transferunt ad ingenium scriptoris suspiciendum? Ut sanè sive ignorata, sive cognita, semper legentis aviditatem

ditatem à cursu rerum gestarum nonnihil interpellent. Sed nos levissima jam, ut video, confectamur, perfuncti paulo gravioribus, ex iis quæ disquirenda erant hodie de verbis Historiæ. Hæc, si addantur ad ea quæ de rebus hesternò die definivimus, absoluta videri poterit de stylo historico disputatio, quam communi ope atque opera desceptravimus; si tu tamen, Benci, uti pollicitus es, addideris supremam manum. Tunc ille; Faciam, inquit, quando nullum mihi effugium ex hoc, quo me compulistis, angulo relictum video, & quomodo peccatur adversus præceptiones tuas, neque enim expectare vos aliud à me jubeo, ostendam luculenter exemplo meo. Facinus certè in medium afferam dignum annalibus, quod nuper est auditum post expugnationem Cypri, stragemque Nicosiæ factam ab Othomannica classe. id, ut tu, Murete imperasti, exputum Historicorum, tum Oratorum, tum Poëtarum tripartito stylo complexus sum. Accipite igitur hæc primum ad historiæ fidem ac normam loquendi.

Expugnata jam Nicosia, urbe totius Cypri opulentissima & sexaginta hominum millibus frequente, Mustaphus rerum successu ferox, urbis reliquias prædabundo militi donat. Desiderati dicuntur in ea caede veriùs quàm pugna suprà quindecim millia Cypriorum, capti ad viginti millia. Præcisum Danduli Prætoris Insulæ caput Salaminam, muneris loco, mittitur ad Urbis Præfectum. Ex manubiis atque omni præda Mustapho pretiosa quæque servantur;

tur: ille navigia duo, & ingentem Myopar-
 onem spoliis onerat. in primis vero egre-
 gios forma pueros, puellasque tota fere
 Insula conquistata Myoparoni imponit,
 traditque omnia quadringentis prætoria-
 nis militibus Selimo Impetatori com-
 portanda: sive ut essent argumentum vi-
 ctoriæ, sive ut eo lenimento sibi concili-
 aret ambiguum Principis animum. Vebe-
 batur eo Myoparone inter captivas Cypria
 puella nobilis, quæ secum reputans, quid
 evenisset patriæ ac suis, quid sibi in Se-
 limi potestate eventurum esset; magnum
 quid animo agitare cœpit. Et jam è
 portu ad duo milliaria processerant, cum
 milite nitratum pulverem extrahente ad
 usum tormentorum, intervenit inibi
 puella cum lumine. Enim vero nacta pat-
 randi facinoris oportunitatem, ardente
 in animo flamma, respectans modo pa-
 triam modo cœlum, propius repente
 profilit, ac deliberata morte ferocior, in-
 genti sane ausu intra ea receptacula ignem
 jactat. Emicuit illico feralis flamma, mag-
 noque fragore avulsa à sedibus suis tabula-
 ta, atque in altum excussa, rapuere simul
 eadem vi semiusta hominum corpora: per-
 mistaque & conglobata omnia in aquam
 decidere miserabili sonitu, cæteri aut collisi
 invicem & confauciati, ut incensi excep-
 tique undis expiravere. Nec se intra Myo-
 paronem continuit clades; fragmentis ho-
 minum tabularumque ex alto late deci-
 dentibus corripuit ignis proxima navigia,
 horæque unius spatio, quantum erat toto
 Regno

Captivi
 & spo-
 lia Bi-
 zantiū
 directa.
 Cypria
 una ex
 captivis
 puellis.

Eius fa-
 cinus.

Incen-
 dium
 navigi-
 orum
 atq; ho-
 minum
 clades.

Regno conquistum prædæ hominumque, quatuor exceptis, ex quibus rei series dein cognita, in oculis Insulæ, Mustapho ipso inspectante consumptum est. Sic una captivarum sive hostium odio, sive amore pudicitia, præsentis certe consilio, eadem opera & barbari Ducis ambitionem fregit, & se suosque subtraxit servituti, atque dedecori. Hæc narrata ad Historiæ legem, addo nunc eadem Oratorum more conformata.

Intulerat jam sese in Urbem Othomani- *Idem*
 nicus exercitus & suoapte ingenio ferox, & *Orato-*
 victoriæ licentia, conceptaque populationis *rierepe-*
 ingenti spe furens ac præceps, cum ad illa- *titum.*
 tam Christianæ rei cladem omnium maxi-
 mam, ne quid miseriarum deesset ultra,
 Mustaphi ducis indulgentia, subjiciuntur *De po-*
 civium bona militum prædæ atque libidini. *pulatio*
 Diripiebatur Vrbs Insulæ; caput, in quam *Vrbis.*
 Regni opes atque arma confluxerant: deli-
 ciarum sedes, & quondam hospitium gra-
 tiarum, voluptuaria ac beata hominum na-
 tio immani hostium truculentissimorum
 furore ac rabie cadebatur: fluebat per fora
 ac vias cadaveribus oppletas interfectorum
 sanguis non ætati, non generi parcebatur:
 & quod sine commiseratione dici nequit,
 aræ passim ac templa, Cælitumque imagi-
 nes indignis sane modis polluebantur:
 matronæ nobiles puellæque, ac sacræ Deo
 virgines è gynæceis ac penetralibus ad om-
 nem barbarorum libidinem foedissimè ra-
 piebantur: civium fortunæ, templorum su-
 pellex, captivorum corpora, sacra profana-
 que

*Mustaphi sc-
rities.* que omnia, rapina, cæde, ludibrio distrahebantur, conculcabantur, violabantur. Mustaphus ad augendum iis, qui supererant, civibus terrorem circumduci per Urbem superbe iubet Danduli Prætoris caput, mox ad Salaminæ Præfectum deportari. Ipse interea quantum erat tota urbe ac Regno gemmarum, quantum auri argentique cum cælati, tum rudis, vestem præterea opere vario, ac signa complura; demum præcipuos quosque captivorum, & præstantium forma puellarum puerorumque greges duabus onerariis ac Myoparoni impositos Selimo imperatori Bizantium dono gloriose mittit. Vix solverant è portu navigia spoliis onusta, cum in magna captivorum lamentatione, ac fœminarum in primis ejulatu respicientium subinde patriam ultimumque salutantium; una puellarum reperta est, quæ forti animo ac stante vultu facinus est aggressa omninum seculorum memoria prædicandum. Hæc, ut erat integritatis amantissima, id unum timebat scilicet, id unice Deum rogabat, ut periclitanti pudicitia opem ferret, confirmaret sibi eam mentem quam dederat ad eam diem, auferret à se corrumpereque, si quid erat formæ, cujus gratia perverse amabatur, aut saltem vitam auferret ac spiritum, quo spoliari potius quam pudore non cupiebat modo, sed etiam ardentissimè flagitabat. Et vero audita preces: nam dum classiarius ollas sulphurati pulveris ex usu procurat, forte illac virgo præteriiit accensa face, statimque succendi sibi animum sensit immissa è cœlo

*Cypria
puella.*

*Ejus ad
Deum
preces.*

*Oblata
facino-
ris op-
portu-
nitas.*

è cœlo flamma : neque enim aliunde credi-
 derim conflagrasse tam generosum pectus.
 Vidit dari jam sibi mentem ac locum, quo
 rem momento transigeret, jaceret extre-
 mam omnium aleam, seque semel ab infami
 jugo ac meretricio dedecore, quod infra
 nihil ei accidere poterat, vindicaret. Ergo
 propior militi facta nihil tale cogitanti, ad
 ea loculamenta manu clam strenueque ad-
 mora (ô fortitudinem puellæ in auditam !
 ô manum ! ô mentem !) medio nigri pulve-
 ris acervo subjicit facem. Enim vero,
 flamma celeriter concepta, omnia tetro
 simul incendio conflagrarunt, simul ingenti
 tonitru dissiliente navigio, alii veluti è
 tormentis muralibus in altum sublatis, alii
 aut vapore præfocati, aut igne combusti,
 tabulisve una fumantibus impliciti, in a-
 quis perquam miseris modis extincti
 sunt. Demum transmissio pariter igne in
 proximas onerarias, grassante incendio
 per tabulata pice adipeque illita, ingentes
 illæ machinæ laxatis compagibus, ac di-
 stractis toto æquore framentis conciderunt.
 Atque in hunc modum opes tot annorum
 spacio collectæ, ac Cypræ flos nobilitatis,
 prospectantibus è Nicosiense littore civi-
 bus, stragemque suorum tanquam in scena
 lamentantibus, voraci inter undas incen-
 dio celerrime deflagarunt. Et tu quidem,
 puella nobilis, ulta patriæ ruinam, ulta
 tuorum necem, restinxisti ea flamma tot
 facies libidinis, intercessisti captivo-
 rum servituti, obruisti hostium avaritiam,
 præconiumque victoriæ, exemplum deni-
 que

*Præsens
animus
puellæ.*

*Strages
confla-
grantium
navium
homi-
numque.*

*Puellæ
præco-
nium.*

que defenſæ fortiter pudicitiaꝝ poſteris
reliquiſti. Hæc ab Oratoribus; à Poë-
tis eadem poſtremo accipite in hunc mo-
dum.

Poetica POSTQVAM res Cypri, ſedemque ever-
narra- tere Regni

tio ejuſ- Odryſiæ potuere acies, ceciditque ſuperba
demrei. Nicofia; atque omnis mæret Cythereia tellus;
Muſtaphus vello victor truculentius ardet
Attollitque animos, civeſque urbemque re-
mittit

Militis arbitrio, & prædam poſcentibus
addit.

Invadunt urbem, & quidquid modo ceca
nocendi

Præda Præterit rabies; ſubiteque inſania cædis,
& ſtra- Hoc inhians prædæ repetit furioſa cupido.
ges. Et ſtrages non pugna fuit. pars altera ferro,
Altera pars jugulu agni, Implacabilis ipſe
Signa movet Duclor, ſcelumque ante ora
ſuorum

Muſta- Prætoris caput oſtentat: ſimul agmina cir-
phi ſu- cum
ror. It vagus, attonitamque replet terroribus
Præda urbem.

navi- Non ita ſanguineum quaſſat Bellona fla-
bus im- gellum
poſita. Egidis obſectus, ſi quando in prælia Mavors
Biſtonas immittit, cogitq; aſſurgere valles
Oſibus albentes, & euntes ſanguine campos.
At ſpoliis quæcumque (Ducem namque illa
remordet

Cura magis) tota rapuere è divite Cypro;
Tres onerant latas pretioſa merce carinas.
Veſtes argento intextas, deſoſſa talenta

Inſecti

Infecti factique auri, signa aspera gemmis,
Craterasque auro solidos, captivaeque Regni
Agmina nobilium, pueros atque ore puellas
Ingenuo, multo vigilandam milite predam
Navibus imponunt. IPSE HÆC monumen-
ta triumpho

Threicio mittit Mustaphus dona Tyranno.
Iamque relinquebant portum, ventoque se-
cundo

Odrysiæ vexilla dabant errantia lanas.
Aufugiunt puppes, retroq; remurmurat unda
Ista salo, lumentique albescunt æquora sulco. Matrū
Littore stant longo matres, & rapta per queri-
undas. monia

Pignora chara vident: nec quid solventibus & an-
optent ceptis

Inveniunt quid enim prodest, per cæcula ra-
cursum

Poscere felicem, ventosque orare ferentes?
Scilicet ut faciles contingere moenia Thracum
Detur & immitti longum servire Tyranno.
Naufragium, Caurosque truces, finemque
malorum

Orarent potius; refugit tamen ista parentum
Mollis amor teneroque micans in pectore
sensus.

Suspensis igitur votis sine fine querelas,
Quod superest; fundunt, & quæstus littora
complant.

Nec minus ingenti sulcata per æquora luctu
Responsant naves, & saxineo ululatu
Cuncta sonant, repetunq; incertæ littora voces. Myopa
Illa, quæ geminas inter sublimior alto ronis
Innabat puppi, velisque capacibus omnem descri-
Hauribat Boream, & magna se mole ferebat; puo.
Forte

Forte vehebatur præstanti corpore Virgo
Cypria: plorantes hæc inter sola puellas
Sicca genas, alto facinus sub corde preme-
bat.

Cypriæ
socias
puellas
conso-
lantis.
Nec tacuit; portu nam vix egressa, dolentes
Affari, & dictis lenire ita cœpit amicis.
Quid iurat, O sociæ, crinemque & pectora
palmis
Dilacerare modis non proficientibus? aut me
Credula spes fallit, grande aut aliquid canis

intus

Insidens animo Numen. Sequar omnia tanta.
Quidquid id est, certe magnum est, quod ten-
dere dudum

Mens agitat mihi, nec segni contenta que-
rela est,

Recep-
taculū
sulphu-
rei pul-
veris.
Talia conanti similis, similisque furenti
Cypria, sed miseris non exaudita canebat.
Est locus extremis subducta in parte carinis,
Quo grandes ex ære globos, & pulveris ollas
Sulphurei plumboque meras tabulata coer-
cent,

Cypriæ
delibe-
rantis
consiliū
Hic miles dum nitra manu liventia tractat
Affuit & Virgo, subitaque in pectore flam-
ma
Exarsere novæ, focumque; En, inquit, a-
pertus

Libertatati aditus. faciam quod Numine
dextro

Iamdudum meditor: misero via nulla pu-
dori

Mori-
turæ o-
ratio.
Iam super est, turpes nisi flamma absumere
flammas,
Et nixibus sperare meis incendia. Quan-
tum.

Hec

Hæc peragam stragis strages super ipsa futura,

Sed peragam: SIC igne iurat succendere pectus.

At vos O flammæ vicinæ, pabula morti,
Accipite hanc animam, meque his arcete periclis.

Et sceleris puram, donec licet, addite cælo.
Interea extinxisse nefas laudabor. & hosti
Prædam avértisse, & cineres satiassè meorum.

Sic memorat, fatoque instante ferocior odit

Iam lucem, dextraque facem, quam forte gerebat, Facino-

Sustulit accensam, Divisque in vota vocatis, ris ag-
Restitit ancipitis similis, dein concita rursus gressio.
sum,

Quid cessas anime, increpitat, quando I P S A
vocat res?

Ab pereat mecum, mihi si quid amabile formæ est:

Atque Helena saltem, casta flagret æquore Cyprus,

Nec plura his, jaculata facem stetit. licet arsit

Exemplo fulgur, tonitruque exterrita pinus
Evomit flammarum undas, & fragmina Incen-
cælo dium.

Sustulit avulse disiecta mole carinæ.

Nec tantum, ruptis quoties fornacibus Ætna
Horrendum sonat, accensas liquefacta per
auras

Saxa volant, piceusque ambusta nimbus
arena

Pellitur,

Pellitur, atque imo discluditur insula
fundo:

Horridico quantum tabulata excussa fra-
gore

Aere dissiliunt, truncisque cadavera mem-
bris,

Seminecesque artus, & grandes orbe mo-
lares,

Flagrantisque trabes nube evolvuntur ea-
dem.

Et cælo confusa gemunt, magno inde sonore
Præcipitant pelagus stridenti extinguit in
unda.

Incen-
dii &
stragis
incre-
menta.

Nec Vero stetit hic strage, sed tempore
eodem

Africus incumbens pelago tædæsq; volantes,
Præcipitesque globos, & saxa reciproca longe
Detulit, & socias subeuntes pone carinas
Involuit flammis: illæ piceo unguine pingues
Accipiunt inimicum ignem, similique fa-
tis cunct

Clade ambæ. Furit immixtis Vulcanus ha-
benis

Transstra per, & liquidis manantia robora
ceris,

Avulsasque trabes determinat æquore toto,
Tristes reliquias. Fluitat captiva supellex:

Scuta virum, galeæque, & Cypria gaza
per undas,

Signaque rapta Ducum, transfixaque pe-
tiora remis,

Et singultantes extis fumantibus artus.

Quin etiam extincti passim super æquore
piscis,

Ex illo visi tabulæque in gurgite vasto

Innantes.

*Innantes, & adhuc incendia sola ferentes.
Multa quoque ad terras semijustis corpora
formis*

*Venerunt, æstus ejectamenta furentis,
Impleruntq; sinus deserto in littore matrum:
Quæ dubios artus, incertaque membra le-
gentes,*

*Sed charas tamen exuvias, vos terque
quaterque*

*Invidere, quibus cum libertate cadente
Contigit oppetere, & patriæ superesse ne-
gatum est.*

*Tu vero ante alias fortunatissima Virgo,
Quæ dudum ingratis latuisti ignota sub
undis*

*Tempore jam existo, si quid mea carmina
possunt,*

*Emerges me Vate, tuumque in secula no-
men*

*CYPRIA defensi dabit argumenta pu-
doris.*

Et præscas inter numeraberis Heroínas.

*Sic Bencius: vixque desierat, cum Mure-
tus, qui una cum Antoniano defixus aptus-
que ex ore dicentis audierat, illico homi-
nem complexus; Macte, inquit, ista tam
multiplici virtute; atque ore trilingui jam
vero ego quoque mihi sumo tuis quæsitam
meritis superbiam, jubeoque meo inscribi
elogio, MURETUM præceptorem Bencii, ac
simul exurgens; Dimittamus, inquit Sena-
tum: pudet enim non silere post tam cano-
ras Musas: Atque hæc sunt, Auditores, quæ
de nota & caractere Historico quasi à no-
bili Triumviratu pertractata, mihi que à
Bencio*

Bencio tradita, Dialogi fide dicenda proposui. Quibus aliquando absolutis ut tum quidem Muretus suos, sic ego nunc meos dimitto veteri forma, NEMO VOS tenet.

PROLVSIO QVARTA.

Forma legendæ, scribendæque
Historiæ ex Tito Livio
petita.

S I V E,

*Civilis institutio, & Politica præcepta ad
omnem vitam cum in pace, tum in bello
temperandam, ex narrationibus rerum
gestarum, quæ una Liviana Decade con-
tinentur, expressa.*

QUÆ super historica dictione de Ben-
cio præceptore meo apud Hippolytum
Card. Estensem Tyburi agente didi-
ci, & duobus continenter annis, in hisce
repetitionibus litterarum cum Auditori-
bus communicavi, Cardinales Amplissi-
mi, tam secunda omnium admurmuratio-
ne plausuque sunt excepta, quæ vestræ tum
humanitatis in me, tum studii adversus Mu-
retum; Antoniapum, Bencium, magna
illa nomina laus est; ut existimaverim, am-
plius ea de re pronunciari posse, atque in
ipem venerim fore, ut etiam extra scenam
atque

atque Dialogum, meoque propofita nomine non utique vulgo displicerent illa, quæ additamenta forent eorum, quæ alienis dicta nominibus ipfa fe vobis tantopere probaviffent. Ad opus animum adjeci aggreffione *Occafio hujus prolu- fionis.* Speciofum, fed exitu tardum atque anceps. Nam tertio abhinc anno, dum accurate de Historia dicerem ex hoc loco, & hiftoricos vocarem, quod aiunt, ad calculos; ostendi Corn. Tacitum nulla mihi gratia odiove *Tacitus* nominatum, animadverfionibus præceptis *politi-* que inter narrandum fæpius aliquanto, *cus præ ceptor.* quam hiftoricum deceat, interfiftere: ac propius interdum accedere ad politicum præceptorem, quam ad fcriptorem Hiftoriæ. Et vera audire tum fe fatebantur, opinor, omnes: nam etfi ad Hiftoriam vitæ *Munus Hiftoria.* magiftram pertinet vitam instruere; id tamen continenti rum geftarum narratione facit, non crebra aperta que fubjectione confiliorum. dum vero commemoratione factorum clam docet, non minus vitam inftruit, quam fi præceptionem parerga ad fingula palam exempla quamvis accute fubjiceret. Quo nomine T. Livium animad- *T. Livii commē- datio.* verfionum parciffimum tanti ego quidem ad hæc privatæ utilitatis compendia, in quibus hoc tempore ingeniofi fumus fupra *An Livius* omnem antiquitatem, ut eum Corn. Tacito *post ha-* politicæ calliditatis magiftro non fabendus *bendus* ne poft habeam in ea ipfa civilis doctri- *fit Tacito in ci-* ſchola, ubi illa Regnorum arbiter, multo- *vili do-* rum ſententia, dominatur. Quæ fuit cauſa, *ctrina.* ut magnum quid animo conciperem, conſili- *lium,*

liumque inirem, Livium cum Tacito committendi: ut periculum facerem, ut eorum plura ad civilem doctrinam præcepta mortalibus suppeditaret. Imo ausus sum etiam sperare, ostensurum me, vix ullum esse paulo callidius concilium arcanum Imperii (quorum hodie possessio penes Tacitum est) quod è Liviana Historia elici abunde non possit. Verum dum rem spei plenus aggredior, ac magnos inter sese scriptores conferre incipio; ecce mihi diuturnioris operæ atque otii agrè molem promoveant alia interim res ab ea quam cudebam, nascitur inter manus. Nimirum ita usu venit in rerum difficilium tractatione. Qui auri confecturæ (Alchimiam Arabice nominamus) hoc tempore student fumosi homines ac devota igni capita, quamvis auri comparandi quam cupiunt artem nusquam adinveniant, multa tamen eadem opera condiscunt, ac sæpenumero miraturæ arcana in lucem proferunt. Sic olim argentum, quod vivit micatque perpetuo, conflandi auri occasione repertum potius quam inventum ferunt: sic hodie rationem gemmas emaculandi, aerem in nives cogendi, aquam pro oleo ad lumen usurpandi, aliaque complura haud prorsus auro inferiora dedicere nonnulli, dum unice aurum quærunt, quare operam non ii perdunt, qui defraudati licet auro, in hæc tamen admiranda plerunque divertunt. Ita in hac comparatione scriptorum quam animo agitabam, evenit mihi: qui etsi nondum plane tetigi quod avebam, proximo tamen

Alchimia.

*Mira
ex Alchimie
studio.*

tamen in gradu steti : nec interim operam
 lusi, dum eo me fors impulit, quo vela, non
 vota dirigebam. Quid hoc sit, verbo semel
 expedio. Ajo è T. Livio tantum doctrinæ *Summa*
 civilis addisci, modo lectorem habeat inge- *oratio-*
 nio non omnino agresti aut deerante, ut vel *nis.*
 ex una librorum ejus Decade non dubitem
 quin vita pene omnis intimis prudentiæ con-
 siliis informari possit. Primum ejusdem vo-
 lumen (hanc enim hodie decuriam vestro,
 Auditores, suffragio prærogativam nomino)
 quid nisi arma & bella complectitur ? & ta-
 men si ostendero hauriri ex eo (nam de cæ-
 teris Livianæ Historiæ libris silentium mihi
 decrevi) penitissima quæque Imperii jura,
 statumque civitatis in re cum bellica, tum
 pacata constitui ; liniamenta profecto du-
 cam ejus operis, quod nunc ordior, aliquan-
 do ad exitum perducam : ac simul Rhetori-
 bus meis Annales veterum evolventibus
 præibo, quidq; ex hujusmodi litterarum mo- *Fruclus*
 mentis in rem suam transferre debeant, ho- *ex hac*
 dierna prolusione monstrabo. Adeste igitur, *prolu-*
 Auditores : &, dum è Livianis exemplis ci- *sione.*
 vilia hæc præcepta concinno, stylumq; pro-
 pterea plusculis sententiis ex acuo & evi- *Stylus*
 bro ; quid deceat eum, qui ad Historiam *eiusdem*
 scribendam, quidve eum, qui ad legendum
 accedat, attente ut facitis, pro vestra, quam
 toties sum expertus, humanitate cognos-
 cite.

Initium mihi operis sit cura fundandæ *Moni-*
 civitatis, quam diuturnam fore putabo si *tum i.*
 ORDINANDÆ REI IMPERIUM penes u- *Quomo-*
 num sit, atq; apud eundem aliquandiu con- *do ordi-*
 sistat,

nanda rerum initia. sistat, mox æquato imperio cum pluribus administratio multo commodius communicabitur constituta re, quam statim ab or-

Liv. l. 1 tu. Sic Romana res cœpit, sic eadem crevit: quam à principio Romulus & consecuti ab eo Reges habuere atque obtinere tandiu, donec eam legibus armisque fundarunt ac stabilierunt: tum vero adultam firmatamque ac veluti compotem sui Junius BRU-

Liv. l. 2 TUS oportune libertate donavit. Et sane quid futurum esset, si convenarum plebs transfuga plerunque è suis populis dum cogitur unum in locum, impunitatem dicendi agendique illico nacta, libertatis specie serere inter se certamina atque discordias, soluta Regio metu inciperet prius quam pignora conjugum liberorumque, & CHA-

Vnius imperiū quid cōmodi habeat. RITAS, soli cui longo tempore assuescitur, animos consiliaret? ageretur dissipareturque civibus immature diffidiis ea fortuita hominum societas, quam unius imperium continere validius patrizque addicere potuisset. Videlicet SUA Quoque urbibus est pueritia, quam præstat metu regere, quam intempestiva libertate

Plurimū dominatus quid commo- di non habeat. corrumpere. Accedit, quod plurium dominatus (quæ forma est liberæ civitatis) quantum urbi prodest conservandæ, tantum instituendæ obest. quo enim minus idonea est condendis legibus multitudo ob animorum arbitria variantrium, alioque atque alio (ut sunt humana) trahentium: eo est accommodatior eisdem semel conditis diutius retinendis ob eadem voluntatum diffidia, quibus ne
anti-

antiquetur aliquid, facilè dum diffidetur, evincitur.

Sed accipite interea aptum ex eo, quod *Moni-*
diximus, atque in loco consilium. *tum 2.*
Quis aut urbem condit, aut certo *In rerū*
rum hominum societatem instituit, aut no- *condi-*
vum aliqua ratione principatum domina- *tione pu-*
tionemque molitur; plus spei repositum *blicarū*
sibi putet in exteris longeque positis genti- *que ra-*
bus, quam in vicina principum ope. Nam *tio fini-*
NOVA omnis potentia finitimis Principibus *timorū,*
plerunque ingrata est. Fundanti oppidum *quæ ex-*
Æneæ, quod ab nomine uxoris Lavinium *ternorū,*
appellavit, Rutulorum Rex, cui pacta Lavi- *haben-*
nia ante adventum Æneæ fuerat, prælata. *da.*
tum sibi advenam ægre patiens, bellum in- *Liv. l. i*
tulit: sed victus eo certamine ad florentes
Etruscorum opes, Mezentiumque eorum
Ducem confugit. Mezentius nulla privata
injuria Trojanis offensus, sed jam inde ab
initio minime latus novæ origine urbis,
ratus non satis tutum esse accolis rem Tro-
janam crescere; haud gravata socia arma
Rutulis junxit, validoque exercitu Æneam
invasit. Nec Romulus in Romana re, quam
Æneas in Lavinienſi felicior fuit. Legatos *Liv. l. i*
circa vicinas gentes Romulus miserat, qui
societatem connubiumque novo populo
peterent: nusquam benigne legatio audita
est. adeo simul omnes spernebant, simul
tantam in medio crescentem molem sibi
posterisque suis formidabant. quid multa?
dum Latini, Volsci, Hernicique ac reliqui
circum populi nascentem Romanæ urbis
gloriam perpetuis bellis premunt, & tan-

Liv. l. 7 quam humi continent, Carthaginenses tam longe diffiti amicitiam Romanorum enixe flagrant, sociale auxilium ultro pollicentur, dona in Capitolium ob rem adversus Faliscos bene gestam magnifice mittunt. Scilicet DOMUS nostræ non metuimus, nisi ab vicinis ædibus, ne si forte porrigant ædificium, cœlum nobis ac lucem obstruant.

Monitum 3. Belli pacisq; tempora legibus munienda. Pax difficilior bello. Age; fundata jam urbs legum mœnibus ita coercenda est, ut DVORVM TEMPORVM RATIONEM Princeps habeat in ordinanda Republ. belli pacisque: Pax difficilior est, ideo pluribus hanc quam bellum præfidiis fulciat. Etenim multa militiam juvant: necessitas exprimit, timor externus regit, & si cætera deessent hostis docet. at curam domesticam ipsa securitas dissolvit.

Liv. l. 6 Quis Furio Camillo, quo uno toties stetit Romana res, inter arma præstantior fuit? hic tamen tueri se innoxium domi suæ non potuit adversus Tribunitium furorem, quo minus in exilium reus ageretur. *Liv. l. 2.* Marcium Coriolanum invictum bello civem civilis discordia perdidit. nemo unus imperatorias artes, quas parando gerendoque bello edidit plurimas, opportunius calluit quam Cæso Fabius, & tamen hic contra seditionem suorum remedium nullum habuit, certe non adhibuit. Adeo EXCELLENTIBVS etiam ingeniis citius defuerit ars, ut civem regant, quam ut hostem superent.

Romulus quid in re Quare peccavit Romanæ rei conditor (pace dixerim, sive Quirini, sive Romuli) qui bello intentus eo leges, eo disciplinam contulit,

contulit, pacem pene perdidit, dum negle- *Roma-*
 xit. Quod si, quantum cives adversus ex- *na fun-*
 terna bella militari exercitatione commu- *danda*
 nivit, tantum contra intestinas discordias *pecca-*
 civilibus præceptis armasset; nã ille multo *verit.*
 sapientius urbi quam æternam esse decuit,
 consulisset: nec Roma tot civium omni
 laude præstantium clades singulis ferme
 ætatibus deplorasset: nec felicior foris apud
 hostes, quam inter suos domi Romanus fuisset.
 Subit ingens animum admiratio, cum
 Populum gentium victorem considero do- *Cur pa-*
 mi tam discordem atque exlegem: plebem *pulus*
 Patribus invisam, ordines invicem infestos, *Roma-*
 civitatem plane bicipitem: tam multas im- *nus fo-*
 perii formas, modo Reges modo Consu- *ris quã*
 les, modo Tribunos militum, modo De- *domi*
 cemviros, toties additos, toties rejectos. *felicior.*
 illane urbs, quæ tot habuit tamque certa *Imperii*
 superando, perdendo, profligando hosti *Rom.*
 præfidia, impos consilii tandiu fuerit, se ut
 regeret, imponeretque sibi aliquem imperii
 modum: ne quantum in acie campoque
 Martis acquireret, tantum in urbe altero-
 que Martis campo jacturam faceret? Vide-
 licet POPULUS germana tanquam sobo-
 les, parentis sui mores obtinet: dicam pla-
 nius, Romulus belli, quam pacis peritior,
 Romanos eodem ingenio finxit. Quod si *Quid*
 qua Resp. imperiumque alterutro se labo- *remediũ*
 rare animadvertit, sentitque se magis aut *sit ei*
 belli, aut pacis artibus institutum; curet *qui al-*
 etiam atque etiam (id enim superest reme- *teratro*
 dii) ut cives ab ea qua deficit parte, conti- *laboret.*
 nenti occupatione, in eam transferat qua
 plus

plus potest polletque. imitetur, quoad fieri honeste poterit, Romanum Senatum, qui cum videret sibi plus inesse fortitudinis in hostes, quam concordia apud suos; perpetua armorum tractatione cives distinebat, accersebatque ultro bella, quibus ab domesticis contentionibus abstracta, superior Romana res erat: ubi vero cessere arma, mole laboravit sua.

*Belli
tempus
præcep-
tis in-
stru. lll.
Moni-
tum 4.
Quanti
facien-
da Re-
ligio ad
rem mi-
litarem.
Religio
nis con-
tempto-
res ig-
nari mi-
litæ.
Religio
nis cura
Roma-
nis ante
pugnâ.*

Jam vero quod ad militarem disciplinam pertinet, principio AD REM BELLICAM RELIGIONEM PRINCEPS adhibeat, nullum enim instrumentum evocandis, atque in omnem belli aleam compellendis militum animis, nullum sospitandis, fortunandisque præliis oportunius Religione reperiuntur. Hæc telum acerrimum, quo semel armatus exercitus, humana omnia ducit inferiora præ illa. Gloriosi isti Duces, Dei hominumque contemptores, & qui se aliis faciunt feroces, dum cælo minitabundi gradiuntur; artis quam profitentur elementa nondum tenent. Romanis Imperatoribus, cum quibus, si usquam gentium, bellandi ars fuit ac fecit; nihil erat antiquius ante pugnam, in acie, post victoriam, quam ut religionis curam plerique haberent, omnes certe præ se ferrent. Hinc ea solennis procuratio Deos consulendi, eorumque placita ex animantibus cælo terraque sciscitandi. nempe ut militi persuaderent, bellum non tam à Senatu populoque Quiritum, quam à cœlesti Deorum concilio esse decretum; nec tam Ducibus pugnam placere, quam Diis victoriam cordi esse.

Hinc

Hinc dimicationi preces Imperatorum præmissæ, promissa Diis munera, & in partem futuræ prædæ Diis ante homines vocati, *Liv. l. 5*
Tuo inquit Furius Camillus, tuo ductum Pythiæ Apollo, tuoque Numine instinctus
pergo ad delendam urbem Vejos, tibi que hinc decimam partem prædæ voveo, te simul Iuno Regina, quæ nunc Vejos colis,
precor, ut vos victores in nostram tuamque mox futuram urbem sequare, ubi te, dignum amplitudine tua templum accipies.
Hinc repetitæ in ipso pugnae discrimine preces, ac vota palam concepta & instaurata. Tu pater Deum hominumque, inquit improspere pugnans cum Sabino Romulus, in arce hinc hostes, deme terrorem Romanis, fugam sædam siste. hic ego ibi templum Statori Iovi, quod monumentum sit posteris, tua præsentis ope servatam Urbem esse, voveo. Hinc ob rem bene gestam prosoluta Diis vota, templa ædificata, spolia suspensa, additæque litteris incisæ tabulæ, muneris Deorum testes. Et Dictator quidem T. Quintius perfunctus ingenti bello, multisque Latinorum oppidis vi captis celeritate mirabili, Præneste simulacrum, quæ tunc urbs opulentissima & belli caput erat, Jovi Imperatori, hoc subjecto epigrammate, dedicavit. *Iupiter atque Divi omnes hoc dederunt, ut T. Quintius Dictator oppido novem caperet.*
Nec pluribus tantum bellum intra viginti dies susceptum absolutumque commentatus est. *Religionis & modestiæ pulcherrimum argumentum.*

Nec divino tantum, sed etiam humano

Moni- METV REGENDA EST armata multitudo
tum 5. Alibi Princeps benevolentia locum qua-
Severi- rat: I N T E R arma timebit, nisi timeatur.
tate mi- Certi Romani Duces ex hac disciplina se-
lites re- veritate, qua non minus suis quam hostibus
gendi. terrorierant, omnes triumphos ac laureas
Liv. l. 8 tanquam è sinu victoriae deduxerunt. T.

Manlius Consul, quod filius extra ordinem
 conservisset manns, ejus sanguine (tristi,
 at salubri exemplo) non in illud modo tem-
 pus, sed in posterum obedientem Romano
Liv. l. 8 Duci militem fecit quid L. Papyrius dicta-
 tor? ne quid laxamenta caperet disciplina
 atque imperatoria majestas, nonne in Q.
 Fabium equitum Magistrum, quod injussu
 suo pugnaſſet vicissetque; virgas expediri
 jussit, nec militum studio, uec Senatus au-
 thoritate, nec populi suffragio quidquam
 de invicto illo imperio ac severitate remi-
 ſit?

Moni- Sed hæc caute audienda, neque ego om-
tum 6. nibus eadem perinde cano IIS SVADEO
Qui a- DVCIBVS disciplinae severitatem, qui ex-
pti ad cellenti aliqua virtute jam pridem militum
hanc animos occuparunt. Furius Camillus vere
severi- vir unicus in omni fortuna, captis Faliscorū
tatem castris, prædam in milites non diviſit, sed
exerci- ad Quæſtores indignante exercitu redegit:
dam. imperii tamen severitate milites victi EAN
Liv. l. 5 DEM virtutem oderant & mirabantur.
Liv. l. 2 Sed Appio Claudio nullius magnæ virtutis,
Exerci- præterquam ſeverioris disciplinae tenaci-
tus con- longe aliter evenit. Deportarat Appius in
turaaci- Volſcos exercitum, eumque ſævo imperio
discrim- vexabat, sed inſenſum jam Duci militem
ptio. nec

nec metus, nec pudor coercebat: segniter, otiose contumaciter omnia egere: si Consul citius agi vellet agmen, tardius sedulo incedere: si adhortator operis adesset, omnes sua sponte motam remittere industriam: praesenti oculos atque ora demittere praetereuntem tacite execrari. quid multa? productus in aciem Romanus miles turpi fuga petit castra, vixque à Vallo submovet instantem hostem: nec feros Appius, omni nequidquam acerbitate prompta, continere ad extremum suos potuit. quin castris exinde motis, non exauditis imperiis, turbatis ordidibus, effuso agmine, per stragem corporum armorumque Romam evade-
rent. Nimirum PRINCIPIE ATENUS exigenda est disciplinae severitas, quoad aliis virtutibus comitata est. si sola exerat aculeum, ac sola exerceat imperium, periclitatur ipsa, & corrumpit auctoritatem, cuius denique vis omnis sita est in consensu obedientium.

Severitas sine aliis virtutibus nulla.

Subdam hoc loco aliquid alienum à sententia vulgi, plurisque idcirco faciendum quia vulgare non sit. TEMPUS INVADENDÆ HOSTILIS urbis non illud est, cum ea intestinis factionibus concuritur: quasi vero distractas vires profligare, ac rerum inclinationibus momentum addere facile sit, cum potius ex ea aggressionem partes inter se pronius coeant, & ad vim hostilem illico retundendam animos, certe vires conjungant, tum quod MAIORIS mali metus cogit vel invitatus, tum etiam quod UNUS-
QUISQUE non gravate abstitit à conten-

Monitum 7. quo tempore invadenda hostilis urbs.

Liv. l. 2 tione, quam specioso Patriæ nomine depo-
 suisse videri potest. Etrusci ac Veientes
 magna spe bellum Romæ inferunt, rati dis-
 cordia intestina, cujus tum flamma præter
 modum flagrabat, extinguere rem Romanam
 posse. quare maturato opus esse aiebant,
 dum Romani in se maximè desævirent. id
 unum venenum, eam labem repertam esse
 urbi alioqui non desitura, diu sustentatas
 Romanas opes, partim Patrum consiliis,
 partim patientia plebis, jam ad extrema ve-
 nisse: profecto si quid addatur, ac foris in-
 stetur, suo milite urbem quam primum
 vinci: nihilque aliud opus esse, quam indici
 ostendique bellum: cætera sua sponte fata
 ac Deos esse gesturos. Hac spe armati Ro-
 manorum castris portisque obequitando,
 contumelias ac maledicta, pugnae irrita-
 menta miscebant. Audienti hæc militi
 Romano nunc indignatio, nunc pudor
 pectora versabat, avertebatque paulatim
 ab intestinis privatisque discordiis, quam-
 quam enim nolebat prospere aliquid eve-
 nire Patribus, inultos tamen hostes pati
 non poterat: dumque in hunc modum ex-
 terna & domestica odia certabant in ani-
 mis, tandem externa vicerunt. Ergo fre-
 quentes Prætorium circumstant, pug-
 namque ferociter efflagitant. jurant recon-
 ciliatos se patribus à fide non destitutos: si
 fallant, Jovem sibi iratum invocant. præit
 verbis Centurio: idem in se quisque jurat.
 Datur igitur signum, vaditque in pugnam
 Romanus irarum plenus, ac primo concur-
 su. Etrusci Veientesque fugantur, cædun-
 tur,

*Discor-
 dia ci-
 vilis.*

*Inter-
 norum
 externo
 rumque
 malorum
 pugna.*

*Exerci-
 tus re-
 concili-
 atio.*

tur, profligantur : unaque illa pugna , non magis ex hostibus quam ex plebe Romana multis civilibus præliis infensa nobilitati, victoria reportata est.

Quare alia potius est ineunda ratio op-
primendæ urbis civili discordia laborantis ,
in cuius tamen excidium non libido reg-
nandi, sed jus fasque compellat. Permitten-
dum est ut ipsa se civitas intestinis factioni-
bus conficiat : idque ut certius faciat, pars
altera clam & dissimulanter ope consiloque
est adjuvanda. ac postremo debilitata jam
res, instructis ac recentibus militum copiis
aggredienda, & (quod non difficile est fa-
ctu) expugnanda. Vidit hoc Marcius Co-
riolanus, dum dissidenti Patriæ inferens ar-
ma, agrum Romanum populari cœpit ma-
jori astu quam vi, custodibus inter popula-
tores suos missis, qui Patriciorum agros in-
tactos sinerent: tum plebis odio: tum ut inde
discordia glisceret inter Patres, plebemque.
& profecto fuisse voti compos, si, quam
dissidii flammam accenderat, vires paulatim
permisisset acquirere, & non ipse festinatio-
ne nimia extinxisset, dum propius ut Ur-
bem arma promovit, fecitque nobilitatis ac
plebis communem causam. tunc enim vero
EXTERNUS timor maximum concordia
vinculum, quamvis suspectos infensosque
invicem animos consociavit.

Scitum illud vulgatumque consilium, *Moni-*
NE IMPERATOR ILLVC hostem redi- *tum 9.*
gat, concludatq; unde ex desperatione cre- *In hos-*
scat audacia Sane Manlius Cos. reves- *te*
castra in quæ Thuscorum manus prædatum *do quid*
irruerat,

Moni-
tum 8.
Inva-
dendæ
hostilis
urbis
occafio.

Liv. l. 3

caven- irruperat, ad omnes porta s milite opposito
dum sit hostibus viam clausit. ea desperatio Thuscis
Liv. l. 2. rabiem magis, quam audaciam accendit :
Instau- cum enim incurstantes quacumque exitum
rate de- spes ostenderet, vano aliquoties impetu cir-
spera- cumissent, conglobati in ipsum Consulem
tione armis insignem vadunt tanta vi conatuque,
vires. ut & Consul mortifero vulnere ictus cecide-
 rit, & cæteri circa illum in fugam acti. quare
 Thuscis crescit audacia, Romanus terror
 per tota castra palantes impellit : & ad extre-
 ma ventum esset, nisi Legati rapto Consul's
 corpore patefecissent una porta hostibus
 viam.

Quid igitur agat potitus urbe, conclu-
 sisque intra hostibus Imperator ? Quod Fu-
 rius Camillus eadem cum gente Thuscorum
 egit ad Sutrium : cum præsentis consilio ra-
 tionem docuit, qua nec liberi dimittantur
 hostes, nec propterea salutis spe compellan-
 tur ad pugnam : sed EIS EXTREMA
 CERTANDI necessitas adimatur, qui-
 bus opportunus certandi locus adimi non
 potest. Captum Sutrium, eiectione inde Su-
 trinis locis Populi Rom. victores Thusci
 impune populabantur ; cum adest in tempo-
 re infesto agmine Camillus : iterum eodem
 die Sutrium capitur, Thusci, quibus con-
 globandi sese, aut arma capiendi spatium
 non fuit, cum passim telis peterentur, pro
 se quisque ad portas tendere, si qua forte se
 in agros ejicerent : sed cum eas clausas (id
 enim Camillus imperaverat) invenissent :
 arma tandem capiunt, coeuntesque supre-
 mam illam periculi societatem, ferociter
 adornant

Moni-
tum 10.
Quid
agendū
sit in ho-
ste vin-
cendo.
Liv. l. 6

adornant prælum : quod accensum ab desperatione hostium fuisset, ni Camilli imperio, præcones per urbem dimissi iussissent parci hostibus qui arma posuissent, ac tantummodo armatos contrucidari. quæ res effecit, ut etiam ii, quibus animi in spe ultima obstinati ad decertandum fuerant, oblata spe vitæ passim arma jactarent, seque inermes (quod tutius fortuna fecerat) hostibus offerrent. Ita ducis consilio, quod malè Manlius Cos. Romanus cum Thuscis gesserat, restitutum est; simulque apparuit, DUCIBUS validiorem quàm exercitu rem militarem esse.

*Ducis
consilium.*

Venio nunc ad alterum tempus, cujus rationem haberi in ordinando Republ. paulo antè dicebam: ac civili domesticæque administrationi, hæc è multis pauca sepono, *Pacis tempus præceptis in-*
QUISQUIS AD NOVUM PRINCIPATUM accersitur aliundè, aut novos *structu.*
 sibi populos subigit, se cum eorum moribus ingenioque sub initia dominationis at- *Moni-*
 temperatè componat: vestitum gentis more, *tum II.*
 sermonem, cæterum cultum adamare *Domi-*
 præ se ferat. hæc enim mirum quantum *nus in*
 multitudini sunt in oculis. *novo*
 Æneas quidem *Princi-*
 certè novus in Latio Dominus, homo ex- *patu*
 ternus, ac paulo ante hostis, hinc demereri *qui se*
 sibi suspensos Latinorum animos cœpit; *gerat.*
 iussit in eorum mores transire Trojanos,
 abolitoque Trojæ nomine, utramque gentem Latinos appellari voluit. idque valuit ut Latini nec studio, nec fide erga Regem Æneam Trojanis unquam cederent.

Ad hæc **NON MUTANDUS EST** ILlico
 status

Monit. status subjectæ recens urbis, nec etiam re-
 12. tinendus, sed mediâ quâdã ineunda est via:
Res res quidem pleræque tollendæ sunt, nomi-
pristinæ na rerum & tanquam spolia conservanda.
quate- Capitur enim vanis hisce nominibus multi-
nus tudo, atque in iis imaginem antiquitatis
mutan- amplexa, nondum se sua possessione deje-
de. ctam planè intelligit. Junius Brutus alter

Liv. Romæ conditor, dum novam urbi faciem
 l 2. induceret, id egit, ut nemo Romæ regna-
 ret: at vestes, lictores, sellas, reliquam Re-
 gum pompam abundè tenuit. quin etiam
 dum Reges funditus auferebat, non abstu-
 lit Regis nomen: nam cum publica quæ-
 dam sacra per Reges fierent, ne quem cape-
 ret desiderium Regis, Regem Sacrificulum
 creavit: id tamen Sacerdotium Pontifici
 subjecit, ut additus nomini honos nihil of-
 ficeret libertati.

Moni- Sed illud interea majori cura Princeps se-
zum 13. cum statuatur adversus populi turbas: Ne
Quan- MAJESTATI NOMINIS ATQUE
tum honorum insignibus plurimùm tribuat ac
spei po- fideat, seque tutum dignitate ducat. est enim
nere in OBNOXIA injuriæ majestas, quam vires
maje- non confirmant. Tumultuabatur in foro
state superbè Romana plebs ob Voleronom nescio
debeat quem à lictore, Consulum jussu prehen-
Prim- sum: atque, ut COACTA multitudine ni-
ceps. hil est procacius, crescitque ignavo cuique
Liv. l. I. audacia ex aliorum contagione; ita intem-

Irata periis acti agentesque ludibrio palàm habe-
multi- bant Consulare impeium, quippe cui dig-
tudinis nitatis plus inesset quàm virium adversus
voces. plebem. quid enim? quatuor & viginti licto-
 res

res apparere Consulibus ; eosque de plebe :
 formidandum enimverò satellitium. nihil
 contemptius, nihil infirmius, si sint qui cō-
 temnant. sibi quemque ea magna & horren-
 da facere. abesset modò opinio , cætera nu-
 gas esse. Hæc atque alia contemptim oblo-
 quentibus ; infesti cū se illuc Æmilius, ac
 Virginii Consules intulissent , faciliè ex-
 perti sunt , PARUM tutam majestatem sine Maie.
 viribus esse. nam violatis eo tumultu lieto-
 ribus fractisque fascibus , è foro in Curiam *st. is in*
 compelluntur. Quare peccaverunt in se in- *ermis*
 que Rempublicam Consules , dum autho- *non ex-*
 ritatem suam, quam majoribus remediis in- *ponen-*
 tegram servare debuissent , tentandam haud *damul-*
 sanè in tempore præbuerunt. *titudi-*
ni.

Nec tamen contumaces diu cives experie- *Moni-*
 tur Princeps, sic hæc audiet : CONCITA- *tum 14.*
 TA MULTITUDO MORA POTIUS *Cum*
 ac perlevi declinatione flectenda est , quam *incita-*
 subito atque enixè frangenda. vis ejus om- *ta mul-*
 nis in impetu est : post principia sedatior est *tudine*
 & melior. Docuit id semel Romana plebs, *quomo-*
 quam inter & Patres , cū de creandis ple- *do agē-*
 beis Magistratibus , tantis pugnaretur ani- *dum.*
 mis , ut jam ob perpetuas conciones arma *Liv.*
 timerentur ; veriti Optimates, ne quia ple- *l. 4.*
 bem solito ferociorem experti erant, de ve-
 teri possessione dejicerent ; comitia mox
 futura formidabant ; eoque quantum pote-
 rant differebant. ut tandem ad ea ventum est *Æquio-*
 eventus docuit , ALIOS animos in conten- *ra post*
 tione , alios secundum deposita certamina *conten-*
 in corrupto judicio esse ; Tribunos enim *tionem*
 omnes patricos, plebejum nullum populus *judicia.*
 creavit.

creavit. Adeò FEROCIOR plebs est ad rebellandum, quam ad bellandum, & libertatem magis tentare, quam tueri novit.

Moni-
tum 15.
Quid
remedii
adver-
sus cres-
centem
populi
seditio-
nem.
Torren-
tis ac
seditio-
nis
compa-
ratio.
Iratæ
multi-
tudini
aliquid
permit-
tendū.
Eadem
distra-
henda.

Liv.
l. 7.

Quòd si, ut interdum evenit, seditiosorum furor more fluminum vires acquirat, hoc ipso FLUMINUM INUNDANTIUM MORE seditio coërcenda est. Etenim amnis transfusus extra alveum, si fortè metus sit, ne infestus urbem vicinam adeat atque obruat; aut procul sustinendus est, permit-tendumque ut per campos stagnantibus undis liberè vagetur; aut divertendus atque in rivos complures extenuandus est. utroque enim modo, aquis sive diffusis, sive diversis urbem innocenter intercludet. sic etiam ne aucta multorum conspiratio Principem pe-tat opprimatque, alterutro ex hisce reme-diis est opus. nam aut permittendum est ali-quid ac solito blandius spes ac vota conspi-rantium alenda atque eludenda sunt, irritò postea eventu; aut distrahenda est multitu-do, procaciores quinque & concionales ho-mines honorificis ut volent nominibus aliò disparandi; postremò COETUS omnes & gregales conventus, quibus consensus mul-titudinis maximè alitur, ab stripe reci-dendi sunt. dum enim non conveniunt, dum capita non conferunt, dum sese ut flu-ctus fluctū non impellunt, sed soli se resque suas curat; profectò spiritus demittunt, & EX FEROCIBUS universis, singuli suo quisque metu obedientes fiunt. Delinierat militum Romanorum animos Capua, in-strumentum omnium voluptatum, averte-ratque à memoria patriæ, jamque consilia clàm

elaminabant, pulsus dedititiis Campanis *Lasci-*
 eorum agros invadere, illaq; ubertate cam- *viens*
 porum frui potius, quam Romam redire, *exerci-*
 & in pestilenti atque arido circa urbem solo *tus.*
 diutius luctari. Hæc, quæ manaverant con-
 filia in exercitum omnem, cùm Martius
 Rutilius Consul explorata haberet, non il-
 licò lascivienti militi obviam ire statuit:
 sed optimum ratus spem differendo, mili-
 tarem impetum frustrari, rumorem dissi-
 pat, in iis Campaniæ oppidis, etiam anno
 post, exercitum hybernaturum. Eo laxa- *Distra-*
 mento cogitationibus dato, quievit in præ- *hende*
 sentia seditio. mox purgare exercitum mis- *multi-*
 sionibus turbulentorum hominum insti- *tudinis*
 tuit, cùm diceret aliis emerita stipendia esse, *ratio.*
 alios graves jam ætate, aut viribus parum
 validos: quidam in commeatus mitteban-
 tur, singuli primò, deinde & cohortes quæ-
 dam, denique PER SPECIEM mili-
 tarium usuum, cùm alii aliò distraherentur,
 plerique ablegati sunt. Atque his artibus
 Consul Rutilius, tum violentis ingeniis in-
 dulgendo, tum ludificationis ignaros aba-
 lienando; seditionum conatus in præsens
 coërcuit; quos multo antè Virginiius, Æmi-
 liusque Coss. dum vi frangere aggrederen-
 tur, fractis ipsi honorum insignibus temerè
 confirmarunt.

Hæc in ipso tumultu quid eo, utcumque *Moni-*
 tulit fors ratiove composito? DISCOR- *tum 16.*
 DIÆ, AC RELIQUA SCELERA *Dis-*
 numquam tollentur, quamdiu authores to- *cordias*
 lerantur, aut etiam honore afficiuntur. Cu- *tol-*
 jus enim rei præmium sit in civitate, eam *lendi*
 rem

*princi-
pium
unde
capien-
dum.*

Liv.

l. 2.

Liv.

l. 3.

*Sedi-
tioni-
bus no-
biles.*

*Fruclus
ex im-
punita-
te aut
felici-
tate
flagitii.*

rem maximis semper auctibus crescere ne-
cesse est. Quod majus unquam Romæ diffi-
dium fuit, quàm cum plebs, Patrum odio
Urbem deseruit, atque in sacrum montem
trans Anienem Sicinio adhortante secessit?
& tamen turbarum hic author, tantum ab-
fuit ut aliquid pœnæ dederit, ut inter pri-
mos Tribunos plebis adlectus sit. Facinus
per sese improbum, & exemplo paucis post
annis exceptum. Nam Tribunitiis conclo-
nibus incitata plebs, minacior tamen, quam
perniciosa, sacrum montem repetiit, Ur-
bemque Patriciis incolendam reliquit. re-
conciliata A. Virginium, L. Icilium, P. Nu-
mitorum, ipsos secessionis authores Tribu-
nos creavit. Publium autem Voleronomem,
qui à lictoribus ac virgis seminudus aufuge-
rat populumque, ad quem provocavit, civili
atrocique seditione in Consules concitave-
rat, plebs favore complexa proximis Comi-
tiis Tribunum fecit, refecitque. mitto Ca-
nulejos, Sextios, Lectorios, aliosque nobi-
litas odio nobiles, nec nisi concitata tem-
pestate in altum provectos, perque undas
seditionum elatos. Id autem dum Romæ
agebatur, dum turbulentissimo cuique lo-
cus & honos erat; quid, nisi discordiæ aliz
ex aliis ferebantur, factiones in Urbe perpe-
tuæ fovebantur, eodemque cives ingenio
exemploque conformabantur? Etenim Qui
IN pace ordinumque concordia nullos se
usquam esse vident, facile ineunt aliam
viam, turbatamque rem volunt: si fortè ho-
nores, quos quieta civitate desperaverant,
perturbata consequantur. quod si animad-
vertant,

vertant, id ex sententia cessisse nonnullis, quibus concitata multitudo honori aut quaestui fuerit; dant sese in hanc aliam, & tanquam ARTIFICES improbi opus quaerunt, voluntque semper agri aliquid esse in Republ. ad cujus curationem adhibeantur. Nam sic ego quidem sentio: RES OMNES rerum. perinde laudantur & appetuntur in Civitate, ut earum rerum usus est. MILITIA praemiis exercetur. UBI praemia improbo dempseris, nemo omnium gratuito malus est. Ut sanè concludere cum Quintio Cos. liceat, FINEM factionum non fieri, nec futurum, donec quàm felices discordia, tam honorati discordiarum auctores sint. *Liv. l. 4*

Sed quando coepimus, Civitatem contagiosa factionum peste quantum possumus, eximamus. id fiet, si CALUMNIATORES, HOMINES NEQUE FRUGI, neque operæ probæ, quique privato in coetu clàm aliorum famæ crimen intendunt, cogat Princeps ut jure agant, & accusationem legitimè ac palam adornent; & si quidem id faciam, criminationemque produbent, praemio dimittat; si recusent, animadversione severè compescat. certè nunquam permittat, cuiquam ut liceat impunè alicujus flagitii insimulare honestos viros, ac privato jure eorum vitā seu falsa, seu vera criminatione damnare. Marcus Manlius Capitolinus Camilli primùm gloriæ privatim infensus, mox traducto (uti fit) ad universam nobilitatem odio, cùm se plebi duccem constituisset; invidiam undique creare studebat ordini Senatorio, domique concionantis. *Monitum 17. Quid cum calumniatori- bus agendum. Liv. l. 6 Invidentia stimulus.*

*Calum-
niæ illa-
te quæ-
stio.*

cionantis in modum sermones plenos cri-
minum quotidie miscebat. Inter cætera as-
firmabat, thesauros auri Gallici ab Opti-
matibus occultari, pecuniamque ex hosti-
bus captam in paucorum prædam cessisse:
quæ auri summa si è Patrum sinu excutere-
tur, posse obzratam nexamque plebem fa-
cile solvi. Ea objecta spe, cum plebs mota
mente fureret, A. Cornelius Dictator, quæ-
stione ea super re instituta, Viatorem ad
Manlium mittit: accitum ad tribunal jubet
evolvere istos incubantes Gallicis thesau-
ris: ut, quando ille spem Civitati fecerat,
ex ea præda quam Primores nobilium oc-
cultent, debitum solvi posse; molesto fœ-
nore plebem Romanam liberaret. quod
nisi faceret, vincula minatur: nec enim pas-
surum se periclitari Patres tam odiosa ca-
lumnia, & multitudinem tam fallaci spe
Romæ concitari. Cùm Manlius ambages
necteret, urgeretque eum Dictator, aut pe-
ragere verum iudicium, vanique furti reos,
prodere; aut fateri facinus insimulati falso
crimine Senatus, impositæque calumniæ;
impos consilii à Viatore arripitur, ac paulo
post damnatus è saxo Tarpejo, unde ille
repulso Gallo Patriam liberaverat, præ-
ceps dejicitur: locusque idem in uno homi-
ne, & eximiæ gloriæ, & pœnæ ultimæ mo-
numentum fuit. Sic vocata ad quæstionem
calumnia, & calumniatore damnato, unius
supplicium Manlianæ tunc quidem seditio-
ni, ac deinceps Manlii similibus ingeniis
franos injecit. Quod si ad hunc modum
hoc genus homines in verba projecti, qui-
que

*Finis
Tragi-
cæ.*

*Calum-
niato-
rum de-
scrip-
tio.*

que per hæc turbamenta vulgi, privatæ ambitioni viam sternunt, seriò cogerentur ut aut maledictis abstinere, deque aliorum vita conticescerent, aut si tantum vitiorum est odium, legitimè id ac jure transigerent; multò sanè pauciores forent, qui **MALIGNITATE** ingenii, cui falso speciem libertatis obtendunt, tam facile eversum irent alienam famam, tantumque odiorum sererent inter cives, quantum immortales passim factiones ostendunt, quæ magis exitio fuere semper, eruntque potentibus populis, quàm bella externa, quam famæ, morbi, aut alia Cælitum ira in humanum genus.!

*Ratio
cum iis
agendi.*

Sed his latiora subtexo, nec minus utilia. sæpe enim fit, ut qui authoritatem ubique eodemque tenore rueri volunt, ejus jacturam faciant, quod illam plus nimio tueretur. Idcirco **PRINCEPS CUM VI-**

*Moni-
tum 18.*

DET MULTOS IN rem quampiam concedere, eamque præcipit animo facile secuturam esse; eventum festinè præveniat, authorque sit ut id fiat, licet rationibus suis minimè conducatur. Nam si cunctetur, aut etiam repugnet, abundante multitudine transversus agetur ipse, cogeturque vivens ac videns in contrariam partem, simulque omnes intelligant, illo invito, aut certè inscio peractam rem esse: ac sibi facile persuadebunt, multa in posterum fieri posse eo non authore, quo sine semel hoc impetratum est. Quare non solum minoris haberi

*In re-
bus de-
cernen-
dis quo-
modo
plurimum
volun-
tati
ante-
verten-
dum.*

Principis authoritas incipiet, sed assuescet etiam populus in Dominum palàm obniti,

*Venenū
authori-
tatis.*

ab

Liv.
l. 3.

*Prudentis
responsum.*

Monitum 19.

ab eoq; impunè ac feliciter dissentire. Non ita Senatus Romanus, qui & firmandi Imperii articulos norat omnes, & famæ plurimum dabat. Nam cùm Hernici à Romanis victoribus conditiones accepissent, Ne adversus ullam gentem pugnarent, repugnarentve injussu Senatus Populique Rom. qui sociis numquam defuturus erat; obsessi ab Æquis, ac Volscis Legatos prope Romam mittant, opemque à Senatu flagitant. Patres, grassante in urbe pestilentia, cum ex una parte auxiliū polliceri nullum possent, ex altera probè intelligerent, si Hernicis non permitterent arma sumere in hostes, fore ut ipsi non modò per se, sed etiam accita aliorum quos possent ope, injussu Romanorum id facerent, necessitate arma extorquente, respondent; Placere Populo Romano, ut Hernici ipsi cum Latinis res suas tutarentur: in præsentia morbo implicitam teneri Civitatem, cùm primum ejus mali quies veniret, sociis opem laturos. Quo responso occuparunt, anteverteruntque in loco Patres, ejusque consilii, quod iniissent Hernici per sese, ipsi voluere authores esse: ne quid nescientibus aut invitis uspiam locorum agi videretur: simulque ne reliquis sociorum accederent animi se eodem exemplo commovendi inconsulto, neglectoque in posterum Senatu.

Perge, atque in ambiguis consiliis consilium indicemus: nam scopulus hic est, ad quem Gubernatorum complures ferri, ac frangi sapientiæ simulatione solent. Neque ego tardū dictu existimaverim, PLUS OPE-

RÆ

RA & consilii esse in ancipiti consilio fecer-
 nendo, quam in malo declinando. Qua in
 re etsi non ignoro VIA UNA incedendum
 esse, non uno gradu; in universum tamen
 suadeo, CONSILIORUM EXTREMA non
 usque adeò fugienda, idque temperamen-
 tum, quod in re ancipiti adhibendum calli-
 diores putant, non rarò pestem esse consi-
 liorum; cùm tertiis hisce mediisque consi-
 liis, ut plurimùm, neque odium vi.etur, ne-
 que gratia ineatur. Finge tibi dissidium esse
 cum aliquo paulo ferociore: hic aut officiis
 obsequioq; mitigandus est, aut confidentia
 parique ferocia deterrendus. neutrum si pla-
 cet, si supplicem cum eo agere alienum à te
 putas, tibi que imperare non potes ut te de-
 mittas: & ex altera parte mens & ratio non
 est quemquam lædendi; iniisti planè viam,
 qua illum neque ex inimicis umquam exi-
 mere, neque ad amicos transferre possis.
 Samnites documento erunt, qui delibera-
 bundi quid de exercitibus Romanis, quos
 intra Caudinos saltus concluderant, agere
 deberent; cùm certi aliquid illicò non sup-
 peteret, ut in re læta & insperata accidere
 solet; Pontius eorum Imperator ad Heren-
 dinum patrem, qui non procul aberat, consu-
 lendum properè mittit. Herennius nuncio
 expeditè respondet: Sibi videri omnes Ro-
 manos ex ea cavea quamprimùm inviola-
 tos dimittendos Non placet. iterum senex
 consultitur: vertit ille se in alteram partem,
 disertè pronunciat; Sibi videri Romanos ad
 unum omnes interficiendos. discors enim-
 verò responsum eo magis irridetur, quasi
 hominis

*In re
 ancipi-
 ti que
 consilia
 sequen-
 da.*

*Media
 consilia
 rarò sa-
 lutaria.*

*Liv.
 lib. 9.
 Consul-
 tatio
 ad Caudinos
 saltus.*

*Extre-
 ma cõ-
 traria-
 que re-
 sponsa.*

hominis animus in effœto jam corpore consenuisset. Accitur tamen ipse plaustrum investus in castra, nihilque mutata sententia tantum causas hujusmodi adjecit. Si *Eorum causa.* Romani honorificè habiti dimitterentur, posse cum potentissimo Populo perpetuam pacem firmari; si de medio tollerentur omnes, posse in multas ætates bellum non timeri ab iis, qui amissis duobus exercitibus ferò vires reparaverint: tertium nihil esse, nam quod ipsi meditabantur Romanos dimittere, sed non sine ignominia, leges jure belli vicis imponere; sententiam esse eam, quæ neque amicos parat, neque inimicos tollit; TUTUM non esse servare quos irritaveris. Neutram Patris sententiam Pontius accepit. Dimissi tum quidem Romani, sed traducti sub jugum rediêre mox ferociores ad pugnam, ingentique cùm hominum, tum urbium strâge, Samnitium nomen penè deleverunt. Ac tum demum Herennii dicto oraculi fides accessit.

Denique ne, dum aliud ex alio nascitur, oratio excrescat in immodicum modum; duco hîc supremam quasi lineam, transi-
Monitum 20; tumque mihi ultra præcludo. Atque in Re-
Varie- rum publicarum conservationem amplificati-
tas ab tionemque universe intuens, sic de earum
excel- varietate Principum ad extremum statuo:
lencia CIVITATI CONDUCERE SI PRINCI-
Princi- PES sortiatur vario potius inter se ingenio,
pū plus quamquã mediocri; quàm si ingenio eosdẽ
confe- habeat excellẽti, sed simili geminoque. Ap-
rat ci- ceptus fortasse dictum, atque in utramq; par-
 tem à prudentibus viris arbitrandum. Sed
 ego

ego rationem subjicio. Nam cum multa
 sint, quæ fundato semel Imperio, Statuque
 debentur incolumitas civium, urbis opulen-
 tia, Religio, leges armorum tractatio, pa-
 cis studium, severitas in loco, ubique autho-
 ritas, omnes civilium artium disciplinæ: tot
 tamque diversa expectanda Civitati non
 sunt omnia, nisi post multas ætates, cum sci-
 licet Principum alii aliis succedant, qui va-
 ria animorum propensione, partim armis,
 partim administrationi domesticæ, partim
 rebus aliis faventes, demum universa com-
 plectantur. Quod si eodē ferrentur omnes;
 eodemque curas & cogitationes perinde
 converterent: quamvis excelso, minùs ta-
 men commodo ingenio forent civitati, cui
 parum prodesset ætatum Principumque
 consequentium numerus, si plures unius in-
 star, certarum studio rerum, præteritis aliis
 caperentur. Accedit, quod ut multa, eaque
 contraria secum affert dies, ita ferociore in-
 terdum Principe, interdum, ut se dant tem-
 pora, mitiore opus est. Sanè hac Principum
 varietate Romana res crevit. Incitator ali-
 quanto ROMULUS fuit, armisque penè vio-
 lentus: sed talem exordia virum poscebant, dem
 ut Regnum invaderet, ut discordes inter se
 convenarum animos nova in urbe compes-
 ceret, eosque adversus finitimorum injurias
 incitaret. Romulum insecutus est NUMA, Romu-
 quo nemo civilior, religiosior nemo fuit: lus.
 nempe ut rudes pastorum mentes, belloque
 ferociiores effectas Deorum metu mitigaret, Numa
 Multa adhuc bello deerant: successit militiæ Pomp.
 artifex TULLUS, bellatoribus viris appri-
 Hostil.
 P me

*Ancus
Mar-
tius.*

*Tarqui-
nius
Priscus.
Servius
Tull.*

*Tarqui-
nius
Super-
bus.*

mè necessarius, ut ante id tempus tumultuaria vi pugnantes arte firmaret, acueretque ratione virtutem. Ab Tullo ædificator ANCUS aliò curam oportunè transtulit, urbem colonia extendit, ponte commisit, muro defendit. Ancum TARQUINIUS excepit, suscepitque relictam ab aliis maiestatem Senatus, Magistratum insignia, ordinum ornamenta. Neque adhuc factum satis fuisset, ni SERVIUS Populum Romanum censuisset, digessisset in classes, curiis collegiisque separasset, ac magnæ jam tum civitatis veluti privatæ domus discrimina publicis tabulis complexus esset. Postremò TARQUINII alterius importuna dominatio, non parum urbi profuit, ut populus cupiditate libertatis incensus ultimum esse Regnum vellet, quod scelere partum scelere administrabatur. Atque in hunc modum singulorum Regum (quos excepto Superbo conditores urbis appellare possis) pugnantia inter se ingenia, quasi elementa fuere Romanæ felicitatis. Ac mihi quidem, nisi decretum esset è Liviana Historia pedem non efferre, quam facile foret, per levi traiectione percurrere multorum Regna, quibus hæc ipsa Principum varietas saluti ornamentoque apprimè fuit? Pontificium Imperium annon sentimus ipsi quantum ex hac quidem parte capiat emolumentum ac dignitatis? Recordamini per vos, Auditores (nam plerique potestis) Pii, Gregorii, Xysti, atque inde reliquorum; simul veniet in mentem, quem diversi Christianam Remp. amplificaverint.

Pius V. Pius adversus communem hostem armis
reip

rem egit transegitque. Hostes adhuc plures
 illa complexa orbem terrarum Charitate
GREGORIUS. novo genere dimicatio- *Gregor.*
 nis adortus est : atque excitatis ubique gen- **XIII.**
 tium litterariis munimentis, ibiq; tanquam
 intra Religionis propugnacula perpetuum
 militum præsidio constituto, non præsen-
 tium modò turbas sibi coërcendas existi-
 mavit, sed ita posteritati consuluit, ut in ho-
 stes fidei quacumq; ætate locove secuturos
 nova quotidie prælia reparari possint. At
 verò **XYSTUS** aucto supra omnem me- *Xystus*
 moriam antiquitatis, ærario, instrumento **V.**
 rerum omnium, tutatus Imperium; civitati-
 bus ornamenta, civibus securitatē, hostibus
 Pontificii nominis metum incussit. Quid
CLEMENS Religiosis ordinibus lustran- *Clemēs*
 dis, pacificandis Regibus, Pannoniæ suble- **VIII.**
 vandæ, amplificandæ Ecclesiasticæ ditioni
 quantum contulit? Nam de te **PAVLE**, *Paulus*
 cujus ego Majestati ex hoc loco persanctè **V.**
 veneror, nihil attinet dicere. Vidit is, qui
 tibi eligendo, illustribus argumentis inter
 mortales fuit ac præfuit: vidit, quid hac
 tempestate opus esset eò Pastore populorū,
 qui singulari Justitiā provinciales urbanos-
 que Magistratus in officio contineret: op-
 portuna moderatione erumpentes bellorū
 faces extingueret: felici vigilantia populos
 ubertate frugum exhilararet, insigni Reli-
 gione hominum virtutem cælo templisque
 reciperet: Romana magnificentia Urbem
 orbis terrarum caput amplificaret. Quam
 tu quidem Urbem domibus occupatam ve-
 ritis allēubi quàm divisam, apertione viarū,
 P 2 aquarum

aquarum irrigatione , molitione templorum, suburbiorum seu potius Urbium Urbium adnascentium accessione , dignam te Principe sedem reddidisti. Ut meritò, Pontificum Maxime (quod olim bonis Principibus acclamabatur) DE NOSTRIS ANNIS augeri cupiamus annos tuos; ut ea, quæ ista altitudine animi meditaris in lucem continenter exponas Christianæ rei bono , & nostrorum temporum felicitati. Atque inter hæc vota liceat mihi per vos , Auditores, reperto feliciter exitu conquiescere.

PROLUSIO QUINTA.

Academia Prima.

S I V E

De stylo poëtico , qui partim Poëtis ob oculos positus , partim explicata Poëseos natura monstratur.

DE triplici stylo dicere jampridem aggressus (Cardinalis Amplissime) poëticae dictionis , quæ reliqua est una controversiam in præsentia refero ad hanc Sapientium coronam , quam tanta omnium ordinum nobilitate florentem video venerorque; ac spero tam bonis atque excellentibus arbitris faciliè posse componi. præsertim cum hac de re plurimum laboris & mihi ad dicendum , & vobis ad arbitrandum hodierna

dierna die subtractum sit. Non solum, quia in obscenos carminum scriptores cum olim disserui multa necessario occupanda fuere de Poëtarum stylo: sed etiam quia proximis hisce, qui continenter elapsi sunt, annis, dum à Poëtico sejungebam oratorium, atque historicum characterem; saepenumero in Poëtarū confinia pedem intuli, eorumque regionem oculis attentè lustravi, ut qui circū singulas facultates ducendi limites forent, finitor ipse cognoscerem. Quare non tam laborandum mihi hodie video, ut ab Oratoribus Historicisque Poëtas abstineam, ne prædabundi in illorum dictionem tanquam in ditionem finitiorum crebrò excurram; quàm ut civiles inter se Poëtarum discordias componam, si quo modo possim, eorumque primigeniæ legitimæque soboli majoribus veluti Comitibus principatum linguæ decernendum sedulo curem. Et quamquam tot inter familias Poëtarum, quæ ex una eorum gente prolesminatæ sunt, haud promptum est eam internosse, quæ ab stirpe rectà pullulet, nihilve in agrestem succum seciemque degeneret, cum Poëtarum sanè sit nemo, qui se germanam Phœbi prolem non vendiderit, fidemque apud posterorum aliquem non inveniat: si quidem nos IN VETERUM æstimatione faciliè discedimus in studia, proq; arbitrato quisque suum Poëtarū principem nominamus; tamen & splendor ipse Poëticiæ majestatis, qui demum *Luce Ratio* se prodit sua, & constans sapientium viro- *id præ-* tum suffragatio, habent profectò aliquid *standi.*

Consi-
lium in
hac
Prolu-
sione.
Diffi-
cultas
optimi
eligen-
di.

ex quo si de Poëtarum dictione sententiam feram, haud temerè eam tulisse videri possim; Accidit hominis non indiferti hac super re disputatio, quam, si quemadmodum mihi hæret in animo, ita oratione promiserò, nã ego hodie in spem venio fore, dignum ut aliquid re, quam molior, dignumque auribus hodiernæ quàm lectissimæ concionis afferatur. Age igitur, & quando in hac, cui nuper interfuisse me ajo, disputatione, momenti plurimum putamus esse, in eam si placet, omissis aliis animum atque orationem unà convertamus.

*Sermo
cũ Ale.
Burgio
habi-
tus.
Burgii
com-
menda-
tio.*

*Senten-
tiarum
discre-
pantia.*

Eram aliquot antè mensibus cum amicissimo capite Alexandro Burgio, Sacrorũ ac litterarum Antistite apprimè nobili: cuius in recenti obitu iacturam sanè incomparabilem fecimus, quicumque salvam Rempublicam litterariam volumus. Erant alii nobiscum, deque commentis veterum Poëtarum nescio qua sermonis trajectione differebamus. admirabamur aliquorum granditatem atque orationis imperium, placebat aliorum suavitas & cultus, nonnullorum acumine contortúlisque aptè sententiis delectabamur. cumque uti sit alios præ aliis haberemus, jamque in diversa traheremus paulo pugnacius, nec tam veterum quàm nostris ingenlis faveremus; negavi tum ipse statui quidquam posse in tanta scriptorum varietate, quorum plerique peculiare quid habeant, quo præferantur: ut sæpenumero qui dissimiles sunt, pares nihilominus æstimari possint. Ad hæc Burgius (credo ut pugnaturis anteverteret) præ-

præclarum sanè inventum ad eam quæstionem opportunè dissolvendam sibi relatum dixit ab Hieronymo Amaltheo viro clarissimo, quo cum sene magna tunc sibi adolescenti familiaritas inrecedeabat. Ego ad Amalthei nomen, quem legeram à M. Antonio Mureto laudatum tanquam Poëtarum apud Italos præstantissimum, avidè mentem adverti, unaque cum aliis rogare institi, ut quid illud esset non gravatè afferret in medium. negavit ille, quidquam sibi esse jucundius, quàm de eo viro loqui, à quo tam multa identidem inaudierat de Sadoletto, de Bembo, de Naugerio, deque tota illa doctorum hominum cohorte; ut sibi videatur illius beneficio, superiori seculo interfuisse. eùm præsertim animadvertam, inquit, hæc narratione posse me nostræ huic controversiæ non usitata ratione satisfacere. Sic igitur accipite.

*Hieron.
Amalthei
præconium.*

Florebant ea tempestate Romæ cœtus excellentium virorum, qui statis diebus conferre capita, deque re litteraria verba facere consueverant. Quem veterem Academicorum morem Romæ repetierant Theodorus Gaza, Flavius Blondus, Platina, Campanus, aliique litterarum Proceres, qui apud Bessarionem, virum sanctimonia æquè ac litteris memorabilem, conventus habebant. Quos excepere non multo post Hercules Strozza, Naugerius, Bembus, Parrhasius, Sadoletus, Castilionius, Jovinianus, ejusque notæ complures, quibus interdum coactis Leo ipse Princeps interfuisse dicitur. nam U T I L L E digna carmini-

*Alex.
Burgii
narratio.
Academix
Romæ
restitutæ.*

*Leonis
Ponti-
ficis
amor
erga
Poëtas
Acade-
micos.
Hieron.
Alex-
andri
laus.
Acade-
micorū
excita-
tio.*

*Dissen-
sio &
factio-
nes eo-
rundū
in vete-
rū Poë-
tarum
judicio.
Nauge-
rii sole-
mne fa-
cinus in
Mar-
tialem.*

bus gerebat, ita in primis carminum con-
ditores amabat. Sed horum conventus ad-
huc ardentius celebrari coëptus est, cū ex
Germania rediens Hieronymus Alexander,
cui postea aditum ad Romanam purpuram
virtus aperuit, numerum illum auxit excel-
lentium ingeniorum accessu suo: &, ut lit-
teras non minū amabat quā callebat,
eratque memori comprehensione rerum
supra omnem antiquitatem; ita illam eru-
ditorum scholam apud se libenter advoca-
bat. Atque hi quidem, quod nostrorum
temporum Poësim recoquendam præcipuo
conatu sibi delegerant; in poëtico stylo ve-
terum per vestigia conformando, exigendo-
que ad Aristotelis normam, multum operæ
collocabant: &, quod evenire facile fuit, in
antiquorum monumentis inter se compa-
randis, Poëtarumque aliis ante alios extol-
lendis quotidie dissidebant. Jamque eò fa-
ctiones processerant, ut palam eorum aliqui
Lucretiani vulgò dicerentur, Statiani non-
nulli, alii Virgiliani, nemo non alicujus af-
fectator haberetur: seque propterea facetiis
invicem peterent, nec factis etiam festivo-
ribus, ut est ridicula Poëtarum natio absti-
nerent. Sanè Andreas Naugerius Valerio
Martiali acriter infensus, solemne jam ha-
bebat in illum aliquantò petulantius jocari.
Etenim Natali suo accitis ad geniale epu-
lum amicis, postquam prolixè de Poëtica
laudibus super mensam disputaverat, osten-
surum se aiebat à cœna, quo tandem modo
laudari Poësim deceret. mox afferri jubebat
Martialis volumen (hæc erat mensæ ap-
pendix)

pendix) atque igni propior factus, illustri Mar-
conflagratione absumendum flammis im- tialis
ponebat: addebatque eo incendio litare se Epi-
Mus Manibusque Virgilii, cujus imitato- gram-
rem cultoremque praeſtare ſe melius haud nata in
poſſet, quàm ſi vilia Poëtarum capita per ignem
undas inſecutus ac flammās perpetuo per- conje-
didisset. Nec ſe eo loco tenuit, ſed cū Syl- cta ab
vas aliquot ab ſe conſcriptas legiſſet, ut eo.
ſolebat, in concilio Poëtarum, audiſſetque
Statiano charactere ſimiles videri, iratus ſi-
bi, quòd à Martiale fugiens alio declinaſſet
à Virgilio, cū primū ſe recepit domum, Idem
protinus in Sylvas coniecit ignem, ejuſ- inſen-
que calore ſuccenſus verſiculos propè ex- ſus
temporarios fudit, quos in eodem con- Statio.
ventu qui proximè coactus eſt, ſub ruſtici
Acmonis perſona recitavit in hunc mo-
dum.

Has Vulcane dicat Sylvas tibi villicus Ac- Andr.
mon, *Nauge-*
Tu ſacris illas ignibus ure Pater. *rius ſua*
Creſcebant ducta e Stati propagine Sylvis, *carmi-*
Iamque erat ipſa bonis frugibus umbra na com-
nocens. *burens.*

Vre ſimul Sylvas, terra ſimul igne ſoluta,
Fertilior largo ſcœnore meſſus eat.
Vre iſtas, Phrygio nuper mihi conſita colle
Fac Pater à flammis tuta ſit illa tuis.

Sed ea res multorum animos offendit, quòd
homo Virgilianæ imitationi obnoxius, im-
punè aliorum exiſtimationem per hæſce
ambages imminutum iret. Verū cū
ejuſmodi ſpectacula quotidie ab aliis aſia
ederentur, tuerenturque ſinguli pertinaci

*Iacobus Sadoletus
Academiae
Princeps.*

*Centroversiae
definitione
inter Poë-
tas Sadoleto
commissa.*

*Præcipere
generatum
facillimum.*

*Inventum
dixit
mendacem
controver-
siam.*

sanè studio Apollines suos; placuit contro-
versiam credere Jacobo Sadoleto. ejus tum
Senatus Principi, quem unicè habebant, in
quo nulla factionis signa deprehenderant.
Quare hominem conveniunt, quantum ar-
bitrii volentes libentesque ei commiserint,
exponunt: rogant provinciâ ipse suscipiat,
deque Poësi, & ejus natura in illorum coetu
ex intima, quam tenet, arte disceper. quid
in ea gloriosum & minax, quid languidum
aut exultatum, quid cultum Musisque &
Phœbo dignum censeat, in medio ponat
singulorum dictionem, quo quæque loco
sit, liberè commoneat. se dicto audientes
fore, suorumque fasces ingeniorum, ejus
(ut par erat) imperio submissuros. Ille
gratiis perhumaniter actis facturum qui-
dem se, quod cuperent ultrò recepit, & quo-
niam tantum ei tribuebant, etiam conatu-
rum, ut promptis ex Aristotele locutionis
poëticae legibus, ipsi de se sententiam ferre
possent; tamen pro comperto habere pa-
rum hæc ei, quam diu aletent, controversia
profutura: ac prævidere jam tum animo,
quid singuli dicturi sint: quâ enim audient
præ cæteris commendari dictionem, affir-
matorios certatim omnes, eam planè esse,
cujus speciem ipsi adamant. quam in aliorum
plerisque desiderant, atque in sese conantur
exprimere. ita enim natura comparatum;
QUID FACIENDUM ex re sit, vident
omnes eodem modo: quid ex re sit factum,
suismet oculis singuli vident. Quare satius
fore aliò transferre causam. se quidem ex-
cogitasse aliquid, quod multo facilius, si ag-
gredi

gredi velint, litrem dirimat. id esse, si iudicio non tantummodo suorum Senatu, ut mos est, sed advocata nonnullis invitationibus audientia, quisque meditarum domi aliquid afferat ad ejus imitationem Poëta conformatum, quem præ cæteris laudat: idque in Populi ea omnium ordinum corona proponat. pro- lus op-
fecto ex auditorum vultu ac nutu animad- timus
versurum unumquemque, quæ dicendi nota rerum
populi suffragium ferat. POPULUM op- astima-
timum esse arbitrum æstimatoremque: ad tor.
eum si provocent, minore invidia componi Acade-
quæstionem posse. Quid mulis? siue quod mia so-
vera, siue quod facilia dicere Sadoletus vi- lito ce-
debat, accepta conditio est: modo ipse labrior
non se oneri omnino eximeret, sed aliquo indicta.
disputationis invitamento Recitatoribus Acade-
præiret. Ergo quod res esset illustrior, altice- mia lo-
retque frequentiore solito concionem; cui.
in rem fore visum est, si quisque in Comi- Pompa-
tium veniret ejus Poëta habitu symbolis Poëta-
que conspicuus, ejus partes sibi tuendas rum. A-
ultrò susceperat; ut quoniam jã Bacchana cade-
liorum instabant feræ, ipsi suas quoque miam
pompas exponerent, & cum Dionysiis con- adeun-
jungerent Apollinares ludos. Vix consilium tium.
emanavit in vulgus, cum ad rei famam in- Jovian.
genti hominum concursu, tum Alexandri Ponta-
domus, quod conventus erat indictus, cum nus
viarum flexus & capira, quibus eo accede- Statim
batur, obsideri cœpta sunt. referes.

Primus se in conspectum dedit Jovianus Equus
Pontanus, satisque ostendit ab se referri Pa- superbe
pinium Statium populatam suam. Prealto ince-
seebatur imposuius equo, cui non vulgaris dens.

in

in incessu gradus , sed sonora alterno cru-
rum explicatu glomeratio; videbatur

Virgil. *Quadrupedante putrem sonitu qualere un-*
lib. 3. *gula campum.*

Æneid. Ipse auro Indicisque distinctus unionibus,
Stat. in & tanquam

Eq. Do. - - - *super imposito moles gemmata Colosso,*
eam speciem referebat, quam olim speciem
ex poetico ad Albam certamine victor in-
tulit Romam. nam & lauream capitis, &
torquem pectoris auream, quam ei Domi-
tianus imposuerat, magnificè ostentabat,
identidem inclamans,

Stat. in - - - *medius videor discumbere in astris*
Ep. Do. *Cum Iove, & Iliaca porrectum sumere*
dextra

Baltha *Immortale merum. - - -*

far Ca- Proximus ibat Balthasar Castilionius Clau-
stilio- dianus similis, gradario insidens equo, pe-
nius re- regrinis phaleris, bracteisque sonore tin-
ferens nientibus instrato. vestitus idem, qui in ejus
Clau- marmorea statua ad forum Trajanum vise-
dianū. batur. plexum hedera capillamentum, chla-
Equus mys acu picta; nulli in veste sinus, aut ru-
grada- gæ, explicata omnia, ac poetico planè me-
rius. tro composita.

Herc. At Herculi Strozæ, qui P. Ovidii per-
Stroz- sonam gerebat, longè aliud ornamentum.
æa re- expeditus in equulo statim emicuit, fracto
ferens cum arcutelisque sub Tomitano palliolo;
Ovidiū. nec faciliè apparuisset in ea hominum fre-
Equu- quentia, equesne an pedes iret, nisi acrem
lus agi- volucremque belluam agitator ipse callidus
tatus. in omnem partem ingeniosè flectendo om-
nium

nium admirationem, quo se cumque moveret, excitasset.

Herculem Petrus Bembus Lucretii sub *Petrus*
 persona sedatior aliquanto ac tradior in- *Bembus*
 cutus est. Non quod ei vis ignea, furorque *referens*
 supra omnem Poetarum insaniam deesset; *Lucre-*
 sed sive quia pedes, uti Philosophum dece- *tium.*

bat, incederet: sive quia Philosophorum
 pallio Romanam togam superinduxerat;
 ideo cogebatur operosè ingredi, ac passim
 interfistere. lætus tamen illo compositæ ab *Lucr.*
 se vestis artificio, ea gloriosè repetebat: *lib. 1.*

Avia Pieridum per agro loca, nullius ante
Trita solo: juvat integros accedere fontes,
Atque haurire, juvatque novos decerpere
flores,

Insignemq; meo capiti petere inde coronam.
Vnde prius nulli velarint tempora Musæ.

Interea exaudiri è proxima vicinia Bætica *Ianus*
 fragor equi, ac turba late calcibus submo- *Parrha-*
 veri. Erat hic Janus Parrhasius Annæum *sus re-*
 Lucanum referens: qui dum quadrupedem *ferens*
 passim fatigat, eumque modo tolutim ac *Luca-*
 volutatim incedere, modo se in aera saltu *num.*
 librare docet, nactus equum refracta. *Equus*
 rium & caducum, excusso in terram gale- *refra-*
 riculo minus belle pompam equestrem da- *Elarius.*
 bat.

Sed illinc avertit extemplo in se omnium *An-*
 oculos, qui Virgilium agebat, Andreas Nau- *dreas*
 gerius. Quadrigis vehebatur triumphanti *Nuge-*
 similis, regebatque manu equos, quam- *rius re-*
 quam volucres, & *ferens*

Qui candore nives anteirent, cursibus Virgi-
auras. *lium.*

ita

Vir. 12. ita tamen moderatur, ut suspenso ad nume-
Æneid. rum gradu incederent, ungulasque cetera per
Equi intervalla modulate colligerent.

grada- Ipse autem, cui virga dedit memorabile
rii. nomen

Calvus Laurea, ----

Poeta. è lauro virgam manu præferebat, toga pur-
Virg. 3. purea indutus, & quasi pro victoria jam tum
Georg. vota conciperet,

----Victor ego (aiebat) Tyrio conspectus in
 ostro

Centum quadrijugos agitabo ad flumina
 currus:

Ipse caput tonsæ folii ornatus olivæ.

Dona ferat. Iam nunc solemnes ducere
 pompas

Ad dilubra iurat.

Turba Mitto jam reliquos aut manculis juvenili-
Poeta- ter exultantes, aut prisca libertate è plauistro
rum. loquentes, aut junctis bobus pastoritia me-
 ditantes. Quos ingens aula cum accepis-

set, sedissentq; singuli majoribus sellis, non
 alio quam quo venerant ordine dispositi,

Celebri- adfuit è proximo conclavi Sadoletus, admi-
tas loci. ratusque concionis frequentiam, ac florem

Romanæ nobilitatis, traductus pene per
 humeros ad suggestum Poetarum corona,
 ac tota illa virorum panegyri salutata, in
 hunc ferme modum exorsus est.

Sadole- De Poesi verba facientem sicuti facile est
ti di- in Senatu vestro perhumaniter audiri (Poe-
sputa- tæ & ingenio, & imitatione clarissimi) ita
tio de perquam difficile arbitror de ea præcipere
stylopo- conanrem in tanta studiorum altercatione
etico. probari, nec quisquam mihi posteriorem

hanc

hanc hodie partem imposuisset, nisi probe
intelligerem, non tam expectari à me ut
pugnam conflictione dirimam, quam ut
classicum pugnaturis canam. idq; eo liben-
tius, quoniam ita voluistis aggredior, quo
magis magisque spero, meam hanc oratio-
nem, & vobis invitamentum ad dicendum,
& cæteris, qui tanquam Judices hic sedent,
momentum fore ad disceptandum. Ac mihi
quidem poeticam dictionem quasi vestem
explicaturo percommode se ob oculos po-
nit amplæ locupletisque domus vestiarius,
in quo vestium aliarum sint viatoriarum atque
campestris, domesticarum urbanarumque aliarum,
Theatrales, & in usu tantummodo pompa-
rum. atque ut harum finis omnium idem
non est, ita nec forma. Viatoribus adstri-
ctum contractumque convenit tegumen-
tum corporis, non latum fusum, ne pro-
perantibus mora sit laxitas vestigium. At
dignitas Urbis, atque ipsa senatus ac fori
facies poscit elegantiam & cultum. Versi-
colorum vero synthesim speciemque pere-
grinam atque exoticam amat ludus, & The-
atrum. Ita se res habet. VERBA quod-
dam sunt veluti rerum indumentum. Hi-
storicum in locorum factorumque narra-
tione properantem castigata decet oratio
& circumcisa, non compta nimis & otiose
circumducta. Oratori, qui in Senatu sen-
tentiam dicat, aut concionis animos regat,
alius exaggerata pauloq; uberius quærenda
est dictio. Demum Poeta Theatro ac vo-
luptati serviens, personatis quodammodo
verbis opus habet, meritoque lepores
venustatesq;

*Vestis,
& ora-
tionis
simili-
tudo.*

*Vestis
viato-
ria.*

*Urba-
na:*

*Thea-
tralis.*

*Dictio
histori-
ca.*

*Orato-
ria.*

*Poeti-
ca.*

*Triplex
hæc di-
ctio non
permu-
tanda.*

*Summa
hujus
præle-
ctionis.*

*Duplex
Poeta-
rum
classis.*

venustatesque confectatur omnes, nec ullam omittit pompam pulcherrimæ orationis. Atque ut civis si forte Senatum adeat ornatu scenico ludibundus, aut cursor senatoria suffarcinatus toga contendat in stadio, ridiculus merito habeatur; ita reprehensione risuq; dignus sit, qui cum historicum agat, verborumque propemodum necessitate metiri scriptionem debeat; diverticula Poetarum identidem quærat, atque ad voluptatem laxet orationem: aut contra qui poetam cum referat, obtineatq; liberum oblectandi campum; historica se contractioni pudorque oratorio sponte subiciat. Verum de hac permutatione transituque sermonis dicendum mihi non est; sed tantummodo monstrandum, quamquam Poetico characteri finem præscripsimus voluptatem, non minus quam dignitatem oratorio, atque historico necessitatem; non continuo tamen omnem verborum lætitiā vel de fundo Poetis hauriendam esse: sed multa circulatoribus ac scurris, mimmorumque venalium gregibus ultro relinquenda. Verum animadverto Poetarum multos, dum mediā inire nituntur viam, in classes disparari omnino duas quarum utraque dum se ab altero extremo sollicitè proripit, conceptio semel impetu transilit mediū, extremumq; alterum carpit. Atq; ut quas ego classes hominum loquor apud vos in medio ponam. Prior est eorum, qui sinistro Apolline Poesim aggressi nihil in versu magnificiunt præter sententiam. hanc sublimem electamque volunt; illum sepe per-

tunt,

tunt, aut etiam jacere: & si forte ad limam
 revocant, atterunt porius atque arrodunt,
 quam expoliant, & illustrent. Hinc infac-
 etum aridumque carmen, hinc coagmen-
 tatio verborum hiulca & lacunosa, hinc
 Poesis ingratis plane gratiis concinnata.
 Atqui si voluptas, qua blande concilientur *Cur non*
 hominum animi, finis est poeticæ orationi: *laudan-*
 quo tandem artificio confectantur ii vo- *di.*
 luptatem, quove lenocinio carmen ar-
 chitectantur, qui tam jejuno ac strigoso di-
 cendi genere utuntur? An Poesis ad amo-
 rem sui quenquam alliciat facie ista exan-
 gui ac pene cadaverosa? Neque ii malo me-
 dentur qui solam dictionis Latini munditi-
 am præoptantes, cætera post illam ha-
 bent, versumque ut libitum est lacerant at-
 que enervant: cum in re una partes non ex-
 pleant ejus artis quam profitentur omnes,
 & interea languidam fluxamque Poesim
 reddant, quæque elabitur ex auribus, nec
 ullum sui vestigium relinquit. Scio veterum *Cur sola*
 fuisse Poetarum aliquos, qui, siue natura, *mundi-*
 siue judicio hanc elocutionis infractæ ne- *tie di-*
 quitiam amarent: quorum sententiæ inter- *Elionis*
 cix, dissilientesque numeri, ac versiculi *non de-*
 retractantes & calcitrosi in deliciis hodie *fenden-*
 sunt apud aliquos, qui hæc antiquitatis ra- *di.*
 menta legunt, & RELIQUIAS imperii
 veteris ubique exosculantur. Ego vero etsi *Aurium*
 illos Poetarum Proceres veneror sane om- *judi-*
 nes, cum mihi tamen aures defraudari sen- *cium.*
 tio ea in arte, quæ aurum inservit aucupio;
 commendare admirarique hujusmodi arti-
 ficium ex animi mei sententia non possum.

Quid

Cic. 3. Quid enim? Oratori adhibitum sæpe si-
deOrat. stulatorem Romano in foro legimus, qui
Quinti- cantu tum remisso, tum citato modos ora-
lia. l. 1. tione faceret; præmonstraretque nume-
c. 10. *Fi* ros, quibus aut jacentem erigeret, aut
stulator ferocientem sævientemque cohiberet,
Oratori in carmine, quod est à cantu dictum,
additus desiderari concentum, ac Musas mo-

dulatione spoliari impune posse arbitra-
 bimur? At ex infractis hisce & confrago-
 sis versibus haurire se affirmant aliqui sua-
 vitatem quandam latentium numerorum.
 Audio, atque admiror, nam ego interrogo
 aurem meam, quam tamen surdam non ex-
 perior omnino in aliis rebus eamque ad oc-
 cultum hujusce modulationis sonum, ina-
 nem perpetuo jacentemque reperio. Sed ni-
 mirum etiam Pythagoras areano nescio
 quo celestium concentu orbium inter
 mortales unice fruebatur. Saltem curium
 istud atque inamabile genus carminis ali-
 quo dictionis sapore, quod factitarunt vete-
 res mitigaretur; profecto convitium poe-
 tico nomini haud facerent carmina non-
 nullorum languida ac febriculosa. Nam
 quod attinet ad acumina sententiarum,
 quibus in hoc genere complures ingeni-
 um probant suum; dicamne hominum
 vitium esse an temporum? Ad Insulam
 parum salubrem cum appulisset olim Sene-
 ca, coepissetque febricula tentari, mor-
 bum loci dixit esse non hominis. Ita cadit
 in rem nostram. T E M P V S plerumque
 stylum format, atque in orationem facile
 immigrant mores. In musicis (ne longius à
 Musis

*Argu-
 tix &
 acumi-
 na sen-
 tentia-
 rum.*

*Quid
 stylo
 cōferat
 tempus.*

Musis abeamus) in cantu vocum atque nervorum fastidit hæc ætas nostra, quem tamen superior quæsiuit, concentum stabilem & gravem, plenumque authoritatis modulos nescio quos amamus & frequentamenta quibus concidatur minutim cantus, fractutque diffiliat, ac plena illa & sonora vocum vis ac potestas enervetur. revocari præmissique ex insperato numeri, collisi durius soni, suspensa illico vox, & ubi minime expectes amputata, artis hodie medulla sunt, plausumq; multitudinis consequuntur. An non hæc eadem in Poesi perversitas? Satietas jam nos solidæ suavitatis cœpit: delicias è furo quærimus. Vibratæ aliquot sententiolæ, dicta punctim aculeata, inæqualium morsuunculæ numerorum, hæc languentem plerumque gustum irritant, oscitantique hujus seculi palato apprime sapiunt. Cum interim digna illa Musarum species, æqualisque numerorum volubilitas, ac nativi carminis molitudo præ istis argutiarum præstigiis facile contemnatur.

Sed quantum isti deficiunt ab voluptate proposito Poesi sine, tantum finem eundem posterior Poetarum classis excedit. illi sic loquuntur, vix ut ulli videantur canere: hi vero ita canunt, ut non videantur cuiquam loqui: limati illi quidem, sed exesi: hi copiosi, ac contumaces: utrique procul à destino, illi aures defraudant, hi fatigant. Præcipitis opinor (Poætæ) quo hæc altera complectas hominū classe. Illas aio ingentes animas, cælo capita alta ferentes, nubes & inania perpetuo captantes, centum linguas

*Musica
hujus
tēporis
durius-
cula.*

*Similis
aliquo-
rum
Poesi.*

*Poetæ
de me-
tro ma-
gis quā
de sen-
tentia
soliciti.*

*Gran-
ditas
tumor
orationis.*

*Seculi
vitium
omnia
augētis
Serici
quanti
olim
erat.*

guas centum ora vel in culice deposcentes; uno verbo illam Giganteam Poetarum fobolem, quam in quotidiano sermone fulminamus omnes, dictis que figimus, non tamen omnes (quid enim dissimulemus) non, inquam, quotquot hic sumus omnes perinde fugimus. Nimirum arripuit, tenetque hic tumor aetatem nostram, ut iusto, maiora omnia peruelimus, & DECRESCENTIBUS in dies, mundi veluti senio, corporibus, proceriores tamen animos contumacioresque geramus. Considerate quibus amicimur, vestes: olim lanex erant etiam Patri-
ciorum; nam sericum non tam vestimentum, quam ornamentum fuit: adeo ut Valeriani Imperatoris aetate, sicut Vopiscum, scribentem legi, libra serici penderetur auri libra: consecutis inde temporibus vulgarior aliquanto ejus usus & vilior fuit, diu tamen mansit apud nobilitatem; hodie opificum vulgus ac sellularii, sericati & holosericati translucent. Quid ornamenta domorum? quid aulae textili auro illuminatae? quid vela acu picta pro foribus? quid rheda & currus pene triumphales? quid peregrinantis gulae inque succos omnes inquirentis industria? quid purpura? quid argentum? quid domesticum servitium? quantum luxuria fastuque superiorem aetatem antecellunt? Orationis idem est morbus. Exaggeratas olim eminentesque dicendi notas, quibus sermoni conciliabant veteres admirationem, quasi diuturna consuetudine protrita jam sint, admirationemque longo usu amiserint; nos longe liberalius confidentius-

lentiusque sustolimus; & quo loco illi cau-
desierunt ruinam veriti, si progrederen-
tur ultra: nos sapientiores inde volatum ex-
plicamus deque victa antiquitate per ca-
lum liberi, plaudentesque triumphum agi-
mus. Hinc omnia supra famam & fidem.

VERBA tanquam VASA: sona quæ sita,
non captu: sententia prodigialiter elata, &
oborto veluti collo per nubes tracta: ver-
sus de musto, & lacu fervidi. dictio tota su-
perba & minax, quæque Tyranno similis,
malit metui quam amari. Has vero bulla-
tas nugas dum projiciunt anhelantes isti
Recitatores auriumq; carnifices; quam in-
genti spiritu dicunt, Deus immortalis,
quam hiant ore, buccisque inflatis perso-
nant, perinde quasi pondus dare fumo, quod
ait ille, connitantur? In conventu hoc no-
stro audimus interdum semipoetas nescio
quos (libere ego apud vos loquor, nam
plerosq; vestrum vidi ad hujusmodi specta-
cula risum mappa compescentes) qui in
Musarum choro si Apollinem agerent, ne
illi non agerent tam gloriose: Resistunt ini-
tio parumper ea quidem specie, ut jam in-
telligas adornari pomparum fercula: mox
verba sensim eliquant proponuntque per
otium contemplanda: sententiam circui-
tumque verborum antequam desinant, sus-
pendunt nonnihil quasi finiendi ancipites
incertique: an quod hærentem in labiis ora-
tionem ægre expediant præ dulcedine? de-
mum expresso, quod supererat verbo, am-
bitum illum orbemque sententiæ festivo
sidentique nutu capitis concludunt: inter
hæc

Vitia
exag-
gerata
oratio-
nis.

Verba
vasorum
instar.

Perf.
Sat. 5.
Proso-
popæia
Reci-
tantium.

hæc ad auditores identidem oculis provocant, ac mercedis locoplausum emendicant; quem si forte sibi consequi videantur, tum vero beatuli per cœlum quadrigis invehuntur Jovis: funditant illico versus, qui pronunciantis exhauriant anhelitum, grandes, carminum offas, quibus vel Cerbero spiritum intercludant, iterum ac sæpius ingentinant; stillant ex oculis rorem, gaudio immodico gliscunt, colliqueſcunt. Cum tamen selsquiverſus iſti ſi deniq; exprimantur, neque ſucci, neque ſani quidquam habeant, præter exuvias inaniaſque ſonantium verborum. Neque vero hæc à me dicuntur eâ gratiâ, quod immania iſtorum carmina noſtro è choro ſubmovenda penitus exiſtimem; quin potius ſicuti qui cothurnos aut ſuccos vendunt, cothurnorum officina ſuſpendunt in via prægrandem enormique magnitudine conſpicuum, qui nullius quidem pedibus uſui eſſe poſſit: ſed documento ſit / prætereuntibus, ibi cothurnos confici diſtrahique; Sic ingentium hæc portenta carminum equidem ante fores harumce ædium propoſuerim, ut ſi minus cuiuſquam præterquam Gigantum pedibus accommodata ſint, tanquam inſignia ſaltem ac ſimulacra metrorum ſignificent in hæc ſchola habiles poetico operi verſus conſormari.

Hæc dum Sadoletus favente mirum in modum concione diceret, interſiſtere continuo cogitur, excitato in viciniâ ingenti hominum clamore, incertum plaudentium, an exhibulantium? Scilicet ad Senatum in tempore

*Soccus
ante of-
ficinam
penſilis.*

tempore accedebat Poetarum additamen-
tum Camillus. Quernus Monopolitanus,
is quem Roma Principi blanda Archi-
poetam paulo ante salutaverat. Cum enim
audisset eo die conventum haberi maxi-
mum Poetarum, ratus absque se Patrum
numerum haud legitimum fore, propera-
vit quantum per quadrupedem licuit ad
valgi clamores subinde resitantem. Nec
aliam induit speciem ab ea, qua pridem Ti-
berina in Insula plaudente Populo Romano
triumphaverat. Elephantum conscendit
tapete Babylonico instratum, sparsimque
argenteis crepitaculis circumsonantem? ip-
se segmentata veste conspicuus, rejecta in
humeros versicolore chlamyda manu ly-
ram tangebat, obviosque Romanos Proce-
res extemporario carmine compellabat.
capiti illi eadem corona inerat perplexa
pampino, lauro, brassicaque qua super Ti-
berim publico exceptus epulo inter imma-
nia pocula donatus est, circum ingens ho-
minum plausus tanquam in theatro identi-
dem acclamantium,

*Camil-
lus
Quer-
nus Ar-
chipoe-
ta.*

*Ejus
pompa
ad Aca-
demi-
am
conten-
dentis.*

*Corona
eiusdem.*

Salve brassica virens corona,

Et lauro Archipoeta pampinoque,

Dignis Principis aumbus Leonis.

*Accla-
matio.*

Hac illa specie plausuq; cum se in Senatū
intulisset sedissetque: veritus sane Sadoletus
ne quid turbarum afferret popularis ea turba
atque in jocos effusa, cachinnos (quod
prope erat) sustolleret, ludoque tam feria
ducebatur; consilium in arona crepit,
statimque orationem praecidere, ac Poeta-
rum certamen proferre in alium diem.

Ne

Ne tamen minus honoris haberet homini quem noverat Pontifici esse inter instrumenta eruditæ voluptatis? officii duxit, pauca in speciem subicere, sed ut appareret animo paulo commotiore. sic enim addidit.

*Trans-
lationes
auda-
ces atq;
invere-
cunda.
Earum
aliquot
exem-
pla.*

Hæc vero (Poetæ) quamvis in nostros carminum buccinatores quotidie ludamus ferme omnes, non tamen huic malo pro eo ac decet medicinam facimus. Serpit in dies magis magisque hæc affecti corporis prurigo: nec quidquam jam modi pudorisve superest in hac arte, quam adeo verecunde castęque veluti rem sacram attigerunt Majores nostri, quibus *Quo cordis* plus erat, eo erat & oris minus. Nam quæ in hæc hodie confidentia est? an tu tibi Poeticam mercem ita conduxisti, ut illam arbitrato tuo contrectes, permutes, dilapides? Cædibus gladium pasci dixerunt Veteres, quasi magnum quid ausi. tu id legis scilicet haud sine nausea, nec bene de Poesi meritis videris, nisi gladio & dentes, & stomachum superaddas. Noctem Oceani Terręque partum nominasse Veteribus haud parum fuit. quanto ipse liberalius partum hunc alis & foves; dum zonis, fasciisque cœlestibus involvis, nocturno rore lactas, lunæ curvatura (cunas tu vocas) jacentem excipis, eique postremo somnum agitatione cœlestium orbium, signorumque crepundiis blande concilias? Sol mundi mensor, dictum est perantiquum; ingeniosius jam videtur si plusculum audeas, eumque appelles perpetuum cæli tabellarium, pistorem lucis, umbrarum

brarum carnificem, arborum cœlestium
 aratorem: quod si publicum mundi later- *Adver-*
 narium vocares, lepidius adhuc idcirco fo- *sus hoc*
 ret, quod in occasu lampada percommode *genus*
 aquis extingueret. Itane vero? in Poetæ *Poetas.*
 nomen invadere se serio putant qui hæc di-
 cunt: an potius deridiculi gratia pueris lu-
 dos faciunt, & CAUDAM à tergo vo-
 lentes trahunt? nam quid est aliud, obsecro
 ineptire, quam ætatem ingeniumque inani-
 bus hisce nugarum commentis terrere, iisque
 deliramentis (quo enim præterea nomine
 appellem, nescio) dignitatem majestatem-
 que Poeseos æstimare? Sed hæc in ea parte
 disputationis meæ seposueram ad extre-
 mum, in qua, quæ generatim universæ-
 quæ de poetica dictione prolusi, præcipue
 ac peculiariter aut excuterem ipse, aut à
 vobis (Poetæ) vestra in medium afferen-
 tibus castigarentur. Verum, ut video, nec
 mihi operis quod sum aggressus absolven-
 di, nec vobis quod polliciti estis inchoandi
 tempus supererat: neque enim hisce in an-
 gustiis quantum in me erit, habenas inge-
 niorum vestrorum circumflectam. Quare
 quod reliquum, si qui hic estis, qui non
 tam errore animi, quam studio & factione,
 de Poesi aut angustius quam ejus amplitudo
 postulat, aut confidentius quam decet illius
 verecundiam, cogitatis; nolite per Deum
 immortalem, Poetæ, ingenium vestrum ad
 omnia summa natum tam prava imitatione *Sadole-*
 corrumpere. Corruptetis, mihi credite, *ti pero-*
 dum aut poesim sicce ac minutim comple- *ratia ad*
 xi, illius copiam & flumen angusta quasi *Poetas.*
 Q per

*Vento
conci-
pien-
tes.*

per incilia & colliquias immittitis, atque extenuatam in rivulos disperditis, planeque disperditis: aut impetu delati non satis haberis pleno alveo puroque ferri, nisi extra ripas turbidi ac minaces omnia late loca teneatis; cum tamen Poësis nolit vel suis aquis orbata, minore gloria: vel turbata, alienis torrentibus majore odio fluere. Ecquam rogo æternitatem carminibus vestris polliceri potest hæc orationis five siccitas sese ipsam exedens planeque conficiens: five *TUMOR* momento enascens, momento evanescens? Nimirum quemadmodum in Lusitania ad Oceanum (ut est apud Varronem) equarum nonnullæ vento concipiunt admissario, atque intumescunt: sed ex his, qui nascuntur pulli non plus triennium vivunt; ita hæc subitaria, ventosæque carmina, quæ à parentibus inanitate extemplo tumidis emittuntur, brevis omnino vitæ sunt ventoque facile diffantur ac celeriter evanescunt. At vero vos, quorum unice in sinum male acceptæ alibi Musæ hoc tempore confugerunt, agite per vestram fidem, Poetæ: & quo estis ingenio, adversus desultoriam istorum levitatem vires opponite: scabiem istam minuti nescio cujus afflatu gregis immissam à Poësi affecta jam, nec dum corrupta prohibere: istas gigantum minas, & quas homines inanissimi efflant glorias spiritusque comprimate. veteris autem advocate Poeticæ amorem, numerorum integritatem, dictionis munditiam, carminis majestatem: atque efficite, ut ætati huic nostræ

nostræ ob Poësim vestro merito restitutam,
omnis huic secutura posteritas gratuletur.
Dixit; Academiamque accitu revocandam
suo Sadoletus officiosè dimisit.

PROLVSIO SEXTA.

Academia Secunda,

S I V E,

*De stylo poetico, qui tum admotis rursus
ad oculos Poetæ, tum exemplis ad eorum
imitationem conformatis, tum demum
iudicio de singulis prolato, qualis esse
debeat ostenditur.*

REDEO ad Academiam Poetarum,
quam ante annum de Poetico stylo
festivius aliquanto disceptaturus institui
(Cardinales Illustrissimi.) Redeoque tanto
nunc, quam primò libentius, quanto quo-
ridie magis comperi, nullum esse oportu-
nius callidiusq; consilium ferendæ senten-
tiæ de aliorum ingeniis, quam quod olim
super dissidio Poetarum sua tempestate no-
bilibus à Jacobo Sadoletto Poeta, & ipso
venæ non vulgaris, ostensum esse multis
ex hoc loco docebam. Quo enim modo
viris non male litteratis majore studio,
quam iudicio dissidentibus de veterum æsti-
matione Poetarum: ac sæpenumero Poe-
tam

*Ratio
ferendæ
senten-
tiæ de
aliorum
ingeniis*

*Populi
judi-
cium
cur ma-
gnifa-
Elum.*

*Plin.
lib. 7.
ep. 17.*

*Consi-
liū di-
rimen-
dæ Poe-
tarum
contro-
versæ
de stylo?*

tam aliquam, quod alter eum posthabuit, præferentibus; privata ejus auctoritate jus dicat sine offensione complurium? à quibus abeundum est, si uni demum accedendum sit. Citius abs te causam rejicias, & digladiantes alleges ad populum, cujus judicium nescio qua ratione doctissimi quique secuti semper veritque sunt. sive quia standum esse putarent eorum animis, quorum auribus voluptarique scribebant: sive quod IN NUMERO ipso sit quiddam magnum, suppleaturque ab omnibus, quod singulis deest. Itaque Pomponius cognomento, non dignitate cuiquam Poetarum ætate illa secundus, si qua forte in re dissentiret ab amico, cui familiarius ostendisset fabulas suas; dicere solebat, AD POPULUM provoco: atque ex multitudinis, apud quam recitabat, vel silentio, vel plausu, aut suam, aut amici sententiam sequebatur. Atque in hunc modum magnis illis litterarum Proceribus, Herculi Strozze, Naugerio, Bembo, Joviano, Parrasio, Castilionio, aliisque perpetuo dissidentibus in eo qui tunc splendide cogebarur poetarum cœtu; author fuerat Sadoletus poetici Senatus illo anno Princeps; ut in tanta ingeniorum altercatione non unius sententiam spectarent: neve se unum, quem dirimendæ litis arbitrum cooptaverant, magna invidia mole nequidquam oppressum vellent: sed exemplo Pomponii, causam cum pluribus communicarent, hoc est, ad Academicum conventum solito magnificentiùs indictum singuli afferrent aliquid à se

descriptum ad eius imitationem Poetæ, quem præ aliis habendum tantopere pugnant: recitantesque subinde intenderent in concionem, agnoscerentque ex auditorum oculis ac vultu, qui in eorum animos dicendi character suavius influeret, atque adeo qui veterum Poetarum hoc seculo plurimum suffragiis dominetur. Eam sibi videri litis componendæ viam tutam juxta ac expeditam: quoniam NEMO sibi factam esse injuriam à multitudine separatim conqueritur: & IN OMNI re quem debeas è multis eligere, populi consensu, si velis agnoscere, plerumque monstratur. Et sane res ibat ad vorum consiliumque Sadoleti. nam Poetæ & alacriter acceperant conditionem pugæ, & ingenti omnium ordinum frequentia convenerant recitaturi. Sed dicentem è suggesto Sadoletum, uti jussus erat, de Poetico stylo, concertaturisque eo disputatione præeuntem, Camilli Archipoetæ repentinus adventus ita turbavit ut exhilaratæ ad Poetæ nundinalis aspectum plus æquo concioni serio intercedendum, suorumque certamen utcumque prorogandum existimaverit. Verum Sadoleti consilium longe alium exitum habuit, quam ipse præceperat animo. Nam cum apud Pontificem Leonem super mensam, ut mos erat, Camillus argutaretur, homo nihil reticens eorum, quæ grata Principi esse sciret, Poëtarum altercationem consiliumque patefecit. Et fuit id Leoni perjucundum: Leonis qui explorata haberet illorum ingenia, & Pontifex solitus esset interdum severitatem imperii, *Poetæ-
rū cer-
tamen
accessu
Archi-
poetæ
dilata.* *Leonis
Pontifi-* *cus hu-*
atque

mani- atque acres generis humani curas eruditis
tas erga hisce voluptatibus temperare. Quare iussit
Poetas. suo nomine Poetis offerret Palæstram ad
 hæc Musarum spectaculo non paulo splen-
Multi- didorem : propediem se in Manlianam otii
tudnis causa concessurum ; illuc frequentes con-
expecta venirent fortasse habituros se suo in cœtu
rio de etiam Leonem. Quod ubi permanavit in
Poeta- vulgus, mirum quantum erexit subito stu-
rum dia multitudinis, quæ in rerum novarum
pugna. famam sedulo intenta, hunc demum diem
 veluti primos in circummissus pene convi-
 ciis flagitabat. Poetæ vero, quos non tam
 expectatio multitudinis, quam benigni-
 tas Principis præter modum sollicitos ha-
 bebat, rati indignum se commentisque suis
 fore si eodem, quo prius, apparatu ac
 pompa procederent in Senatum (ut est in-
 geniosa hominum natio) novo ludo ple-
 bem pascere, utque tunc equis, ita nunc
 aquis invehî (imminet enim Tiberi
 Manliana villa) optimum factu existima-
 runt.

Appa- Ergo in dextro littore Portuensis viæ
ratus propè Cæsaris olim hortos navigatione
Poeta- adornata, obsessisq; frequenti populo ripis,
rum. tanquam ad Naumachiæ ludos, tandem se-
 cundo flumine deferri cœpit ingens imma-
 nisque Rupes, quæ nullis incitata remis,
Rupes sed rotis senis imposita quadrigarum more
in aquis terebat aquas, seque ipsam temperata qua-
à seipsa dam velocitate concitabat. Cujus artificii
mobilis. ratio hæc ferme erat. Latebat intra hujus
 uterum Montis, in imo ejusdem solo seu
 catina, tractoria machina, quæ vestrariis
 equis

equis obnitentibus circumducta alios atque alios versabat orbis, quorum conversionibus transversis jacentesque per carinam axes rotarum, quæ utrimque ternæ, ut dixi, regebant molem, obvolvebantur quam celerime. inde rotæ, quibus de loquor, dum versabantur, quia in ambitu seu curvatura extantes radios dentesve tanquam palmulas habebant, aquis impactæ fluvium in scindebant remorum vice, Rupemque eodem molimine atque incitatione propellebant. Hac autem moles quam speciem referret, Mons ipse biceps seu bicornis, primi in radicibus aditus vepribus impediti & calculosi, juga explicata, lauroque convestita, Pegasus excusso jam fonte sublimis; non modo facile subiiciebant oculis: sed etiam, quod nulla è novem Camœnis appareret, præter Calliopem, quæ carmina libris heroica mandat; Parnassi partem heroicis Vatribus ad incolendum attributam non obscure significabant. Imo huc etiam aliqui transferebant senas rotas quibus tanquam totidem pedibus, heroico sane incessu ferebatur Moles. quam argutuli nonnulli, Parnassum merito mobilem, rotisque versatilem fuisse figuratum garriebant, quod ea res mirifice referret ingenium Poetarum instabile, ac translatitium: qui vagi, atque versatiles (nempe quorum opera verius essent) modo huc modo illuc accederent: & si forte steriles dominos, tanquam malam viciniam nacti essent. colligerent subito sarcinulas, subjectisque domui rotis aliò cum familia com-

Parnassus.

*Parnassus
curse-
nis rotis
mobili-
lis.*

Quam commigrarent. Hac igitur Mole una om-
Parnas. nes, quos nominavi, Poetæ poetico plane
si partē navigio vehebantur: singulique eam inse-
Poetæ dere montis partem, quæ maxime libuit.
singuli Et Jovianus quidem Pontanus, qui Statii
tenue- Papinii tuebatur nomen, sublimiorem è ge-
rint. minis Parnassî collibus occupavit; conscen-
Statius soque ejus supercilio, è rupis eminebat cre-
a Pon- pidine minax ac pene præceps: eaque osten-
tano re- tatione omnium in se oculos ceu funam-
latib. bulus periculo proximus, attrahebat. Ex al-
Claudi- tera parte Balthasar Castilionius pro Clau-
anus à dio Claudiano alterum bicipitis Parnassî ca-
Castili- cumen obsedit, depressius illud quidem Stra-
onio. tiano fastigio, sed explicatius: paulo tamen
Lucre- sterilius, herbisque Latio ignotis alicubi
tius à consitum. Sed Petrus Bembo Princeps Lu-
Bembo. cretiane factionis ad radices agebat aliquid:
 ut ipse enim genus illud navigii ex antiqui-
 tate petierat, didiceratque à Philosophia
 motum impertiri rupibus inter aquas; ita
 ejus machinæ rotarumque temperator se-
 dulo instabat operi: quæ fiebat, ut interea
 machinamenta circumstantesque vepres, in
 quas, interdum sese induere necesse habebat
 semiconspicius appareret, operisque sui
 amore vix inde confurgeret ad reliquas Poe-
 tarum amœnitates. At vero hercules Stroz-
 za Ovidio similis non loco consistebat uno,
 sed Parnassum pene rotum dexteritate mi-
 rabatur, quamquam ut erat impa-
 tiens moræ, quæ in ardui montis jugum
 contendenti necessaria erat, libentius cursi-
 tabat in imo. Nullus tamen in locum emi-
 cuit illustriorem, projectioremque sub ocul-
 los

Ovidius
à Stroz-
za.

los quam Janus Parrhasius Lucani Patro- *Lucanus*
 nus. Hic Pegasus ipsum in media Rupe *nus à*
 sublimen juveniliter animoseq; conscendit, *Par-*
 unaq; cum bellua volatum adornante, velle *rhasio.*
 nubes perere videbatur. verum quia Qua-
 drupes posterioribus tantum pedibus insi-
 stebat humi, sublato reliquo corpore, idcir-
 co ægrè locum declivem lapsantemque
 Poëta retinebat : ut identidem in postrema
 delatus penè pensilis inhæreret, casurusque
 jam jam ab omnibus conclamaretur. Deni-
 que Andreas Naugerius, cui Virgiliana non *Virgi-*
 magis dignitas, quàm virginalis ejusdem *lius*
 verecundia cordi erat ; propè Calliopem *à Nau-*
 Laureto inumbrante consedit. quo in re- *gerio.*
 cessu sefellisset oculos ille multorum, nisi
 quòd in Calliopem intendere obtutum ne-
 mo poterat, qui simul assidentem inibi
 Poëtam non videret.

Ad hunc ergo modum vehebantur Poë-
 tz, cum prope Manlianam obvium habuê-
 re symphoniacis actum remigibus Phae-
 lum, cui Archipoëta præibat Delphino im- *Camil-*
 positus, Bacchi habitu specieque : apto ni- *lus*
 mirum commento ad venæ celeritatem suæ *Quer-*
 figurandam. ipse autem, quippe remigum *nus Ar-*
 moderator atque celestes, jussis illicò sym- *chipoë-*
 phoniacis ad nauticos modos inhibere re- *ta.*
 mos, extemporali Poëtas carmine saluta-
 vit, invitavitque. Sed illi ludicra hæc perlevi
 risu transmittentes, deque pugnx expecta-
 tione solliciti, exscensione facta, ædes sub-
 eunt, Sadoletto deducente ; atque in Aula *Acade-*
 omnium ordinum frequentia, & Pontifi- *mia lo-*
 ciis potissimum asseclis referta, nullo ex- *cus.*
 Qs drarum,

Leo Pontifex in specula Sadoletus ad Poetas drarum, locique discrimine confidunt. Nam Leo Pontifex ratus inferius esse maiestate Principis, si se in conspectum concioni daret; in Aula recessu, loculamento se suo sublatus in speculam inseruerat. Tunc ex altiori sella Sadoletus totius palæstræ atque certaminis temperator, pauca præfatus in laudem principis, amoremque ejus in Poetarum nationem: revocatoque illis id memoriam consilio, quod inierant antiquæ penitusque alicubi antiquatæ Poeseos representandæ; agerent jam, hortatur, in ea luce, qua splendidior neque veteres ipsi Poetæ, quos imitabantur, uuquam nacti fuerint: effunderent quantum esset virium, laxarentque ingeniiis liberaliter habenas: causamque, cui quisque patrocিনabatur, dicendo meliorem facerent: ac digna demum illo procerum conspectu; digna iis quos tuebantur Poetis, digna tanti Principis domo proferrent in medium.

Pugna Poetica principum.

Ianus Parrhasius.

Hiscæ ita prædictis conversus ad Janum Parrhasium Sadoletus; Quoniam, inquit, multum referre arbitrati sunt olim Duces in militum delectu, ut boni esset ominis is quem primum appellarent; te ego, Jane, primum nomino, teque recluso belum cæteris indico. Age, & Lucanum tuum nobis sub oculos pone. Tunc ille; accipio inquit, omen: primumque locum Annæo Lucano debitum non recuso. Vos audite facinus Hispani Ducis adversus filium, dignum ea profecto natione facinus, eoque Poeta.

Lucanus.

AT vero Hispani plusquam Maurusia campis

Arma

Arma movet truculentus Arabs, fontesque
lacusque,

Et totum galeis Batim victricibus hau- Alpho-
rit. sus Car-

Quo magis Alphonsus sibi credita mania theie
lustrat obfesse

Impiger, & late Mauro defendit ab hoste Dux.
Cartheiam densa dudum obsidione gemen-
tem:

Ecce per hostiles resono clamore phalan-
gas

Attolli plausus, atque inter barbara sistrā
Captum ostentari puerum videt. Ilicet ar-
sit

Vt natum pater agnovit. sat nota micantis
Cæsaries capitis, neque fallunt viscera pa- Capti-
trem. tris fi-

Illum inter comites (& erat hæc una su- lius.
perstes

Alphonso proles) agris dum forte pererrat,
Abstulerant hostes, nunc circum mœnia
ductum

Objiciant patris ante oculos, gladiisque mî-
nantur,

Nidedat, quam non longum tutabitur ur-
bem,

Auros sese nati intra viscera ferrum,

Et patrium charo sparsuros sanguine vul- Alpho-
tum. sus ad

Expavere alii, atque animum subiere pa- Mau-
rentis ros.

Exiit ipse parens. torvo quin lumine Mau-
ros

Despectans: Mene, inquit, deterrere pu-
taſtis

VENA.

VENALES ANIMÆ, & dominos
mutare paratæ?

Si me fecisset proles centena parentem,
Staret & hostili natorum turba sub iclu;
Nil me propterea recte de tramite flectant
Exarmentve Ducem lacrymæ, mortisque
meorum,

Mœnia sunt ferro, non patris viscera nato
Aggredienda. meam per me concidite pro-
lem,

Dilaniate artus, æquate & vulnera mem-
bris,

Et semel Alphonsum majorem discite pa-
tre.

Hæc dicens subito vagina liberat ensẽ,
Elatoque minax: Rabies si tanta cruoris
Cædisque innocuæ stimulat præcordia, fer-
rum

Patris facinus memo-
rabile. Hoc, ait, accipite: & FERRVM DE
MOENIBVS ALTIS
PROIECIT PATER: inde suos, &
tectâ revisit

Securus, potuitque paratæ accumbere mensæ.
Obstupere acies, tonitruque simillima
rauco

Alphon si vox illa fuit, ferrumque cadentis
Fulminis in morem spectantem, exterruit
hostem.

Nex filii. Mox animi redire truces, subiitque pavoris
Ira locum: certum est ulcisci in prole paren-
tem.

Tunc ferrum in Venas pueri nil tale me-
rentis,

Et frustra palmas ad mœnia nota levantis
Immergunt, donumq; patris in viscera con-
dunt.

It subito ad cælum clamor : quantusque ni-
vali

Fit sonus, incubuit Boreas cum stridulus Offx;
Tantus ad aspectum cædis dolor urbe resultat.

Evocat Alphonsum fragor, atque in mæ-
nia currit :

Et nati aspiciens letho languentia membra,
Quamquam animo redit usque pater ; tamen
excudit illum

DVX MELIOR : civesque objurgans ;
Hoc erat, inquit,

Quod veluti capta comploravistis in urbe ?
Vosne puerque meus casu pendetis ab uno ?
Illum ego nutribam Patris : jam reddidi ; &
urbii

Hæc reor, insensum placabit victima Numen.
Dixit, & extemplo ad convivia cæpta rever-
tit,

O ingens anime ! ô fato insuperabile pe-
ctus !

Digna erat hæc scribi Bruti sub numine vir-
tus,

Ni foret Alphonsi, moresque referret Iberos.

Vix Janus absolverat, cum tacita admur-
muratione, patuit iudicium multitudinis :
Nempe ut quisque de Lucano opinionis an-
ticipatione sentiebat (sentiebat autem adeo
diversè, ut alii summum, aut summo pro-
ximum, alii infra infimum recenserent) ita
quoque auditum carmen variè extolleba-
tur, arguebaturque. in hoc tamen, pleri-
que conspirabant, atque ita de Lucano uni-
versè statuebant : ingenium ei esse oppido
magnum, sed contumacius, quam ut arte
regi

Amor
in pa-
tiam
singu-
laris.
Alpho-
si præ-
coniū.
De Lu-
cano ju-
diciū.

Petrus
Bem-
bus.

regi posset ; dictionem ingenio parem , ani-
mosam , peracutam , eruditam : at inamœ-
nam , tragiceque feralem , & quæ nescio
quas turbas amet , famæque magnæ malit
esse,quàm bonæ. uno verbo Lucanum esse,
qui primus inclinasse stylum ausus sit. At
Sadoletus , nihil ultrà cunctatus , Petro,
Bembo , qui propter Parrhasium sedebat ,
significavit ut diceret. Cui Bembus ; Ha-
beo gratias,Sadolete, quòd Lucretium evo-
caveris post Lucanum : ut quid interfit in-
ter natos Romæ Poëtas, & Romana civitate
donatos paucis versibus palam fiat. Quan-
quam Lucretius comparatione ista,qua sibi
gloriam quæreret , haud egebat. Atque ut
argumento ludam non inani , eos qui mē-
cum in eadem navi jactantur scribendis
epistolis,rationem expeditissimam docebo,
absentes admonendi nullis eò missis tabel-
lis, nullis tabellariis. res ita se habet.

Lucre- MAGNESI genus est lapidis mirabile,
tius sty- cui si
lus. Corpora ferri plura stylosue admoveris; inde
Ferrei Non modò vim, motumque trahent, quo sem-
styli ta- per ad Vrsam,
Et à Que lucet vicina polo se vertere tentent:
magne- Verùm etiam mira inter se ratione modoque
te ser- Quotquot eum lapidem tetigère styli, simul
vantes omnes
mutuū Conspirare situm motumque videbis in u-
motum num,
distracti Vt si fortè ex his aliquis Romæ moveatur.
distan- Alter adhuc motum, quamvis sit dissitus
tesque. longè

Arcano

Arcano se naturai foedere vertat.

Ergo age, si quid scire voles, qui distat,
amicum,

Ad quem nulla accedere possit epistola; sume Planus
Planum orbem patulumque, notas elementa- orbis
que prima litteris

Ordine, quo discunt pueri, describe per oras circum-

Extremas orbis; medioque repone jacentem, scrip-

Qui tetigit magneta, stylum; ut versatilis tus.

inde

Litterulam quamcumque velis, contingere
possit.

Hujus ad exemplum, simili fabricaveris or-
bem

Margine descriptum, munitumque indice
ferri,

Ferri quod motum magnete accepit ab illo.

Hunc orbem discessurus sibi portet amicus,

Conveniatque prius, quo tempore, queisve die- Ratio
bus allo-

Exploret, stylus an trepidet, quidve indice quendi
signet. absen-

His ita compositis, si clàm cupis alloqui tem
amicum, absque

Quem procul à tete terrai distinet ora; nuncio

Orbi adijunge manum, ferrum versatile tra- & epi-
cta: stola.

Hic disposita vides elementa in margine to-
to:

Queis opus ad verba notis, huc dirige ferrum,

Litterulasque, modò hanc, modò & illam
cuspide tange,

Dum ferrum per eas iterumque iterumque
rotando,

Componas singillatim sensa omnia mentis.

Mira

*Mira fides. longè qui distat cernit amicus
Nullius impulsu trepidare volubile ferrum,
Nunc huc, nunc illuc discurrere : conscius
haret,*

Observatque styli ductum, sequiturque legendo

*Ratio Hinc atque hinc elementa, quibus in verba
respon- coactis*

*dendi Quid sit opus sentit, ferroque interprete dis-
eodem cit.*

*modo. Quin etiam cum stare stylum videt; ipse vicis-
sim*

*Si quæ respondenda putat simili ratione
Litterulis variè tactis, rescribit amico.*

*Com- O utinam hæc ratio scribendi prodeat usu.
moda Cantior, et citior properaret epistola, nullas
hujus Latronum verita insidias, fluviosve moran-
inventi. tes.*

*Ipse suis Princeps manibus sibi conficeret rē:
Nos soboles scribarū emergi ex æquore nigro,*

*De Lu- CONSECRAREMVS CALA-
cretio MVM MAGNETIS AD ORAS.
judiciū.*

*Finierat : assensuque ferè omnium non tam
Lucretius probatus est, quam calliditas
Bembi commendata, qui lepido illo docu-
mento sopierit auditorum mentes, abstra-
xeritque ab ea styli simplicitate numeris,
que penè solutis atque innumeris, quibus
nihil profecto fuisset ingratius, si soli pro-
pinati essent. Apparebat tamen doctiores
paulo aliter sentire, atque affirmare I D
PROPRIUM esse Lucretio ut semper aliquid
agat, & doceat : ac propterea docenti ora-
tionem illam aptissimam esse, eorumque
palato,*

palato, QUI ROMANE sapiunt, suavissimam
videri. Quod si aut materiae difficultas, aut
studium antiquitatis hominem non fefel-
lissent. Lucretiano carmine nihil sane fu- *Bal-*
turum fuisse perfectius. Ad Bembi latus as- *thasar*
sidebat Balthasar Castilionius: in quem in- *Casti-*
tuens Sadoletus; Ex te inquit, Claudium *lionius.*
expectamus, ut vides, Castilioni. Tunc il-
le, ut erat ad omnem urbanitatem aulicam
que pompam unicè factus, salutata officio-
se auditorum corona; Si Poëtis, inquit,
gratia concilianda esset à patria, quod Bem- *Ob Leo-*
bus existimavit, prodesset hodie Claudiano *nem*
perhonorifica translatio in Florentinum *Ponti-*
nomen. præsertim cum NASCII alicubi *ficem.*
fortunæ sit, adoptari verò virtutis. Sed vos,
quoniam laudes hominum, non gentium
quæritis, quo loco patriaque sit digna Clau-
diani virtus, ex hac una Philomelæ, ac ci-
tharædi concertatione, cui nuper ipse in-
terfui, iudicate.

IAM Sol à medio pronus deflexerat orbe *Clau-*
Mitiùs è radiis vibrans crinalibus ignem. *diani*
Cum fidicen propter Iberina fluentia, sonanti stylus.
Lenibat plectro curas, æstumque levabat *Fidicē.*
Illico defensus nigra scenaque virenti.
Audit hunc hospes sylvæ Philomela propin- *Philo-*
que, *mela.*
Musa loci, nemoris Siren, innoxia Siren.
Et propè succedens stetit abdita frondibus,
altè
Accipiens sonitum, secumque remurmurat, Fidium
⁊ quos *explo-*
Ille modò variat digitis, hæc gutture reddit: ratio.
Sensit

*Sensit se fidicen Philomela imitante re-
ferri,*

*Et placuit ludum volucris dare. plenius ergo
Explorat citharam, tentamentumque futura.*

*Par Philomela respon-
sio.* *Præbeat ut pugna, percurrit protinus omnes
Impulsu pernixe fides. Nec segnius illa
Mille per excurrens varia discrimina vocis.
Venturi specimen præfert argutula cantus.
Tunc fidicen per fila movens trepidantia dex-
tram,*

Ad Hispanæ citharæ modum. *Nunc contemnenti similis diverberat ungue.
Depectitque pari chordas & simplice ductu:
Nunc carptim replicat, digitisque micantibus
urget*

Minutio. *Fila minutatim, celerique repercutit ictu.
Mox silet. Illa modis totidem respondet, &
artem*

*Par Philomela respon-
sio.* *Arte refert. Nunc ceu rudis, aut incerta ca-
nendi
Projicit in longum, nulloque plicatile flexu
Carmen init, simili serie, jugique tenore
Præbet iter liquidum labenti è pectore voci:
Nunc casim variat, modulisque canora mi-
nutis*

Delibrat vocem, tremuloque reciprocatur ore.

Miratur fidicen parvis è fascibus ire

Fidium varia alternaque percussio. *Tam varium, tam dulce melos: majoraque
tentans*

*Alternat mira arte fides: dum torquet acu-
tas*

*Inciditque; graves operoso verberare pulsat,
Permiscetque simul certantia rauca sonoris;
Ceu resides in bella viros clangore laceffat:
Hoc etiam Philomela canit: dumque ore li-
quenti*

Vibrat

Vibrat acuta sonum, modulisque interplicat
æquis;

Ex inopinato gravis intonat, & leve murmur
Turbinat introrsus, alternantique sonore
clarat, & infuscat, cœu Martia classia pul-
set.

Scilicet erubuit fidicen, iraque calente.
Aut non hoc, inquit, refers Citharistria syl-
væ,

Aut fracta cedam cithara. Nec plura loquu-
tus

Non imitabilibus plectrum concentibus ur-
get,

Namque manu per fila volat, simul hos simul
illos

Explorat humeros, chordaque laborat in om-
ni,

Et strepit, & tinnit, crescitque superbius, &
se

Multiplicat relegens, plenoque choreumate
plaudit

Tum stetit expectans, si quid paret æmula
contra.

Illa autem, quamquam vox dudum exercita
fauces

Asperat, impatiens vinci simul advocat om-
nes,

Ne quicquam vires. nam dum discrimina
tanta

Reddere tot fidium nativa & simplice ten-
tat

Voce, canaliculisque imitari grandia parvis;
Impar magnaminis ausis, imparque dolori

Dejicit, & vitam summo in certamine lin-
quens

Fidium
omniū
multi-
plex ac
plena
comple-
xio.

Philo-
melæ
respon-
suræ
con-
tus.

Sed
impar.
Eius
obitus.
Vis æ-
mula-
tionis.

Victoris

Victoris cadit in plectrum, par nacta sepul-
crum.

VSQVE adeò & tenues animas ferit ama-
la Virtus.

De
Claudio
judicii.

Enimverò dicentem ingens Aulæ plausus excepit, acclamatumque BELLE, ingeniose, suaviter: mox etiam singula distinctè laudata. Prima Claudiani virtus plerisque visa, argumentum oculis expositum, resque ipsæ verbis adæquata multos canorum illud in versu, tractusque nullo syllabarum sese cadentiū hiatu volubilis mirificè tenuit. fuere qui vana mirantes, similitudinem nescio quam affinitatemque Etruscæ Poëseos in Claudio reperirent, atque Italicissantem amarent, dignumque vel hoc nomine censerent, qui ab Etruscis adoptatus fuisse diceretur. ridentibus ad hæc iudicia nonnullis, & infusam Latio peregrinitatem styli, numerorum æquabilitatem (quam tamen Castilioni hinc temperasset) satietatemque, sententiarum ambitionem ac pompam seriò libereque damnantibus.

Hercules
Stroz-
za.

Interea Sadoletus ad Herculem Strozzam conversus joco & urbanitate Castilioni proximum, commendatione verò paterni in re poëtica nominis etiam superiorem; Age; inquit Hercules Strozza & Ovidii personam, quam tibi Titus pater imposuit, sustine ut Herculem decet educatum in gremio Musarum. Cui Strozza; Contendam, inquit, & ut spero, tua præsertim auditorumque fultus humanitate sustinebo. Atque ut me ad Ovidii fingam non modò phrasim,

braſim, ſed etiam mentem, dicturus de
Chryſomagnete ſeu lapide aurum attra-
hente, non ferrum, cauſam huiusce virtutis
poëtica Methamorphoſi deduco in hunc
modum:

FORTE mihi puero putei ſuper ore ſe- Ovidii
denti ſtylus,

Annulus exciderat, nec erat ſpes ulla legen-
di:

ſim pater è filo lapidem demittit in undas
Prædatorem auri: ſubitoque excitus ab imo
Annulus accurrit fundo, lapidique cohærens
Tanquam hamo piſcis, ſummas effertur in
auras.

Italia mirantè pater occupat. Accipe cauſam Vis
Nate, ait, & lapidem (non longa eſt fabula) Chryſo-
noſce. magnæ-

Deucalion & Pyrrha (genus mortale duobus in.
In quibus omne fuit quondam, & duo turba
fuerunt)

ſi reparent populos, ſua poſt veſtigia juſſos
Prociunt lapides; lapides ceu ſemina frugū
Molleſcunt, inque oſſa virū mutantur, & Cur ali-
ora. qui du-

Quamquam homines aliqui nondum digeſta rioribus
videntur mori-

Effigies. & adhuc retinent de marmore mul- bus;
tum,

Duritiaque docent; qua ſint ab origine nati.
Iam nova creſcebat ſoboles, & cura trahebat
In diuerſa animos; nam prout cecidèrè per
undas,

Aut per agros lapides, aut per ſpelæa fera-
rum

AUG

Vnde
morum
varie-
tas.

Avari-
tia.

Aut propter montes ferrique aurique feraces;
Sic genium traxere loci. venatibus ille
Indulget, terram colit hic, illi aquora sulcant,
Hi ferri venas, aurumque per omnia qua-
runt,

Et sceleris querunt, mortisque per omnia
causas.

Tunc verò hæc oculis invitamenta malorum
Abduxit Natura parens, & intima terræ
Viscera contraxit, Manesque removit ad imos.
Sed tamen huc quoque descendit furiosa cu-
pido,

Abdita rimatur, terramque eviscerat omnem.
Scilicet indignata homini Natura, qui ul-
trâ

Finis erit, dixit? tellus exhausta metallis
Antè gemet, quàm dira fames saturata quies-
cat.

Dum loquitur, mentem magnesia vertit
in arva,

Et puduit vertisse. videt molimine longo
Instantes operi, defossique ultima mundi
Scrutantes arcana, & opes (sua damna)
petentes:

O PRONA in terram, clamat, peritura-
que turba

Quodque sibi fodit prope Tartara, digna se-
pulchro

Conver- Dixit, & irato tremefecit Numine terram,
sio ca- Oppressitque viros, & glebæ immiscuit ar-
daverunt tus

in ma- Quam malè trahabant per aperta pericula
gnestas glebam.

saxo. Quin flamma è stigiis, ut erat vicina, carer-
nis

Illam

Illam membrorum terraque sine ordine mas-
sam

Fumida corripuit, coctamque in saxa coëgi:
Unde color, species & adhuc semiusta re-
mansit.

Nec tantum color; at vivos quæ torserat
olim

Magnetes; etiam lapides sensuque carentes
Tangit avaritia: utque aurum, ferrumve le-
gentes

Oppressit fatum; sic ipsa cadavera prædam
Quæque suam agnoscunt, geminaque cupidine
fervent.

Et trahit hic ferrum Magnes, ille attrahit
aurum.

Tunc ego ad hæc patris ridens miracula;
Sanè

Quàm metuò, dixi, quando aurum poscimus
omnes

Ne genus humanum saxa in magnesia mi-
gret.

Sic me fabellis pater oblectare solebat.

Conticuit, apparuitque illo concionis ap-
plausu, quid studia, quid iudicia valerent.
Etenim alii quia Hericulis indolem, fasa-
lemque in ea familia poëticae laudē admi-
rarentur, ac jam tum prælagirent animo,
fore ut apud eam gentem (id quod hodie-
que abundè videmus) Apollinaris haud un-
quam laurus exaresceret; aliquantò proniùs
in Ovidium ferebantur. alii Ovidiana jam
pridem facilitate capti, factique ad illam,
quidquid ad eam normam, ex eaque offi-
cina prodiret, id unicè probant. Et sanè li-
cèt

De
Ovidio
iudiciū.
Strox-
xiæ
gentis
laus.

Iovia-
nus
Ponta-
nus.

cèt ex hisce laudibus exciperent multi non pauca; pluribus tamen suffragiis evictum est; **INGENIOSI** nomen Ovidio tribuendum: dictionem vero, quæ non nemini tanquam in triviis invenienda vilesceret, esse nimirum ex eo genere rerum, quas **OMNES** inveniant inventas: postremo conclusum, Ovidio cum in vita, tum in versu nihil magnopere objici posse præter ingenium suum, cui se moderari, quam indulgere maluisset, nã ille felicius soboli suæ prospexisset & sibi. Hinc invitatus à Sado- leto Pontanus, doluit mortali voce Statim esse referendum, qui aut suo, aut Apollinis ore deberet audiri. nihil tamen Statii peri- re dixit, dum referebatur potius, quàm au- diebatur, cum Statianæ magnificentiz proprium sit, ut nequeat cujusquam in ore vilescere. Idque ostensurum se narratione pugnæ, quam Lusitanus Germanusque mi- lites de bellica laude certantes iniêre in ob- sessæ Viennæ defensione. Hanc ille pug- nam ad Statiani carminis legem ita exor- sus est.

Statii *IAM steterant ambo visuri iudice ferro,*
stylus. *Lusitane magis præsent, an Tentones ar-*
Hali- *mis.*
tus ani- *Largus uterque animæ, spes huic cum copore*
mi cor- *crescit,*
poris- *Illi decrescit contracta in mole tuendi*
que. *Cura sui, multumque videt quod in hoste la-*
boret.
Iamque manu ferale rubens effulserat en-
sis,

Ex.

Extremosque artus animosum frigus habebat;

Cum subito à tergo crescit fragor, armaque miles,

Arma, subit muros, et portas subruit hostis,
Vrbem bellum intrat. Convertit lumina Teuton,

Scandentemque videt superantemque ardua Thracem

Mænia, vexillumquo manu lunare gerentem.
Stat dubius cui bella ferat, cui differat iram.

Lusiademque tuens, et amaro nubilus ore,
Eripit, exclamat, mihi te fortuna: videres
Vane, quid hoc posset (fineret modò patria)
ferrum

Alter ad hæc anceps et formidabile ridens.
Ense darem (et soleo) responsa libentiùs, ob-
stet

Ni commune malum. sed quid malè perdimus horas? Ratio

Vuhanc murorum partem, qua nititur hostis, ostendendæ.

Tutemur soli spectet Germania pugnam
Gratiùs, Odrysiusque expertus cæde suorum
Iudicium nostri ferat, indoleatque ferendo.

Sic placet: amplexique ambo se in mænia Lusitani facinora in

Proripiunt, agmenque ipsi gemini agminis instar nora in

Incurfant celeres, lævo se tramite flectit propugnatio-

Lusides, Thresseque locantem in signia Lunnæ ne.

Occupat adversum, resupinatumque remittit:

R

Cui

Cui comites iubet ire alios, aut ense recisos,
Aut fractos clypeo, aut occurſu pectoris icſos.

Ger- Nec minùs interea dextro de culmine Teu-
mani, ton

facta (Æmula quem virtus acuit, ſuaque admone-
non mi- ira)

nora. Projicit obſtantes, ſubeuntesque opprimit ho-
ſtes:

Obliquosque rotat procumbentesque reruſis
Inſequitur ſaxis, & mania manibus arcet.

Ecce autem dum tota acies in Teutona
rumpunt,

Plumbeus atque unum circa conſumitur im-
ber;

Vulnus Horrendas inter flammaque & murmure
Germano illa- glandes

tum. Traiectus clypeo ſumantique ære ſiniſtra
Protinus avulſa, ſopitus concidit iclu.

Advolet extemplo latusque & turbidus idem
Luſiades, ferroque hoſtes procul arcet ab ho-
ſte.

Luſita- Ipſe ſubit totam pugnae nubem, ipſe caderen-
ni au- tum

xilian- Saxorumque pilarumque inbre involuitur,
tis for- VNVS

titudo. PAR BELLO, ET BELLO NON
EXPVGNABILIS VNVS.

Et jam ſurgentem clypeo laxaque mino-
rem;

Hinc dolor, inde pudor gemina ſace in arma
remittunt.

Inſictu Teutona; cum lethale volans trajecit arundo
Luſita- Luſiadis dextram, gladioque affixit: & ille

no vul- Hærebat capulo implicitus, haſtamque tra-
nus. balem

Ex

Excepturus erat dorso : sed protinus illic
Teuton in gyrum ducto implacidissimus ense
Submovet instantes , telumque in terga mi-

Obtruncat , galeamque rotat per nubila ple-

nam.
Donec Lusiades telo extricatus, in arma
(Quamquam impar gladio dextra labente fe-

Mutui
auxi-
lium.

rendo)
Advolat , & socio clypeatam accommodat

iram.
Mutua res agitur clypeo caret alter , &

Euse caret, sed Lusiadis sub tegmine Teuton
Dum se defendit, dum magni Teutonien ense
Pugnat Lusiades, unus sese armat utroque :
Vnaque mens animat non dissociabilis ambos.
Stant nexi implicitique simul feriuntque do-

lentque,
Missus & unius de vulnere sanguis utrum-

que
Sauciat , alteriusque dolorem ulciscitur alter.
Iamque cadaveribus latè, spoliisque ca-

dentum.
Conclusi densam præportant pectore sylvam :
Fracti armis integri animis , AMORTE

propinqua
Vim capiunt, iramque suam (nova tela) mi-

nantur.
Nam dum murorum quatefacto à culmine Clades

pendent,
Incerti qua parte cadant ; cum manibus ho-

que non
Invadunt, SEQUE, ET STRAGEM
super agmina portant.

*Sic obvenit : suaque æquatOS VIC-
TORIA CONDIT.*

*De Sta- Hæc Joviano concinente , illicò veteres su-
tio ju- per Statio factiones exarsere pugnaciter.
dicium.* Acclamare palam alii , veterique forma ,
grande illud SOPHOS AC PAPÆ ingemi-
nare. istuc esse heroicè demum dicere , se-
que supra cæteros oratione , ac fama sustol-
lere. alii nihil medii , modicique habere :
gladiatoriam carminis immanitatē ludere ,
numerosum terricula ridere , sesqui poëram
desultorium appellare. pauci inter utrosque
consistere , remque ita partiri ; in Statio
plurimum sanè poëtrici caloris atque ignis
esse , sed tantumdem etiam fami , quo styli
candorē nonnihil infuscavit : carminis ma-
jestatem Tyranno , quàm Regi propiorem
videri : per nubes ire illum quidem , aut
certè trahi , sed inde ad terras non semel
Icario exemplo deponi : denique Statium
inter Poëtas (id quod Alexander inter He-
*Andre- roas) MAGNAS VIRTUTES magnis vitiis
as Nau- adæquasse. Supererat , præter Camillum
gerius.* Quernum , Andreas Naugerius : qui cum
videret expectari à se erecta præter modum
concione Virgilium , admonente Sadoletto
ut diceret ; nihil præfatus in laudem Vatis ,
quem esse aiebat extra omnem judicii
aleam , sed de sua (ut apparebat) imitatione
sollicitus , argumentum proposuit Avenio-
nensis puella tota Gallia longè pulehri-
maz , quæ ab Amalio Dynasta per vim raptæ ,
pudorem tutata suum dicitur in hunc mo-
dum.

IN.

INTER EA claribus patriis ; & pa- Virgilii
pere lecto Stylus.

Theutillani famuli abstulerant , prædaque
posita

Ibant per noctem ; & Domino spolia ampla
ferebant.

Quam miser ut vidit , venis namque haufe- Theu-
rat ignem illa

Alius , & nimium hærebat sub pectore vul- raptus.
tus,

Expedi amplexus , & amor immittit habe-
nas.

Ille sed , in tenera quæ magnum ætate ge-
rebat,

Regalemq; animû , et nulli tractabile pectus: Eiusdẽ
Aversata virum : quamquam deprensa tene- in tuen-
tur, da ca-

Vi deprensa gavi venantum indagine cer- stimo-
va ; nia co-

Excudit amplexus , & turpia vincla resolvit, natus.

Si qua viam vis inpeniat. Stat pectore fixum

Ante mori , quàm sacra Deo violare pudor-
is

Iura fidemque sui , et sædæ succumbere flam-
mæ

Noctis erat medium ; et somnus sua Regna Som-
revisens nus.

Amalium cura fessum , vinoque gravatum

Accessit prope (sic Superi voluistis) et illum

Lethæa mulsit medicati aspergine rami.

Terque recusanti mutantia lumina clausit.

At non, sollicita eventu Theutilla fuguro

Solvitur in somnum : sed enim vigil omnia
lustrat,

Si spes ulla fugæ , vino dum languidus alter,

R 3

Et

*Et captus somno posuit caput. at loca latè
Clausula videns, lacrymisque genas perfusa de-
coras,*

*Quere- En quid agam? (ajebat) rursumne in praelia,
læ ejus- rursum
dem O fluctus, juvenis sceleri devota reservor?
lacry- Heu pudor infelix, & FORMA INI-
mæ. MICA PYDORI!*

*Haftenus elusi laqueos, vim viribus exii
Scissa comas, lacera ungue genas, & denti-
bus ora;*

Pura tamen sceleris,

*At nunc majus opus superest mihi. vicinus
hostem*

*Nempe mero victum: quid cum vigilaveris,
& se*

Elusum agnorit; quo te virguncula nisu

Expedies, & robusto pugnabis amor?

*Tu Superum Regina, nives cui pectoris hu-
jus*

Servo libens, tu Diva meo succurre dolori.

*Dixit, & Amalii supra caput aspicit en-
sem*

*Subitu Suspensum thalamo: conspectu protinus illo
confi- Nescio quid menti magnum subit, atque, sa-
lunt. lutem*

*Hicne mihi dabit ensis; ait, longoque Tyran-
num*

Componet somno? Furiis ita percita ferrum

Denudat, caeptisque ingentibus effera Virgo

In juvenem fertur, cadisque interrita signat

*Antè locum; sed dextra gelu tardata repen-
tè*

*Abstinet, & secum mota jam mente; Quid
audes*

Stulta,

Stulta, nec eventum reputas Theutilla futu-
rum?

Pone animos, pone arma tuis non æqua lacer-
tis.

Iamque recondebat ferrum, cum sævior in-
tus

Ira iterum assurgit: jam cordi tota pudoris
Cura redit, jam multa animo IVDIT- Exem-
TA recurfat. pli vis.

Impellitque manus, operisque accendit amo-
re.

Hoc placet exemplum: seque infert turbida
lecto,

Et juveni crimen læva implicat, & simul en-
sem

Intorquens dextra; Dextram tu dirige, di- Pnellæ
xit, faci-

Non ignara mei victrix Hebræa laboris. nus.

Sic jugulum commixa petit repetitque nec ul-
trā

Faucibus immersum capulo tenus exigit en-
sem

Illum expirantem famuli, et suprema gemen-
tem

Audivère, simul furiata mente ruebant
Virginis in cadam:

Ipse sed exanimis, singultantique coërcens Mors
Voce, oculisque suos, Vos (inquit) parcite vitæ, Ama-

Parcere nam Superi sic me voluere pudori. li.

Dixit, et hac moriens vitam cum voce reli-
quit.

Sed te Francigenas inter fortissima quon- Theu-
dam tillæ

Nulla dies oblita premet: tuaque inclyta dex- præco-
tra, nium.

ARGUMENTVM ingens patria virtu-
tis, in ævum,

(Si tantum sperare licet à carmine) vivet ;
IUDITTAMQVE SVAM FORTIS
QVOQVE GALLVS HABEBIT.

De Vir-
gilio ju-
dicium.

Camil-
lus
Quer-
nus Ar-
chipoë-
ta.

Eus
subita-
rium
ingen-
ium.

Hic nimirum excepto omnium benexolen-
tia assensuque Nangerio, itum est ex illo
in Virgilii laudes, hominum potius admi-
ratione quam plausu : paucisque, sed con-
cordissimè conclusum, *Quæ Quis* in
Virgiliana dictione desideret, non ea hu-
mano ingenio, sed Poëti deesse. Quamvis
hic quoque non defuerint nigra quædam
animæ, quæ Virgilii versus non raro jacentes
atque inter mortuos, certè sine vitio po-
tius, quàm cum virrute, animo quidem suo
videri mustitarent. Quorum offensus judi-
cio Sadoletus, invitandum sibi putavit
Archipoëtam (præsertim cùm is præter-
mitti non posset Leonis in villa) ut sui de-
mum sapore carminis occurreret aliquorū
stupori, quorum sapientissimum scilicet pa-
latum auditi modò Poëtæ acerbitas, hebe-
taverat. Ad quæ Camillus, ut erat præsentis
festivitate, comiter hilariterque subridens;
Ego vero, inquit, ago tibi, Sadolete, gra-
rias, qui me in hunc locum, quæ ea cumque
sit causa, reservaveris. effecisti enim, si ne-
scis, ut hujus usura temporis subitatio ver-
ficulus meos, nempe hoc ipso die cum Sole
in lucem editos, mecum ipse retractave-
rim, eorumque lacunas aliquot (uti fit) no-
va interim æquatione suppleverim. Agite
ergo, & quod hesternò contigit die, dum
Hadriani,

Hadriani moles festis sub vesperam ignibus
Principi nostro gratulatura fulmine repen-
te tracta, ex inopinato missilium flamma-
rum ludos edidit; id à me festo quoque fe-
stinatoque carmine, adumbratum vos ac-
cipite, ac mihi fabulam concludenti play-
sum adornate.

NOX aderat tandem, & cælum ex Cyclope Archi-
diurno poëtæ

Nocturnus tunc Argus erat; cum Roma fe- stylus.
nestris Noctur-

Gaudia disponens velarat tecta domorum na lu-
Torque Lucernarum, & collo suspenderat mina
alto et ignes

Versicoloratis contexta monilia flammis. per ur-
bem.

Quæ etiam in triviis Cynici versatile tectum,
Et veteres Bacchi exuvias damnaverat igni.

Ultima restabant Thuscæ spectacula Mo- Moles
lis, Hadria-
ni.

Vnde suos contra cælum Romana Gigantes
Ætna movere solet. magicæ his miracula dex-
tra

Cernuntur: calamus subito nam tactus in
angues.

Veritur, ignivomos angues; rursumque vi-
debis,

Nil præter calamos superesse ex anguibus illis
Iamque propinquabat tempus: studioque vi-
dendi

Quisque oculos in sublimen projecerat Arcem.
Et jam concentu horrifco centum ora cane-
bant

Petrea, multiplicesque explosa metalla sono-
res,

R. 5.

Et

- Et tormenta dabant peracutos musica status.
 Ipsa autem querulo Moles paritura gemebat
 Tormenta Murmure, & ignita edebat suspiria calo.
 bellica. Hæc inter cæpit obnubi nubibus æther,
 Vera Orbati stellis orbes, veroque tonitru
 toni- Cælum indignari; Romæque indicere bellum.
 trua. Roma nec absistit. dumque hinc atque inde
 tonabat,
 Alternisque choris cælumque solumque cane-
 bant;
 Fallebat spectatores gravissimus error,
 Anne darent plausum nubes, anne æra ton-
 rent?
 Cælesti clausum fureret sub nube metallum,
 An nubes fureret Romano inclusa metallo?
 Ne multis, finem pugne cognoscite mecum.
 Tubuli Non una est alius erecta in turribus Arcu
 papy- Arbor arundineo frontem circumdata serio.
 racei Germinat hæc numquam, nisi quando accensa
 circa capillos
 malos. Explicat in flammæ, calidamque è verice
 sylvam
 Fundit, ramososq; expanditur arbor in ignes,
 Ergo dum vero baubatur murmure cælum,
 Scinditur in rupes, & aperto apparet ab ore
 Lingua trisculca poli: cadit illa et fulminat
 Arcem,
 Dispositumque alta succendit in arbore tex-
 tum,
 Forti- Arbor it in flammæ, proque uno fulmine
 ta ta- reddit
 bulorū Fulmina mille, sagitti ferosque irata mani-
 confla- plos
 gratio. Explicat, hastatosque suos, hastasque mican-
 tes

In cælum movet. at clypeo septemplici cælum
Obstat, et ad terras ea tela retusa remit-
tit.

Illa quidem redeunt, animasque per aëra
fundunt

Sulphureas animas, crepitantique imbre que-
runtur

Victa mori, atque atro peragunt sibi funera
fumo.

Vidimus hac, Princeps, nuper spectacula,
Cælo

Indulgente tibi. Cælum spectare solebat, Affin-

Tunc actor fuit, et ludos te Principe fecit. tatiun-

Nempe tuas, Leo Magne, Pilas Orbisque de- cula.

cebat,

Cælum par opifex ut tormentarius esset,

Supremusque tuis colluderet Orbibus Or-
bis.

Dixerat, ac theatrâli scilicet hilaritate Aula De' Ar-
perstrepuit, sæpiusque repetitum. EUGENIO-
POETA. sive id fieret Aulicorum ingenio ta judi-
Principe ubique blandientium, sive condu- cium.
ctis pretio acclamationibus, sive quod ali-
qui id seriò sentirent, nec lapides interea
pertimescerent. Certè tunc primum in
ea Vatum corona prodire est ausa, & tan-
quam in theatro judicium multitudinis ex-
periri portentosa illa Poësis, quæ postea
familiam duxit eorum, qui Camilliano
exemplo Archipoëtice dicere instituerunt, Dictio-
in quos districturus erat pro re nata stylum nis Ar-
Sadoletus, cùm ecce repentino tubicinum chipoë-
cornicinumque clangore Manliana perso- tice
nare cœpit. quod etsi primò ad Camillum initia.
relatum

*Anceps
judiciū
multi-
tudinis.*

relatum est, quasi dispositis ejus gratiâ sue-
centivis rubis ante fores; tamen ubi nun-
cios adesse victoriæ à Pontificiis copiis re-
latæ in Cisalpinis auditum est, tumultuante
jam ac dilabente concione, Sadoletus, ne
illi prius audiendi finem facerent, quàm ip-
se dicendi; surgit è suggesto conversusque
properè ad suos; Bene habet, inquit: ite in
hac publica lætitia, vos quoque Poëtarum
Proceres, & fortunatissimo Principi, cu-
jus in domum Mars & Apollo opportunè
conspirant, Cisalpinam victoriam, Musa-
rum nomine, gratulamini: judiciumque,
quod apud multitudinem anceps experti
estis, ab illo demum Leone, qui Unus par
est theatrum ingeniis vestris, certum atque
etiam in hac gratulatione munificum ex-
pectate.

Hæc habuit Jacobus Sadoletus apud Poë-
tas: hæc eadem nobis Alexander Burgius
enarravit: sic ille Academiæ suæ;
hic controversiæ nostræ ali-
quando finem impo-
suere.

FINIS LIBRI SECYNDI.

PRO-

PROLUSIONUM
ACADEMICARUM
LIBER TERTIUS.

PRAELECTIO PRIMA.

MOMUS.

SIVE,

*Satyra Varroniana, Poesi Poetisque cog-
noscendis accommodata.*

ANTEQUAM de Insignium natura,
quibus ab inceptando inditum vul-
go est Impresiiis nomen ea dicam,
quæ in posterum seposito destinatoque in
singulis hebdomadis ad hac rem die, dicen-
da constituti: dabitis mihi hanc veniam
(Viri sapientes honorumque & sanguinis
claritudine nobiles) ut disputationi sicuti *Occasio*
spero non injucundæ, in præsentia ea *Satyræ*
pæt aliquanto festivius imponam, & ea, ac tem-
pore propria quondam erat hujus mensis, *pæt.*
Decembri libertate proludam. Te vero in
primis, VIRGINI CÆSARINÆ, ju-
venis

venis Illustrissime, cujus ingenium comprehensionemque rerum jam dudum Roma plausu non vano miratur; per istam singularem in me, qua merito gloriior, benevolentiam tuam, oro, ut Decembre hoc munus destinatum præcipue tibi, sicuti Saturnali-tium ac ludicrum quid est; ita tu non ea judicii, quo potes pollesque severitate, sed æstimatione paulo clementiore, omissiore-que animo perpendas.

*Pers. in
prol.*

Agite igitur; quid actum sit hoc anno in Senatu Poetarum CL. CLAUDIANO tertium, & TORQUATO TASSO Coss. litteris consignemus bona Historiæ fide: nam gratiam odiumve, solemnes plerunque scribendi causas jamdiu procul habeo, nulli mortalium infensus, offensus nulli. Veritatem, quam in ludicris hisce commentationibus impune negligunt hodie plerique scriptorum, ego muneris mei memor, volo de me exigi perquam religiosè. Fuit, cum ipse nec Heliconidas, pallidamq; Pyrenem videram, nec in bicipiti Parnasso somnia-veram. nunc posteaquam specillis oblongo rubulo incertis effectum est, ut remotissima quæque abditissimaque admoveantur in-ventium oculis, & tantum non manibus teneantur; Parnassi arcana nulla sunt ulli; nec modo Mons ipse biceps, hortorum amœnitas, laureæ circum sylvæ, ipsa Apol-linis Regia, sed etiam.

*Virgil.
lib. 2.
Æneid.*

*Apparet domus intus, & atria longa
patescunt;*

& quidquid in Senatu, quidquid in tricli-niis, quidquid in conclavibus agunt Poetæ, perspicue.

perspicue ac minutim observatur. Atque utinam, quod ingeniose feliciterque peractum est de visu, idem de auditu dilatando, adjuvandoq; auriculari aliqua fistula, quod audio nostros Archimedes hodie meditari, belle succederet; profecto sicuti meis ego met oculis, quæ narro de Poetarum conventu, sum contemplatus omnia, sic nullius egens auribus idem auritus ipse in hac Historia testis accederem Nolo tamen minus idcirco fidei haberi narrationi meæ. Etenim authores ad hanc rem illico proferam, si necesse fuerit, non Curatorem viæ Appiæ, qui Annæo Senecæ, quid actum esset in cælo sub mortem Cl. Cæsaris evulgavit: neque Menippum, loquaculum illud, & curiosum animal, qui Luciano Deorum secreta sæpe numero palam fecit: neque Janum Douzam, qui iusto Lipsio Senatus Romani apparatus ritumque dormienti sub aspectum dedit: neque Morpheum, qui Bencio meo Senatusconsultum de feriis anniversariis conscripsit. Testes ego vero habeo complures, qui quotidie illuc ad Poetarum sedes abeunt redeuntque, atque in musarum juga quondam inaccessa, nunc (quæ est felicitas huius temporis) arbitrato suo penetrant, affirmantque, facilius sibi ad Heliconis caballinum Romæ Montem, quamquam molliore nunc clivo, aditum patere. Sed inter cæteros amicus mihi est vetus, ac plane vetulus, quippe sexagenario major ita illum diu sospitem fortunatumq; habeam; qui nunc demum indolis suæ memor adjecto ad Musas animo, illuc recens adrepsit,

ex-

*Salvæ
aliquo-
rum.*

exceptusque inibi peramice, observavit pro
advenarum natura omnia diligenter, mihi
que Poetarum arcana fides interpret es enar-
ravit. Ex hoc quæcumque accepi, exponere
jam molior ejusdem fide verbisque: quæ
verba si metro interdum conclusa recitabo,
id vos in repentinos amici progressus in
poetica referte, simul crescenti Poetæ pro-
pitiam senes recoquentem Medeam exorate
proximum.

*I AM labor exiguus Phæbo in declivi
ruenti*

*Restabat, jamque occiduo, surrexerat Aura
Vespertina mari, quæ nunciet Aura, pro-
pinquos*

*Affore Solis equos, quæis frena diurna re-
laxet,*

*Pulveremque lavet puro Thetis æquor
currum.*

*Curia
Poeta-
rum in
Par-
naſſo.*

Sed, erit, credo, perspicua magis oratio si
dicam. Pomeridianum erat tempus, flecto
in vespere die, cum indicto pridem Sena-
tu, ad Hyampeum, alterum bicipitis Par-
naſſi jugum concursus fieri Poetarum coepit
Verticem in summo, senium qua nobile sylva
Irriguis nigrescit aquis, contermina templi
It moles cælo & nemoris superincubabat um-
bris,

*Hæc auro & late candenti Regia saxo
Augustum sede in media couclave corcet.
Immortale opus: internum cui Pieris orbem
Concilio Vatum fabricata: sedulibus æque
Stravit odorata è cedro, Patrumque La-
tinas*

*Atque Italas varie scidit in suffragia
classes.*

Uno

Uno verbo, hæc Poetarum Curia hic locus habendi Senatus est. Jamque hac frequenter undique conveniebant more plane Romano, Qui Senatores, quibusque in Senatu sententiam dicere licebat: hoc est ex censu tum veteri, tum novo. Digna res erat visu et visuque, contemplari vultus, & vestium ornatus alios atque alios. Primi illi Poetarum, Accii, Pacuvii, Nævii, homines prisci ac boni, complexi alter alterum sine fuce ac fallacia, more majorum, hoc est, suo expediti ac leves properabant aut nudo capite, aut turulis incluso, penulis ad collum junco pallustri obligatis, ac paulo infra cincturam productis, femoralibus, & caligis sane adstrictis atque artus exprimentibus, socculis obstragum loco spina, ruscoque consertis. Inter quos videre erat Ennium Patrem.

Poeta
ad Se-
natum
accedē-
tes.

Prisci
xvi
Poeta.

---- genua ægra trahentem,

Quassantemque utroque caput, ----

Virgil.
lib. 5.

Æneid.

Santhonico bardocucullo tunicatum, manuleatum, sculponeetum, aurito pileo quam amplissime fungino more petasatum. Quorum appendix Turpilius sequebatur ipse vetustate situque marcentibus oculis, putrique naso, atque auribus cotrosis, ideoque uti spreus desertusque à sociis, paulo attentior ac tristior agmen concludebat. Sed qui elegantiori atque imperatoria ætate vixere, incessu habituque longe alio gradiabantur: vultus plerisque graciles subalbidique: cothurni aliis, aliis socci omnibus hedera doctarum præmia frontium blande capillamentum implicabat: chlamys serica ad terram.

Medii
æporis
Poeta.

*Poeta
recen-
tiores.*

*Officio-
sa atq;
aulica
verba.*

*Proso-
popœia
officiose
concer-
tantiū.*

terram fluitabat multiplex ac sinuosa; ad
tollum vero angustis replicatisque minui-
tim plagulis, rejecto ad tergum brevi reti-
culo, aurea ante pectus fibula coercebatur.
Denique alios ex ore vestiumque cultu no-
storum temporum Poetas statim agnovi.
Facies nitidiores, & ut in dies homines sa-
piunt magis, bene curata cute habitiores;
compta & calamistrata coma, aut etiam
sparsa ferociter & negligentiam diligentis-
sime mentita, barbula poetico metro com-
posita gallerus cum argentea spira & clavi-
culis capitatis, breve rotundumque pallium;
collo torques ferrum lateri, omnia militi,
quam Poeta similia. Quamquam officiosa
inter eos verba, grandes quæ sitæque è calo
appellationes, ac cælo, cum sudum serenum-
que est, illustriores tituli, mira diliciarum
lenocinia aucupiaque, crebra inter eundem
de gradu deque situ certamina, meros Au-
licos ostendebat:

DEXTER ego lateri gradiar tibi? *sydera*
testor,
Non patiar. Quidni major patiare? sinister
Ergo ibis? Nigras hodie mihi surgere lucas
Phæbe jubes, i præ, comitum dulcissime.
*Cur hoc?**

Imo ego pene sequar. Non, si me traxeris, ibo.
Tene ego præcurram? peream male; frigora
flammis

Iungentur prius, & bruma miscebitur
æstas.

Sed præeo, quando ipse jubes: mihi testis
Apollo,

Invitus præeo. dum spiritus hos reget artus,
Dum

*Dum memor ipse mei, semper mihi corde sub
imo*

(Nē mihi cor excors) hærebit gratia facti.

Nugis hiscē ac trīcis invicem altercantes
in Curiam plerique pergebant : paucis ex-
ceptis,

--- quos æquus amavit

Iuppiter, atque ardens evexit ad æthera
virtus :

qui à turba solitarii, meditantesque secum,
credo, qui in Senatu parate dicerent, aspe-
ctu ipso priscam illam Poetarum majesta-
tem præse ferebant. Introgressis Curiam
ecce lictores laureati cum fascibus ad fores:
sequuntur Consules Apollinari laurea tra-
beaque conspicui, Senatus, ut est moris,
affurgit, clausoque templo legitimo Pa-
trum numero quæsitum. Duos desiderari
ex omnibus compertum est, ex Latinis
Plautum, ex Etruscis novum hominem,
quem adstante P. Ovidio Consule in Sena-
tum nuper admissum, superiore anno in
sexto P. Virgilii, & secundo Annibalis Cari
Consulatu, Severinus Boetius Censor, cum
illius Poësim bonis obesse moribus osten-
disset, exutum hedera, præcinctumque pe-
regrinæ arboris coronamento Fraecastorii
manu plexo, : Parnassi finibus abire iussit,
Castalia aqua, & igni poetico interdixit. At
vero M. PLAUTUM L. Annæus Seneca
Censor hoc eodem anno senatu moverat
per quinquennium, quod nimirum Patribus
serio consulentibus frequenti congressu,
cum Ennio, cui assidebat, pileum dissimu-
lanter è capite detractum ante Consulum
pedes

Virgil.
lib. 3.
Æneid.

Pæna
impu-
dicti
Poeta.

Plautus
Senatu
motus.

pedes adiecisset ; admonitus, Patribus non
 placere quemquam Poetarum in Senatu
 scurræ agere, non modo dicto audiens
 non fuit, sed paulo post ultimo Senatu,
 Statio Papinio Neapolitano, eleganti cum
 sagulo recens à Claudia uxore sibi transmis-
 so, carbasisque ad collum bipedalibus, quasi
 majoribus velis in Curiam magnifice sese
 inferenti, secumque nescio quid grande
 follicantibus buccis ampullanti, clam à ter-
 go papyracæum sulphureo oppletum pul-
 vere crepitaculum latenter affixit. quod, ubi
 ille subsellio securus incubuit, concepto
 igne, multiplici statim sclopo strepitare
 cœpit, furēteque ac sufflante retro flam-
 ma excitum è sella repente Statium, atque
 in medium ignea cum cauda ambustoque
 sago proflientem implorantemque Poe-
 tarum fidem, risere primum patres, quod
 homini mimalloneos carminum bombos
 identidem instanti opportunè ex fibula vi-
 deretur affixa, postea vero oppleta sumo te-
 troque odore Curia, exire inde propere co-
 acti, malam Plauto crucem precari minati-
 que sunt. Ergo facta, ut moris est, à Claudia-
 no Consule, qui senatum habebat, dicendi
 potestate, Censor VERUS fecit de MOMI
 litteris in Senatu recitandis : ipsumq; Mo-
 mum paulo ante Urnam statuit. Huic mos
 est quotannis Parnassi verticem conscen-
 dere, ad Senatum intromitti, quidquid
 inter homines sive clam, sive palam de
 re poetica tacendum æque ac dicendum
 sentiatur, nullo cuiusquam metu libere
 profari. Processit igitur in medium libel-
 lorum

Eius
 scurriles
 lusus
 adver-
 sus En-
 nium.
 Et in
 Statium.

Momus
 in Sena-
 tum in-
 produ-
 ctus.

Momus
 libelli

lorum fasciculis onustus, quos hoc uno anno, dum Urbes inviseret, ac mores multorum observaret, partim ipse memoriae causa conscripsit, partim à publicis, privatisque Academiis traditos accepit, ut eo in Poetarum Concilio recitaret: quibus in Censoris Urnam coniectis, nam

CONCILIO in medio sedet ingens Vrna,
capaci

Quantum uteri concha, gracili tantum
in via collo.

Vatibus hanc perhibent ducendis sorte libellis

Quæstorem Herebi dono Minoa dedisse.

Argento pars interior nitet interraso,

Aris Mentorea facili circumcava toruo.

Aurea sed faciem multis emblemata signis

Phidiaco variant calo: qua balthus Vrnæ
nam

Signifer obliquat, bisseis que una figuræ

Monstra velint, totidemque micat Zona
aurea bullis.

Argumentum ingens: pendent hinc omnia,
motu

Ex ano pendent pendumque hominumque
labores:

Frondebz hinc late colles, & gramine
multo

Prata virent, bifidis verruntur carula
caudis,

It fera per saltus, cæli spatia ampla volucres

Impendant, hominumque augentur cutibus
Vrbes,

At parte è calathi gemina, qua tortilis ansa
Circinat

Zodia-
cus in
Vrna.

Sortes.

*Circinat utrimq; angustū chrysendetā labri,
Implicita mambus sortes, et lumine cassa
Colludunt, fatumque regit, ludumq; coerces.*

Sed hæc versuum parerga molestè nimis interturbant inchoatam narrationem: redeo, unde digressus sum. In Censoris Urnam coniectis litterarū fasciculis, sic exorsus est Momus: VELITIS jubeatis, Patres Conscripti, ligna incidi, fasciculos explicari, libellos propalam legi. Cū consules jussissent, ille mota tantisper Urna libellum extrahit, tantaque voce, quantam exerunt Grammatici pueri, dum in Comitibus solempne carmen, Quod bonum faustumque sit, præfari solent; Epistolam, quam sortitus eduxerat, recitare cœpit.

SOCIETAS TYPOGRAPHORUM

Senatui Populoque Poëtarum S. D.

*Quere-
la Ty-
pogra-
phorū.*

*Pruri-
go scri-
bendi.*

CRASCIT in dies magis magisque numerus eorum, qui nostra opera in voluminibus edendis abutuntur. Id vitio potissimum fit vestri generis hominum, qui QUÆ noctu somniant, hæc mane lucem videre illicò gestiunt, occasionemque Illiadam & Æneidem undique venantur. Nullus hodie mortalium aut nascitur, aut moritur, aut præliatur, aut rusticatur, aut abit peregrè, aut redit, aut nubet, aut est, aut non est (nam etiam mortuo isti canunt) cui non illi extemplo eudant Epicedia, Genethliaca, Protreptica, Panegyrica, Epithalamia, Vaticinia, Propemptica, Soterica, Parænetica, Nanias, nugas. Nulla est intemperantior hominum natio, nulla adversum nos con-

contumacior: si quid versu, quod non rarerent accidit, illis excidit, continuo in nos pro ea quam sibi sumunt mentiendi licentia, confertur abunde culpa. Malum serpit quotidie latius: nos onere opprimimur, nullo (quod caput est) operæ pretio. Edita enim horum pleraque vix in manus hominum veniunt, cum aut explosi jam antea nomen scriptoris, aut prodigiosi vestibulum operis statim lectores absterret; nosque, raro deinceps emptore, ad apinas & nugas ne triobolo quidem venales quoque possumus modo distrahendas, cogimur malè prope-rata volumina aliò transferre, ac scombris involucria & tunicas dare; aut in vicum de-ferre

*Finis
non
nullorū
volu-
minum.*

- - - *vendentem thus et odores,*

*Et piper et quidquid chartis amicitur ine-
ptis.*

*Hor.
lib. 2.
ep. 1.*

Hæc pauca de multis vobis indicare visum est. Vos ordinis vestri bono ac famæ consulite, nobis tantum oneris detrahite, ac valete.

Vix Momus absolverat, cum Censor iram inter & risum; Quid nobis, inquit, quotidie cum Typographis: quid illi fortè decoquunt, & jacturam unarum faciunt, idcirco resarciendum nobis est? Resarciendum, respondit Momus, si vestra causa jacturam faciunt. dicam enim liberè more meo,

*Ludere qui nescit campestribus abstinet ar-
tis:*

*Hor. in
Arte
poët.*

*Indoctusque pilæ discive, trochive quiescit,
Ne spissæ risum tollant impune coronæ.*

Sed

Qui nescit, versus cur audet fingere?

Sed video cur tam facile Poetis ignoscatis: nempe non ignari malorum miseris succurrere didicistis.

In ibid.

Quid

pro Ty-

pogra-

phis de-

cretum.

Scimus, & hanc veniam petimusque damusque vicissim.

De li-

bris in

Par-

nassi

Musæi

non ad

mitten-

dis.

Annuebat versibus suis Horatius; cum Claudianus Consul, indicto manu silentio; ad Horatium librorum Quæsitorem ac Musæi custodem deferri libellum iussit, ei causam permisit: Semonem scriberet de libris nonum premendis in annum, poenas præperis ingeniis statuerit, deque re tota ad Senatum referret. Cui Consulum alter Torquatus Tassus addendum putavit; Videret Quæsitore, ut in Apollinarem Bibliothecam novi quotidie libri admitterentur, antequam de iis statueretur aliquid certi. hunc enim aditum si sibi interdictum sentirent fartoires isti carminum, fortasse tardiores in conscribillandis paginis deinceps futuros. At Horatius id vero fecisse sedulo se ad eam diem affirmavit, idque satis apparere ex aggestis cumulatisque codicibus, qui tum multi ante fores Bibliothecæ præstolabantur ingressum; ut sane pauciores Maro descripserint, quas apud Cocyti stagnum orantes,

Virg.

lib. 6.

Aeneid.

Tendentesque manus ripa ulteriori amore.

Tor-

quati

casus.

Sed se non minus Portitore illo Stygio in exorabilem fore: etiamsi offensurus iterum esset Torquatus ipse Consul, & ex utroque pede laboraturus. Etenim Torquatus patris ante diebus Bibliothecam sub vespere ingressu.

ingressurus, dum enititur aperire sibi adi-
tum ea voluminum multitudine penè oc-
clusum, imprudens offenderat in codicem
nescio quem ab Academicis FURFURA-
RIIS Florentiæ conscriptum, prolapsus-
que suborta capitis oculorumque vertigine,
ex laevo etiam tum pede claudicabat. Tunc
Consul Torquatus, nec etiam dixit placere
sibi librorum turbam in Bibliothecæ vesti-
bulo, qui si quotidie, ut jam cœperant, eo
loco accrescerent, quo dein modo patere per
eos cumulos in Musæum potuisset accessus?
Quare quamprimum eos amoveret inde: ac
paucissimis exceptis, qui digni illo litera-
rum Sacratio ei viderentur, reliquos alium
aliò distraheret: partim valvarum rimis ob-
struendis, ut Anagrammatarios plerosque
& minutos litterarum glutinatores: partim
fiabellis ad ventulū concinnandis, ut Ama-
digios omnes, & promercalium nugarum
institutores: partim fenestrarum velamentis
contra pluviam & solem opponendis, ut
confidentiloquos istos, & duos Capitones,
qui loricato sunt pectore adversus omnem
injuriam: & si qui adhuc superessent, præ-
sertim ex iis qui foede Principibus adulan-
tur, tradere eos funerum Curatoribus, ut in
proximis Mecœnatianis exequiis, ad stra-
mineam ejus viri statuam poetico tormen-
to explendam, inculcandam, fardendam li-
beraliter adhiberent; atque ea ratione, im-
posita pyræ honoraria illa imagine tot gra-
vida præconiis inflataque, simul cum ea, Po-
etarum vota multorum conflagrarent, atq;
in cinerem nihilumque desinerent. Cæte-
rum,

*Quo de-
stinandi
aliquo-
rum
libri.*

*Adula-
tores
Princi-
pum.*

*Cautio
ante-
quam*

S

rum,

ad Par- rum, ad avertendos in posterum huiusmodi
assum librorum concursus, OPTIMUM factu
admit- sibi videri, si eos non à Parnassi modo Re-
tantur gia, sed etiam à finibus idem Quæstor ab-
libri. stineret, nec prius admitteret ad fastigium
 Montis quam in constituto ad radices ho-
 spitio quatuor dierum decadas exegissent,
 suspicionemque sui purgassent. At quæ Ve-
 nusinus, facturum se libenter imperata
 respondit: imo, si Senatui videretur, actu-
 rum se aliquid, quod subitariis istis ingenis
 moram esset non minimam allaturum: nem-
 pe Ex codicibus quos admissurus esset, ele-
 cturum se unum aliis deteriorem, eumque
 non illico inserturum in pluteos & locula-
 menta cum cæteris, sed ignominie causâ in
 media Bibliotheca sublimem apud Filices
 muscarios appensurum, ac retenturum ibi
 tandiu, dum liber illo nequior accesserit,
 qui eum loco tradat, ipse succedat; tunc
 demum redigendum in classem, suaque in
 arcula nidoque componendum. Hæc autem
 etsi magnopere probavit Claudianus Con-
 sul, quia tamen peculiari Senatu opus habe-
 re dixit, pollicitus se brevi de ea causa Pa-
 tres consulturum, staturumque id, quod
 plures censuissent, re tum infecta, discepta-
 tionem distulit in aliud tempus: Et jam Mo-
 mus alium ex Vrna sortitus erat supplicem
 libellum, iussusque perlegere inscriptionem
 tergo additam, quæ erat;

Hæc ad-
missis
libris
deterri-
mus
quomo-
do ple-
clendus.

PORTIS PRISCIS AC BONIS
 LECTORES.

In veteramentarios carminum sutores.
 Explicata pagina, interiorẽ epistolam re-
 citavit.

Nic

Nec pudor est, nec modus ullus hac tem- *Lecleris*
 pestate carminum scribendorum : invasit e- *queri-*
 nim mortales hac pestis, exeditque multos *monia.*
 mala hac scabies, Poetae ut vulgo saluten-
 tur : ideoque novis quotidie voluminibus, in
 quibus tamen NIHIL est novi præter titulū,
 ad legendum homines invitant, & tantum
 non mercede conducunt. oculi legendo,
 manus volutando dolent : usque adeo aliis,
 atque aliis poematibus continenter obru-
 mur. Sed quod magis dolet, opera expe-
 ctatioque legentium luditur. Ad novum
 opus inauditumque commentum evocati
 magna spe ingredimur, cum paulatim ve-
 tera ferme omnia, & exoleta, sed expolita
 & fūco interpolata reperimus : *præfractam Calli-*
strigilem, & soleam, ut ait Lucilius, *dimi-*
ditas
diatam. Scilicet huc tandem recidit hujus *furacii*
Poeta-
rum.
 ævi Poësis, eruta ex antiquitatis tumulto fer-
 ramenta passim recoquuntur reciduntur-
 que, & inducto alio rebus colore ac forma
 (quam tamen dispari forma, quam inepta?)
 pro novis repente mercibus extruduntur.
 Vos, quorum res agitur quorumque opera
 miseram in modum à scrutariis istis refi-
 guntur, ac dilacerantur; videte per Appolli-
 nem, Poetae, ne fraus hæc, quæ artis hodie
 locum & quæsticulum invenit, impunitate
 succrescat, atque aliquem furacibus istis ac
 veteramentariis ingeniis, pro vestra sapien-
 tia modum ponite. Plura in hanc sententiam
 nostro omnium nomine superaddet is, qui
 has litteras afferet ac tradet Momus. Valete. *Momi*
Vir ea, cum rogatus à Senatoribus *Mo-*
narra-
tio.
 mus, uti proferret in medium, si quid ap-
 pendicis

*Fi flor
Cera-
rius.*

*Mira-
ejus in
fingen-
do cele-
ritas.*

*Arun-
do in
laurum*

pendicis loco evulgandum putaret ; Pauca, inquit, sed paucis multa. Eram Florentiz, addideratque se mihi comitem sesqui petrarchia nescio quis, qui me infimis horas precibus obrundebat, ut opusculum deferrem ad vos suum, immortalitatisque in Apollinari Musæo consecrarem. hoc ego socieno per Urbem intentus mortalium studiis cursitabam. Accessimus ad Cerarii FICIORIS officinam, qui cereas icunculas ac sigilla Deorum, hominumque, ac stirpium, ligneo teretique scalpro conformabat. Erat illi tum forte in manibus arundo, quam è cera, certa per intervalla distinguebat nodis, educebat ex eo fundebatque geniculatim folia, leve fastigium crassiore paniculæ coma finiebat. hæc dum ageret, adfuit qui laurum arbusculam ab artifice postulavit, ut venderet. tunc ille; Hæc, inquit, quam molior arundo, laurus erit. nullaque interposita mora, è calami foliis alia demittit ad truncum alia spargit in ramos, ramos frondibus opacat, baccas occultat inter frondes, hæc addensat, illa incidit, alia lata dilatat, uno verbo, pro arundine laurū emptori tradit. Dilcedebat hic, cum ecce alius vir honestus & gravis, qui magni Alexandri icunculam mercari cupiebat, quam quia inter ea sigilla non vidit, abibat. reprehensum hominem voce mox etiam pallio, subsistere Cerarius enixe rogat, ostenditque pro Alexandro Mercurii signum perillustri ceratione perfectum negat emptor, ex oculatum esse adeo se, qui non videat *Quid* distent a lupinis : Alexandro sibi opus tunc esse, non Mercurio.

Mercurio. At ego inquit artifex, Alexandrum tibi vendo. Hic ego intentissimis oculis expectabam, quibus tandē prestigiis pileatum Mercurium, alatum, nummatum, caduceatum, nulla non re dissimilem Alexandri, traducere ad Alexandrum posset; cum ille tanta celeritate, ut alis exuisse Mercurii pedes, suas induisse manus videretur, è loculatis arculis nunc excerpens aliquid, nunc aliquid eo reponens, discolorēs illas ac miniatulas ceras facile tractatione variare cœpit: Mercurii caduceum, quod erat lævæ manus gestamen, distringit ac producit in hastam: crumenam nummorum plenam, quæ pendeat è dextera, comprimit atque in fulmen exacuit, opportuna sane trajectione: è talaribus atque ex aliis ocreas ad genua usque deducit: galerum ac pinnas in galeam ac plumas alte sustollit, oculos rotundat, genas exporrigit, producit nasum atque amplificat (nam Alexandrum hac etiam parte fuisse magnum ferunt) dilatat frontem, in sinistrum humerum cervicem aliquantulum proicit, colores confinio temperat, nigrum, subnigrum, austerum, lacteum, luteum subalbidum, purpureum, lentum; vitreum, fursurosum modo diluit, modo infuscat, modo exacuit, modo obrundit, atque ita commutabiles illas cerulas hinc atque hinc traducit, operique addit adimitque, ut Alexandri simulacrum momento enatum videremus, ignoraremus autem quid de Mercurio factum foret. Hærebam hic ego attonito similis: sed comes ut erat natura procacior, ad artificem;

Mercurius in Alexandrum.

*Scom-
mota
& pœa.*

*Cerarii
& Poe-
ta com-
paratio.*

*Inter-
polato-
res car-
minum.*

*Plin. in
Præfat.*

ficem ; Itane vero, inquit, mi homo ; tam facile unaque productione nasci tu nobis Alexandros extemplo paris ? Quid ni ? respondit, cum producendum esse nasum, non corripiendum vestra de syllabis Senatus consulta proclamant ? nos autem id artis didicimus à Poetis, cum quibus commune habemus fingendi nomen. Docte enim vero, inquam, & supra ceram, & scalprum conversusque ad socium, **INSERE** nunc Melibœe pyros. Risit ad hæc emptor Alexandri, & ; Hoc ipsum, inquit, recurrebat animo dum Cerarium id operis molientem intuebar : videbat enim mihi Poetam infudentem videre carminibus concinnandis, atque unde transferendis, operique suo per aqua, per iniqua consuendis. Nam quid hac tempestate solemnius ? priscorum reliquiarum conquiruntur, nova priscis adduntur oppido pauca, multa dissimulantur, foris intima, intus extima convertuntur, quadrata rotundis permutantur, quid verbis opus est ? ex antiquo novum repente opus inter poetarum manus enascitur ; & nobis interim, qui hæc audire cogimur, aut legere festinamus magnificis illecti deceptique titulis, propter quos deserui possit, ut ait ille, vadium ; fraudi plurimum est ad eandem toties nullo operæ prætio revocari ut sanè in deterius abitura res sit, nisi aliqua demum animadversione hæc Poetarum coerceatur impunitas. Obmutuerat satis meticulosè argutus comes ille meus, alioque simulabat se animum, dum ea dicebantur, avocasse ; cum ego ad emptoris an-

rem

rem insusurrans ; Bono, inquam, sis animo :
 ego ad Senatum Poetarum propero : ani-
 madvertent illi, ut opinor, in horum licen-
 tiam, tibi que ac cæteris idem studentibus
 exoptantibusque consultum erit. Et vero, *Expila-*
 Patres Conscripti, si minus lectorum vos *tores*
 querelæ ac preces movent. moveat decus *veterū*
 certe vestrum, ac dignitas istius ordinis, *Poeta-*
 qui jam vulgo, si nescitis, deridiculo est. *rum.*
 fra sunt quæ sutores isti dissuunt, consuunt
 sibi, vos isti expoliant, vos expilant, exocu-
 lant, expectorant, eviscerent : sibi que aliena
 dum accommodant, quos inter homines
 cachinnos, Deus immortalis, quæ joca, quas
 fabulas excitant ? Vidi ego jampridem Ro-
 maz, in Urbe uti scitis mores aliunde om-
 niū complectente, hominem nova iudicium
 & collectitia sane synthesi, hoc est, ex ali-
 quorum quos hic intueor, vestibus con-
 texta ridiculum in modum. Surripuerat
 Dantis Aligerii sagum holosericum subsu- *Ad ex-*
 tum lacinia Damascena, oblongis angustis- *plican-*
 que manicis : sed ne furtum deprehendere- *da ali-*
 tur, inverterat, Proque veteri subsuto no- *quorum*
 vum addiderat, idque mirifice variaverat. *furta.*
 Nam resectis ex Cino Pistoriensi fimbriis, *Vestis*
 detractis à Bojardo ligulis, recisis è Guit- *varie*
 tone Aretino ansulis, veluti polymitam ve- *consar-*
 stem versicoloribus liciis ac cæsuris intexu- *cinata.*
 erat. Ita vero induerat inductis in manicas
 pedibus non plane incommodas sibi cali-
 gasset femoralia paulo arctiora confecerat :
 collare autem sagi ad renes, atque umbilico
 tenuis distributum suis aciculis obfirmave-
 rat : reliquum extremumque sagum subla-

tum usque ad collum, ejusdem vestis cingulo coercuerat, atque in hunc modum magnifice se circumspiciens, ac novi se operis artificem venditans, homo bellissimus segmentato & collativo cum centone per Urbem incedebar, Cui ego hæc pauca:

Hor. lib. I. ep. 5. *Quid si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas? moveat Cornicula
risum*

Furtivis nudata coloribus. ---

Discrimen inter imitantes & fures.

Hæc Momo dicenti, atque eloqui planius eadem paranti Censor, admonente P. Virgilio intercessit negatque æquum sibi videri, in ea insectatione usque adeo provehi, ut nullo discrimine simul involverentur optimi quique sapienter ac feliciter imitantes, tempestivisque illusionibus camen erudite, condientes; & audaculi nescio qui nullo modo nullo metu in aliena involantes, nihil ingenio promptum, nihilque labore partum habentes, ac non nisi rapto, aperta que populatione victitantes. Placuit ea vero Consulibus intercessio visumque, Uti

Quid decretum contra furaces Poetas.

Carm. prur. & scab. arcēda. Inven-
tum ad

A. Persius Consul designatus, adhibita ad eam rem opera Samonici Sereni, causam sedulo cognosceret, medicamentumque, quod olim idem Serenus prurigini arcendæ composuerat, transferret ad pruriginosos hosce Vates, quo ea scribendi scabies inungi ac deliniri posset. Quanquam palam tunc Persius testatus est, non opus esse eo lenimento cum furaci hominum genere ac refractario. sed si Patribus videretur, se ostensurum I G N E Mex fatidicis Idæ lignis nuper ab se repertum, in quem quidquid
mistum

mistum ex rebus dissimilibus conflatumque *Poeta-*
 conjicitur, illico secernitur, atque ex sepa- *rum*
 ratis partibus, si quæ veteres sunt, flammis *furta*
 absumuntur, novæ perdurant. id optimum *depre-*
 fore Poetarum experimentum aut suppli- *henden-*
 cium quorum libris antequam in posterum *da.*
 evulgentur, injectis in decretorium hunc
 ignem, quidquid flammis illæsum invi- *Et ca-*
 ctumque supererit, id tantummodo novum *stigan-*
 vernaculumque, ac proprium censendum *da.*
 esse; cætera quæ conflagrabit, tanquam
 aliena, furtique damnata merito pœnas de-
 disse existimandum. nec dubitare se; quin,
 sicuti recens à lacu vinum dum deservescit,
 rumore posito extenuatur decrescitque;
 ita multorum libri apud igneum hunc ex-
 ploratore adstringendi contrahendique
 sint adeo, ut sæpenumero ex magno ac tu-
 mido aliena fartura Volumine extracto ex-
 siccatoque quidquid erat inanis, & non pro-
 prii succi, atque adeo in libellum sane tra-
 ctabilem manualetque redacto, non plu-
 res quàm sex septemve superstites futurae sint
 paginae, quas jure scriptor agnoscat ex illo
 incendio reliquias suas. sic novos Poetas à
 scrutaria, quam ignaviter artem faciunt,
 absterrendos: & lectores molestia, & in-
 quam inducuntur, fraude liberandos. Risit
 eo nimirum commento Momus, quod videret,
 Consul alterum, ac Senatores aliquot
 ad Persianum illum ignem plus nimio refri-
 xisse. nihil tamen cunctatus injecta in Ur-
 nam dextera libellum eduxerat, explicabat-
 que, cum Consul imperavit, ut duos præte-
 rea sortito extraheret, quos nulla interpo-

fita commentationem mora continenter recitaret, ac Senatus dimitteretur. paruit ille, vocem contendit, ac legit.

*Inter-
pretum
Virgi-
lianorū
postula-
tio.*

P. VIRGILIO MARONI INTER-
PRETES SUI

LABORAMVS in explanandis Æneidos tuæ locis, nec pœnitet operæ ac laboris: in plerisque enim aut acu plane tangimus id, quod dixisse te oporteat, aut aliquid effingimus quod te dixisse non pudeat. Vnus incidit nodus sane Gordianus, cuius occultū cœcumq; caput extrahere nullus adhuc interpretum auius est, sed sacro omnes silentio præterivimus. Nimirum laqueus est ex eo genere; qui fauces statim obligat, ac spiritum intercludit. Cur enim inducto apud inferos Anchise, qui Æneam Romanorum Reges ordine & accurate docet, è septem Regibus unum prætermittis? Nam à Romulo exorsus.

*Lib. 6. Quin & avo comitem sese Mavortius addet
Æneid. ROMVLVS, Assaraci quem sanguinis
Primus Ilia mater
Roma- Educet. viden' ut geminæ stant vertice cri-
norum sta,
Rex. Et pater ipse suo Superum jam signat ho-
nore?*

*En huius nate auspici illa incluta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo,
Septemque una sibi muro circumdabit artes
Felix prole virum. quales Berecynthia ma-
ter*

*Invehitur curru Phrygiæ turrata per urbes,
Læta Deum partu, centum complexa ne-
potes*

Omnes

Omnes cælicolas, omnes supera alta tenentes.

Addis deinde N U M A M,

*Quis procul ille autem ramis insignis olivæ
Sacra ferens ? nosco crines incanaque menta
Rex Romanæ, primus qui legibus Urbem
Fundabit, Curibus parvis & paupere
terra*

*Secun-
dus Rex.*

Missus in Imperium magnum. ---

Adjungis demum cæteros,

--- Cui deinde subibit

Tertius.

*Otia qui patriæ rumpet, resideſque movebit
T V L L V S in arma viros, & jam deſueta
trumphis*

*Agmina: quem juxta ſequitur jaſtantiôr
A N C V S*

*Quar-
tus.*

*Nunc quoque jam nimium gaudens populari-
bus auris.*

*Vs & T A R Q V I N I O S Reges ; ani-
mamque ſurperbam*

*Quin-
tus &*

Vltoris Bruti, faſceſque videre receptos ?

*ſepti-
mus.*

*Hæc de Regibus Romanis. At in hoc ſen-
ſu S E R V I U M Tullum, qui medius inter
Tarquinius Priſcum, & Superbum fuit tu
bonus Regnum Cenſor omiſiſti. Ecquæ te
cogitatio alio tunc agebat, quove ab aliena-
to tunc animo peregrinabaris, ut tibi Rex
tam probus, ac Romanæ rei propagator
excideret ? Hæc una res (ingenue fatemur)
uniuſum iuterpretum nationem contur-
bavit, viſaque eſt, de qua te ipſum conſul-
tum vellemus, ac nodum te ſolo vindice di-
gnum tu tanquam è machina diſſolveres,
ac lectoribus occaſionem ſubtraheres quid-
quam aut de Authoris, aut iuterpretum
indiligentia ſuſpicandi. Vale.*

*Sextus
cur reli-
ctus ?*

Epistolam.

Causa ad Virgilium delata. Epistolam vix recitaverat Momus, cum ex imperio Consulum detulit ad Virgilium, qui petitione interpretum satisfaceret; legitque subinde aliam in hunc modum.

ANTIQUARI, CHRONOGRAPHI,
MYTHOLOGICI Q VALCA-
TVLLO SVO.

Interpretum Catulianorum quasitum. TRIUMVIRATUS noster paucis te vult, elegantissime Catulle, id quod refert tua plurimum & nostra non parum, qui tecum facimus Summa hæc est, nam brevis loquentem esse Magistratum decet. In nuptiis Pelei, & Thetidos, paucos intra versiculos, doctos (Jupiter) & laboriosos, tui tamen te cepisse videtur oblivio. Principio enim cantas ARGO, qua vecti sunt Heroes ad Colchicam expeditionem, primam fuisse navim.

Carm. 65. Peliaco quondam prognata vertice pinus
Dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas
Phasidos ad fluctus & fines Ætæos.
Cum lecti juvenes, Argivæ robora pubis,
Auratuæ optantes Colchis avertere pellem,
Ausu sunt vada falsa cita decurrere puppi
Cærule verrentes abiegnis æquora palmis.
Diva quibus retinens in summis urbibus
arces.

Prima navis. Ipsa levi fecit volitantem flamine currum
Pinea conjungens inflexa texta carinæ.
Illa rudem cursu PRIMA imbuat Am-
phitritem.

Addis è Pelago excitatas ejus navigii novi-
tate Nereidas, visamque à Peleo Argonauta
Thetidem illico adamatam inter cæteras
Nymphas, eique à Jove in matrimonium
collocatam,

Tum

*Tum Thetidis Peleus incensus fertur amore ,
Tum Thetis humanos non despexit Hyme-
neos ,*

*Tum Thetidi Pater ipse jugandum Pelea sen-
sit .*

Describis ad hæc torum genialem purpurea
constratū veste , qua in veste inter alias acu-
variatas figuras pingis Ariadnam ejulantē
ob Theseum cæleri cum classe fugientem.

Pulvinar verò Divæ geniale locatur

Sedibus in mediis , Indo quod dente politum

Tincta gerit roseo conchylis purpura fuco.

Hæc vestis priscis hominum variata figuris

Heroum mira virtutes indicat arte.

Namque fluentifono prospectans littore Dia

Thesea cedentem celeri cum C L A S S E

tuetur

Indomitos in corde gerens Ariadna furores.

Jam vero si Argo prima navis ponti fuit , &

Illa rudem cursu prima imbuuit Amphitri-

ten :

quomodo ante illam , Thesei mentionem

facis cum classe ac velis remisq; in patriam

remeantis ? Hic A Q U A hæret. Conveni

mus Antiquarii, Chronographi, & Mytho-

logici : & neq; ex antiquitatis memoria, ne-

que ex temporum computatione , neque ex

fabularum involucris quidquam ad com-

ponendum dissidium , eruere potuimus.

Ad te rem integram referimus , Tu hæc hoc

intrivisti, tibi omne est exedendum. Vale.

Legerat Momus , & ex autoritate Con-

sulum Catullo dedit , qui in sequenti Sena-

tu nodum solveret statimque postremum

ex iis,

*Pulvi-
naris
descri-
ptio.*

*Nodus
in Ca-
tul.*

*Ei com-
missa
solutio.*

ex iis, quos sortitu extulerat, libellum recitavit.

*Academico-
petitio.*

ACADEMICI IN ITALIA EI, QUAE IN PARNASSO COGITUR, ACADEMIÆ POETARUM.

*Exercitatio
Insignium
condendorum
maxima.
Sed ars
incerta.*

FLORET inter ceteras Academicorum exercitationes hoc tempore studium conscribendorum INSIGNIUM, eoque perductum est, ut ex Academiis foras derivatum illitterati pariter, litteratiq; complexi sint: atq; è plebe jam quilibet in triviis, & compitis auctionariis hoc de argumento passim philosophatur, ac vulgis ipse zonariorum sellurariorumque sermonem hac super re securè miscet sibi que certa quædam, quæ suspendat ante officinam Insignia symbolaque producit. Sed quò res facta vulgatiores est, eò est etiã in plures distracta sententias, atque obscurior proinde, difficiliorque redita. Quin etiam ii, qui lucem ac facilitatē rei afferre conati sunt, conanturque hodie complures sententiis plerumque pugnantibus pertractant hanc provinciam, legesque pro arbitratu quique suo huic generi commentationis imponunt: ac ceteri, qui ex hisce scriptoribus hauriunt, si paulo veracundiores sunt, ancipites suspensique omnia verentur, quasi plenum opus alex tractent, & incedant per ignes suppositos cineri dolo. Usque adeo in summa sententiarum pugna.

*Pers.
Sat. 5.*

*Quas ob
causas.*

VELLE suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Quòd si isti, qui in hac arte familiam ducere tantopere cupiunt, ac leges præceptionesque

que tam facile fanciunt, eas rationum præ-
 fidiis, ut par erat, stabilirent; profecto si
 minus moveret nos autoritas docentium,
 saltem argumentorum firmamenta move-
 rent. Nunc autem quando in hoc genere
 scribendi nec Aristoteles, Phalercosve, aut
 Tullios habemus, quorum testimonia ra-
 tionis loco sint: nec adhuc in magna Docto-
 rum copia videmus argumentorum mo-
 menta, in quibus ac quiescere jure possi-
 mus; ad vos, quod unum superest, veluti ad
 sacram anchoram confugimus, perimusque
 uti rem pro imperio definire, leges con-
 scribere, præcepta monstrare, præceptorum
 causas rationesque subjicere: ac modum
 huius artificii tandem aliquando ponere
 pro vestra humanitate velitis. Nos quid-
 quid ex isto Senatu proveniet, id ratum
 fixumque & immutabilis oraculi loco om-
 nes habebimus. Valete.

Tum Claudianus Consul, Torquato Colle-
 ga suggerente, intuitus in Petrum Bembum;
 Tuum, inquit, munus hoc esto, Bembe, ut
 commentarium perbreve & capitalem
 hoc super argumento conficias, atque ad
 proximas Kal. frequenti Senatu recites.
 tunc enim rogatis, ut moris est, Patrum
 sententiis, Senatusconsultum de Infi-
 gnium natura conscribemus. Hæc cum
 dixisset, Senatumque tenere se ultra negas-
 set, Curia statim omnes excelsere.

*Petrus
Bem-
bus co-
gno-
scendis
Infi-
gnibus
præse-
ctus.*

P R Æ.

PRÆLECTIO SECUNDA.

Plautina Prima.

S I V E

Poëta Comici virtutes ad Plauti commendationem explicari cœpta.

*Occasio
præle-
ctionis.*

NOVUM opus enuncio in præsentia Rhetoribus meis (Præsules sapientissimi) jubeo illos deponere tantisper è manibus Aristotelem, ejusque viri præceptiones, quibus informantur ad Eloquentiam; intermittere, dum hujus loco Plautum hodie subjicio, ac pristinam faciem continuati dudum operis muto. Id ego aggredior authore te, JULI STROZZA, Præsul & munere, & ingenio clarissime. nam cum tu me nudiustertius, ut sapesoles humanissime convenires, ac te in perrendinum affuturum mihi ex hoc loco dicenti significares, cumque ego pro nostro amicitia sciscitarer ex te familiariter, quæ de re potissimum differentem audire me minus ingratum tibi futurum esset; tu laudare continuò Plautum cœpisti: percontantur mihi, è Plauti Comœdiis quid te iudice seligerem; non opus esse dixisti, deletum habere in eo Poëta, in quo nihil esset non electè egregieque conscriptum: satius esse de ipso generatim universeque disputare. de quo tu paucis multa complectens ostendisti, cum tibi in Romano sermone

Prin.

Principem videri, quem Ennio æqualem antiquitas, quem operum multitudo, hoc est, ut aliqui sentiunt, triginta supra centum Comœdiarum numerus, quem festivissimi lepores; quantū unquam leporum fuit eritque, facile commendent. Quæ dum audiebam ipse, proculdubio intelligebam, deduci indicariq; mihi laudationis fila, quæ si apud vos, Rhetores, convestirem, facili negotio à vobis impetrarem, eum ut esse Plautū judicaretis, qui summo loco habendus inter Comicos videatur. Utar igitur eo, quod indicatum mihi est, argumento, idque ea ratione pertractabo, uti Rhetorem & amicum decet: hoc est, præsentis materiæ memor in Plautum laudes abundè congeram, more, inquam, nostro, qui quæcumque in manibus sunt, ea summa esse, cæterorum obliti liberaliter affirmamus; & gratificaturus homini Plautinæ factionis, Plauti virtutes hinc atque hinc seligam, vitiis, quæ ei tribuuntur, amici gratiâ interim silentio prætermittis: modò vos, Rhetores, admonitos semel habeam, hujus Poëtæ Comœdias non videri planè accommodatas ætati ac moribus vestris, quorum institutioni hæc præcipuè dirigenda sunt liberalium studia doctrinarū. esse alios è prima nobilitate scriptores, à quibus linguæ candorem, absque ullo vitæ commaculandæ metu haurire securè possitis. Ac de Plauti quidem tum vitæ, tum Comœdiis ubi generatim aliqua proloquutus fuero, ad ejus virtutes ordine ac partitè accedā; ita tamē, ut si minùs hæc vestro digna conspectu, Viri eruditissimi, videbūtur, ora-

*Ratio
agendi
in hæc
prælect.*

*Mate-
ries
prælect.*

tos vos etiam atq; etiam velim, ut culpam, quam conferre possetis in ingenium meum, quod scio quam non ferax sit, ab ejus angustiis, in angustias temporis spatiumque dierum omnino duorum mihi relictum ad dicendum in præsentia, transferatis.

*Patria
Plauti.*

Natale solum M. Plauti SARSINA fuit, ignobili, & , ut ait ille, surda Oppidum fama, si non hujus gratiâ laudabiliter audiret Sarsinam in Provincia Flaminia, vulgo Romandiola, reponunt hodie Blondus, Flavius, Leander, Maginus aliique: olim in Umbria statuebant Veteres, ut est apud Plinium, Strabonem, Pomp. Festum, ac reliquos. Nec mirum, cum agri, quem Umbrorum

l. 3 c. 4.

*De verborum
signif.
In Chro.
Nomen
Plauti.*

gens antiquissima primum obtinuit circa Ariminum postea potiti sint Galli. Sarsinatem appellant Plautum tum is, quem postremo loco nominavi, Pomp. Festus, tum bonus sanè temporum custos Eusebius, secutiq; ambo descriptionem Italiae veterem, Umbrium vocant. M. Accius NOMEN homini fuit, sed cognomento à planitie pedum indito, Plotus aut appellatus. qui enim pedibus sunt planis, plotos vocant Umbri; postea Plautus coëptus dici. Ita nos P. Festus edocuit; cujus viri testimonium facit, ne Plautinum nomen deductum opinemur à

*Tempus
quo floruit
Plautus* canibus, quorum aures, cum languida sunt ac flaccida, latiusque patent ut idem scripsit, plauti canes appellantur: nisi fortè erythron utrobique idem est. FLORUIT in hac Urb. 34. circa annum ab ea condita quingent. 17. tesimum quinquagesimum quintum, quo c. ult. tempore abrogata est lex Oppia apud Livim.

vium. Tunc simul M. Porcius Cato, inquit Gellius, in Civitate Orator, et M. Plautus in scena vigeant. Fortuna, non conditio-
ne aut natalibus servire coactus est: exper-
tusque rerum vicissitudines primum Poëta, *Condi-*
& quidem pecuniosus, tum mercator, ad *tio et*
hæc decoctor, postremo pistor, simulque *vita*
Comœdiarum scriptor iterum fuit. Etenim *ejusdē.*
Romæ compositis, datisque ad Populum
fabulis, ingentem pecuniam in operis arti-
ficum scenicorum sibi comparavit, ut Var-
ro testatur apud Gellium. Hinc majoris spe-
lucris ad mercaturam animum adjecit, num-
misque negotio attributis, solum vertit, sed
malè re gesta, inops excussusque fortunis
omnibus Romam rediit, ut idem Varro
auctor est apud eundem. Quam esse causam *l. 3. c. 3.*
suspicio, cur nihil iile crebrius habeat in
suis fabulis, quàm mercatum, institorem,
trapezitam, pecuniam mutuò acceptam,
argentum foenori datum, syngraphas, ta-
bellas, rationes, nummaria negotia. Pau-
peritate, quærendique victus causâ, in ma-
gna præsertim annonæ difficultate, pistori *Pistores*
operam locavit suam, occupatus molis *quando*
trufatilibus circumagendis: quantumque *Romæ*
temporis ab hoc opere pistorio, ac verten-
dis lapideis hisce orbibus supererat, tantum *cepe-*
operi poëtico, vertendisque è Græco fabu-
lis, ac vendendis impendebat, ut Eusebius, *in Chrō.*
atque ante hunc Varro, scriptum reliquere,
Neque verò, cum legimus pistorem fuisse *Apud*
se, aut pistori operam locasse Plautum, *Gellium*
de eo existimandum est verba fieri, qui pa-
loco cit.
nes publicè conficiat, ac venales exponat;
hoc

hoc enim genus artificum Romæ non fuisse
 Plautino ævo discimus à Plinio ita scriben-
lib. 18. te : *Pistores Romæ non fuerunt ad Persicum*
c. 12. usque bellum , annis ab Urbe condita super
 quingentos octoginta ; ipsi panem faciebant
lib. 1. de *Quirites.* Erant autem pistores , ut ait Var-
vita ro, qui in pistrino pinserent farinam. Coqui
P. R. verò , aut mulieres , ad privatos domestico-
 rum usus coquebant panes , ut Plinius sub-
 dit laudato antè loco , & ostendit hoc zni-
 gma Nævii Poëtæ.

*Coquus edit Neptunum , Venerem , Cere-
 rem.*

Hoc est, interprete Nonio, pisces, olera, pa-
 nem. Non tamen negaverim, pistores quo-
 que adhibitos ad panem coquendum, eos-
 demque fuisse etiam coquos. quò spectat
 Plauti ludus in Captivis :

Act. 1 *Multi, & multi generibus opus est tibi*
sc. 2. *Militibus, primò dum opus est Pistoriensibus,*
Eorum sunt genera aliquot Pistoriensium,
Opus Paniceis, opus Placentinis quoque,
Opus Turdetanis, opus est Ficedulensibus.

Hos autem pistores , quos & coquos descri-
 bit Plautus, nō fuisse forenses ac publicos,
Mors sed domesticos modò docuimus. O R I I T

Plauti. Romæ Plautus , ut observat in Bruto Tul-
 lius , P. Claudio , & L. Portio Coss. &
 Catone Censore , cujus censuram incidisse

lib. 39. in annum ab Urbe condita quingentesi-
 mum sexagesimum sextum author est Li-
 vius, hoc est, quindecim annis ante Eonium,
 quem anno quingentesimo octogesimo pri-
 mo mortuum esse; ex eodem Cicerone con-
 fititur. Sepulcro hoc Epigramma fuisse in-
 scriptum

scriptum, quod ipse confecerat; asserit Var. Lib. 1.
ro apud Gellium. quod quamquam ad hanc c. 24.
usque diem ita vulgò lectum est,

*Postquam est morte captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta,
Deinde risus, ludusque jocusque & nu-*

*Comœ-
diarum
nume-
rus.*

*meri
Innumeri simul omnes collacrymarunt.
existimo tamen ab illo sic fuisse scriptum,
Postquam est mortem aptus (hoc est ad-
eptus, ab apiscor) Plautus, Comœ-
dia luget,
Scena est deserta, hinc risus, ludusque jo-
cusque,
Et numeri innumeri simul omnes collacry-
marunt.*

Hoc autem dubitassẽ, inquit Gellius, an
Plauti foret, (credo, quia Plauto indignum
ei videbatur) nisi à M. Varrone positum esset
in libro de Poëtis primo. Reliquit Plautus
COMOEDIAS à se scriptas omninò mul-
tas: quarũ alii apud Gelliũ numerant cen- l. 3. c. 3.
tum & triginta, alii centum apud Servium, In pri-
alii apud eundem quadraginta. Sed his mum
omissis, assentiendum potiùs arbitror M. Æneid.
Varroni in libro de Comœdiis Latinis, qui
unam & viginti Plautinas fabulas primũ
agnovit; mox etiam iis addendam putavit
Bœotiam, horum præcipuè versuum indi-
cio, quos, esse Plautinissimos ait Gellius. l. 3. c. 3.
Parasitus ibi esuriens hæc addit.

*Ut illum Dii perdant, primus qui horas
repperit.*

Quique adeò primus statuit hic solarium.

Qui

Qui mihi comminuit misero articulatim diem.

*Nam me puerouterus hic erat solarium
Multo omnium istorum optimum, & veris-
simum,*

*Vbi iste monebat esse, nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non estur, nisi Soli
lubet.*

*Itaque adeò jam oppletum est oppidum so-
lariis,*

Major pars populi aridi reptant fame.

*Ibi-
dem.*

Præterea Nervulariam addit idem Gellius ex Favorini iudicio, & ex suo Fretum. Tres autem in pistrino scriptas à Plauto docent Varro, alique, quarum nomina duarum recenset idem, quem sæpius laudo, Gellius, Saturionem, Addictumque: apta nempe nomina homini esurienti, & molis circumagendis addicto. ut propterea veniat in mentem suspicari, tertiam Comœdiam fuisse Nervulariam. Ex quibus si summa ineatur, sex & viginti à Plauto relictæ videntur fabulæ: reliquas, quæ tribuuntur Plauto similitudine nominis, Plautianas à Plautio compositas fuisse Lælius autumat apud Gellium. Scriptas verò in pistrino Comœdias, mirum videri debet nemini, inquit Hieronym. Magius (fuit hic capta Cypro in Asiam abductus, atque enecatus) mira res hæc videbitur, me captivum, et Turcæ hominis servum, in ergastulo vacuum à libris, de Tintinnabulis, et Equaleo libros conscripsisse: Atque hæc habui comperta, quæ de Plauti vita proferrem: quibus si iudicium de ejusdem fabulis addidero, absol-
vam

*In pi-
strino
alique
Comæ-
diæ
scriptæ.*

*Ibi-
dem.*

vam ea, quæ priori loco mihi universè dicenda proposui, de Plauti cum vita, tum ingenii monumentis.

Duo sunt, si generatim Plautinas fabulas *Iudi-*
inspexerimus, quorum gratiâ Plauto pluri- *ciam de*
mam detulit antiquitas; Latini sermonis *Plauti-*
ELEGANTIA, ET RIDICULUM, *nis fa-*
Non inibo suffragia scriptorum, qui *ELE-*
GANTIÆ laudem ex antiquitate tribue- *Elegan-*
runt Plautinæ dictioni. omitto Macrobi- *tia ea-*
um, qui duos tulisse vetustatem ait eloquentissi- *rum*
mos, Plautum, & Ciceronem. omitto I. *l. 2. c. 2.*
Cæsarem Scaligerum qui in libris de causis *Sat.*
linguæ Latinæ Plautum Romanæ linguæ
legem appellat: & in Hypercritico, dum *lib. 6.*
plerosque scriptorum severè perstringit,
Plautum veneratus, *Plautine*, inquit, *di-*
ctionis genus non est nostrum emendare, qui
illi sanè barbari sumus: aut si Latini, *La-*
tini profectò ejus beneficio sumus. omitto
M. Ant. Muretum, cui author Latinitatis
longè optimus habetur, atque appellatur.
omitto Justum Lipsium; à quo Musarum
dicitur, & gratiarum ortus. omitto alios,
à quibus decima Musa nominatur. Duum-
virum iudicio contentus ero; quorum al- *l. 1. c. 7.*
ter Gellius, hoc est, optimus censor anti-
quiritatis, alibi Plautum appellat Latinorum *lib. 7.*
verborum conservatorem elegantissimum: *c. 17.*
alibi linguæ & elegantiae in verbis Latinæ
Principem. Alter M. Varro doctissimus
Romanorum (ut est apud Quintil.) dicere *lib. 10.*
solebat, Alii Stilonis sententia, Musas Plau- *cap. 1.*
tino sermone locuturas fuisse, si Latine lo-
qui vellent. Jam verò in *RIDICULO* (quod
erat

*Ridic-
ulum
earun-
dem.*

erat alterum) omnium fermè confessione
superat Plautus , atque adeò in Comœdia,
quæ risui hilaritæque inservit summum
obtinere locū , quod attinet ad hanc partem.
Quare in Saturnalibus Macrobius , *An-*
madverto , inquit , duos quos Eloquentissi-
mos antiqua tulit ætas , Comicum Plautum ,
& Oratorem Tullium , ambos etiam ad jo-
corum venustatem cæteros præstitisse : *Plau-*
tus quidem ea re clarus fuit , ut post eius
mortem Comœdia , quæ incertæ ferebantur,
Plautinæ tamen de jocosum copia nosceren-
tur. Imò victos hac in re Græcos affirmat
Sid: Apollinaris in laude Narbon. Urbis.

Et te tempore qui satus severo,

Graios; Plante, sales lepore transis.

*An
Plau-
tus ri-
diculo
plus in-
dulse-
rit.*

Ut merito Plautus de se vaticinatus scrip-
serit , luxisse Plauto mortuo Comœdiam,
risumque lacrymatum esse. At ridiculo plus
nimio operam dare, atque adeo putidior ea
in re videtur esse nonnemini. Iam dum
Poëseos naturam contemplatur in epistola
ad Pisones Horatius, amicos admiratores-
que Plauti hoc nomine reprehendere non
dubitavit. in promptu est locus.

At nostri proavi Plautinos & numeros,

&

Laudavere sales, nimium patienter utrum-
que,

Ne dicam stultè mirati. si modò ego, & vos,
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digiti callemus, &
aure.

*Hora-
tius de-
ridicu-
lo
Plauti-
no.*

Verum super hoc Horatiano iudicio,
quod celebre est, quid ipse iudicem , paucis
aperiam,

aperiam, quando locus & causa postulant
sententiam meam. Principio non dicam in *Dispu-*
Horatium, quod Josephus Scaliger non ta- *tatio de*
cuit, dum in Animadversionibus. *Quis adeò Hora-*
inquit, est aversus à Musis, ut lepore ac sa- *tiano*
libus Plauti, & Laberii non tangatur? *testimo-*
Horatii iudicium sine iudicio est, qui etiam *mo.*
de Cherili Poëtæ versibus nimis præposterè
iudicavit. Non hoc, inquam, eloquar in
scriptorem emunctæ profecto naris, accer-
rimique iudicii. facere tamen haud possum,
quin Horatianum dictum paulò severius,
acerbiusque pronunciem. Cur enim penè
unus audeat ab antiquitate, quam ipse Ho-
ratus adversum se nominat, dissentire?
Certè M. Tullius, cùm jocandi genera di- *l. i. Off.*
stingeret, alterumque constitueret elegans,
ingeniosum, facetum; hoc, inquit, genere
non modò Plautus noster, & Atticorum an-
tiqua Comædia, sed etiam Philosophorum
Socràticorum libri sunt referti. Quare
non omnino malè Turnebus, cum Plau- *lib. 25.*
tum facetum Comicum commendasset; *adver.*
in huius, inquit, salibus æstimandis ac- *c. 16.*
cedo potius sententiæ veterum ingenuorum
Romanorum, quàm Flacci Venusini ho-
minis libertino patre nati. Nec præter rem *Ant.*
Justus Lipsius amare se dicit elegantes & *lect. l. 2.*
urbanos Plauti sales; nec Venusini illius *c. 1.*
aliter censentis versus unquam sinè in-
dignatiuncula legere. Quamquam ego
causam, cur ita senserit Horatius, non il- *Var.*
lam agnosco, quam referunt, aut Pet. Vi- *lect.*
ctorius, dum dubitat; Proficiscine id po- *lib. 15.*
tuerit à iudicio depravato, quòd amissus *cap. 13.*
T
magna

magna ex parte tunc foret lepos Latini sermonis, ac puritas illa vetustasque inquinata: de quo multo antea Cicero cum Pato questus fuerat in Epistola, aut Janus Parrhasius in Plauti Amphitruonem in hunc modum; Ingenio Plautus fuit perurbano & maxime festivo, quod non absque suspitione livori elevatur ab Horatio. Sed existimo referendam esse causam, tum in Naturæ dissidium inter Plautum, atque Horatium, cum alter garrulus & facetus, alter iracundus foret ac taciturnus: tum in temporum, morumque varietatem; decorum enim Horatiani seculi à liberiori ac populari genere jocandi abhorrebat. Denique non negaverim ridiculum aliquantò crebrius, quam deceat, à Plauto quæsitum, congestumque: quæ fuit, opinor, causa, ut magnam Plautinæ fabula partem agant parasites, lenones, infimique servi, id quod gravioribus præsertim viris sæpius in Comœdia placere probarique haud potest. Hoc autem nomine peccari interdum à Plauto, profectò si non personam amici, sed iudicis induissem, poteram in præsentia promptis exemplis palam facere. Sed jam ab his, quæ generatim universæque de Plauto dicta sunt, transferte animum Auditores, ad præcipuas ejus virtutes, laudesque (quod altero proposui loco) quarum gratiâ spectabitur ille propius probabiturque. VERBORUM in eo vim, ac varietatem animadvertite: in SENTENTIIS pondus momentumque considerate; in DECORO personisque effingendis atque assimilandis ingenium

nium multiplex variumque perpendite: *Virtu-*
P R A E C E P T A demum, nam hîc quoque *tes*
 non desunt, instruendæ vitæ in memoriam *Plauti-*
 revocate. Quamquam ex hisce quatuor *canarum*,
 pitibus, ut occurram fastidio, duo tantum-*fabu-*
 modo in medium nunc afferam, reliqua, *larum*.
 quæ posteriore loco nominavi, dum disse-
 ram, si ita videbitur, in alium diem.

Et verò quæ *V I S* inest in verbis, ut res *Vis in*
 in illis vivunt ac planè spirant, *V I N U M* *Plauti-*
 memoriæ mors, quàm pulchrè dictum? *Pu-*
 niseos oculos habeo, non queo lacrumam *bis*.
 exorare, quàm aptè? *Beneficus* es oratione,
 ad rem auxilium emortuum est, quid illu-
 strius, ut Cicero loquitur, & evidentius?
Domi habes hortum & condimenta ad
 omnes mores maleficos, quàm eleganter oc-
 casio peccandi describitur? Servi modestè
 se cibo alentes, ut ostendant se pro servo-
 rum facultatibus sumptum facere in coena,
 inducta allegoria, Nos, inquiunt, *effici-*
 mus pro opibus nostra mænia. Eadem trans-
 latione de homine supponente manum
 mento. *Ædificat*, columnam mento *sufful-*
 cit; *suo*, vide os columnatum. De homine,
 qui arcanum sibi creditum non divulgat,
 quàm ingeniosè? *Mihi quod credideris, su-*
 mes ubi posueris. Vulgaris hæc esset oratio,
 nec concinnitatis aliquid haberet; Abiit
 jam meridies, quæramus locum aliquem
 occultum, ubi expleamus coenando hoc
 reliquum diei, quanto hæc à Comico sua-
 vior efficaciorque?

Dies jam ad umbilicum dimidiatus est siti di-
mortuus,

Para-
clum.

T 2

Sepul-

Sepulcrum quæramus, ubi hunc comburamus diem.

Non male quis ita loqueretur; Heus tu pransus es absente me? sed non paulo concinnius expressiusque Parasitus, cui de consumpto amissoque prandio ægrius erat, quàm olim Achilli de Patroclo interfecto. Hem vappa hominis, cur ausus es sepelire hoc prandium, & illi iusta facere, cum ego legitimus heres, cui funeris curatio incumbit, non adessem? sic enim Plautus loquitur,

*Fecistis funus absente me prandio,
Cur ausus facere, cui ego æquè ac heres
eram?*

Hominem minusculum, magnoque se pileo petasove contegentem, quàm lepidè il-
ludit?

Fungino hic genere est, capite se totū tegit.
Quæ mihi verba in mentem revocant hominis rustici dictum sanè non rusticum. In quo referendo permittite me, Auditores, abire paulisper à proposito, eaque, qua Prælectores solent, libertate uti. Dynasta fuit inter Cantabros haud ignobilis: nomen ne quærite; erat ille multorum nominum, longumque esset negotium simul omnia expedire: nempe tam prolixo appellationum συλλαβῶν censebatur, ut monitore ad confirmandam memoriam, ac nomenclatore necesse haberem; imò (nam libet *jocari cum Plauti sycophanta*)

Homo multorum nominum.

Si ante lucem ire occipiam à primo nomine,

Concubium sit noctis, prius quàm ad postremum perveniam;

&

& opus cibo & viatico mihi sit adhuc no-
 minum spacia conficienda. Hic tamen ap-
 pellationum homo multarum ac multige-
 nerum, quem immani fortasse corporis mo-
 le apraque sustinendis tot nominum titulis
 ipsi vobis tacite conformastis, quem toto
 supra vertice sublimem facile credidistis,
 quem, ut opinor, multiplicem, ac Geryo- *Ingens*
 naceo de genere, aut Enceladi Typhœive *statura.*
 sobolem, seu centumgeminum Briareum
 existimastis, hominis, inquam, hyperbo-
 lem, vespertinam umbram, Rhodium Co-
 lossium, Gigantomachia Colophonem, u-
 nam ex Herculis columnis, hoc est, hominē
 cui possit inscribi, *NON plus ultra*; hic *Mini-*
 (ne vos pluribus morer) homo bipalmaris *mus*
 erat, homo inquam? hominis indicium di *statura.*
 cere volebam, somnium hominis, salillum
 animæ, hominis quadrantem, particulam,
 frustumq; hominis, figillum, compendium,
 aut si mavultis, hominis breviarium. videri
 illum quidem hominem natura voluit, co-
 nataque est, & verò apparebant hujus cona-
 tus in illo vestigia, sed opus non absolvit,
 ac pro homine hominis specimen dedit. Ni-
 mirum lepidissimus hic Regulus, qui suis
 se appellationibus facile involvebat, to-
 tus effluxerat in nomina. diceres punctum
 ac centrum videri, ex quo lineæ complu-
 res abeunt, ac punctum undequē circun-
 stant, ipsum verò centrum effugit aciem
 oculorum: ita illa multiplex nomenclatio-
 num series, & multiformis appellationum
 veluti ductus circa comitem apparebat qui-
 dem, imò densatum spissumque nominum

*Canta-
brier-
ror.*

*Rustici
dictum.*

*Varie-
tas in
Plauti
ver-
bis.
Verbe-
randi
vox*

agmen splendide incurrebat in oculo, ipsum verò Comitem rursus, prorsus, undique si quæreres, nusquam invenires. Hic igitur (nam accedo ad aratoris dictum) bene pileatus, ocreatusque Cantaber inter venandum dum aprum equo insidens avidius insectatur, ita se in sylvas saltusque induit, ut jam longè relictus à suis, viarum ignarus atque insolens hâc atque illâc erraret. fortè illum rusticus non procul aspexit, sed equum per sylvas vagum ratus, de sessore diu dubitavit: cùm famuli sollicitè anxieque erraticum dominum quæritantes aratorem offendunt, sciscitanturque ex eo, Comitemne viderit? ille subridens, Vidi, inquit, illâc paulò antè prætereuntem equum. At Comitem? instant illi: Comitiss, inquit, nihil: par ego quidem ocrearum in ephippio equi transversum, ac per amplum in medio pileum vidi, Comitem verò istum, quod sciam, non vidi. asserentibus illis, inter ea dominum latere; Atqui, respondit, de homine vos loqui existimbam, non de fungo, quo illic dicto exhilarati, ocrearum indicio ad errabundum dominum pervenerunt. Sed ego à Plauto scilicet aberravi, dum fungos lego. redeo ad Poëtam.

Hæc porro verborum supellex quàm non curta est, quàm varia, quàm copiosa. Servos verberibus dignos (libet ex uno exemplum petere) quot modis interpretatur ex-
politque? *Verbero*, *verberabilissimum caput*, *plastigerum genus hominum*, *gymnasium flagri*, *stimulorum tritor*, *carnificinum cribrum*, *tribunus vapularis*: *pectam*

te pugnis : monumentis te commonefaciam quot
 bubulis : ulmeæ catapultæ tuum hodie modis
 transfigent latus : ego faciam tua latera exposi-
 lorea. virgis lorisque variaberis. ita te ta a
 hinc ornatum emittam , tu ipse ut te non Plauto.
 noveris : in te irruent montes mali : mali
 messes metes : virgis dorsum dispoliabo
 tuum : ego te faciam pilum catapultarium :
 quasi in libro cum scribuntur calamo litte-
 re , stylis te totum ulmeis conscribam : ut
 myrthæta juncis , item ego te virgis circum-
 runciam : cave sis ne bubuli in te cottabi
 crebri crepent : ni offerrumentas plures ha-
 bebis in tergo tuo quàm ulla navis longa
 clavos , tunc ego ero mendacissimus : ver-
 gis te usque ad saturitatem sauciabo : tibi
 messis fiet in ore mergis pugneis : faciam
 ut hinc te formicæ frustulatim defferant :
 castigabo bubulis exuviis : tibi ulmeam
 uberem esse spera virgidemiam , eventu-
 ramque hoc anno uberem messes mali : pa-
 rate sunt jam scapulis symbole : vix illis
 virgis , quæ in tergo morientur tuo : sexcen-
 toplago nomen indetur tibi : ulmorum A-
 chernus (quasi vero sicut Acheron anima-
 rum vorago est , ita tergus virgarum disti-
 patio ac mors sit. an ad Acherusion , quod
 esse omne satum sylvofum arbuftivumque
 ex Aristotele aliqui docent , alluditur ?) Cæl.
 tuum pulchrè corium pingam pigmentis Rhod.
 ulmeis : ita ego ista latera loris faciam va- lib. 10.
 lidè ut varia sint , ut ne peristromata qui- cap. 8.
 dem æquè picta sint Campanica , neque
 Alexandrina belluata concluiata tapetia :
 statuam te ubi vivos homines mortui in-

Italo-
rum
oratio
Plau-
tina si-
milis.

curfant boves : meus est balista pugnus, cubi-
tus catapulta est mihi, humerus aries, tum
genu ut quemque icero, ad terram dabo, den-
tilegos omnes mortales faciam, ut quemque
offendero. Sed ego ire diem video, dum
formas enumero, quibus Poëta commenta-
tus est. plagosum hoc negotium, ut opinor,
ipse in pistrino molas agens nimio crebrius
assueverat. Illud leviculum, sed addita-
menti loco haud ingratum fortasse fuerit
alicui ex Rhetoribus meis, quod Plautus
cum fermè antè duas seculorum decadas
tam procul à nostra memoria moribusque
vixerit, tamen adeo expressam in illo ora-
tionem moresque nostrorum temporum
agnoscimus, ut inter ceteros scriptores
unus interdum Italicissare videatur. Vide-
te, obsecro vos, quantum hæc sapiunt idio-
tismum nostrum sive sententias malitis, sive
verba. *Vterus est solarium omnium opti-
mum & verissimum : Vocem te ad cœnam,
nisi cœnem foris : Meam culpam habeto ni-
te probè excrucia vero : Mores mali quasi her-
ba irrigua succrescunt uberrimè : Verecunda-
ri neminem apud mensam decet : Me intus
explevi probè, & quidem reliqui in ventre
cellæ uni locum, ubi reliquiarum reliquias re-
conderem : Vrna hæc litterata est, ab se can-
tat, cuius sit : Tax tax tergo meo erit : Etiam
si supplicasset, moriri certum est : Si potessis
tacere, nolo murmurillum : Homo malus,
ebriacusque es : Quantum est mihi cordiolum :
Non curo minacias tuas : Hic opus est ut pap-
pet, babæ, tatæ, papæ ; aliaque sexcenta,
quæ Plautus homo prisca ævi tanto ante
nos,*

nos, quasi nobiscum ita loquitur, ut jam tunc Italici sermonis lineamenta duxisse videatur. Dixi de verbis, quod primo loco pollicitus sum. Quorum in usu unum *Cautio in usu* necesse habeo admonere adolescentes, ne *Plauti- narum* licere sibi arbitrentur Plautinas ubiq; voces *vocum.* usurpare. sunt apud illum innovata non pauca: sunt multa ad risum excitandum composita, quæ ineptè quis ad seria converterat; ut is, qui pro eo, in quo sumus, jejunii magni tempore, Plautinè dixit Esuriales ferias. sunt aliqua perantiqua ac fermè deserta, cum quibus idem agendum est, atque cum veterum vasis ac sigillis, quæ domi habere solent ad ornatum locupletēs atque elegantes viri, non depromere ad quotidianam supellectilem, atque deterere.

Jam verò animum, Auditores, cogitationemque convertite, si placet, à verbis ad *Sententia Plautina.* SENTENTIAS, quæ Plautinis in fabulis, nescio quo sapore leporeque concinnatæ, haud scias utrùm mellis plus obtineant an aculei. Harum dum ego delectum non habeo, sed veluti tumultuarias copias, ut quæque sese offerunt, in aciem educo: vos, Rhetores, ex his paucissimis, de reliquis omnibus in eadem officina conflatis conjecturam facite. Agite igitur, & de conditione in qua sunt hodie non pauci mortalium, Plautum ingeniosè conquerentum audite.

Ita sunt omnes nostri cives, SI QUID bene

Facias, levior pluma gratia est:

Si quid peccatū est, plumbeas iras gerunt.

T 5

Nempe

*In ho-
mines
ingra-
tos, &
memo-
res in-
juria-
rum.*

*Pom-
pei Ma-
gni
laus.
lib. 2.
hist.
Vini
repre-
hensio.*

*Epist.
114.*

*Virg. 4.
Georg.*

Nempe plumbeo plerumque sunt obtuso-
que & jacente animo ii, qui rebus omni-
bus, præterquàm injuriis, indormiunt. At
contra evenire par erat. Gratia hæere de-
buit in animo stabilis, non qualibet offen-
sionis aura instar plumæ commoveri, aut
etiam avolare, atque evanescere: injuria ve-
rò & contumelia ægrè in pectus descendere
admittive, admissa non pertinaciter inside-
re, & plumbo gravior immobiliorque con-
sistere. Sanè Pompejo Magno non magis
laudi datum lego, quòd tribus amplissimis
triumphis tres orbis terrarum partes com-
plexus sit, quàm quòd esset, ut Paterculus
scribit, *amicitiarum tenax, in offensis ex-
orabilis, in accipienda satisfactione facilli-
mus*. Addite hoc ad vini notam insectatio-
nemque.

*MAGNUM hoc vitium vino est, pe-
des*

Captat primùm, luctator dolosus est.

Seneca paulo severius, & ut Philosophus ali-
quantò etiàm veriùs, animum dixit prius à
vino tentari, quàm pedes. *Sicuti*, inquit, *in
vino non antè lingua pedesque titubant,
quàm mens oneri cessit, & inclinata vel
procliva est, ita ista oratio (Meccenatis ora-
tionem carpit mollem, atque enervatam)
nulli molesta est, nisi animus labat.*

*Rege incolumi mens omnibus una est,
Amisso rupere fidem. - - -*

*Rex noster animus est, cum hic vacillat, nu-
tant omnia & ante Senecam Horatius, pe-
dum instabilium motus in ebrii capitis tre-
pidationem referens,*

... Saltat

- - - Saltat (inquit) Milonius, ut semel iclo Sat. 1.
 Aceſſit fervor capti, numeruſque lucernis. lib. 2.
 Hoc verò quanti eſt in homines argutulos, In ma-
 ſed inſtrenuos, & lingua quàm manu gnilo-
 promptiores? quos

SINE virtute argutum civem mihi ha- abſque
 beam pro Præfica, re.

Quæ alios collaudat, ſeſe verò non poteſt.
 Nempe, ut idem alibi loquitur THEſAU-
 RUS ſtultis in lingua eſt ſitus. Neque hoc
 minoris eſt:

NEGOTII ſibi qui volet vim comparare, Navis
 navem & mulierem, & mu-
 Hac duo ſibi comparato. lier.

Neque hoc etiam:

VIA M qui neſcit qua deveniat ad ma-
 re,
 Eum oportet amnem quæſſere comitem
 ſibi.

Ex quo aliquis deducit:

Ego malè dicendi vobis neſcivi viam,
 Nunc vos mihi amnes eſtis: vos certum eſt
 ſequi

Si bene dicetis, veſtra ripa vos ſequar:

Si male dicetis, veſtro gradiar limite:

Illud autem oraculum putare.

ID optimum eſt, tute ut ſis optimus, id Probi-
 ſi nequiveris, tatis

Saltem ut optimis ſis proximus. gradus.

Cui hoc adjungite ab eodem Apolline;

NIHIL eſt miſerius, quàm animus ho- Conſci-
 minis conſcius. entia.

Semper videlicet timidum eſt ſcelus: & ſi
 tortores deſint alii, ipſe ſibi animus tortor
 eſt, & ut ait ille.

- - - prima:

- - - prima hæc est ultio, quòd SE

Iuven: IVDICE, nemo nocens absolvitur. - -

Sat. 13. At vero de brevi hominum felicitate quam verè dictum !

Brevis hominū felicitas. Quasi solstitialis herba paulisper fui :
Repentè exortus sum, repentinò occidi.

Quid illud ? quam bene, quamquam ab avaro sordidoque prolatum ? quod tamen huiusmodi est, ut in eos nepotulos perpulchrè cadat, quos aliquando videmus magna famulorum, vestiumque pompa, & coenis quam lautissimis planeque triumphalibus per aliquot dies Regem agere : deficiente mox censu excussa que crumena, ad suos se pagos, si qui supersunt, villasque recipere, ubi tanquam remisso pompis humanis nuncio, in mera solitudine, inopiaque philosophari coguntur.

Huic malo sic Plautinus occurrit senex.

Feste die si quid prodegeris,

Profesto egere liceat, nisi peperceris.

Jam quotidianas hominum vices, quas divina Sapiencia consulens rebus humanis iusto semper, at arcano plerumque nobis consilio vel facit, vel permittit, unico verbo ante oculos positas videte.

Rerum vices. DII nos quasi pilas homines habent.

Nimirum

Ovid. 4. de Pon- El. 3. Ludit in humanis divina potentia rebus.

Quo nomine Helvius Pertinax Imper, utramque fortunæ paginam planissime expertus, FORTUNÆ pila palàm appellatus est : hisce enim Fortunæ, Fatique nominibus tanquam Numinibus olim veteres illā vim & rationem prudentiæ summæ, quæ mentis humanæ

humanæ aciem fugit, explicabant. Sed nulli mortali hæc appellatio verius data, quam Caio Mario, ut scire si mihi vicissitudinis humanæ conformandum esset exemplar, Marium ego commentarer unum, nostræque argumentum mortalitatis in scenam producerem. Vultis singulos Marianæ vitæ Actus percurram, ex iisque quasi fabulam, quid enim est hominis vita paucis, contexam? faciam. Arpinum, Roma, Minturnæ, Carthago, iterum Roma Actuum discrimina mihi sunt: Fabulæ nomen esto MARIUS, sive Fortunæ pila. Ergo quod mihi vobisque, Quirites, vertat bene, favete linguis atque adeste auritis animis.

*Marius
Tragicæ
veluti
Fabulæ
argu-
men-
tum.*

Marius Arpinatium honoribus impar habitus, diu honores Romæ sperare, atque enixe petere ausus, patientia repulsarum irrupit magis in Curiam, quam venit. etenim nulla in honorum petitione notam aliquam non expertus, semper ultimo in loco stetit, illusus diridiculo habitus, bis uno die repulsam passus (id quod nulli unquam contigerat) ambitus acufatus, capite pene damnatus Arpinum redit. Libet Actum, choro intercinente, subsistere.

*Primus
Actus.*

*Principia im-
prospera.*

*Seneca
in Her-
cule fur
ch. 2.*

*Verg. in
opusculis.*

*Secun-
dus A-
ctus.*

*O fortuna viris invida fortibus,
Ut non æqua bonis præmia dividis.
Fortuna immeritos tollis honoribus.
Fortuna innocuos cladibus afficis.
Iustos ipsa viros pauperie gravas,
Indignos eadem divitiis beas.*

Sed jam Romam ad Marii decora contem-
planda mecum redite. Ex illo Mario tam
humili Arpinatæ, Romæque tam igno-
rabilis

*Pro-
gressus
rerum
bili*

gesta-
rum
felicis-
simi.

bili ac rejiculo candidato, ille Marius eva-
sit, qui Carthaginem devicit, qui Africam
subegit, qui regem Jugurtham egit ante
currum, qui Teutonicorum, Cimbrorum-
que exercitus, hoc est, trecenta bellato-
rum millia delevit, qui sextum Consulatam
summa Fortunæ incitatione gessit, qui Po-
pulo Romano acclamante TERTIVS
Romæ conditor appellatus est. En ut tan-
dem

Horat.
l. 3. od. 2

*Virtus repulsæ nescia sordidæ
Intaminatis fulget honoribus?
Virtus recludens immeritis mori
Cælum, negata tentat iter via.*

Tertius
Actus.
Cala-
mitates

Verum transferte hinc animum, Mintur-
nas, & Fabulæ Catastrophem considerate.
Hic Mar. occupante Romam Sylla profu-
giens, ad Circeum delatus, in littus expositus
proditus desertusq; à nautis, dum in magna
solitudine, rerumque inopia, fame pene pe-
rit; à rusticano sene, cujus ad pedes supplex
ac lacrymans acciderat Marius; Marius in-
quam,

Ovid. 4.
de Pon.
El. 3.

*Ille Jugurthino clarus Cimbrique trium-
pho,
Quo victrix toties Consule Roma
fuit,*

In tugurio primum excipitur, mox in palu-
dem inmissus, calamis & virgultis bis oc-
cultatur: demum inde extractus ab hostibus
nudus cœnoque oppletus, ad Minturnenses
abreptus, carcere apud eos, ac pœdore con-
ficitur. Itane vero?

Luc. l. 2

*Cum post Teutonicos victor, Libycosque
triumphos,*

Exul.

*Exul limosa Marius caput abdidi^t
ulva;*

*Stagna avidi texere soli, laxaque pa-
ludes*

*Depositum, Fortuna, tuum: mox vincu-
la ferri*

Exedere senem, longusq; in carcere pador.

Et parum scilicet hoc erat. Mittitur in conclave, ubi Marius servabatur, à Minturnensibus percussor, Gallus an Cimber? Fuerit Cimber, ut memoria reportatæ à Cimbris victoriæ augetet morituro Mario dolorem. Sed deponite, qui vos forte invasit examinavitque metum. Marium Superi regunt. Etenim dum Cimber furore percitus cubiculum ingreditur intimum, ac obscurum, fama est ingentem repente flammam ex oculis Marii prodeuntem satelliti visam esse, vocemque insuper redditam.

TUNE homo C. Marium occidere audes? *Mirum facinus*
Confestim igitur proripuit se inde barbarus, abjectoque ferro, tota inelamare Vrbe coepit; NON possum C. Marium interficere. Hinc stupor, ac religio primum, tum miseratio fortunatissimi quondam senis, denique sententiæ poenitentia omnes incessit. Nimirum

NVL LA fors longa est: dolor, & vo- *Senec.*
luptas *in Thy.*

Invicem cedunt, brevior voluptas.

Ima permutat brevis hora summis.

Nemo confilat nimium secundis:

Nemo desperet meliora lapsis:

Miscet hæc illis, prohibetque Cloto

Stare Fortunam; rotat omne Fatum.

NEMO

*NEMO tam Divos habuit faventec,
Crastinum ut possit sibi polliceri.*

Res Deus nostras celeri citatas

Turbine versat.

*Quar-
tus A-
ctus.*

*Marii
respon-
sum.*

Ergo Marius è custodia latus emittitur, evolutusque ingenti periculo, navim conscendit, & Carthaginem tempestate deferitur: qua in Urbe mutata rursus fortunæ facie luctuosus vos fabulæ Actus, Quirites, expectat. Nam egredienti Mario è navi ecce liCTOR à Sextilio Africæ Prætor, qui Mario Africam ne attingat interdicat; qui pareat, mortem minatur. Hic Marius præ dolore obmutuit: rogatusque à satellite, quid Prætori responderet; Age, inquit, nuncia te C. Marium in Carthaginis ruinis conspexisse sedentem. sedentem autem? quid si paulo post etiam panem ostiatim Carthagine emendicantem conspexisses? Equidem non possum hic tantisper non commoveri, Auditores, remque Tragica plane comploratione lamentari: dum mihi sese ob oculos offert Marius florentissimus olim Imperator, regionum Regumque victor, Pater Patriæ, Urbis conditor Italiæ conservator, omnia unus adeptus; nunc vero in summa senectute exul ac vagus à Patria toties servata, undique exclusus, ubique Proditus desertusque, eo demum inopiz ac miseriarum redactus, ut Carthagine à se paulo ante fortiter expugnata, homo id ætatis, id potentiz, homo quantum hominum fuit felicissimus, victum sibi palam quaeritaret, compellaretque prætereuntes, **U**t Mario gentium, quondam victori frustum

frustum panis ad vitam sustentandam præ- Com-
berent. Huccine ergo; Mari, victoriæ ac misera-
triumphi tui reciderunt? ad hoc te ista ado- tio.
ratimundo capitis canities, ista vivax, &
vero digna, quæ viveret, senectæ reservavit,
ut hostilem in terram fortuna delatus, in ea,
quam olim victor peragraveras, regione,
omnium ludibrio læsus, emendicato ab ho-
stibus victu vitam indignissime conclude-
res? Vbi illa viri majestas, hostium ille ter-
ror, ubi Romæ plausus & gratulatio, ubi
captivorum pompa, urbium spolia, orbis
terrarum Imperium?

*Exilium, & carcer, Mintararumque Juve-
paludes, nal.*

Et mendicatus victa Carthagine panis Sat. 10.

Hinc causas habuere. Quid illo cive tulisset

*Natura in terris, quid Roma beatius un-
quam,*

*Si circumducto captivorum agmine, &
omni.*

*Bellorum pompa, animam exhalasset opi-
mam*

Si de Theutonico vellet descendere curru?

Sed habuit nimirum Marius prope Cartha-
ginem sedens, quo se modo illarum ruina-
rum aspectu consolaretur, & Carthago ha-
buit unde leniret apud Marium fatum suum:
Næc minus sedentis Marii, quam jacentis
Carthaginis excidium erat: nempe si Ma-
rius

--- pelago delatus iniquo

*Hostilem in terram, vacuisque mapalibus Luca.
actus I. c.*

*Nuda triumphati jacuit per Regna Ju-
gurthæ, Et*

*Et Pœnos preßit cineres : solatia fati,
Carthago Mariusque tulit, pariterque
jacentes*

Ignovere Deis. ---

*Et quo igitur unquam loco licuit verius ex-
clamare,*

*Senec.
in Hip.
ch. 4.
Idem in
Agam.
ch. 1.*

Quanti casus humana rotant ?

M I N V S in parvis Fortuna furit,

Levisque ferit leviora Deus.

Vela secundis inflata notis

Ventos nimium timuere suos.

Nubibus ipsis inserta caput

Turris, pluvio vapulat aëstro.

C O R P O R A morbis majora patent.

Et cum in pastus armenta vagos

Vilia currant, P L A C E T in vulnus

Maxima cervix. Quidquid in altum

Fortuna tulit, ruitura levat.

*Quint.
Actus.*

Verum quis credat ? nondum Marius plane periit. ex isto homine jam deposito, jam sæpe defleto, ex isto pene sepulto hominis cadavere nescio quid superest adhuc Marit. Sic est. bene habet, Quirites : faciem fortuna Mario refert. En ille ex Africa in Italiam redit, collectoque tumultuario milite, & quadraginta navibus instructis, Proconsul à Cinna Consule salutatur, Urbem Romam victor ingreditur, septimum Consul (quod ante ipsum mortalium nemini contigerat) creatur, in Patria, amicorum inter manus, decimo septimo Consulatus sui die, opibus congestis, quæ multis Regibus suffecissent, plenus honorum pariter atque ærumnarum tandem aliquando moritur.

*Marii
& fa-
bulæ
finis.*

Ille

*Ille fuit vitæ, Mario modus, omnia passo Lucam.
Quæ peior fortuna potest, atque omnibus lib. 2.*

*uso
Quæ melior, mensoque homini quid fata
pararent.*

Ut merito claudere fabulam liceat, exclamareque cum Plauto,

D I I nos quasi pilas homines habent.

Hactenus de verbis, atque sententiis. Ex quarum laudibus esset fortasse nonnihil, quod exciperem, minusque commendarem, si per omnes Plauti fabulas irem, esset, quod alii frigide, alii intempestive dictum arbitrarentur. Sed hæc neque tempus, neque persona, quam sustineo, laudatoris admittunt: quin etiam cum ex quatuor initio propositis, par alterum supersit; Decorum à Plauto servatum, & præcepta ad vitam in hominum consuetudine degendam subministrata, differre placet vobis ita sentientibus, Præsules Reverendissimi, in alium diem: ut hæc dilatio & vobis continuum audiendi laborem minuat, & mihi ad gratias, quas indecorum esset in præsentia extemporarias agi, cum otio meditandas, rationem fortasse aliquam, copiamque sufficiat. Vos interim valete, Rhetores, & Plauto si quid placui, plausum date.

P R Æ-

PRÆLECTIO TERTIA.

S I V E

Plautina Secunda.

*Virtutes reliquæ Comici Poëtæ ad Plauti
quoque commendationem absolutæ.*

DE Accio Plauto Comœdiarum scriptore festivissimo iterum dicimus, (Viri & nobilitare, & sapientia clarissimi) sed non eadem gratiâ hæc addimus, qua prima dedimus. Plautinam tunc elegantiam ac sales secunda eorum, qui me audiebant, ad-murmuratione plausuque persequutus sum, nunc ejusdem Poëtæ lusus ac joca modestiz fines prætergressa excusare cogor planè reorum more. Jamdudum est, cum ego ex hoc loco de Plauto ut dicerem, aliquis me è vestro ordine, Præsules, invitavit. parui statim viro de me meisque, si quæ sunt, litteris humanissimè sentienti, disputationem institui, Comicarum virtutes collegi, Plautum, quoniâ honoris eum causâ commentabat, in cælum tuli. Sed ex ea disputatione (quam inchoatam non tum absolvi) dum reliquias more meo moror ac differo, in ipsa cunctatione circumegit se annus, inciditque interea Satyram scribenti dicentique mihi mentio de Plauto, qui in Senatu Poëtarum ita se cum Ennio, Statioque procaciter ac ridiculè gessit, ut censoria nota submovendus fuerit à Senatu, & auditorum

*In Mo-
mo.*

rorum etiam odia, quorum hîc nonnullos
intueor invidiamque subierit. Quæ me res
impulit, ut quæ mihi superfuerant dicenda
pro Plauto maturarem aliquando, si fortè
hominem è Poëtarum choro graduque mi-
serè dejectum cum Poëtis ac vobiscum in
gratiam revocarem. Quare cùm duo sint,
quæ me in Plauti commendationem laudes-
que compellant hodierna die, & Præsulis
amicissimi rogatus, & Poëtæ lepidissimi
calamitas, nemini vestrùm (Rhetores)
mirum videatur, si suscepta & patroni &
amici persona, Plauti virtutes, relictis si
quæ ad virtutes adhæsere labeculis, unicè
consecrabor. Ergò omittam in præsentia *Vs in*
honorifica de Plauto suffragia multa mul- *Plauti-*
torum, neque Plautum cæteris anteponam *nis ver-*
ob dicendi genus, quod in eo continenter *bis.*
est, acre, vividum, peracutum, plenum
animæ ac spiritus. Non reducam vobis in *Et va-*
memoriam dictionis varietatem & copiam, *rietas.*
qua unam eandemque rem modò latè ac fu-
sè, modò carptim ac definitè, hic otiosè
atque cunctanter, ibi cursim ac intra mo-
dum, nunc in recessu, nunc in fronte, diffi-
mulanter, obliquè, propalam, seriò, jocò,
sexcentis modis quasi unum histrionem va-
riè personatum sæpius educit, eundemque
multiplicat in scena. Neque vos ad senten- *Et sen-*
tiarum vim, momentumque, aut ad sales *tentiæ*
ac facetias traducam, quibus conspersæ af- *et sa-*
fatim Comœdiæ, cinctutum quemque ac *les.*
tristem facilè dissolvant, atque à mœstitia
ipsa risum impetrent. Nihil horum, de qui-
bus abundè disserui in priore disputatione,
hodierna

hodierna die in Plauto magnificiam: sed duo mihi in præsentia erunt egregia, quorum alterum difficillimum est Comœdram scribenti, alterum audienti saluberrimum; DECORVM, inquam, personarum, & PRÆCEPTA vitæ in utraque fortuna traducendæ. Utrumque autem quanta cum laude Pautus complexus sit, paucis (quoniam utrumq; superest ex iis quatuor capitibus, quæ olim sum pollicitus) pro vestra benevolentia, qua toties mihi adfuisitis, accipite.

Decorum in Plantinis Comædiis. Atque in DECORO quidem personarum, quocum est conjuncta oratio, morata (qua nihil scriptores experiuntur in universa dicendi facultate difficilius) mirus hic homo est hominum, ac morum faber. Non ibo per singula, classes sive SENIS rugosi passique, felicernii, acheruntici, suspiciosi, sibi ab unoquoque præcaventis, omnia secus interpretantis, nihil vehementer concupiscentis, cuncta perfrigide tractantis, & sola

Senex. febre calentis. sive SERVI subdoli vatri, versipellis scitioris quam est plebis citum, versutioris, quam est rota figularis: technas ac dolos tacite serentis, ac se artificem fraudis sepiarum instar, atramenti effusione occultantnis: ingenio tanquam cultro utentis, quo hominum exenteret marsupia: insidias veluti Trojanum equum frabricantis, quo non in Arcem, sed in arcam faciat impetum: furis, trifuris, crumenicidæ: cum senis manibus genere Geryonaceo, quem si Argus servet, qui oculus totus fuit, is nunquam servet, sive BELLATORIS magnifici & glo-

Bellator.

& gloriarum pleni, qui rerum quæ sunt, quæque non sunt, centones farciat, qui se hac atq; illac quasi pompam pancratice atque athletice præterducat: qui se omnibus faciat ferocem, nullique nisi vulnera ac eadem debeat: qui se urbi capum, Martis nepotem Regumque occisorem dici velit: qui macharam futura hostium strage consoletur: qui hominum animas exorbeat, legiones hostiles aspectu terret, occursum fuget, spiritu difflet quasi ventus folia.

His silentio prætermisissis, hominem IL- *Avari*
LIBERALEM, perparce parcum, avarum, *descri-*
sordidum, rapacem, hiulcum, milvinis & *ptio.*
aquilinis unguis, animadvertite, Auditores, quam graphice ponit ob oculos, & conquisitis vitiorum sordibus, quæ in hoc hominum genus confluunt, quam oppositè monstrum concinnat, non sine risu atque indignatione exhibilandum. Primum perpetuus est pecuniolæ suæ custos, veluti factorum ædituus:

Pervigilat noctes totas, tum autem interdius

Quasi claudus sutor domi sedet totos dies.

Ad hæc inhumanus ipse ad inhumanitatem servos informat.

Cave quemquam alienum in ædes intro-

mi seris.

Quod si quisquam ignem quærat, extin-

gui volo.

Nec ause quid sit, quod te quisquam quæ-

ritet:

Nam si ignis vivet, tu extinguere ex templo

Tuni

*Inhu-
mani-
tas a-
varitiæ
propria*

Tum aquam aufugisse dicito, si quis petat.

Cultrum, securim, pistillum, mortarium,
(*quæ utenda vasa semper vicinæ rogant*)

Fures venisse atque abstulisse dicito.

Profectò in ades meas, me absente, neminem

Volo intromitti: atque etiam hoc prædico tibi

Si bona fortuna veniat, ne intromiseris.

Inhumanus enim verò dominus, & odiosus
adeo monitor, ut famulos cogat etiam ad
suspendium. certè anus illa, ut avari intem-
perias heri effugeret, de tumultuario mor-
tis genere secum deliberare coepit.

*neque quidquam melius, inquit, est
mihi*

*Vt opinor, quàm ex me ut unam faciam
litteram*

*Longam, mi laqueo collum quando ob-
strinxero.*

*Dispu-
tatio de
Plauti-
na lit-
tera
longa.*

*Quid
de ea
alii sen-
tiant.
In Aul.
Plau.
lib. 24.
c. 32.
l. 2. c. 9.*

Sed resiste hîc paulum (sic enim audire mihi
videor ex auditoribus non neminem) quæ-
nam LITTERA hæc LONGA est, quam
faciunt ii, qui se suspendunt tantisper (ut
alius Plautinus quoque servus loquitur) do-
nec transeat ægrimonia? Dicam: nec vere-
bor, ne mihi prælegenti, varietatemque ad-
versus fastidium captanti, vitio denter hu-
jusmodi parerga. Sunt, qui nullam certam
litteram designari putent, sed characteres
solito grandiores atque palmares, ut possint
ab omnibus procul legi. ita par eruditorum
nobile Dion. Lambinus, & Andreas Tur-
nebus. Sunt, qui non dissimili ratione lit-
teras interpretentur, quæ nominibus præ-
poni solent, & capitales appellantur. Alii
in quibus nomen profiteretur suum Joseph
Casti-

Castilioniſius, litteram L, alii Græcum A, alii
Teſſe Plauto litteram longam arbitrantur.
Sed primos acriter inſectatur Juſtus Lipſius
tanquam obliſos Romanorum moris apud
quos olim minusculæ, quibus nunc utimur,
uſurpatæ non fuere notæ. Sed immerito *De rect.*
eos carpit, mea quidem ſententia, neque *pron.*
enim ingnoraverunt illi, unum Quiriſibus *c. 1. 8.*
ſuiſſe ſcribendi genus: ſed cum ſcirent illud,
potuiſſe aut produci grandibus & maximis
litteris, ut ait Cicero, & cubitum longis, ut
ludit Plautus ut minutis litterulis, ut lo-
quitur idem Tullius; exiſtimarunt, Plauti-
num jocum ad aliquam ex litteris cubitali-
bus eſſe referendum. Potius convitio Lipſia-
no vapulare debuerant ſecundi, qui longam
Plauti litteram, primum in unaquaque ſen-
tentia characterem; & veluti ductorem ele-
mentarii agminis interpretantur. Nec mi-
nus aberrant, qui ad L. confugiunt: cum fi-
guram huius litteræ non magis pedibus ex-
primant qui pendent, quam qui ſuis humi
veſtigiis inſiſtunt. nam qui ad flexum obſti-
pumque collum id forte referrent, inverte-
re deberent elementum. Addite, quod iſti
imperite ſentiunt, L, ſicut apud nos ita apud
veteres fuiſſe cæteris longiorem; ſi quidem,
uti dicebam, litteræ olim Romanis qua-
dratæ, ac pares erant. Nec mihi ſenten-
tiam ſuam ſatis probant, qui hominem pen-
dentem divaricatis cruribus, cum A compa-
rant, quaſi eadem utriuſque figura ſit: hi
enim non videntur inter hominis partes
enumerare caput & pectus, quas partes in
A non reperiunt. Doctius interpretamen- *lib. 14.*
tum eſt Cœli Rhodigini, qui ad elementum *c. 8.*

V

T Plauti-

τ Plantinas ambages ait referre oportere; quia qui pender, eius plane litteræ reddit imaginem: pendulum enim libratumque corpus lineam à summo ad imum productam exprimit, tignum vero aut trabs, ex qua laqueus demittitur, transversum littere ductum fingere videtur. Atq; hinc est, quod in iudicio vocalium Lucianus facete inducit **M** obloquentem adversus τ litteram forcem, ac dignam, quæ supplicium in sua figura sustineat, atque in crucem ac furcas, quas ipsa exprimit, extollatur. Sed hæc quamquam erudita, non tamen ostendunt τ litteram esse longam, eminentemque, quod ad Plauti jocum explicandū necessarium erat.

l. 1. de Quare longe iis, quos adhuc nominavi, per-
causa spiciacius homo omnium oculatissimus I.
lin. Lat Cæsar Scaliger (à quo mutuatus idem vide-
c. 4. tur justus Lipsius) unam vidit inter elementa characterem cæteris proceriorem, ac pendentis staturæ accommodatum, τ litteram loquor, quæ ex gemino τ τ sæpe ab Veteribus contrahebatur in unum, ac supra cæteros apices litterarum extendebatur ut graphice quidem videatur referre eum, qui se ipso productior oblongiorque fit, dum rectus pender. Verum quamvis hæc ita se habeant ingenioseque dicta sint omnia, tamen ex animo nunquam meo avelli potuit in recta pridem suspicio insignioris alicujus mendi, quo locus ille vitiatus frustra viros doctissimos in istac dissidia velitationesque distulerit: donec me, è vestro eruditorum numero, Auditores, sed qui mihi ex omni numero eximius semper fuit, Hieronymus Alexander conjectura in hunc locum sua mirifice

misit confirmavit. Etenim hic, quod *Nova*
præter alia indecorum ei videretur, anum- *hujus*
& servam argutari de re litteraria, littera- *loci in-*
tisque tantum viris cognita, imo (ut Taub- *terpre-*
manus hic ait) ne doctis quidem omnibus; *tatio.*
admonuit me, quem in Plautina illa littera *In*
hærentem animadverterat, ut viderem, nun *Plant.*
quid alio transferri posset Plauti jocus, &
alterutro ex his modis legi. aut,

--- neque quidquam melius est mihi,

Ut opinor, quam ex me ut UVAM fa-
ciam LINEA

LONGA, mi laqueo collum quando
obstrinxero.

sic enim non modo personæ decorum ser-
vatur, siquidem muliercularum potius est,
uvam ad domesticos usus filo suspendere,
quam litteras facere: sed etiam ad nomen
σαφύλη, hoc est *uva*, quo nomine anus illa
vocabatur, alluditur. id quod insolens Plau-
to non esse ex nominis significatione jocum
captanti, quis ignorat? aut [quoniam *littera-*
ram, & *longum* constantissime legitur, hoc
in libris manu exaratis, illud ubique) mi-
nore litterarum varietate,

--- neque quidquam melius est mihi,

Ut opinor, quam ex me ut UVAM fa-
ciam AD LITTERAM,

Longum mi laqueo collum quando obstrin-
xero.

Nempe ad litteram, & nominis sui simili-
tudinem Staphila se uvam faceret, si se pen-
dulam demitteret. Quæ viri eruditissimi
conjectura, quam mecum ille dubitando
potius, quam certi quidquam asserendo
communicavit, ut similitima vero videatur
mihi,

mihi, faciunt profecto, tum quod ea locutio ab uva ad suspendium translata plane Plautina est, sic enim ipse alibi: cum adolescens servum alloquens dixisset,

In Pœn *Ausculda mihi modo, ac suspende te;*
Act. 1. respondentem audit servum,

sc. 2. *Si quidem tu es mecum futurus pro uva passa pensilis.*

tum quod longam lineam lego in hanc sententiam eandem apud Columell. dum *ligato pede*, inquit, *longa linea*, gallina custoditur. tum demum quod fili flexus circa racemi caput ac nodi complicatio, utraq; demissio multo melius rem ipsam objicit oculis, quam cujuslibet litteræ conformatio. Sed de quaestione hac suspensaria, in qua sex septemve de littera una sententias recensuimus dictum satis. Revertor ad Plautinas avari hominis notas. Solertissimus ille porro est, & conficiendæ pecunæ articulos novit omnes. In re aliena ad se corrivanda Orcus est, ac vultur, qui cadaver expectet: at in re sua elargienda, PUMEX nō aque est aridus. *Rem suam periisse, seque eradicarier,*
Et D. vum atque hominum c'amat continuo fidem,

Casto-
dia re-
ram vi-
dicula.

De suo tigillo fumus si qua exit foras.

Quin etiam cum it dormitum, follem quo excitare igniculum solet, obstringit obgulam, ne quid animæ amittat: aquam plorat, cum lavat, profundere: quin ei pridem tonsor unguis demiserat, collegit, & omnia abstulit præsegmina: quid verbis opus est? AB HOC homine famem utendam si roges, nunquam dabit. Denique mericulofus, sollicitus, suspiciosus, observari ab omnibus

Metus
amit-
tendæ
rei.

bus putat, quo pecuniam loco conditam habeat; ideoque exoculatos homines veller, quibus veretur oculos esse in occipitio. At dolo, ablata ereptaque pecunia, hic enim vero miris actus intemperiiis, ac de mentis sanitate deiectus incurrit in obvium quemque de thesauro interrogat, pallium excutit, scrutatur inter tunicas, manum dexteram sinistram, tertiam exposcit, implorat quantum est hominum ac Deorum, ipse se excruciat, ipse se ad insaniam, ad supendium cogit.

*Insania
finis a-
varitæ.*

Perge, PARASITI, famelica hominum natio & frugibus consumendis nata, quam veris suisque expressi coloribus Plautinam in scenam veniunt? QUAST mures semper edunt alienum cibum, suo verò succo vivunt tanquam cochleæ, si ros non cadit. una illos alit ac sustinet spes cœnatica; nimirum hoc illi negotium unicè curant, nihilque metuunt magis quam

*Parasi-
ti de-
scriptio.*

Ne tristi domesticano laborent:

Mart.

idecirco tanquam umbræ tete consequuntur tibi- que calceatis cum dentibus præsto sunt. nec propterea collativos hosce ventres unquam placaveris: oppleas tu illos licet, continuo tamen fame fauces lippiunt, jejunos videbis tanquam inane dolium, bicongium, barathrum. Usque adeo semper adhæret ad infimum ventrem fames, & edilitatem perpetuam sine populi suffragio gerunt. Vultis aliquem ex hisce capitonibus audire? Nam quia edacitate nemo possit eos vincere, his cognomentum factum est duris capitonibus.

lib. 5.

ep. 79.

Fames

mater

parasi-

*Famem fuisse suspicor matrem mihi,
Nam postquam natus sum satur nunquam
fui,*

Sed

Eadem
filia.

Sed quam ego matri meæ refero invitissimus,
Eam mihi nunquam retulit mater gratiam,
Nam me illa in alvo menses gestavit decem,
At ego illam in alvo gesto plus annos decem.
Atque illa puerum me gestavit parvulum,
Quo minus laboris illam cepisse existimo.
At ego non pauxillulā in utero gesto famem,
Verum hercle multo maximam, & gravis-
simam.

Partus
elephā-
ti.

Vteri dolores mihi oboriuntur quotidie.
Sed matrem parere nequeo, nescio quomodo.
Audiui hoc sæpe vulgo dictum dicier,
Solere elephantū gravidam perpetuos decem
Esse annos, ejus ex semine hæc certo est fames:
Nam jam complures annos utero hæret meo.
Nunc si ridiculum hic hominem quæret quis-
piam,

Venalis ego sum cum ornamentis omnibus
Inanimentis explementum quaerito.

Oratio una interit hominum pessime,
Eaque optima hercle meo animo & scitis-
sima,

Invita-
tio ad
cænam.

Qua ante utebantur: **V E N I** illo ad cænam,
sic face:

Promitte vero, ne gravare, est commodum:
Volo inquam fieri non omittam quin eas,
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihil quidem hercle verbum, ac vilissimum:
V O C E M te ad cænam nisi egomet cænem fori
Ei hercle verbo lumbos defraçtos velim.

Adole-
scentis
pertesi
mores
pristi-
nos des-
criptio.

Sed revocemus intro an siparium Gnatones
istos plus æquo supparasitados: ecce enim
foras exit **A D O L E S C E N S** attentus ac
tristis, & quem sui plane poenitet, ac palam
puder. quanto cum decoro, quam morate,
quam scite loquitur.

Recor-

Recordatus multum, ac diu cogitavi,
Argumentaque in pectus multa institui
Ego atque in meo corde. si quod est mihi cor,
Eam rem volutavi, & diu disputavi,
Hominum cuius rei quando natus est,
Similem esse arbitrarer; simulacrumque
habere:

Id reperi jam exemplum.

NOVARVM adiuni esse arbitror simi- Homo
lem ego hominem. cui rei

Quando hic natus est, ei rei argumenta similis.
dicam.

Ædes cum extemplo sunt paratæ, expolitæ,
Factæ probe, ex amussim;
Laudant fabrum atque ædes probant; sibi
quisque

Inde exemplum expetunt, sibi quisque simile
Suo usque sumptu, operæ nec parcunt suæ.

At ubi illo immigrat nequam homo, indi- Domus
ligensque ob inco-
larum

Cum pigra familia immundus, instrenuus, desidia
Hic iam ædibus vitium additur. ruinosa.

Bonæ cum curantur male.

Atque illud sæpe fit, tempestas venit,
Confringit tegulas imbricesque: ibi
Dominus indiligens reddere alias ne volt:

Venit imber lavit parietes, perpluunt

Tigna, putrefacit aer operam fabri.

Nequior jam factus est usus ædium,

Atque haud fabri culpa: sed magna pars
hominum

Moram hanc induxerunt: si quid nummo sar-
ciri potest,

Usque dum mantant, neque id faciunt domi-
cum

Parietes ruunt: ædificantur ædes totæ denuo.

Hæc argumenta ego ædificiis dixi, nunc etiam volo

Dicere, ut homines ædium esse similes arbitremini.

Paren- Primum parentes fabri liberorum sunt, *Et fundamentum substruunt liberorum,*
tes fa- *Et tollunt, parant sedulo infirmitatem,*
brorum *similes. Ut & in usum boni, & in speciem populo*
similes. *Sint, sibi que aut materiæ non parant,*
Nec sumptus ibi sumptui esse dicunt.

Filii à *Alii sibi esse similes illorum expetant.*
paren- *E G O ad id frugi usque & probus fui, in*
rum po- *fabrorum potestate dum fui:*
testate *Posteaquam immigravi in ingenium meum,*
disce- *Perdidi operam fabrorum ilico oppido:*
dentes. *V E N I T ignavia ea mihi tempestas fuit,*
Ea mihi adventu suo grandinem, imbremque
attulit,

Ignavia in *Hæc verecundiam mihi, & virtutis modum*
rerum *Deturbavit, detexitque me illico.*
initius. *Post illa me obtegere negligens fui:*
Continuo P R O imbre Amor advenit in cor
meum,

Amor *Is usque ad pectus permanavit, permade-*
pluvix *fecet*
similis. *Cor mihi. nunc simul res, fides, fama, virtus,*
Decusque deseruerunt. ego sum in usu
Factus nimio nequior. atque ædepolita
Hæc tigna humide putrent, non videor mihi
Sarcire possent ædes meas quin totæ
Perpetuæ ruant: quin cum fundamento
Perierint nec quisquam esse auxilio queat.
Cor dolet cum socio, nunc ut sum, atque
ut fui,

Quo

Quo neque industrius de iuventute erat
 Arte gymnastica, disco, hastis, pila,
 Cursu, armis equo; victitabam volupe
 Parsimonia, & duritia; disciplinæ aliis
 eram,

Optimi quique expetebant eam doctrinā sibi.
 Nunc vero nihil sum, idque meopte ingenio
 reperi.

Verum transferre jam aures atque animum
 ad SERVORUM par, qui in occurſu mi- Servo-
 ris se convitiis, contumeliisq; abunde con- rum
 salutant. credat quis iratos male esse & pug- morū q;
 nis rem illico decreturos, nisi sciat decorum servilium
 à Plauto servari. Nimirum sicut hone- descrip-
 sti, ac bene liberaliterque educati cives ab tio
 officiosis ultro citroque verbis negotium
 exordiri solent, ita hæc vilia hominum ca-
 pita, nihil serio dicere, agereve incipiunt,
 quin tantisper maledictis, & convitiis
 proludant.

Officio-
 sa ser-
 vorum
 saluta-
 tiones.

Gymnasium flagri salvet.

Quid agis custos carceris?

O catenarum colone.

O virgarum lascivia.

Vin' te follem pugillatorium faciam?

Et pendentem incursem pugnis?

Vin' tibi oculos elidam, ut Sepiis faciunt
 coqui?

Satis amice ac liberaliter, uti servos decet.

Sed quid ille, qui argentum socio daturus, sic

eum cum primum videt, officiose scilicet Conge-
 compellat? stæ con-

Eho impure, inhoneste, injure, illex, la- tume-
 bes populi, liarum

PECUNIÆ accipiter, avide, atque appella-
 invide, tiones.

V. 5

Precece

Procax, rapax, trahax: trecentis versibus

Tuas impuritas traloqui nemo potest.

*Accipisne argentum? accipe sis argentum
impudens.*

*Alter qui linguam habebat referenda nata
gratia,*

Sine respirare me (inquit) tibi respondeam.

Vir summe populi, stabulum servitricium,

Carnificinum cribrum, subiculum flagri,

Compedium tritor, pistrinorum civitas,

Perenni serve lucro edax, furax, fugax,

*Cedo sis mihi argentum, da mihi argentum,
impudens,*

*EODEM mihi pretio sal perhibetur,
quo tibi.*

Vultis aperiam, Auditores, cujus esse rei si-
miles hoc genus homines existimem? di-
cam & ut spero, assequar oratione, quod
mente comprehensum habeo, si tamen
prius, quid mihi accideret paucis ante die-
bus, verbo expediam. Eram nostris subadi-
bus hic ac viæ Latæ quadrivium, ubi Bajulus
è saxo non infabre factus aquam fundit è
cado, quem circa locum, tanquam ad sig-
num militiæ cogi quotidie solet manipulus
Bajulorum, hoc est, hominum, quos non
minus quam fontinalem illum Bajulum
marmoreos credas, atq; è saxo semisculptos
aut duro dolatos è robore, ac male com-
planatos. Sedebant hic ad fontem duo ex
hoc ordine male tum quidem feriati, secum
nescio quid altercantes, credo de humeris
majori aut minori pretio locandis; cum
ecce tertius ex eadem familia re bene gesta
atque gestata supervenit ex adverso, elata-
que sinistra, alterum qua patre, occipitium
in

*Parpa-
ri red-
ditum.*

*Bajulus
è saxo
fabre-
factus.
Bajulo-
rum
descrip-
tio.*

in collum desinit torosum plane ac cervicosum, quanta maxima potest vi ictuque palmarum ac sonanti cædit : eodemque tempore, dextera in pugnum contracta, alteri humeros quasi fores validissime pulsatur, hic socius qui mecum ibat, veritus ne id principium pugnae foret, parum abfuit, quin illico accurreret, ac veluti rixantibus intercederet. Sed ego, bono, inquam, sis animo : hi, si nescis, delicias sibi faciunt, scalpantque se molliter, dum sicuti vides sese pugnis fodiunt : salutationis hoc genus est manu loqui. atque ut ærea campana, quorum lingua malleus est, non alia ratione, quam pulsando loquuntur, sic isti, quorum in manibus est lingua, pulsantes sese consalutant.

Cujus rei similes.

At quanto nobilior SENEX honestus & gravis, cui cor modeste situm erat, cum adolescente contendit super dote? dum adolescens sororem suam seni primario civi tradere sine dote indignum putat, ille non nisi indotatam accipere constituit. In quo ridiculum quid intervenit tam aptum ad severitatem fabulae mitigandam, moresque juxta collatos exprimendos, ut nescias utrum plus admireris, facetumne mancipii atque opportunum in re subita commentum, an senis serium honestumque responsum. nam cum adolescens obfirmato animo dotis loco agrum suburbanum offerret, ejus servus qui ægre ferebat ab alienari a domo fundum ac villam id est (ut ille aiebat) nutricem suam ; ad senem clam accedit, & quasi cum eo secretum communicaturus sic in aurem insusurrat :

Viri gravis honestique descriptio.

Per

Agri
infor-
tunia.

Per Deos, atque homines dico, ne tu illum
agrum

Tuum siveris unquam fieri, neque nati tui.
Ei rei argumentum dicam.

Primum omnium, olim terra cum proscin-
ditur,

In quinto quoque sulco moriuntur boves.

ACHERONTIS ostium in nostro est
agro.

Tum vinum, priusquam coactum est, pen-
det putidum:

Post id, frumenti cum alibi messis maxu-
ma est,

Tribus tantis illic minus reddit, quam ob-
severis.

Opportunè ac sapienter ad hæc senex:

Mores
mali se-
rendi.

Hem I S T O in agro oportet conseri mo-
res malos,

Si in conferendo possint intercidere:

At alter nihilo minus pergit in malorum
Iliade:

Neque unquam quisquam est, cuius ille
ager fuit,

Quin pessumè ei res vortere, cuius fuit.

Alii exulatum abierunt, alii emortui.

Alii se suspendere: audi cætera,

Nam fulguritæ sunt hic alternæ arbores,

Sues moriuntur angina hic acerruma,

Oves scabræ sunt, tam glabræ, quam est
hæc manus.

Hominum nemo extat, qui ibi sex menses
vixerit,

Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.

Mali
quo
aman-
dandi.

HOSPITIVM est calamitatis, quid
verbis opus est?

Quancumque malam rem quærens illic re-
peries.

Hic oblata rursus occasione senex appositè
ac festive :

*Iste est ager profectò, ut te audiui loqui,
Malos in quem omnes publicè mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quò cuncti, qui ætatem egerunt castè suam,
Convenient; contra istuc detrudi maleficos
Æquum videtur.*

Verum hæc verba tam scitè prolata transfe-
runt jam me à personarum decoro ad alte-
ram partem, in qua de PRÆCEPTIS,
quæ Plautus ad vitam honestè traducendam
suppeditat, ducturus sum. Sed audio, qui me
hinc abeuntem revocet reprehendatque,
quasi in iis quæ hinc atque hinc ex Plauto
legimus exemplis non tantum insit quan-
tum præ nobis ipsi tulimus momenti ad
Plaurini decori commendationem: ut enim
nullus adeò malus est liber, quin comple-
ctatur aliquid boni; ita licet laudandi sint
quos sedulo conquisivimus loci, posse ta-
men ex eodem Poëta nonnullos excerpti
reprehensione dignos. Scio malorum quo-
que scriptorum voluminibus commune
hoc esse: ideoque non videri Pautum ubi-
que univèrseque propterea commendan-
dum, scio à nonnullis hoc ipso violati inter-
dum decori nomine illum perstringi, scio
Velabrum, tres Viros, Tuscum vicum, *Quid*
Gloacinx sacrum, aliaque Romana nomina *objici-*
Plaurinis inserta Comœdiis, quæ Thebis *tur ad-*
aut Epidauri dabantur, negotii molestix *versus*
que plurimum attulisse Latinis Aristarchis. *Plauti-*
Sed hæc ad calculos vocare, disceptareque *num de-*
diligentius, an aliquo Plautus loco decli- *corum.*
nasse videatur à via, non est meum, qui (ut
sæpe.

*Vita
docu-
menta
ex
Planti-
nis fa-
bulis.*

sæpe sum prolocutus) laudatoris suffragatorisque, non iudicis partes ago. Aggrediar igitur ad eam , quam proposui , reliquam disputationem. Quamquam perstringendo rem paucis , curabo ut unius partis prolixitatem alterius brevitate compensem. Ajo Plautinas Comœdias abundare documentis ad rerum opportunitates & commoda utiliter occupanda , vitamque in civili hominum consuetudine componendam : idque interdum in universa Dramatis fabula doceri. quæ humanæ speculum vitæ refert in eam intuentibus : sæpe in singulis præceptionibus indicari, quæ traditæ in loco , mirum quantum mores instruunt , hominemque seipso sapientorem sedulo reddunt. Age, quisquis sub Domino es atque in Aula degis, disce ab Epidico Plantino, quid te potissimum deceat.

*Præ-
ceptum
famulis
datum.
Dis-
simu-
lacio do-
ctrina.*

Plus scire satius est, quam loqui servum hominem :

Ea sapientia est. ---

Sapienter ac propemodum ex oraculo. Dissimulare sapientiam in tempore , nulli profectò non utile ; at apud alium servienti necessarium ornamentum est. Falluntur, qui se argutulos disertosque videri volunt apud Principem , à quo si consulantur , facundiam illicò perquam meditatè promunt omnem , quantumq; præceptorem collegerint toto anno , semel effundunt , PRINCEPS non præceptorem , sed indicem cupit : amat discere , non doceri. Atque ego quidem si (quantum ad hoc attinet) Anlico prospicerem , qui adhiberi solet in consilium ; amicè commonerem , ne multis ambitioseque

bitioseque in nova sententia proponenda philosopharetur : neve ejus rei, quam esse è re Principis existimet, author ipse magnificè videri veller: atque hanc ob causam inter privata etiam cum eo colloquia abstineret ab aperta ratiocinandi vi, & Inductionem Indu-
libentius usurparet, quòd per hanc minùs *Etio ap- docere videamur, quam per illam. cum tiffimū*
enim Inductio interrogationis genus sit, in *docendi*
quo paulatim à primo quis progreditur ad *adju-*
postremum, dum assensionem captat, & rem *mentū.*
deniq; concludit evincitque; ita dissimulat victoriam, ut non tam ipse qui dicit, quam is quicum dicit, in veritatis cognitionem venisse videri possit. minus autem existimat se victum, qui fateatur ipse per se, quam si ab alio conclusus urgeatur. Fingite mecum domino agere illiberali, intentoque cumu-
landis opibus, non autem adhibendis ad *Disse-*
humanos usus; propositumque mihi esse *rendi!*
eò illum deducere, ut fateatur, divitē in usu *modus*
pecuniarum esse, non in earum tantum- *cum!*
modo possessione. Principio (libet enim *avaro*
paucis proludere in hanc sententiam, potius *domino.*
artificii explicandi causā quam exercendi : ut ex hac velitatione significem quid in pugna, sed cautius sit agendum) transferam ab eo, quem alloquor, orationem, atque instar Apologi quid mihi acciderit cum honesto laudatoque viro, si unam in ejus laudibus excipiam profundam avaritiam, explicabo : dicam, inter alia, quæ ultrò citroque sermocinando contulimus, ubi ad rem, quam volebam, penitus devenimus, sciscitatum esse me: num ille statuam Marii appellaret crederetque dominum Maria-
na

na villæ , vellerque aliquis huic marmoreo domino similis esse ? negasse tunc illum , rogatumque causam , eam dixisse , quia uti fruique ea villa saxum nequeat. rursum me percontatum esse , num Tantalum , qui

Hor.

sat. I.

lib. I.

- - - - à labris sitiens fugientia captat
Flumina , - - - -

Dominum putaret fluminis & pomorum ? eandem ille ob causam negasse , ac memorem Senecæi chori , illa retulisse :

Stat lusus vacuo gutture Tantalus ?

Impendet capiti plurima noxio

Phinæis avibus præda fugacior ;

Hinc illinc gravidis frondibus incubat ,

Et curvata suis fœtibus ac tremens

Illudit patulis arbor hiatibus ,

Hæc quamvis avidus , nec patiens moræ

Deceptus toties tangere negligit ,

Obliquatque oculos , oraque comprimit ;

Inctusque famem dentibus alligat .

Sed tunc divitias omne nemus suas

Demittit propius , pomaque de super

Insultant foliis mitia languidis ,

Accenduntque famem , quæ jubet irritas

Exercere manus : hæc ubi protulit

Et falli libuit , totus in arduum

Autumnus rapitur , sylvaque mobilis .

Denique interrogatum à me esse , an crumenam , aut arcam nummorum plenam ,

aut servum thesauri custodem censeret dominum pecuniarum ? quod cum constanter ille pernegaret , eoque causam perpetuo

referret , quod servus uti divitiis nequeat arbitratus suo : tunc verò laudata , quam is

in promptu habuerat , causa , ex eo petiisse ,

ut:

ut ejusdem causæ memor videret, quid re-
sponsurus sit; si interrogetur, an qui com-
positus nummis, cumulataq; magna opum
vi, ob aviditatem novi quotidie lucri, non
utitur, sed

----- congestis undique saccis

Indormit inhians, & tanquam parcere sa- Hor.
cris sat. i.

Cogitur, aut pictis tanquam gaudere tabel- lib. i.
lis,

an hic inquam, qui in magna divitiarum co-
pia, tamen

QVÆRIT, & inventis miser abstinet, &
timet uti.

Dominus sit appellandus, an custos? Atque
hæc potissimum ratione, sed longè cautius
& callidius pertractata, præsertim cum
res difficiliores incidunt, agendum existi-
mo cum Principibus viris, quibus ita subji-
cienda est veritas, ut ipsi eam invenisse suo-
pie ingenio, seque ipsi correxisse videan-
tur. Hactenus qua ratione adversum do-
minos se gerant famuli. Perge, discant etiam
à Plauto, quid cum famulis agant domini,
qui si certam expeditamque viam velint de
servitio domestico, deque familia be neme-
rendi, efficiendique nequid domi turbetur.
auferatur, in patrem-familias conjuretur,
Pœnulum audiant id compendio mon-
strantem

QVEM tu asservare rectè, ne aufugiat voles,
Esca atque potione vinciri decet,
Facile asservabis dum eo vincolo vincies?
Ita istac nimis lenta vincla sunt escaria,
Quàm magis intendas, tanto astringunt ar-
ctius.

Præce-
ptū da-
minis
datum,
Victus
libera-
litas.

Ita

Ita se res habet : hoc hamo capiuntur homines sapius, quam pisces. Rectè ille, elephantorum feritatem usque in servile obsequium demeretur cibus. sed quid ego elephantos loquor? homines visitantes aliena quadra, divitumque arrosores, ut loquitur

Sen. de benef. lib. I. *Ep. 26.* Seneca, atque arrosores, quam obnoxii vivunt potentium imperiis? dumque ad illorum arbitrium nutumque se totos fingunt, & accommodant, quàm dura, quam indigna patiuntur? ut non necesse habeam è veteri Comœdia recordari parasitos quibus imminuebatur identidem socco caput, atque Aulæ in faciem frangebantur, cùm nulla sit hoc tempore hominum natio æquè patiens injuriarum, atque ea quæ hisce vinculis escariis obligata est.

Dueeris planta, velut iclus ab Hercule Catus,

Juven. sat. 5. Et ponere foris, si quid tentaveris unquam. Hiscere, tanquam habeas tria nomina. - - -

Tria inquam NOMINA: quid ad hæc hærentes vos aspicio, Rhetores, idque ex me more vestro sciscitari gestientes? At revereri vos addecet tam multos, qui me honoris causâ circumstant, Præsules sapientia ac rerum administratione clarissimos: quorum in me audiendo humanitate non usque adeò abutendum vobis est, ut etiam ad apinas & tricas vestras recognoscendas hodie compellatis. Quamquam vos, viri eruditissimi, horum cupiditati facilè, ut arbitror, ignoscetis: quodque vobis prima ad discipulis gratum erat scire, nescire nunc vestri olim similes Rhetores meos pro vestra facilitate non permittetis. præsertim cum

cum in hoc solvendo trium nominum no-
do, magni quoq; literatores operam pone-
re non indignum litteris, ac lectoribus suis
arbitrati sint. Angelus Politianus, magno
vir ingenio, triumque linguarum peritia *In Mis-*
nobilis, existimat tribus nominibus Liber- *cel.*
tes indicari, qui cum manumittebantur,
ad nomen suum addebant nomina Patro-
norum. ita Eutychem libertate donatum
à T. Cæcilio. T. Cæcilium Eutychem, &
Dionysium à Pomponio manumissum. M.
Pomponium Dionysium appellari M. Tul. *lib. de*
lius Attico gratulatur. Sanè Tertullianus *Resur.*
servos ad libertatem vocatos, vestis albæ *carn.*
nitore annuli aurei honore, & Patroni no- *Manu-*
mine, ac tribu, mensaque honorari soli- *missio-*
tos dicit, quare hæc erit sententia Juvena- *nis in-*
lis. Adeò tecum superbè aget convivii do- *signia.*
minus, quasi ejus libertus sis, ab eoque ma-
numissus, ideoque perinde ac si in te ma-
gnam imperii partem adhuc obtineat, si
quod verbum inter epulas excider in cauto
tibi, jubebit ille te à convivio statim au-
ferri veluti hominem sibi obnoxium, quem
libertate suisque nominibus donaverit. At
Laurentius Valla perpetuus Censor littera-
rum, tribus nominibus mancipium sig-
nificari nequissimum, alludique arbitra-
tur ad vetus ænigma, T R I A cappa pes- *Homi-*
sima. siquidem apud Græcos, servi qui aut *nū ver-*
Cilices erant, aut Cretenses, aut Cappa- *sutissi-*
doces, mortalium versutissimi habeban- *nii qui.*
tur, ut Juvenali sensus sit: Tecum actum
iri crede in convivio, ac si servus esses ex
iis, quos Græci scelestissimos existimant,
adeoque rapieris repentè de mensa, non
secus

*Nobiliū
appel-
latio-
nes.*

secus ac si in te tria illa nationum nomina confluerint. Verum Jo. Britannicus Poëta Juvenalis interpres haud ignobilis, alio rem ab aliis trahit, affirmatque, tribus nominibus, nobiles describi, qui prænominē, nomine, & cognomine utebantur, quò illa spectant tum Aufonii in Gryp. ternarii numeri,

Edyl. 4. Tres equitem turmæ, tria nomina nobiliorum:

*In A-
dag.*

*Homo
trium
littera-
rum.*

*Homo
trium
litterarū
aliter
usurpa-
tum.*

tum Pauli Manutii huc transferentis Adagium, H O M O trium litterarum, quo nobiles affirmat indicari, quorum tria nomina primis tantum litteris scribebantur; quasi Juvenalis dicat. Si tu inter epulandum tentaveris unquam hircere, ac sermonem miscere nobilium libertate tanquam tribus insignitus nominibus; asportaberis illicò è conclavi, nec ulla habebitur ratio nobilitatis. Postremò non deest, qui hominem trium nominum interpretetur furem, ut idem sit, quòd apud Plautum in Aulularia ludentem, homo trium litterarum. Nam hunc, cui non licere super mensam quidquam loqui Juvenalis hic ait: paulo antè dixit, observari magna servorum suspitione tanquam furem, ideoque ad bibendum phialam, non poculum ex auro gemmisque dari.

*Vel si quando datur custos affixus ibidem,
Qui numeret gemmas, unguesque observet
acutos:*

Et hoc ipso loco cum furace illo pastore comparatur, quem pradas abigentem Hercules è specu magna arreptum vi pedibus abstraxit: quasi idem periculum imminet huic

huic convivæ , nempe ob eandem culpam :

Duceris planta , velut iclus ab Hercule Cacus,

Et ponere foris , si quid tentaveris unquam

Hiscere , tanquam habeas tria nomina. - -

Redeo ad Plautum. Vultis DOMINOS

æquè , ac SERVOS paucis litteris , unoque

versiculo ad omnem vitam persanctè ac

sapienter informari ? accipite quid senex

adolescenti filio de dictis melioribus instil-

let.

BENEFACTA beneficiis aliis pertegi- *Præ-*
to, ne perpluant *ptum*

Enimverò sive ad virtutes , sive ad benefi- *dominis*

cia dictum referas, nihil illo reperies huma- *ac ser-*

nz vitæ salutaris. Refer ad perpetuam, *vis da-*

nec unquam interistentem virtutum exer- *tum.*

citationem, præceptum habes ad sanctimo-
nia palmam contendenti expeditissimum.

Qui unico virtutis facinore securum se ar- *Virtu-*
bitratur, errat, nisi aliarum quoq; exercita- *tis exer-*
tione virtutum stabiliat firmetque id, quod *citatio.*

solum per se nutat ac ruit: VIRTUS virtutis

eget futura, ne cadat. non satis est jecisse

fundamenta, parietes extulisse, media-

na cubicula separasse; sine testo accipiet

domus inimicum imbrem, factoque vitio

passim perpluet, atque ad terram corruet.

Ita & tu te similem domui crede: si quid be-

nè pudicèque semel feceris, idque esse diu-

turnum cupis, adde novum facinus quo

prius tegas, atque hoc rursus alio facinore

sartum rectumque cura: alioqui, si benefa-

cta beneficiis continenter aliis non integes

brevi perpluent. Refer hoc Plauti dictum

ad

*Benefi-
centia
non in-
termit-
tenda.*

ad beneficentiam, præceptum habes ex in-
tima prudentia petitum. Quisquis in alium
beneficus es, ne malè operam ponas, nere
corruptum videas beneficium tuum; novo
beneficio vetus protege, atque ut novam
istam liberalitatem ab accipientis oblivio-
ne veluti à tempestate pluviaque defendas,
benefacta benefactis aliis pertegito, sic nun-
quam perpluent. Qui instat & onerat priora
sequentibus, etiam è duro, & immemori
pectore gratiam extundet. BENEFICIIS
illum tuis obside, ut quò se cumque, verat
memoriam tui fugiens ibi rete reperiat.

Sed hæc peculiaria singulaque, quibus
humanæ vitæ comparari adjumentum or-
namentumque à Plautinis fabulis ostendi-
mus, præcepta fuerint: libet jam ad dispu-
tationis calcem, manipulum congerere præ-
ceptorem; atque hunc postremum fabulæ
actum de Plauto concludere eo modo, quo
Plautus ipse primum actum Comediæ se-
mel inchoavit. Ergo quicumque aut clam
remotisque arbitris honesti quid agunt, aut
flagitia nullo teste securi comittunt; ut
sciant observari tacitè omnia, ac suam
quemque poenam præmiumque manere, au-
diant vocalibus è stellis unam inter homi-
nes assiduè versantem, explorantemque se-
dulo mortalium vitam, atque ad Jovem
accuratè singula referentem.

*Qui gentes omnes, mariaque & terras mo-
vet.*

Præce- Ejus sum civis civitate calitum.

*pta om- Ita sum ut videtis, splendens STELLA
nibus candida.*

data. Signum quod tempore semper exoritur suo,

Hic

Hic atque in cælo : nomen Arcturo est mihi : *Arcturus explorator rerum humanarum.*
 Nocturnus sum in cælo clarus, atque inter Deos,
 Inter mortales ambulo interdus.
 Et alia signa de cælo ad terram occidunt.
 Qui est Imperator Divum, atque hominum
 Iuppiter.

Is nos per gentes alium in alias disparat,
 Hominum qui facta, mores, pietatem, ac fidem.

Noscamus : ut quemque adiuvet opulentia.
 Qui falsas lites falsis testimoniis
 Petunt, quique in iure abjurant pecuniam.
 Eorum referimus nomina exscripta ad Iovem.

QUOTIDIE ille scit, quis hic quæret malum. *Boni maliq; scripti in Iovis tabulis.*

Mali res falsas qui impetrant apud Iudicem.
 Iterum ille eam rem judicatam judicat,
 Maiore multa multat, quam litem auferunt.
 Bonos in aliis tabulis exscriptos habet.

Atq; hoc scelesti illi in animum inducunt suum,
 Iovem se placare posse donis, hostiis.

Et operam & sumptum perdunt, ideo fit, quia
 NIHIL ei acceptum est à perjuris supplicii.

Facilius si qui pius est à Diis supplicans,
 Quam qui scelestus est, inveniet veniam sibi ;

Idcirco moneo vos ego hæc, qui estis boni
 Quique atatem agitis cum pietate, & cum fide.

Retinete hæc porro : post factum ut letemini.
 Quo equidem commento quid usquam,
 ordo vos, Auditores, non dicam ad ingenii
 specimen illustrius, ad orationis elegantiam
 concinnius, ad decori temperamentum accommodatius ;
 sed ad morum disciplinam, sanctitatemque vitæ salutariùs excogitari
 ac fingi potuit : profecto nihil : nisi hæc salu-

Admo- salutaria vitæ monita (permittite me hæc
nitio ad addere, Auditores, ne quem adolescentium
Rheto- in errorem ac fraudem inducat oratio mea)
res. nisi hæc, inquam documenta impuris amo-
Pudici- ribus, obscœnaque imitatione Plautus
tiz præ- corrupisset. Etenim AFFECTO semel ani-
caven- mo aliqua turpitudinis labe (Affici autem,
dum. aut certè affari à Plautinis fabulis necesse
 est) serò per admonitionem subsidia salus
 adornatur: MALE per mediam Suberram
 itur ad sobrium vicum, aut ad Pudicitiz
 facellum. Quod etiam atque atque etiam
 admonere necesse habeo Rhetores meos,
 ut intelligant Plauti Comoedias non esse
 accommodatas eorum moribus qui sal-
 vam integramque & vitæ, & linguæ casti-
 moniam velint: sed eam apud cautiore
 interim candidioresque scriptores tutò ac
 luculenter addiscendam esse. Sed non id
 ago in præsentia: neque hisce, quæ lauda-
 vi, præceptis deleri posse illius in amore
 sordes unquam putavi. Id autem ago, id-
 que nunc molior, ut collectis iis, quæ Poë-
 tam Comicum decent, virtutibus, simul
 obsequar ipse alienæ voluntati, simul si
 quid aliquando peccavit Plautus paulo li-
 centius in eo conventu Poëtarum, si quid
 adversus Ennium Statiumque aliquantò
 petulantius, ac supra Comicam hilarita-
 tem admisit, hisce tam multis ex adverso
 documentis, dignus habeatur qui eluere
 jam labeculas illas, atque omnem à se
 culpam noxamque amoliri ac deprecari
 meritò possit. Id quod ego si à vestra facili-
 tate impetravero, Auditores, si in pristinam
 apud vos gratiam, & quod inde fiet, si in
 Senatū

Senatum vestris suffragiis veterem festi-
vumque Poëtam restituerò; satis ille gratu-
lationis ac plausus datum à vobis fuisse fa-
bulis suis mea opera exstimabit.

PRÆLECTIO QUARTA.

Pistor Suburranus,

S I V E

Πρόβλημα, *Cur sternuentes salu-
tentur.*

SEDEBAM paucis antè diebus in he-
micyclo cum aliquot viris amore mihi
ac studiorum similitudine conjunctissimis
(Præsules & munere isto, & sapientia Illu-
strissimi) cum ecce se ad numerum amicus
addit peritissimus omnium, quæ Romæ us-
quam aut eveniunt, aut evenire homines re-
rum novarum cupidissimi comminiscun-
tur. Hic inter cætera refert ostentum ob-
venisse Romæ ingens: PISTOREM Subur-
ranum posteaquam ter ac vices continenti *Occasio*
spiritu sternuisset, vigesimo quarto sternuta- *pralect.*
mento animam efflasse. Hic eorum, qui hæc
mecum audiebant, unus intempestivè tunc
quidem facetus; Bellè factum, respondit,
ut qui vigesimam quartam jam pulsaverat,
ei noctesceret, quo jocularis cæteris haud per-
inde delectatis, ego rem aliò transferens;
Miseraim hominum conditionem, inquam,
scilicet hoc etiam ad reliqua mortis genera
addendum est, ut inter sternuendum quis
occumbat. Sciebam mille vias lethi: au-
dieram casibus propè innumeris mortalium

X

vitam

*Mortis
admi-
randæ
genera.*

*In Ma-
crobiis.
Laert.
lib. 2.
Vetulæ
descri-
ptio.*

vitam esse expositam : legeram apud Lucianum acino uvæ suffocatum periisse Sophoclem. non me fugiebat Diodorus Dialecticæ magister; qui ludicra quæstiuncula super cænam non protinus ad interrogationem Stilponis expedita, perstrictus ob id à Ptoleomæo, præ pudore nimio post expiravit. Sed nihil eo admirabilius, quod contigisse Zeuxidi inter pictores sua ætate facile principi scribit Verrius. Hic VETULAM coloribus expresseerat in tabula edentulam ac vietam, annis ac viribus defectissimam: dumque re absoluta, uti fit, ad opus agnoscendum redit, ridiculo illo aspectu delectatus, dū aniculam contemplatur suffarcinatam; breviculam, aridam, exsuccam, exanguem, bucculentam, recedentibus oculis, pendentibus genis extante deorsum mento, depresso introrsum ore, superstante naso neque integro neque sicco, enimverò suborto affatim risu, intercluso spiritu, ridiculum sanè in modum serio extinctus est. Hæc aliaque compluria legeram, inaudiveram, noveram, jam verò etiam sternuentem mori deplorandum est. Tunc ex ea vitorum corona, quæ concludebat, aliquis non malè litteratus in me intuens, mirari se dixit, cur in mentem mihi non venerit Gregoriani temporis, cum grassante per Italiam lue, passim homines sternutamento animam agebant: ex quo factum, ut sternuentibus, in magno quippe discrimine salutem cæteri precarentur: qui mos exinde relictus hodieque viget, ut honorem habeamus sternuenti, eumque salvere officiosè jubeamus. Cui ego, non id respondi tritum exploratumque

tumque perinde haberi apud omnes : sed, ut *Sternu-*
 se cumque res haberet, certè quod de salute *entem*
 impertienda dicebatur, ducebaturq; à Gre- *salutā-*
 goriani temporis calamitate, satis vereri *di mos*
 me, ne fabula non bonis authoribus ema- *unde:*
 nasset in vulgus. Id autem, dum aliquo

evincere testimonio antiquitatis aggredior,
 à primario viro (abs te, inquam, OCTAVI
 CORSINE Præsul illustrissime) vocor re-
 pente aliò, & cogor Senatum illum sapien-
 tium, conceptumque animo sermonem illi-
 cò relinquere: sed relicta semel ea cupiditas
 acrius animum stimulavit meum, ut ea su-
 per re pluscula investigarem, atq; apud vos,
 id quod ago in præsentia, de consuetudine
 sternutamenta salutandi non ingrata, ut
 arbitror oratione differerem, ac tibi præser-
 tim, OCTAVI, hoc quaecumque demum est
 munus offerrem elucubratum magnam
 partem invitatu tuo, si fortè possem hac ra-
 tione persolvere aliquid ob eam, quæ abs te
 confertur in me, laudem, dum præstanti in-
 genio prudentiæque tuæ quantum homines
 tribuunt (tribuunt autem persanè multum)
 tantum propemodum tribuere & mihi, qui
 in te nescio quid olim posuerim, videntur.

Age igitur, quamobrem sternutamenta *lib. 1.*
 honore prosequimur, sternuentiq; salutem *Hist. de*
 dicere consuevimus, inquiramus. *Reg. It.*

Et Carolus quidem S. GONIUS, si virum
 eruditum in paucis audire volumus, quæ-
 sitionem facile profligasse videri potest, dum
 annum exequitur quingentesimum nona-
 gesimum; quo anno Christianæ Reipublicæ
 moderabatur GREGORIUS, re quam
 cognomento major. *In dies, inquit, magis*

Sternu-
entium
osci-
antiū-
e
ortes.

An ex-
hoc
consue-
tudo
bene
precā-
di.
Quantò
anti-
quior
Grego-
riano
ævo
mos
que fue-
rit.

pestilentia sæviebat. ad cæteros autem ca-
sus ; quibus homines fœde passim absume-
bantur , hoc etiam mali accesserat , quòd
multi cùm sternutarent , alii cùm oscita-
rent , repente spiritum mittebant. quòd
cùm sæpius eveniret , consuetudo inducta
est , quæ nunc etiam observatur , ut sternu-
tantibus salutem precando , oscitantibus sig-
num Crucis ori admovendo præsidium qua-
rerent. Quibus rebus permotus Gregorius
ad cætera cælestis iræ piacula , postero anno
religiosam in die Resurrectionis supplica-
tionem instituit , atque solemnî pompa san-
ctam Dei Genitricis imaginem extulit. Ha-
betis jam Rhetores , ab Historia causam ,
cur salus sternuentibus imploretur. sed, aut
omnia me fallunt , aut Sigonius , & quot-
quot hunc morem deducunt à Gregorîani
temporis pestilentia, strenuè hallucinantur,
minusque animo vident , cùm non supra
millesimum annum videant id , quod mul-
tis ante Gregorium seculis fuisse , comper-
tum habeo. Non multis agam in re haud
obscura. Ajo consuetudinem sternutamenta
venerandi antiquiorem esse , quam ut à
Gregoriana memoria emanasse putandum
sit. L. APULIUS , qui trecentis non
minus annis antè Gregorium scripsit , dum
in Metamorphosi facinus commemorat
sternutamento detectum ; ait, apud fullonis
uxorem latuisse juvenem marito infensum ,
sed superveniente fullone , mulierem metu
exanimatam id in re trepida cepisse consi-
lii , quò juvenem occultaret. Erat ibi vi-
minea cavea è salicibus seu malleolis apta
in apicem cumulumve contexta , qua super
crate

erate lintea ac vela mulier explicaverat, ut inalbescerent subiecto sulphuris fumo. er- *Excita-*
 go eo sub integumento juvenem conclu- *tum*
 dit occultatque, & mensæ, quæ erat apud *sulphu-*
 hanc caveam, accumbit ipsa cum marito. *re, ster-*
Interim (verba recito Apulei) acerrimo *nutri-*
 gravique odore sulphuris juvenis inescā *mentū.*
tus atque obnubilatus, intercluso spiritu
 diffuebat, atque (ut est ingenium vivacis
 metalli) crebras ei sternutationes comma-
 rebat. Maritus è regione mulieris acci-
 piebat sonum sternutationis: cumque pa-
 taret ab ea sternutamentum proficisci, soli-
 to sermone salutem ei precabatur, sed cū n
 iteraretur rursū, ac frequentaretur sæ-
 pius, rei nimietate commotus, quæ res erat.
 tandem suspicatur, & impulsæ mensæ,
 remotaque cavea, producit hominem cre-
 bros anhelitus ægrè efflantem. Animadver-
 titis, Auditores, solito sermone salutem
 sternuenti dictam? non ergo à Gregorii
 tempestate inducta hæc consuetudo. Omit- *lib. 2.*
 to Athenæum Apulei æqualem, qui osten- *cap. 15.*
 surus sacrum fuisse veteribus humanum ca-
 put, affert indicii loco sternutamentum,
 quod homines venerari atque adorare soliti
 sunt. Sed ante utrumque PETRONIUS
 ARBITER (quem Tiberio Principe vi-
 xisse fama est) in Satyrico ludens non dissi-
 mili figmento describit remotum è rixa
 Gytona puerum, atque intra grabbatum &
 culcitras occultatum: dumq; omnes putant
 fugisse puerum inter turbam, nec quò
 abisset, suspicari possunt, Gyton (ita Petro-
 nius loquitur) collectione spiritus jam plen-
 nus continuo ita sternutavit: ut grabbatum

concuteret: ad quem motum Eumolpus con-
 conversus, salvere Gytona jubet. Videtis,
 Auditores, salutem sternuentibus implora-
 tam quinq; fermè seculis ante Gregorium.
 Perge, Tiberius Imperator tristissimus ho-
 minum, ut ait Plinius, & qui religiosis hisce
 officiis minimè capiebatur, nonnè dum
 vehebatur curru per urbem, sternuenti ho-
 norem habebat ipse, sibi que ab aliis exige-
 bat? ut refert hic quem laudo, PLINIUS
 in Historiis. Perge adhuc supra Tiberii ata-
 tem. ARISTOTELES (videte obsecro,
 Rhetores quantum vos ego à Gregorii tem-
 pestate removeam, atque in ultima penè an-
 tiquitate reponam) dum naturæ causas in
 Problematum quæstionibus investigat, me-
 ritò ait homines venerari sternutamentum,
 ac bene sternuentibus augurari, ea que super
 re populariter inquiri multa sapienterque
 definit. Sed illud jucundum æquè ac anti-
 quum est, quod Græcus Poëta ludit in Pro-
 clum, hominem Therſite Homérico defor-
 miorem, bene capitatum, acutè auritum,
 prolixè ac liberaliter nasutum. atque (ut
 quod ad rem pertinet. solem loquar) nasum
 nempe classicum atq; inter omnes antefig-
 nanum, tam ampla porrectum mole descri-
 bit, ut eum emungere ac detergere totum
 nequiret? quippe major multo erat, quam ut
 ad eum manus posset pertinere. additq; hinc
 etiam fieri, ut quando sternuebat Proclus,
 non imploraret sibi Deorum opem, ueque
 diceret, Ζεῦ πάτερ, Iupiter ô adſis: nimirum
 nasus satis amplè productus tam longè abe-
 rat ab aure, ut ad eam sternutamenti sonus
 non nisi aliquanto pòst tempore perveni-
 ret,

Lib. 28.
cap. 2.

Secl. 23
Probl.
7. & 9.

Locus
in na-
sum.

cùm videlicet jam dudum sternuisset , nec jam amplius ope Jovis opus esset, sic ait:

Ὅου δύναται τῇ χειρὶ πρόκλῳ τὴν lib. 3.
ῥῖν' ἀπομύσσειν, Floril.

Τῆς εἰνὸς γὰρ ἔχει τὴν χεῖρα μι-
κροτέρην.

Ὅου δ' λέγει, Ζεῦ σῶσον, ἵδαν πῶρῃ.
ὅου γὰρ ἄκκε

Τῆς εἰνὸς, πολὺ γὰρ τῆς ἀκοῆς ἀπέ-
χει.

aut, si mavultis , idem Latinè à me audite.
Non potis est Proclus digitis emungere nasum,
Namque est pro nasi mole pusilla manus
Nec vocat ille Iovem sternutans : quippe
nec audit.

Sternutamentum, tam procul aure sonat.

Maneat igitur, quod præfari voluimus, mo-
rem salutis implorandæ sternuentibus ex ea
commorientium calamitate non emanasse, *Quinq;*
sed multò ante Gregorianum Imperium *causa,*
contra Sigonii placitum valuisse. *Quæ* *cur ster-*
cùm ita res sit ; quærenda adhuc est cau-
sa, cur sternuentes salurentur. *nuentes*
Ac mihi *salutē-*
quidem (nam à stirpe ducenda res est) *tur.*
quinque veniunt in mentem causæ, ad quas
hujusmodi consuetudinem revocare pos-
sim. Religiosa, Medicinalis, Faceta, Poë-
tica, Auguralis. Hæc dum in medium affe-
ro, vos viri eruditissimi , quorum hic ego
florem tota urbe delibatum video, singu-
lorum momenta non tam pro sapientia
vestra , quàm pro tenuitate interim mea
penditote.

Prima
Principio, ut exordiar à RELIGIONE, *causa.*

Nico-
laus
Godi-
gnus in
vita
Silverii
lib. 2.
c. 11.
Sternu-
tamen-
tum
Æthio-
pici Im-
perato-
ris.

ea salutatio, qua sternuentem impertimus, non est salutis imploratio (libet enim in præsentia ita rem interpretari) sed veneratio est, atque honoris significatio: fit, cum obvios amicos salutare consuevimus, non eis quasi aliquid adversi acciderit, præsentem opem ac salutem precamur, sed officii causâ honorem salutando habemus. Hinc sternuenti assurgimus, caput officiosè detegimus, reverenter cum eo agimus: quæ omnia procul dubio venerationis argumenta sunt. Quo in genere nihil illustrius, quàm quod ferunt de MONOMOTAPÆO Imperatore apud Æthiopas, à quibus more gentis Princeps adoratur hic cum sternuit, qui adsunt ex templò venerabundi, concepta verba, quibus benè prospereque precari consuevimus, tanto clamore proferunt, ut facile qui agunt in Aula proximisque cubiculis exaudiant, ac fausta consalutationes clara & ipsi voce congeminant: quibus auditis sequuntur illicò in eundem modum qui versantur in foro ac domibus adiacentibus, quò fit, ut aliis ea ratione alios invitantes, & precationum verba præcuntibus, ingenti acclamantium veneratione, tota simul urbe sternutamentum Principis celebretur. Veneramur igitur sternuentem. At quamobrem hæc ei religio veneratioque præstatur? dicam. Sternutamentum è capite est, hoc est, è parte partium humani corporis principe, imò & sacrosancta, ut veteribus habita est: sive quòd in capite omnium sensuum collocata sit sedes, sive quòd Pallas è Jovis nara cerebro diceretur,

diceretur, siue demum quòd officina sapien-
tix appellaretur hominis caput. inde com-
municata videtur cum sternutamento san-
ctitas, creditumque olim etiam ipsam sacri
aliquid habere. Video me in re dubia ver *lib. 1.*
sari. Sed provoco ad Aristotelem, qui in
Animalium Historiis, sternutamentum ait
esse augurale signum, unumque ex spiri-
tuum omnium generibus sanctum & sa-
crum. Et miremur, si ii, quibus sternuta-
mentum sacrum habebatur, sternuentem
veneratione prosequerentur? sed quid mul-
tis opus est? eundem in Problematis ita de
causa disputantem audite. *Cur, inquit, ster- Sect 33*
nutamentum pro Numine habetur, non tus- Prob. 7
sis? An quia de capite membrorum maximè
omnium divino, ex quo provenit cogitatio,
suam ducit originem? Atque ex hac fortas-
se causa transmissam ad nos arbitror esse
consuetudinem sternuentem capitis hono-
re, officiosaque verborum appellatione ve-
nerandi.

Altera causa è MEDICINA petenda est, *Secun-*
si fortè cuipiam hæc plena religionis haud *da cau-*
facit ad hanc rem satis. Sternutamentū esse *sa.*
cerebri motum expellentis supervacaneum *Quid*
humorem adjumento aëris per nares attra- *sternu-*
cti, Philosophi sentiunt; & Hippocrates Me- *tamen-*
dicorum Princeps scriptum reliquit, sternu- *tum.*
tamentum fieri cū aër inani capite con- *Alb.*
tentus foras erumpit, eò autem sonum ede- *Mag.*
re, quia per angustias ei exitus sit. Hæc por- *l. 1. de*
ro salutaris expiratio est, ut merito sternu- *Anim.*
tamentum appellet Aristoteles indicium va- *c. 8. l. 7.*
letudinis: cujus idem causam investigans, *Aphor.*
illo ait significari bene caput valere, & posse *52.*

Sect. 33

Probl.

6.

Ster-
nuta-
mentū
indiciū
valetu-
dinis.

lib. I. de

Anim.

cap. 8.

In Ra-

tio.

concoquere: cū enim capitis calor humo-
rem spiritumque convincit, tunc excitari
sternutamentum solet. Quid, quod etiam
inter Medicorum arcana illud ab eodem
Aristotele ponitur, ægros affectosque &
gravi morbo decumbentes excitandos esse
ut sternutent: id nisi valent efficere, eorum
salutis spem nullam superesse: adeò sternue-
re, ac valere sese excipiunt, & cōsequuntur.
cujus causam pluribus investigat Albertus
Magnus rerum admirabilium solertissimus
explorator. Imò sunt, qui apud Græcos
scriptores observaverint, sternutamentum
pro sensu accipi, idemque interdum esse
sternuere, atque sentire. certè huc alludit
Aristophanis jocus, in cujus Poëtæ Comœ-
dia Dionysius baculo pulsatus, ictum pla-
gamque dissimulans, irridetur ab Æaro
qui percusserat, diciturque, Ego te fuste
pulsavi; cui respondet Dionysius: *Κατα-
πῶς ἐκ ἐπιλαπῶν*: At qua ratione non ster-
nuī? hoc est, ut Græco videtur interpreti;
Qua ratione non sensi? perinde ac si osten-
deret, plaga se affectum non secus ac palea
aut festuca levioris tactu affici nares con-
sueverunt: festivè nimirum conferens fu-
stem cum festuca, humeros cum naribus,
sensum cum sternutamento; ut quemadmo-
dum tactis palea naribus sternuimus, ita
pulsatis fuste humeris sentiamus: quare nul-
lius ait ictum fuisse ponderis, tantumque
hausisse inde doloris sensum, quantum si
festuca leviter percussus esset: ideoque mi-
rari se, cur tactus ex re, qua evocari ster-
nutamenta solent, ipse non sternuerit.
Qua ille dissimulatione, & gloriosi arro-
gantiam

gantiam percussoris elusit, & nobis inter-
 rim indicavit, sternutamento tantum in-
 esse boni, ut sensu vigere, atque sternue-
 re differant quidem voce, re sanè ipsa non
 differant. Quorsum igitur hæc de sternuta-
 menti salubritate disputatio? ut intelligatis,
 eam urbanitatem, qua sternuentem saluta-
 mus, lætitiæ significationem esse, qua ei ac-
 cidisse aliquid boni gaudemus, officioseque
 gratulamur. Argumento sit, quòd alicubi *Cur,*
 non *Salve* sternuentibus redditur, sed *Prosit,* *Prosit,*
 Addite, quòd apud veterem scriptorem le- *dicatur*
 gi, morem fuisse apud Græcos, non salutem *stern-*
 exoptare sternuenti, sed Deum Sotera ve- *nienti.*
 nerari, quasi ob rem, quæ bene ac salubriter
 evenisset, gratiam saluti haberent; eaque ve-
 neratione referrent. Verùm, quamvis ex una
 parte indicium valetudinis sit hoc respira-
 tionis genus, cùm tamen ex altera, humoris
 adhuc plusculum capite conclusum signifi-
 cet, adeò ut nec vulgus ignoret, effectum
 hunc esse bonum è mala causa; hinc sternu-
 tamentum & indicium morbi habetur fer-
 mè apud omnes, & apud aliquos planè mor-
 bus appellatur. imò Hebræis (quorum do- *l. 2.*
 ctiores hæc tenet opinio) *Ascerach*, morbum *c. 15.*
 hunc vocari Causa bonus affirmat in Athe-
 nezum. Atque ego sanè non dubito, quin He-
 bræi, qui sternuentem hac precatione com-
 pellant, PRO MEDICINA sit tibi; ad opem
 iis quæ supersunt morbi reliquiis imploran-
 dâ solemniter eò carmine utantur. Quin etiam *Pocu-*
 huc spectare crediderim morem illum, *lum*
 quem vigere apud Mesopotamiæ populos *Cruce*
 enarravit mihi qui vidit: dum convivæ in *signari*
 symposiis sicut non antè bibunt, quàm ab *solitum.*
 sacrorum.

*Et sterner-
men-
tum.*

sacrorum Antistite deducta in Crucis formam dextera poculum signetur; sic ubi sternerint, idem salutare Crucis signum super se figurari volunt. nempe ut morbus, qui residere adhuc capite videtur inclusus, ea precatione, manusque potentis imperio dispellatur. Quæ cum ita sint, cum ea respiratione, quæ dixi, duo significantur, merito nos sternuenti & gratulamur, quod aliquid ei salubriter obvenerit, & salutem precamur, quod salubritatis adhuc aliquid defuit; utrumque autem conjungimus, dum eum salvere humaniter officioseque jubemus. Id vero Aristotelem vidisse, hominem quantum est hominum acutissimum, facile ego quidem ex ejus verbis interpretor, dum loco quem sæpius laudo, ait homines perinde quasi bonæ indicium valitudinis, partis optimæ atque in primis sacræ sternutamentum colere, beneque sternuentibus dicere, atque augurari.

*Tertia
causæ
eaque
multi-
plex.*

*Scur-
rarum
sollo-
quium.*

Venio ad tertiam, quæ non una est, causam, sed eam è multis FACETI homines conflaverunt. Rem in medio ponam, vos eorum, quæ narro, fidem, aut originem ne quaerite: si placuero, authorem videtis; si seceus, rejiciam vos ad scriptorū veterum fragmenta, quorum nomina Vaticano jam pridē incendio conflagrarunt. Spectabant olim in Theatro Fabullus, Fannius, & Lemniscus festiva sanè capitula, & scurræ primarum partium; cum fortè M. Tullio Consuli sonore sternuenti universum ferme Theatrum assurrexit, quique propè aderant Senatores, salvere Romanum Consulem jussere. Tunc ii, quos, nominavi nugatores strenui

mur-

murmurantes foli secum, & Consulem clam
 ipsi quoque salutantes, Fannius quidem;
 Dentilogum te discupio, inquit, Romule
 Arpinas. Fabullus autem; Supremo ster-
 nuas, inquit, Nugipolylyquides. At Lem-
 niscus homo facie ac facetiis ridiculus; Ave
 inquit, atque vale cymbalum mundi, al-
 pha togatorum, somnium beatitatum, glo-
 riarum thesaure, Ilias pomparum, verbo- *Gloriosi*
 rum mercimonium; ventosum animal, lin- *homi-*
 gua ventitaria, preco vocalissime, crepita- *nia ap-*
 culum Senatus & fori. tum conversus ad so- *pel'a-*
 cios; Numquam ego vidi hominem, inquit, *tionem.*
 cui opus esset crebrius sternuere, quam
 Tullio. cū illi causam sciscitarentur; Nem-
 pe, inquit, ut plenum illud vento caput, *Quibus*
 sternuendo exoneretur. Scitis enim, opinor *crebro*
 idcirco esse à natura concessa homini ster- *sternue-*
 nutamenta, capitis ut spacia inanigravique *dum sit.*
 aere oppleta, ea respiratione laxentur. atque
 ego quidem non soleo sternuentes perinde
 omnes consalutare. siquem novi hoc capitis *Qui ster-*
 morbo laborare, ac sternuentem offendo, *nuenti-*
 huic ventosæ cucurbitæ libenter gratulor, *um sa-*
 quod eo laxamento gravitatem tumoremq; *lutandi.*
 capitis imminuat; cæteroquin existimarem
 me injuriam facere sano capiti, si eum co
 hæc ridicula gratulationis officia commu-
 nicarem. Cui FANNIUS; quasi vero tu hos-
 pes, inquit, adeo sis, atque ignarus hujusce
 consuetudinis, ut nescias unde hæc salutan-
 di origo defluerit. paucis adverte, docebo.
 Prometheus, is, qui ut aiunt Poetæ) ho-
 minum genus condidit, posteaquam è luto *Prome-*
 hominem finxit, advocavit illuc animantes *thei fig-*
 ferme omnes, ut particulam dissectam è sin- *mentu.*
 gulis

Homo gulis adjungeret principi limo. Nam timo-
quid ab ris aliquid à lepore non parum calliditatis
animā - à vulpe, ambitionis plurimum à pavone, à
tibus tigride satis forocia, nonnihil magnanimitatis
habeat. à leone, ab asino stolliditatis quantum

sufficit aliaque ab aliis excerpfit, hominique
 opportune inseruit, atque in loco, simula-
 crumque hominis collativum absolvit. Vix
 luteus homo vivere primum cœpit, cum ei
 statim nescio quæ sternutandi cupido ani-
 mo incessit; credo, quia humoris aliquid
 è recentiluto cerebro incederat. Ergo bis
 terve capite minatus, sternuit deniq; tanto
 cum tonitru (illa enim prima omnia longe
 majora fuere, quā hæc nostra ut animantes,
 quæ circū erant, eo fragore perterritas rei;
 ignaras huc atq; illuc abegerit, ac longe la-
 teq; præcipientes fugaverit. Tunc enimvero
 Prometheus, ut erat acuto vir ingenio, intel-
 lexit in cæteras animantes imperium homi-
 nis, quippe qui unus omnes nutu sonoque
 perculisset ac fugasset, statimq; hominē Re-
 gem omnium salutavit. Ex quo deinde factū
 ut quoties sternueret quis, quasi ob instaura-
 tivam memoriā ejus sternutamenti, quo ho-
 minum primus imperium cepit, eum salvere
 gratulabundi jubeamus. Hæc ubi absolvit
 Fannius; *Dicis tu quidē* aliquid inquit FA-
 BULLUS, sed rei causam tentabundus potius
 petis quam attingis, accipe à me medullam
 veri. Finxerat ex humo hominē Prometheus
 (nisi nos Poetæ fallunt) cum è vestigio im-
 petrat à Minerva tutelari Numine, ut spati-
 ari sibi paulisper liceat inter sydera. Habebat
 ille occultatam sub pallio ferulam, quam,
 ubi accessit ad Solem, illico protulit, admo-
 vitque.

*Vnde
 fluxit
 origo
 salutandi
 sternu-
 entem.*

*Prome-
 thei fur-
 tum.*

vitque ad publicum ignem, atque accendit, statimq; inde se proripuit cum accensa face, & multo, quam afeenderat, celerius descendit; aiunt enim eum; qui ex alto cadat, facere via compendium. Cum terras attigit, recta ad suum hominis figmentum, quod animæ plenum reperit, ei que flagrantem igne ferrulam in manum tradit. ille, ubi facem accipit, calefacto, ut opinor, capite ab eo igne, qui ut erat Solis, ira sternutamenta proritare solet, valide sternutavit, simulq; inopinato illo afflatu, & aspersione facem exstinxit. Nimirum percussus tam repentino casu Prometheus, præ dolore atque ira, quod videret ignem atque operam se perdidisse, parum absuit, quin sublatum è terra saxum in hominis ignavissimi caput excuteret; fecissetq; nisi ille idem qui extinxerat, altero sternutamento (comitata hæc enim esse so- *Secl. 33* lent quæritque sapienter Aristoteles, cur bis *Probi.* plerumque sternuere solemus) semimortuam facem vehementi spiritu forte suscitasset, ac restituisset. Tunc vero Prometheus gratulatus est homini recuperatam lucem, & *Mos salutandi* sternutamentum (recuperationis causam) *ster.* veneratus est ipse, & omnis ab illo posteritas *nuen-* imitata est. Sic ille, At LEMNISCUS, Nugæ ac *tem un-* folia, inquit, nisi hæc addatis: Prometheus *de.* hominem finxit, ex ejusq; sternutamento originem salutandi in posteros propagavit. Vero veriora hæc dixistis: una in re aberrastis ambo, ego in viam revocabo. Sternuit is quidem ex argilla fictus homo, non tamen quia humesceret ei plusculum, aut incallescere caput, sed aliam sane ob causam, quæ verbo expedio. Nondum opus plane absol-

verat

Prome- verat artifex, illudque veluti castigaturus ex
thei ho- intervallo contemplabatur, uti fit, à fronte,
minis à tergo, à latere, cum animadvertit nasum
in in- exsiccata contractaque argilla paululum
staura- recessisse, atque aliquanto breviorē, quam
tio. sagacem hominem deceat, apparere. Quare

in ampliorem formam redigendum cen-
 suit, dumque figularem cretam retractat
 nasum liberaliter producit, forte venulam
 inter nares, per quam spiritus permeat; im-
 prudens tetigit, ac sternutamentum con-
 tinuo provocavit. Verum tanta ille vi ster-
 nuit ut dentes (quia nondum firmitus ad-
 hæserant) ad unum omnes excusserit, ex-
 pueritque. videlicet exanimatus ea re Pro-
 metheus, illico exclamat; TIBI Jupiter
 adsit, quam opem, quemadmodum tunc
 imploravit ita in posterum eidem sternuen-
 ti ob metum, ne eadem calamitas rursus ac-
 cideret, repetere consuevit, tradiditque no-
 bis veluti per manus hunc morem, ut iis-
 dem verbis DIR te adjuvent, sternuenti
 præsto simus. Quamobrem vides opinor,
 Fanni, cur hesternā die avum tuum senem
 Acherunticum non salutaverim sternuen-
 tem: in quo tu me inurbanum, aut severi
 hominem supercilii pro tua humanitate in-
 terpretatus es. Quid enim Deos frustra fa-
 tigarem, cum nihil edentulo jam seni ti-
 merem ab eo sternutamento, quod in ho-
 mine quid ageret, quosve dentes excluderet
 non habebat? Vix ea Lemniscus: cum emis-
 sa in Theatrum fera alio repente oculos
 mentesque omnium transfudere. Et vos
 quoque, Auditores; à fabula & ioco trans-
 ferte animum ad Poeticam, & Augura-
 lem.

Vnde
ad nos
perve-
nerit
mos sa-
lutandi
sternu-
entem.
Senes
sternu-
entes
cur non
salu-
tandi.

lem causas, quas vestrae in me audiendo liberalitati postremas hodierno die reservavi.

Quarta à POETIS petenda est causa, Etenim Homerus,

---- à quo, seu fonte perenni,

Quarta
causa.
Ovid.
de mor.
Tib.

Vatum Pieriis ora rigantur aquis,
existimavit, è sternutamento praesensionem elici secundam & faustam, nimirum inimicorum insidias brevi detegendas, ac retorqueundas in earum authores, Id Poeta docuit in Odyssaea, cum Penelope post recensitas injurias sibi à Prociis illatas, hæc addit :

lib. 17:

Εἰδ' Ὀδυσσεύι ἐλθεῖν καὶ ἰκοιτ' ἐς
πατεῖδ' αὖ γαῖαν.

& cætera, quæ translatis è Græco verbis, ita se habent.

At si Dulichius, quo non usquam fuit alter,
Fortior in Danaïs, qualis bellator Vlysses,
Vtilis & diras, & clades pellere tectis,
Iam venturus erit contingens dulcia rura.
Prole sua junctus patriis fortissimus armis,
Vliscetur, ait. Cum sternutavit in arce.

Telemachus clare : risit Regina salutans
Omen Penelope, subitoq; hæc verba subulco
Addit. Ades Pastor, celera, revocetur ut hospes
Quamprimum, anne vides ad singula dicta
sonore

Tele-
machi
sternu-
tamen-
tum.

Sternutasse mihi natum : ergo turba Procorum
Cesa omnis, sed non incerta morte jacebit.

Ita homerus, qui sicut disciplinas, artes-
que, ac ritus propemodum omnes edocuit
antiquitatum, ut scribit in Homero Plu-
tarchus ; sic hisce versibus author fuit, ut
vulgo existimaretur, sternutamento arca-
nam significationem inesse adversus insidias

Insida-
rum si-
gnifica-
tio.

ac

*lib. 1.
de An.
c. 8.*

ac dolos, credereturque, si inter loquendum de inimico, sternutamentum cuiquam excideret, eum omni fraude superiorem esse futurum. Cujus moris haud ignarus is, qui naturæ arcana avidissime indagavit, Albertus magnus scriptum reliquit, cujusmodi respirationes apud homines commentitiæ & vana mirantes duarum rerum signum esse: alterum, argumentum afferre veritatemque conciliare dicto, cui sternutamentum interveniat: alterum, eum qui sternuit (præsertim si sternutamentum repetat) brevi liberandum esse ab iis, quibus premi videbatur, angustiis & inimicorum metu. Atq; hinc apud veteres consuetudo induci cœpta est, ut sternuenti propitios præsentisque Deos implorarent, nempe ut si quid superesset periculi, quod ejus capiti immineret ab hostili fraude, ea precatione penitus averteretur.

*Quinta
causa.*

*lib. 1.
lib. 2.*

*Observatio
temporis
& loci in
sternuendo.*

*Secl. 33
Prob. 11*

Superest AUGURALIS causa, quæ huic, quæ de agimus, cum similitudine, tum loco proxima est. Et sternutamentum quidem inter Auguralia fuisse signa Aristoteles, ac Tullius ille in animalium Historia, hic in Divinatione authores sunt. Nec desunt qui affirmant, propterea dici interdum Græcis sternutamentam ὀρνυ, qua voce & avis, quæ concipitur augurium, & ipsa divinatio significatur, quia non minus sternutamentis, quam avibus auguria sæpenumero caperentur. Hinc illa veterum religio; si mane sternuissent, ominosum putabant, credebantque irritos fore conatus rei, quæ eo inceperant die contra, si sternuissent à meridie, feliciter eventura omnia sperabant: cujus investigat causam in Problematum quæsti-

quæstionibus Aristoteles. præterea exaudire
ad dexteram partem sternuentem quempi-
am, felix omem habebatur, triste ad lævam.
Sic Eustathius observat Iliados septimo, sic
animadvertit Interpres Theocriti in Edyl-
lyum, cui titulus Thalyfia. Sic Themistocli
ante navalem pugnam in prætorio sacrifi-
canti, *clara*, inquit Plutarchus, *ex hostius*
flamma repente fulsit, & bonum omen ster-
nutamento à dextera parte datum est. Imo
qui non aliud fuisse aiunt celebrem illum,
multorumque disputationibus nobilitatum
Socratis GENIUM, quam sternutamentum;
opportune rem nostram explicant: Legimus
enim, Socrati quidpiam agere meditati si
dextrorsum aliquis forte sternuisset, lætum
ea re Socratem, solitum fuisse conferre tunc
se ad agendum: si sinistrorsum: Genio ita
significante, restitisse atque cessasse. quin
etiam ipsius sternutamentum Socratis si
obvenisset ei aliquid acturo, confirmasse e-
jus propositum, si agenti, inhibuisse. Nec a-
lia legendum interpunctione Catullum pu-
to. de Acme atq; Septimio, quam ut ad ap-
probationem dextram referatur dum ait:

Hoc ut dixit amor, sinistra ut ante,

Car. 46.

Dextra sternuit approbatione.

Sed præter hæc duo, tempus inquam, & lo-
cum in quo sternutamentum ederetur, video
nihil certi in eo positum fuisse: imo anim-
adverto sternutamentū apud Veteres omen
ANCEPS ac medium habitum esse: neque ex
augurali disciplina plane patuisse, prospe-
rene aliquid, an improspere portenderet. Si
quis convivarum dum fercula removeban-
tur, aut mensa tollebatur, forte sternuisset,
inter.

*Sternu-
tamen-
tum*

omen

anceps.

Obser-

vatio.

nes ri-

diculæ.

*lib. I. de
doctr.
Christ.*

*Lib. 6.
Deus
sternu-
tamen-
to ex-
cussus
quid si-
gnifica-
verit.*

infer dira habebant, atq; ad exitiū quod por-
tenderetur avertendum, mensam iterum ef-
ferri jubebant, atque epularū aliquid rego-
stabant, ne convivium tam diro omne defi-
tum videretur. Quin etiam, ut D. Augustinus
refert, Veteres mane surgentes è lecto, si
dum calceū induebant, sternutamentū obti-
gisset confestim lectum repetebant, ut auspi-
catius surgerent, infortuniumq; eo die forte
secuturum evitarent. Repeti te animo: Au-
ditores, id quod Herodotus scribit in Erato
de HIPPIA Pisistrati filio. Hic, dum milites
suos in hostilem terram egressos impigre sa-
pienterque disponit, sternutamento soli-
to vehementiore dentem expuit, cum
jussisset ex arena sustolli, nec tamen uspiam
diu multumque conquisitus appareret, sa-
spirans Hippas; Hæc terra, inquit, no-
stra non est, milites, nec eam nobis subji-
cere ulla armorum vi poterimus, sed tan-
tam in ea partem obtinebimus, quantam
dens modo excussus regit. Quid Guber-
nator Atheniensium classis? quæ in Cor-
cyraos dimicatura vix solverat è portu,
cum ille sternuentem ex remigibus nescio
quem fortuito audivit, tantoque metu
corruptus est, ut tanquam si inauspicato
solvissent, receptui canere statim coepe-
rit: recepissentque se in portum, nisi Ti-

Quantū M O T H E U S Imperator contempto forti-
omnis ter augurio, augurem meticulosum objur-
olim in gasset; Miraris, inquiens, è tot hominum
sternuta millibus unum esse, cui caput humidum
mento. sit. Non ita in Græcorum concilio tradi-
In Cyro ita res est: in quo dum X E N O P H O N
min. l. 6 verba faceret, sternuit ex adverso militum

unus

nus statimque felix omen accipere omnes,
 de ducem Xenophontem auspicato creaverunt.
 Agnoscitis igitur, Auditores, sternutamen-
 tum medii ancipitisq; ominis fuisse, & mo-
 do secunda, modo adversa præmonstrasse.
 Quare cum ex augurum disciplina non per-
 petuo constaret, quæ fausta, quæ ominosa
 sternutamenta forent; factum est ut Vete-
 res plus nimio superstitionibus obnoxii,
 rem dubiam atque utroque trahentem exi-
 stimaverint bonis esse verbis adjuvandam,
 atque ad avertendam si qua immineret ca-
 piti cladem, Deorum auxillium sibi aliisque
 sternuentibus implorarent. Dicebat Xeno-
 phon apud milites suos, atque ambigebat,
 satiusne foret, ut se ultro barbaris dederent,
 an potius injurias ab iis acceptas præsentem
 animo ultum irent? cumque in hanc par-
 tem Xenophon inclinaret, adderetque spe-
 rare ac polliceri sibi victoriam, si confirma-
 tis paulum viribus aperte bellum hostibus
 indicerent; statim nescio quis è concione
 sternutavit, quo omine audito cuncti milites
 ad terram abjecti Deum venerati sunt. tunc
 Xenophon intentus in occasionem dimi-
 candi, Quoniam, inquit, viri fortissimi,
 dum verba de salute facimus, nobis ab-
 sove omen extitit, eidem Deo votum nun-
 cupandum pro communi salute censeo:
 quare, cui videtur idem manum tollat; ac
 manum quidem omnes sustulere, votoque
 nuncupato Præa cuncti cum plausu ci-
 tarunt. Usque adeo unius gregarii militis
 sternutamentum ad rem pertinere publi-
 cam arbitrata sunt Græcorum copix, at-
 que ut omen illud feliciter caderet, preci-
 bus

Sternu-
 tamenti
 indicio
 bellum
 suscep-
 tum.
 In Cyro
 min. l. 3

Subla-
 ta ma-
 nus in-
 dicium.

bus votisque à Deo poposcerunt. Hanc igitur Veterum consuetudinem ita exceperunt, consecrata tunc ætates, ut hanc ipsam ob causam ad sternutamenta subjungerent solemne precationis carmen. Cerrè suo ævo idcirco salutarì solitos sternuentes indicat Plinius, eo quam initio laudavi loco, quod vulgo crederetur, ea salutarium religione verborum omnia fortunari. In Christianorum porro mores immigravit ea præcatio, retentaque est non augurii, sed Officii causa: & ut illi ad omen avertendum sic nos ominum securi ad salutem implorandam officiosa hæc obsequia & salutationes sapientius sanctiusque transtulimus.

Exposui hætenus, Auditores, quæ mihi dicenda constitui de consuetudine sternutamenta salutandi: quæ si privatim meos apud Rhetores solus cum solis voto dixissem meo; equidem nonnullam (quid enim dissimulem?) in re præsertim nova laudem expectasse. At vero in hac luce doctrinæ in hoc flore nobilitatis apud vos omnis eruditionis genere præstantes Viros, quos hic intueor sane plurimos, si veniam condonationemque pro vestra humanitate retulerò ego quidem operam hodiernam haud male posui.

FINIS LIBRI TERTII.

PARADIGMA
ELOQUENTIÆ,
EX HISTORIA
BELGICA:

R. P. Famianæ Stradæ Romani
è Societate Jesu.

Excerpta.

EX QVIBVS RHETORICÆ
studiosi, Principes etiam, Belli Duces,
atque Consiliarii facilem methodum ha-
bent sententiam suam in publico
confessu Magnatum apte, bre-
viter, & nervosè,
offerendi.

OXONIÆ,
Typis W. HALL, 1662.

A D L E C T O R E M.

FRequentissimo usu venit, benevole Lector, ut in Senatu, vel consiliis domi militiaeque institutis, vel in aliis etiam hominum conventibus atq; negotiationibus, Iudicium de re aliqua nostrum, sententiaque in medium sit proferenda. Quia vero in hisce occasionibus Sermonis brevitās, nervusque orationis maximus in Oratore requiritur, neque ea accise Eloquentiae virtutes facile ex propositis longiorem Orationum exemplis hauriuntur, Paradigmata quaedam brevioris Eloquentiae, sive proferendarum in dictis occasionibus Sententiarum, ex erudita R. Patris Famiani Stradae Historia de Bello Belgio, excerptimus, in quibus Principes, Belli Duces, Consiliarios, aliosque magni nominis ac virtutis Viros suam in propositis diversa de re quaestionibus sententiam declarantes induximus, & tanquam verum, vivumque Brevioris Eloquentiae exemplum omnibus Artis bene dicendi candidatis imitandum proposuimus.

Si placet, Amice Lector, propositum nostrum, fruiere simul, ac Vale.

P A.

PARADIGMA I.

ORATIO

*CAROLI V. CÆSARIS AVGV-
sti, Regis Hispaniarum & Provinciarum
Belgii, abdicantis à se regna, & in filium
Philippum II. transferentis, Ad Belgarum
Ordines : cui præmissa est Præfatio Philiberti
Bruxellii præcipui consiliarii. Ex lib. i. dec. i.*

PRÆFATIO ORATIONIS

Philiberti consiliarii.

Nobiles Belgarum Proceres, Ordines-
que Cæsar ingravescente indies vale-
tudine præfractus, prostratusque serio ad-
monetur ut suprema componat : & quam
rerum molem sustinere diutius pro dignitate
quæ se imperiumq; deceat haud possit : ma-
ture transferat in Philippum filium Hispani-
æ Regem, ætate & Sapientia tanto oneri
parem. Itaque Cæsar quod sibi quod Regi,
quod provinciis benevertat, omni se Belgii
Burgundiæque imperio abdicat : juratam
sibi fidem populis remittit : Philippo filio
Hispaniæ Regi jus, possessionemque Belgii,
Burgundiæque ex animi sententia tradit.

CONTINUATIO ORATIONIS

per Carolum V. facta.

Scitis Belgarum Ordines quæ à septimo
decimo ætatis anno ad hanc usque diem
peregerim : Expeditiones, profectionesque
novem in Germaniam, sex in Hispaniam,
septem in Italiam, quatuor in Galliam, de-
cem in Belgium, duas in Angliam totidem

Y

in

in Africam, mari undecies remento, suscepi. Adhæc bella, paces, fœdera, victoriasque nostras cognovistis. Eorum operum finis non alius propositus mihi fuit, quam religionis atque Imperii tutela. Id à me dum per valetudinem licuit, ita Deo duce præstitum, ut Carolum hætenus vixisse & imperasse, nullos nisi hostes pœnitere possit. Jam quando vires, ac propemodum vita deficiunt, scitorem non mihi futurum dominandi amorem ante meorum salutem: pro sene itaque membris capto, ac magna mei parte præsepulto validum juvena, experrectique vigoris ac virtutis Principem substituo. Ei ut obedientiam Provinciæ præstent, simul ut inter se concordiam atque in orthodoxa Religione constantiam sedulo servent, demum ut mihi, si quid in ea cura peccatum fuit, benigne cendonent; oratos ex animo volo. Ego certe fidei vestræ obsequiique semper apud Deum, cui uni victurus sum, per paucos illos, qui supersunt dies, non immemor sum futurus.

PARADIGMA II.

ORATIO

CAROLIV. CÆSARIS AD

Filium Philippum II. dum regna in eum transfert. Ex l. i. dec. i.

SI Hæc Provinciarum possessio ad te morte mea pervenisset, meritis aliquid essem apud te fili mi: relicto tam opulento, auctoque per me patrimonio. Nunc, quando non necessitatis hæc, sed voluntatis hæreditas est, & præmori patrem libuit, ut mortis beneficium anteverterem; quicquid mihi pro hac anticipati temporis usura plus debes

debes, id in horum amorem, curamque populorum ut transferas, jure postulo. Reliqui reges se filiis vitam tradere, regna se tradituros gaudent. Ego posthumum hoc donum præripere fato volui: geminatum gaudium arbitratus, si te non magis viventem ex me, quam ex me regnantem vivus aspicerem. Exemplum hoc meum pauci imitabuntur: nam & ego quam sequer ex omni retro antiquitate vix habui. Laudabunt certe consilium ubi te dignum comparent, in quo prima hæc documenta monstrarentur. Id efficies, si quam adhuc coluisti sapientiam, si Dominatoris omnium timorem, si Catholicæ Religionis patrocinium, si juris legumque tutelam, vera ubique regnorum firmamenta perpetuo retinueris. Unum superest, quod voveam ad extremum Pater, ut tibi proles hujusmodi adolescat, in quam regna transferre possis, necesse non habeas.

PARADIGMA III.

ORATIO

MARGARITÆ PARMENSIS,

*Belgii Gubernatricis, pro inquisitione**Fidei conservanda, contra Conjuratos Belgas. Ex lib. 5. dec. 1.*

SI malis ingruentibus afferre medicinam dolendo, querendoque possemus, non erat quod ego vos hodie repetito consultandi labore fatigarem; quum satis querelarum fuerit hesterno die, nec fere quicquam præter privatas offensiones è plerisque vestrum in commune collatum sit. Sed æquæ licet querimoniarum, amittunt, si importunæ sint, æquitatis partem, certe avertunt alio

consultantium mentes, agitatique tanquā à fundo eorum animis, veii conspectum inturbant. Postulaturus est à me sociorum nomine Brederodius, ut inquisitionis tribunal amoveatur, ac pœnæ pro Religionis causa edicto propositæ mitigentur: Ego quid responsi dandum sit, aveo nunc audire de vobis, quorum fidem ac prudentiam sæpe sum experta, sed ante sententias vestras præfari me pauca, neque molestum vobis, neq; alienum à causa duxerim. Audio esse non paucos, qui imperatoris Caroli parentis Dominiq; mei edicta (nam de inquisitione mox subjungam) carpere palam audeant uti inclementia, barbara, populis non ferenda. Profecto qui sic obloquuntur non modo injuriam faciunt sapientissimo Principi patriæque amantissimo; sed vestro, Equites, collegio, sed Senatorum Concilio, imo totius Belgii Ordinibus, quorum omnium judicio, consensuq; Cæsarem tulisse eas leges, haud dubie recordantur aliqui vestrum; & legere omnes liquido queunt in anni millesimi quingentesimi trigesimali primi edicto, in quo cætera ejus placita Principis innituntur. Cur ergo in præsentia severitatem Cæsaris accusant? cur ea nunc damnant, quæ ante aut ipsi probaverunt, aut omnium probata suffragiis non ignorant? An quia hoc tempore se morbus intendit, idcirco remittenda est cura? & quæ ratio persuadebit, ut exedente novas quotidie Reip. partes hæresum contagione nos ignem ferrumque mollius tractemus? Neque alio spectat Ecclesiastica adversus hæreticos inquirendi potestas, nisi ut per eam impiorum hominū audacia

audacia aut metu retardetur, aut supplicio puniatur. Scio adversus hoc tribunal effuse ferri omnium odia; quæ redarguere, ac contratendere mihi consilium non est in præsentia. Quanquam hoc tribunal non est in Belgio novitium inventum, uti scitis; & jam sexdecim sunt anni, quum illud in hisce provinciis statuit Pater meus. Sed quid ergo severitatis habet hæc Quæditorum censura, quod edicta Cæsaris non habeant? imo si recte vobiscum repetatis, multo hæc, quam illa severiora sunt. Ut merito Rex in iis, quæ tribus ante annis hic ego perlegi literis, multis vestrum audientibus miraretur, cur tantopere ab Hispanica Inquisitione timerent Belgæ, qui iisdem Religionis causis pœnas longe plures ac majores in Edictis Caroli comprehensas haberent. Quod si ea Edicta sapienter à Principe lata, consensuq; Ordinum excepta sunt; non video, cur adversus inquisitionem, quæ eodem pertinet, & mirius agit, tam acerbe homines impotenterque invehantur. Hæc porro non ideo à me dicta sunt quasi vobis præripere voluerim deliberandi judicia, libera illa per me fuere, eruntque semper. Vos ne libertatem vobis adimat aut ira, aut studium pro vestra sapientia curabitis.

PARADIGMA. IV.

ORATIO

CONTRA INQUISITIONEM

Fidei differentium pro conjuratis Belgis, Ex lib. 5. dec. 1.

NUnquã sane per illa Imperatoris Edicta neq; religioni, cujus sensum cultus

decreſcit, neque civitatum ſecuritati, quas eo ipſo nomine turbatas toto Begio intuemur, ſatis conſultum videri cupiam poteſt. Et tamen cum ob Religionem, tranquillitatemque conditæ ſunt, neutrum ab hiſce Imperatoriis edictis plane præſtari poteſt. Cur ergo nefas putatis, demptis inde, aut potius mutatis aliquot pœnis, eas mitioris eoque obedientiæ populorum aptiores efficere? Profecto majus famæ periculum ſubire Principē necesse eſt, ſi manere velit legem, cui multitudo non pareat, quam ſi eadem ad uſum accommodata, populos in obſequio contineat. Quod vero ad Inquiſitionem attinget, ſatis apparet eam nulli hominum Ordini acceptam eſſe, adeo ut Antverpiæ nemo ſit tam tenuis fortunæ, qui ſclopum, aut haſtile aliquod non oſtendet mineturq; illo ſe telo uſurum in eos qui Hiſpanicâ Inquiſitionem inferre in urbem conſtantur. Imo & Episcopos non levi affectos injuria videmus: dum Religionis cauſæ, quarum cognitio ad ipſos jure pertinet, ad poſterius hoc Quæſitorum tribunal transferuntur. Sed fruſtra hæc ad diſputationes revocantur, ubi ad portas ſunt conjurati, quorum antequam poſtulata rejiciantur, conſiderandum eſt etiam atque etiam, an, ſi illi ſtimulantibus hæreticis, vim forte parent; tantum ſit domi præſidium, quo ſubitæ irruptioni popularium, ac finitimorum, qui ſe ad foedus haud ſegniter, aggregaturi ſunt, obſiſt queat.

PARA-

IN QVA CONSULTATIONE

*Habita super proposita quaestione, pronun-
tiatur nomine Senatus Consulti Sen-
tentia differendæ Inquisitionis*

Ex lib. 5. dec. 1.

QUandoquidem Cæsaris ac Regis con-
siliū non alio spectavit per eas de
Fide Quæstiones & edicta, nisi ut vetus
Religio integra servaretur; hætenus usur-
panda fuerunt illa remedia quoad hujus in-
columitati caveretur. Porro cum duplex sit
genus Inquisitionis, alterum muneri Epis-
coporum adjunctum, alterum certis judici-
bus à Pontifice Maximo impositum: que-
relæ atque odia populorum fuere duntaxat
in hosce Pontificios Quæstiores: quos li-
cet Carolus Cæsar invexerit in Belgium, id
tamen coactus fecit Pastorum inopia, ne-
negligentiaque. Quæ ratio cum in præsentia
cesset, simulque tantopere mortales abhor-
reant ab externâ hujus inquisitionis nomi-
ne, non debet adversantibus populis tam
violentum intempestivumque remedium
obtrudi. Quare sine ulla Religionis jactura
condonari aliquid potest conjuratorum pe-
titioni. Sed ne quid hæreticis ea in re ce-
dere, aut quicquam illorum gratiæ dare vi-
deamur ita respondendum conjuratis esse
censemus. Non esse quod de inquisitione
laborent, ejus usum intermittendum, quum
ipsi Quæstiores detrectent exercere jus
suum non petita ab novo Pontifice pote-
state; quam petere, ut munus suum cautius
obeant, consuevere, Quod vero ad poenas

attinet Imperatoriis edictis comprehensas adversus hæreticos, non eas tollendas, sed cum capitis fere sint omnes salubri aliquo temperamento mitigandas. Sic Episcopos, sic juris humani, diviniq; peritos, sic ipsos Quæsitores sentire, ac dicere: Imo sic Cæsarem Carolum facturum fuisse, si viveret; quando ipse ob similes difficultates anno millesimo, quingentesimo quinquagesimoque postulante Maria Hungariæ Regina ejus Sorore, easdem pœnas quas ante statuerat, emendare ac lenire non inutile, aut indecorum arbitratus est. Atque in hunc modum conjuratis blandius acceptis in præsentia dissolventur eorum coetus (quod plurimum referret) ac tempus interim capi poterit, quo absq; hujusmodi turbis, ideoq; majore cum imperio, publica hæc negotia administrêtur.

P A R A D I G M A . VI.

ORATIO

QVA BREDERODIVS BELGARUM Conjuratorum Dux Margaritæ Parmensi, nomine suorum complicum, offert libellum supplicem. Ex eodem lib. 5. dec. 1.

Nobiles Belgæ, quos hic coram Celsitudine tua vides, aliiq; ejusdem ordinis, qui propediem aderunt sane complures, ideo una mecum convenere, ut quanto studio à te aliqua petant, ex hac ipsa celebritate cognoscas. Hæc porro quæ sint, dum supplici hoc libello perleges ego te omnium nomine oro, ut in animum inducas tuum, nihil aliud honestis hisce viris propositum fuisse nisi Regis obsequium, amplitudinemque ac Patriæ salutem.

ORA-

ORATIO ALTERA.

Ejusdem, qua petit Accusatores suarum Partium castigari. Ibidem.

PLurimum dolent Nobiles, Belgii Gubernatrix Illustrissima, quod ad Provincias Celsitudo tua scripserit de fœdere, tanquam ope ac Societate Gallorum, Germanorumque composito, specie quidem patriæ salutis, re autem vera spe populationis ac prædæ. Id autem quemadmodum gravi cum injuria Belgicæ Nobilitatis Tuæ Celsitudini est delatum, ira Nobiles innixe te rogant, ut proferas nomina eorū, qui hoc detulerunt: cogasque illos accusationem legitime ac palam adornare: quo aut fœderati, si criminis convincantur; aut accusatores, si crimen falso intenderint, pari supplicio castigentur.

ORATIO RESPONSORIA

Margaritæ Parmensis, ad utramque Brederodii postulationem. Ibidem.

Considerabo, ut par est, Nobilium Belgarum postulata, & quando non nisi Regis dignitatem, Patriæque salutem spectant, haud dubiæ postulatis faciam satis. Ceterum quod de literis querantur ad Provincias datis, non iure illi queruntur. Feci ego quod ratio muneris mei postulabat: ut quoniam à multis certior fiebam de fœdere nescio quo cum externis inito, Præfectos & Magistratus commonefeci, ne per eam occasionem, non tam à Belgis, quippe quos Regi fidos semper experta sum, quam à finitimis, quos aggregatos constabat, aliquid in Provinciis turbaretur.

Belgii Gubernatricis, contra seditiosos sacrorum hostes, partim Invektiva, partim Hortatoria ad Belgarum Primates

Ex lib. 5. dec. 1.

QUO sint loco res Belgicæ paucorum hominum scelere, nos intuemur, absentes audient, mirabuntur posteri ingenti cum meo vestroque dedecore. Scio equidem mihi pleraque tributum iri: nam & calamitatum fasti nominibus Principum notantur: vos tamen tam multa domi forisque præclara gessistis, ut vestra jam nomina latere nequaquam possint. Nec ita mihi traditum est uice Belgium, ut vos in ejus partem administrationis, curarumque adsciti non sitis. Vobis & Præfecturæ Provinciarum, quibus impositi estis; & aurei velleris Ordo, cui nomina jurati dedistis; & civium Regi subditorum fides in quæ Principem locum tenetis; onus profecto multiplex tutandæ, amplificandæque regiditionis imponunt: Tamen in vestris hisce Provinciis, vobis inspestantibus sacra Dei, Cælitumque templa, quæ vetus Belgarum comitum religio fundavit, quæ Majores vestri, vosque ipsi victoriarum vestrarum insignibus, exornastis, ab sacrilegis, impiisque perduellibus barbære incensa ac profanata: violata Majorum vestrorum sepulchra; vestri ordinis vetustissimæ multis in locis statuar, familiarumque signa confidentissimè disiecta proculcata, comminuta sunt. Ut omittam sacras Deo Virgines expilatis

expilatis earum gynæceis divexatas: Religiosos quosque Ordines Sacerdotesque ad cæteras contumelias ex suis sedibus, ex urbibus ferociter exturbatos. At quod genus hominum tempestatem hanc Belgio concivit? quam infima populi sæx, quam viles abjectique nescio qui, transfugæ Religionis? truculenti scilicet adversus timidos, mancipia quam ignavissima si in Dominos incurrant. Pauci Sedinienſes ac rustici, armis fortuito indutis permultos ex hisce sacrorum populatoribus deleverunt. Unus homo hesternæ die nonne conglobatos aliquot ex hoc numero proditores ad urbis portam, arrepto hastili protinus à sacello, cui minari videbantur, imo etiam ab urbe longius abegit? Vos pestem hanc impune grassari, convelli statum tranquillitatemque civitatum, & sacrorum religionem ante oculos vestros labefactari, externisque hostibus per hæc turbamenta sterniviam patiemini? quid quod hæc patrari scelera nonnullis vestrum non modo repugnantibus, sed etiam consciiis iuvantibusque vulgo circumfertur? Non ignoro voces huiusmodi spargi à sceleratis hominibus, quo bonos cives in vindicanda Religionis iniuria segnioreſ efficiant: meque ipsam magnis fortasse nominibus deteritam ad iniqua eorum postulata quoquo modo admittenda compellant. Sed existimationem vestram quid deceat, vos videritis. Quod ad me attinet, persancte iuro, non me cuiſquam minis adductum iri, ut in hisce Provinciis cum veteri orthodoxaque Religione novitia eorum figmenta componam.

nam. Imo si Rex ipse, cuius ab nutu pendeo, in religione pro arbitrio consecranda Belgis indulgeret (quod ab illius animo quam alienum sit, ignorat nemo) illico pedem è Belgio referrem, ne ipsa forem huiusce interpretis indulgentiæ atque administra. Quod si hic armis, in cætaq; vi, (quod audio vane interminatos) attinerer, testor Deum lædi me, dilacerariq; in frustra potius quam ritus Catholicæ Fidei contrarios esse passuram. Verum ne hæc eveniant, agite, oro vos, Proceres, pro vestra ut in Deum religione, & in regem fide, & in Patriam caritate. Et quoniam adversus perditos homines mitiora non valent, seque nobilium fœderatorum patrocinio tutos arbitrantur vim atque arma quod mihi sæpenumero polliciti estis, quodque iam pridem factum oportuit aliquando comparemus. Ut quum rex aderit, aderit autem brevi, pacatas inveniat vestra ope provincias, nec minus virtutem vestram Regia liberalitate, quam aliquorum perfidiam severa animadversione compenset.

PARADIGMA VIII.

ORATIO COHORTATORIA

Ejusdem gubernatricis ad Philippum Lanouicum Beavorium Dominum nobilem impigrumque Ducem, qua eum adversus hostes excitat,

TEstor Deum, ad arma me invitam atque obluſtantem pertrahi: famamque victoriæ (cuiusmodi cura & fœminas non raro tangit, & mihi aliquem huiusce gloriæ sensum ingenerare potuit Patris invictus Martiusq; sanguis) ad amatam à me in Belgio

gio meo nunquam fuisse. Verum quum apud homines ingenio contumaci atque implacabiliter improbo nec dissimulatione, nec venia quicquam aliud effectum sit, quam ut auctoritatem nobis, metum illis ademerimus; profecto malè mihi, Religionis, Regisque ac Partis causa cordi fuerit, si istorum ego perfidiam nimia indulgentia invalescentem novissimis aliquando exemplis non coërceam: hostesque ac perduelles modo procurata hæresi discordiam modo sumptis armis defectionem molientes vi atque armis, vestraq; qua facile possum virtute non frangam. Age igitur Beavori, te enim læsæ Majestatis divinæ humanæque vindicem hic volo, & quando ad Ostervelam festinatione opus est, illuc cum imperio contende Tholosiumque cum tumultuario exercitu impune prædabundum, & tantum hospitibus metuendum armatus aggredere, nec ullis conditionibus flecti te patere ad clementiam; sed homines sceleratos, atque indeprecabile supplicium commeritos ferro, & igni quamprimum dele.

PARADIGMA. IX.

ORATIO

COMITIS EGMONTII AD

*Valencenales in obsequio Regis Catholici
continendos, submissionem suadet.*

Ferociam Valencenates ac pertinaciam exuite non profuturam, ubi tormentis quati mœnia audietis, quippe ad hanc usque diem stetit urbs non vestra virtute, sed Gubernatricis, Regisque clementia. Exter-
num

num opinor subsidium satis experti estis, frustra aliunde expectatis, Galli sane nihil moliantur, & si moliantur, eorum uti veterum hostium opem nec Belgis decoram, nec salutarem fore scitis. Antverpiensium scissa factionibus Consistoria quid adhuc expediverunt? Tornacenses moverunt aliquid, sed simul ac morus exortus fuit, oppressus est. Buscoducenses alique domi suæ satis habent quod curent. Spes omnis in Tholoso superest nobis, at hunc exercitumque omnem scitote a Beavorio in Antverpæ conspectu casum esse. Quam jam, aut unde liberatorem speratis adventurum? Itaque contumaciam poenitentiam redimite ac Principis indignationi, excidioque patriæ, obedientiam, dum licet, atque obsequio antevertite.

PARADIGMA X.

ORATIO

SCAREMBERGII SECRETARII, qui nomine Gubernatricis Belgii Legatis Germanorum Principum Hæreticorum pro Augustanæ confessionis libertate perorantium respondet. Lib. 6. dec. 1.

QUæ Legati de Religione præmissis, responso plane indigna sunt. Quæ pro excusanda rebellium, impiorumque contumacia differuistis, ostendunt Germanos Principes minus fidei habuisse litteris Hispaniarum Regis, ac Belgii Gubernatricis, quam seditiosorum hominum querimoniis: contra quos & everfa expilataque templa, & illata vis Magistratibus, & excitati ad arma populi magnam scilicet innocentiam.

centiam contestantur. Proinde Gubernatricis nomine illos, à quibus missi estis, admonere; ut regnorum curam suorum Regi permittant, neve per ea turbulentorum patrocinia turbas in alienis Provinciis foveant; augeantque.

PARADIGMA. XI.

ORATIO

RODERICI GOMESII PRIN-

cipis Ebolitani Regis Hispaniarum Consiliarii præcipui, suadentis Philippo Hisp.

*Regi ne in Belgium se ad sedandos
motus civiles transferat, sed
per alios absens compo-
nat. Lib. 6. dec. 8.*

INtempestivum censeo, Rex potentissimè, quietos, obsequentesque populos armis lacessere, simulque finitimos hæreticos ad opem Sociorum pronos irritare. Cavendum autem iudicio eo maximè in loco belli civilis incendium, ubi circa sunt, qui illud alant: procul, qui extinguant. Quanquam ne extingui quidem sine ruina victoris potest. Nimirum inter civiles urbium, hominum, fortunarum strages, adimitur demum Principi, quicquid victis perit. Quantumcunque à Belgis ad eam diem peccatum est à tua, Rex, sorore, abunde correctum, subactumque fuit: & si quid vincendum superest, animi hi sunt, non corpora: at illos non armis, sed beneficiis expugnari quis nescit? Quid, quod hoc clementiæ Principis & Belgarum ingeniis accommodatius est? De his verissime dictum à Carolo Patre, Nullos esse populos (modo paternè habeantur) qui

ser-

servitutis nomen magis execrentur, magis vero patiantur. Quid dicam de impensis deducendi in Belgium exercitus? Quid de gravibus in ea deductione periculis? Quid de novis Principum offensionibus? Hæc cum omnia confidero, ac diligenter perpendo, statuendum mihi est, nihil in Belgio videri adeo implicitum, neque nodum inde offerri implexum adeo, ut absque ferro sedatè, placideque dissolvi nequeat. Certe quicquid foris existit, à Principe componi, è longinquo potest integra auctoritate, dilata interim præsentia, quam extremis malis satius est reservari:

PARADIGMA. XII.

ORATIO

FERDINANDI TOLETANI

*Alba Ducis præcipui Regis Hispaniarum
consilarii contendentis unicum læsæ Re-
ligioni, auctoritatique Principis re-
medium esse Arma & ultionem.*

Lib. 5. dec. 1.

Simeam Liberè sententiam efferre licet, Rex Potentissime, arma & ultionem de hostibus Fidei sumendam, unicum læsæ Religioni, auctoritatiq; Principis remediū esse pronuntio. Quippe ceteris artibus ac diuturna facilitate nihil aliud effectum, quam ut Regi obedientia, rebellibus timor adimeretur. Postularunt principio Belgæ, ut Hispanus è Provincia miles excederet: id scilicet unū deesse contestanter ad quietem populorum. Num proptereà impetrata externorum missione quieverunt? An potius, & quidem confidentius, efflagitarunt, ut è Gubernatricis latere, è Reipublicæ,

publicæ , quem rectum teneret , clavo deturbaretur Granvellanus ? nec unquam destiterunt , donec contumacibus libellis , deridiculis symbolis , flagitiosis conspirationibus ad extremum extorserint , quod averent. At unius forte naufragio complacit fuerunt venti , qui popularem illam tempestatem concitarunt. Quin immo , ut Licentia crescit facilius , quam incipiat , gradum inde factum videmus ut homines à nostra jam facilitate securi , contra auctas sacrorum Antistitum præfecturas , contra restituta Cæsaris edicta , Tridentinas sanctiones , Pontificios Quæsitores , improbis palam carminibus insurgant , preces sed armatas aggerant , minis Gubernatricem perterreant , obstinatis inverecondè legationibus Hispaniam fatigent. Hic quoque visum clementiæ Principis , qui se patrem cogitaret , ex destinatis interim aliqua moderari : visum Gubernatrici plus aliquanto , quam debuerit , indigna poscentibus indulgere. Enim verò quid ex ea demum indulgentia relatum , nisi ut votorum ubique compotes , non parendo , subditos sese obliviscerentur , obsequium dedicerent , atque exuta Principis reverentia , communicata provinciæ defectione , tamquam culpæ societate tutiores , humana divinaque omnia contrectatz semel libertati posthaberent ? Præmonstrasse profectò Carolum patrem , nationis haud ignarum meminimus , quid esset Belgarum ingeniis accommodatum : dum contumacem patriam , omisissis intereà mitioribus remediis , armis adortus , obsequio restituit. Nunc verò non
unius

unius civitatis, sed Provinciarum consensu peccatum est in Deum pariter ac Regem. Nec quia rebelles in præsentia conquiescant, minus ferociz animis inest. resumpturi sunt utique vires, ubi metum ultionis abjecerint. Nam serpentes etiam pestiferas tutò per hiemem tractari novimus, quibus tamen haud desunt venena, sed torpent. Nimirum exploratum jam est, numquam bonâ fide hæresim mansuescere.

PARADIGMA. XIII.

ORATIO

DVCIS FERIÆ REGI HISPAN

spaniarum suadentis medium quid inter utramque superiorum belli

Ducum sententiam,

Lib. 6. dec. 1.

Non inficior, Rex potentissime, curatione aliqua Belgium indigere, sed curationem à dexteritate potiùs agendi, quàm ab armorum tractatione petendam censeo. Idque & tibi Principi honorificentius tamquàm ex facili sua componenti, nec in partes transeunti, seque sibi subditis, dum cum iis congreditur, exaquant: & tutius adversum finitimos æmulosque usuros haud dubiè Belgicis discordiis, aut Hispanam potentiam suis ipsam victoriis atterendam dijudico. Neque quod de Cæsare Gandavum armis aggresso obtendebatur, satis evincit. Civitatis unius contumacia facile tunc frangi potuit, reliquo obediente Belgio, nunc Provincias nutare propemodum omnes, eoque in communi tum causâ, tum periculo, ad defensionem sui consociandas jure

jure timemus. Multa expeditionem illam juverunt, quæ hanc hodie retardant. Germanos ad Imperium Cæsaris tunc spectasse, conjunctos foedere Anglos fuisse, Gallos Cæsare etiam invitasse cognovimus. Nunc eosdem nullo aut dominii jure, aut societatis nexu, plerosque dissensu religionis, omnes consensu invidiæ, ut moram nobis; ita opem tumultuantibus allaturos metuimus. Itaque omissa in præsens ultionis amorumque mentione, allegatis in Belgium, qui Provinciarum statum propius inspiciant, referantque; quietem interea, spatiumque coalituris melius Belgarum animis tribuendum censeo, cavendumque; ne arma quæ toties illi pro nobis induerint, eosdem exercere adversum nos intempestivè doceamus.

P A R A D I G M A. XIV.

O R A T I O

P R I N C I P I S C O N D Æ T A D

Carolus Galliarum Regem, qua hortatur, ut opponat se novo Hispanorum exercitui per suas terras in Belgium transire volenti.

Lib. 6. dec. 1.

SI quid est, Rex Christianissime, quod in commune patriæ bonum suadere possim, hoc omnino est, ut arma jam capessamus, opportunitatemque ne tibi patriaris è manibus elabi. O Rex quæ nullam aliquando majorem fors obtulerit, ulciscendæ nationis Gallico nomini semper insensæ. Esse illum quidem exercitum & virtute militum, & claritudine Ducum longè lectissi-

lectissimum audimus : posse tamen universum per viarum angustias , ac prærupta nitentem, hinc à Gallis , inde à Genevatibus, atque ab Helvetiis quam facillime intercipi, atque internecione deleri cognoscimus. Quod si fieret, si quantum est virium Philippo Regi in Hispania , Italiaque concederet; dubitandum non est, quin aut aperiretur aditus Insubriæ recuperandæ, veteranis militibus denudatæ : aut traslata in Belgium Gallorum signa exciperentur ultrò ab iis populis, qui se ab jugo Hispanorum liberatos Gallicis armis agnoscerent: & si neutrum ex sententia succederet, cerè in multos annos potest non timeri bellum ab iis, qui amisso tanto exercitu, serò vires huiusmodi reparaverint.

PARADIGMA. XV.

ORATIO

QVA ORDINES BELGARVM

à Duce Albano orant non imponi Decimam suis mercibus. Lib. 7. dec. 1.

NOva tributi ratio, Albane Dux, quarerum mobilium, quoties dividentur decima, immobilium vigesima, omnium vero centesima à Belgarum Ordinibus postulatur, quam difficilis sit, ac pœne intolerabilis, ex eo æquus rerum æstimator facile cognoscat, quod eo tributo commercia unicum Belgii alimentum, omnia intervertantur. Quo enim passuri sunt modo mercantores atque opifices, ut pro eadem resæpiùs decimam solvunt; quippe antequam panni, tapetes, quæque alia textilia conficiuntur, distrahunturque, solvenda erit decima

cima pro lana, inde pro filo, tum pro textura, tincturaque, ac pluribus hujusmodi artificiiis: ideoque auctis mercium pretiis, quis non videt emptores abstrahendos? quis non intelligit alio potius opifices migraturos summa interim egestate Provinciis relicta? Reputet animo Gubernator, quantum compendii, quæstusque Britannis additum sit, ex quo Belgæ ante annos ducentos eluvionibus natali solo pulsi transtulêre pannorum texturam in Britanniam ejus artificii rudem. Superfunt adhuc in Belgio opificia, quorum affusi circà populi expertes sunt, haud modicè ditandi, si illuc artifices commigrarint. Quod ne fiat, velit etiam atque etiam fortissimus simul atque sapientissimus patriæ tutor atque Cubernator, procurare.

PARADIGMA. XVI.

ORATIO

PREVDENTIORM AVLÆ

procerum contra exactum ab Albano Duce Decimum in Belgionum.

Lib.7. dec. 1.

FAlluntur omnino, Belgæ Proceres falluntur Albani rationes, qui sibi persuadet ærarium supplendam eo tributo, quod ad egestatem Provincias redacturum est, ideoque nec diu processurum. Perperam ille gloriatur, scriptis etiam ad Regem literis, compendio vestigalis pecuniæ reperisse se Peruanas auri venas in Belgio. Nempe eventurum est ei, quod Antigoni Regis Procuratori: qui enato repente apud Edepsum rivo ægrotis perquam salubri, cum vestigal aquas Bibituris imposuisset, elusa
statim

statim avaritiâ, scatebra simul, & vestigal exaruit. Profecto mercatura quoque simili tributo damnata abitura est è Belgio, atque adeo tributum ex ea omne cessarum. Quanto consultius fecit Carolus, qui cum agitasset de centesima mercibus imponenda, iacturâ admonitus, quam ex alienatis inde mercatoribus, ac translatis alio commerciis acciperet, novitatem abrogavit? Et quid Belgio mercatura exuto, nisi à paupertate solitudinem, & à locupletatis circa populis servitutem superfuturam esse existimamus? Malè igitur, malè ex decimis Provinciarum pecunia conficiatur, quâ collectâ necesse sit fontes obstrui eos, è quibus hi omnes rivi aurei promanabant.

PARADIGMA. XVII.

ORATIO INVECTIVA

SEDITIONSORVM HISPANORVM adversus Avilam militum Prætorianorum Albani Ducis Præfectum stipendia solvere differentem.

Lib. 8. dec. 1.

QUousque tandem trium annorum stipendia liberaliter ante certamen promissa, illo confecto differētur? ubi est promissorū fides? ubi Ducis cura non modo militum commoda non procurantis, sed eorum etiam postulata fastidientis? At profecto militaris obedientia à Tribunis, à Ducibus magnificè prædicatur, exigiturque. Illorum arbitrio eundum adversus ignea tormentorum ora: excipienda constanter vulnera, mortesque, non alio interdum pretio,

pretio, nisi ut hostis cadendo, necando-
que fatigetur. Ipsæ sæpenumero fossæ, si
desint virgultorum fascēs, nostrorum agge-
stus corporum sunt exaquandæ. Adeo nihil
militum anima vilius habetur. An liceat
Duci à militibus vitam in horas exposcere,
non liceat autem militibus à Duce alimen-
ta vitæ in menses efflagitare? Ecquod genus
artificum operarumque justius repetat la-
borum suorum pretia, quam nos, qui non
qualemunque operam, sudoremque, sed
sanguinem ac vitam alienæ dominationi
locamus?

P A R A D I G M A. XVIII.

O R A T I O

P A T R I S C A S T R E N S I S S O C.

*Iesu ad milites Hispanos pecuniam è spo-
liis civium Antverpiensium magnam
offerentes in domesticos usus adhi-
bendam. Lib. 8. dec. 1.*

Vestra Milites, liberalitas à nobis non
rejicitur, quasi familiæ nostræ necessi-
tatibus non valde sit opportuna. Sed quia
cōrdi non sunt Deo largitiones ex alieno.
Meminisse deberitis, quamdiu vos, quam-
que lautè apud Antverpienses occupatis
eorum domibus sustentati sitisquam mina-
citer, ac prælicenter initio seditionis in ci-
vium fortunas invaseritis. Cur igitur, dum
homines accersitis, in quos ultro pecuniam
congeratis, illos quibus jure debetur, inju-
riose præteritis? Quin potius in eaparti-
tione curam ac methodum adhibete, ac te-
nuiorum civium indigentiam sublevantes,
offensæ civitatis gratiam inite, ipsique ve-
stris animabus, ac famæ consulite.

P A R A-

PARADIGMA. XIX.

ORATIO

OSORII VLLOÆ DVCIS HI.

spani suos commilitones animantis ad urgendam contra hostes pedestrem per mare expeditionem. Lib. 8. dec. 1.

ECquid videtis, Commilitones, exire manipulatim nobiscum in expeditionem militiam cæli, confociare nobiscum arma, præmonstrare in hostem viam, signare minaciter ultionem; Equidem antequam huc descenderem, reputata animo periculi magnitudine, Deum anxius adoravi, poposcique (fateor) non tam victoriam, quam honestam, & non inultam mortem, Nunc vero plenus animi, vota ipse mea corrigo, extendoque: nec quicquam impervium nobis, aut insuperabile jam duco. Magnum sit licet, quod audemus, socii, quodque viri credi poterit homines audere potuisse; intrasse pedibus mare firmis etiam nāvigiis infidum; nec alio quam corporum remigio ad hostium insulas importasse bellum: ac non jam temerarium, inconsultumque judicabimus, si non se quisque ad vires suas æstimet, nec præsens ab increcente mari, aut dehiscente periculum metiatur, sed erectis in cælum oculis, numeret auxiliares inde copias, aut volitantia belli socialis signa: videat dispositos cælo ignes, quos in hostem ejaculatos marini fluctus haud extinguant. Vicimus, Socii, dum non minus cæli interest, quam nostrâ vicisse. Cordi est Deo noster hic labor, tantoque auspice ac
Duce,

Duce, ipsi nobiscum victoriam, causamque
victoriae deportamus.

PARADIGMA. XX.

ORATIO

OCTAVII GONSAGÆ INTI-
mi consilarii, qua Ioanni Austriaco Bel-
garum Gubernatori dissuadet Hispa-
nici exercitus à Belgio dimis-
sionem. Lib. 9. dec. I.

Missionem à Belgio Militum Hispa-
norum, quod à me rogas Austriace,
nec conducibilem, nec decoram tibi, nomi-
nique Hispanico esse plane mihi persuadeo.
Nam si Orangius in consilium adhiberetur
hodie nobiscum, quid aliud credimus suasu-
rum, quàm ut remissis in patriam Hispanis,
Belgarum regimen Belgarum caritate, non
externæ invisæque militiæ terrore firma-
res? hoc est, ut tuorum exarmatus præsidio,
facilius hominum turbulentorum fraudi-
bus insidiisque pateres: accepturus videlicet
imperium nunc quidem precarium, mox
ad quamcumque motæ multitudinis auram
omnino nullum. Fallimur, si gentem hanc
non morum, non linguæ, multos nec Reli-
gionis commercio nobiscum coherentes,
omnes verò recenti nostrorum effectatos vi-
ctoriæ, speramus ingenio suo, non armis
nostris contineri posse. Ut Gubernatorem
admittant, conditiones tibi præscribunt
armato: quid facient inermi? Sentiant Ca-
roli Cæsaris advenisse filium, imperio non
animo, patre minorem: cuius sit, conditio-
nes imponere, non accipere. Sed illis, ni sibi
in hanc conditionem indulgeatur, decre-
tum

tum est, Belgio Praefectum non admittere cogantur. An fortè, si armis decernendum sit, alius erit nostris & illorum militibus animus, quam qui esse victoribus & victis solet: Przpropera est, si quæris, ista benignitatis laus, nec diuturna apud superbos, & à modestia nostra pervicaciores. HONESTIUS cum victoria venient hæc humanitatis & indulgentiæ nomina, quum non necessitatis illa, sed moderationis argumenta erunt. At enim boni quique cives Regiisque addicti partibus hanc peregrinæ militiæ dimissionem non averfantur. Ego verò pervelim scire, quinam sint Belgæ isti Regiarum partium: nam multos audio nobiscum in aula versari, qui mente animoque in Hollandiæ littore cum Orangio degunt. quorum quo major consensus contritusque Hispanos ejiciendi, eò cautiùs à nobis suspectandus est. Certè frater tuus Philippus Rex, quum adhuc in Belgio esset, Belgis pollicitus abitum Hispanorum, ubi conatuum eorum observavit conjunctis omnium animis in eam ejectionem incumbendum; ex ipsa conspiratione cunctatior factus, promissa tamdiu distulit, dum Gubernatricis Margaritæ precibus victus est. Et tamen rebelles ab Rege animos, tunc quidem Belgæ non gerebant. Quid tibi nunc & promissione nulla nexu, & populos palam infensos armatosq; nactus faciendum sedulo sit, prudentissimi Regis exemplo vides. Et hæc quidem à me sunt dicta, quasi extrahere milites nostros è præsidio, atque amandare protinus è Belgio, effectus promptum sit, atque sub manu. Quid si
ubi

ubi intelligant , exilio suo pacisci tecum Belgas , in seditionem versi , cui plus nimio insuevere , arces atque urbes deserere non sustineant ? Profectò & apud tuos , quippe Belgis posthabitos , reverentiam amiseris : & apud Belgas , quasi abs te ludificatos , invidiam auxeris. Denique ut in Regis Provincias iniquioribus conditionibus Regis frater ingrediaris , quàm Albanus ac Requesenius Regis administri accepti sunt ; author utique non ero.

PARADIGMA. XXI.

ORATIO

IO ANNIS ESCOVEDI CONSILIARII intimi , quàm Ioanni Austriaco suadet dimittendos esse è Belgio Hispanos milites. Lib. 9. dec. 1.

EGO , Austriace , quid sentiam , quam quid suadeam , promptius apud te dicere consuevi. Nam ut tu libertatem probare soles consilii mei , & ego admirari in deligendis consiliis sapientiam tuam. Nunc tanto id liberius exequar , quanto veriora , credo , videbuntur ea , quæ hominem Hispanum coegerint adversus nationem suam arbitrari. Sed necessitas ante patriam est. Neque semper in consultationibus rationi permittitur eligere : interdum necessitate circumscribimur ; quo tempore **QUALIBET** statio seu tempestatem fugientibus pro portu habenda est. In Hispanorum missionem convenère ex Gandavensi pacificatione Provincie ferme omnes , sacer æquè ac profanus ordo , sacramento addacti , Non passuros quemquam Belgio imperare ,

nisi externa militia antè dimissa : idque fixum adeo immotumque, ut desperanda nobis sit, nisi per hanc semiram, in Belgium via. At aperendum armis hunc aditum, Gonzaga, commonstras. Facis ut quidem, quod assuetum militiae Ducem, apud invictum praesertim Imperatorem, polliceri decet. Nec dubito, si res ferat, quin animose praestiteris, quae magnificè suaseris. Sed ego, qui timidus fortasse, non incautius certè circumspicio praesentem statum, experiri prius omnia, quam vim atque arma inferre opportunius existimo. tuque ipse vorum id esse mandatumque Regis haud ignoras. Nam quid, obsecro, ad hanc diem nostris armis effectum cum hac gente? Albanus tot copiarum fama Belgium ingressus, tot victoriis, tantoque Belgarum sanguine formidatus, ad extremum amissis maritimis ac validioribus Provinciis, Belgium, quod integrum accepit, scissum reliquit. Et tamen cum Albano, ejusque cum successore (cujus haud felicius eventus fuit) pleræque tunc Provinciae ac Belgica Nobilitas pro Rege arma gestabant. Nunc verò quanta circa nos solitudo Belgarum sit, vides. Dux ex omnibus Provinciae nobiscum agunt : reliquæ, si vis intendatur, consociatis sacramento animis, condixere bellum. Atque hoc ipsum est, quod Orangius cupit : hanc belli occasionem occultus quaerit : idque unum, si huic interesset consultationi, nobis utique suaderet, non autem Hispanorum expulsionem : hanc enim, mihi crede Austriace, idcirco persuasit ille Provinciis, quoniam, quum nihil magis timeret,

timeret, quam ne ipse è Belgis admixtere-
ris; eam Gandavenſi foederi conditionem
inſeri non incallidè curavit, quam ſperaret
à te neutiquam accipiendam: ideoque tibi
à Belgii præfectura excluſo imponendam
illico neceſſitatem armorum, quæ homo
in dominationem intentus, pro arbitrio
adminiſtraret. Sed eludenda eſt machina-
toris aſtutia, probataque interim, contra
quam putavit, Gandavenſi pacificatione,
capèſſendum Belgii regimen: ad quod ſe-
mel admiſſus efficiēs omnino tu clementia
comitateque tua, quod alii perſevero ar-
matoque imperio nequivere. Notum eſt
Liviae conſilium ſuadentis Auguſto, medi-
cos ut imitaretur: qui ubi uſitata remedia
non procedunt, convertunt ſeſe ad contra-
ria. ſic ei, qui ſeveritate nihil adhuc profe-
ciſſet, tentandum, quomodò clementia ſuc-
cederet. Paruit uxori Cæſar: nec ullis inde
appetitibus inſidiis, ſidos obſequentesque Se-
natum ac Populum Roman. perpetuò ha-
buit. Et ſanè ſi quis eſt hominum, cui ten-
tanda ſit hæc via majori ſpe ſuccellus, tu
unus es, Auſtriace. Omitto, quòd te uti
ortum in Germania, uti Belgæ Principis
filium, alio videlicet animo, quam Guber-
natores Hiſpanos, Belgæ complectentur.
Fama rerum à te geſtarum, mores tui, qui-
bus quantum in animos hominum valeas,
expertus es: aſpectus iſte etiam hoſtibus
amabilis, conciliabunt haud dubiè tibi po-
pulorum obedientiam, ſtudium, amorem
Sic eſt Belgæ: mollibus plerumque remediis
meliùs ſanatur: contra vim pervicax obni-
titur: ſequiturque facilius, quàm ducitur.

Adde quòd Primores ipsi in obsequium festinabunt , præteritas rebellionum culpas alienæ superbix non contumaciæ suæ imputaturi. Unum est, quod tibi horum benevolentiam penitus extinguat , externus , si apud te retinuerit, miles. Hæret adhuc in Belgarum oculis Antverpiæ conflagratio , civium cades, fortunarum prædæ. Implacabile in Hispanos odium te quoque , si tecum erunt, comprehendet. NE QUÆ enim qui tuos oderint , te amaverint. NE QUÆ tu tutus unquam eris inter illos , qui à tuis se tutos non existimant. Nempe SECURITAS securitate mutua paciscenda est. Itaque si Belgæ removeri sibi ab oculis recentium odiorum causam abs te rogant , indulge : & , quod illi armis fortasse pervinent, fac beneficium tuum. quo beneficio & tibi Belgarum animos immortaliter devinxeris : & Philippi Regis gratiam bellorum curas sumptusque pertaxi , pacato absque armis Belgio , promerueris. Nec magnopere verendum , ne probante Rege exterorum discessum, imperata facturi non sint Hispani milites : quod enim obsequium Parmensi Gubernatrici præstitere olim Belgio abeuntes , id in præsentia tibi Regique ipsi proculdubio non negabunt. Quòd si profectis hinc Hispanis , periculum sit , ne Belgas , sollicitante Orangio , brevi capiat oblivio clementiæ tuæ , num idcirco nos fraude circumventos , simul & armis oppressos existimabimus ? Num provinciarum, quas fidas habemus, qualicumque auxilio sustinere primos tumultuantium impetus tamdiu non poterimus , dum videlicet

et & è Burgundia proxime, & è Germania non longe miles advocetur? Tunc autem tanto quam nunc de belli exitu sperare felicius licebit, quanto majoribus à Rege copiis mandata nempe sua defendente submissis rebellium perfidiam justius ulciscemur. Quare, ut verbo absolvam, non ego negaverim, ab externo milite seu terrento, seu dimisso periculi aliquid imminere; sed quum videam inde certum bellum, non dubiam Regis offensionem, exitum nullum: hinc ablata regiminis possessionem, spem pacificandi Belgii, Regis gratiam opemq; atque adeo si bellum ingruat, momenti plurimum ad victoriam; hoc illi ante ferre consultius habui.

PARADIGMA XXII.

ORATIO EXPROBATORIA.

Hispaniarum militum querentium de indigna sui è Belgio missione.

Quid hoc tandem rei est, Comilitones? Eamne patiamur laboribus nostris, ac fuso roties sanguini honestam missionem dari? Sic denique ora cicatricibus intercisa, trunca membris corpora, fractos ac fariscentes artus, pro quiete ac fomento, ingrata nostrorum oblivione, aut neglectu, publico certe Belgarum odio & execratione compensari feremus? Quid disturos Gallos? quid Italos? quid ceteras nationes censemus? nisi militem Hispanum nusquam locorum tolerari posse. Iactabitur ante sexdecim annos, Margaritha Austriaca Gubernatrice, Hispanos è Belgio missos: nunc

Gubernatore Austriaco , iterum ex pelli , tantò nunc quidem maiore cum dedecore , quanto tunc illi quaesita saltem specie abeundi in Africam , supplendis legionibus evocabantur à Rege ; nunc vero palam publicoque edicto , perduelles videlicet se , hostesque Regis ac Belgii , (qui tamen Regi Belgium asseruerint) ideo communi foedere Provinciarum ejici , quoniam simul incole re Belgium non possint Pax , & Hispanus.

PARADIGMA. XXIII.

ORATIO

IOANNIS ESCOVEDI *SE-*
ditionem tumultuantium in Belgio
Hispanorum componentis.
 Lib. 9. dec. I.

SCitis , Hispani milites seditiões ac turbas plures aliquot ab hinc annis fuisse vestra in militia excitatas : potestis jam , si quid forte licentius ab ultimis hisce annis egisse Principi videremini , presenti non tantum obsequio eluere , sed ejus etiam abunde promereri gratiam , à quo longè plura mansuraque , quàm quæ in Belgio ipsi relinquitis , speranda snt , An fortibus viris exercendæ virtutis copia alibi non erit ? REGIBUS latè dominantibus certum mihi est , nec requiem unquam futuram à bello , nec defutura præmia bellatoribus . De aliorum autem opinione super vestro eo discessu immerito vos esse sollicitos existimo . An nescitis constare , quorum hominum conatu , quove artificio illa cudantur . Nempe Quos
 timeant,

timeant, eorum præsentiam pati non possunt: nec mirum, si minores expertique sese non semel impares, timere pergant. Spectasse scimus finitimos, longinquos audivisse, quoties Hispani cum rebelli hoste conflixerint: iniisse expugnationum & victoriarum numerum: observasse, ex omnibus præliis toto decennio terra commissis (nam mari variatum) semper Hispanos, una excepta AreMBERGENSI clade, victores extitisse: immo nec illud ignorasse, in tanta hostium cade, quam non minorem triginta hominum millibus Belgæ fatentur; ex Hispanis adeo non multos occubuisse: ut
DENI QUIQUE Hispanorum singulis hostium millibus profligandis satisfuerint. Strages profecto miseranda, ac silentio involuenda, ni pro Religione ac Rege contra utriusque rebelles edita fuisset. Quod si hoc ipsum rebellis nomen in tumultuarios nuper Hispanos furiali Ordinum edicto, collatum est, abundè nunc ab Austriaco provisum esse scimus. novo Edicto ab eo composito, veterique illo damnato. Sic vestris meritis consultum, & obsequium provocatum: quò videlicet honorificentius imperata facientes, non magis fortitudinem adversus hostem, quàm fidem erga Principem coluisse: & sive indutis armis urbes atque arces obtinendo, sive prompto inde obsequio abeundo, pari utrobique cum laude, Regi suo Belgium conservasse dicemini.

PARADIGMA XXIV.

ORATIO

ALEXANDRI FARNESII

*Principis Parmensis fortissimi Ducis
dissuadentis pugnam in bellico se-
natu. Lib. 10. dec. 1.*

Video, belli Proceres, admirationi fuisse vobis dissensionim meam, quippe hominis, quem confidentiæ interdum multi, timoris quidem certè nemo adhuc arguerit. Quo æquius est æstimare vos, magnis utique me causis adductum, ab hoc pralio præter solitum abhorreere. Eas ego causas, quamvis agendo quam disceptando promptior, in præsentia paucis expediam. Hostem invadimus numero validum, situ ac subsidiorum opportunitate tutum, munitione vallatum, silvis adiacentibus interseptum. Si, ubi in conspectum venerimus, ille nostri securus, atque adeo contemptor, aggeribus sese castrisque contineat, quem vi ad pugnam, qua extrahemus arte? Quod si ostentato tantum exercitu, atque ante hostis oculos transducto recedemus? quid profuerit, illuc tanto incommodo contendisse, atque urbes præsidiiis nudatas, eoque invalidas Gallorum aggressionibus objectasse? At illos pugnae detestatio minores ostender. Et cur non potius tritus nostrorum conatus discessusque, inexpugnabiles prædicabit? Addo. **NUN-
QUAM** sine aliquo discrimine revocari exercitum,

exercitum, ac receptui signum dari, quamvis id scitè & militariter peragatur. Sed descendat hostis, uti optamus, ultrò ad pugnam: aut à nostrorum virtute in castris ipsis invadatur. Nunquid illico nobis victoriam pollicebimur? Profectò sapientis est Ducis non sua tantum vota viresque, sed & hostis expendere: secumque sedulo, & quasi subductis rationibus reputare, quem sibi, quem hosti fructum afferre possit secunda aut improspera belli fors. Equidem sic arbitror, non eandem hoc tempore nostram & illorum esse conditionem. In Regio exercitu, quem hic sub signis habemus, vis nostra sita est omnis: eo profligato, quod Deus omen in hostes vertat, quonam milite contra victorum arma defensabimus hoc reliquum Belgii? Illis vero non tantundem jacturæ timendum est ab adversa pugnae fortuna: quum exuti illo, in quem nunc vadimus, exercitu, redintegrare continuo bellum queant, hinc Alenconii copiis, inde Casimiri legionibus, & Germanicis, quæ indies accrescunt, auxiliis. Sed fac (quod à Dei bonitate, nostrorumquæ fortitudine sperandum est) Catholicum exercitum, at causa, ita certamine superaturum. quanto nostrorum sanguine, quanta meliorum jactura necesse est constare nobis victoriam pugnaturis ante ipsorum castra cum recentibus inde copiis integrisque. Quòd si nos debilitatis in hunc modum viribus victores, Gallus in occasionem intentus aggrediatur; quam vereor, ne victoriam hanc nostram longè majus excipiat infortunium: ac praelii fama penes quidem nos, fructus autem

492 PARADIGM. ELOQUENTIAE.

autem penes alios mansurus sit ; atque , ut
 verbo complectar uno , ne pugna victores
 bello vincamur. Quamobrem quum in
 hac , quam sponte suscipimus , expeditione,
 per propè discrimen nobis seu victis seu vi-
 ctoribus timeri meritò possit ; censeo ab
 huiusmodi aggressionem temperan-
 dum , atque hosce spiritus , ma-
 gnos potiùs quam utiles,
 in præsentia con-
 trahendos.

ORA.

ORATIONES
R. P. F A M I A N I
S T R A D Æ
Romani è Societ. JESU

EX DECADE SECUNDA HISTO-
ria Belgicæ excerptæ.

PROGYMNASMA I.

Consultatio Alexandri Farnesii Novi Gubernatoris Belgii, Consultantis quem locum primum in Belgio Regi rebellante, aggrederetur Anno 1578.

Alostum veteri munitione infirmū, Teneramundam modico præsidio servatam, non diu obsidentibus restituta. Et Teneramunda quidē si caperetur, quippè ad ostium sita Teneræ in Scaldim influentis, posse regium exercitum, facili comæatu per utrumque amnem, tuto ali, atque è Scaldi potissimum in æquè vicinos Antverpiensem & Gandavensem agros, sparso Bruxellas usque, ac Mechliniam terrore, dominari. Prætereagratum Wallonibus futurum, peti Flandriam, inimicam provinciam: ac viso ad Hannoniæ fines tanto Regis exercitu, sumpturos animum Malecontentos, auctaque fama nostri, eo pronius ad partes accessuros. Denique conatum ipsum tam longinqua invadendi incussurum haud dubie timorem hostibus, quasi aggressionē contemptis, Videlicet
Humana

Humana omnia opinione constare. Neque credi aggressurum, qui non sit superior. At Alexander multa verè dici non inficiatus, multa tamen dictis objiciebat: Iter in Flandriam infessum hostibus, per Brabantiam, Flandriamque prævalidis; vehiculorum curruumque penuriam, quorum multis profecto millibus opus esset, ad importanda procul alimenta: murales machinas, certaue obsidionem molientibus necessaria; sibi vero non nisi centum ac quinquaginta hujusmodi plaustra esse: neque licere alia autè Lorharingia deferri, aut alibi, pecunia deficiente, fabricari. Addebat, abducendum quam longissime ab Wallonum finibus regium militem, licentia plus nimio corruptum, & prædas nullo amicorum hostiumve discrimine, pro stipendiis habiturum: magna utique jactura concordia, quæ cum iis provinciis ad Regis partes attrahendis, agigaretur. Itaque considerarent, num consultius videretur, si in Geldriam, ac in primis Trajectum destinerentur arma. Multa illuc invitare: Mosam amnem à Namurco Trajectum usque, prono alveo, curruum loco, futurum commeatus, tormenta, arborum fascēs, quæque alia alienando armandoque militi, aut expugnando hosti designantur, prompto inde paratu capeßenda. Limburgum, fidam provinciam, juxta esse. In ipsa hostili Geldria reconciliatum à se Regi (ne nescirent) Comitem Batemburgicum, non leve partibus momentum: motis eo exemplo compluribus, atque obsequio restitutis. Quod si trans Mosam (quod nec
lect.

lentum, nec arduum) in Brabantiam deportetur exercitus, posse ab ea parte obfessionem Traiecto circumduci, non fallente successu; quippè obviis ex amne munitionibus, & patentibus circum campis. per quos late spargi equitatus, atque ali abunde queat, Captaverò urbe, Mosæ Domina, & Germaniæ claustris, quantam hosti cladem, quanta victori commoda, & gloriam accessura? Et profectò egere non vulgari accessione, Catholicorum statum. Nec magis opus esse mensario ad avertendam decoctoris opinionem, subita splendidaque grandis expositione pecuniæ; quàm insolita, ac magnifica virium ostentatione militi famam reparaturo. Hæc autem ipsa, *subjecit Alexander, credo, ne destinatam animo expeditionem penitus denudaret; solitus illud fando identidem usurpare. Consilia omnia, & præcipuè bellica, tandè tuta quandiu tecta*, non eo à se dicta, quasi decretum, fixumque sibi in Flandriam non ire, aut Traiectum petere, sed ut, communicatis consiliis, sententias audiret aliorum, & aperiret aliis ipse suam; quo secum omnia deinde conferret, & comparatione deligeret. Impræsens enim satis esse negotii, quod agerent, Comite Barlamontio, qui liberandæ Daventriæ missus fuerat, improvise hostium adventu à Rheni traiectione deterrito.

PRO-

PROGYMNASMA II.

CONSULTATIO ALEXANDRI

Farnesii de Burgerhautto juxta Antverpiam invadendo Anno 1579.

TVM vero an invadendus hostium pediatatus, cujus pars apud Burgerhautum, Antverpie vicum, hiberna posuera, in Catholico exercitu disceptatum est. Namque, ut retulerant exploratores, sex & viginti pedatum signa ibi substiterant ex Gallis, Scotis, Anglisque, quos constabat exercitus robur esse, Orangiisque appellare Fortes suos consueverat. Accedebat Ducum, qui eis praeerant, experientia, & fama: praesertim Ioannis Norritii Anglorum Tribuni, ac Francisci Lanuae, castrorum Praefecti; atque huius in primis, cujus consilio, pagum à mœnibus invalidum, domibus aggesta humo firmatū communierant: foris vallo, ac rivo, intus transversis passim trabibus obicibusque praesepserant. Denique ipsa Antverpie vicinitas, cui veluti suburbium inhaerebat Burgerhautum, pro munimento habebatur. Qua reputantibus nonnullis, temeraria propemodum videbatur ea, qua de ageretur, aggressio. Sed longè aliter differebat Alexander, ac plerique in bellico senatu Proceres: Venisse se in eum locum deliberata pugna, vel si germanus eques adfuisset: nunc à tanto liberos equitatu pugnam detrectaturos cum hostium copiis maiore sui parte diminutis? Iis autem, quantumvis Martiales suos, ac Martes appellet Orangiur, quan-

sum

tum animi demum sit , in Mosæ trajectio-
 ne paulò ante monstratum. Neque pagi
 munitionem spontè fuisse delectam ab iis,
 quos non loci securitas, sed latebrarum ne-
 cessitas ideò incluserit , quod prodire in
 campum ab equite improtecti non au-
 deant. Inspexisse se , atque æstimasse lo-
 cum : quaque adiri , atque intra ipsa pe-
 netrari latibula possit , expendisse, Nam
 si ad egrediendum è vallo furor , aut suæ
 illos noxæ pertraherent ; haud dubitan-
 dum,quin conclusis ab regio equitatu, con-
 culcatisque peditum cohortibus, momen-
 to debellatum esset. Urbis vero vicinita-
 tem , quo plus spei ad effugium , eo minus
 animi ad resistendum allaturam hostibus ,
 sibi certe spectaculum fore optatissimum,
 dum è moenibus suis Antverpienses ardo-
 rem ac Vires Catholici exercitus , contra
 quam illis imposuerit buccinator Oran-
 gius , inopinata aggressione metiantur.
 Secus autem si progressus in hostium con-
 spectum tantus exercitus retro arma con-
 verterit , non ausus conferere cum iis ma-
 nus , quorum singulis opponi ipse queat ,
 minimum denos ; haud dubi confessio-
 nem timoris visum iri. at Minorem se
 fateris quisquis timeat. Hæc me-
 moranti , ab universo Senatu
 duceret quo vellet, ac-
 clamatum
 est.

P.R.O-

PROGYMNASMA III.

O R A T I O

MATTHIÆ AVSTRIACI

*(Postea Imperatoris Rom.) & Farnesii
contrariè ad Artesios adhortantis.*

ARchidux Matthia ad Artesios Epistolam componit, queriturque, quod admissis Atrebatense Antistite, & Guilhelmo de Vasseur Walhuonii Domino, à Parmensi Principe delegatis; concordiam cum Rege Hispano agitassent, se Ordinibusque qui tum Antverpiæ cogeabantur, inconsultis: tanto majore quidem culpa, quanto minus ignorarent, negotium pacificandi in commune provincias a Cæsare ipso (uti eum Rex oraverat) fuisse susceptum. cui non leviter injuriam fieri, dum causam Belgarum accuratè complexo subtraherent soli se: ac successione illa operam benevolentissimi Principis aut negligerent, aut interturbarent. Proinde hortari eos, pro ea, quam patriæ debeant caritate, ne Farnesii postulatis antea respondeant, quam ipse, Ordinesque illa expenderint, probaverintque. Sic enim futurum, ut concordibus inter se cohærentibusque provinciis, nullus pateat aditus hosti ad Belgii dominatum, per hujusmodi discordiarum scissuras, irrepere contendenti: nempe satis gnaro, expertoque, Belgas, modò maneat concordia, insuperabiles esse. *Hiscæ Matthia litteris litteras Philippi Regis ad eosdem Artesios*

Artesios opposuit Alexander quas, sicut per eos dies acceperat ab Hispania, ita ad illos opportune transmisit. Summa earum hæc erat. Rem sibi gratam fuisse, ac salutarem ipsis futuram, quod publico edicto, hæreticos seditiososque provincia movissent, nec aliud sibi armato fuisse propositum ad eam diem, quam ut huiusmodi pestem Belgio exigeret, populosque in fraudem ab Orangio inductos Catholicæ Religioni, Principique suo, ac pristinæ tranquillitati restitueret. Et quando jam ipsi per se id occiperent: eorum armis opem additurum se: ac transmissis oblivione præteritis illorum culpis, oblataque clementia & gratia in eos sua polliceri, dempturum se nihil ex antiquis Artesiæ privilegiis: externaque militia provinciam liberaturum; dummodo in domestico milite tantum habeant ipsi virium, quantum adversus Orangium, conjuratasque provincias tueri se possint. Quod si forte aliquos seu partium Gallicarum studio, seu quovis alio arcano consilio, oblata hæc paterna clementia nihil moverit; testari se Deum hominesque, calamitatum innumera, quas secum importare bellum solet, illis utrique imputanda, non autem sibi, qui videlicet invitus arma sumpserit, quo patrimonium à Deo per Majores suos sibi traditum adversus invadentium vim, ac fraudes assereret. Addiderat ad peculiare aliquot Proceres ex eadem nobilitate Rex alteras.

P R O-

PROGYMNASMA IV.

ORATIO

ALEXANDRI FARNESII

Adhortatio suorum in Traiecti assultu Generali.

I Rent, ajebat, ac redderent Principi suo civitatem, aperirent sibi Germaniæ claustra, unde nova subinde sociorum auxilia devocarent in Belgium, Reputarent animo ea expugnatione non unam urbem, sed Vallonum adhuc nutantium provincias, Artesiam, Hannoniam, Gallicanam Flandriam, simul expugnari. Immo sibi persuaderent, ab illa aggressione pendere universum Coloniz de Belgica pacificatione conventum. prospicere illinc sollicitè, velut è specula, ad pugnandum repugnantiumque manus, Legatos Regios, Hollandosque: ac talem disceptioni suæ fortunam promittere, qualem vis ac virtus fecerit hic concertantium Consultari Coloniz, decerni apud Traiectum: subscripturo haud dubiè iis conditionibus hoste, quas pridem æquitas postulaverit, victoria nunc expreslerit. Denique meminissent, ire se in urbem non aliis defensoribus præsentem, quàm reliquis eorum, quos Burgerhouti munitos ipse nuper sub Antverpia mœnibus expugnassent in quos, eo quidem, quo victores solent, animo invadentes, tantò nunc æquius Deum sperarent vincentibus juxta cadentibusque propitium, quanto illum transmissa modo ab ejus Vicario pœnarum omnium

pro

noxis commeritarum condonatione,
universus ritè exercitus placavisset.

PROGYMNASMA V.

ORATIO

EX TERRA NOVA PUR-
gat Alexandrum Farnesium apud Septem-
viros Colonia Pacificatores Belgii
de Calumnia quod pacem no-
lit Anno 1579.

Armensem quidem Principem regis ar-
mis non aliena invadere, sed quæ Regis
essent, repetere. Dividi hæc posse munia,
et armis subigantur rebelles, et pacationibus
plantantes reconcilientur. Sed cessationem
armorum non præoptari à provinciis ad paci-
cationem facilius ineundam: sed iniri tra-
tationem pacificationis ad cessationem ar-
morum callidius obtinendam. Id verò tan-
to nunc certius apparere, quanto præduræ
clorum de pace conditiones, quas tamen
nisi nimium videlicet emolliisse se jacti-
ant, longius eos abesse à consilio firmandæ
aliquando concordie persuaderent. Quæ
porro concordia dum aut nulla speretur, aut
incertissima sit; qua ratione posse pro re
deò dubia certum ad detrimentum Regem
logi? summâ per eos dies impensa à Farnesio
Trajectum ultra citraque Mosam, jactis
montibus, frequentibus castellis, perpe-
tuis aggerum molibus, continuatis in mo-
tum oppidi castrensibus testis, incessum
clausumque adeo teneri; ut desperata omni
externa ope, nemo jam dubitet, quin brevi
casurum

casurū sit Parmensis in manus. Nam quantum virium sit in fœderatis provinciis ad obsidionem solvendam, exploratum modo esse, copiis earum ad ejusmodi castrorum aspectum perterritis, nec pugnam, immò nec accessum ausis. Igitur à tanta urbe jam pene capta, remisso victoriæ impetu, atque objectis armis, supremam manum abstinere, quid esse aliud, nisi spatium modumque obsessis ad pervicaciam suam communiendam, & Fœderatis ad vires, imploratis externorum, uti solent, auxiliis, reparandas elargiri; ac simul regio in castris exercitu elanguente, forsitan (quod in longa obsidione oriosis accidit) tumultuante. Regem interea ad nova opum impendia, pro retinenda ex intermissa urbe victoria, instaurato iterum bello dampnare? Jam verò illud appellandum ne provinciarum simplicitatem, an confidentiam? esse illas in præsentia sine exercitu sine pecunia: adeò ut in conatu liberandi paulò ante Trajecti, coacto provinciarum ære, non nisi post menses omnino duos, collectitios aliquot milites in eam expeditionē agrè compulerim, quum eodem tempore Regis copias & virtute Ducum, & numero militum formidandas, modò ad Antverpiæ usque moenia, modò latè per Geldriam Brabantiamque Parmensis extendat. In hoc ergo tam dispari partium statu, qua fronte petere provincias, ut arma utrinque deponantur, quum ipsæ exercitum non habeant, quem exarment? Et quod genus induciarum esse, uni partium imponere conditionem, cui pars altera subesse non possit? credo istos,

si nudi forent, de indumentorum jactura
 cum bene vestitis collufuros esse. Quod si
 remotis vocabulorum ambagibus fateri
 volunt induciarum nomine, nihil se demum
 querere aliud, nisi presentem armorum
 tempestatem declinare: cur à se tantoperè
 discordent, ut cujus clementiam exoptant,
 superbis illum postulationum articulis of-
 fendant? Itaque Legatos ex animo admo-
 nitos, atque etiam oratos velle, ut quo
 ipsi studio connituntur, induciarum nomi-
 ne Regis exercitum exarmare eundem co-
 narum adhibeant, quo provinciis pro sua
 sapientia, persuadeant, ut aut æquiora ab
 Rege postulent, aut, quæ ipse Regis no-
 mine proposuisset, accipiant. In id enim
 si provinciarum propensionem suam sincerè ac
 serio commonstraverint, persanctè polli-
 ceri se, in seque recipere, quæ nunc jugato
 obfessa civitatis imminent, & quæ mox in
 alias atque in alias pari successu destinan-
 tur arma, intermisso victoriarum cursu illi-
 cò deponenda. Gavisuro nimirum Rege,
 quod indignationem suam omnes intel-
 lexerint, pauci senserint.

PROGYMNASMA VI.

ORATIO

ALEXANDER FARNESIUS

Capta Traiecta & direpto vetat ulterio-
 rem direptionem Anno 1579.

Coërceat
 illam

NE quis in exercitu regio, cujus ille-
 tribus
 cunque nationis potestatisve sit, au-
 edictis
 deat ab eo in posteros die, Traiecti subur-
 Alex-
 biive domos diripere, habere, capere, ander.
 aptos

(Franciscus
Mon-
tesdo-
ca)

captos ad redemptionem cogere , injuria
damnove afficere , immo relictis quas ad
eam diem injussi infederint, domibus, suum
quisque, ad contubernium in castris se reci-
piant, nihil earum rerum , quæ domi fue-
rint, asportantes : nisi facta ad eam rem
à supremo Belgii Præfecto, aut à designa-
to Gubernatore Trajectensi potestate : ca-
pitis pœna ex edicti violatoribus illico su-
menda. *Præterea vetuit ;* Ne quis domos,
bona, personas semel redempta, novæ ite-
rum redemptioni subjiciat : neve à captivis
præter impositum primo tributum, quid-
quam sive alimentorum, sive rerum qua-
rumcumque aliarum rursum exigat, secus
facientes & tributi jacturâ, & perseveranti
animadversione plectendos. *Denique man-
davit ;* Quicumque mulierem, puerumve
apud se detineat, confestim in domum re-
mittat suam : aut dicendam ad causam ac-
cedat, quo eam, cumve jure non remittat,
neutrum qui fecerit, ut neglectæ discipli-
næ reum, pœnas ex templo daturum.

PROGYMNASMA VII.

ORATIO

QVÆRELA ALEX. FARNE-
sii ad Tribunos rebelles Anno 1579.

(21. Decemb.) **S**cilicet milites vestri perquam hone-
sta missione finem militiæ, reditum-
que in patriam moliuntur, & ego in Hi-
spaniam scribens, læta enim vero Prin-
cipi, honorifica de vobis adjungam, flagi-
tando ab Rege pecuniam, qua ille urbem
suam,

suam, qua sororis suae filium redimat à Politerianis, Altembianisque militibus. sed neque isti, quantumvis feroces ac scelesti, tot potius urbis, aut mei compotes erunt. Quin ego, adierit enim mihi violati sacramenti ultor Deus: adierit fortuna Regis, si unquam alias, hoc maxime tempore aditamento regnorum felix: adierunt tot hinc legiones hac in primis tutela gratiam Regis emerituræ: adero ipse mihi cuius quam pervicacia flecti nescius; si quid eorum, quæ improbe decreta sunt, attentaverint, illos non modo vi atque armis coercebo, sed ne alie quid ex hac summa, cuius adipiscendi iure ipsi se ob novissimum scelus exuerint, per soluto, è Belgio eiciam, tam pecuniarum quam fidei inanes. Nam, quæ isthac intemperies? dum stipendiis per Quæstores ordinandis insisto, sollicitus ne ex ea quantulacunque nummorum copia, centuriam aliquam sua portione defraudem, nullo consilio præcipientes ruere pecorum more, vanisque captos rumoribus, velle per scelus extorquere, quæ accipere innocenter queant? hac ne ego speraverim à Germanis; quorum natione tantum tribuerim, ut vel Casimiri hostis milites meis armis & ultioni, ut scitis, expositos, liberos tamen ac securos emiserim, testatur id à me honori Germanorum dari. Quid quotidiana meos erga milites sollicitudo, pro quorum necessitatibus toties Regis curas, odiose propemodum oneraverim? quorum inopiam, cessante ab Hispania subsidio, toties ære meo, meoque demenso immo & ære interdum vestro sublevaverim?

A a

rim?

rim? testes enim vos habeo, qui mihi super egestate meorum militum sollicitè omnia circumspicienti, præsentem opem offerentes, curas meas introspexisistis atque allevastis. Quod si hujus rei gratia, perhumanas ab Rege litteras, benevoli in vos animi ejus, memoriæque (ut ipse loquitur) non abolendæ pignus accepistis; quid in præsentia sperare vos à liberalitate Principis æquum est si istorum conatibus antevertentes, consilio operaque vestrà efficiatis, ut exempta ex eorum animis, quasi prætereantur, opinione, modestiæ admonitis, & obsequio redditis, felix, quem tenemus, victoriæ cursus per hujusmodi turbamenta non retardetur? Sic enim vos & dignitati vestræ, magis extra facti, conscientiam futuræ, quam extra culpæ opinionem; & militibus vestris, si insanire pergant, nil nisi egestatem & dedecus in patriam relaturis, opportune præcavebitis.

PROGYMNASMA VIII.

ORATIO

ALEXANDER FARNESIUS

Consulit Regem Hisp. de Lanua Capto

Anno 1580.

Alexander incertus quid agat de Lanua, consulit Regem in hac verba.

Q Uum primum Lanua venit in manus meas, homo & sacramenti violator, (quo sacramento, & Montensi urbe ab Duce Albano capta non prius emissus est, quam se cum reliquis obstrinxit, Nonquam se militaturum adversus Hispanum Regem: & hæresis, hæresicarumque partium ubique locorum ductor. & in primis rebellium

rebellium Belgarum incentor, ac propug-
 nator, reputans ipse mecum, huic uni non
 minus ab ingenii sagacitate, quam ab assidu-
 a civilium discordiarum tractatione, ar-
 tes inesse omnes, quibus consilio manuque
 bellum alere adversus Deum, Majestatem-
 que vestram, diuturnum queat; decreve-
 ram, sumpto de eo supplicio, uti meritus
 est, externis hominibus documentum da-
 re, ne spargendis per alienas provincias
 turbarum facibus, venalem operam cui-
 quam præstent, idque peragere præmatu-
 re avebam antequam Majestati vestræ in-
 tegrum foret, in ea re quidquam certi præ-
 cipere: quo intelligerent omnes, sum-
 ptum in Belgio, non acceptum ab Hispania
 consilium. Sic enim sentio, FIDELIS
 ministri partes esse, si quæ exanimadver-
 sionibus ac repulsis timentur odia, ea in se
 transferre, objectuque sui Principem te-
 gere ab invidia: illi beneficentiæ mate-
 riam, illi gratias seponere. Verum quum (à La-
 planè prospicerem, quid hæc animadver-
 ho effectura esset in Egmontio Comite, in *nua à*
 Norcamio Sellæ Domino paucis ante die- *Viller-*
 bus in fraudem inducto captoque, inque *sio.)*
 aliis regiarum partium constantissimis vi-
 ris, apud Orangium jamdiu detentis: in
 quos si quid gravius statueretur, non leves
 profecto turbæ à Nobilitate cum iis san-
 guine conjuncta timendæ essent; satius du-
 xi, non aliud super eo consilium capere,
 quam quod Majestas mihi vestra suggere-
 re non gravabitur. Interim Namurcum
 brevi profecturus, illuc hominem mecum
 traham, traducendum inde Limburgensem

in arcem, & Gasperi Robles Bilii Domino
comitendum: cuius fidei, si quid arcani
de eo Majestas vestra mandaverit credere
uacillare possumus.

PROGYMNASMA IX.

ORATIO

ALEXAND. FARNESIUS QVE-

ritur & ostendit male Belgii guberna-
tionem dividi in se & Margaritam
matrem Parmensis Anno 1580.

At Græ- **P**ost cursum expositas dissensionem occa-
vellano siones, se inter, ac matrem, haud dubi
planiss. secuturas, partim ipsa negotiorum necessi-
aperit tate, ubi eorum valde uni non redditur: partim
causas emulatione inter arcium urbiumq; Praefectos
dissen- solito maiore, quæst eorum iura: quorum per-
tiendi. sonum referant, defensores: partim audi-
additq; torum culpa nonnullorum, quos magis per-
apud caros, sibi parum benevolos non ignoraret,
cui que- queritur, operam suam adeo male collocatam
relas, in Belgio visam fuisse Regi, ut; quo maxime
& con- tempore dignum aliquid liberalitate Prin-
ficit, di- pis expectaret, de gradu positus (quod in im-
visione lita inuictarum dimidiata administratione
illam plecteretur.

imperii Et quidem ad eam diem ab se factum,
nec de- quod accessionem gratiæ apud Regem,
beri omnium gnarum memoremque, non me-
meritis rueit: Initio præfectura repertas a se pro-
suis. vincias regiarum partium ex universo
Belgio omnino tres, quarum tamen unam
ipse Austriaco Gubernatore, subiecisset,
quæ in præsentia, & quidem intra biennium,
largè septem sive octo numerari; præter urbes
& ex

in Brabantia aut obsidione domitas, aut vero officii & curâ ad obsequium traductas. com-
 Hæc autem peracta cum exercitu, ut ab memo-
 Austriaco acceperat, primum modico, at- rar:
 que intra munitiones obfesso: mox aucto (Lm-
 quidem, sed stipendiis imminutis: tum, bur-
 remotis Hispanis externisque, relictum se gum.)
 in Wallonum manibus semestrem Guber-
 natorem, atque adeo expositum eorum
 contumaciæ, tanquam abiturum, gliscen-
 tibus interea hostium copiis, irruentibus
 passim in Belgium Gallorum auxiliis,
 auditis undique defectionibus: inter sus-
 pectos, suspectantesque inter Perfectorum
 arcium, Tribunorumque diras, sti-
 pendia non procedentibus, denunciatio-
 nes: inter legionum seditiones ac minas,
 quas ipse non raro aut suo ære placaverit,
 aut periculo suo pertenuerit. Et tamen
 adversus hæc omnia stetit se semper im-
 pavidum invictumque: & post emissos
 Hispanos, cum tyrone exercitu, quem ar-
 morum rudem componere agmen, ad or-
 dines se recipere, hastam iussere. (quod
 Tribuni dedignentur) ipse docuerit: pe-
 cuniâ ab Hispania suppeditam semper
 parçè, interdum nullâ, raro opportunè;
 non modo sustentatas à se partes, regique
 nominis existimationem, sed etiam addi-
 tas provincias, amplificatam catholici ex-
 ercitus gloriam, auctum sibi apud hostes
 usque adeo nomen, ut profecto, æstimates, Nec
 quibus hæc patrata sint viribus, pro milite presen-
 famam Ducis pugnasse, & causam Deum- ti Bel-
 que vicisse dicendum sit. An post hæc, garum
 æquo posse animo ferri, horum nullam, statui.

tanquam ingrata Principi fuerint , rationem haberi ? Et ferri tamen posse , si uni res sibi denique obesser. Sed quum hæc imperii diminutio auctoritatem imperantis infringat , ministeria confundat , obedientiam pessundet , atque adeo in perniciem provinciarum vertat ; decrevisse se , nudam armorum præfecturam non admittere , ratum Regi æquissimo rerum æstimatori non improbandum consilium ejus , qui malit se gratia , quam Principem ditione sua periclitari. Quamobrem obsecrari à se Granvellanium , quem patris semper loco veneratus sit , ut hæc Regi subiiciens , auctoritatem quoque suam in loco adjungat , non quo ejus opera præfecturam Belgii integram sibi continuatum velit , id enim averfari se , ac deprecari ; sed ut sibi per Regis clementiam liceat , aut in Hispaniam ad ejus conspectum ire , aut in Belgio privatum militem patri adesse ; certe ne intra provincias sistatur cum eo dimidiati regiminis de honestamēto , ex quo detrimentum Regi , decus sibi procreetur.

*Itaque
aut dis-
cessum
petit.
aut pri-
vatum
militis
munus.*

PROGYMNASMA X.

O R A T I O

*Alex. Farnesius suos ad Tornaci aggressio-
nem animat occasione minus laxi nuntii
de Eindovia in Brabantia capta.*

Anno 1581.

*hac
oratio-
ne.* **E**Rgone , inquit , in Frisia , Campiania-
que miles noster fortiter agendo , pro-
spera quæque patrauerit ; nos hic indeco-
res , ingloriique ante mœnia sedeamus ;

Plura

Plura Verdugus, aut Altrapennius cum paucis militum cohortibus, quam Alexander cum primariis belli Ducibus, cum ipso regii exercitus robore perfecisse glorientur? Geminatos hosce victoriæ nuncios in hoc rerum articulo perlatos, equidem non tam incitamentum ipse interpretor, quæ convicium. Quid enim? urbem obsidemus quam refertam hominibus, tam militibus, inanem, turba fugitivorum impeditam, quos non caritas patriæ, non penatium cura teneret: ne Duci quidem sui, qui timidos & motare solum consuetos regat, præsentia sustentaram. Nisi forte unus impotentis femine consiliis, in officio contineri populum moribus, patria, religione, discordem arbitramini. Hoc autem desertorum asylum, hæc vicinarum ejectamenta civitatum; hæc Flandricam Genevam sanctu fratre, deque procalcata Religione trophæa hic conspici; nos armari atque inulti patiemur? En urbs turriti casu aperta ac disiectu lapidum complanata subeuntes invitat. Rari hic externi milites, Hispani hic nulli. Tota receptæ urbis gloria Wallonum nomini parer. Ostendite, contra, quam vos contempsit Orangius, scire Wallones Tornacum expugnare, Postremo, ne Hispani merito desiderentur, vestris in manibus est.

PROGYMNASMA XI.

ORATIO

*Idem Gratulatur Regi de Tornacensi.**Victoria Anno 1581.*

Nunciū
victoria
allegat
Alexā-
der ad
Regem
cum
hac
gratu-
latione.

T Raditam Majestati ejus à Deo Tor-
nacensem victoriam, ingressis urbem
regiis militibus eodem die, quo ante an-
nos sexaginta, parens ejus Carolus Im-
perator armis Tornacem cepit, sibi qui-
dem labores (quos in duorum obsidione
mentium permultos & prae graves non mi-
nus in suorum cura, quam adversus ho-
stem cum vitæ discrimine perpeffus sit) pe-
levés in praesentia videri, ac penè nullos,
quibus videlicet parva sit Regi suo urbs,
quæ Flandris in Wallonum provincias fo-
res elandat, Wallonibus in Flandriam
patefaciat, praesertim quod hæc (non ut
aliæ Wallonum urbes externorum militum
immunes) regio firmari praesidio, atque in
in fide contineri tuto possit.

PROGYMNASMA XII.

ORATIO.

*Idem Marchioni Rubasio persuadet ut se**Hesperiæ reddat.*

(19 Ap.)
hac fa-
miliari
oratio-
ne.

E Go te, inquit, in praesentia, Rubasi,
non uti Belgii Praefectus, Regis subdi-
tari; neque uti Imperator, equitum Ma-
gistrum; sed tanquam amicus amicum
alloquor, fecissemque antea, nisi immatu-
rum, certè ingratum vulgo animadvertis-
sem redditum externorum. Jam vero muta-
tis multorum animis, ac plerisque Nobi-
lium

lium in revocationem Hispanorum ultra
 conspirantibus ; profecto ferre non potui ;
 ut te , quem in Regis gratia principem lo-
 rum inter Belgas obtinere semper studui ,
 nunc posthabitu omnibus viderem .
 Quam necessaria nobis hac tempestate sint
 externorum auxilia , ingens hostium appa-
 ratus ex Gallia , Angliaque satis ostendit : & vestra Wallonum provinciae Gallis
 objectae in primis intelligunt , & ut undi-
 que auxiliaris miles advocetur , efflaga-
 rant , ut jam ipse dissentire unus ab omni-
 bus , sine omnium offensione , non possis .
 Quamquam non dubito , quin idem & tu
 sentias : sed , ne cum aliis idem postules ,
 duae tibi res (sciendum est enim) moram
 ac metum injiciunt : quae tamen ambae , ut
 aperte simpliciterque tecum loquar , in-
 citare te potissimum debent . Nam neque
 tibi reditus Hispanorum de militari tuo
 munere quidquam adimet , aut decerperet :
 dumque hic ego armorum Dux adero , tu
 post me equestrem militiam temperabis ,
 tanto sane gloriosius , quanto ex accessu
 externorum , pluribus simul nationibus , &
 quidem uni earum dominanti imperatu-
 rus es . Neque illorum arma ad cujusquam ,
 nisi ad hostium perniciem destinantur , tibi
 certe , quidquid ob praeteritorum con-
 scientiam reformides , non modo fraudi
 nunquam erunt , (quippe pro tui securita-
 te vel filium ipse meum tradere obsidem
 non vereretur) sed etiam magnum tibi gra-
 tiae honorisq; additamentum allatura sunt .
 Tantum me audi , & fidele consilium se-
 quere . De mutata Wallonum voluntate ad-

moniturus sum Regem, nuncio in Hispaniam properè immisso, tu compositis ad regem litteris, externæ militiæ restitutionem ora, ego meis litteris tuas inseram: rescie que Rex abs te ante alios consensum Wallonum; (quorum postulata nominatim non aperiam Regi, nisi post convocationem provinciarum) atque in hunc modum & ille abs te gaudium, & tu ab illo facti gratiam prælibabis;

PROGYMNASMA XLII.

ORATIO

Idem nervum belli à Rege postulat liberalius submitti, cum spe rei gerendæ

Anno 1583.

Gratulatus Regi novissimas de Flandria victorias: quas ipse, quoniam sine hominum & munitionum iactura, sine temporis dispendio, ac sine militari ere parte essent, mera divinæ clementiæ miracula appellabat; orat enixè, Considerare ne gravaretur, quanta rei benè gerendæ opoportunitas se se aperiret, Ducem Alenconium milite juxta atque autoritate diminutum, modo hæc, modo illam sedem frustra mutare. Orangium sive Ordinibus invisum ob recens matrimonium cum Galla contractum, sive Zelandis Hollandisque suis ab regiis armis proximè timentem, in Zelandiam concessisse. Rebellium vires, suspectis se junctisque Gallis: extenuatas, & animos continuata clade perculsos. Sibi modicas quidem adesse copias, atque ad sex bellatorum millia redactas: quippe multis

multis ad præsidia captarum arcium distri-
buitis: & VICTORIAM, quo plura vi-
ctis eripit, eo magis spargere atque exten-
dere victores: sed si ab Hispania misce-
rentur auxilia, quæis exercitum abunde
suppleret augeretque, sperare se, Deo duce
intra annum universa Brabantia potui-
rum. Immo si vis semel omnis, (quanta
ab Regum potentissimo exeri potest ad
profligandos hostes.) & non parcere, uti nunc
fit, partitèque adhiberetur; profecto nec
majus impendium ætarii futurum, semel
insumptis, quæ in annos plures insume-
rentur: & hostes, qui divisis nostrorum
conatibus pares sunt, conjunctis in unum
viribus minores imparesque non dubiè ces-
suros. Nimirum qui minutim decidunt
imbres, absorberi facile à terra: at ingenti
aquarum simul ruentium vi sterni campos
trahi silvas, obstantia quæque pertumpi
ac rapi. Sic hostibus eventurum si tota in
eos belli mole incumbatur. Alioquin vere-
rife, ne, dum pugnatur & quasi parçitur,
bellum infinitè alatur, & curæ Principis in-
longum onerentur.

PROGYMNASMA XIV.

ORATIO

Alexandri Farnesii suasoria de obsidenda

Antverpia è Dec. 2. lib. 6.

Consilium Antverpiæ invadenda non
se in animum admisisse prius, quam
Deo id cordi esse, per homines Deo ca-
ros, conjecisset. Nec humana & vicina
deesse,

deesse, quæ expeditionem in præsentia persuadeant. Certum sibi, nunquam hostes æquè trepidasse, tot nempe tantique paucos intra menses ab regio exercitu cladibus afflictos, Orangii consiliis destitutos, gallici auxilii spe dejectos, ac multis per Antverpiæ tractum oppidis arcibusque, spoliatos. Atqui ubi pallata intremunt, proclinanturque moenia, tunc ruina certius instandum. Inde sibi accrevisse animum, in ipsa belli arce, territos jam hostes invadere terroremque per reliqua Brabantæ munimenta circumducere: non dubia spe, illos aut Antverpiæ metu neglecturos alia, aut in alia distractos Antverpiæ non suffecturos. Modicas quidem sibi ad tam multa copias esse: sed belli peritas, & victoriæ assuetas, & quod caput est magnis à Ducibus administratas. Quem enim esse ex iis, quos in eo cœtu præsentem intueretur, cujus in manus regendum exercitum secare ipse non traderet? Peritia Ducum, & virtute militum congenerari exercitus; & in ipsa multitudine paucos demum esse illos, qui bella conficiant. uti ex hasta quantumvis oblonga, palmum tamen ferreæ cuspidis plagam facere. Equidem non semper ingentes belli copias expetendas: non magis quam ingentia corpora, magnis plerunque morbis obnoxia, carius ali solita, motuque tardiora, & accipiendo vulnere latius porrecta. Verum non ita sibi expugnandæ Antverpiæ initam fuisse rationem, ut magno milites numero simul impendi necesse sit, quum & à terra turmæ omnino paucæ, quæ Antverpiensem agrum inter Liram, Hochstratamque, & Bredam,

Medam, regiarum partium oppida per-
 currant, impedire commercium facile
 queant: & à flumine Oceanum versus (un-
 de tota vis hosti) propositum sibi, expug-
 natis in utraque ripa castellis, aut novis ex-
 citatis, inde tormentis arcere navium
 accessum, si non omnem, talem certe, ex
 quo & mercatores detrimenta commor-
 ciorum sentiant, & plena populo civitas
 arstione annona fatigetur. Ad hæc porro
 præstanda imparem non videri earum, quas
 in præsentia haberent, copiarum numerum.
 Neque eis obedientiam in opere defutu-
 ram. Expertum se, militibus suis esse in
 prælio plus animorum, quam in castris fue-
 rit querelarum, immo ne eisdem alacritas
 desit, missam sibi fuisse nuper ab Rege pecu-
 niz summam, quam veteres inter milites
 parviatur, nam quæ recens accesserint ab
 Hispania legiones, stipendiis donatas jam
 esse. Quamquam haud verendum, ne non
 libens obsidionem Antverpiæ miles subeat,
 ex qua tantum prædarum sibi polliceri pos-
 sit. Esse adhuc in exercitu complures, qui
 opulentiam ejus emporii ante annos octo-
 satis experti; stimulante memoria, confi-
 milis populationis famem cum sociis haud
 dubie communicaturi sunt. Postremo, quod
 ad tutelam exercitus attinet, provissum à
 se securum ab Wafienq. territorio in castra
 commeatum. Neque Gaudavum, aut Tees-
 rumundam ita post relicta, ut magnopere
 timere regius exercitus debeat ab iis, qui-
 bus à nostro milite per excitata inibi ca-
 stella disposito, satis curarum assidue in-
 feratur. Quamobrem quum ad eam expen-
 ditionem

ditionem multa in praesens invirare, nulli
 satis inde retrahere videantur, permittentes
 ei in hac quidem causa deliberationem, atque
 obsidiam urbis, ex qua universae ac-
 cessionem Brabantiae secururam praevideret,
 magno omnes ac fidenti capefferent animo
 sperarentque Patronam Antverpia Delma-
 trem, quam urbe sua impie dejectam ab hae-
 resi, nunc ipsi, contempto omni periculo, in
 pristinam possessionem restitutum irent,
 tam piis suorum conatibus non defuturam.

PROGYMNASMA XV.

ORATIO

Philippi II. Hisp. Regis sententia de Re-
 ligione Catholica Conservanda

Dec. 2. lib. 7.

IN omni colloquio, conventuque cum ci-
 vitatibus, arcibusque quae in nostram po-
 testatem venient, hoc primum, hoc supre-
 mum esto: ut hisce in locis, Religio Catho-
 lica recipiatur, nulla sectarum professione
 exercitiove, siue urbano, siue forensi hae-
 ticiis usquam permisso, nisi ad res eorum
 domesticas componendas mora temporis
 aliqua, eaque certa & circumscripta conce-
 denda sit. Quae super re, ne quis interpre-
 tationi aut moderationi locus relinquatur,
 plane edico. Sibi ut persuadeant, qui in no-
 stris Belgii provinciis viaturi sunt, alterum
 eligendum, aut nihil de veteris Romanaeque
 cultu Religionis immutandum, aut post de-
 finitum tempus illico sedem alibi quaeren-
 dam. Quae si fiant, divino equidem No-
 mini confido, cujus honori obsequioque

in hoc bellum tanto cruoris, tanto opum impendio, tot jam annis insistitur, omnia in melius processura: ejusque Majestatem, pro ea qua solet providentia, ita res nostras perpetuò temperaturam, ut ex earum felici eventu intellecturi sint homines, quanti demum referat, Divinæ bonitati se credere, debitumque illi servitium rebus omnibus præhabere. Quod si aliter Deo, nostra ob delicta visum fuerit, ego satius duxero, mea omnia pro ejus causa profunderè, quam ab hac si forte minus fortunata, pia certe constantia, vel minimum cujusquam humani consilii respectu aliquando desistere.

PROGYMNASMA XVI.

O R A T I O

FARNESI ORATIO AD TRIBUNOS & Centuriones præsidio futuros Antverpiæ. Dec. 20. l. 7.

DEi benignitate, ac virtute vestra, Com-militones, Antverpiam tenemus, ut autem securi teneamus, ego vos ex omni exercitu selegi, quorum militari disciplina; inprimisque modestiæ, atque inoffensæ cum civibus conversationi futeletur vobis commendarem, tanto quidem impensius, quanto fixum magis firmumque huic Antverpiensi populo fuerat, in urbem præsidarios non admittere: quod ab iis videlicet pertimescerent si non publicam direptionem, ac prædas (quanquam, & hoc illis persuasum erat) perpetuas certe rixas offensionesque; quas fortunarum suarum ob-

jectu

jectu quotidie redimerent, quotidie alerent. Eam ut evellerem ex illorum animis persuasionem, fidem ipse meam obligavi, nec futurum me promissi, ac spei vanum credidi, hoc delectu militum habito, quibus præesse viros decoris sui memores, & de mea fide sollicitos non ignorem. Proinde vestrum erit, curam omnem intendere continendis in sua cuiusque sede, officioque prædianis: eorumque in cives injuriis, si quæ forte contigerint, haud impune transmittendis, sed protinus vindicandis: ut prius audiant militum animadversionem cives, quam civium querimonias militum præfetti. Sic sancietur in civitate concordia, & longum obsequium. Mementote, degere vos in aditu Zelandiæ, Hollandiæque, quarum arces aspiciantur ex Antverpiæ mœnibus, & voces propemodum exaudiantur. Respicient illuc Antverpienses, si se superbius haberi sentiant domi suæ ab externo milite: Qui quum semper civitatibus esse gravis solet, tum recens victis, tanquam fortunam suam è proximo respectantibus, gravissimis est. Itaque & intolerantius ferent injurias à victoribus, & quasi deposita nondum ira bellum adhuc secum geratur, resument & ipsi non agere hostiles animos. Nimirum FACILE ignem concipiunt, quæ paulo ante extinctæ sunt facies. Ego, quod ad me attinet, ne gloriosos Catholici exercitus labores, cuiusquam licentia frustreretur, præsentē cura invigilabo.

P R O

PROGYMNASMA XVII.

ORATIO

*Ernesti Bavari Electoris Coloniensis apem
poscentis ab Alexandro Farnesio adven-
sus Comitem de Neursæ occupato-
rem Navesii.*

Actus non sane in speciem gratius, pro iis quæ
ab illo beneficium, vita propemodum ipsa
carioribus, accepisset, denudavit ei rerum sua-
rum statum: iam reductum, ut nihil propius
esset, quam ut amissa Colonia nuncio exani-
maretur. Nempe gliscere in dies hosti nume-
rus, & audacia: se ab utroque, ac postre-
mo etiam à consilio deferri. Nam & ab regio
exercitus videre se quam importuno tempore
auxilium perat: & Guilielmum fratrem
serio denunciasse, nolle in posterum ab Co-
loniensem præfecturam opes insumere,
quas filiis, & Bavariæ suæ debeat. Itaque,
quando non aliunde sibi consulatur, sa-
lius ducere, Coloniensem principatum ul-
tro deponere, quam ab hoste ea demum di-
tione spoliari: Dolere quidem se, quod præ-
videat, in eum locum facile sufficiens
non perinde Hispano Regi addictum ac
ipse domusque Bavariae profiteatur.

PROGYMNASMA XVIII.

ORATIO

VERDYGVS ET ALII MILI-

*tares suadent Alexandro Farnesio, ne
Zutphaniam obsessam à Leycestro de-
fendat, sed foris agens adjuvet.*

Infra dignitatem ejus, regique exercitus
videri, tot victriciū copiarum Impera-
torem

to rem urbe concludi nec facile exemplis ostendi; principem aliquem aut exercitus universi Ducem, salutem suam intra momentum angustias commisisse. Præterea pro certo se habere, si attrineri intra eam urbem Parmensem principem famam emanaret ad Angliæ Reginam, aut ad infensos Germaniæ Dynastas, illos collectas quantas maxime possent vires, certatim effusuros ad ejusmodi prædæ capeßendam, qua una Belgium omne subtrahi posse Hispano Regi non dubitarent. Denique esse complures catholico in exercitu veteranos Duces quorum virtuti ac fidelis sicut tutela urbis secure credi possit, ita non posse illos absque nota offensionis aliqua præteriri.

PROGYMNASMA XIX.

ORATIO

POLONIA REX HORTATUR

ardines Belgii confederatos ad reconciliationem cum Rege Hispaniarum.

QUod autem Grati tudines vestras hortaremur, non curiositas aliqua nostra, vel quod rebus alienis immiscere nos velimus; verum gravissimæ quædam causæ nos impulerunt. Ac in primis, quod etsi remotiore inter nos vicinitate disjuncti sumus, humanum tamen, & ab officio Christiano non alienum aut remotum esse judicamus, rebus aliorum optimè consultum velle, & de periculis eos præmonstrare habere. tum quod Grati tudinibus

stis

Atis multarum rerum commercia nostri^s, cum hominibus intercedunt. denique quod plurimum totius Christianæ Reipublicæ interesse arbitramur, sedari intestinas istas turbas: neque Serenissimum Regem Catholicum, Principem potentissimum, iis destineri, quo minus vires suas contra Christiani nominis hostes convertat.

PROGYMNASMA XX.

ORATIO

*QVA ALEX. FARNESIUS DE-
functo patre suo Octavio Parma Duce
missionem à Gubernatore Belgii po-
stulat apud Regem Hispania-
rum.*

Civitatum illarum (nempe Italicarum suo principatui jam debitarum) statum, ut ferme novum atque à turbidis ingeniis non satis adhuc firmum, valida regentis manu opus habere. Octavii mentem periculoso regimini parem fuisse: quamquam nec adversus illum seditiosorum machinamenta cessasse. eo extincto, & Margarita Austriaca parente dominaque ante virum præcepta, superesse quidem liberos, sed ætate experientiaque minores: & Cardinalem patruum, multa prudentia, at senio gravem, urbanisque muneribus implicitum. Sibi decretum antea fuisse, inter ea armorum discrimina tamdiu ætatem agere, donec, vel cum vitæ jactura, Belgium Regi suo restitueret, nunc quando unus ipse qui domus suæ privatis præesse.

præsse rebus publicisque possit, à filiis, atque à populis evocetur; æquum existimare, seu Principem, seu patrem se cogitare, suos utique non deserere, dummodo Majestas ejus, cuius imperio vitam ipse suam filiorumque perpetuo mancipatam habet, susceptum consilium non abnerit.

PROGYMNASMA XXI.

ORATIO

REX HISPANIÆ AB NVIT

Missionem petitam ab Alexandro

Furnesius.

Postquam ex Consolationem ob mortem Patris, & pro reportata ea ætate victoriis gratias miscuisset; in una earum; Considerantem se, scribit, quanti referat, non omitti ab eo provinciam, quam in manibus habet, regitque summo cum Religionis, giarumque partium beneficio, indulgenti illi reditum in Italiam non posse. Nam quod ad ipsius domus ac populorum necessitates attineat, jubere illum omnem animo sollicitudinem exuere: quippe se non alio proflus affectu curaque in res Farnesiorum, quam in suas (quando uti suas verè habeat) inspecturum. Postremo cogitare eum debere, si intra paucos dies utroque parente orbatus ipse sit superesse se, qui eidem utriusque loco sit futurus.

PRO-

PROGYMNASMA XXII.

ORATIO

*Philippi Hisp. Regis Responsio ad Daniz
Regem cupientem Pacificare Regem Hi-
spaniz cum Angliz Regina An-
no 1587.*

Benevolo animo, quem mihi . . . Vestra
litteris suis prima Aprilis die exaratis
ostendit, respondeo ipse pari amore amicitiaque: ac letabor, si in iis, quæ se in po-
tæum offerrent, occasionibus, idem uter-
que continuemus. Doloris sensus ex ma-
gna per Belgium meum moribus, diutur-
naque rebellionē; digna res est
Vestra, ac propria omnium Regum Prin-
cipumque, quos subditorum à Dominis
suis defectio, detestabili exemplo tangit
omnes. Quod non ego talium occasionem
illis præbuerim; clarius est, quam ut dis-
putationi subjiciam. Potuerunt quidem à
Principio perversi quidam homines frau-
dem miseris populos impellere, eorumque
simplicitate ad sua interim commoda abu-
ti; nunc certe tempus satis aperuit illo-
rum artificium ac dolos. Et clementia,
quæ tam multos, qui se in viam debita ob-
dientia reducere, ego libens excepi; testis
est locuples caritatis, quæ cum illis ago:
& simul pignus est invitamentumque aliis,
qui idem facere animum induxerunt, nihil
præterea, quod me petant, opus habituri.
Nam libertas Religionis à qua permilla
com-

componi posse omnia Vestra pluribus inculcat, mihi sane proponi non debet. Si enim aliorum Principum mos invaluit, ut non alium patiantur suis in provinciis sacrorum cultum, nisi quem ipsi profitentur: idque ad Religionis regnorumque conservationem pertinere arbitrantur; cur mihi non liceat, immo cur ego non debeam, in meis provinciis id agere pro vera germanaque Religione, quod alii pro falsis opinionibus suis non omittunt? Dummodo autem ex me non petatur, ut permittam aliquid adversus Catholicam fidem, atque obedientiam, quam ipse meique subditi debemus Romanæ Ecclesiæ, nostroque admodum Sancto Patri, qui in ea tanquam Christi Domini Vicarius inter homines præest: hoc inquam excepto, nihil à me subditi proferent aut cupient, quod assecuturi non sint. Itaque quum ego non me mensura metiar diversa ab ea, qua quisque convenire sibi putat, ut domi utatur sua? non dubito, quin causam, quam pro me esse nemo inficiari potest, Vestra quoque adjudicatura sit mihi ac probatura nequaquam imputanda mihi, quæ ex hisce bellis evascentur mala, neque per me stare, quin ea protinus præcidantur. Quod si mei decepti tandiu populi resumere quam debent obedientiam aliquando velint, experientur, & ipsi veniam clementiamque, quum ad hanc diem experti sunt omnes. Quod autem ad malam vicinitatem attinet, quam exterior ab Anglia, omnes intelligunt, quanta esset causa, aut potius obliga-

tio,

tio, ut alia mecum ratione ageretur.
 Et Vestra iudicate per se po-
 test, quam leves sint colores, quibus fa-
 ctorum suorum culpam obregere, ac spe-
 ciem eis aliquam inducere connittuntur.
 quum palam sit veterem concordiam ejus
 regni cum Belgarum provinciis, non esse
 intelligendam si scitè intelligatur, nisi in-
 ter utriusque partis Principes, non autem
 ut inde seditionum prætextus subditis of-
 feratur. Nihilominus tamen ob amicum,
 animum, quo mihi persuadeo
 Vestram adduci ad hanc inter nos concor-
 diam exoptandam? nolui aditum negotio
 claudere, cui aperiendo manum adhibuit
 tam bonus sequester, ac frater. Itaque rem
 omnem Parmensi Principi, meo cognato,
 mearumque belgicarum provinciarum su-
 premo Gubernatori committo, eique man-
 do, ut, si adversa pars agere ex rationis
 præscripto velit, à ratione ipse non disce-
 dat idque si fiat, facile Vestra
 animadverteret, æquum esse, ut inde in-
 cipiat correctio ac satisfactio, unde coepit
 injuria & offensio. Hunc autem ordinem
 si illi tenere noluerint, tunc demum re ip-
 sa cognoscer, ab eis non tantum reveren-
 tiæ haberi Vestra, quanti ego
 illa æstimo, ac diligo. In quo animi pro-
 posito, ubicumque se dederit occasio, bõ-
 num me & amicum, & fratrem perpetuo
 comperiet.

PRO-

PROGYMNASMA XXII.

ORATIO

DANIE REGIS AD FARNESIUM

litterarum de Pacificatione Hispan. & Angl. & inquit ad illant.

ETA ipsa litterarum suarum compendioso summa
 neque prolixè ad Regem scripserat. Ma-
 gna, sicuti uidebat, concepta spectatione
 exiit, quando sibi cum eo Principe agen-
 dum esset. omnis prudentiam comitem-
 que præter militarem gloriam, omnium
 consensum nationum, celebrari primam uide-
 ret. addiditque ad extremum, Quoniam spera-
 ret Hispaniarum Regem in tanta Religione
 aliquid remissurum, paratum esse se, nomi-
 nes ad colloquium deligere, quum primum
 conveniendi tempus locumque doceretur.
 Cui Alexander, ut etiam pro honorifica de se opi-
 nione, gratia. Neque a se respondere, quib-
 quam omissum, quando in Belgio fuerit,
 quominus oblata rebellibus gratia ad Re-
 gis Dominique sui obedientiam alios re-
 vocaret. neque in præsentis Majestatis eius
 operam, quam beneficii loco ducebat, ul-
 lo modo aspersurum. Mitteret promissos
 quos & quando veller: securitatem loci
 non deserturam. modo ABI persuaderet,
 immò etiam Philippo Regi, Religionem
 maiorem maiorem factam rectamque ad-
 versus novitia concionalium hominum
 commenta perpetuo servare: & æquior
 illum animum passurum, iacturam pro-
 vinciarum facere, quam easdem cum iactu-
 ra Religionis obtinere.

PRO-

PROGYMNASMA XXIV.

ORATIO

ELIZABETHÆ ANGLÆ QVERELA
de Rege Hispaniarum, apud Alex:
Farnesium.

HAud latere se scribens, quæ in caput suum cudantur: gladiumque sibi eladem minitetur, providere. Sed non esse adeò abjectè se genitam, ut injuriam sibi à quoquam fieri ignaviter latura sit aut inimici gratiam indignè sit deprecatura. Singulis fermè hebdomadis, in publicis rerum Hispanicarum, quæ circumferuntur, nunciis, inque privatis multorum inde in Angliam litteris scriptum ab se legi, Hoc anno fore occasum Angliæ. jamque Hispanos, venatoris illius perfimiles, qui membra lupi nondum capti liberaliter in amicos dividebat, Angliæ Hibernæque regna inter se esse partitos. Non tamen ob hujusmodi minas, regium pectus suum aliqua ex parte concidere: immo spem habere, posse se adjutam ab ea, quam sapius experta esset, Dei manu, vanas hasce potentias infringere, digneque tueri regna, quæ à Deo, atque à natura tradita sibi, hæreditaria possideret. *addit tamen*, Non idcirco se à proposito pacificationis amoveri, quam confici non alio libentius administrò, quam Parmensi Principe peroptaret.

Bb

PRO-

PROGYMNASMA XXV.

ORATIO

EIVSDEM EXCVSATIO DE
*cladibus à Draco Anglo pirata
 illatis Hispano.*

MISSUM quidem illum ad navium numerum per Hispaniz portus observandum, & illarum conjunctionem impediendam; ubi tamen Regina ex ultima Parmensi epistola solito propensiores ejus ad pacificationem animum introspexerit, tradito etiam sibi arbitrio loci, quo legati convenirent; illico à se per celerem nuncium Draco imperatum, ne quem ex Regis Hispani portubus intraret, neve hostile aliquid per ejus maria usquam moveret, tantum an vera essent, quæ de belli consilio, deque apparatu classis evulgabantur, indageret. Sed Regioz mandatum Drachi festinatione præventum, quem tamen, ut illa interminata est, non impune, quum advenerit, abiturum?

PROGYMNASMA XXVI.

ORATIO

FARNESII EXCVSATIO DE SLVSANIS
sa, contra Angliz Reginam obsessa.

AB Regina haud jure perstringi Parmensem Ducem: quasi verò regi non liceret è suis urbibus pellicere externum militem, quem mittere in alienas terras licere sibi Regina existimaverit. Ad ejus autem urbis odsidionem motum esse Ducem non aliunde, quam à Slusanis ipsis quos

quos assidue per Flandriæ maritima præda-
bundos omittere non potuisset, quin ceteras
feras, ne impunè perumperent, intra suo-
rum claustra murorum coerceret, præsertim
quum ad hoc & Flandrorum querimoniam
urgerent & submissa ab iis stipendia invi-
tarent Armorum, usum, inconsulto Rege
intermittere, haud integrum Parmensi esse:
in Hispaniam illum jam super ea re litteras
dedisse. Interim venturis ex Anglia le-
gatis non modò securitatem viarum, sed
honorificos ubique occursum, ac debita
Reginæ obsequia per Regis provincias as-
serturum.

PROGYMNASMA XXVII.

ORATIO

CONSVTATIO REGIS HISPAN-

*niarum de Bello contra Reginam An-
glie administrando.*

Stanleus quidem, ante Angliæ aggressio-
nem, petendam Hiberniam censuit. Ma-
re illic portuosum esse: captoque Water-
fordio munitoque, posse aut vicinam obje-
ctamque Anglicam tutò invadi, quippè pa-
rato illo portu ad receptum Hispaniæ clas-
si: aut si in Hiberniam progredi libeat, in-
sulam armis obtineri posse. Quindecim an-
nis se apud Hibernos arma gestasse, explo-
ratos sibi locorum situs, armatorum vires,
incolarum ingenia, esse Hibernorum ple-
rosque, veterum sacrorum perquam reti-
nentes, omnes ferè Anglorum imperium
moresque pertaxos; eoque perfacile parti-
bus adjungendos. Denique in se recipere,

B b 2

(quod

(quod etiam Parmensi Duci ipse promiserat, libelloque tradito explicaverat) si sibi milia sex veteranorum militum : si arma, totidem hominibus armandis : si pulvis bellicus, si annona tres in menses tribuerentur, se in Maestatis ejus manus insulam adducturum. Qua adducta habituras Hispanas classes portuum commoda, & classiariis alimenta: suppeditaturam insulam equites non contemnendos, pedites nunquam sex millibus pauciores, egregie omnes exercitos, atque adversus Anglorum nationem in primis animatos: & quod caput est, petitam inde Hispanis viribus Angliam, frustra, capta Hibernia reluctaturam. Nimirum ut urbes expugnatis sub urbiis, sic regnum, si adjacentia subtrahas, non diu stare. *At verò Platus, etsi quæ dicta à Stanlæo fuerant, non improbat, plus tamen momenti in Scotia Angliæ conterminata reponebat, Multa in eo regno coqui. venisse, dum discessum è Belgio ipse parabat, ad Parmensem Ducem Scotorum Chiliarchum Gulielmum Simplium, juvenem egregie pium, audentemque, atque alios cum eo è primaria nobilitate, auxilium à Duce postulantem, ac magna, adversus Angliæ Reginam conspirantibus jam multis, pollicentes, non sine spe, Regem ipsum ad ultionem matris attrahendum. Id ante omnia, suo quidem judicio, perurgendum: neque prius Angliam, quam Scotorum armis implicitam Hispanis navibus invadendum, incepta aggressione ab insula Vestii. Objacere illam Angliæ, brevi Euripo interfluyente, veluti munimen-*
tum

tum tutelamque duorum portuum, qui præcipui in continenti Britannia numerentur. Munitam quidem præsertim à natura insulam esse. quam olim cepisse, gloriæ datum sit Vespasiano tunc Claudii Cæsaris legato tamen quomodo in potestatem redigi queat, monstratum esse Parmensi Duci à Joanne Wercelleio nobili Anglo. qui uti vetus loci incola, detecturum se spondit sibi unice observatū, quo appellæ naves, intrarique insula, atque intra spatium viginti quatuor horarum obtineri possit. Adhæc autem, ne quid subesse fraudis existimetur, Hispanis offerre se Anglum & loci indicem, & fidei obsidem.

PROGYMNASMA XXVIII.

ORATIO

DESCRIPTIO CLASSIS

Hispanæ contra Angliam directæ.

CONSTAT universa classis navibus magnis centum ac triginta quinque: partim triremibus ordinariis, aut extra ordinem longioribus: partim rotundis solitæ magnitudinis aut Gaulis præter solitum ingentibus, & ex iis, quatuor longe vastissimis, reliquæ minores ferme quadraginta, pleræque onerariæ sunt vectorique, & majorum additamenta. In his impositæ legiones Hispanorum quinque, Tribunus Didaca Pimentello, Augustino Mexia, Alphonso Luzono, Nicolao de Insula, & Francisco Toletano, cum militibus octo-decim millibus, & octingentis quinquaginta

ginta septem. Ad hæc nauta navalesque socii septem millia, & quadringenti quadraginta novem. Præterea Dynastæ Procereſque Hispani ducenti, atque viginti. Milites voluntarii trecenti quinquaginta quatuor cum horum famulis ſervitiisſque ſexcentis viginti quatuor. Denique ex religioſis familiis Sacerdotes quique aut ad ægros curandos, aut ad militum licentiam manus iniectione coërcendam, aut ad alia claſſis miniſteria adhiberi ſolent, ſexcenti ſexaginta novem atque adeo in claſſe navigant homines viginti octo millia, ac ducenti nonaginta tres.

P R O G Y M N A S M A XXIX.

O R A T I O

Alexandro Farnesio ſuadet Pallavicinus inſenſus Hispanis, ut Belgii principatum in clade claſſis Hispanæ præripiat Regi.

QUoniam ex Hispanis in Anglia captivus cognitum ſit Proceres regis claſſis de ejus Celſitudine conqueri: ac pro certo habeatur, illos acerrimè depoſituros huiusmodi querelas apud Regem; propterea intereſſe plurimum, ut ejus Celſitudo apud ſe ſedulò reputet, quales demum motus in aula Regis iidem concitaturi ſint ex huiusce eladis occasione, atque adeò quanta inde jaſtura propriæ exiſtimationis, commodorumque ſit ei proventura. Itaque ſi, ſublimis inter cogitationes ſuas, ipſa ſecum expenderit hunc rerum ſtatum, ſequere

seque præsentibus accommodaverit, ea nempe audiendo admittendoque media, quæ conducibilia visa fuerint; dubitandum profecto non esse, quin conducta consiliorum communicatione congressuque, via iniri queat aliqua, unde effectus existant, quos præsens opportunitas in manus tradit. Hunc autem congressum Bononiæ in Gallia haberi commodo posse. In quem locum, si ejus Celsitudini videbitur aliquem destinare mentis suæ conscium atque interpretem, conventurum illuc harum scriptorem litterarum, aut ejus loco alium reiagnarum fidumque. Quod si tam fortunatè sibi contigerit, ut ejus Celsitudini persuadeat, quanto plura in Belgarum provinciis sperare possit aliunde, quam à Philippi Regis manu, mirificè gavisurum se, quod hac significatione, quantum ejus Celsitudini cupiat, aperuerit.

PROGYMNASMA XXX.

O R A T I O

ALEXANDRYM FARNESIUM:

Laudat Rex à fidelitate, quod Pallavici suasionem detexerit.

Litteras manu tua exaratas III. Cal. Octobris, ego Idibus hujus mensis accepi. Quæ abs te in eis scribuntur, luculenter ostendunt candorem pectoris tui, ex quo illa proveniunt. Profecto audacia quam mihi narras, magna fuit: ac modis usurpatæ perquam indignis, sed ejus nimium propriis, unde illa est, Hominem ludificatum

dificatum capere, haud ab re fuisset, cau-
 sam tamen, ob quam abstinueris, laude
 Quamquam non erat, quod tu propterea
 de sinistra tui famaveris. In quo ipse ver-
 ba non infumam, ut in re certissima, qua-
 lis est securitas, quam ego ex te, tuque ex
 me habemus, argumentis quam plurimis
 ex tua meaque parte confirmatam. Deni-
 que nec possum ego mihi met ipsi magis
 confidere, quam tibi semper confisus sum:
 nec tu optare potes, aut petere, ut pluri
 ego te faciam, quam adhuc feci. Proinde
 omni te sollicitudine liberum volo. Cordi
 autem erit Deo efficere, ne tam prava ten-
 tamenta mercede aliquando sua careant.
*Neque his contentus, post adscriptum diem lo-
 cumque extremæ, uti fieri solet; epistolæ, ma-
 nu Rex sua (nam epistolam manu Ioannis
 Idiaquesii, cui rerum cura belgicarum præci-
 pue incumberebat, exaraverat) hæc addidit.*
 Pro certo habeas, mihi persuasum esse ni-
 hil abs te hætenus omissum, quo mihi per
 omnia penitus satisfaceres. Quin etiam
 confido, si addi potuisset aliquid ad hanc
 satisfactionem, id te mea causa fuisse fa-
 cturum ut adderes. *Similia his ad Alexan-
 drum, peculiari seorsim epistola scribens Idia-
 quesius, Affirmasse sibi Regem ait, adeo
 cumulate satisfactum sibi ab eo, cum in
 aliis rebus ad Britannicam expeditionem
 spectantibus tum in ista temerarii homi-
 nis tentatione, ut quid cumulatius cupe-
 ret ab ejus Majestate Dux ipse Parmensis
 profecto non habeat. Unum addidisse Re-
 gem: In mentem sibi venisse, num satius
 visum esset, simulare aliquandiu cum illo*
 con-

conspirationem, ut dum liberius aperitur cum Anglis commercium, ac dum ultro citroque commeantes nuncii, per occasionem redimendi detentos Flissingæ Hispanos, minus suspiciose excipiuntur ab Anglis Flissingæ præfidiariis, clam observaretur, an ii præfidiarii possent arte aliqua decipi, atque urbs capi: hunc vero futurum fuisse parem dolum, quo eludi dolosa ista natio mereretur. Id autem injunctum sibi fuisse ab Rege, ut ad eum suo nomine scriberet, eumque, si locus simulationi superesset, ad hoc idem retentandum hortaretur.

PROGYMNASMA XXXI.

ORATIO

Querela Matthiæ Archiducis adversus Artesios & Wallones Hispano adherentes
Anno 1579.

QUòd spreto se Belgii universi Præfecto, Belgicorumque armorum Duce: spreto Majestate, & cura Cæsaris in communem provinciarum concordiam insudantis: spreto generalium Ordinum, qui in id sedulo incumberent consensione, privatos ipsi sibi cœtus, privatum sibi Belgium facerent, extenuantes interim illa discessione non minus vires suas, quam provinciarum reliquarum: atque adeò non eas reportaturi ab Hispano condiciones, in quas illum cogere, si conjunctim agerent, procul dubio potuissent. Quin potius resumerent caritatem patriam, omissisque privatim hisce consiliis, atque ad genera-

lium Ordinum comitia Antverpiæ , ex-
unte Martio celebranda , delegatis ex sua
provincia viris legitimè instructis , cape-
ferent ipsi quoque publicum regimen : at-
que unā cum aliis aut de pace , quam spera-
rent , aut de bello , quod non timerent , in
commune consulerent.

PROGYMNASMA XXXII.

ORATIO

*Prudens Artesiorum expositio sui consilii
ad Conventum Ordinum Antverpiæ
26. Martii 1579.*

INjecto nuper sermone cum aliquibus
provinciis de earum ad Regem suum re-
vocatione , quum eas ad id serio propensas
invenissemus , (quamvis huiusmodi recon-
ciliationem non seorsim , sed conjunctim
cum aliis provinciis confieri illæ præopta-
sent , ut & Regis est votum) visum est no-
bis , quid actum sit , vos interim nostris
hiscè literis condocere : ut & ipsi animum
hac de re vestrum , in isto , quem habetis con-
ventu , nobis aperire possitis. Ne vos au-
tem , quos fidei sinceritatisque nostræ cer-
tos esse volumus , quidquam à nobis deside-
retis ; pollicemur Regiæ Majestatis no-
mine ratam sanctamque nos habituros
Gandavensem pacificationem , edictum-
que perpetuum , nullo ex eis capitibus præ-
termisso. Unus modò Religionis Catholi-
cæ cultus integrè servetur ; cum obedien-
tia Principi vestro debita : sicuti & Caróli
V. tempore factum scitis , & vos pro solen-
ni

ni sacramento debetis, & leges humana juxta, ac divinæ fidem vestram obligant. Id, quod tanquam unicum afflictæ nimirum patriæ vestræ remedium non expectare à vobis, profectò non possumus. Quid ergo consilii super hac re in commune cœperitis, quæve provinciæ complexæ fuerint significationem hanc nostram, admoneri quamprimum cupimus.

PROGYMNASMA XXXIII.

O R A T I O

Vedaſtinus Abbas Legationem ſuam à Wallonibus mandatam exponit apud Alex. Farnesium 1579.

BELLUM, hoc quoque nomine iram Dei esse, quod sæpe in eo necessitate peccatur. Reliquisse Wallones regias partes; sed inde abstractos regionum militum injuriis: delatos alio, quam par erat; nempe quo commune provinciarum naufragium deferebat: deceptos patriæ Libertate, cujus vocabulum serò cognitum sit in speciem prælatum ab iis, qui Belgium Religioni ac Regi ereptum irent, ut vacuum Dominis occuparent. Illos per contemptam desertamq; Religionem struxisse sibi viam ad defectionem à Rege Wallones per eandem animis retentam, atque armis propugnatam, ad Regem sibi reditum parare. Nec dubitasse, quin tam bona interprete & conciliatrice, aditum invenirent apud Principem, Religione omnia metientem. Dedisse jam se longum profectò constantiæ

stantia documentum; separatim jam pridem consiliis armisque, ab iis provinciis, quæ ab Religione animos separassent. Et quamquam non inde transgressos illico ad Regem, sed medios aliquandiu constitisse, ceu pertasos utrumque statum, ac plane Malecontentos; propiores tamen fuisse Regi, à quo in propugnanda Religione nunquam abscesserint. Nunc damnata hac quoque mora, quam præter Regis clementiam, ejus Celsitudinis humanitas graviolem faceret dato ad poenitentiam atque ad gratiam regressu; adesse se Oratores ab Artibus, Hannoniisque, à Duacensibus, Insulanis, Orchienis, ac vicinis populis allegatos, ut Provincias suas novo sacramento, in eas leges, quas cum regiis Triumviris ante firmaverant, (modo ejus Celsitudo ratas velit) Principi suo volentes libentesque restituant.

PROGYMNASMA XXXIV.

O R A T I O

Barlamontius improbat aliquorum consilium de Trajecti oppugnandi modo.

TRactum illum à Buscoducensi porta ad Mosam usque, depressiorem esse; ideoque si, ut assolet, intenderent se se pluviam, tardum ac operosum fore, per loca aquis stagnantibus impedita, convehere murales machinas. Accedere, quod latus illud nimium sub urbis altè dominantis aspectu sit, atque adeò sub ictu. Satius itaque sibi videri, si oppugnatio ad Tungrensẽ portam

portam transferretur. Esse ibi propugnaculum peracutè projectum, post illud extare veterem turrim, inde murum in cubiti formam abscedere: sperare autem, ex deciso propugnaculi rostro, casuque vel parvo turris, & versuræ cubiti, tantum rudera ac ruinarum edi posse, quantum complanata fossa, gradus militi fiat ad invadendum.

PROGYMNASMA XXXV.

O R A T I O

Obsessi adhortatio suorum ad defensionem Trajecti.

REspicerent oppidanorum constantiam sacramento firmatam, Aut non defuturos se patriæ, aut sibi patriam non superfuturam. Numerarent tot agrestium operarumque millia, quamcumque ab hostibus ruinam suis manibus clusura. Mulieres ipsas considerarent, armis animisque virilibus pugnae paratis: magisque metuentes vivere si vinceretur, quam mori victrices. Quod vallum munimentumque tali animorum consensu validius opponi hostium temeritati posse, subirent isti pagorum expugnatores: non reperturos hic Petersemium vicum Trajecti fossas quantum aqua modo ex hauserint, suo tantum sanguine repleturos.

PRO-

P R O G Y M N A S M A X X X V I .

O R A T I O

*Condensorius tentat Gubernatorem Frisiz
Rennebergium attrahere ad Regis
Hispani partes Anno 1579.*

EXorsus à miseratione periculorum ejus,
equibus in horas obnoxius inter homines
a què infimos, ac infidos, precariam traheret
non minus vitam, quàm præfekturam; addit,
Constare sibi missos ad Parmensem Prin-
cipem à Groningensibus evocatores Hispa-
norum in Frisiam. Qui si advenierint, &
advoluturos esse, haud dubitandum, (Par-
mensi ad hujusmodi occasiones minimè
cunctante) non videre se, qua ratione co-
piis victricibus, & accitis resisti possit à
provincialibus partim inter se discordibus,
partim cum Hispano conspiratis. Quin igitur
ipse anteverteret; pactusque cum Par-
mensi, Wallonicæ nobilitatis exemplo, pro-
vinciam Principi suo, antequam cogere-
tur, ultro restitueret? An indecorum ei fu-
turum, quod Comiti Lalinio Hannoniæ ac
Valencenæ Præfesto, quod Lalinio Mon-
tini Domino cognatis ejus, quod Vice-
comiti Gandavensi per honorificum, &
conducibile fuisset, Regi reconciliatis, bo-
no provinciarum ac suo: auctisque, super
Regis gratiam, novis honorum appellatio-
nibus, insignibusque; Eadem ei speranda à
Parmensi Principe, cujus Rennebergius,
ipse admirari virtutem, & amare ingenium
consueverit. Se quidem, pro eo, quem ha-
beret

beret apud illum , atque apud Tetrano-
væ Ducem aditu, non omiffurum, quin omnia,
conditionibus gratiosis atque magnificis ,
peragantur.

PROGYMNASMA. XXXVII.

O R A T I O

*Orangius fuadet rejeclo Rege Hispaniarum
ab ordinibus Alenconium Gallum affu-
mi in principem Anno 1581.*

QUoniam regiis parentibus potentia
ac fama indies accresceret, ipsi tot ur-
bium quotidie deficientium tributis
imminuti, viribus imminuerentur ad novas
clades avertendas ; aut in gratiam cum
Rege redeundum , dominatumque Hispa-
norum tolerandum ; aut , si conditiones,
quas illi imponunt , uti in Coloniensi con-
gressu observatum est , liberis hominibus
ferendæ non sunt ; incidendum aliquando
vinculum cum hujusmodi Domino , qui &
obedientiam à populis exigit ut à suis , &
eosdem bello prosequatur ut alienos , eju-
rataque Hispani Regis dominatione, Prin-
cipem adoptandum , cujus præsentia pro-
vincia animentur, & potentia defendantur.
Nec , qui aliis præhabendus sit , diù de-
liberandum , quum jam publico nomine
cum Alenconio Galli Regis fratre conven-
tum sit , si ad mutandum Principem Ordines
adigerentur , se cæteris illum prælatur-
ros , idque in Coloniensum confessu Pro-
cerum , prolatis Ordinum litteris confir-
matum, Quamquam, vel si nulla fides publi-
ca,

câ , & promissio intercederet , multa sanè invitare ad eum aliis præhabendum. Invitare vicinas Galliarum vires , Regisque haud dubiè ad partes attrahendi , si non amore fratris , certè odio Hispanorum , & Regni curâ , cujus interfit , alibi Alenconium abstineri. Invitare auxilia ab Angliarum Regina , quæ sive uxor Alenconii , res agi suas in Belgio existimabit : sive offensa Hispano Regi , moras nuper in Hibernia , Hispano incentore turbas , turbis in Belgio redditis , ultum ibit. Invitare spem , Wallonum provincias recuperandi : quando ipsimet Alenconium sua sibi sponte jam ante delegerint vindicem libertatis , tanto infensio- rem hostem , si nunc spreverint , formidaturi. Denique invitare ingenium juvenis , ut vividum atque imperio natum , ita minime imperiosum aut pervicax , sed bonis consiliis pronum , aptumque regere & rectorem pati.

P R O G Y M N A S M A XXXVIII.

O R A T I O

Bodinus secretarius Alenconii Ducis , exponit eidem suorum indignationem de imperio apud Belgas restricto.

ADmirari omnes , in precario illo imperio , tolerantiam ejus , qui regendis populis natus , & quem aliquando Regem adoratura sit Gallia , nunc se intra inania Brabantiarum Ducis , & Flandiarum Comititis nomina , sine imperandi potentia , sine subditorum obsequio , sine armorum arbitrio,

trio, contrahi pſſus ſit. *Ærarium*, viſtigalia, pœnas, præmia, apud *Ordines* eſſe. Quid ei relictum, non conceſſo arcano Senatu, uti aliis retro Principibus: non admiſſis intra arces militibus, non decretis pro aula proventibus? Aſpiceret ad Archiducem Mathiam in Germaniam indignè remiſſum: Philippum ipſum Regem principatu belgico ſuperbè dejectum conſideraret, immò ſui meminiſſet, ſecumque reputaret ipſe, quam propè fuerit in proximo Antverpienſi tumultu, ut ei non imperium modò, ſed etiam vita, unà cum omni Gallorum gente, à furente populo eriperetur, niſi perniciem avertiſſet Orangius? futurus proinde hujus beneficii non minùs ſuperbus oſtentator, quàm gravis exactor. Quampropter excogitaret aliquando rationem, quâ ito regimen conſtabiliret, ut quod tunc authore Orangio Antverpienſes non perfecere, in poſterum in aliena non ſit manu, ne non poſſint. Sibi quidem in præſentia promptam firmandæ potentiz occaſionem videri: ſi legatos provinciarum, quos unà coactos tanto ipſe nunc honore epularumque magnificentia excipiebat, rogatos vellet ne gravarentur ad provincias referre, ut, quando à Galliz Rege tantum auri hominumque inſumeretur, inſumendumque dein eſſet ad Belgarum patrocinium; neglecto periculo evocandi in Galliam Hiſpanorum arma; *Ordines* publico decreto definirent, Belgium, decedente abſque liberis Alenconio, regno adnexum gallico manere. Sic illos & Regi pro bello, quo ſe graviſſimo implicet,

pro-

proque sumptibus, queis regnum oneret, relatu-
 ruros merito gratiam: & Belgio Galliz
 inserto stabilius adversus hostem consul-
 turos. Id si legati probent, & Ordines de-
 cernant; Regem longè intentiore cura bel-
 gicas provincias respecturum, ut Galliz suæ
 partem: & Regis fratri novis è Galliz sub-
 sidiis aucto aliam profectò securitatem,
 aliam à Belgis dignationem accessuram. Si
 renuant, acprehendantur, velle galli-
 cum aurum & militem, non imperium no-
 strum; vim intrepidè parandam neque per-
 mittendum, ut Brabantiz Duce à Belgis
 eluso, Hispaniz bono, Gallia exhauriatur.
 Bathoreum Poloniz Regem similia à No-
 bilitate passum, armatis aliquando muni-
 tum, postevocatos increpitosque senato-
 res, in hæc verba concionem demisisse,
 Quando se in Regnum ultrò advocassent,
 sibi que non ut in ludo personam Regis im-
 posuissent, velle sibi extra scenam ac fabu-
 lam à Polonis obsequium serio præstari.
 Quantò id usurpari tutius in præsentia ab
 eo posse, tot è Galliz copiis, Ducibusque
 subnixo? Quorum armis asserendum ali-
 quando in libertatem esse Belgii Principa-
 tum, ne illum populi & se dedisse impu-
 tent, & retineant. Denique raro sine vi ac
 sanguine dominia parari: nec alia Regum
 principia fuisse, sed quos initio Do-
 minos pati coacti sunt provincie,
 eos deinde Augustos, ac pa-
 tres patriæ certatim ve-
 neratas esse.

P R O-

PROGYMNASMA XXXIX.

ORATIO

*Liesveltius Cancellarius Brabantie suavit:
ordinibus fœderatis reconciliationem cum
Rege Hispaniarum Anno 1584.*

E Numeravit quæ ad eam diem tolerassent,
quæque toleranda prævideret bellorum
adversa à quibus parum differrent ipsæ
victoriæ, quas interdum ex hoste retulissent;
Quid enim iis actum agebat, nisi ut plures,
& validiores semper exercitus ab Hispania,
Italiaque ad hauriendum Belgarum sangui-
nem advolarent? Nam quam vanâ auxi-
liorum spe præfecturam imperiumque Belgii
extermis Principibus tradiderimus, satis
expertos nos esse. Evocato è Germania
Matthia, nunquid attractum esse ad fratris
patrocinium, uti spes erat, Rodolphum Cæ-
sarem? an potius ejus discessu adversum
nos irritatum? Casimirum, illum belli tur-
binem, quid aliud tanto fragore, quam tur-
bas in Belgium, ac dissidia intulisse? Nec
assumpto in Principem Alenconio, Regem
fratrem propterea motum, nisi ut missis è
Gallia copiis, quem Ducem acceperamus,
hostem experiremur & tamen inde offen-
sum esse provinciis Regem, indignatam
Angliam, aut indignatæ similem, omnes à
tutela nostri deterritos ex hujusmodi suc-
cessuum infelicitate. Quamobrem, quo-
modo quando Principem quæri placet,
quanto honestius fore, suo cum Principe
in.

In gratiam redire, eo maximè tempore, quo præterita excusari videantur, si ubi primum per Orangii mortem licuit, festinatum sit. Non damnari à se illa, quæ Orangium sectati fecissent, quandiu prodesse Reipublicæ armati sperassent. Sed separari à se tempora: & ubi obtinendo contra ventorum vim, vela frangantur, sapientis profectò gubernatoris esse, mutati velificatione, naufragio antevertere. Veteres Belgas Cl. Civilem Batavorum Principem secutos adversus Vespasianum Cæsarem, & variâ diu fortunâ usos, ad extremum animadverso, non posse ab una natione dominantem ubique potentiam depelli, salutare Procerum populique consilio, clementiam Cæsaris occupasse, Sperare autem se non modò fœderatis provinciis non imputandum hoc, quo à Rege secesserint, interregnum; sed reditum nostrum, hoc ipso nomine, quasi iterum Austriacæ domui Belgium tradatur, gratus ac benignius accipiendum.

PROGYMNASMA XL.

O R A T I O

*Bernardinus Mendoza dehortatur Henr. R.
Gallix à ferendo auxilio fœderatis
Belgii Anno 1584.*

IS Regi exponit: Exploratum sibi, venturos è Belgio rebellium provinciarum legatos, opus adversus Principem suum imploratuos à Majestate ejus, in ejusque manus certis conditionibus Belgium dedituros.

diuros. Id quanta cum injuria Catholici Regis attenterur à contumacibus populis : immo quam indecore. irreverenterque se gerant , qui sperare hoc audeant ab æquissimo Francorum Rege, ipsum pro sua sapientia intelligere, & non dubie offendi. Scilicet homines obsequii ignaros, conditiones, quarum potestatem nullam habeant, confidenter offerre : ipsumque Philippi Regis patrimonium , ceu venale imperium ac translatitium modo huic , modo illi subijcere, ac veluti ad hastam præconis elocare : tanto nunc desperatius , quanto continuatis cladibus afflicti , propius timent occasum suum ; ideoque, uti morituri solent, anxie circumspiciunt , cui cadentes incumbant , quosque ruina sua populos involvant. Itaque orare se , Catholici Regis nomine , qui prompto semper animo vires suas adversus Galliz Regum rebelles obrulit , & in posterum nova auctus regnorum potentia validius oblaturus est , ne ad aspectum suum homines flagitiosè supplices admittat : neve mercem adeò contagiosam exponi in Gallia patiatur. **SPECTARE** ad exemplum , si subditi, exuta Dei, ac Principis sui obedientia , honorificè ab aliis Principibus excipiantur, ac propemodum invitentur. Certè Galliam rebellionibus implicitam non egere hoc invito.

PRO-

PROGYMNASMA XLI.

ORATIO

LEONINI GELDRIÆ CAN-
*celarii & Legati ad Gallia R. Oratio
 pro fœderatâ Belgii Anno 1584.*

QUos hic vides apud te supplices, Potentissime Rex, à fœderatis Belgarum Provinciis legati, oratum venimus, ut cum patrocínio nostri adversus instantem hostem, Belgii principatum eadem potestate, qua Carolus V. Imperator, accipias tibi, tuisque in Regnum Gallie successoribus. Multa nos ad te movent, Fama tui, supra Reges alios externis audita nobis te minor spectata: Hispanorum sævitia, à qua Læsis Gallicum antidotum natura providit: cognatio Gallie, Bellique, non vicinitas modo, aut amicitia nam & nos Gallica origine gloriamur, & præci olim Gallorum, Belgarumque populi, unum corpus fuere: denique opportunitas auxilii à Gallia transmittendi non ad Neapolitanum regnum recuperandum, aut transmarinas ad expeditiones repetendas. ad quæ loca traducere militum per longinquas hostilesque vias, anceps, ac tardum: tractum procul alere armatis circa nationibus, operosum: & ubi viceris, conservare tam longe posita perquam rarum. In Gallia tua est Belgium: tantum porrigere dexteram, Belgium sublevabis. At conducibile non fuerit, irritare in præsentia

tia Philippi Regis potentiam ex Lusitania Victoria, tantæ orbis terrarum parte, prævalidam. Verum Non semper intenditur potentia, tum extenditur. & nos videmus navigia, quæ mole sua modum excedunt regi non posse, sed creverint Hispano vires; propterea & tibi pluris hæc facienda est quæ in tempore venit, accessio provinciarum, quibus imperio tuo circumdatis, impenetrabilis profectò Gallia quibuscumque Regum viribus futura sit. Quot sunt apud nos urbes viris militariibus refertæ, quot arces ingenio ac natura inexpugnabiles, quam multa ex mercaturis opulentia, quanta ex portubus, amnibus, marium sinibus opportunitas, quam lætè fusus ex bellicis navibus, nauticisque hominibus in omnes terror, hæc omnia defendendò gallico regno adversus commanem tui nostrique Hispanum hostem perpetuò excubabunt. Quamobrem, quod bene tibi, Galliarque, & Belgio vertat, age, Rex magne, junge populos non indecores gallico nomini futuros, nosque volens ac libens sub imperium tuum accipe. sic & Belgium, ne Hispanorum ad servitium redeat; prohibebis & Galliam perpetuo finitimoque hoste liberabis: & regnum valida provinciarum adjectione adversus novam æmuli potentiam ipse gallici amplificator imperii constabilies.

PRO-

PROGYMNASMA XLII.

ORATIO

PHIL: MARNIXIVS ALDE-
gundius Consul Antwerp: irridet Alex-
andrum Farnesium parentem ob-
sidere Antwerpiam Dec. 6.
 lib. 6.

Nimirum plus nimio fidere sibi, aiebat
 fortuna ebrium sua Parmensem Ale-
 xandrum qui ponte injecto frenari liberta-
 tem Scaldis sibi persuadeat. Non magis
 passurum Scaldim compedes machinarum,
 quam liberos Belgas jugum Hispanorum.
 Patere, si ille nesciat, eo loco flumen pe-
 dibus bis mille, ac quadringentis: altum,
 quum suas vehit aquas, amplius sexagin-
 ta. nam quum Oceani æstus accipit, ad
 pedes præterea duodecim instari. Et quas
 Hispano ad manum esse tantæ procerita-
 ris, firmitatisque trabes, quæ hujusmodi
 alvei altitudinem exsuperent, atque extent
 ab aquis? Neque hoc à navibus, quæ for-
 tē pontem suppleant, expectandum esse:
 quum & illæ obsessores nullæ sint in præ-
 sentia, & aliunde accersitæ ad eos deserti
 nequeant, nisi ante Antverpiæ moenia por-
 tumquæ transvehantur. sed nusquam im-
 peritius peccasse Parmensem, quam dila-
 to ad opus faciendum tempore in hiemem
 jam iam declinante, quo sanè tempore,
 contracto in glaciem flumine, mox ingen-
 tes in partes, ac velut natantes in insulas
 fracto, nã illum loci ignarum esse, si dura-
 turum putet lignum subitariumque pon-
 tem adversus glaciatis montes. prærapido
 maris

maris æstu delatos impactosque : qui in urbem altè fundatam si incurrerent , totam haud dubiè aperirent , ac labefactarent. Et quidem spectante , ne quidquam moventiè Antverpia eventura. quid si eodem tempore hinc navibus ab urbe , inde ab Hollandia , Zelandiaque , instructa classe , moles invadatur , quo Alexandrum objectu , hiemem mare classem , conjuratos hostes , ab instabili in aquis palatione repulsurum ? Sic illic dum periculi aut dissimulatione , aut contemptu , suos animabat ; Alexander cæpto jam opere Scaldim premebat.

PROGYMNASMA XLII.

O R A T I O

EIVSDEM ANTVERPIAM

Alexandro dedentis , Dec. 2.

lib. 7.

NON hic adsumus , invicte Princeps , ut annuam moram , qua adversum te nostra defendimus , anxia legatione deprece- mur. Quis enim urbi toto Belgio potentissimæ à modicis adeò obsidentium copiis timuisset ? Tuque ipse , ut *Nemo* fortium segnes amat , facilitatem nostram metum- que voluisset , opinor , magis quam probasses. Compertus erat nobis militum vestrorum numerus : exploratæ castrorum necessitates , contempta navium raritas , auditæ per exercitum querelæ : seditiones in dies expectabantur , An tu cum decem , aut undecim hominum millibus (neque enim cum pluribus tantum operis inceptasti) in obsidione duraturus esses , qua simul

C c

urbem

urbem à terra, & ab undis cingeris: Brabantiam equitatu percurreres: vicinarum urbium auxiliis obsisteres? simul vastum adeo flumen, & supra contra Gandavensium vires, & infra adversum Zelandia, Hollandiaque potentiam clauderes? tam multa per Scaldicum aggerem pugnacula invaderes, classi classem, quæ tibi nulla tunc esset, opponeres: annonam, ac subvectiones in castra defenderes: omnia castellis, præfidiis, stationibus instrueres? Profectò nec si tu quinquaginta debellatorum millibus abundasses: nec si tibi milites centumani fuissent, credi poteras, rebus tam multis, tam loco distractis, effectum arduis, opere diuturnis, necessitate instantibus, suffecturus. Et tamen cum ista militum paucitate, Antverpiam à terra, ab aquis, obsedisti: Flandriam, ac Brabantiam, sparsis ubique stativis occupasti: annonam quæque alia obsidentibus necessaria, novum molitus alveum, in castra perduxisti: arces, ac munimenta super aggeres, perque campos alluvione submersos, proseminalisti: & quod fieri potuisse solum credidimus, quia factum esse conspeximus, cum flumine maris auxilium trahente congressus es, atque adversus æstuantis Oceani furias, adversus acuta glaciei verbera, inter assidua classium certamina, Scaldim; aut verius mare, sub pontem misisti. At nos pontem, non sine tuorum clade, perfregimus. Tu à clade animosior molem exemplò reposuisti. Nos Scaldim in campos avertimus, & navigationem alibi quærivimus. Tu hic quoque Scaldim insecutus, novo illum ponte secuis-
sti,

sti, & transversarium aggre rem navigaturis
 objectasti. Nos aggerem invasimus, perfo-
 dimus, viam illuc navibus aperuimus. Tu
 victores inde pepulisti, scissa aperta que re-
 parasti, spem transmissionis omnem inter-
 cluisti. Quid usquam machinarum est,
 quod non admovimus? quas vires classium
 quæ miracula ignium, quas natantium mo-
 les arcium, non exprompsimus? Quan-
 tum ab ingenio, quantum ab arte peti po-
 tuit, cœlum, mare, ac tantum non tartara
 in societatem auxiliumque devocavimus.
 Et his tamen omnibus, non modo à mœ-
 nibus nostris te non abstraximus, non ab-
 sterruimus, sed etiam in aliorum clades ur-
 bium circumferentem arma & victorias,
 irritavimus. Rem perfecisti, Princeps, qua
 veterum, recentiumque temporum anna-
 les, majus utique non habent. Sæpè nos le-
 gimus, interdum & vidimus, assidenti ho-
 stilem ad urbem Imperatori, dum unam
 premit & capit, aliam procul amissam.
 Tu, dum Antverpiam toto belli conatu
 obsides, ceu nostri securus, simul in Flan-
 dria Teneramundam expugnas, & Ganda-
 vum fame subigis; simul in Geldria nobis
 Neomagum eripis: simul in Brabantia
 Bruxellas, & Mechliniam ad deditionem
 cogis. sicque ad tres simul provincias, dum
 uni insistis urbi, victorias ex victoriis tibi
 nascentes extendis. Ad eò commitri uno
 cum hoste, magnitudini mentis tue pa-
 rum est. Hæc porro diuturnæ contentioni
 inter oppugnantes atque obsistentes com-
 memoratio eo denique pertinuit, ut pla-
 num facerem, defensionem à virium sua-

rum consciis non temerè susceptam, & ab
iisdem fortunam tuam expertis non timi-
de emissam. Gloriam devictæ Antverpiæ
Superi & virtus tua tibi dedere, Alexan-
der: & nobis aliquid gloriæ posterì da-
bunt, quod à te non cito victi sumus. unum
non nostra tantum, sed & tua & Regis
avunculi tui causa rogamus obsecramus-
que; ut, sicut quantam urbem ipse vi-
ceris, vincendo intellexisti, ita illam ca-
piendo, ac potiundo, nihil de vi, majesta-
teque ejus, nihil de victoriæ tuæ monumen-
to, nihil de regiæ possessionis amplitudine
ac censu, imminutum velis. Imminues au-
tem, si aut civium animis certa religione
præscripta, aut eorundem corporibus, ac
fortunis præsidio externorum imposito;
civitatis statum immutaveris. Floret in
præsens, si qua urbs alia per Europam,
Antverpia. Civium numerum, convena-
rum frequentiam, agrè in eas. Naves om-
nium regnorum onerarias, per arma dum
licet, quam amplius est Scaldis haud capit.
postremo nullum usquam terrarum genti-
umque emporium est, quod plures una
provincias, provinciarum opes, nego-
tiorum communione jungat, ac misceat.
Durabit loco celebritas, quamdiu Religio-
nis solitudo, arcium minæ, præsidiorum
terrores, non obstruent hoc asilum. *Com-
mercia* securitas alit. Quanta autem spe-
randa sit inermi negotiantium populo se-
curitas inter armatos, & prædæ assuetos,
hujus profecto urbis populationes, incen-
dia, excidia, luctuoso atrocique docu-
mento satis erunt. Quæ sane mala, ne rur-
sum

sum Antverpiæ pertimescenda sint, per hodiernæ deditiōis leges, quas tecum inituri huc accessimus, sapientia, Princeps, tua præcavebit.

PROGYMNASMA XLIV.

ORATIO

CAMILLVS CAPISVCCVS

tribunus suadet protinus in hostem ire.

Quid aliud esse aiebat; aut noctem, aut Parmensem Principem operiri, quam spatium scindendi aggeris, ac transmittendi commeatus hosti præbere? quo transmissio, quid ultra opus fore nostris armis? At milites eade sociorum timidos agere in hostem ire; & vel si libenter eant, frustra, atque in exitium ituros. Profecto se non aliquid sibi, ac legioni suæ supra ceteros tribuere; tamen Parmensi obstrictum, devotumque se supra ceteros non negare. Inde sibi præ aliis audendi incitamentum. Itaque, quidquid ceteri aut dubitent, aut caveant; poscere se, ac legionarios suos copiam exendi in hostem, paratos aut in fronte agminis, si ceteri sequi velint; aut si differant, & gloriam solis relinquunt, solos in hostium munimenta inferre signa pariter, & victoriam. Notos sibi militum suorum animos, notas & vires. ab his iactantiæ se, ac temeritatis absolvi, sperare autem fore, ut qua inter consultandum magna dicuntur, in acie fortia probentur. Quod si secus belli fors tulerit,

sibi quidem haud inglorium fore, militum suarum annis novissimum hunc diem imposuisse. Sed meliora non dubie praesumenda iis, quibus jam toties adfuerit & manifesti Numinis praesentia, & causa sanctitas, & Alexandri nomen.

PROGYMNASMA XLV.

ORATIO

Incentor Wallones tumultuantes ob stipendia non aequae nec integre soluta stimulat.

ET quando patria laboribus praemia efflagitarent, si in opulentissimae urbis victoria, pro denis vicenisque stipendiis, bina taciti reciperent? An militibus atque in castris attrita, corpore vulneribus invalido, aliam superesse victoriam, in quam spes suas novissimas extendant? Si arcendo militem a praeda hostilis turbis, & populationem promerita, species modestae queritur; cur iustitiae debitum, & jus belli aliunde non suppleatur? At profecto cum Hispanis suppletum esse, qui aere abunde accepto, fructum victoriae soli sentiant. Nempe jam invaluisse, ut pugnetur a Belga, vincatur ab Hispano: & quocumque fors belli ceciderit, Belga semper pro victo sit.

PRO-

PROGYMNASMA XLVI.

ORATIO

*Consilarii Reginx Anglorum Elizabethæ,
suadent acceptare oblatum à Belgis Re-
gi suo rebellantibus principatum
Belgarum.*

QUippe portus, ajebant, in littorali Belgio si juris Anglici fiant, arces ac munimenta futuros, quibus insula, præter maris vallum, pluribus in continenti propugnaculis defendatur. Nam quod legati rejecti à Gallis fuerint, non id metu sequiorio famæ, aut exempli cura, sed domestica necessitate factum, certè Belgas quanto magis exclusos aliunde, atque aliorum adminiculo destitutos tanto pronius ad hæsus porrigenti manum Angliæ, atque adeo accipiendis conditionibus promptiores fore. Neque magnopere laborandum, ne palam provocentur. Hispanorum arma satis jam submissis hinc tories in Belgium clam auxiliis provocata. Nimirum constare inter Principes, hujusmodi occulta subsidia, tentamenta belli esse: nec in alio differre ab armis palam illatis, nisi quod ibi personatum bellum geritur, aperto hic martè configitur. Tanto autem minus timenda esse arma Hispani Regis in Anglia, quanto se ille validius in Belgio attineri premique sentiet à geminis hostibus, quorum vel ab uno adhuc sese tot annis explicare non potuerit.

PRO-

PROGYMNASMA XLVII.

ORATIO

*Elizabetha Regina Anglorum offert Belgii
Ducem Robertum Dudleum.*

Laudavitque prudentiam ejus animum-
que quanticumque regiminis capacem,
tacuit militarem scientiam. Præfuisse illum
prima adhuc juvenia bellicis tormentis in
auxiliari exercitu à Maria Regina ad S.
Quintinum misso, Pembrochio ductore.
Tunc penes Angliæ militem stetit laudem
reportatæ pro Hispano victoriæ: primum-
que, qui in oppidi mœnia vexillum Regis
intulerit, Henricum Leicestrii fratrem fuisse.
Sperare nunc se, parem Anglorum vir-
tutem, ac felicitatem fœderatas provincias
experturas. Certe meliori eorum causæ de-
beri exitum non dissimilem. *Exceperet gra-*
rulabundi Leicestrium legati, quod, præter
hominis odium in Catholicam Religionem,
magnum utique vinculum societatis; non igno-
rabant. illum omnium acerrime eam exp-
ditionem nutanti Reginx persuasisset.

PROGYMNASMA XLVIII.

ORATIO

Recaldus suadet Duci classis Hispanica Phi-
lippi II. ut contra Angliam tendat,
non expectato Alexandri Farnesii
Imperio quod Philippus Rex
mandarat & contra Dux.

Videret, ne importuno in verba Regis
obsequio, Regis causa proderetur. Si
recta

restà Plimutham peterent , quo secundus
 Auster invirat & vela planè compellit , pro-
 fecto non dubitare se , quin qualescumque
 hostium naves , inopinata tantæ classis im-
 pressionē fundantur ac profligenter : certè
 ita distineantur , ut dum illuc ab Anglis un-
 dique locorum accurritur , ac tota belli
 moles ad Plimutham convertitur , extenua-
 tis alibi præfidiis , interea Parmensi Duci
 liber in Angliam trajiciendi aditus pate-
 fiat. Atque hoc & Regem ipsum , si præsens
 adesset , pro sua sapientia imperaturum : &
 Regis administratos velut imperatum inter-
 pretari par esse. Nam si in terrestri expe-
 ditione non rarò Ducibus permittitur , ut
 jussa Principi ad incerta præliorum fle-
 stant ac temperent : in mari , ubi sæpius
 cum ventis , ac tempestatibus , quam cum
 hoste luctandum , quid certi in tanto for-
 tuitorum concursu præscribi , ac mandari
 posse ; Denique mandatis obtemperari sa-
 tis , si vincatur. nam cladium rationem
 exigī : victoribus præmia à Principe , ab
 aliis gloriam rependi. *Sed non ideo Recaldus*
Duci persuasit , affirmanti. In ea quidem
 eum Parmensi conjunctione copiarum im-
 positum sibi ab Rege manus mandatis re-
 giis obsequendi , non relictum super iis ar-
 bitrium consultandi. Nec sibi tantum tri-
 buere , ut quod Ducibus expertæ bello
 virtutes , ac felicitatis , id sibi in prima ex-
 peditione permitti à Principe statim velit,
 An , si forte pugna secus cesserit , eundem
 sibi sperandum veniæ locum , quem plu-
 rium palmarum Imperatores aliquando
 meruerint ? Pugnæ ordorem , ac præripien-

de victoria cupiditatem, quam tantopere præ se milites ferant, non nisi paucas intra horas, hoc est ad Vectem usque insulam deferri, eam prætervectis, acceptoque tibi de Parmensis apparatu, certiore nuncio, tunc se præliandi, ac vincendi copiam tanto auspicius facturum, quanto non tam ab se, quam ab Rege ipso cujus imperio paruerint, pugnae signum excepturi sint.

P R O G Y M N A S M A X L I X .

O R A T I O

Oratio Excitantium tumultum adversus mandata Ducis sui.

Quid enim agebant, an exciderat animo (¶ erant permulti, qui commemorant) quanto in discrimine paucis ante annis Hispanorum arma, decus, vita, atque adeo Regis ac Religionis causa, eadem in insula, hostibus, circa insultantibus versata sint. At eosdem nunc hostes per Vahalæ ac Mosæ ripas pugna intentos ab se aspici: & eandem obsidionem, inundantibus, appetente jam hieme, fluminibus timeri posse. An expectandum, ut iterum intra hæc septa temere conclusis, iterum ab imbrium auctu à fame, à gelu extrema passuris, novo coelum miraculo opem ferat? Fuerit Mansfeldii temeritatis, in has semel paludes Hispani robur exercitus ad hibernandum projecisse. nunc autem stoliditatis nostræ futurum, si eidem militiam hanc eluvionibus rursus obruere destinanti pareatur.

P R O .

PROGYMNASMA L.

ORATIO

*Tassius pro Tumultuata Hispanorum legione
pœnam deprecatur 4. apud Parmensem,
contra nititur Parmensis.*

AJebat unam illam esse legionem veluti seminarium, in quod novi ab Hispania milites transmitti consueverint: ut in eo veterum bellatorum consortio, militaribus præceptis in spem & ipsi veteranæ aliquando virtutis adolescant. An vero universus Regis exercitus ea disciplinæ jactura plectendus sit, ejus sapientiæ expendendum relinquere. *Addidit ad suum Tassius, Pasiranæ Ducis, & Principis Asculani epistolas, quæ illi orabant, ne florentissimam quot in Belgio tunc essent, quotque fuissent aliquando legionum, tali dehonestamento notatam vellet: sed potius animadversione in pauciores contracta, ceteros sibi ac Regi, liberali venia devinceret. Sed nihil inde motus Alexander, Tassio quidem, Illam ipsam sibi causam esse respondit distrahendæ legionis, de tyrones in ea schola ad contumaciam erudiri perseverent. Nec defuturam in eo regio exercitu legionem, in qua bellicæ virtutis pariter ac militaris obsequii tyrocinium ponatur. Pasiranæ verò & Asculano Dynasti asseveranter affirmavit, Veri in eo causam Regis, regique exercitus securitatem. Motum legionis non simplicem stipendiorum efflagitationem fuisse, in quo tamen*

164 ORATIONES EX DECADE.

tamen modestis fines excedendi non fuerant : sed imperii neglectum, ac militiæ de tractationem, id quod ex seniorum militum confessione, nunquam de Hispana natione ad hanc diem auditum. Ideoque spectare ad ipsos quibus pro cæteris Hispania Magnatibus, commoda Regis amplitudinemque cordi esse non dubitat, susceptum consilium non modo æqui facere, sed etiam autoritate sua provehere. Nam quod ad decus legionis pertineat, curatum à se, ut nulla pœnæ mentione imperetur illis hæc divisio, sed ut necessaria supplendis Flandriæ præsidiis raro jam pridem milite firmatis. Et quamvis illos, in speciem hæc dici, revera puniri se, haud dubiè intellecturos, & par esse, ut intelligant; tamen quòd hæc deliberatio neque verbo intimitur velut culpa reïs : neque scripto, uti mos est, in tabulas tanquam pœna referatur; nihil, quod quidem extet in postremum fortissimæ legionis honori detractum iri, detractum autem, si intelligeretur, esse qui pro impetranda illis venia, quæ culpam arguere nimirum solet, tantoperè laborarent.

F I N I S.

re-
de
li-
na-
pe
nia
di-
am
am
ac
ut
ac
an-
fir-
ze
de-
nem
ne-
nos
ur
m
iri
qui
t.

